L'ESGUARD DE LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

(1935-2020)

Enric Bertran [coordinador],
Pau Alegre, Jesús Burgueño, Enric Mendizàbal,
Carme Montaner, Roser Serra

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

L'ESGUARD DE LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA (1935-2020)

Enric Bertran [coordinador],
Pau Alegre, Jesús Burgueño, Enric Mendizàbal,
Carme Montaner, Roser Serra

© dels textos: Enric Bertran i González, Pau Alegre i Nadal, Jesús Burgueño Rivero, Enric Mendizàbal i Riera, Carme Montaner i Garcia, Roser Serra i Coma

Editat per la Societat Catalana de Geografia,
Filial de l'Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: setembre 2021
Tiratge: 600 exemplars

Disseny i maquetació: Geotec, Estudis i Projectes Geogràfics
Valldoreix, 2. 08024 Barcelona

Impressió: AgilPrint Serveis Gràfics S.L
Consell de Cent, 430. 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9965-532-1
Dipòsit Legal: B 9954-2021

Editat amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona

Diputació Barcelona

Són rigorosament prohibides sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

SUMARI

Pròleg: Josep Oliveras i Samitier 7

Presentació 11

1. Els temps fundacionals de la Societat (fins 1939) 15

La iniciativa de Puig i Cadafalch i el lideratge de Pau Vila 16
Els antecedents i les institucions geogràfiques 19
Els vincles amb la Geografia regional francesa 22
La fundació de la Societat Catalana de Geografia 26
Els socis fundadors i les primeres activitats 32
Els projectes estroncats per la Guerra Civil 41

2. La resistència política i cultural (1939-1970) 45

La represa de l'Institut d'Estudis Catalans 46
La creació de noves societats filials i les activitats de les antecedents 48
La represa d'activitats de la Societat Catalana de Geografia 50
La Geografia a la Barcelona de la postguerra 52
De reorganització en reorganització: les activitats de la SCG (1947-1970) 56
La presidència de Mn. Josep Ramon Bataller i Calatayud (1948-1954) 57
Les activitats durant el període 1948-1954 61
Actes singulars 62
El territori i la societat catalana 64
La Geografia física 67
La monografia regional 68
La Geografia urbana 71
La perspectiva històrica, la prehistòria 73
La perspectiva històrica, època moderna 74
La toponímia i la toponomàstica 75

La primera etapa de la presidència de Josep de C. Serra i Ràfols (1954-1963) 78
Les activitats durant el període 1954-1963 79
El territori i la societat catalana 80
La Geografia física 82

La monografia regional 85
La Geografia urbana i local 88
La perspectiva històrica, la prehistòria 89
La perspectiva històrica, èpoques medieval i moderna 90
La toponímia i la toponomàstica 93
De terres enllà 95
La segona etapa de la presidència de Josep de C. Serra i Ràfols (1964-1970) 98
Les activitats durant el període 1964-1970 98
El territori i la societat catalana 103
La Geografia física 106
La monografia regional 107
La Geografia urbana 112
La perspectiva històrica, la prehistòria i història antiga 114
La perspectiva històrica, èpoques medieval i moderna 115
La toponímia i la toponomàstica 116
De terres enllà 117
L'etapa de 1947 a 1970, a manera de conclusió 118
Conferències i conferenciants 120
Les conferències, les institucions i les temàtiques 122
El balanç científic de vint-i-tres anys de resistència 123
La Societat Catalana de Geografia i la *Geografia de Catalunya* d'AEDOS 125
Colofó: una nova refundació de la Societat Catalana de Geografia 127

3. De la paràlisi institucional a la normalització (1970-1992) 129
Els esdeveniments i les ruptures 131
La presidència de Josep Iglésies i Fort (1970-1973) 132
La presidència de Lluís Solé i Sabarís (1973-1981) 134
La presidència de Salvador Llobet i Reverter (1981-1985) 139
La presidència de Lluís Casassas i Simó (1985-1991) 142
Les Juntes de Govern entre 1970 i 1992 144
Els socis i les sòcies 145
El guiatge de l'IEC: Pau Vila, Josep Iglésies i Marc-Aureli Vila 146
Les relacions amb la Geografia universitària 147
Les temàtiques que estructuren els cursos acadèmics (1970-1992) 148
Les sortides de la Societat (1970-1992) 155
Els congressos i les jornades 157

III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils 158
Jornades sobre la Regionalització de Catalunya i els Ens Intermedis 158
Primer Congrés Català de Geografia (1991) 160
De la *Revista Catalana de Geografia* a *Treballs de la SCG* tot passant pels llibres d'homenatge i d'actes de reunions científiques 167
Els premis de la Societat Catalana de Geografia 175
De la Geografia regional a les noves geografies 176
La internacionalització de la Societat Catalana de Geografia 179
El gènere de les persones conferenciants 185
Els esforços del grup de Lluís Casassas per mantenir viva la Societat 186

4. Una Societat Catalana de Geografia madura, activa i oberta (1992-2020) 189

Quatre presidències i les seves Juntes de Govern 190
Les conferències 194
Els cursos de la presidència de Vicenç Biete (1992-2000) 195
Les conferències de la presidència de M. Dolors Garcia Ramon (2000-2006) 199
Les conferències de la presidència de Francesc Nadal (2006-2012) 201
Les conferències de la presidència de Josep Oliveras (2012-2020) 205
Les publicacions de la Societat 210
Treballs de la Societat Catalana de Geografia 210
La col·lecció de llibres de la Societat Catalana de Geografia 214
Les sortides de la Societat 219
Les sortides de camp 219
Els viatges de Setmana Santa 224
Els premis de la Societat Catalana de Geografia 226
La Societat Catalana de Geografia virtual 228
L'Obrador Obert 228
Els altres webs de la Societat Catalana de Geografia 230
Xarxes socials i digitalització de les activitats 231
Una Societat consolidada. Estat econòmic i massa social 232
L'economia 232
Massa social 234
Compromís amb el país, difusió del coneixement i relacions institucionals 238
Una Societat Catalana de Geografia oberta al món 242

Epíleg 245

Bibliografia i fons d'arxius 249

Bibliografia 249
Fons d'arxiu consultats 252

Annexos 253

Annex 1. Relació de dissertacions a la SCG (1935-2020) 253
Annex 2. Les sortides de camp de la SCG (1973-2020) 308
Annex 3. Visites a exposicions 314

Índex onomàstic 315

PRÒLEG

Aquest llibre, fruit d'un treball individual i alhora de grup, neix d'aquell interès tan humà i natural de voler conèixer d'on es ve, per continuar fent camí i alhora tenir elements per escollir cap on es vol anar. Actualment la generació dels fundadors de la Societat Catalana de Geografia (SCG) ha desaparegut completament i gairebé el mateix està passant amb les persones de la segona generació. Els membres de la que seria la tercera generació tenim ja unes quantes dècades, i malauradament hi comença a haver lamentables baixes per defunció. La transmissió de les activitats i projectes d'una generació a l'altra deixa sempre molts buits. Del nostre passat sabíem poca cosa, encara que sortosament Josep Iglésies, que durant molts anys va ser secretari i després president de l'entitat, en va deixar alguna constància escrita. Però, en calia saber més coses, tant dels seus protagonistes com de les seves activitats, tot relacionant-les amb l'evolució de la Geografia com a disciplina científica, i també amb els avatars que la societat catalana ha passat o sofert.

Creiem necessari deixar constància escrita de la trajectòria de l'entitat, per ajudar a que noves generacions de professionals o simplement gent aficionada a la Geografia estiguin disposats a fer l'esforç de tibar la sirga per continuar transmetent coneixements sobre els lligams entre el territori i la societat. Explicar per comprendre i aprendre els trets bàsics del continent físic del país i del seu contingut humà que s'hi adapta i el transforma.

La nostra entitat, la Societat Catalana de Geografia, té per missió "el conreu de la Geografia en tots els seus aspectes, estendre el seu coneixement entre el nostre poble i aplegar i publicar els treballs dels que s'hi dediquen", segons estableixen els seus estatuts aprovats el 12 de juliol del 1935 i modificats l'any 1991 per adequar-los als de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), entitat de la qual som filial des del nostre mateix naixement.

Estendre els coneixements geogràfics entre el nostre poble, implica una especial dedicació a esbrinar com el territori català es modifica per l'acció de fenòmens naturals i per les activitats humanes. Fa poc s'ha dedicat un número especial de la revista *Treballs de la SCG* a analitzar les causes i efectes del temporal Glòria al país, que conté no només una explicació científica de com es va formar, sinó també de la seva repercussió en els processos hidrològics i geomorfològics, els seus efectes concrets sobre el litoral i les conques dels rius, la necessitat d'ordenar i regular usos del sòl, la connexió amb el canvi climàtic, i un seguit de reflexions a partir del que s'ha estudiat per mitigar els riscs de nous temporals d'hivern sobre el medi i la població. Això és una de les tasques de la nostra entitat, que també s'interessa sobre les causes i efectes sobre el territori de les noves migracions, de la realització

de determinades infraestructures, de la localització i distribució en el territori dels afectats per la COVID-19, i un llarg etcètera. Relacionar els fenòmens naturals i el medi amb els humans i les seves activitats, per veure i preveure conseqüències, analitzar continents i continguts humans per comprovar com es poden alterar les estructures territorials. Aquesta és la missió. Entendre i ajudar a entendre la Geografia, i més pròpiament la del país.

Però la SCG no s'ocupa només de Catalunya, encara que sigui el punt focal de la nostra visió, sinó que en les seves ponències, reunions, activitats, publicacions, finestres d'Internet, es mostra també l'interès pel que passa més enllà del país. La visió científica i alhora divulgativa s'enlaira vers els països de llengua i cultura catalana, abasta la península Ibèrica, i s'estén cap al Mediterrani, Europa i els altres continents. En realitat fer Geografia és practicar el que explicava Alícia quan Lewis Carroll la feia transitar pel país de les meravelles, "alçar-se sobre la punta dels peus, amb l'esperança de veure una mica més enllà."

L'esguard de la Societat Catalana de Geografia (1935-2020) té per objectiu, tal com escriuen els autors i les autores a la presentació, "oferir una visió del desenvolupament i institucionalització de la Geografia a Catalunya a través de la SCG, en el context científic, social i polític en què s'ha emmarcat la seva trajectòria, des de la fundació en 1935 fins a l'actualitat", i ho fan tenint en compte la història interna de l'entitat i l'externa del país que l'ha condicionat. Igualment cada etapa, de les quatre en què han dividit el treball, està relacionada amb la pròpia evolució de la ciència geogràfica, amb els seus paradigmes, i amb les diferents metodologies i tècniques que s'han anat utilitzant. En aquests vuitanta-cinc anys s'ha passat de tècniques senzilles i d'un intens treball de camp, a tècniques molt més complexes, centrades en la utilització de paquets estadístics per tractar gran quantitat de dades i en l'ús d'una cartografia automatitzada basada en els Sistemes d'Informació Geogràfica. Canvis en les tècniques i també en el tractament de temes que per la seva gran especialització pressuposen concepcions distintes dels objectius, de la filosofia que empara els estudis i de la metodologia que portarà a aconseguir les metes perseguides.

Els autors i les autores, d'acord amb el seu objectiu principal, fixen també set objectius procedimentals o metodològics que els portaran a explicar el pas de la Geografia possibilista iniciada per l'escola de Paul Vidal de la Blache a les noves tendències d'influència fonamentalment anglosaxona, cosa que comportarà nous temes d'estudi i noves tècniques per apropar-s'hi, siguin quantitatives o qualitatives, i entre les quals es destaca la perspectiva de gènere, la crítica, la humanista, etc. Canvi de paradigmes i canvis de les persones que d'una forma més o menys directa han intervingut en la SCG i hi han deixat, algunes d'elles, una forta empremta, com en el cas de Pau Vila, Josep Iglésies, Lluís Solé Sabarís o Lluís Casassas.

Es repassen en el llibre les activitats de cadascuna d'aquestes quatre etapes, siguin conferències i cursets, viatges i sortides d'estudi, jornades, congressos, exposicions, etc., amb acompanyament d'unes extraordinàries il·lustracions formades per gràfics,

quadres, fotografies, sense manca de la cartografia, suport essencial en un treball de Geografia que explica la trajectòria d'una societat geogràfica.

El llibre, de ben segur que resultarà molt interessant de llegir, tant per als associats i les associades com per a d'altra gent preocupada per la Geografia de Catalunya o per l'evolució de les disciplines científiques, i també per a persones amatents a la història de les societats i les institucions. En aquest darrer cas, pensem que aquest "Esguard" constitueix ben bé un model per a d'altres treballs que persegueixin analitzar la trajectòria d'una societat científica. Els autors i les autores han complert l'encàrrec que es va acordar en la reunió de la Junta de Govern del 23 de febrer del 2017, amb puntualitat i excel·lència. Ara caldrà perseguir que la història continuï amb les noves generacions i amb una reconeguda acceptació i èxit.

Al principi d'aquest pròleg, s'ha assenyalat el pas d'unes a altres generacions d'apassionats per la Geografia, i el llibre crec que va especialment dirigit a les noves generacions, per a què coneixent el passat treballin pel futur de la SCG i de la seva disciplina científica preferent.

Una societat com la SCG es dedica al desenvolupament de la ciència geogràfica, posant especial èmfasi en la difusió i transmissió de coneixements que en molts casos han estat elaborats als laboratoris i als gabinets universitaris i professionals. El fet de transmetre coneixement té un caire social i cooperatiu o col·laboratiu, molt necessari en una època en què hom té tirada a l'individualisme, a la competitivitat i a l'aïllament, tendències que només se solen trencar quan es tracta de guanyar algun projecte que aporta rendiments econòmics i promocionals. La SCG fomenta la relació i ajuda a la mútua coneixença entre els professionals i aimants de la Geografia, permet la trobada, el diàleg i el debat entre persones del món acadèmic universitari, professors i professores d'ensenyança primària i secundària, i també d'altres persones de diferents titulacions i professions, però que tenen totes interès de conèixer el millor possible i de forma ordenada les transformacions que s'esdevenen al país.

La Societat Catalana de Geografia permet implicar-se, des del coneixement científic, en la societat catalana, identificar trets fonamentals del territori i identificar problemes potencials. Els debats interns, siguin conferències o taules rodones, ajuden a associar idees, establir consens i compartir opinions. La SCG no es concep com una organització formal o burocràtica, sinó com una entitat democràtica, en el fons i en les formes, en la qual l'Assemblea general de socis i sòcies és l'òrgan sobirà on tothom que forma part de l'entitat té els mateixos drets, malgrat que els deures recaiguin en bona part en el treball altruista que executarà la Junta de Govern elegida per la massa social.

La SCG és també un lloc de trobada entre professionals i apassionats de la Geografia. L'anterior president, Francesc Nadal, remarcava que era l'únic lloc on el professorat de Geografia de les diferents universitats catalanes podia aplegar-se per parlar de les qüestions pròpies de la seva disciplina. Ben cert, i també una forma de trobar-se amb professors de secundària i mestres de primària, tècnics de

l'administració i altres especialistes que tenen interès pel que es tracta a les reunions i debats o pel que s'aprèn en les visites i viatges d'estudi.

Al llarg de *L'Esguard de la Societat Catalana de Geografia (1935-2020)* queda patent la relació que hi ha hagut amb el professorat universitari, cosa completament lògica si es té en compte que la Societat és transmissora de coneixements que en bona part s'elaboren a les universitats i altres centres d'estudi. Per aquest motiu és força normal que molts acadèmics en siguin membres i fins i tot és anormal que hi hagi professorat que viu de la Geografia i que es desentengui de la transmissió dels seus coneixements i dels debats entre col·legues que comporten un enriquiment científic i molta satisfacció personal.

Al final del llibre, a l'epíleg, l'autoria posa els dits a la nafra, d'alguns dels problemes que té una entitat com la SCG. No hi insistiré. D'allò que es tracta és de superar-los i que l'entitat pugui arribar al seu centenari amb bona salut econòmica, amb nous i joves addictes, amb el respecte de les societats geogràfiques internacionals de les quals som membres, i que continuï contribuint al coneixement de Catalunya i al progrés de la seva societat civil. Que el record del passat esperoni els projectes de futur.

Josep Oliveras i Samitier
President de la Societat Catalana de Geografia (IEC)

PRESENTACIÓ

El mes de febrer de 2017 la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia (SCG) va acordar proposar a l'antic secretari d'aquesta junta, Enric Bertran, la coordinació d'un assaig d'anàlisi històrica de la institució. Per a la realització d'aquesta comesa, es va proposar la constitució d'un grup de treball i es van suggerir diverses persones, per formar-ne part, membres totes de la SCG i prou distingides en la seva participació en tasques directives i executives de la Societat. I per al finançament de dita obra, es va apuntar la possibilitat d'accedir a un ajut de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), en la figura dels programes de recerca que aquesta institució concedeix anualment, sobre temes d'interès general dels països catalans.

El juliol de 2017, l'equip de treball va quedar formalment constituït per Pau Alegre i Nadal, Enric Bertran i González, Jesús Burgueño Rivero, Enric Mendizàbal i Riera, Carme Montaner i Garcia, i Roser Serra i Coma. Val a dir que hom va voler comptar amb l'administrador de l'*Obrador Obert*, el web de la SCG al llarg de vint anys, amb els dos editors de la revista *Treballs de la SCG*, tots tres professors universitaris, i amb tres persones que han esmerçat esforços a fer present la Geografia feta a la Societat en els àmbits de l'Administració i l'Ensenyament, primari i secundari. També es va comptar amb l'assessorament, que ha estat continuat mentre ha durat el treball, de Josep Oliveras i Samitier, actual president de la SCG, i de Maria Dolors Garcia Ramon, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials (SFCS) de l'Institut i expresidenta de la Societat, que va acceptar de fer de tutora de dit projecte. Tots dos van estar d'acord que l'objectiu principal del treball havia de ser elaborar una història institucional de la SCG emmarcada en un context general d'evolució de la disciplina al llarg del temps analitzat. Dit d'altra manera, adreçar un esguard a la Geografia des de la perspectiva de la Societat Catalana de Geografia.

Així les coses, es va plantejar a l'IEC endegar una recerca memorial, basada en fonts orals i documentals, per oferir una visió del desenvolupament i institucionalització de la Geografia a Catalunya a través de la SCG, en el context científic, social i polític en què s'ha emmarcat la seva trajectòria, des de la fundació en 1935 fins a l'actualitat. I, per fer-ho, hom proposava parar atenció als diferents moments històrics que li ha tocat viure a la Societat, a la influència dels diversos paradigmes geogràfics, a l'empremta de les seves successives presidències i equips de govern que n'han regit els destins, a les temàtiques abordades en les activitats desplegades i a la visió interdisciplinària que sempre ha guiat la pràctica de la Geografia en aquesta Societat.

Per assolir aquest objectiu, se'n van plantejar set de procedimentals: 1) fer un recull de documents relacionats amb la història de la SCG, parant especial

atenció a l'*Obrador Obert* i a la possibilitat de crear un fons digital, fotogràfic i documental; 2) adreçar una mirada analítica a l'activitat desenvolupada al llarg de més de vuitanta anys, en què la SCG ha mirat de dinamitzar la Geografia a Catalunya, promovent el debat geogràfic i, molt més modestament, la recerca, alhora que ser lloc de trobada de gran diversitat de perfils professionals, però amb interès compartit per la Geografia; 3) fer un repàs de les diverses etapes d'aquesta trajectòria, tenint en compte l'empremta deixada per les successives presidències, a les relacions institucionals, a la selecció de temes tractats i no tractats a la tribuna de la SCG, en funció del moment científic i polític; 4) escatir els motius que van dur a la creació d'una nova filial de l'IEC durant l'Espanya republicana, en uns moments en què l'escola geogràfica francesa tenia gran influència a Catalunya; 5) analitzar l'etapa de postguerra en què la Societat sobreviu clandestinament, força al marge de la Universitat; 6) copsar com la Societat Catalana de Geografia va esdevenint un lloc de trobada interdisciplinària, amb plantejaments teòrics diversos (geografies quantitativa, crítica, radical...), de la mà del professorat universitari durant el darrer franquisme i l'adveniment de la democràcia; i 7) fer una anàlisi dels darrers decennis, en què la Societat s'ha consolidat plenament com una institució acadèmica, dedicada a la divulgació científica, ensems que ha guanyat presència arreu, tant a nivell nacional com internacional.

El programa de recerca concedit per l'IEC abastava un període de tres anys naturals, en el decurs dels quals s'ha realitzat el present treball, d'acord amb un calendari que s'ha acomplert amb prou rigor. Així, el 2018 es va dedicar a la lectura i anàlisi d'un aplec documental de llibres, articles, webs, dossiers, actes i memòries, fotografies, fulletons i convocatòries d'actes... així com a l'explotació a l'arxiu de l'IEC de la documentació referida a la SCG i a les persones que hi han mantingut una relació rellevant. El 2019, es realitzaren visites a institucions on es conserven fons de membres de la SCG i altres persones relacionades, així com diversa documentació d'interès, com és ara l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, el Centre Excursionista de Catalunya, el Museu Geològic del Seminari Conciliar, la Biblioteca de Catalunya, l'Arxiu Nacional de Catalunya, el Centre de Lectura de Reus o l'Arxiu Municipal de Granollers; s'elaborà un esquema definitiu a partir de la informació aplegada i es va treballar en la redacció preliminar dels diferents apartats de l'obra. El 2020, es van enllestir els esborranys dels quatre capítols i es va esmerçar força temps a la seva revisió i discussió per part dels membres del grup de recerca, fins obtenir-ne les versions definitives.

És important aturar-se aquí. L'anàlisi històrica plantejada al present treball s'organitza en quatre grans capítols: *Els temps fundacionals de la Societat (fins 1939)*; *La resistència política i cultural (1939-1970)*; *De la paràlisi institucional a la normalització (1970-1992)*; i *Una Societat Catalana de Geografia madura, activa i oberta (1992-2020)*. Aquests quatre apartats han estat inicialment redactats, de manera respectiva, per Enric Bertran, Pau Alegre, Enric Mendizàbal i Carme

Montaner, i Jesús Burgueño i Roser Serra. Val a dir que amb la divisió cronològica del treball no es cercava altra cosa que l'optimització dels recursos, en mirar de trobar per a cada període estudiat qui en podia tenir un coneixement més aprofundit. Però, com que es tractava d'una obra col·lectiva, aquests quatre esborranys van ser sotmesos a una acurada revisió crítica de part dels membres de l'equip altres que l'autor o l'autora, la qual cosa va generar, com un ja es pot prou afigurar, un nombre ben considerable d'anotacions que va caldre contemplar als textos respectius. El resultat en van ser noves redaccions, altre cop revisades, ara des d'una perspectiva de conjunt i amb la intenció d'unificar-ne l'estil. Aquest procediment va servir de base per a la reflexió col·lectiva que va donar lloc a un epíleg, a manera de conclusions. Amb tot plegat, hom pot ben dir que aquests textos han acabat esdevenint obra de tothom, de la totalitat de la qual, els autors i les autores se'n fan plenament responsables.

L'autoria no pot enllestir aquesta breu presentació sense fer els agraïments, que per justos esdevenen necessaris: al president de la SCG, Josep Oliveras, per la lectura de l'original del treball i la redacció del pròleg, i a la seva Junta de Govern, per la confiança expressada amb la realització de l'encàrrec, amb l'execució del qual un confia d'haver sabut fer-se'n digne; a l'expresidenta de la SCG, Maria Dolors Garcia Ramon, qui en qualitat de membre numerària de la SFCS ha volgut fer de ponent d'aquest programa de recerca i prestar al grup de treball una atenció i un suport permanents; a David Serrat, secretari científic de l'IEC, a través del qual s'ha aconduït la deguda relació institucional, sempre en un ambient de gran cordialitat i esperit de col·laboració. A Francesc Nadal i als altres dos presidents de la SCG ja citats, amb qui s'han mantingut converses sobre qüestions relacionades amb llurs mandats presidencials i altres èpoques en què van ser membres de la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia. Per descomptat, a tot el personal de les institucions visitades durant la realització del present treball i, també, al d'administració de l'IEC, pel tracte i l'atenció rebuts, així com a tots els socis i a totes les sòcies que han aportat dades i informació. I, en acabar, cal fer constar un reconeixement institucional a l'Institut d'Estudis Catalans per incloure la present obra en els seus programes de recerca.

1. ELS TEMPS FUNDACIONALS DE LA SOCIETAT (FINS 1939)

Fa uns quants anys, la consòcia Pilar Riera va alertar diversos col·legues, professors de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i també membres de la Societat Catalana de Geografia (SCG), de l'existència d'un document, al fons Enric Lluch, dipositat a la Biblioteca d'Humanitats d'aquesta mateixa universitat, que tenia a veure amb la fundació de la SCG. Es tractava d'un tros de paper, esquinçat d'una revolada, on el professor Lluch havia escrit que Puig i Cadafalch va trobar un dia Pau Vila al metro i li va demanar quan pensava crear una societat de Geografia, a la qual cosa Vila va respondre que en aquell moment no disposava de prou temps.

El paper no fa constar la data de la trobada, ni la font de la informació continguda. No se li ho ha de retreure pas a Enric Lluch, persona, val a dir-ho, sempre extremadament meticulosa en les coses de la feina. Tampoc no sembla imprescindible. A partir de tres evidències, un pot situar dita trobada entre Puig i Vila, sense massa risc d'error, cap a principis del decenni dels trenta del segle xx, en època republicana: Pau Vila vivia llavors al carrer de Santa Teresa, al barri de Gràcia (Solé 1985, p. 15); la inauguració del primer tram del Gran Metro, que unia les places de Catalunya i dels Josepets, data de les darreries de desembre de 1924; però els anys de la dictadura del general Miguel Primo de Rivera (1923-1930), durant els quals a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) se'l va privar de subvencions oficials, no foren propicis per a la cultura catalana.

Cal agrair-li, en canvi, al professor Lluch, la decisió de conservar aquest paper, perquè conté, bé que d'una manera sintètica, un parell d'idees a desenvolupar en explicar la fundació de la Societat Catalana de Geografia: l'interès per la Geografia de Josep Puig i Cadafalch, aleshores president de l'IEC, i la feina executiva que se li demana, com a capdavanter de la futura societat filial de l'Institut, a Pau Vila, el geògraf de més prestigi a la Catalunya de l'època. La trobada d'aquests dos personatges, en aquell moment, fos al metro o en un altre lloc, esdevindrà, doncs, transcendental per a la SCG.

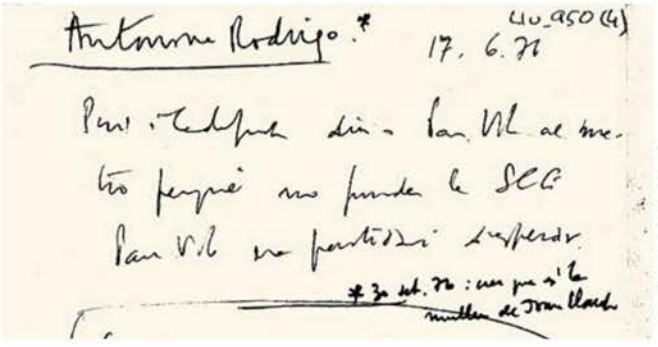

Fons Enric Lluch, UAB

Anotació manuscrita d'Enric Lluch fent referència a la trobada entre Puig i Cadafalch i Pau Vila, on el primer li demana al segon de fundar la Societat Catalana de Geografia.

La iniciativa de Puig i Cadafalch i el lideratge de Pau Vila

Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) era membre fundador de l'Institut d'Estudis Catalans i va ser-ne president en diverses ocasions, entre 1922 i 1956, com a president de la Secció Històrico-Arqueològica i en virtut del torn rotatori quadrimestral que regia l'exercici del càrrec superior de la institució entre els màxims mandataris de les tres seccions existents aleshores a l'IEC (la de Ciències, la Filològica i la ja citada).[1] Puig, en morir Enric Prat de la Riba, va esdevenir president de la Mancomunitat de Catalunya (1917-1924), on va continuar l'àmplia obra de govern endegada pel seu predecessor en el càrrec. Amb un esguard geogràfic, cal destacar-ne la posada en marxa del Servei Meteorològic de Catalunya i la fundació de l'Escola d'Alts Estudis Comercials, adscrita a l'Escola del Treball, així com l'inici de la publicació dels mapes geogràfic i geològic de Catalunya. A més, Puig i Cadafalch va continuar exercint de professor d'història de l'art als Estudis Universitaris Catalans, paral·lels a la castellanitzada universitat oficial. I era membre del Centre Excursionista de Catalunya (CEC) des de finals del XIX.

Pau Vila i Dinarès (1881-1980) tenia ja cinquanta anys i una prou dilatada carrera com a mestre i pedagog, a Catalunya i a Colòmbia, ensems que una sòlida formació com a geògraf. Una estada becada a Grenoble li havia permès d'establir relacions amb destacats geògrafs de l'escola regional francesa, en especial amb Raoul Blanchard (Oliveras, 2020). Vila, els anys trenta, era catedràtic a l'Escola Normal de Mestres, professor de Geografia a la Institució d'Estudis Comercials (nom amb què l'Escola d'Alts Estudis Comercials va reaparèixer rere haver estat suspesa quan la dictadura de Miguel Primo de Rivera) i dels Estudis Universitaris Catalans, a més de president del CEC, on tenia una participació molt activa a la secció de Geografia i Geologia. I cal tenir en compte, també, el bon posicionament polític de Vila, com a militant d'Acció Catalana i bon amic d'un dels fundadors del partit, Ventura Gassol, estret col·laborador de Francesc Macià.

Queda prou palesa, doncs, la coincidència de Puig i Vila en almenys dues importants institucions culturals, a part del CEC, la qual cosa permet d'intuir un tracte professional i personal sovintejat. Hi ha, però, altres dos personatges importants en la gestació de la SCG: Eduard Fontserè i Francesc Martorell. Eduard Fontserè i Riba (1870-1970) era un reputat meteoròleg i sismòleg, que a l'empara de la Mancomunitat i la Generalitat, fundà i dirigí el Servei Meteorològic de Catalunya, entre 1921 i 1939; a començament dels anys trenta, era catedràtic a la facultat de Ciències de la Universitat Autònoma de Barcelona,[2] a més a més de president de la Secció de Ciències de l'IEC i vicepresident del CEC. La seva relació amb Puig i Vila és, doncs, també prou evident.

1. Cronologia de l'IEC (*https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000042/00000036.pdf*).

2. La Universitat de Barcelona va canviar el seu nom pel d'Universitat Autònoma de Barcelona després de l'aprovació de l'Estatut de Núria de 1932.

Francesc Martorell i Trabal (1887-1935) era membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, on feia funcions de secretari, i professor d'història i art de Catalunya als Estudis Universitaris Catalans; fou membre, primer, del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat, organisme que impulsà la creació de l'Escola Normal de Mestres, i, després, del Consell de Cultura de la Generalitat, que el va substituir. Martorell era un home molt actiu a l'Institut, on "el trobem el maig de 1931, formant amb Eduard Fontserè, una comissió mixta de la Secció Històrico-Arqueològica i de la Secció de Ciències per a estudiar les bases de constitució d'una oficina de Geografia, denominada seminari de Geografia dos mesos després" (Balcells 2006, p. 137-138). És sens dubte, un precedent a tenir en compte en analitzar la propera fundació de la SCG el maig de 1935 i és de creure que tots dos actuaven amb el coneixement de Puig i Cadafalch. Les relacions entre els personatges esmentats resten, doncs, ben paleses.

Embastada, doncs, aquesta xarxa bàsica de relacions i tornant al paper d'Enric Lluch, hom està en condicions de certificar allò que s'hi diu. Pel que fa a l'actitud un tant refractària de Pau Vila, quant a la creació d'una societat de Geografia, n'hi ha prou de llegir la notícia publicada a *La Veu de Catalunya* sobre la sessió inaugural de la SCG,[3] celebrada el 25 de novembre de 1935. El periodista, que no signa l'article, deixa constància d'aquestes paraules de Vila, cap al final de la seva intervenció:

> No vull acabar sense deixar de remarcar que si això ha esdevingut realitat [la creació de la SCG] ha estat gràcies a l'home que presideix aquest acte, el senyor Puig i Cadafalch, que amb una persistència que l'honora no ha parat fins que ens ha convençut als díscols, i jo n'era un d'ells, que ens apleguéssim.

L'IEC, a principis dels anys trenta, només comptava amb quatre societats filials: la Institució Catalana d'Història Natural, que es remunta a 1899 i és, per tant, més antiga que el propi Institut, que data de 1907; la Societat Catalana de Biologia, fundada el 1912; la Societat Catalana de Filosofia, creada el 1923; i la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, acabada de constituir en 1932. L'interès de Puig i Cadafalch en la creació d'una nova filial de l'IEC, ara dedicada a la Geografia, s'ha d'emmarcar en la voluntat d'eixamplar el camp d'actuació de la institució, en uns moments que la recuperació de l'autogovern obre un nou panorama cultural. Val, en aquest sentit, un fragment de les seves paraules de cloenda en l'acte esmentat:

> Feia molts anys que notàvem la manca d'una Societat Catalana de Geografia. I és que malgrat sigui aquesta activitat científica externa als nostres estudis, sabeu que aquests estan força íntimament lligats amb la geografia. L'Institut d'Estudis Catalans s'ha preocupat en

3. *La Veu de Catalunya*, 26 de novembre de 1935, p. 10-11. La notícia ha estat transcrita a l'*Obrador Obert* (*https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/s97051.htm*).

> gran manera de promoure els estudis geogràfics. Recordo encara aquella reunió tinguda en la qual el malaguanyat Francesc Martorell[4] i jo presentàrem una moció interessant, la creació d'una entitat d'aquest caire.[5]

I si tot allò que s'ha dit fins ara no fos prou per avalar l'interès de Puig i Cadafalch per la Geografia, un repàs al seu llibre *La geografia del primer art romànic*,[6] acabaria de reblar el clau. Hom hi pot trobar frases eloqüents com ara aquesta que es reprodueix, palès testimoni de la volguda presència de la Geografia en l'obra de Puig sobre l'art romànic:

> La terra catalana, poblada d'aquests monuments, és pròpiament el Pirineu, amb ses valls estretes on corren apressats rius de poca aigua que van ràpidament al mar. Una gran part de la gran conca de l'Ebre era encara musulmana. L'estil fugia de la terra plana, fàcil a les incursions dels exèrcits enemics i del mar, fàcil als pirates. A mida que es va cap a l'Oest, l'art s'amaga encara més en les valls abruptes muntanyenques. (Puig i Cadafalch, 1930, p. 9)

A la vista de tot això, per què Puig i Cadafalch pensa en Pau Vila per encomanar-li de crear la Societat Catalana de Geografia? Dit ras i curt, perquè Vila era qui més en sabia, de Geografia, a Catalunya, a principis dels anys trenta del segle xx, fins al punt que Josep Oliveras, qui fa poc ha estudiat detalladament la gran diversitat d'actuacions de Pau Vila en aquesta època, l'ha recordat, de manera tan expressiva com encertada, com el geògraf oficial de Catalunya.[7] Puig no deixà pàgines escrites sobre Vila, però ja s'ha vist que el tractava personalment i professionalment, i que no podia, per tant, desconèixer la trajectòria vital i la sòlida formació del geògraf de Sabadell, ni tampoc la seva densa xarxa de contactes amb qui en aquella època feia Geografia a casa nostra i fora de Catalunya.[8] Al seu discurs inaugural, de data citada, Pau Vila correspon a la confiança dipositada amb l'expressió convincent de l'ambició del compromís contret per la SCG amb aquestes paraules: "En la tasca que portarem a terme hem de sentir la responsabilitat perquè quan lliurem un treball nostre estarem segurs que farà quedar bé Catalunya davant el món".[9]

4. Havia mort l'1 de novembre de 1935, amb encara no cinquanta anys.

5. *La Veu de Catalunya*, de 26 de novembre de 1935, p. 11.

6. Llibre I de Puig i Cadafalch, Josep (1930) *La geografia i els orígens del primer art romànic*. IEC Sec. Històrico-Arqueològica, a expenses de la Fundació Patxot: Barcelona.

7. Oliveras (2020) hi aporta uns mots de reconeixement del professor de Tolosa de Llenguadoc Daniel Faucher dedicats a Vila, arran la seva estada a Barcelona, en què el qualifica com el geògraf de Catalunya i assenyala que "els fenòmens humans d'aquest país tenen en ell un intèrpret particularment sensat". ("L'Institut de Géographie en 1933-1934" a *Revue Géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest*, 1934, tom 5, fasciclie 4, p. 468-471. La referència a Pau Vila es troba en les p. 470-471).

8. Vegi-se'n Oliveras (2020).

9. *La Veu de Catalunya*, de 26 de novembre de 1935 (p. 10-11).

Els antecedents i les institucions geogràfiques

Si un consulta a la premsa de l'època les notícies sobre aquesta conferència inaugural,[10] pot semblar que la SCG no va comptar amb precedents institucionals, ja que en cap dels resums publicats es recull que Pau Vila fes al·lusió a les societats geogràfiques que la precediren a casa nostra. El mateix títol del discurs de Vila, "Allò que s'havia fet en Geografia a Catalunya des dels temps més reculats fins al moment present", sembla fer-hi obligada la referència. Per altra banda, la presència d'alguns membres que havien pertangut en aquelles institucions precursores com a fundadors de la SCG o com a socis de la primera època (abans de la Guerra Civil), i fins i tot algun d'ells com agent ben actiu de la seva creació, no fa altra cosa que augmentar-ne l'estranyesa.

És el cas de l'enginyer militar Josep M. de Rivera i de l'enginyer civil Manuel Ferrer de Franganillo, o de l'industrial paperer Lluís Guarro, membres de la Societat de Geografia Comercial de Barcelona (SGCB), de Francesc Carreras Candi, que en fou vicepresident (Villanova 2010, p. 159), i sobretot d'Eduard Fontserè, que va pertànyer a la Societat Geogràfica de Barcelona (SGB). Josep M. de Rivera, com a director del Servei Geogràfic de Catalunya, va rebre l'encàrrec de dibuixar el *Mapa Geogràfic de Catalunya* a escala 1:100.000, impulsat de primeres per la Diputació de Barcelona i posteriorment per la Mancomunitat; Rivera estigué, doncs, sota les ordres de Puig i Cadafalch (Montaner 2000, p. 155), fins a ser rellevat per Manuel Ferrer de Franganillo. Lluís Guarro, com a vicepresident del Foment Nacional del Treball, jugà un paper actiu en la creació de la SGCB (1909-1927); a més a més, fou regidor de Cultura per la Lliga Regionalista de l'Ajuntament de Barcelona, quan l'obra dels Grups Escolars, i més endavant esdevingué coreligionari de Pau Vila com a militant d'Acció Catalana.

La SGB, tot i la seva efímera existència (1895-1897), va tenir temps de manifestar una preocupació viva pel mal estat de l'ensenyament de la Geografia i de la divulgació dels coneixements geogràfics, fets que tenien com a conseqüència que Barcelona no comptés amb una societat geogràfica com ara les ciutats que havien enviat missions comercials arreu del món (Villanova 2010, p. 161). Aquesta inquietud pel deficient ensenyament de la Geografia ressorgí al *II Congreso Español de Geografía Comercial y Mercantil*, organitzat per la SGCB en 1913 (Nadal 1991, p. 12). En aquesta trobada, hi participà la Secció de Geografia del CEC, que s'encarregà de les excursions, i l'IEC, diversos membres del qual, com és ara Antoni Rubió i Lluch, llavors president, que hi presentà una comunicació titulada "Descripció geogràfica de la Grècia catalana", o Josep Puig i Cadafalch, que hi dictà la conferència plenària (Villanova 2010, p. 169-172).

10. *La Veu de Catalunya*, de 26 de novembre de 1935 (p. 10-11) i *La Publicitat*, de 27 de novembre de 1935. Notícies reproduïdes a l'*Obrador Obert* (*https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/s97051.htm*).

Fons Pau Vila, ICGC

Homenatge del CEC a Pelegrí Casades i Gramatxes, president de la secció d'Arqueologia i Història, el 7 de març de 1935. D'esquerra a dreta, dempeus: ?, cf. Josep Colominas i Roca, Josep M. Guilera i Albiñana, Xavier Ribó i Rius, mossèn Josep R. Bataller (president de la secció de Geografia i Geologia), Albert Oliveras i Folch, Lluís G. Olivella i Arenas, Lluís de Quadras i Feliu, i Joan Nonell i Febrés. Asseguts, Frederic Damians i Manté, Francesc Blasi i Vallespinosa, Maria de Quadras i Feliu, Pelegrí Casades, Pau Vila (president de l'entitat), Francesc Maspons i Anglasell, i ?. Les dues persones no identificades (indicades en la relació amb ?) sens dubte eren –com tota la resta– membres de la junta directiva del CEC: Joan Roig i Ferrer, Agustí Calvó i Serdañons o bé Josep Rovira i Cardona.

El Consell de Pedagogia de la Mancomunitat, amb el filòsof i escriptor Eugeni d'Ors i el pedagog Alexandre Galí al capdavant, posà en valor la Geografia com a eina bàsica del projecte cultural noucentista. Hom encomanà a Joan Palau Vera, amic i col·laborador d'Eugeni d'Ors, l'elaboració d'una geografia moderna de Catalunya i les classes d'aquesta disciplina a l'Escola d'Alts Estudis Comercials, creada per aquest organisme autònom. Palau Vera se'n va fer càrrec el 1918, en tornant d'una estada becada per la mateixa Mancomunitat a la Universitat suïssa de Friburg. La seva prematura mort l'any següent i la caiguda en desgràcia d'Eugeni d'Ors, arran greus desavinences intel·lectuals amb Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat, i Bofill i Mates, van obrir les portes a Pau Vila, qui va prendre el relleu de Joan Palau Vera, amb l'aval d'Alexandre Galí, company seu de partit a Acció Catalana (Nadal 1991, p. 13).

La Secció de Geografia i Ciències Naturals del CEC desplegà, des de la seva fundació en 1908, una prou remarcable activitat en els camps de la divulgació de

coneixements geològics i geogràfics.[11] Sota la presidència de Faura i Sans,[12] aleshores director tècnic del *Mapa Geològic*, destaca, per la rellevància que va assolir, l'*Exposició de Mapes de Catalunya*, muntada el 1919. Aquesta mostra cartogràfica en va merèixer una altra de commemorativa, cent anys després, a càrrec ara de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), que és actualment el custodi dels fons cartogràfics del CEC. Foren nombrosos els membres d'aquesta Secció, després dita de Geografia i Geologia, amb atribució de funcions directives o que hi dictaren cursos i conferències, que passaren a formar part de la SCG, com a socis fundadors o socis de la primera fornada (abans de la Guerra Civil), sembla que coincidint amb la reorientació d'aquesta entitat excursionista cap a activitats més pròpiament esportives i amb la fi de la presidència de Vila.[13] Hom pot citar els geòlegs Mn. Marià Faura, Mn. Josep Ramon Bataller, Jaume Marcet i Lluís Solé Sabarís; personalitats de formació multicairada, com ara l'historiador i polític Carreras Candi o el geofísic i meteoròleg Eduard Fontserè; el gendre d'aquest darrer, el geògraf Josep Iglésies, i els seus col·legues Pau Vila i Gonçal de Reparaz Ruiz, entre molts d'altres.[14]

En 1928, Pau Vila fou escollit president de la Secció de Geografia i Geologia del CEC, amb la vicepresidència de Mn. Bataller i les vocalies de Josep Closas i Jaume Marcet.[15] Quan, en 1931, Vila fou triat president del Centre (ho fou fins 1935),[16] passà a ser vicepresident de dita secció, la presidència de la qual fou ostentada aleshores per Mn. Bataller. En 1934, Vila n'esdevingué altre cop president, amb una junta formada per: Gonçal de Reparaz Ruiz, vicepresident; Solé i Sabarís, secretari; Enric Ribas, tresorer; Josep Closas, conservador; i Víctor Bouvier i Josep de Sans, vocals. Paga la pena posar de relleu que la feina de Pau Vila al CEC fou molt intensa als primers anys trenta, tant com a professor de Geografia, com a persona organitzadora d'activitats ben diverses, com és ara conferències mensuals, cursets i seminaris,

11. Per a repassar dita activitat, un pot consultar l'extracte del llibre de Josep Iglésies (1964), *Enciclopèdia de l'excursionisme*, efectuat per Pau Alegre, a l'*Obrador Obert*, en ocasió del centenari, celebrat el 2008, d'aquesta secció autònoma del CEC (*https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S95581.htm*).

12. Vegi's un estudi de la seva activitat científica i trajectòria vital a: Aragonès, Enric (2006) "Marià Faura i Sans i el Servei del Mapa Geològic de Catalunya (1914-1924)". *Treballs del Museu de Geologia de Barcelona*, 14, p. 81-264. (*https://www.raco.cat/index.php/TreballsMGB/article/view/120273*).

13. Josep Oliveras, actual president de la SCG, en el decurs d'una entrevista feta en ocasió d'aquest treball, apuntà que les raons de Pau Vila per no continuar com a president del CEC tenien a veure, segurament, amb la molta feina que donava l'alt càrrec al Centre en uns anys de fort creixement de socis, així com el decantament de la majoria social cap els esports de muntanya, fossin d'hivern o d'estiu, i a d'altres activitats com el cinema i la fotografia, en detriment de les més lligades a la recerca, l'erudició i la divulgació científica, com era el cas de la secció de Geografia i Geologia. En els mateixos termes, es pronuncia al llibre *La nova Geografia: Raoul Blanchard-Pau Vila* publicat per la SCG (Oliveras, 2020, p. 130).

14. Hom pot comprovar la relació completa d'aquestes activitats a les memòries de curs publicades al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (*https://ddd.uab.cat/record/27613*).

15. *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, suplement al núm. 422 (juliol 1930), p. 119 (*https://ddd.uab.cat/pub/butcenexccat/butcenexccat_a1930m7v40n422supl.pdf*).

16. *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 482 (juliol 1935), p. 289 (*https://ddd.uab.cat/pub/butcenexccat/butcenexccat_a1935m7v45n482.pdf*).

sortides d'estudi arreu de Catalunya, vinguda de professors estrangers o debats al voltant de la divisió territorial encomanada a la Ponència d'Estudi que dirigia.[17]

Un dels objectius de dita Secció era "fornir els excursionistes de l'utillatge geogràfic necessari per a interpretar els fets primordials de la geologia, la fisiografia i la geografia humana".[18] En aquest sentit, Josep Iglésies indexa diversos cursos organitzats per Pau Vila sobre Geografia física i humana (1927), de Geografia urbana (1929) o sobre l'hàbitat rural (1934), professats pel mateix Vila i per especialistes com Jaume Marcet, Narcís Rucabado Comerma o Gonçal de Reparaz Ruiz.[19] Per altra banda, el CEC, des dels temps de Mn. Norbert Font i Sagué, havia pres part activa en el debat comarcalista (Riera 2007, p. 141), participació que culminà quan els treballs de la Ponència de Divisió Territorial foren encomanats a una comissió dirigida per Pau Vila i de la qual formà part Josep Iglésies, membre així mateix de la Secció de Geografia del CEC. Fins a setze signants de la carta fundacional de la Societat estaven vinculats a dita secció, cosa que la converteix en el principal planter de socis de la nova SCG.

No hi pot haver dubte, doncs, que Vila havia de conèixer les actuacions de les dues societats geogràfiques que precediren en el temps la SCG, talment com coneixia de primera mà les implementades per la resta d'institucions esmentades, en les quals fou protagonista. Si no en féu esment a la conferència inaugural de la Societat (salvant la possibilitat que ho hagués fet i que no fos recollit en les referenciades notícies de premsa), devia ben bé ser per alguna altra raó, com és ara centrar-se més aviat en la producció escrita de la Geografia a Catalunya en detriment d'una història de les institucions que han acollit la disciplina al llarg dels temps. De fet, el mateix Pau Vila qualifica el seu parlament com una conversa, qui sap si defugint el rigor que hom exigiria en una conferència.[20]

Els vincles amb la Geografia regional francesa

Les relacions amb la Geografia francesa de l'escola regional tenen un segon precedent a cavall del segon i el tercer decenni del segle XX, quan el jove mestre Miquel Santaló amplià estudis a l'Escuela Superior de Magisterio de Madrid i entrà en contacte amb Beltrán y Rózpide, un dels principals difusors a Espanya dels corrents que dominaven la Geografia al país veí. Convé no oblidar, a més a més, que geògrafs espanyols com ara Juan Dantín Cereceda i Pedro Chico Rello, entre

17. N'hi ha nombroses referències a les memòries de curs publicades al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (*https://ddd.uab.cat/record/27613*) i també una anàlisi prou exhaustiva a Oliveras (2020), p. 117-141.

18. Recollit del text de Pau Alegre a *l'Obrador Obert* (*https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S95582.htm*) en ocasió de la commemoració del centenari de la Secció de Geografia i Ciències Naturals del CEC, que es va escaure en 2008 i a la qual s'adherí la SCG.

19. Ibídem.

20. *La Publicitat*, 27 de novembre de 1935, p. 10-11.

Fons Pau Vila, ICGC

Grup de professors i alumnes del Departament de Geografia de la Universitat de Tolosa del Llenguadoc, dirigits pel catedràtic Daniel Faucher i guiats per Pau Vila (al centre i amb boina). La fotografia, de l'abril del 1934, és dalt de Sant Jeroni de Montserrat (l'estàtua del Sagrat Cor de Jesús va desaparèixer el 1936).

d'altres, havien fet estades a França i havien conegut de prop els nous mètodes de fer Geografia de la mà d'Emmanuel de Martonne o Albert Demangeon.

Des d'una perspectiva catalana, la primera relació formal amb geògrafs francesos és l'establerta en 1921, per Manuel Ferrer de Franganillo, qui viatjà a París com a director del Servei Geogràfic de Catalunya, i hi visità, a més del Service Géographique de l'Armée, com era preceptiu pel seu càrrec, l'Institut de Géographie de la Sorbona, rovell de l'ou de l'escola possibilista (Nadal 1991, p. 12). Ferrer de Franganillo hi va conèixer figures rellevants d'aquesta escola, com ara Lucien Gallois, Jean Brunhes, Emmanuel de Martonne o Albert Demangeon, cosa que l'avala com

un dels introductors a Catalunya d'aquest corrent renovador del pensament geogràfic modern (Montaner, 2000, p. 179). Cal suposar, tanmateix, que els mètodes de l'escola regional francesa ja devien ser coneguts amb anterioritat en els ambients erudits, ja que hi ha constància als fons de la Biblioteca de Catalunya (creada en 1914 com a biblioteca de l'IEC) de la presència dels *Annales de Géographie*, la revista de referència fundada per Vidal de la Blache.

Pau Vila havia estat en 1912 a Ginebra, a l'École des Sciences de l'Éducation, per a estudiar-hi els mètodes pedagògics més renovadors, i sembla que en aquesta ciutat suïssa tingué coneixença de la *Géographie Humaine* de Jean Brunhes (Nogué i Garcia Ramon 1997, p. 32-33). Però, sens dubte més rellevant, pel que fa a la manera de fer Geografia, serà la seva anada en 1923,[21] subvencionada per la Mancomunitat de Catalunya i auspiciada pel Consell de Pedagogia de l'ens autònom, a Grenoble, a l'Institut de Géographie Alpine, aleshores dirigit per Raoul Blanchard, un dels deixebles més notables de Paul Vidal de la Blache. Aquest sojorn a la capital dels Alps francesos significà l'adscripció definitiva de Vila en aquest corrent geogràfic francès i, com a conseqüència, la introducció dels seus mètodes a casa nostra.

Un primer exemple serà l'article "Els corrents moderns de la Geografia. Un assaig als Estudis Normals", publicat en 1922 al *Butlletí dels Mestres*,[22] on Vila es fa ressò de les noves metodologies amb què enfocar des d'un biaix humanista els estudis comarcals:

> Els geògrafs francesos contemporanis ... copsaren ben tost la influència de l'home sobre la superfície de la Terra, i recíprocament la influència del medi ambient sobre l'home, i, amb la gràcia de l'esperit francès, esbossaren la Geografia humana, bo i alliberant-se del determinisme que la concepció de la geografia com a ciència natural portava, enlairant per sobre el medi físic l'enginy humà.

En el camp de l'edició i a finals d'aquest mateix tercer decenni del segle xx, paga la pena d'esmentar almenys dues actuacions de Vila: la direcció de la versió castellana, publicada per l'editorial Montaner y Simón, de la *Géographie Universelle* de Paul Vidal de la Blache i Lucien Gallois, amb volums traduïts per Gonçal de Reparaz Ruiz, Solé Sabarís i el mateix Vila, i la de la secció geogràfica de l'Enciclopèdia de Catalunya de l'editorial Barcino (Nogué i Garcia Ramon 1997, p. 33). Resultat de l'aplicació d'aquests nous mètodes d'anàlisi regional, seran les monografies comarcals de Miquel Santaló (*El Gironès*, 1923), del propi Vila (*La Cerdanya*, 1926, i *El Vallès*, 1930) o de Gonçal de Reparaz Ruiz (*La Plana de Vic*, 1928).

Un segon exemple, seran les lliçons sobre Geografia humana de les muntanyes que Raoul Blanchard va professar, el maig de 1922, a la Universitat Industrial, en

21. Hi ha certa controvèrsia pel que fa a l'any d'aquesta estada. Hom es decanta pel 1923, un cop coneguda la concloent perquisició de Josep Oliveras (2020, p. 63-76).

22. Publicat al *Butlletí dels Mestres*. Suplement pedagògic de la revista *Quaderns d'Estudi de la Mancomunitat de Catalunya*, núm. 2 (Barcelona, 15 gener 1922), secció "Pedagogia", p. 2-5. Reeditat per la SCG (Oliveras, 2020).

el marc dels Cursos Monogràfics de la Mancomunitat de Catalunya, així com les conferències que dictà a l'Institut Francès.[23] Aquesta relació de Vila amb l'eminent geògraf francès es mantingué durant el decenni dels vint i havia de desembocar, en 1933, en una altra estada a Barcelona de Blanchard, de qui anys abans el CEC havia publicat en català el seu *Assaig de Geografia humana de la muntanya*[24] i *Un mètode de Geografia urbana*, traduït per Cristòfor Cardús, per encàrrec exprés de Vila, de qui havia estat alumne al Centre.[25] Finalment, aquesta vinguda del geògraf francès no es produí per culpa de la convalescència d'una intervenció quirúrgica. Qui va encapçalar l'expedició, la Setmana Santa de 1933, fou Jules Blache, professor ajudant de Blanchard (Oliveras, 2020, p. 123).

La relació de la Geografia catalana amb l'escola regional francesa té altres fites com la vinguda a Catalunya, en 1929, d'un grup d'estudiants de la Sorbona, organitzada des del CEC per Gonçal de Reparaz Ruiz, o el sojorn a Barcelona, en 1933, del geògraf Daniel Faucher, qui hi impartí diverses conferències, al mateix Centre i a l'Escola Normal de la Generalitat, acompanyat d'un grup d'alumnes seus de la Universitat de Tolosa de Llenguadoc. En els anys que Vila fou president del CEC (1931-35), hi desfilaren altres geògrafs de prestigi reconegut, com ara Max Sorre o Henri Gaussen, i es mantingueren vincles amb diversos instituts i universitats franceses (Riera 2007, p. 140-141). Aquest atent esguard a la Geografia francesa es traduïa en projectes de visites d'estudi des de l'Institut de Geografia Alpina de la Universitat de Grenoble,[26] gràcies a l'estreta relació entre Blanchard i Vila, i des de l'Institut de Geografia de Tolosa de Llenguadoc, on professava Daniel Faucher (Oliveras, 2020, p. 125); o, també, l'acolliment de qui preparava tesis o d'altres treballs sobre terres catalanes, com ara Germaine Fournier, de la Universitat de Lió,[27] o André Marez,[28] de la de Grenoble. Això no ha d'amagar, però, l'estada de geògrafs d'altres llocs, com és el cas del perllongat sojorn a Catalunya del professor del Birkbeck College de la Universitat de Londres E.H.G.Dobby,[29] sovint guiat per Lluís Solé Sabarís. Així mateix, al *Butlletí del CEC* també es deixa constància que la biblioteca de l'entitat es va nodrint de bibliografia d'especialistes de renom en la Geografia del moment. Tot plegat formava part de la tasca de la Secció de Geografia del Centre Excursionista de Catalunya.

No es pot acabar aquest apartat sense dos apunts finals: el primer, el reconeixement de Pau Vila envers la figura de Joan Palau Vera:

23. Vila, Pau "Notícies del curs de R. Blanchard en la premsa barcelonina", a *La Publicidad,* 21 de maig de 1922, edició del matí, p. 10, i 23 de maig de 1922, edició de tarda, p. 3. Reeditat per la SCG en 2020.

24. Reeditat per la SCG a Oliveras (2020).

25. *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 428, 1931, p. 17-35.

26. Vegi-se'n l'anunci al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 453, 1933.

27. Vegi-se'n la notícia al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 464, 1934.

28. Ibídem.

29. Vegi-se'n la notícia al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 461, 1933.

> El malaguanyat Joan Palau fou qui primer va aportar a l'ensenyament de la Geografia els assaigs d'aquestes noves concepcions geogràfiques, que s'iniciaven en el món, aplicant-los en el seu Col·legi Mont d'Or, vers 1910. D'aquesta aplicació n'ha eixit la seva traducció de la *Geografia humana*, d'A. J. i F. D. Herbertson, publicada l'any 1913. Després d'ell, alguns ens hi hem aficionat, per amor a la Geografia i per amor a Catalunya.[30]

Cal afegir que aquest llibre del matrimoni de geògrafs Herbertson –Andrew i Fanny–, en plena sintonia amb la línia pedagògica de l'Escola Nova, conegué vuit edicions entre 1914 i 1935 (Oliveras, 2020, p. 52). Les paraules de Vila permeten de situar Palau Vera com la primera baula de la cadena de relacions amb l'escola regional francesa. Això no obstant, Palau Vera, a la seva *Geografia Universal*, publicada un any després, encara hi manté, tal com assenyala Josep Oliveras (2017, p. 237-238), un cert biaix determinista en avaluar el pes dels fenòmens naturals en la Geografia humana. Una mort prematura, però, no permeté Palau d'exercir la influència que hom sols pot afigurar-se a partir del seu coneixement de la llengua anglesa i de la seva disposició amatent a la manera de fer de les geografies anglosaxones.

El segon apunt fa referència al fet que l'arrenglerament amb els mètodes possibilistes de l'escola regional francesa, àmpliament majoritari entre els geògrafs catalans, no ha d'impedir veure'n un contrapunt amb la difusió de les idees de l'escola alemanya, a través de les traduccions al castellà publicades per l'editorial Labor, a cavall dels anys vint i trenta, entre les quals destaca la *Geografía humana* de Norbert Krebs, a càrrec de Gonçal de Reparaz Ruiz (Nadal 1991, p. 16). I cal no oblidar, en aquest sentit, les traduccions d'una colla de compendis de Geografia publicats per l'editorial Labor. L'esguard amatent de la Geografia catalana envers altres corrents geogràfics, resten exemplificats també en la invitació cursada al geògraf anglès E.H.G. Dobby, de la Universitat de Londres, o la presència de Pau Vila, però també de Jaume Marcet o Miquel Santaló, en els principals congressos internacionals de Geografia de l'època: París (1931),[31] Varsòvia (1934)[32] i Amsterdam (1938). Però, els anys convulsos de la Guerra Civil i els temps de misèria cultural i institucional posteriors a 1939, van condicionar en ultra mesura l'arribada d'influències estrangeres i no es podrà saber mai com s'haurien pogut esdevenir les coses altrament.

La fundació de la Societat Catalana de Geografia

Ha restat ben palès a l'apartat anterior que els anys de la dictadura de Primo de Rivera no foren pas estèrils per a la Geografia a Catalunya, que era conreada per geògrafs qualificats, en diverses institucions amatents a les influències estrangeres, les quals promovien la recerca amb metodologies renovades i tenien

30. Publicat a *La Geografia i els seus homes. Selecció d'escrits de Geografia de Pau Vila* (Curial, 1978, p. 86-90).

31. Vegi-se'n la ressenya al *Suplement* del *Butlletí del CEC*, núm. 438, 1931.

32. Vegi-se'n una breu ressenya al *Butlletí del CEC*, núm. 472, 1934.

com a preocupació incidir en la millora del seu ensenyament. Entre 1920 i 1932, Pau Vila ensenyà Geografia als Estudis Normals de la Mancomunitat, a l'escola d'Agricultura de Barcelona, a l'Escola Normal de Mestres i a la Institució d'Estudis Mercantils, ambdues de la Generalitat, als Estudis Universitaris Catalans i al Centre Excursionista de Catalunya. És en aquest ambient i cap a finals de la dècada dels anys vint, que apareix una iniciativa que es pot considerar el primer precedent documental de la fundació de la SCG.

Es tracta d'un *Informe de la Secció Històrico-arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, per a la Restauració dels estudis geogràfics*, signat per Josep Puig i Cadafalch i Francesc Martorell, on es demana la creació d'una societat geogràfica depenent de l'IEC i d'una revista on publicar els seus treballs (Nadal 1991, p. 14). Malgrat que els signants de l'esmentat document comencen establint que la Geografia és un complement de la Història, aviat justifiquen la necessitat d'institucionalitzar la primera, aquí amb l'aval d'Emmanuel de Martonne, un altre geògraf francès, deixeble, com Blanchard, de Vidal de la Blache: "la preocupació de localitzar el fenomen i de fixar-ne i explicar-ne l'extensió que, com diu Martonne, és l'essència de la Geografia, ha dominat en les recerques prehistòriques i en les de l'art clàssic i medieval".[33] I se cita com a exemple la *Geografia del primer art romànic*, del propi Puig i Cadafalch.

La subordinació inicial de la Geografia a la Història, aviat queda matisada quan els autors de l'informe deixen constància que bona part de llurs recerques no haurien estat pas possibles sense el suport del *Mapa Geogràfic de Catalunya*, perquè són indestriables de l'estudi del lloc. O quan parlen de la *Geografia de la Història*, de Jean Brunhes i Camille Vallaux, tot escrivint que té com a títol "*Geografia de la Pau i de la Guerra*, la qual explica la formació i els límits de les agrupacions humanes i constitueix la base per a l'estudi de la Geografia política".[34] Entenen la Geografia com a eina auxiliar, però també com a causa de la Història, i parlen de la Geografia de la Història i de la Història de la Geografia. Per tot plegat, Puig i Martorell conclouen que "ens cal estudiar la Geografia pròpiament dita amb tota la seva plenitud i cercar la manera d'adjuntar-nos especialistes, donant-los mitjans d'investigació i de publicació i metoditzant les diverses iniciatives escampades que existeixen a Catalunya".[35]

Per aconseguir aquests objectius, plantegen dues línies d'actuació: "una acadèmica i d'investigació, l'altra de formació del geògraf i de divulgació de la ciència geogràfica".[36] I proposen la creació d'una Societat de Geografia filial de l'IEC, com ara la de Biologia o la d'Història Natural, "constituïda per un nombre limitat de membres, més aviat petit, de deu a vint", i un "Seminari on els geògrafs

33. Anuari de l'IEC 1927-1931, p. L-LI (Arxiu IEC).

34. Anuari de l'IEC 1927-1931, p. L-LII (Arxiu IEC).

35. Ibídem

36. Ibídem

es formessin".[37] Relacionat amb aquest segon objectiu, al fons de Josep de Calassanç Serra i Ràfols,[38] hi ha un programa de Geografia per al curs 1929-30, on se n'enuncien vint-i-tres lliçons, sense indicació, però, d'on s'han d'impartir. El darrer paràgraf de l'informe citat esdevé prou revelador sobre qui s'ha de col·locar al capdavant d'aquesta nova Societat: "Potser ens manca l'home complet amb gran autoritat per a dirigir-lo però tenim certament l'home amb aquella formació relativa que seria possible acabar de completar a l'estranger seguint diversos cursos metòdics que es donen en viu a les Universitats d'Europa".[39]

El primer document programàtic referent a la fundació de la SCG és un esborrany degut a Eduard Fontserè, que duu data de maig de 1931 i que es titula "Notes sobre la possible organització de la Geografia".[40] S'hi parla de la Geografia com a ciència d'investigació, com a matèria d'ensenyament i com a servei públic. Pel que fa a la recerca, el document remarca que el conreu de la Geografia no és privatiu de cap organisme, sinó que és obert a tothom que hi estigui interessat. Reconeix, d'aquesta manera, el paper de grups d'estudis i d'entitats excursionistes amb graus d'exigència científica diversa, però reserva per a una futura Societat Catalana de Geografia "la reunió sistemàtica de materials i l'encoratjament dels estudis... [que no haurien de limitar-se,] les seves informacions i les seves recerques al clos de Catalunya, essent una de les seves característiques el posar-nos en contacte amb la resta del món".

El segon punt de l'informe insisteix en un aspecte que la Geografia sempre ha tingut com a gran preocupació: la seva docència. Fontserè hi defineix dos nivells: un de finalitat elevada, impartit en una escola de Geografia, concebuda com una veritable facultat universitària, orientada a l'ensenyament de matèries com ara "la Geodèsia, la Cartografia i la Geofísica, amb un annex d'ensenyaments especials com són ara la Topografia, la Fisiografia, la Geografia econòmica", que proposa d'encarregar a "matemàtics, enginyers, economistes, etnògrafs i fins naturalistes", per a formar "els geodestes, els funcionaris de l'Institut Geogràfic i els conreadors de la Geografia pràctica;" i un segon nivell, centrat en un seminari, inclòs a la facultat esmentada o adscrit als Estudis Normals, adreçat sobretot a la formació de mestres, però també amb el decidit propòsit de col·laborar amb centres d'estudis interessats, als quals guiar en l'estudi de la geografia de Catalunya.

En l'apartat de la Geografia com a servei públic, Eduard Fontserè parla d'un Institut Geogràfic, del qual només esmenta la secció cartogràfica encarregada del servei del mapa de Catalunya, ensems que n'obvia la resta de comeses, perquè serien, diu Fontserè, les que arreu són pròpies d'aquesta mena d'organismes. Sí que posa el peu ferm, tanmateix, en la conveniència de "conservar-lo independent de les

37. Ibídem

38. Carpeta 4.1.3.05 (Arxiu IEC).

39. Anuari de l'IEC 1927-1931, p. L-LI (Arxiu IEC).

40. 2 fulls mecanografiats, fons SCG (Arxiu IEC).

institucions docents, perquè la pràctica ha demostrat a tot arreu que els centres ensenyants no són pas uns bons governants dels serveis públics".

Eduard Fontserè, en qualitat de membre de la Secció de Ciències (la de Filosofia i Ciències Socials, a la qual és adscrita actualment la SCG, no es creà fins 1968) fou designat per a formar part "d'una comissió mixta que ha d'estatuir les bases d'una Oficina geogràfica en vista a la probabilitat que sigui subvencionada per l'Ajuntament".[41] És de creure, vista la proximitat de les dates, que aquest document és un primer resultat de dita iniciativa. Amb data 20 de febrer de 1934, hi ha un segon document encapçalat així:

> Responent a la petició de la Ponència d'Ensenyament Superior del Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans ha examinat el pla per a la creació d'un Seminari de Geografia presentat a aquell Consell per Pau Vila i ha acordat ratificar-se en el criteri que en referència a un pla igual o semblant va establir en sessió celebrada el 15 de juliol de 1931.[42]

La resta del document és el mateix, fil per randa, que el signat per Eduard Fontserè de què s'ha parlat als paràgrafs de més amunt.

Aquest pla per a la creació d'un Seminari de Geografia havia estat presentat per Pau Vila, uns dies abans, a la Ponència d'Ensenyament Superior del Consell de Cultura de la Generalitat. Ara aquest organisme el retornava a la Secció de Ciències de l'IEC per a què posessin fil a l'agulla.[43] Per tot plegat, doncs, no sembla forassenyat creure que Fontserè podia no ser l'únic autor del document. Si més no, és evident que Pau Vila l'havia fet seu i que la seva acció com a fundador de la SCG ja havia començat. Això no vol dir, ni de bon tros, que Eduard Fontserè se'n desvinculés, perquè hi ha constància de la seva participació en la redacció del projecte d'estatuts de la SCG, que són anàlegs als de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques,[44] la qual ell havia contribuït a fundar en 1932. I el reconeixement de Puig i Cadafalch a través d'una carta on li esmena l'article 4t en establir com a "condició per a ésser admès com a soci de la Societat Catalana de Geografia haver publicat o professat matèries de Geografia o relacionades amb ella".[45] Tot i que Puig concebia la nova institució per a un nombre limitat i qualificat de membres, tal com s'expressa al primer document analitzat en aquest apartat, finalment aquesta condició no serà recollida als estatuts de la SCG. Amb aquesta esmena, però, introduïda per la Secció Històrico-Arqueològica, a la qual pertanyia Puig i Cadafalch, els estatuts de la SCG van rebre el vistiplau integral

41. Actes de la Secció de Ciències 1930-1939, sessió datada el maig de 1931, p. 15 (Arxiu IEC).

42. Dos fulls mecanografiats adreçats al president del Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya (Arxiu IEC).

43. Ofici del president del Consell de Cultura Jaume Serra i Húnter al president de la Secció de Ciències de l'IEC, de 10 de febrer de 1934 (Arxiu IEC).

44. Secció de Ciències – Actes 1930-1939, acta de 18 de març de 1935, p. 182 (Arxiu IEC).

45. Carta de Puig i Cadafalch a Eduard Fontserè, de 15 de març de 1935. Fons SCG, caixa 1 (Arxiu IEC).

de la Secció de Ciències, la qual, però, expressà la conveniència de dur la qüestió de la seva aprovació en una sessió del ple de l'Institut.[46] L'acord, que un s'afigura preceptiu, ve avalat per la remarca del caràcter interdisciplinari de la Geografia, car es pren "tenint present que les matèries de què s'ocupa la Societat pertanyen a totes les Seccions".[47]

Dilluns 20 de maig de 1935, és la data exacta de creació de la SCG. Se n'aixeca acta en la junta de govern constitutiva, celebrada aquest dia, amb la presència de setze dels vint-i-set membres fundadors, en què es dona compte de l'aprovació dels estatuts de part del Ple de l'IEC i del seu registre, d'acord amb els preceptes legals establerts a la Llei d'Associacions, a les oficines del Govern General de Catalunya.[48] Ho corrobora l'acta de la reunió de la Secció de Ciències:

> El Sr. Fontserè dona compte de que el dilluns passat es constituí la Societat Catalana de Geografia, amb l'assistència del Sr. Puig i Cadafalch i del mateix Sr. Fontserè com a representants de l'Institut. Manifesta [el Sr. Fontserè] que es nomenà una Junta Provisional que ha estat encarregada de redactar un reglament interior,[49]

que serà redactat, discutit i aprovat en menys d'un mes.[50] Aquesta junta constituent era presidida per Pau Vila i estava formada per Pere Blasi, com a vicepresident i director de publicacions, Josep Iglésies, que faria de secretari, Enric Ribas, com a tresorer, Lluís Solé Sabarís, amb funcions de vicesecretari i comptador, i Eduard Fontserè, com a delegat de l'IEC.[51] També hi eren presents els geòlegs i mossens Marià Faura i Josep Ramon Bataller, els geògrafs Miquel Santaló i Gonçal de Reparaz Ruiz, i els enginyers Salvador Filella, Lluís Creus i Manuel Ferrer de Franganillo.[52]

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

(Filial de l'Institut d'Estudis Catalans)

El sotasignat Pau Vila Dinarès, demana ésser inscrit com a soci de la Societat Catalana de Geografia, i es compromet a satisfer, en la forma que estatueixi la Tresoreria de la Societat, la quota de 24 pessetes anuals, que serà pagades per trimestres a Barcelona carrer de Claris n.º 78

d del 193

Nom i dos cognoms Pau Vila i Dinarès
Domicili Claris, 78-1r 2a
Telèfon 78443
Població Barcelona
Professió Professor
Especialitat científica Geografia humana

SOCIS ACTIUS: 24 PTS. ANUALS
SOCIS PROTECTORS: 60 O MÉS PTS. ANUALS
SOCIS VITALICIS: 300 PTS. PER UNA SOLA VEGADA
SOCIS COL·LECTIUS: 80 O MÉS PTS. ANUALS

Fons Josep Iglésies, ANC

Sol·licitud d'ingrés de Pau Vila a la SCG el 1935

Durant els primers sis mesos de 1935, hi ha constància al Llibre d'Actes de la SCG de tres reu-

46. Secció de Ciències – Actes 1930-1939, acta de 18 de març de 1935, p. 182 (Arxiu IEC).

47. Ibídem.

48. Llibre d'Actes de la SCG, p. 1 (Arxiu SCG).

49. Secció de Ciències – Actes 1930-1939, acta de 27 de maig de 1935, p. 194-195 (Arxiu IEC).

50. Josep Iglésies (1989, p. 12) indica que s'aprovà en la reunió general de socis del 12 de juny de 1935.

51. Fons SCG, caixa 1, papers diversos (Arxiu IEC).

52. Fons SCG, caixa 1, articles de premsa (*L'instant*, de 23 de maig de 1935) (Arxiu IEC).

nions: el 27 de maig, al Centre Excursionista de Gràcia; el 3 de juny, a casa de Pau Vila, en la qual s'encarrega al secretari la redacció d'una carta de convit a formar part de la nova Societat; i el 10 de juny, també a casa de Vila, on el secretari presenta l'avantprojecte de Reglament Intern, que serà aprovat a la reunió general de socis del 12 de juny. És possible que hi hagués alguna altra reunió, al local de l'IEC situat al Palau de la Generalitat, de la qual malauradament no es va aixecar acta (Iglésies 1989a, p. 11), cosa que impedeix de moment afegir detalls al procés constitutiu de la SCG.[53]

El novembre de 1935, la SCG fa pública la carta de convit per a aplegar els geògrafs al voltant de la Societat recentment creada.[54] La signen els tres que n'havien estat els principals impulsors, Josep Puig i Cadafalch, Eduard Fontserè i Pau Vila, i els primers membres de la nova entitat, que conformaven, tots plegats, el nucli de vint-i-set socis fundadors. El manifest posava de relleu la decidida voluntat de l'IEC d'ampliar el seu camp d'actuació donant empara a una societat filial que aculli els estudis geogràfics, fins aleshores dispersos, en un marc de plena normalització de la disciplina, amb mires a situar-la en la dimensió científica que a d'altres països li era reconeguda, tal com també era propi d'altres ciències. Per això, la crida és una convocatòria adreçada a tots aquells "qui arreu de les terres de llengua catalana senten afecte al conreu dels estudis que ens són cars perquè vulguin venir a aplegar-se amb nosaltres i donar fortalesa, possibilitats i prestigi a la novella associació".[55] S'hi pot afegir la voluntat de la SCG de vetllar per la dimensió científica de la Geografia i l'interès de fer-se ressò de les noves tendències, en uns moments en què "la Universitat encara no havia donat entrada a la Geografia veritable i viva i continuava ensenyant una cosa arcaica, completament divorciada del temps i de la terra que ens acollia" (Iglésies 1989a, p. 11).

Aquesta crida expressa uns objectius que tindran concreció en els estatuts de la nova institució, on s'estableix que "la Societat Catalana de Geografia té per finalitat el conreu d'aquesta ciència en tots els seus aspectes, estendre el seu coneixement entre el nostre poble i aplegar i publicar els treballs dels que s'hi dediquen".[56] També s'hi fa al·lusió a l'ambient més favorable de l'Espanya republicana pel que fa a iniciatives culturals i es deixa ben clar que la Geografia viu a Catalunya al marge de la Universitat, perquè no n'esmenta cap vincle, cosa que sí fa, tot i que sense citar-los de manera explícita, amb els centres d'estudis i les entitats excursionistes.

Aquest distanciament de la Geografia universitària té un doble caire: polític i científic. Qui n'ocupava la càtedra a la facultat de Filosofia i Lletres era el madrileny Eduardo Pérez Agudo (1891-1967), contrari a l'ensenyament català i a la transformació de la Universitat de Barcelona en la Universitat Autònoma de Barcelona. Pérez Agudo hi exercia la docència des de 1919, amb un programa "demen-

53. El llibre d'actes de la SCG arrenca el juny de 1935.

54. Fou publicada al diari *El Matí*, el 16 de novembre i reproduïda a la revista *Treballs de la SCG*, núm. 19, en 1989 (*https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000076/00000065.pdf*).

55. Fragment de la convocatòria-manifest, reproduïda a *Treballs de la SCG*, núm. 19, p. 10.

56. Llibre d'Actes de la SCG (Arxiu SCG).

cial y casi caricaturesco [del que] debe resaltarse (...) su absoluta falta de carácter científico"(Capel, 1976, p. 9). Val a dir, això no obstant, que la SCG comptà, des dels seus inicis, amb la participació activa de diversos catedràtics i professors d'universitat, com és ara els socis fundadors Joan Coromines, Marià Faura, Eduard Fontserè, Jaume Marcet i Lluís Solé Sabarís.

Els socis fundadors i les primeres activitats

Ja s'ha dit que més de la meitat dels socis fundadors de la SCG eren membres de la Secció de Geografia del CEC. Si abans s'ha considerat dita secció com el planter de la Societat, és perquè s'hi reconeixia la tasca de Pau Vila, qui hi professà diversos cursos de Geografia que, tal com assenyala Josep Iglésies (1989b, p. 47), sembraren una llavor que va fructificar en constituir-se la SCG, en 1935. És sabut, per altra banda, i també ha estat dit, que la Geografia a Catalunya trescava per diferents camins que la Universitat, la qual cosa, tal com es veurà al final d'aquest apartat, no vol dir, ni de bon tros, que se'n despreocupés. És prou revelador, però, que de la trentena de signatures de la crida per constituir la nova SCG, a part d'Eduard

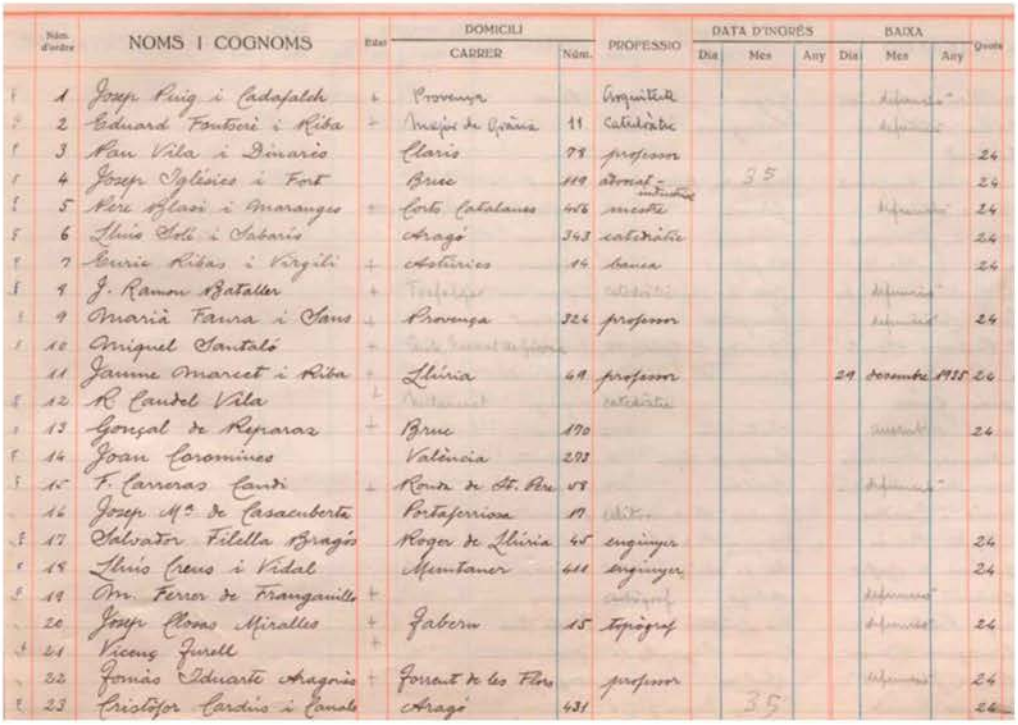

	Núm. d'ordre	NOMS I COGNOMS	Edat	DOMICILI CARRER	Núm.	PROFESSIÓ	DATA D'INGRÉS Dia	Mes	Any	BAIXA Dia	Mes	Any	Quota
1	1	Josep Puig i Cadafalch		Provença		Arquitecte							
2	2	Eduard Fontserè i Riba		Mestre de Gràcia	11	Catedràtic							
3	3	Pau Vila i Dinarès		Clarís	78	professor							24
4	4	Josep Iglésies i Fort		Bruc	119	oficial [illegible]		35					24
5	5	Pere Blasi i Marangues		Corts Catalanes	466	mestre							24
6	6	Lluís Solé i Sabarís		Aragó	343	catedràtic							24
7	7	Enric Ribas i Virgili		Asturies	14	banca							24
8	8	J. Ramon Bataller											
9	9	Marià Faura i Sans		Provença	324	professor							24
10	10	Miquel Santaló											
	11	Jaume Marcet i Riba		Lleida	49	professor				29	desembre	1938	24
12	12	R. Caudet Vila											
13	13	Gonçal de Reparaz		Bruc	190								24
14	14	Joan Coromines		València	293								
15	15	F. Carreras Candi		Ronda de St. Pere	58								
	16	Josep Mª de Casacuberta		Portaferrissa	19								
17	17	Salvador Filella Bragós		Roger de Lluria	45	enginyer							24
18	18	Lluís Creus i Vidal		Muntaner	411	enginyer							24
19	19	Mn. Ferrer de Tranganilla											
20	20	Josep Closas Miralles		Saberra	15	tipògraf							24
21	21	Vicenç Jurell											
22	22	Tomàs Eduarte Aragonès		Torrent de les Flors		professor							24
23	23	Cristòfor Cardús i Canals		Aragó	431			35					24

Arxiu SCG

Full núm. 1 del registre de socis de la SCG, on figuren els primers inscrits, encapçalats per Josep Puig i Cadafalch, Eduard Fontserè i Riba, i Pau Vila i Dinarès.

La Societat Catalana de Geografia, nova filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Una conversa amb el seu president, senyor Pau Vila

L'Institut d'Estudis Catalans compta, d'ençà del mes passat, amb una nova filial científica: la Societat Catalana de Geografia. L'existència d'aquesta Societat és feia, ja, una cosa imprescindible. Ara, però, gràcies a la iniciativa i a l'activitat d'uns patriotes reunits al redós de la més alta entitat cultural de Catalunya, posseïm una associació d'aquest caràcter que es dedicarà especialment a estudiar la nostra geografia.

N'és president el culte geògraf senyor Pau Vila. L'hem anat a visitar per tal que ens parlés de les activitats que va a desenvolupar la novella entitat.

—La idea de fundar-la—ens ha dit—és del senyor Puig i Cadafalc, que mai no va deixar d'insistir-hi. Després fou encarrilada pel doctor Fontserè, qui ha portat definitivament, per delegació de l'I. d'E. C., la seva creació definitiva.

A Catalunya no hi ha hagut mai una tradició geogràfica. Necessitàvem posseir un organisme que, a més de fomentar l'estudi de la nostra geografia, tingués cura de les relacions que sostenim amb geògrafs i corporacions geogràfiques d'altres països.

Ara, l'obra que farem ja no serà com abans la d'un home isolat; serà una obra de conjunt d'unes persones [illegible] la voluntat aplegades sota la disciplina d'aquesta Societat.

—Tanmateix, abans no existia cap entitat d'aquest caire?

—Fa uns vint anys hi havia una Societat Geogràfica Econòmica, que desaparegué sense deixar rastre. Però, com us deia, hi ha hagut persones que se n'han ocupat, com per exemple En Carles Candi, que publicà, amb l'ajut d'una col·laboradora, una Geografia, amb caràcter enumeratiu i descriptiu, perquè encara no havien arribat a nosaltres les orientacions de la geografia científica moderna. Potser en aquesta apreciació cal fer una excepció: la de mossèn Norbert Font i Sagué, que des del camp de la Geologia va iniciar la Geografia física i obtingué un èxit sense precedents en la seva càtedra de l'Institut d'E. Catalans.

Al costat d'aquests intents cal remarcar la iniciativa del senyor Puig i Cadafalc que, essent president de la Mancomunitat, va iniciar la confecció del mapa geogràfic de Catalunya a l'escala d'u per cent mil. La carta geològica de Catalunya cal dir que tenia un antecedent en l'obra del dibuixant Eduard Brossa, autor de l'únic mapa que tenim encara de Catalunya i en els cinc fulls de la carta geològica del doctor Almera, a l'escala d'u per quatre mil, realitzats amb una topografia admirable. Tot plegat, però, no són sinó activitats aïllades entre si, incapaces de crear una institució d'estudis geogràfics.

—¿Quines són les activitats que aneu a desenvolupar?

—Es molt arriscat d'anar a parlar d'activitats en una entitat científica que no ha començat encara les seves tasques, puix que cal tenir en compte que es va constituir el mes passat. Amb tot, s'ha tractat en les reunions celebrades pels fundadors del pla de treball per al curs vinent. La part essencial d'aquestes tasques serà constituïda pels treballs preparatoris i d'organització del viatge d'estudis que realitzarà a Catalunya l'Associació Interuniversitària de Geògrafs Francesos. Aquest viatge científic va ésser ja convingut a Varsòvia l'estiu passat, entre els professors De Martonne i Gallois i jo, que portava l'encàrrec a aquest fi, de l'aleshores conseller de Cultura senyor Ventura Gassol. En l'organitzar-se, per tant, la Societat Catalana de Geografia, l'encàrrec que jo tenia l'he passat, com és natural i per a major garantia d'èxit, a la nostra entitat. Altrament podem dir que també estem en relació amb l'Institut d'Estudis Geogràfics del Pireneu de la Universitat de Tolosa per tal d'establir un pla de col·laboració en els treballs per a l'estudi de la nostra serralada capdalera i establir un intercanvi entre Barcelona i Tolosa, de persones especialitzades en aquests estudis. Com veieu, encara que comencem, la tasca no manca i és d'una importància evident; el que cal és l'ajut de totes les persones afectades en aquest ordre d'estudis a fi i efecte de poder-los portar amb la dignitat i eficiència que Catalunya es mereix.

Dintre pocs dies la Societat Catalana de Geografia Emprarà al públic interessat per les qüestions geogràfiques, una invitació per tal que es puguin fer socis de l'entitat totes les persones que desitgin aportar-nos el seu ajut intellectual i econòmic. Per la nostra part confiem que l'alt patronatge de l'Institut d'Estudis Catalans i el poder disposar ben aviat de local propi a la Casa de Convalescència, futur estatge de la nostra corporació científica, cabdal, facilitarà la realització de les tasques enunciades.

J. S.

Notícia de la fundació de la SCG publicada a *La Veu de Catalunya*, el 10 de juliol de 1935

Fontserè i Lluís Solé, sols són quatre geògrafs els avaladors que tenien plena significació universitària (Iglésies 1989b, p. 48).

La diversitat intel·lectual d'aquests membres fundadors de la SCG és notable, cosa que s'ha d'entendre, ben segur, en funció de la munió de camps que són d'interès per a la Geografia i del fet que fins aleshores no hi havia estudis universitaris que garantissin un conreu integral de la disciplina. És important, en aquest sentit, posar de relleu la notable presència de les ciències naturals a través de Lluís Solé i Sabarís i d'altres geòlegs (Josep Ramon Bataller, Rafael Candel, Marià Faura i Sans, Jaume Marcet...). Però, també, hi havia enginyers (Lluís Creus, Manuel Ferrer de Franganillo, Salvador Filella); físics (Eduard Fontserè); cartògrafs (Josep Closas i Vicenç Turell); pedagogs (Pau Vila); periodistes (Artur Dasca i Alfred Gallard); historiadors (Gonçal de Reparaz Ruiz); arquitectes (Josep Puig i Cadafalch); advocats amb dedicació a la política i a la historiografia (Francesc Carreras Candi i Marc-Aureli Vila), a l'empresa (Josep Iglésies) i a la filologia (Josep M. de Casacuberta); filòlegs pròpiament dits (Joan Coromines); mestres i polítics (Pere Blasi i Miquel Santaló); professors mercantils (Tomàs Iduarte); i autodidactes (Josep Barrillon i Enric Ribas).[57] A tots plegats, els podem afegir la categoria de geògrafs, perquè amb més o menys mesura van fer Geografia, que va esdevenir així el nexe d'unió d'aquests socis fundadors, des de perspectives intel·lectuals ben diverses.

57. Vegi-se'n la relació completa de membres fundadors de la Societat Catalana de Geografia a l'*Obrador Obert* (*https://scg.iec.cat/Scg6/Scg63/S631935.htm*), amb enllaços a la semblança biogràfica de cadascú.

En citar els socis fundadors, i també d'altres de la primera fornada que vénen a la memòria, convé matisar que si bé la Geografia es feia extramurs de la Universitat, com diu Iglésies ratlles amunt, d'altres institucions n'exercien la docència amb un grau d'exigència que no en sortia pas malparada de la comparança: els Estudis Universitaris Catalans, l'Escola Normal de Mestres, l'Escola del Treball, les escoles del Centre de Dependents de Comerç i de la Indústria (CADCI)... A tall d'exemple, hom pot citar Rafael Candel, ànima de la Junta de Ciències Naturals de Catalunya; Tomàs Iduarte, professor a les Escoles Mercantils Catalanes del CADCI; Francesc Carreras Candi, professor d'història de Catalunya als Estudis Universitaris Catalans; Miquel Santaló, professor de l'Escola Normal de Girona; o el mateix Pau Vila, professor a l'Escola del Treball, a l'Escola Normal de la Generalitat i als Estudis Universitaris Catalans.[58]

Les activitats promogudes per la SCG durant aquesta primera època s'articularen en els tres grans eixos que havien fet seus Fontserè i Vila, la investigació, l'ensenyament i el servei públic, si bé moltes d'elles s'encavalquen en dos o tres camps d'actuació. El primer grup d'activitats de què es parlarà són les conferències, que des d'un bon començament es volen mensuals.[59]

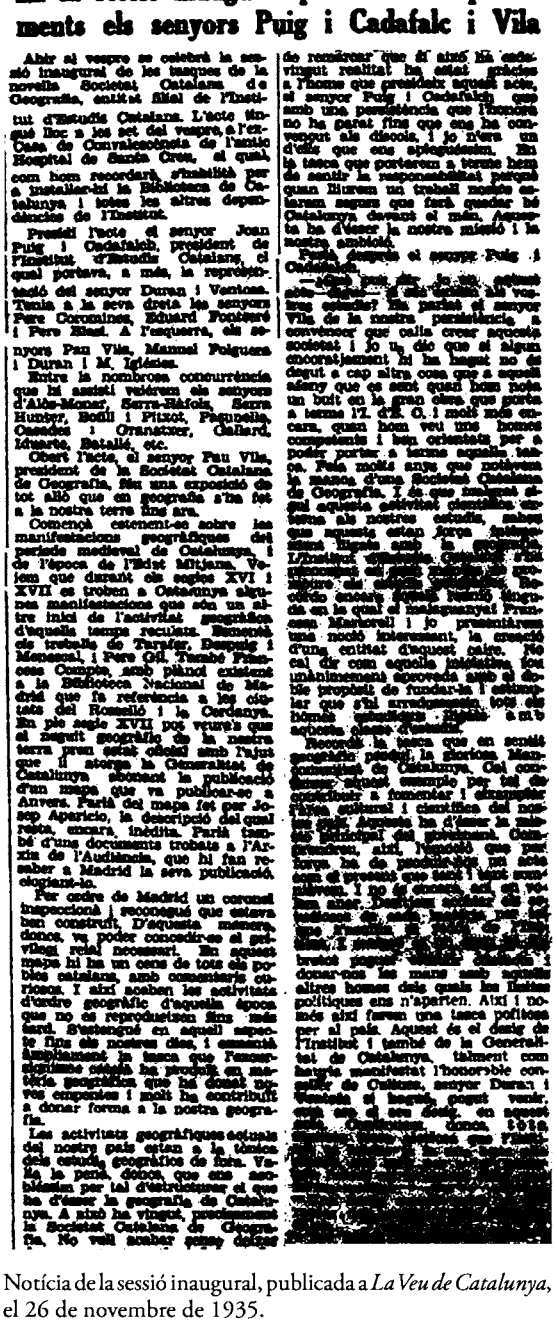

En la sessió inaugural pronunciaren parlaments els senyors Puig i Cadafalc i Vila

Abir al vespre se celebrà la sessió inaugural de les tasques de la novella Societat Catalana de Geografia, entitat filial de l'Institut d'Estudis Catalans. L'acte tingué lloc a les set del vespre, a l'edifici de Convalescència de l'antic Hospital de Santa Creu, el qual, com hom recordarà, s'habilità per a installar-hi la Biblioteca de Catalunya i totes les altres dependències de l'Institut.

Presidí l'acte el senyor Joan Puig i Cadafalch, president de l'Institut d'Estudis Catalans, el qual portava, a més, la representació del senyor Duran i Ventosa. Tenia a la seva dreta als senyors Pere Coromines, Eduard Fontserè i Pere Bosch. A l'esquerra, els senyors Pau Vila, Manuel Folguera i Duran i M. Iglésies.

Entre la nombrosa concurrència que hi assistí veiérem els senyors d'Ale-Moner, Serra-Ráfols, Serra Hunter, Rodi i Pitxot, Pasquella, Casades i Gramunt, Gallard, Iduarte, Batallé, etc.

Obert l'acte, el senyor Pau Vila, president de la Societat Catalana de Geografia, féu una exposició de tot allò que en geografia s'ha fet a la nostra terra fins ara.

Començà estenent-se sobre les manifestacions geogràfiques del període medieval de Catalunya, i de l'època de l'Edat Mitjana. Vejen que durant els segles XVI i XVII es troben a Catalunya algunes manifestacions que són un altre inici de l'activitat geogràfica d'aquella època reculada. Esmentà els treballs de Tarafa, Despuig i Manasal, i Pere Gil. També Francesc Compte, amb plànol existent a la Biblioteca Nacional de Madrid que fa referència a les ciutats del Rosselló i la Cerdanya. En pie segle XVII poi veure's que el seguit geogràfic de la nostra terra prou estat oficial amb l'ajut que li atorga la Generalitat de Catalunya sbonant la publicació d'un mapa que va publicar-se a Anvers. Parlà del mapa fet per Josep Aparicio, la descripció del qual resta, encara, inèdita. Parlà també d'uns documents trobats a l'Arxiu de l'Audiència, que hi fan referència a Madrid la seva publicació, elogiant-lo.

Per ordre de Madrid un corregidor inspeccionà i reconegué que estava ben construït. D'aquesta manera, donc, va poder concedir-se el privilegi reial necessari. En aquest mapa hi ha un cens de tots els pobles catalans, amb comentaris curiosos. I així acaben les activitats d'ordre geogràfic d'aquella època que no es reprodueixen fins més tard. S'estengué en aquell aspecte fins els nostres dies, i esmentà àmpliament la tasca que l'esmentadíssima entitat ha produït en matèria geogràfica que ha donat tots coneguts i molt ha contribuït a donar forma a la nostra geografia.

Les activitats geogràfiques actuals del nostre país estan a la tònica dels estudis geogràfics de fora. Vol la pena, donc, que una sociabilitat per tal d'estructurar el que ha d'ésser la geografia de Catalunya. A això ha vingut, precisament la Societat Catalana de Geografia. No vull acabar sense deixar de remarcar que si així ha endegat realitat ha estat gràcies a l'home que presideix aquest acte, el senyor Puig i Cadafalch, que amb una persistència que l'honora no ha parat fins que ens ha convençut als dubtosos. I jo n'era un d'ells que ens apleguéssim. En la tasca que portarem a terme hem de sentir la responsabilitat perquè quan llitrem un treball nostre estarem segurs que farà quedar bé Catalunya davant el món. Acceptem la tasca i ens posem a la nostra missió i la nostra ambició.

Parlà després el senyor Puig i Cadafalch.

—Abans que dic jo res, voldríeu saber què és això d'una Societat Catalana de Geografia, d'una Societat com les altres estranyes? Ha parlat el senyor Vila de la nostra persistència a convèncer que calia crear aquesta societat i jo us dic que el gran encoratjament li ha hagut no de degut a cap altra cosa que a aquell sdeny que es sent quasi bon noia un bult en la gran obra que porta a terme l'I. d'E. C. i molt més encara, quan hom veu uns homes competents i ben orientats per a poder portar a terme aquella tasca. Feia molts anys que notàvem la manca d'una Societat Catalana de Geografia. I és que l'element geogràfic existeix científica entre nosaltres, sabeu que aquests estan forçats [illegible] amb la geografia. L'Institut [illegible] Geografia [illegible] especialment el [illegible] Pirineus [illegible] Recordo encara [illegible] Nonell [illegible] en la qual el malaguanyat Francesc Maurelli i jo presentàrem una moció interessant, la creació d'una entitat d'aquest caire. No cal dir com aquella iniciativa fou unànimement aprovada amb el desig propòsit de fundar-la i estimular que s'hi arrodonissin tots els bonsos geògrafs catalans [illegible] aquesta gloriosa Catalunya.

Recordà la tasca que en aquesta geografia pagesil, la gloriosa Mancomunitat de Catalunya. Cal continuar aquest exemple per tal de contribuir a fomentar i engrandir l'obra cultural i científica del nostre país. Aquesta ha d'ésser la missió principal del govern. Continuarem, així, l'obra que portarà, ha de produir-los un nou cens el present que serà l'únic numerat. I no és d'estranyar, així, els vostres aires. Tothom sentirà de [illegible] tindrà [illegible] donar-nos les mans amb aquells altres homes dels quals les lluites polítiques ens n'aparten. Així i només així farem una tasca profitosa per al país. Aquest és el desig de l'Institut i també de la Generalitat de Catalunya, talment com hagués manifestat l'honorable conseller de Cultura, senyor Duran i Ventosa si hagués pogut venir, cosa que el [illegible] donc. [illegible]

Notícia de la sessió inaugural, publicada a *La Veu de Catalunya*, el 26 de novembre de 1935.

58. Vegi-se'n la relació completa dels socis de la primera fornada de la Societat Catalana de Geografia a l'*Obrador Obert* (*https://scg.iec.cat/Scg6/Scg63/S631936.htm*), amb enllaços a la respectiva semblança biogràfica.

59. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (entre els núms. 1 i 18).

La primera és la inaugural del curs 1935-36, que fou pronunciada, dilluns 25 de novembre de 1935, pel president de la nova entitat, Pau Vila, sota el títol "Allò que s'havia fet en Geografia a Catalunya des dels temps més reculats fins al moment present". Se'n va fer ressò la premsa de l'època: *La Veu de Catalunya*,[60] l'endemà, i *La Publicitat*,[61] al cap de dos dies. Se sap, doncs, per aquest parell de diaris que fou un acte solemne, celebrat a l'antic Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, aleshores acabat d'habilitar com a seu de l'IEC, que va ser presidit per Josep Puig i Cadafalch, en qualitat de president de l'Institut, però també en representació delegada del conseller de Cultura de la Generalitat, Lluís Duran i Ventosa, i que va comptar amb la presència de força públic, entre el qual destacades personalitats del món de la cultura, com és ara Ramon d'Alòs-Moner o Josep M. Bofill i Pichot, tots dos membres de l'Institut, i un bon nombre de gent vinculada a la Geografia.

Pocs dies abans, el 20 de novembre, la SCG s'havia adherit a l'homenatge que el Centre Excursionista de Catalunya tributà a un dels seus socis més insignes, mossèn Norbert Font i Sagué (1874-1910), en ocasió del 25è aniversari del seu prematur traspàs. Faura i Sans hi glossà la figura científica del geòleg i naturalista i hi ha constància de la intervenció de Pau Vila.[62] Aquesta presència pública de la Societat va acompanyada de la decidida voluntat de fer sentir la seva veu institucional, tal com féu, mesos després, en demanar al ministre de la Guerra tornar a posar a disposició pública els fulls geogràfics del mapa d'Espanya 1:50.000, que havien estat retirats de la venda en ser considerada Catalunya com a territori fronterer (Iglésies, 1989a, p. 13). O quan va intervenir, a instàncies de Pau Vila, per denunciar les incorreccions de fons d'una *Geografia de Catalunya* en fascicles, dirigida per l'escriptor Cèsar A. Jordana i editada per la Llibreria Catalònia, la qual, en paraules de Josep Iglésies (1989a, p. 13), "posava en mal lloc la ciència catalana", raó per la qual es demanava aturar-ne la publicació.[63]

La segona conferència d'aquest primer curs correspon a dilluns 9 de desembre i és indexada a l'*Obrador Obert* amb el títol "L'itinerari de l'excursió dels geògrafs francesos a Catalunya". I és que a la reunió constitutiva de la SCG, de 20 de maig de 1935, "hom anuncià, com una de les tasques immediates a organitzar per la Societat, l'organització de la visita que la Comissió Inter-Universitària Francesa de Geografia té anunciada per a finals d'aquest any a Catalunya".[64] Fa referència a

60. Notícia reproduïda a l'*Obrador Obert* (*https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/s97051.htm*).

61. Ibídem.

62. Aragonès, Enric (2007) "El Mapa Geològic de Catalunya entre el XIV Congrés Internacional i la Guerra Civil (1926-1936)", a *Treballs del Museu de Geologia*. Barcelona, 15, p. 177. La notícia d'aquest homenatge es pot llegir al *Butlletí del CEC*, núm. 486, 1935.

63. Caldria investigar per treure l'entrellat de com es va resoldre l'afer. Ara com ara, se sap que, superats els primers números, Gonçal de Reparaz Ruiz n'assumí la direcció, fet que probablement devia apaivagar l'enuig de Vila. I que, en qualsevol cas, l'edició de l'obra restà interrompuda per la guerra. Es pot mirar l'índex de l'obra a: Aragonès, Enric (2007) "El Mapa Geològic de Catalunya entre el XIV Congrés Internacional i la Guerra Civil (1926-1936)", a *Treballs del Museu de Geologia*. Barcelona, 15, p. 176.

64. Fons SCG, caixa 1, articles de premsa (*L'instant*, de 23 de maig de 1935) (Arxiu IEC).

la vinguda d'una delegació de l'Association des Géographes Français i estudiants de l'Institut de Géographie de la Universitat de París. La relativa proximitat de la data anunciada fa creure que es tracta d'una errada de redacció del diari vespertí *L'instant*, oimés quan el secretari Josep Iglésies situa l'estada d'aquests geògrafs a la tardor de 1936 (Iglésies 1989a, p. 12). La invitació formal havia estat feta pels delegats de la Generalitat de Catalunya al Congrés Internacional de Geografia reunit a Varsòvia l'any 1934.[65]

En aquesta sessió científica, a més de plantejar-se l'itinerari que havien de seguir els professors i els estudiants francesos, s'hi informa de la correspondència creuada amb aquests, en especial amb Emmanuel de Martonne, director de l'Institut de Geografia de la Universitat de París, i s'acorda publicar uns fascicles sobre aspectes geogràfics dels indrets a visitar, en català i en francès. Dilluns 20 de gener de 1936, la Junta de Govern de la SCG fa acusament de recepció del "comunicat de la Generalitat de Catalunya que formalitzava el fet de prendre sota el seu patronatge l'excursió dels professors francesos de Geografia a la nostra terra i encomanar-ne oficialment l'organització a la Societat Catalana de Geografia (Iglésies 1989a, p. 12). Algunes de les reunions de preparació d'aquesta excursió, es van fer a casa de Pau Vila, tal com ens relata Solé i Sabarís (1985, p. 15), tot posant en valor l'alta consideració científica que li mereixien els geògrafs representants de la part francesa:

> en aquella petita reunió preparatòria hi assistírem Pierre Vilar, Pierre Birot, joves deixebles del gran geògraf Emmanuel de Martonne, i l'autor d'aquestes ratlles [a més, com sembla obvi, de l'amfitrió, Pau Vila]. Recordo encara alguns dels comentaris dels dos joves geògrafs que aleshores havien acabat d'iniciar l'estudi de la seva respectiva tesi doctoral sobre Catalunya, les quals, dit sigui de pas, transcorreguts els anys i la llarga interrupció ocasionada pels fets bèl·lics, són les dues obres mestres que, cadascuna dintre de la seva òrbita, han obert un solc transformador en la geografia catalana.[66]

Aquesta trobada internacional, organitzada de conjunt amb la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), havia d'haver estat la primera sortida d'estudi oficial de la SCG, però quedà frustrada a causa de l'esclat de la Guerra Civil el juliol de 1936. En quedà, però, una de les primeres publicacions de la SCG: *Notes geomorfològiques sobre les Guilleries*,[67] de Lluís Solé i Sabarís; l'havien precedit en el camp de l'edició el *Recull dels noms de lloc de Sant Pere de Riudebitlles*,[68] de Cristòfor Cardús, i *Per al recull de noms de lloc de Catalunya*,[69] de Joan Coromines i Enric Ribas. Val a dir que aquests dos darrers llibrets donaren motiu a una primera activitat

65. *La Veu de Catalunya*, 4 de juny de 1936 (p. 15).

66. Es refereix a *Catalunya dins l'Espanya moderna*, de Vilar, i a *Recherches sur la morphologie des Pyrénées orientales franco-espagnoles*, de Birot.

67. Publicat el 1936 per l'IEC, extret de la *Guia d'excursions* de la Institució Catalana d'Història Natural, i reeditat el 1991 a *Treballs de la SCG*, núm. 25, p. 9-15.

68. Reeditat el 1991 a *Treballs de la SCG*, núm. 28-29, p. 137-146.

69. Reeditat el 1991 a *Treballs de la SCG*, núm. 28-29, p. 149-154.

C. Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona

Saló de Sessions del Palau de la Generalitat, el 18 de maig de 1936, amb motiu de la conferència de l'explorador malgratenc Fèlix Cardona. D'esquerra a dreta, molt probablement el cònsol de Veneçuela, Josep Iglésies, el diputat al Parlament i alcalde de Malgrat de Mar Francesc Arnau i Cortina, l'alcalde de Barcelona Carles Pi i Sunyer, Fèlix Cardona, molt probablement el Dr. Girona Cuyàs i, en representació del conseller de Cultura, Jaume Serra i Húnter. Els personatges que s'identifiquen amb reserves es dedueixen de la seva intervenció en l'acte, segons la crònica de *La Vanguardia* publicada l'endemà.

de les que avui més honoren la SCG, la presentació de llibres. S'efectuà dilluns 20 d'abril de 1936 i comptà amb la intervenció de Joan Coromines, qui va parlar de l'*Onomasticon Cataloniae*.[70] Encabat es nomenà una Comissió de Toponímia, formada per Joan Coromines, Josep M. de Casacuberta, Manuel Ferrer de Franganillo, Enric Ribas i Cristòfor Cardús, amb mires a estendre el treball arreu de Catalunya i vetllar per la correcta aplicació de les normes establertes a dit recull.[71] Hi veiem, doncs, l'interès de la SCG per tal que els treballs geogràfics es facin en la dimensió científica que era exigible a una ciència moderna.

L'esguard que la SCG adreçà al territori arribà a desvetllar expectatives desmesurades i es reberen peticions d'ajuda per part d'una expedició catalana a l'Àfrica, a càrrec de Josep Rovira Petit, que se saldà amb una conferència extraordinària de

70. Aquesta obra ha estat publicada per l'editorial Curial en vuit volums entre 1989 i 1997.

71. Cardús i Canals, Cristòfor (1991) "Circumstàncies en què s'originà el Recull de noms de Sant Pere de Riudebitlles", *Treballs de la SCG*, núm. 28-29, p. 147-148.

presentació del projecte,[72] i una altra de l'explorador Fèlix Cardona Puig, que es proposava reprendre les seves investigacions a les fonts del riu Orinoco. Aquesta segona sol·licitud va ser remesa a la Societat des de la Secció de Ciències de l'IEC, que no podia concedir-li la subvenció de 30.000 pessetes demanada, però que estimava la provada competència de l'explorador "a jutjar pels mapes que exhibia i les manifestacions que féu en la seva dissertació al 'Conferentia Club.'"[73] La SCG ho va enllestir, segons podem llegir a *La Publicitat*,[74] amb un sopar d'homenatge a aquest capità de la marina mercant, dimarts 12 de maig de 1936, a l'hotel Victòria, de Barcelona, amb la presència dels principals regents de l'entitat (Vila, Fontserè, Iglésies, Blasi...), el conseller de Cultura Ventura Gassol, l'alcalde de la ciutat Carles Pi i Sunyer, el rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, Pere Bosch Gimpera, Pius Font i Quer, el cònsol de Veneçuela, etc. Hom és davant la prova que la SCG té diversitat d'interessos, però que no és ni de bon tros una societat geogràfica homologable a aquelles societats relacionades amb l'explotació colonial que disposaven de notables recursos econòmics per a finançar expedicions arreu del món.

Al primer semestre de 1936, hi hagué sessions acadèmiques assignades a la Geografia física, una sobre l'explotació de sals potàssiques a Catalunya, a càrrec de Mn. Faura i Sans, i dues de dedicades a la polèmica sobre la desviació o no del riu Ter a la Plana de Vic, per compte de Solé i Sabarís. No és, doncs, estranya la presència de geòlegs a la tribuna de la SCG, atès l'estret lligam de la Geologia amb la Geografia, que formaven una única secció al CEC, exemplificat, en el futur, en la figura llavors emergent de Lluís Solé Sabarís, qui al llarg de la seva dilatada trajectòria, conrearà totes dues al màxim nivell i reconeixerà Pau Vila com el seu mestre en Geografia humana (Iglésies 1989b, p. 47). La mirada adreçada a la Geografia humana es manifestà en intervencions de Pau Vila, sobre la ramaderia a Catalunya, de Pierre Vilar, sobre la indústria tèxtil a la vall del Llobregat, i una de Josep M. Batista i Roca, amb una visió històrica del conreu de blat a la Cerdanya. Les conferències de 1936 es clogueren amb una dissertació del professor de la Universitat de Londres E.H.G. Dobby, geògraf anglès estudiós del delta de l'Ebre, relacionat amb Solé Sabarís (1989, p. 34).

I un no pot estar-se d'esmentar una intervenció de Puig i Cadafalch sobre l'"Estat del mapa de Catalunya 1:100.000 publicat per la Generalitat". Ho explica així el secretari Josep Iglésies (1989a, p. 13):

> Recordem que el senyor Puig i Cadafalch tenia una gran il·lusió de destinar un dels grans panys de paret de la Sala d'actes a contenir el mapa de Catalunya d'escala 1:100.000 que havia iniciat la Mancomunitat que ell havia presidit. –Hi anirem posant els fulls a mesura que vagin sortint, sobre un dibuix del conjunt com a fons– deia eufòric.

72. Ressenyada a l'*Obrador Obert* (*https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/s96331.htm*).

73. Secció de Ciències – Actes 1930-1939, acta de 21 d'octubre de 1935, p. 212-213 (Arxiu IEC).

74. Edició del 14 de maig de 1936, p. 2.

Tot i que es tractà d'una intervenció breu, rere la conferència de Solé sobre el Ter, té sentit destacar-la per indicar la diversitat temàtica en una mateixa sessió científica i la preocupació de la SCG per la cartografia, entesa com a eina d'investigació, però també com a servei públic.

Aquelles primeres conferències no devien ser, tret de la inaugural, reunions de públic nombrós, sinó més aviat restringides sessions acadèmiques, tal com un pot entrellucar llegint-ne el relat del primer secretari de la SCG, Josep Iglésies (1989a, p. 13):

> Tenim ben vives a la memòria les reunions d'aleshores al local que ens havia destinat l'Institut a la planta del pati de la Convalescència de l'ex-hospital de la Santa Creu. Ens asseiem entorn de la gran taula de noguera en sengles cadirals. Allí els joves al costat de Puig i Cadafalch, d'Eduard Fontserè, de l'avui general Josep de Ribera [sic], del mestre Pau Vila, de Mn. Faura i Sans i Mn. Ramon Bataller, del Sr. Ferrer de Franganillo. També hi van venir Francesc Carreras i Candi, Marcel Chevalier, Agustí Duran i Sanpere i tants d'altres.

S'ha deixat per al final una intervenció de Josep Iglésies, titulada "Exposició d'un pla d'estudis geogràfics superiors", que és part d'un procés de creació d'una llicenciatura en Geografia, impulsada per la SCG, entitat que té entre els seus principals objectius la promoció de l'ensenyament del saber geogràfic. La SCG ja havia palesat aquest interès amb la participació al Congrés de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i en l'endegament d'iniciatives conjuntes, com és ara el comitè d'enllaç amb *la Protectora* per mor de vetllar per la didàctica de la Geografia i les lliçons que hi impartí Gonçal de Reparaz Ruiz.[75] Ara, però, era arribat el torn dels estudis superiors. En relata la iniciativa Josep Iglésies (1989a, p. 12-13):

> Aprofitant l'estada del ministre d'Instrucció Pública Sr. Marcel·lí Domingo a la nostra ciutat, en nom de la Societat el visitaren els senyors Eduard Fontserè, Pau Vila i Josep Iglésies, els quals li exposaren l'anhel de la Societat de veure donar una major amplitud als estudis geogràfics a les universitats espanyoles, amb l'establiment d'una Facultat de Geografia, a base de diverses assignatures de Ciències i de Filosofia i Lletres. El Dr. Fontserè lliura al ministre de la República un pla de la nova llicenciatura, el qual tenia l'avantatge de no caldre crear noves càtedres, sinó aprofitar diverses de les existents.

No se sap la data exacta d'aquest lliurament, però no devia ser gaire lluny de dilluns 28 de març de 1936, data en què Fontserè en presentà el programa d'estudis a la SCG, el qual aplegava assignatures de ciències i de lletres que ja es cursaven llavors a la Universitat de Barcelona,[76] que havia recuperat el nom d'Autònoma amb la victòria del Front Popular el febrer de 1936.

Un dels aspectes que cal ressaltar d'aquest pla és l'interès a posar en valor la nova titulació, que es vol que doni dret preferent a les càtedres d'instituts i escoles normals, i que obri una porta d'accés a l'Instituto Geográfico y Catastral (Solé 1985, p. 18). Un altre tret a destacar és que preveu la confecció de currículums oberts

75. Llibre d'Actes de la SCG, p. 10 (Arxiu SCG).

76. Es pot consultar el projecte complet i les ressenyes d'altres projectes a Solé Sabarís (1985, p. 17-30).

i estudis d'ampliació o de doctorat (Solé 1985, p. 18). I, finalment, la referència a iniciatives precedents, entre les quals fa menció d'un document lliurat per Pau Vila, Fontserè i Solé Sabarís a la facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, on aquest darrer afirma que els estudis de Geografia s'havien projectat comparant-los amb allò que es feia a França, a Alemanya i a Anglaterra (Solé 1985, p. 20-21).[77] No sembla una qüestió trivial perquè, d'acord amb les assignatures que es cursaven a cada país, la Geografia s'estudiava en una facultat de Lletres, com és ara a França, o en una de Ciències, com és ara a l'Alemanya. Tampoc no ho és perquè s'apuntava l'interès d'una carrera de Geografia que compartís mètodes que són propis d'una i altra. I, per últim, perquè adreçava l'esguard a d'altres països que França, el bressol de l'escola regional, tot introduint matisos a la influència d'aquesta com a únic paradigma geogràfic a casa nostra els anys trenta.

Fons CEC

Josep Iglésies, Pompeu Fabra i Pau Vila, a Montserrat, l'abril de 1936.

Eren temps republicans, en què Catalunya gaudia d'autonomia política, i la SCG devia sentir la ineludible necessitat de replantejar els estudis geogràfics, prou mal atesos des de l'escola primària a la Universitat, on la Geografia es reduïa a dues assignatures optatives en la carrera de Filosofia i Lletres, fet que repercutia de valent tant en el seu aprenentatge a tots els nivells com en la recerca, que patia d'abandonament (Solé 1985, p. 19). Les paraules de Solé, un home incapaç de malparlar de ningú, són prou clares. Només ens cal tornar a recordar aquí que la Geografia universitària era en mans del professor Eduardo Pérez Agudo, qui n'ocupà la càtedra durant molts anys. Sembla ser que Pérez Agudo era una persona no massa preocupada per la docència i les seves innovacions, obsessionada, en canvi, per l'aplicació de la memòria a la Geografia. Valgui al respecte l'anècdota referida per Salvador Llobet, qui

77. En l'any XLIV del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* i en el número 471 d'agost de 1934, es va publicar una proposta de la Secció de Geografia i Geologia del CEC per tal de crear una llicenciatura de Geografia en la Universitat Autònoma de Barcelona, força similar a la de la SCG i realitzades per les mateixes persones. Ambdues estan reproduïdes a l'annex 3 del programa de recerca de l'IEC *Lluís Solé Sabarís en la Geografia de Catalunya* (Mendizàbal *et al.*, 2020).

va ser ajudant seu a la Universitat els anys quaranta, sobre la memorització d'estacions i itineraris ferroviaris (Roma i Perramon, 2000, p. 72).[78] Aquesta situació era la conseqüència extrema de la concepció de la Geografia com una eina de la Història de què ja s'ha parlat en començar. L'interès de la SCG a capgirar dita situació serà, doncs, inqüestionable.

El signe dels esdeveniments els mesos posteriors, devia fer que la proposta de la SCG, malgrat la seva plausibilitat, restés entaforada al calaix d'algun despatx. Encara, però, Eduard Fontserè, que no defallí mai en aquesta comesa, va ser a temps de traslladar-la al Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona, el qual va acordar el 16 de juliol de 1936, que el propi Fontserè i Bosch Gimpera, rector de l'esmentada universitat, fessin "una rearticulació del projecte presentat sobre la llicenciatura de Geografia en relació amb les Facultats de Ciències i de Filosofia, i la seva elevació al Patronat per a la seva aprovació definitiva (Iglésies 1983, p. 106)". Aquell dia, però, el soroll de sabres ja devia ser eixordador.

Els projectes estroncats per la Guerra Civil

Hom es pot ben afigurar que la Guerra Civil (1936-39) vingué a trasbalsar-ho tot i en acabar les coses ja no van ser mai més iguals. La volguda publicació d'un anuari que recollís les intervencions dels ponents a la tribuna de la SCG esdevingué impossible, malgrat l'inicial optimisme amb què es plantejà la iniciativa (Iglésies 1989a, p. 13). Del projecte d'una llicenciatura en Geografia, no se'n tornà a parlar més, ni poc ni gaire. La vinguda dels geògrafs francesos, com és natural, no es va poder dur a terme, tot i que se'n publicà l'opuscle ja esmentat de les Guilleries. I tota la resta d'activitats de la SCG es van veure seriosament compromeses, mentre durà el conflicte bèl·lic, i reduïdes al no-res en la immediata postguerra.

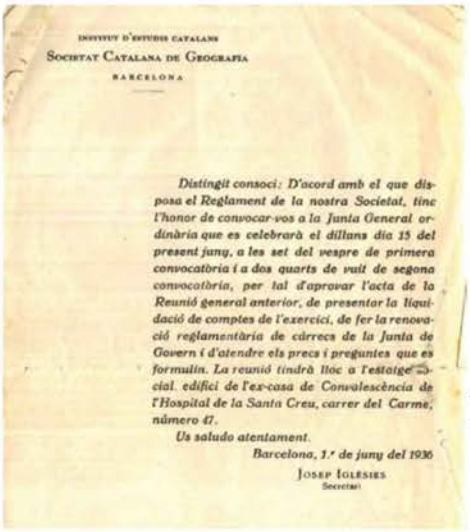

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
BARCELONA

Distingit consoci: D'acord amb el que disposa el Reglament de la nostra Societat, tinc l'honor de convocar-vos a la Junta General ordinària que es celebrarà el dilluns dia 15 del present juny, a les set del vespre de primera convocatòria i a dos quarts de vuit de segona convocatòria, per tal d'aprovar l'acta de la Reunió general anterior, de presentar la liquidació de comptes de l'exercici, de fer la renovació reglamentària de càrrecs de la Junta de Govern i d'atendre els precs i preguntes que es formulin. La reunió tindrà lloc a l'estatge social, edifici de l'ex-casa de Convalescència de l'Hospital de la Santa Creu, carrer del Carme, número 47.

Us saludo atentament.

Barcelona, 1.r de juny del 1936

JOSEP IGLÉSIES
Secretari

Fons Josep Iglésies, ANC

Convocatòria de Junta General per al 15 de juny de 1936

El clima d'inseguretat interna a la Catalunya republicana fins el maig de 1937, va representar un greu perill per a molts membres de la SCG, com ara el secretari Josep Iglésies, que vivia amb la màxima discreció

78. Recollida de l'entrevista enregistrada en vídeo que li van fer Joan Nogué i Mireia Belil, publicada a *Treballs de la SCG*, 30 (1991), sota el títol *Salvador Llobet i la Geografia Catalana* (p. 10).

en ser vigilat pels escamots revolucionaris,[79] i fins i tot la mort, com en el malaurat cas del soci fundador Artur Dasca, assassinat per la FAI el 1936; a la qual cosa, cal afegir encara la defunció, en un accident ferroviari l'abril del 1938, del tresorer Enric Ribas, "el soldat desconegut" de la SCG, en paraules de Cristòfor Cardús,[80] que ens fan intuir una activitat interna més que notable. No ha d'estranyar, doncs, que la SCG passés la primera meitat de la guerra en blanc. A la reunió del diumenge 7 de febrer de 1937,[81] celebrada a l'Acadèmia de Ciències, es dona compte de la suspensió tàcita de les tasques de la Societat, cosa que s'atribueix a les circumstàncies difícils que travessa el país, i s'apunta l'oportunitat de reprendre'n les activitats (Solé 1985, p. 16).

Fons Enric Sorribas

Enric Ribas i Virgili, soci fundador i tresorer de la SCG, mort prematurament el 1938

I és que l'alçament militar de 1936 i la guerra que el seguí, van sacsejar profundament la SCG. Hom té el ferm convenciment que sense aquest greu trasbals polític, la Societat, gràcies a l'empenta dels seus membres fundadors i a la forta embranzida de les seves primeres activitats, hauria complert amb el compromís d'un programa d'actes de freqüència mensual, amb debats com ara els de la divisió territorial dirigida per Pau Vila, un tema malauradament absent a la SCG d'aquells anys, i conferències dels seus membres més destacats a la tribuna de l'IEC. Cal tenir en compte,

79. Durant la guerra va estar 'mig amagat' a Barcelona, però va anar per quinta al front del Segre (1938), fins que la intercessió de la seva dona, Maria Fontserè, davant Marcel·lí Domingo aconseguí fer-lo recular una mica. En un moment donat, a Reus, es va escapolir i es va amagar en unes coves al Pinetell, prop de la Riba, fins l'arribada dels nacionals. La vigilància dels escamots era a la Riba, on en un moment determinat van decidir matar tots els fabricants del poble [Iglésies hi tenia l'empresa familiar], fins que va ser enviat cap al front el cap de colla més sanguinari, de renom el Carboner (reproduït dels *Apunts familiars de Maria Fontserè*, text inèdit lliurat per Pere Català a Jesús Burgueño).

80. Escrit sobre el "Protagonisme d'Enric Ribas i Virgili en la formulació del primer recull sistemàtic de noms de lloc per municipis i en la fundació i inicis de la Societat Catalana de Geografia", redactat per Cristòfor Cardús en 1983 (Arxiu Nacional de Catalunya, fons Josep Iglésies, caixa 21, carpeta SCG).

81. Vegi-se'n l'esborrany de l'acta manuscrita de Solé Sabarís, que actua com a secretari, a Solé (1985, p. 16) o bé a *https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000078/00000045.pdf*.

que la voluntat d'implementar una organització territorial pròpia és un dels temes que més han interessat la Geografia catalana, ja des de la Renaixença, fins al punt que si existís una escola de Geografia a casa nostra, aquest en seria, sens dubte, un dels elements definidors (Mendizàbal *et al.*, 2020, p. 83). Tampoc no ens costa d'imaginar Aurora Bertrana, la primera sòcia de la SCG,[82] parlant dels seus viatges pel Marroc i els Mars del Sud. Tot plegat, esclar, resta en el pla de les figuracions. Dissortadament, la realitat fou ben bé una altra.

Fons Prudenci i Aurora Bertrana, UdG

Aurora Bertrana i Salazar, segurament de l'etapa en què va viure a la Polinèsia (1926-1929).

Després de l'any 1936, d'activitat molt intensa, es va imposar una paràlisi institucional, només interrompuda puntualment pels intents infructuosos de la Societat

82. Al llibre-registre de socis en consta l'ingrés el novembre de 1935, amb l'assignació del núm. 41. Josep Oliveras, en el decurs d'una entrevista efectuada per a la realització del present treball, apunta a la seva relació amb Pau Vila, per explicar-ne l'afiliació. Diu Oliveras: "Aurora Bertrana i Pau Vila van fer estada a Ginebra en 1922, sense que es pugui assegurar que hi coincidissin; hi ha, però, al fons Pau Vila, a l'ICGC, una carta d'Aurora Bertrana donant les gràcies a Vila per haver-li facilitat un contacte amb el Dr. Édouard Claparède, psicòleg i pedagog que havia estat mestre de Jean Piaget i professor del geògraf de Sabadell quan aquest darrer va fer tot un curs a l'Institut Rousseau de la ciutat del llac Leman, l'any 1913."

per salvar el fons científic i pedagògic de l'Editorial Lluís Vives,[83] i per les lliçons impartides per Pau Vila i Gonçal de Reparaz Ruiz, la primavera de 1938. Això no obstant, es pot concloure que sota la presidència del primer havien quedat ben demostrades les possibilitats de la SCG i l'espai que ocupava aquells anys en el món científic català, perquè

> malgrat la brevetat del període entre la seva fundació i la Guerra Civil, la Societat Catalana de Geografia tingué un paper important en la consolidació d'aquesta ciència: aglutinà, coordinà i impulsà els treballs dels geògrafs i esdevingué així el marc científic i acadèmic adequat per al desenvolupament de la geografia (Riera 2007, p. 143).

83. Dada recollida a Iglésies, Josep (1985) "La tasca feta durant quatre dècades de clandestinitat forçosa". A l'*Avui*, 23 d'abril de 1985, p. 3.

2. LA RESISTÈNCIA POLÍTICA I CULTURAL (1939-1970)

Pocs dies després de l'entrada dels *nacionals* a Barcelona, el 26 de gener de 1939, Cristòfor Cardús i Canals (1906-2000), soci de primera hora de la Societat Catalana de Geografia (SCG), va fer cap a casa de Josep Iglésies i Fort (1902-1986) per a lliurar-li la documentació oficial de l'entitat, la qual li havia pervingut dels familiars d'Enric Ribas i Virgili (1895-1938), mort uns mesos abans. Eren els estats de comptes que Ribas havia de quadrar com a tresorer. Però, entre d'altres papers, també hi havia el llibre d'actes[84] i el de registre de socis, dels quals hauria d'haver tingut cura el secretari. Durant la guerra, Josep Iglésies havia hagut de desentendre's sovint d'aquesta comesa en ser vigilat pels escamots revolucionaris i dur una vida retirada, per no dir amagada. A començament de febrer de 1939, doncs, quan la contesa bèl·lica acaba a Catalunya, Iglésies resta dipositari únic del llegat associatiu de la SCG en un ambient polític i cultural que fa gairebé impensable donar-li continuïtat. Ni ell mateix, empresari tèxtil a la Riba (Alt Camp), al qual se li havien col·lectivitzat les propietats, es deslliurà del procés de depuració franquista per anorrear qualsevol vel·leïtat catalanista. Haurien de passar encara uns quants anys perquè fos possible el redreçament de l'entitat.

Efectivament, en aquells tristos temps d'immediata postguerra, el secretari era l'únic membre de la Junta de Govern de la SCG elegida el 1935 que restava disponible per efectuar la represa. Tant el president com el vicepresident havien estat empesos a l'exili per evitar el consell de guerra i, ben plausiblement, l'execució venjativa per part dels vencedors. Pau Vila i Dinarès (1881-1980), rere una curta estada a França, va passar a Amèrica l'any 1940, d'on no tornaria, ni que fos estacionalment, fins el 1960. Pere Blasi i Maranges (1885-1961), per la seva banda, va romandre al Llenguadoc fins el 1946. El tresorer Enric Ribas, havia mort en accident ferroviari el

84. La redacció d'aquestes pàgines inicials del període 1940-1970 estan documentades, sobretot, pels registres del primer quadern o llibre d'actes de la SCG, legalitzat per l'"Administración de Rentas Públicas"de Barcelona el 8 de juny de 1935. Rere el segellat de pagament dels impostos corresponents, s'afegeix un foli grapat amb una còpia dels Estatuts de la Societat, compulsada pel "Gobierno General de Cataluña. Gobernación" el 9 de maig de 1935. Els registres pròpiament dits s'inicien a la pàgina 1 del quadern amb l'acta de la sessió de constitució de la SCG celebrada el 20 de maig de 1935. Les actes de les reunions de Junta de Govern, d'Assemblea de Socis i les Memòries de Curs anteriors a 1940 s'estenen fins la pàgina 26. El darrer registre d'aquella etapa és l'acta de la reunió de la Junta de Govern celebrada el 28 de novembre de 1937. A la pàgina següent, la 27, s'inicia l'acta de la "Memòria llegida pel secretari el dia de la inauguració del curs 1948-49". La Memòria a la qual es refereix el secretari és la del curs anterior, el 1947-48, durant el qual es va procedir a la reestructuració de l'entitat. Els registres de l'etapa que es tracten en el capítol present acaben a la pàgina 83 amb l'acta informal, val a dir-ho, de l'Assemblea de Socis de 10 de desembre de 1970. Només se cita aquest quadern d'actes en reproduir-ne fragments literals i es fa amb l'expressió "Llibre d'Actes de la SCG", seguit de la pàgina o pàgines on són.

1938. Finalment, el comptador Lluís Solé i Sabarís (1908-1985), després de passar la guerra de forma opaca, tampoc no estava en disponibilitat, ni per a desenvolupar la tasca encomanada –el cobrament dels rebuts dels socis–, ni per a ajudar Iglésies en una problemàtica reorganització immediata. Ben aviat va obtenir la càtedra de Geologia de la Universitat de Granada, on va residir fins 1943. Hi havia, però, un altre actor en la representació.

Eduard Fontserè i Riba (1870-1970), delegat de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) a la Junta de Govern de la SCG, també des de 1935, hauria de protagonitzar, anys a venir, l'operació de reviscolament. Perquè cal no oblidar que la condició de filial de l'IEC era, com ho és encara, un tret definidor de la SCG, i és per això que, durant els anys de postguerra, l'entitat va donar els passos justos que li va indicar l'IEC. El meteoròleg Eduard Fontserè va ser l'impulsor del nou naixement de la SCG el 1947. Tanmateix, el camí per arribar-hi havia estat llarg. A l'IEC, vaixell desarborat per la tempesta del trenta-nou, li calgueren tres anys per a refer-se en la semiclandestinitat. Sense això, la resurrecció de la SCG no hauria estat possible. Val la pena recordar-ho.

La represa de l'Institut d'Estudis Catalans

A desgrat de totes les condemnes, de perdre el finançament públic i de ser foragitat del seu estatge, l'IEC i les seves societats filials no van figurar mai entre les institucions i associacions prohibides expressament pels vencedors.[85] El franquisme va optar per donar l'IEC per desaparegut i creà un seguit d'institucions provincials destinades a suplantar-lo, com és ara l'Institut d'Estudis Ilerdenses, el d'Estudios Gerundenses i el d'Estudios Tarraconenses. A la província de Barcelona promogué l'Instituto Español de Estudios Mediterráneos, constituí la delegació del Consejo Superior de Investigaciones Científicas i, depenent d'aquesta, va donar ales a l'Institut Internacional de Cultura Romànica, dirigit per mossèn Antoni Griera (1887-1973), tossut defensor de les normes prefabrianes i apartat de l'IEC des de 1935. Tanmateix, l'IEC es movia.

La decisió de reconstruir l'IEC es va decidir en una reunió celebrada a casa de Josep Puig i Cadafalch el 17 d'abril de 1942, per iniciativa d'aquest, president de la secció d'Història i Arqueologia i membre numerari de l'IEC des de la seva fundació en 1907. Amb Puig, retornat de l'exili feia poc, hi assistiren Eduard Fontserè, membre numerari des de l'any 1921, per la secció de Ciències, i Josep Maria López-Picó (1886-1959), numerari des de 1933, per la secció de Filologia Catalana. Pere

85. En aquest context, hom assumeix la interpretació d'Albert Balcells, Santiago Izquierdo i Enric Pujol (2002-2007) a *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona, IEC; 2 vols. Aquesta obra també ha proporcionat nombroses dades per a contextualitzar la represa d'activitats de la SCG, sobretot el volum II: *de 1942 als temps presents*. La citació detallada de cadascuna dilataria innecessàriament les notes a peu de pàgina.

Coromines i Montanya (1870-1939), president de la secció de Ciències havia mort a l'exili. Pompeu Fabra i Poch (1868-1948), capdavanter de la Filològica, romania a Prada de Conflent, exiliat. A més a més dels representants de les tres seccions també assistí a la reunió Ramon Aramon i Serra (1907-2000), aleshores secretari redactor, però que ben aviat esdevindria secretari general de l'IEC.

Els reunits prengueren diversos acords per portar a la pràctica immediatament. El primer va ser "considerar espiritualment entre nosaltres els membres de l'Institut que han hagut d'exiliar-se per raons patrioticopolítiques".[86] A més a més de Pompeu Fabra, ja citat, els membres numeraris August Pi Sunyer (1879-1965), Josep Carner i Puig-Oriol (1884-1970), Lluís Nicolau i d'Olwer (1888-1961), Jaume Serra i Húnter (1878-1943) i Carles Riba i Bracons (1893-1959) eren a l'exili. Llevat de Riba, els altres ja no en tornarien per a participar activament en les tasques de l'Institut. La decisió volia dir que en cap cas no serien substituïts per altri. Com tampoc no ho serien els membres numeraris que s'havien apartat voluntàriament de l'IEC: Josep Pijoan i Soteras (1881-1963), Eugeni d'Ors i Rovira (1881-1854), Esteve Terradas i Illa (1883-1950) i Ferran Valls i Taberner (1888-1942), aquest darrer de feia poc. D'altra banda, d'ençà de 1936 havien traspassat, ultra Pere Coromines, els membres numeraris Antoni Rubió i Lluch (1856-1937), Josep M. Bofill i Pichot (1860-1938), Lluís Segalà i Estalella (1873-1938), Ferran de Sagarra i de Siscar (1853-1939), Ramon d'Alòs-Moner i de Dou (1885-1939) i Joaquim Ruyra i Oms (1858-1939). Així, el plenari de l'IEC, de vint-i-un membres al complet, l'abril de 1942 era constituït pels tres membres numeraris assistents a la reunió reorganitzadora i Jaume Massó i Torrents (1863-1943), el qual s'hi solidaritzà per escrit en estar greument malalt –moriria al cap d'un any–. Hom va decidir omplir les vacants dels desapareguts i nomenar nous membres, celebrar sessions periòdiques en àmbits privats, publicar els resultats dels treballs, cercar el mecenatge per a continuar les tasques, especialment a Mallorca, València i Rosselló, i –ben significatiu per a l'àmbit de la SCG– reactivar les societats filials.

El 15 de maig de 1942, quan els exèrcits hitlerians s'estenien fins als confins d'Europa i s'endinsaven a Egipte, tingué lloc el primer ple formal de l'IEC de la postguerra a casa de Josep Puig i Cadafalch, a Barcelona. Hi van ser elegits com a nous membres numeraris Joaquim Folch i Torres (1886-1963), Jordi Rubió i Balaguer (1887-1982), Pius Font i Quer (1888-1964), Agustí Duran i Sanpere (1887-1975), Ramon Aramon i Serra, Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau (1894-1961) i mossèn Josep Ramon Bataller i Calatayud (1890-1962), els quals omplien les vacants dels membres numeraris difunts abans esmentats. Els òbits de Valls i Taberner, Massó i Torrents i Serra Húnter, els quals s'esdevingueren a finals de 1942 i al llarg de 1943, propiciaren el nomenament de Ramon d'Abadal i de Vinyals (1888-1970), mossèn Higini Anglès i Pàmies (1888-1969) i Joaquim

86. Citació de l'acta de la reunió de 17 d'abril de 1942 reproduïda a Balcells, A.; E. Pujol (2002) *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol I, p. 326.

Carreras i Artau (1894-1968) com a altres nous membres. Amb l'afegit de Carles Riba, retornat de l'exili el 1943, els plens de l'IEC del curs 1943-1944 podien constituir-se ja amb tretze membres numeraris i un adjunt, Pere Bohigas i Balaguer (1901-2003), per desig i quiescència de Josep Carner.

Així doncs, la renovació de càrrecs de les tres seccions, que s'efectuà tot seguit, no va caure en una entelèquia baldera, sinó que se sustentava en una realitat prou sòlida. Cal no oblidar els de la secció de Ciències, de la qual depenia la SCG: Eduard Fontserè, president; Pius Font i Quer, vicepresident; i Ramon Bataller, secretari. Seran personatges clau en la represa d'activitats de la Societat Catalana de Geografia el 1947.

La creació de noves societats filials i les activitats de les antecedents

L'existència de societats filials a l'IEC responia, des de la seva fundació, a la voluntat d'eixamplar el més àmpliament possible, i de manera organitzada, la base d'estudiosos catalans, en un moment en què la Universitat era qüestionada a Catalunya com a llar de la investigació científica. La constitució de dues noves societats filials es va avançar a la reactivació de les creades abans de la guerra. Concretament, amb la fundació de la Societat Catalana d'Estudis Històrics i de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, l'IEC pretenia fonamentar en la comunitat d'estudiosos les seves seccions d'Història i Arqueologia i de Filologia Catalana, les quals encara no disposaven de cap filial. Juntament amb el recolzament d'associacions alienes a l'IEC, però compromeses decididament amb la resistència cultural catalana, com el club de conferències Miramar, els Amics de la Poesia i els Estudis Universitaris Catalans,[87] l'empenta donada a les societats filials és la millor prova de la represa interna de l'IEC.

Malgrat que les activitats de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (SCEH) es poden remuntar a l'any 1942, no va ser fins l'any 1946 quan va quedar definitivament englobada dins l'IEC, amb el propòsit d'estimular i difondre els estudis històrics, literaris i lingüístics. La presència de figures com Miquel Coll i Alentorn (1904-1990), Ramon Aramon i Pere Bohigas com a impulsors actius de la nova Societat posa de relleu el seu triple objectiu acadèmic. La vitalitat de la SCEH fou molt intensa als anys quaranta i cinquanta, durant els quals portà a terme nombrosos actes, entre els quals cal destacar l'homenatge a Puig i Cadafalch en el seu vuitantè aniversari, com a punt de trobada dels historiadors, filòlegs i

87. Balcells, Albert (1985) *Els Estudis Universitaris Catalans (1903-1985): per una universitat catalana.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Segons Balcells, els Amics de la Poesia es reunien a la rebotiga del joier Ramon Sunyer al carrer de Sant Pau de Barcelona. A la mateixa època (1946-1953) se celebraven lectures poètiques al domicili de Josep Iglésies. Aquestes activitats han quedat ressenyades a l'article sense signar (1977) titulat "Les lectures poètiques al passatge Permanyer". *L'Avenç*, 6; p. 44-45.

escriptors més importants de l'època. D'altra banda, es va distingir per les seves publicacions i el butlletí anual. El prestigi de la SCEH es féu sentir portes enfora de l'IEC i als nuclis de la intel·lectualitat resistent, com ho demostra que el 1960 fos admesa a la Unió Internacional de Ciències Antropològiques i, l'any següent, a la Federació Internacional d'Estudis Clàssics.

L'altra societat filial de nova planta va ser la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials (SCEJES), formada els anys 1947 i 1948 com una ampliació de l'auditori habitual a les conferències de Miramar amb alumnes dels cursos d'Economia Política de Salvador Millet i Bel (1912-1998) als Estudis Universitaris Catalans. Així, la SCEJES va esdevenir una entitat pluralista que va permetre el diàleg entre generacions i tendències politicoideològiques diferents. Si bé el nucli fundacional era format per membres d'Unió Democràtica de Catalunya, del Moviment Socialista de Catalunya i de l'antiga Lliga Catalana, se cercà la col·laboració de gent de procedència distinta i àdhuc de gent "partidària de la situació" com Josep M. de Porcioles i Colomer (1904-1993), Ramon Faus i Esteve (1902-1987) i Manuel Ballbé i Prunés (1920-1961). Per les temàtiques de les seves activitats i dels premis concedits, la SCEJES va ser l'embrió de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, creada l'any 1968.

Les societats filials d'abans de 1936 eren, per ordre d'antiguitat, la Institució Catalana d'Història Natural, la Societat Catalana de Biologia, la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques i la Societat Catalana de Geografia. Com ja s'ha fet esment en el cas de la SCG, a imatge del que succeí a l'IEC, totes elles suspengueren les seves activitats durant la Guerra Civil i no es referen fins molt després d'acabada la contesa bèl·lica.

La Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) va reviscolar breument en el tombant dels anys quaranta als cinquanta per a celebrar, el 1949, el cinquantenari de la seva fundació. Al curs 1950-51 hom arribà a constituir una nova junta directiva encapçalada per Josep Ramon Bataller com a president, i la composició de la qual ve a tomb recordar: Josep M. Font i Tullot (1915-2018), Rafael Candel i Vila (1903-1976), Ramon Margalef i López (1919-2004), Josep Closas i Miralles (1900-1962), Noel Llopis i Lladó (1911-1968), Josep M. Fontboté i Mussolas (1923-1989), Antoni de Bolòs i Vayreda (1889-1975) i Francisco Garcia del Cid Arias (1897-1965). La majoria d'aquests estudiosos apareixen com a conferenciants als actes celebrats per la SCG en aquells anys i alguns en van ser socis actius. Tanmateix, com va remarcar Josep M. Camarasa i Castillo, malgrat els nomenaments, la represa de la institució fou una "fugaç il·lusió".[88] Només el grup dels botànics, encapçalats per Antoni de Bolòs i el seu fill Oriol de Bolòs i Capdevila (1924-2007), van mantenir una certa continuïtat d'activitats fins el 1972, any de reactivació efectiva de la ICHN, gairebé una refundació segons Camarasa, amb la

88. Camarasa, Josep M. (2000) *Cent anys de passió per la natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural 1899-1999*. Barcelona: IEC; p. 91.

incorporació de noves generacions d'investigadors. Els geòlegs i els zoòlegs desenvoluparen activitats en organitzacions alienes a l'Institut, a la delegació barcelonina del CSIC en especial.

La Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (SCCFQM) va ser reactivada l'any 1959 per una comissió formada per Antoni Esteve i Subirana (1902-1979), Enric Casassas i Simó (1920-2000) i Heribert Barrera i Costa (1917-2011) i organitzà activitats esporàdiques en endavant. Tanmateix, les activitats i publicacions regulars trigarien d'arribar, ben bé fins 1976. Una altra de les societats del període de preguerra, la Societat Catalana de Biologia (SCB), encara va tenir una represa més efímera. No celebrà la seva primera reunió fins el 1954, més que res per a escoltar i homenatjar el doctor Josep Trueta i Raspall (1897-1977), retornat a Catalunya de feia poc. No fou fins el 1962, que la SCB va reprendre les seves activitats continuades.

La represa d'activitats de la Societat Catalana de Geografia

> Durant el curs de la Guerra Civil, l'entitat no va poder mantenir la seva activitat social per la impossibilitat d'aplegar els seus membres, molts dels quals corrien perills personals. Una vegada acabada la lluita, la Junta Directiva es trobava desfeta per l'exili de la meitat dels seus components i la mort del seu tresorer. Així mateix molts dels adherits eren absents. El nou ordre establert situava l'entitat i el mateix Institut d'Estudis Catalans, del qual ens honorem d'ésser filials, en una posició irregular. L'estatge que teníem a la planta de l'antic Hospital de la Santa Creu fou ocupat per organismes de novella creació. Els mobles, l'arxiu, la incipient biblioteca de la nostra societat sofriren la sort del local, passant a mans que ens són estranyes.[89]

Aquest és el paràgraf lacònic de la *Memòria* de les activitats del curs 1947-48, el primer de la SCG restaurada, llegida pel secretari Josep Iglésies el dia de la inauguració del curs 1948-49 per a justificar els gairebé deu anys de silenci imposat. Malgrat les fosques perspectives d'activitat científica que s'albiraven, les activitats de la SCG tindrien una continuïtat gairebé inestroncada fins a la normalització dels anys setanta.[90]

La represa de les activitats de la Societat Catalana de Geografia va estar empesa des de la presidència de l'IEC, ostentada unipersonalment per Josep Puig i Cadafalch fins el 1950, deixant de banda la rotació quadrimestral de presidents de seccions establerta pels Estatuts, i pel president de la secció de Ciències, Eduard Fontserè. Concretament, el plenari de l'IEC nomenà, l'any 1947, una comissió

89. Llibre d'Actes de la SCG, p. 27.

90. Així ho prova la primera reelaboració del Llibre d'actes de la SCG, escrita per Josep Iglésies l'any 1975: *Els quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia*. L'informe va ser publicat per la Societat en forma d'opuscle ciclostilat. Més endavant (1989) va ser reeditat a *Treballs de la SCG*, 19; p. 11-29.

reorganitzadora de la SCG formada per Eduard Fontserè, el qual ja exercia de delegat de l'Institut a la Junta de Govern de la SCG des de 1935, i Josep Iglésies. Pere Blasi, tot just retornat de l'exili i vicepresident de l'entitat, i Josep Ramon Bataller, soci fundador i secretari de la Secció de Ciències de l'IEC, s'hi van afegir immediatament.

La primera sessió científica tingué lloc al domicili particular de Josep Iglésies el 22 de desembre de l'any 1947. Dies abans, el 18 d'aquell mes, la comissió reorganitzadora informava el president de l'IEC dels acords presos en la primera trobada de treball. Així, la Societat Catalana de Geografia es proposava celebrar una sèrie de conferències i treballs de seminari, a càrrec de cadascun dels reunits, i invitar en aquests actes els antics socis residents a Barcelona, a més de personalitats notòries, i també els novells investigadors dels quals tinguessin notícia. Reconeguda la manca de local social, la dificultat per actuar públicament i el caràcter privat que, en aquest període, havia de tenir l'entitat, decidiren prescindir momentàniament de cotitzacions, fet que equivalia a suspendre el moviment d'altes i baixes de socis i sòcies. D'altra banda, la comissió reconeixia que els objectius científics proposats als Estatuts de 1935 no podien ser assolits, atès que "la majoria dels vells associats són absents, una fracció ha mort durant el període de suspensió de l'entitat i gairebé tota la resta actua avui en institucions científiques similars a la nostra, on es beneficia econòmicament del seu treball".[91] És a dir, la Societat reviuria per a portar a terme tasques de divulgació, sense pretendre desenvolupar recerca pròpia.

E. Bertran

Casa de Josep Iglésies, al passatge Permanyer, a la Dreta de l'Eixample de Barcelona

Durant el curs de reorganització, la comissió va procurar d'aplegar altra volta els antics membres i obtenir la col·laboració d'altres de nous. En la *Memòria* del curs 1947-48, Josep Iglésies també té cura de recordar els socis traspassats d'ençà 1936: Artur Dasca i Sumsi (1884-1936), assassinat per incontrolats de la FAI l'estiu d'aquell mateix any, Francesc Carreras i Candi (1862-1937), Marià Faura i Sans (1883-1941), Bartomeu Darder i Pericàs (1894-1944) i Felip Solé i Olivé

91. Llibre d'Actes de la SCG, p. 30-31.

(1880-1947), de mort natural, i Enric Ribas, d'accident ferroviari el 1938. Dels cinquanta-nou associats registrats a les vigílies del divuit de juliol de 1936, la llista de traspassats s'allargaria amb l'enginyer i mestre Emili Canals i Ferrer (1887-1939), el directiu de la CHADE (Compañía Hispano Americana de Electricidad) Germà Kreye (1887-1942) i el geòleg Marcel Chevalier (1876-1945), de les quals, ben segur, Iglésies no n'havia tingut notícia.

La comissió reorganitzadora, però, no gosà passar llista nominal dels "vells associats absents", malgrat poder-los considerar com "espiritualment presents", a semblança del plenari de l'IEC d'abril de 1942 esmentat ratlles amunt. A més a més de Pau Vila i Pere Blasi, d'entre els socis fundadors es trobaven en aquesta situació els següents: Joan Coromines i Vigneaux (1905-1997), Gonçal de Reparaz i Ruiz (1901-1984), Miquel Santaló i Parvorell (1888-1962) i Marc-Aureli Vila i Comaposada (1908-2001). De la resta de socis i sòcies d'abans de la guerra també tenien aquella condició d'expatriats: Josep M. Batista i Roca (1895-1978), Aurora Bertrana i Salazar (1892-1974), Miquel Fornaguera i Ramon (1893-1981), Pere Mas i Perera (1901-1977), Francesc del Olmo i Barrios (1907-1975), Joan Roura-Parella (1897-1983) i Ángel Rubio Muñoz-Bocanegra (1901-1962). Afegint-hi els socis que per la seva residència allunyada de Barcelona i altres raons se'n va perdre el contacte, com Eugenio Morales Agacino (1914-2002), Maximino San Miguel de la Cámara (1887-1961), Joaquim Pla i Cargol (1883-1978), Josep de Rivera i Juer (1881-1962) i Leoncio Urabayen Guindo (1888-1968), o bé que es desentengueren expressament de les activitats de la SCG. Comptat i debatut, restava una trentena d'associats encara no per a reprendre'n les activitats. I encara d'aquests, amb una bona colla només s'hi podia comptar de manera esporàdica.

La Geografia a la Barcelona de la postguerra

A més a més del suport decidit del president de l'IEC, per reviscolar la SCG, els membres de la comissió del curs 1947-48, podien pretendre el recolzament, més o menys intens, de tres cenacles barcelonins dedicats als estudis geogràfics: el Cercle de geògrafs animat per Pierre Deffontaines (1894-1978) a l'Institut Francès, la secció de Geografia i Ciències Naturals del Centre Excursionista de Catalunya, i l'Instituto Juan Sebastián Elcano a la delegació a Barcelona del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. No és ara el moment d'escriure la història de cadascuna.[92] Però sembla adient repassar-ne els possibles lligams que podien establir amb

92. No es disposa d'estudis monogràfics específics sobre aquests cenacles. Només notícies esparses. Val la pena deixar constància del treball d'Isabelle Lostanlen (2015) sobre el *Journal de guerre 1939-1944* (Villeneuve d'Ascq: Presses Universitaires du Septentrion) de Pierre i Geneviève Deffontaines, el qual facilita, de passada, dades de primera mà de les reunions primerenques del *Cercle de Géographie*. Sobre la vida i obra de Pierre Deffontaines a Catalunya, es pot consultar Capel (2009).

la SCG en aquelles circumstàncies. N'hi haurà prou a retenir els noms dels socis implicats activament en el tres àmbits esmentats.

Els cercles d'estudis especialitzats (geografia, música, belles arts, cinema...) de l'Institut Français de Barcelona van ser iniciativa personal i singular del professor Deffontaines, inspirada en la seva experiència dels Équipes Sociales, una institució del catolicisme progressista francès d'entreguerres. Els *Cercles* van facilitar els contactes i les reunions d'estudiosos i artistes catalans, així com informar-se, documentar-se i, a voltes, obtenir ajuts econòmics i recomanacions per a estudiar a París o a altres localitats de França. El Cercle des Géographes en fou el primer. Deffontaines va interessar, ja a finals de 1939, Salvador Llobet i Reverter (1908-1991), Josep M. Puchades i Benito (1913-1982), Manuel Ferrer de Franganillo Álvarez (1886-1956) i Noel Llopis i Lladó per a formar-ne l'embrió. Cap a 1943 se'ls afegiren Lluís Solé Sabarís i Joaquima Comas i Ros (1906-1985). Maria del Tura de Bolòs i Capdevila (n. 1926), Joan Vilà-Valentí (1925-2020) i Montserrat Rubió i Lois (1924-2017), entre d'altres, hi van fer cap el 1946-47. A les reunions mensuals "fèiem torn de comunicacions, seguint la idea inicial del Dr. Deffontaines com a intercanvi d'ideas i raonaments sobre investigacions en curs, sense que calgués que fos un treball acabat, i s'hi discutien multiplicitat de temes variats per part dels assistents".[93] És evident que la direcció i moderació de l'acte per l'amfitrió, persona ben assabentada dels corrents coetanis de la Geografia universitària francesa, era molt ben rebuda i apreciada per l'assistència, que rarament superava la mitja dotzena, atès que elevava notablement el nivell científic de la trobada.

Sembla doncs indubtable que la implicació personal de Pierre Deffontaines va ajudar a decantar vers l'estudi de la Geografia regional i humana a joves llicenciats en història, com fa al cas el de Salvador Llobet o el de Joan Vilà. Tanmateix, el gruix d'aportacions a les sessions del Cercle, tant a les sessions domiciliàries *chez* Deffontaines, com les de més endavant als locals de l'Institut Français a la Gran Via barcelonina, eren sobre temàtiques de Geografia física. Noel Llopis Lladó i Lluís Solé Sabarís van ser els ponents més assidus. Malgrat l'empremta germànica en la formació de Solé, l'escola geològica, i de retruc geogràfica, francesa pesava abassegadorament en l'enrarit ambient científic català. Recordem, de passada, que les universitats franceses havien estat, i encara ho eren, el destí dels joves llicenciats que desitjaven ampliar estudis. Tal va ser el cas de Montserrat Rubió i Lois, i Valentí Masachs i Alavedra (1915-1980) en aquells anys de postguerra, o de Joan Vilà-Valentí a començament dels anys cinquanta. Per acabar-ho d'arrodonir, Deffontaines va convidar sovint personalitats eminents de la Geografia universitària francesa a dissertar a Barcelona, amb l'efecte consegüent d'eixamplar horitzons mentals de la feligresia autòctona. "El Cercle durà fins que, amb la creació de la Secció de Geografia de l'Institut Elcano del CSIC a Barcelona, i sota l'ègida de Solé Sabarís, tin-

93. Llobet, Salvador (1980) "Els primers temps de Pierre Deffontaines a casa nostra". *Revista de Geografia*, 14; p. 13-16; la citació a la p. 14.

guérem un nou aglutinant i nous addictes a les nostres reunions, ja amb un públic més obert, sobretot d'ensenyants catalans".[94]

Com ja ha estat comentat al capítol anterior, la secció de Geografia i Ciències Naturals del Centre Excursionista de Catalunya (CEC) havia estat el planter de socis de la SCG del curs 1935-36. Pau Vila, amb Pere Blasi, Gonçal de Reparaz Ruiz, Josep Closas i altres socis que esdevindrien membres de la SCG a partir de 1935, s'esforçà a mantenir i augmentar el nivell científic de la secció durant els anys que la presidí i, durant el seu mandat (1931-35) com a president del CEC. Conferències, cursets, excursions, dissertacions de professors estrangers de Geografia i Geologia, presagiaven la nova entitat acadèmica. En repassar la llista dels trenta socis de la SCG subsistents el 1947, una bona part havien tingut un paper prou actiu en les activitats del CEC d'avantguerra i continuaren col·laborant-hi després. Altres socis n'eren afiliats i prenien part en activitats d'altres centres excursionistes de Barcelona.

Tanmateix, les bones perspectives de col·laboració institucional es veieren frustrades en gran manera. L'exili de caps eminents d'una possible entesa, veritables aglutinadors de voluntats, va desbaratar-les. D'altra banda, el mateix CEC havia estat a un pas de la proscripció pels vencedors de la guerra, de manera que, ja als anys quaranta, es va reforçar el vessant esportiu de les seves activitats en detriment de les culturals i científiques, les quals no reprendrien amb força fins molt més endavant. Malgrat les bones gestions de mossèn Josep Ramon Bataller, membre directiu del CEC, les col·laboracions amb la SCG dels anys quaranta i cinquanta van ser del tot esporàdiques.

Dels tres cenacles esmentats, l'únic que va gaudir d'entitat oficial va ser el de la delegació a Barcelona de l'Instituto Juan Sebastián Elcano (IJSE), depenent del Consejo de Investigaciones Científicas (CSIC). El CSIC havia estat fundat el novembre de 1939 per a dirigir els treballs dels investigadors espanyols en la sendera ideològica del nou règim, una volta suprimida la Junta de Ampliación de Estudios, la qual havia portat a terme la missió el primer terç de segle xx. Molt aviat es crearen seccions (Patronatos) i instituts temàtics. L'Instituto Juan Sebastián Elcano va ser creat el 1940, adscrit al Patronato Menéndez y Pelayo. Més endavant, l'any 1948, va ser transferit al Patronato Saavedra y Fajardo. Ultra iniciar la publicació de la revista *Estudios Geográficos*, l'Instituto maldà per aconseguir la creació d'estudis universitaris especialitzats en Geografia, la qual cosa no va assolir. Val a dir, però, que va sortir-se'n de crear nuclis actius ben disposats per a la recerca geogràfica. La creació de sengles delegacions el 1942, a València i a Barcelona, en una política descentralitzadora empesa pel sacerdot José Mª Albareda Herrera (1902-1966), edafòleg eminent, catedràtic de Geologia aplicada a la Universitat de Madrid i secretari general del CSIC d'ençà la seva creació, van eixamplar els grups promotors de la recerca. José Mª Albareda i Lluís Solé van mantenir una cordial amistat de per vida.[95]

94. Ibídem.

95. Llobet, Salvador (1989) "Lluís Solé i Sabarís i la Geografia catalana de la immediata postguerra". *Treballs de la SCG*, 19; p. 51-54. En aquest article, Llobet confessa que les convocatòries de conferències per a

La delegació barcelonina de l'IJSE fou presidida i animada tothora per Lluís Solé Sabarís des del seu retorn de la Universitat de Granada l'any 1944. Molt aviat va comptar amb el suport de Salvador Llobet, col·laborador científic del CSIC per oposició, el qual va substituir Solé en la direcció de la delegació de l'Elcano el 1957. Cal remarcar que Solé dirigí la tesi doctoral de Llobet,[96] malgrat que nominalment hi constés Martín Almagro Basch (1911-1984), el catedràtic de Prehistòria de la Universitat de Barcelona, el qual succeí l'exiliat Pere Bosch Gimpera (1891-1974) el 1940. Així mateix, per la delegació de l'IJSE desfilaren nombrosos estudiants i joves llicenciats en qualitat de becaris, una bona colla dels quals ocuparien places de professor universitari en Geografia anys a venir: Montserrat Rubió, Joan Vilà, Maria de Bolòs i Edmon Gimeno (1923-2014). El curs 1954-55 s'hi van incorporar Joan Rebagliato i Font (1927-2013) i Enric Lluch i Martín (1928-2012). Molt sovint, a les sessions científiques hi acudien Oriol de Bolòs i Pierre Deffontaines. Ja als anys seixanta, també hi anava Pau Vila mentre s'estava a Barcelona. "L'acompanyà el *senyor* Iglésies, que fins que no hi entrà *mestre* Vila (com li deia ell) no volgué posar els peus en aquella institució franquista".[97]

En fi, malgrat que resti fora de l'àmbit de relació amb la SCG, no es pot oblidar el paper rellevant de Lluís Solé en el domini de la Geografia acadèmica espanyola en dirigir l'Instituto de Estudios Pirenaicos (IEP), amb seu a Jaca, i amb José Manuel Casas Torres (1916-2010) de sotsdirector. Així, les activitats de les delegacions de Saragossa i Barcelona de l'IJSE van compensar amb escreix el pes de la seu central madrilenya.[98]

No obstant la presència de nombrosos socis i col·laboradors de la SCG a la delegació de l'IJSE i en els cursos i investigacions de l'IEP, la relació entre les dues entitats va ser opaca, en cap cas institucional, sinó a títol personal. Deixant de banda la dissimetria legal entre una i altra entitat, la col·laboració formal era gairebé impossible, atesa la política assimiladora propugnada des de la presidència del CSIC, amb la quiescència de la Diputació de Barcelona, envers l'Institut d'Estudis Catalans, tan bon punt hi hagué constituïda la delegació a Barcelona. La construcció del pont sobre el carrer de les Egipcíaques, per a unir el nou edifici del CSIC amb la Casa de la Convalescència, és el resum emblemàtic d'una operació intentada en diverses ocasions, des de la liquidació del projecte de Instituto de Estudios Mediterráneos fins al nonat Instituto San Jorge dels anys seixanta, per a legalitzar l'IEC i les seves societats filials, amb el retorn del seu patrimoni i dels locals, a canvi de sotmetre's

professors d'Institut no van tenir gaire ressó.

96. Llobet, Salvador (1947) *El medio y la vida en el Montseny: estudio geográfico*. Barcelona: CSIC.

97. Rebagliato, Joan (1991) "Semblança de Salvador Llobet". *Treballs de l'SCG*, 27; p. 19-21. La relació de becaris de la delegació de l'IJSE també és de Rebagliato.

98. L'aposta descentralitzadora d'alguns instituts del CSIC feta per José Mª Albareda, operació insòlita a la immediata postguerra, fou informada i valorada per Josefina Gómez Mendoza en la conferència que dictà a la SCG el 15 d'octubre de 2015 sota el títol: "Lluís Solé Sabarís, la Geografia y el impulso a la investigación".

a la disciplina científica del CSIC. Va ser una proposta rebutjada de sempre pel plenari de l'IEC.[99]

De reorganització en reorganització: les activitats de la SCG (1947-1970)

Les activitats de la Societat Catalana de Geografia durant el franquisme es concretaren en conferències, premis i publicacions. Per la persistència i regularitat en la seva celebració, les conferències foren el pal de paller i punt de trobada de l'entitat durant tres decennis, una característica que distingeix la SCG de les altres societats filials de l'IEC gairebé fins a l'actualitat. L'opció va ser gairebé obligada, atès com recordava Josep Iglésies a la Memòria de les activitats del curs 1947-48, ja citada, en reproduir l'acta de la sessió reorganitzadora de 18 de desembre de 1947, el soci romanent "actua avui en institucions científiques similars a la nostra, on es beneficia econòmicament del seu treball".[100] El més segur és que Iglésies exagerés el benefici crematístic que els socis podien treure d'acadèmies, societats i instituts, però continuava,

> en considerar que és molt problemàtic d'obtenir novament la col·laboració d'aquestes persones que un temps ens foren afins, degut a què a nosaltres no ens és possible pagar degudament les col·laboracions, ni sostenir publicacions de cap mena, els reunits deliberaren sobre les possibilitats de captar l'ajuda d'elements nous, particularment entre la joventut estudiosa, sense menysprear el més mínim els antics que se'ns vulguin acostar.[101]

En assumir la impossibilitat de promocionar recerca pròpia, per falta de mitjans, la comissió reorganitzadora de 1947 va optar per convertir les sessions acadèmiques de la Societat en altaveus, de baix volum val a dir-ho, per donar a conèixer investigacions desenvolupades en altres àmbits o efectuades a títol personal. Bona prova d'això és que, a tall de donar bon exemple,

> acordaren celebrar en nom de la Societat Catalana de Geografia una sèrie de conferències i treballs de seminari, a càrrec de cadascun dels reunits, invitant d'una manera particular a aquests actes, els antics socis residents a Barcelona, a més de les persones a què obliga la cortesia i també els novells investigadors dels quals tinguem notícia, a fi de veure quins elements se'ns acosten i es presten a treballar de bell nou sota el patronatge de la Societat, filial de l'Institut.[102]

L'única font documental a partir de la qual es pot refer la trajectòria de les activitats de la SCG d'aquells anys, durant els quals, i sobretot a la primeria, no tingueren

99. Les relacions de l'IEC amb el CSIC són detallades a les p. 49 a 65 de Balcells, A.; S. Izquierdo; E. Pujol (2007) *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol II.

100. Llibre d'Actes de la SCG, p. 30.

101. Ibídem.

102. Ibídem.

cap mena de ressò a la premsa, i molt escassa els anys seixanta, són les actes de les reunions reglamentàries, les de la Junta General de Socis i les de la Junta de Govern de la SCG, consignades, com s'ha advertit, al llibre oficial de registre. Josep Iglésies, l'any 1975, en escaure's el 40è aniversari de la SCG, en va fer un resum a base de llistar els títols de les conferències impartides, juntament amb el nom del ponent i la data de celebració. Poca cosa més faciliten les actes originals, sobre aquesta activitat medul·lar. Només de tant en tant, el secretari va afegir comentaris breus sobre les intervencions, gairebé sempre laudatoris fins a nivells ditiràmbics. Qualsevol notícia sobre els plantejaments teòrics i les conclusions assolides pels conferenciants, és estalviada del tot. Per fer-se una idea dels continguts de les exposicions cal, doncs, pouar en textos escrits pels conferenciants, per analogia de títols i records d'altri, la qual cosa no és pas sempre possible de fer. És el que es mirarà de fer en les pàgines següents, amb la finalitat d'emmarcar la contribució de la SCG al pensament geogràfic català previ a la titulació dels primers llicenciats de Geografia a la universitat catalana i l'espanyola l'any 1972.

Amb aquest objectiu, es divideix l'exposició en tres etapes. La primera abasta els anys de presidència de Josep Ramon Bataller, de 1948 a 1954. La segona, fins al curs 1962-63, fou menada per Josep de Calassanç Serra i Ràfols (1900-1971) a la presidència, amb Josep Iglésies a la secretaria. La tercera, de 1963 fins a la segona refundació de la SCG a les acaballes de 1970, és una etapa centrada en la presidència de Serra i Ràfols, atès que Iglésies havia deixat la secretaria i bona part de les tasques logístiques de la Societat el 1962 per a dedicar-se de ple a la secretaria de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (RACAB), de la qual era membre numerari des de l'any 1958.

No serà balder, això no obstant, recordar que al llarg dels gairebé vint-i-quatre anys del període, la Junta de Govern de l'entitat va mantenir un membre inalterat, el Dr. Eduard Fontserè, com a delegat de l'IEC, càrrec que ostentava des de 1935, i des del qual podia informar puntualment a la Junta de les decisions del plenari i orientar la Societat com s'hi podia emmotllar. No és casual que la davallada del nivell d'activitats de la SCG a les darreries dels seixanta coincidís amb la decadència física de Serra i Ràfols, mort el 1971, i del propi Fontserè, traspassat l'any abans, amb cent anys d'edat a l'esquena.

La presidència de Mn. Josep Ramon Bataller i Calatayud (1948-1954)

En tancar la lectura de la comunicació cursada per la Comissió reorganitzadora al president de l'IEC, inclosa en la memòria del curs 1947-48, Iglésies afegia un colofó molt propi del seu tarannà:

> Aquesta comunicació dóna idea de l'esperit, si voleu una mica poruc de la Ponència, la qual en el curs passat (1947-1948) va fer la prova de veure quins elements i quines

> persones podia aplegar de nou entorn de l'entitat. Podem donar la prova per reeixida i avui aquells que fa un any van rebre de l'Institut d'Estudis Catalans l'encàrrec d'iniciar la represa de les activitats de la Societat Catalana de Geografia declinen els poders davant de la Reunió general d'adherits i simpatitzants.[103]

És per això que en la mateixa Assemblea general de socis celebrada el 20 de desembre de 1948 al domicili particular de Josep Iglésies –ho fa constar expressament–, situat al passatge Permanyer de Barcelona, va ser elegida la nova Junta de Govern. La seva composició, al capdavall, venia a ser una ampliació de la Comissió reorganitzadora: Josep Ramon Bataller i Calatayud, president; Pere Blasi i Maranges, vicepresident; Josep Parunella i Eulàlia (1889-1980), comptador; Josep de C. Serra i Ràfols, tresorer; i Josep Iglésies i Fort, secretari.

Cal notar que Lluís Solé Sabarís, si bé s'apartava de la Junta de Govern, d'altra banda en restava a disposició. L'acta de l'assemblea ho permet endevinar, atès com consigna tots els assistents de la reunió, entre els quals figura. A més a més dels membres de la nova Junta de Govern i el delegat de l'IEC Eduard Fontseré, l'assemblea va comptar amb l'assistència de Manuel Ferrer de Franganillo, Lluís Solé Sabarís, Joan Vilà-Valentí, Rafael Candel i Vila i Vicenç Turell i Isbert (1888-1974). Llevat de Vilà, llavors un jove llicenciat en Història de vint-i-tres anys, tots els presents eren socis abans de la guerra.

El nou president, Mn. Josep Ramon Bataller, a més de llicenciat en Teologia, també ho era en Ciències Naturals i especialitzat en Geologia i Paleontologia, dominis científics sobre els quals va desenvolupar recerca continuada al Seminari Conciliar de Barcelona, on dirigí el Museu de Geognòsia i de Paleontologia que havia fundat el canonge Jaume Almera (1845-1919). Allà, col·laborà amb el geòleg i enginyer de mines Lluís Marià Vidal (1842-1922), que havia estat president del Centre Excursionista de Catalunya. Bataller també fou un soci destacat del CEC i n'ocupà càrrecs directius, entre els quals la presidència de la Secció de Geografia i Ciències Naturals. Així mateix, abans de la Guerra Civil va donar a conèixer els resultats de les seves investigacions a través de les publicacions de la Institució Catalana d'Història Natural, de la qual també era soci. Havia estat escollit membre numerari de l'IEC l'any 1942.

Rere la presa de possessió dels càrrecs elegits, l'Assemblea acordà realitzar una sessió científica mensual, com a mínim, i el secretari en restà encarregat de l'organització. La comesa, la qual es podia considerar quimèrica en les circumstàncies de l'època, va ser portada a terme per Josep Iglésies a gratcient. Des del 1947, i fins ben entrats els anys seixanta, la SCG disposà del seu domicili com a aixopluc discret per a donar continuïtat a les conferències. Així mateix, contactava amb els conferenciants i redactava i feia la tramesa dels fulls de les convocatòries. Sense la sol·licitud i la tenacitat de Josep Iglésies és ben segur que en aquells anys la

103. Ibídem.

Museu Geològic del Seminari de Barcelona

El geòleg i mossèn Josep Ramon Bataller, soci fundador i president de la SCG, anant a fer treball de camp en una data indeterminada.

Societat no hauria cantat ni gall ni gallina i qui sap quant temps hauria trigat de ressorgir. Val a dir que la proximitat familiar i de pensament d'Iglésies amb Eduard Fontserè, del qual era gendre i hagiògraf reconegut, així com la sintonia ideològica amb Mn. Bataller, facilitarien una bona entesa per a la programació dels cursos sense necessitat d'efectuar gaires conciliàbuls. Al llibre d'Actes de la SCG, el primer resum d'una reunió de Junta de Govern no arriba fins el 24 de febrer de 1953!

Amb anterioritat al primer curs d'activitats normalitzades, el 1948-49, els membres de la Comissió reorganitzadora van procurar portar a terme els bons propòsits pels quals es conjuraren el 18 de desembre de 1947, és a dir: "celebrar en nom de la Societat Catalana de Geografia una sèrie de conferències i treballs de seminari, a càrrec de cadascun dels reunits". Era, evidentment, un acord premeditat. Així, el dia 22 de desembre del mateix any tingué lloc al domicili particular del secretari de la Societat, la sessió inaugural del curs a càrrec del doctor Eduard Fontserè, el qual parlà sobre "Els vents de tramuntana i de mestral a Catalunya". En la tonalitat laudatòria i hiperbòlica pròpia d'Iglésies, aquest apuntava:

> Per la nombrosa i escollida concurrència aplegada, per la personalitat rellevant del conferenciant, per la novetat del tema i per les circumstàncies en què se celebrava, l'acte constituí un èxit impressionant. El conferenciant aportà observacions inèdites i mostrà, una vegada

> més, el seu alt mestratge en el camp de la meteorologia. La conferència fou il·lustrada amb projeccions de croquis i fotografies de núvols i estats del cel d'una gran força expressiva.[104]

L'empenta inicial no es desinflaria, malgrat que encara hauria de trigar a prendre força. I també sorgiren els primers contratemps. Una segona sessió es va celebrar el dia 14 de maig de 1948 al local del Centre Excursionista de Catalunya, amb la col·laboració de la Secció de Geologia i Geografia de l'entitat del carrer del Paradís. Hi parlà el Dr. Josep Ramon Bataller, sobre "Hidrologia catalana". Segons Iglésies, la concurrència també fou molt nombrosa i significativa, i afegeix que el conferenciant "es superà en detallar els corrents subterranis, dels quals és tan rica la nostra terra, presentant els exemples més colpidors i estenent-se sobre els problemes que ofereix el seu estudi".[105]

Així, per mitjà dels bons oficis de Mn. Bataller, semblava cosa feta que la SCG podria aixoplugar-se als locals del Centre per donar curs a les seves activitats. Aviat, però, va caldre desdir-se'n. El curs de reorganització havia d'ésser tancat amb una conferència del doctor Pius Font i Quer als mateixos locals del CEC,

> però l'atzar –rebla, sardònicament, Iglésies a les Actes– volgué que fos suspesa per causes externes a la voluntat del conferenciant i de la nostra entitat. Així restà significativament tancat el curs amb l'exposició dels corrents subterranis de Catalunya, entre les quals ens permetrà el doctor Bataller que ara hi situem també la que dóna vida a la nostra entitat i a gairebé tota l'activitat cultural de la pàtria.[106]

Les causes externes responsables de la suspensió no van ser altres que la negativa del president del CEC a autoritzar l'acte. Rere la Guerra Civil, Font i Quer havia estat durament represaliat: empresonat, li van demanar pena de mort i se'n sortí amb una condemna de vuit anys, dels quals en va complir un d'engarjolat. En aquell moment estava en règim de llibertat condicionada i tot just reprenia, despossëït de tots els seus càrrecs i amb grans limitacions, la vida civil i investigadora que li esqueia.

La personalitat dels conferenciants i les temàtiques tractades aquest curs de represa, delaten ben a les clares el domini de Geografia que volien, o podien, desenvolupar els prohoms de 1947: l'estudi del medi natural. És simptomàtic que les dues conferències realment dictades i la que va restar suspesa, es repartissin sobre aspectes dels tres apartats clàssics de la Geografia física. El doctor Fontserè es va ocupar del clima, com no podia ser altrament, atesa la seva carrera professional al Servei Meteorològic de Catalunya, suprimit amb furor vesànic el 1939. Tanmateix, en la dissertació sobre "Els vents de tramuntana i de mestral a Catalunya" sabé combinar els seus coneixements teòrics i pràctics sobre la relació entre temperatura i topografia amb un enfocament general geogràfic, el contrast de la materialització del mateix me-

104. Llibre d'Actes de la SCG, p. 29. Hi ha un resum de la conferència a l'*Obrador Obert*, fet a partir dels apunts del ponent del Fons Fontserè dipositat a l'ICGC (*https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S99121.htm*).

105. Llibre d'Actes de la SCG, p. 29.

106. Ibídem.

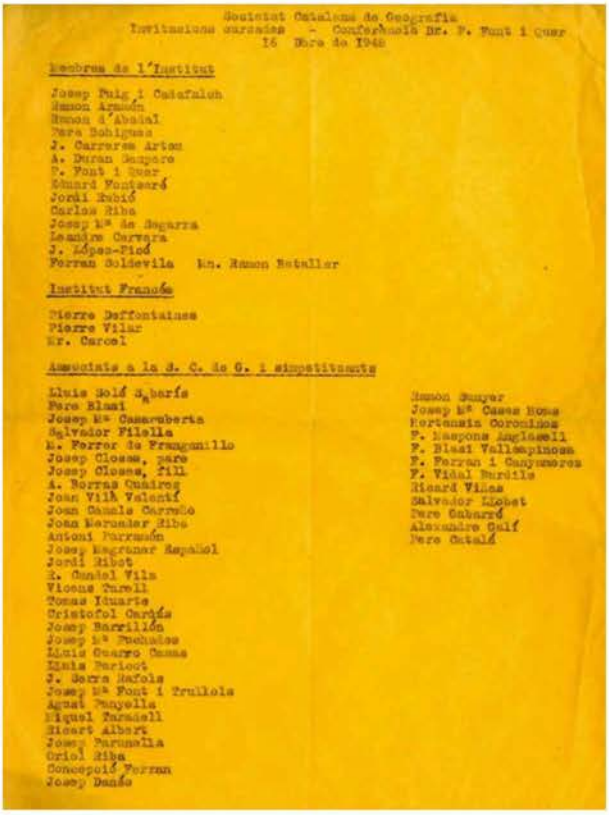

Societat Catalana de Geografia
Invitacions cursades - Conferència Dr. P. Font i Quer
16 Febr de 1948

Membres de l'Institut

Josep Puig i Cadafalch
Ramon Aramón
Ramon d'Abadal
Pere Bohigues
J. Carreras Artau
A. Duran Sanpere
P. Font i Quer
Eduard Fontserè
Jordi Rubió
Carlos Riba
Josep Mª de Sagarra
Leandre Carreras
J. López-Picó
Ferran Soldevila Mn. Ramon Bataller

Institut Francès

Pierre Deffontaines
Pierre Vilar
Mr. Carcel

Associats a la S. C. de G. i simpatitzants

Lluis Solé Sabarís
Pere Blasi
Josep Mª Casacuberta
Salvador Filella
E. Ferrer de Frangamillo
Josep Closas, pare
Josep Closas, fill
A. Torras Cuadreny
Joan Vilà Valentí
Joan Canals Carreño
Joan Bernaler Riba
Antoni Parramón
Josep Magranar Espallol
Jordi Ribot
R. Cunill Vila
Vicens Turell
Tomas Iduarte
Cristofol Cardús
Josep Barrillón
Josep Mª Puchalas
Lluis Guarro Casas
Elmia Periot
J. Serra Rafols
Josep Mª Font i Trullols
Agustí Pongella
Miquel Farnadell
Ricart Albert
Josep Farnadlla
Oriol Riba
Concepció Ferran
Josep Dando

Ramon Sunyer
Josep Mª Casas Homs
Hortensia Coromines
P. Raspons Anglasell
F. Blasi Vallespinosa
F. Ferran i Canyameras
F. Vidal Burdils
Ricard Vilas
Salvador Llobet
Pere Gabarró
Alexandre Galí
Pere Catalá

Fons Josep Puig i Cadafalch, ANC

Llista d'invitacions a la conferència de Pius Font i Quer, prevista per al 16 de desembre de 1948, que se suspengué a darrera hora.

teor en dues regions distants, per bé que emparentades. La conferència de Mn. Bataller i la suspesa de Font i Quer, que tanmateix pronunciaria mesos a venir en un altre local, havien de completar el tríptic clàssic amb temàtiques pròpies de la Geomorfologia i de la Biogeografia. En fi, ¿cal recordar altra volta que Fontserè, Font i Bataller eren, respectivament, president, vicepresident i secretari de la secció de Ciències de l'IEC?

Les activitats durant el període 1948-1954

Malgrat que les memòries dels cursos acadèmics i els resums de les assemblees anyals de socis i sòcies consignades a les Actes de la SCG pequen d'un marcat estalvi de comentaris sobre les discussions suscitades i els continguts de les conferències per facilitar una simple successió de fets eixuts i pelats, són l'única –o gairebé l'única– font disponible sobre el període. En el resum que segueix, es mirarà de contextualitzar i contrastar la migrada documentació amb informació complementària, per mor de fer balanç de les temàtiques de les conferències amb les tendències dels estudis geogràfics coetanis.

La conferència inaugural del curs 1948-49 va ser dictada pel farmacèutic i botànic Pius Font i Quer i va versar sobre la temàtica promesa per a l'acte suspès uns mesos abans: "Vegetació de Catalunya". Apartat de la docència a la facultat de Farmàcia i a l'Escola d'Agricultura de la Diputació, i rellevat de la seva ocupació d'oficial al cos de farmàcia de l'exèrcit espanyol, a causa de la depuració de què fou objecte en acabar la Guerra Civil, Font i Quer es guanyava la vida, sobretot, en treballs editorials d'alta divulgació i amb l'exercici d'un petit càrrec a l'Institut de Botànica de Barcelona. Així doncs, s'ha d'entendre que el contingut de la conferència del 16 de desembre de 1948 tenia un caràcter marcadament generalista, de síntesi de la distribució territorial de les espècies més representatives del territori

català. Amb aquesta dissertació, es tancaven les intervencions promeses pels tres membres de l'IEC directius de la seva secció de Ciències, de la qual depenia la SCG.

Descomptada la dissertació de Font i Quer, el nombre d'actes acadèmics celebrats per la SCG del curs 1948-49 fins al 1953-54 fou de quaranta-dos,[107] una xifra prou considerable atesa la precarietat de l'organització i dels recursos disponibles a l'època. La distribució per cursos és també prou equitativa. Els cursos 1948-49 i 1949-50 encara van restar curts d'activitats: sis conferències al primer i set al segon. Al curs 1950-51, les conferències van arribar a ser vuit, set el següent, el 1951-52, i les mateixes per al de 1952-53. El nombre de conferències del darrer curs d'aquest període de presidència de Mn. Bataller fou de vuit. D'altra banda, a cada curs es va aconseguir mantenir el ritme d'una conferència mensual, pel cap baix, promesa per la Comissió reorganitzadora de la SCG el 1947. Llevat d'un parell, tots els actes van tenir lloc al domicili particular de Josep Iglésies i, com ell mateix apunta a l'Acta de l'assemblea de socis celebrada el 15 de juny de 1949, van comptar amb "una concurrència nombrosa i escollidíssima".[108]

Per les temàtiques exposades a les sessions d'estudi del període, s'han establert set grans apartats que, ultra tres actes singulars, seran els següents: 1) el territori i la societat catalana; 2) la Geografia física; 3) la monografia regional; 4) la Geografia urbana; 5) perspectiva històrica: la prehistòria; 6) perspectiva històrica: l'època moderna; i 7) la toponímia i la toponomàstica.

Actes singulars

D'entre els actes celebrats durant el període de referència, cal destacar en primer lloc, per la seva singularitat, la sessió d'homenatge al Dr. Eduard Fontserè Riba, en ocasió del seu 80è aniversari, que es va fer al domicili barceloní de l'arquitecte Lluís Bonet i Garí (1893-1993), amic i antic col·laborador de Puig i Cadafalch, el 21 de març de 1950.

Obrí l'acte el president de la SCG Dr. Bataller, qui tot seguit cedí la paraula a l'escriptor Joan Santamaria i Monné (1884-1955), que hi era en representació de la Junta de l'Ateneu Barcelonès, entitat que el Dr. Fontserè havia presidit. A continuació el jurista Francesc Maspons i Anglasell (1872-1966), antic president del Centre Excursionista

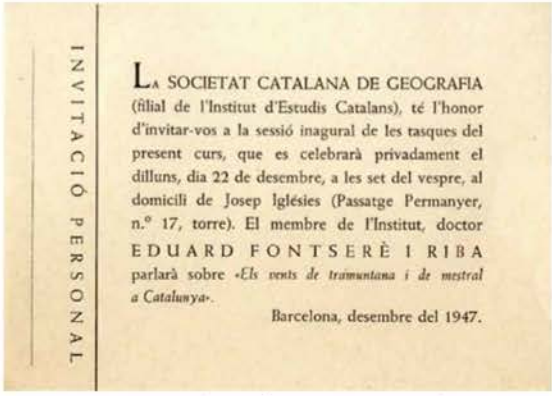
INVITACIÓ PERSONAL

LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA (filial de l'Institut d'Estudis Catalans), té l'honor d'invitar-vos a la sessió inaugural de les tasques del present curs, que es celebrarà privadament el dilluns, dia 22 de desembre, a les set del vespre, al domicili de Josep Iglésies (Passatge Permanyer, n.º 17, torre). El membre de l'Institut, doctor EDUARD FONTSERÈ I RIBA parlarà sobre «*Els vents de tramuntana i de mestral a Catalunya*».

Barcelona, desembre del 1947.

Arxiu SCG

Invitació a la conferència pronunciada pel Dr. Eduard Fontserè el 1947

107. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1.

108. Llibre d'Actes de la SCG, p. 31.

de Catalunya, va referir-se al contacte sostingut pel Dr. Fontserè amb l'excursionisme català. El senyor Gabriel Campo Cunchillos (1900*ca*-1981), col·laborador destacat al Servei Meteorològic de Catalunya, va llegir una dilatada comunicació del meteoròleg i mecenes Rafael Patxot i Jubert, enviada des de l'exili de Ginebra, fent una emocionada ressenya de la seva amistat amb l'homenatjat i dels fruits científics que aquesta relació havia reportat. L'astrònom vigatà Josep Pratdesaba i Portabella (1870-1967) va fer història de la vida infosa pel Dr. Fontserè a la Societat Astronòmica de Barcelona. L'advocat Josep Gassiot i Llorens (1905-1971) explicà la intervenció de l'il·lustre home de ciència a la Societat de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques. L'enginyer i naturalista Josep Maluquer i Nicolau (1883-1960) féu una ressenya de l'activitat desplegada pel Dr. Fontserè a la Junta de Ciències Naturals de Barcelona, de la qual fou nomenat membre honorari. El Sr. Gustau Gili i Esteve (1906-1992) va fer-li ofrena d'un exemplar extraordinari de l'edició d'un estudi de l'homenatjat, feta expressament amb motiu de l'acte. El meteoròleg Joaquim Febrer i Carbó (1893-1970) es referí altra volta al Servei Meteorològic de Catalunya. El botànic Pius Font i Quer va parlar en nom de la secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. El meteoròleg Ramon Jardí i Borràs (1881-1972) féu història de la intervenció del Dr. Fontserè en les tasques de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. El professor Lluís Solé Sabarís va adherir-se a l'acte en representació de la Facultat de Ciències i va llegir la comunicació rebuda del seu degà, el Dr. José M. Orts Aracil (1891-1968). El Dr. Josep Puig i Cadafalch va parlar en nom de l'Institut d'Estudis Catalans.

Per a cloure l'acte, el Dr. Pere Blasi i Maranges, vicepresident de la Societat, va llegir algunes de les adhesions rebudes, en especial, les dels més eminents mestres de la Geofísica internacional. Acte seguit el Dr. Bataller va cedir la paraula al Dr. Fontserè, el qual va donar les gràcies "amb la seva habitual senzillesa".[109]

Altres actes singulars, més per la temàtica exposada i la significació del conferenciant que no pas per circumstàncies de temps i espai, van ser les dissertacions pronunciades per Miquel Fornaguera el 8 de maig de 1951, amb el títol "Exposició geogràfica de Colòmbia", i per Salvador Millet i Bel sobre "Història de l'agricultura espanyola en els segles XIX i XX", el 17 de juny de 1952. El fet de no referir-se exclusivament a territoris de les terres de parla catalana els dona aquest tret diferencial respecte la resta de conferències. En efecte, totes les altres van tractar d'aspectes diversos referits a Catalunya, amb l'afegit d'Andorra i de les Balears. No hi hagué ocasió per a donar cabuda a les terres valencianes. Així, la Societat, amb Josep Iglésies com a mestre de cerimònies en cap, volia fer bona la consigna emesa per l'IEC en la seva reconstitució de l'any 1942 en afirmar la unitat del domini lingüístic del català més lluny del Principat estricte en proposar nous membres d'arreu.

109. Josep Iglésies a la notícia de l'homenatge inclosa a la Memòria del curs 1949-50. Llibre d'Actes de la SCG, p. 33.

Miquel Fornaguera, pedagog eminent, s'havia allistat a la SCG l'any 1936, just abans de l'esclat de la Guerra Civil, el desenllaç de la qual l'abocaria a l'exili, a Colòmbia. Per a aquest mestre de minyons, el viatge transatlàntic fou un retorn, atès que havia exercit el seu mestratge en aquest país sud-americà des de 1914 fins al 1931, i es pot suposar que s'hi va reintegrar fàcilment. Fornaguera hi havia estat contractat per Pau Vila per treballar al Gimnasio Moderno de Bogotà, on van introduir els mètodes educatius més avançats de l'època, ensems que esdevingueren inseparables companys d'excursions. Tot i que Vila tornà a Catalunya el 1919, l'amistat entre els dos mestres va ser de per vida. No es fa estrany, doncs, que tot aprofitant una estada a Barcelona, Fornaguera exposés al cenacle de la SCG una conferència sobre Colòmbia, la qual devia d'estar ben proveïda d'un ric anecdotari sobre coneixements descriptius, ferms i segurs.

La conferència dictada per l'economista Salvador Millet i Bel portava com a títol el de l'obra de la seva autoria guardonada amb el Premi "Francesc Cambó" de 1951, atorgat per l'IEC: "Història de l'agricultura espanyola en els segles XIX i XX". Aquesta obra, escrita durant el seu exili francès de 1936-39, va romandre inèdita per molts anys.[110] L'autor mirava de demostrar l'augment de la producció agrària espanyola vuitcentista en base a l'increment encara més acusat de la terra conreada, fruit de la desvinculació de patrimonis i, en menor mesura, de la desamortització, contemplat tot plegat des d'un enfocament economista liberal. Millet havia ampliat estudis d'Economia a Àustria i Alemanya abans de la Guerra Civil i era un dels pocs professionals catalans del ram amb prestigi acadèmic. Tant és així que els Estudis Universitaris Catalans li van confiar la càtedra d'Economia política, la qual va exercir de 1947 fins a 1953. Durant aquells anys, va impulsar la creació de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, la qual més tard esdevindria la Societat Catalana d'Economia.[111] En un moment que l'IEC impulsava la restauració i creació de noves societats filials, no es fa estranya la presència de Millet a la tribuna de la SCG.

El territori i la societat catalana

Les conferències d'aquests anys esmerçades en la presentació de temàtiques referides al conjunt de Catalunya, o de les terres de parla catalana, van ser poques i més aviat abocades a la societat que no pas al territori. En aquest darrer caient podem encabir, d'una banda, la dictada per un jove Vilà-Valentí sobre els "Els trets geogràfics de l'agricultura mediterrània" el 8 de març de 1949. La dedicació a la Geografia rural del professor Vilà seria persistent al llarg dels seus anys de magisteri universi-

110. Hi ha edició pòstuma a cura de Jaume MATEU I GIRAL. MILLET I BEL, Salvador (2001) *Història de l'agricultura espanyola en els segles XIX i XX*. Lleida: Pagès editors.

111. BALCELLS, Albert (1985) *Els Estudis Universitaris Catalans (1903-1985)*: per una universitat catalana. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; p. 110 i següents.

tari. Al llibre *El món rural a Catalunya*[112] hi podem trobar encara les traces evidents de la dissertació de 1949, la qual va ser contemporània de l'estudi geogràfic de l'illa de Formentera, publicat poc després.[113] La segona contribució al coneixement del territori català va ser efectuada per l'advocat i economista mallorquí Francesc Vidal Burdils (1901-1955) en relació amb "Les possibilitats hidroelèctriques de Catalunya" el 8 de febrer de 1949. Vidal va ser autor de nombrosos estudis sobre l'energia elèctrica, tema sobre el qual s'especialitzà, publicats durant les dècades dels anys trenta i quaranta.[114] Vidal i Burdils va col·laborar amb l'enginyer Lluís Creus i Vidal (1904-1990), soci fundador de la SCG, el qual havia exposat un balanç gairebé exhaustiu de les possibilitats hidroelèctriques de Catalunya amb la tecnologia dels anys vint i trenta del segle xx.[115] A resultes de la tragèdia de la Guerra Civil, Creus abjurà del catalanisme i del publicisme científic.[116]

Altres quatre conferències sobre Catalunya van incidir sobre aspectes socials. El jurista i professor de Dret català Francesc Maspons i Anglasell, president del CEC entre els anys 1925 i 1931 i fundador de la SCEJES, va dissertar sobre "La Geografia en la vida del dret català" el 10 de gener de 1950. Maspons fou un convençut defensor del Dret Civil Català i és per això que l'havia estudiat a fons. Pocs anys després de dictar la conferència, afirmava que "al Dret català li han donat vigoria dues causes que es complementen mútuament: el cristianisme i la Geografia. Del primer n'ha obtingut l'esperit i la unitat, i de la Geografia, la seva magnífica varietat".[117] Sense moure's de les superestructures socials del país, Carles Muñoz i Espinalt (1920-1993), grafòleg i psicòleg, va dissertar sobre "Alguns aspectes psicològics del poble català" el 17 de novembre de 1953. Compromès amb els moviments independentistes, Muñoz publicà l'assaig "Del Poble Català"[118], amb un rerefons temàtic que s'adiu prou bé amb el títol de la conferència. Del mateix biaix temàtic s'ha d'entendre el llibre *Psicologia de la gent*,[119] malgrat que en aquest cas no hi hagi cap al·lusió a Catalunya i els catalans.

112. Vilà-Valentí, Joan (1973) *El món rural a Catalunya*. Barcelona: Curial. El llibre ha estat reeditat (2010) per la Societat Catalana de Geografia.

113. Vilà-Valentí, Joan (1950) "Formentera. Estudio de Geografía humana", *Estudios Geográficos*, vol. XI, p. 389-442. Reeditat anys després en versió catalana (1985) *Formentera. Estudi de Geografia humana*. Formentera: Patronat Municipal de Cultura.

114. La seva obra de referència és (1933) *La industria eléctrica en España*, elaborada amb l'enginyer Francesc F. Sintes Olives, també mallorquí.

115. Creus Vidal, Lluís (1934) *Visió econòmica de Catalunya*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 2 vols.

116. Cuxart i Tremps, Montserrat (2009) "Lluís Creus i Vidal (Barcelona 1904-1990)", *Treballs de la SCG*, núm. 67-68; p. 381-383.

117. Solé Sabarís, Lluís (dir) *Geografia de Catalunya*, vol I, p. 637. "La vida jurídica a les comarques catalanes i el seu fonament geogràfic"(p. 636-640, dintre la secció "Constitució històrica de Catalunya" en un sol capítol "XXVIII La personalitat geogràfica de Catalunya" amb aportacions de Ferran Soldevila ("Formació d'una consciència pròpia" i "El territori i la seva delimitació històrica"), Joan Coromines ("Llengua" en una sola plana) i Maspons mateix.

118. Publicat a la revista *Pont Blau* (Mèxic, 1954) i signat amb el pseudònim Pere E. Bauló.

119. Muñoz i Espinalt, Carles (1957) *Psicologia de la gent*. Palma: Moll.

És de remarcar la temàtica de les altres dues conferències relacionades amb la societat catalana. Es confirma la preocupació existent en els mitjans intel·lectuals del país envers el fenomen immigratori, el qual, en ambdós casos, consideren com a veritable allau. L'activista cultural Joan Grases Rueda (1921-1982) parlà sobre "Mig segle d'immigració a Catalunya" el 9 de maig de 1950. Se n'ha pogut localitzar un resum prou ampli a la revista clandestina *Ressò*.[120] No amaga que el domicili de Josep Iglésies quedà petit per a encabir la nombrosa concurrència a la convocatòria, la qual cosa demostra l'interès i la preocupació que suscitava la temàtica: "d'aquesta allau de gent de fora que ve a residir i a treballar a casa nostra impulsada per les dificultats que hi ha a casa seva, atreta per les oportunitats del nostre país".[121] El tractament de la problemàtica originada en el mercat de treball, l'oportunitat d'un habitatge digne, del xoc cultural, és positiu i conclou:

> El que vingut a casa nostra, deixant la seva terra poc acollidora, ens ve a ajudar en el nostre treball de cada dia, rebem-lo amb els braços oberts i donem-li les nostres qualitats més estimades: un amor al treball, una formació professional, una casa confortable i digna, i sentit de l'estalvi. Inculquem-li l'amor a les coses de la terra i no ens estranyem del seu accent o parlar, que ben aviat cada vegada s'assemblarà més al nostre i, si no ho podem aconseguir, per ésser ell massa tossut, el del seu fill ni nosaltres mateixos no el podrem distingir del nostre.[122]

El posicionament conservador de Josep-Joan Piquer i Jover (1911-1985), pedagog especialitzat en psicologia social de menors abandonats, es deixa sentir en la conferència titulada "Immigració parasitària", pronunciada el 29 de maig de 1951. El text de la dissertació ha estat conservat en versió castellana: "Inteligencia, inmigración y suburbio".[123] L'aportació té un caient crític negatiu de la immigració que no acusava pas la de Grases. A l'article, Piquer dóna xifres d'immigració "parasitària"–vol dir barraquistes i rellogats, "gent sense ofici ni benefici"–, exposa un breu estudi sobre la correlació observada entre intel·ligència –escala de Stanford-Binet, modificada– i grup social, i les possibilitats professionals dels menors que habiten als barris suburbials, "en condicions infrahumanes", assenyala compassivament.

A més de les publicacions referides a la seva tasca professional a la Junta Provincial de Protecció a la Infància i al Tribunal Titular de Menors, Josep-Joan Piquer va escriure una bona colla de textos sobre la història de Vallbona de les Monges –on va viure d'infant i jove–, sobre el seu monestir i les comarques de la Segarra i la Conca de Barberà. Precisament, els primers articles que signà són de contingut ben geogràfic:

120. Núm. 4, p. 73-76.

121. *Ressò* 4, p. 73.

122. *Ressò* 4, p. 76.

123. Publicat a la revista *Pro Infancia y Juventud*, núm. 140 (1951), i reeditat junt amb l'estudi "De la disciplina" en un llibre d'edició d'autor, fet en ocasió de la seva jubilació anticipada (1972). A la darrera publicació es fa esment de la conferència a la SCG.

"Entorn del problema comarcal de Catalunya. L'assimilisme i la comarca"[124], "El problema comarcal"[125] i "A tots els de la Conca de Barberà. Entorn del problema comarcal de Catalunya".[126]

La Geografia física

El professor Lluís Solé i Sabarís va reprendre les col·laboracions amb la SCG amb una conferència sobre "L'evolució del relleu de Cerdanya i Andorra" el 6 de desembre de 1949. Durant els anys quaranta, Solé havia treballat en el mapa geològic d'Andorra, publicat poc després.[127] El també geòleg Josep M. Fontboté i Mussolas va dissertar sobre les "Relacions entre la tectònica i el relleu" el 27 de març de 1951. Era la temàtica predilecta del conferenciant, qui, entre d'altres treballs, arribaria a publicar el mapa tectònic de la península Ibèrica i les Balears a escala 1:1.000.000, fet en col·laboració.[128] Va ser catedràtic a la Universitat de Granada a partir de 1954, succeí Solé i Sabarís a la de Barcelona quan aquest s'hi va jubilar i fou membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts des de 1972. Les conferències de Solé i de Fontboté donaven continuïtat a la temàtica geològica en les conferències de la SCG.

Altres dues conferències poden classificar-se dins de l'apartat de la Geografia física, tot i que el seu interès primordial rau en altres dominis. Es tracta, per una banda, de la pronunciada per Eduard Fontserè el 27 d'octubre de 1953 sobre "La sismicitat a Catalunya" en el transcurs de l'acte inaugural del curs 1953-54. És un recull detallat de sismes documentats des del segle XI fins a mitjans del XX. La seva localització, amb expressió del nivell d'intensitat assolit en cada cas, permet observar les zones més exposades als terratrèmols. El text de la conferència seria publicat per la SCG ben aviat.[129] D'altra banda, el botànic Oriol de Bolòs va parlar sobre la "Conservació del patrimoni forestal" el 19 de gener de 1954. Una temàtica perseverant que no es veuria reflectida en la seva bibliografia fins la publicació de

124. *La Veu de Tarragona*, 4 de setembre 1931

125. Inclòs al llibre col·lectiu (1931) *Les enquestes de la Biblioteca Vallconda, Vallbona de les Monges.*

126. *Aires de la Conca*, núm. 156, p. 5 (Montblanc, 1931). Hi ha disponible una bibliografia de Piquer editada per la seva vídua. Pomés i Coll, Carlota (1981) *Bibliografia de Josep-Joan Piquer i Jover en complir els setanta anys (1911-1981).* Barcelona: Altés.

127. Solé Sabarís, Lluís (1950) *Mapa geológico de Andorra.* Lleida: Instituto de Estudios Ilerdenses; efectuat en col·laboració amb Noel Llopis Lladó i informació antecedent de Marcel Chevalier.

128. Julivert, M.; J. M. Fontboté; A. Ribeiro; L. Conde (1972) *Mapa tectónico de la Península Ibérica y Baleares.* Madrid: Instituto Geológico y Minero de España.

129. Ara consultable en línia *https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000076/00000004.pdf.* Més endavant (1991) publicaria "Alguns interrogants sobre la conservació dels recursos naturals" (*Treballs de la SCG*, 30; p. 43-49), bona mostra de la perseverança sobre la temàtica.

l'article dedicat a "La conservación del paisaje vegetal"[130] ¿Potser era un tema més "geogràfic"que no pas "botànic"? Durant els anys setanta, si no abans, Bolòs va ser un ferm defensor de les iniciatives conservacionistes de la natura. Per exemple, el suport que va esmerçar al projecte de *Natura: us o abús*[131] va ser decisiu per a la seva materialització.

Fons família Jardí

E. Fontserè (al centre) i J. Iglésies (dreta) amb el Dr. Jardí (esquerra) i el delegat de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, en la inauguració dels nous sismògrafs de l'observatori Fabra, l'any 1964.

La monografia regional

Amb més propietat, caldria parlar d'aproximacions sectorials a les monografies locals i comarcals. Així, l'enginyer Francesc Vidal Burdils, el qual ha estat citat ratlles amunt, va parlar sobre "La costa de Llevant de Mallorca" el 7 de febrer de 1950. No podia ser res més que una evocació de les terres nadiues. Vidal Burdils havia nascut a Felanitx i hi mantenia estreta vinculació. La relació habitual amb la localitat objecte d'estudi i divulgació també es dona en el cas de l'investigador local Lluís Guardiola i Prim (1907-1977), qui va parlar sobre "La marina de vela al Maresme durant el segle XIX" el 23 de maig de 1949. No podia ser d'altra manera, atès que Guardiola va estar estretament lligat a Vilassar durant tota la seva vida. Té

130. *Revista de Geografia*, 3 (1969), p. 79-86.

131. Institució Catalana d'Història Natural (1976) *Natura, ús o abús. Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans*. Barcelona: Barcino.

publicat un treball molt extens, *Sant Joan de Vilassar de Mar, Monografia*,[132] en el qual dedica especial atenció a les barques, patrons i mariners de la localitat. També se li pot recordar *Sant Joan de Vilassar: història i geografia de la comarca vilassanesa i del Maresme*. Va ser corrector, redactor i assessor literari a la impremta i editorial Oikos-Tau, radicada a aquella localitat del Maresme. I no es pot sortir d'aquesta comarca sense deixar constància de la xerrada del polifacètic Esteve Albert i Corp (1914-1995), qui parlà sobre "Geografia llegendària de la Laietània" el 7 de març de 1950. A més a més de poeta, historiador i promotor cultural, Albert és ben conegut per la seva producció teatral. Potser caldria revisar el contingut de l'obreta *Ester o la professora de Geografia*,[133] peça teatral en la qual pren protagonisme la disciplina geogràfica.

Com es veurà pàgines a venir, Josep Font i Solsona (1908-1993), arxiver municipal de Pineda, va intervenir en diverses ocasions com a conferenciant a la SCG. Es va estrenar l'11 de març de 1952 amb un "Comentaris a les vies de comunicació ferroviària". No s'ha pogut documentar de cap manera aquesta contribució. ¿Va fer referència a les narracions de Víctor Balaguer i Cirera (1824-1901),[134] o de Pau Vila,[135] sobre els paisatges observats des de les finestretes dels trens? Font i Solsona també era membre actiu de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (SCEH). Al butlletí anual de la SCEH s'ha trobat la ressenya d'una conferència seva sobre "Nomenclàtor sepulturari de catalans notables" pronunciada el 14 de març de 1951, un treball per a perpetuar la memòria del lloc on reposaven o reposen les despulles de catalans significats. Vistos els altres títols de les seves conferències a la SCG i la manca de publicacions, cal considerar Font com el perfecte erudit del detall.

Es pot resseguir la viva atracció que va exercir la Geografia a Josep de Calassanç Serra i Ràfols durant tota la seva trajectòria acadèmica, i ja de ben d'hora, a la semblança que li va dedicar la seva filla, la historiadora Eva Serra.[136] Uns joveníssims germans Elies i Josep de C. Serra i Ràfols, divuit i setze anys respectivament, van guanyar l'accèssit del concurs "per a publicar una Geografia de text per a les escoles" el 1916! Soci de primera hora a la SCG, n'esdevindria president el 1954, i per molts anys. La conferència que porta per títol "Visió geogràfica de l'illa de Menorca" (19 de desembre de 1950) no va ser pas la primera de les catorze que va impartir a la Societat

132. Vilassar de Mar, edició d'autor, 1955; 582 p.

133. Va ser estrenada a Mataró el 1934. Està publicada amb el títol complet *Ester o la professora de Geografia: entreteniment per a senyoretes en un acte i en prosa*, a Mataró, per Edicions de la Casa Patuel (Col·lecció Biblioteca Iluro, 42) l'any 1933.

134. L'any 1857, Víctor Balaguer va publicar quatre opuscles a la "Colección de guías de ferrocarriles de Cataluña" corresponents a les línies de Barcelona a Arenys de Mar, Granollers, Terrassa i Martorell, inaugurades de feia poc i en curs de prolongació.

135. Pau Vila va publicar una sèrie de vuit columnes al *Diari de Mataró*, de novembre de 1930 a febrer de 1931, sobre la petja de la *Guia de Barcelona a Arenys de Mar por el ferrocarril* de Víctor Balaguer. Van ser reproduïdes a (1963) *Visions geogràfiques de Catalunya*. Barcelona: Barcino; vol II, p. 193-227.

136. Llegeixi's en línia *https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000199/00000022.pdf*.

des de 1949 fins al 1968. Això sense comptar les intervencions en actes d'homenatge diversos organitzats per la mateixa SCG. Però el títol, del qual no s'ha trobat el desenvolupament, és prou significatiu per la relació de Serra amb el seu lloc de naixement, Maó. Hi va viure de nadó només durant uns mesos de l'any 1900, el temps just perquè son pare, professor de l'Institut de Segon Ensenyament d'aquella localitat des de 1888, efectués el trasllat a l'Institut de Girona. ¿Com a arqueòleg i prehistoriador, va aprofitar l'avinentesa per a parlar de la cultura talaiòtica insular? Qui ho sap!

L'interès sobre l'illa de Menorca no es va acabar amb la conferència de Serra i Ràfols. Joaquima Comas, esposa del també soci Rafael Candel i Vila, va dissertar sobre "L'illa de Menorca" el 29 d'abril de 1954. Comas acabava de publicar "Menorca, avanzada del solar hispánico" al volum d'homenatge a Eduardo Hernández-Pacheco.[137] Dos anys després, l'article seria publicat com a opuscle a la col·lecció de "Monografías Menorquinas"(núm. 28) de l'editorial Iris de Maó. Tanmateix, els seus treballs sobre l'illa venien ja de temps enrere. Posem per cas l'article "L'île de Minorque, essai de Géographie humaine",[138] el qual era, al seu torn, un resum de l'obra que guanyà el 3r Premi Jaume I de l'IEC. Professora d'Història i Geografia a l'Institut-Escola, Joaquima Comas va ser depurada en acabada la guerra, i no va ser reposada fins el 1943, a l'Institut de Torrelavega. A Barcelona hi tornaria el 1955 com a catedràtica de Geografia i Història a l'Institut Milà i Fontanals i ajudant a la Universitat de Barcelona fins el 1962.[139] El seu projecte de tesi doctoral, inscrit el 1933, versava sobre una temàtica de biografia històrica. Però no pogué dur-la a terme.

Tres altres xerrades d'aquest període de represa van tenir també uns acusats trets de sinopsi regional i, les tres, sobre àmbits pirinencs. La bibliografia pallaresa de l'etnògraf Ramon Violant i Simorra (1903-1956) és extensa i variada.[140] Seria complicat voler identificar alguna de les seves publicacions per a trobar-hi el desplegament de la conferència que sota el títol "La vida pallaresa en el costumari popular" impartí el 27 de novembre de 1951 a la SCG. La conferència va ser dictada poc abans de la mort de la seva esposa i de caure ell mateix greument malalt (1952). Va sofrir una profunda depressió de la qual mirà de sortir-ne dedicant-se a les seves obres i a la seva feina al Museu Etnogràfic, però no va acabar mai de refer-se'n i el 1956 va morir a Barcelona.

L'erudit local i excursionista Ramon Vinyeta i Leyes (1914-2005) publicaria *Les Gorgues. Collsacabra Occidental*[141] només dos anys després de dictar la conferència titulada "El Collsacabra" (16 de febrer de 1954). L'estructura de les quatre

137. *Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural*, p. 193-213.

138. *Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie*, XXI (1950).

139. El successor de Joaquima Comas en l'ajudantia de la Universitat va ser Enric Lluch, el qual al seu torn va ser-ne expulsat el 1966 arran la Caputxinada.

140. Vegi's Costa, Roger (coord.) (2005) *El llegat de Ramon Violant i Simorra*. Tremp: Garsineu.

141. Rebé el premi Massot i Palmès de 1956 i fou editat per la Fundació amb aquest nom el mateix any.

guies monogràfiques bàsiques de Vinyeta, publicades totes en català i dedicades a Bellmunt, Puigsacalm, els Munts i les Gorgues, tenen la mateixa articulació: uns primers apartats dedicats al medi natural (geologia, hidrografia, vegetació, fauna, clima); un capítol d'història, amb referències sobre elements arquitectònics, monuments d'interès i folklore (cançons populars, poesies, llegendes, etc.), i finalment un recull d'itineraris amb descripcions acurades tant del recorregut en si com dels elements que un pot trobar al llarg de l'excursió, com és ara masies, ermites o salts d'aigua. Tot plegat il·lustrat amb dibuixos, gravats, fotografies i mapes.

Rafael de la Torre Boronat (n. 1927) féu tasques d'informador local per l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines durant els anys cinquanta,[142] i va publicar diversos treballs propis de toponímia. El 16 de febrer de 2018 es va signar el conveni per mitjà del qual Rafael de la Torre feia donació del seu fons a l'Oficina d'Onomàstica de l'IEC. Aplega els reculls toponímics de Santa Maria de Merlès i de Barruera –avui encara inèdits– i molta informació sobre la toponímia de l'Alt Urgell, del Pallars Jussà i de bona part del Pirineu, a més d'una cartografia molt rica. No fóra estrany que la xerrada sobre "L'Alt Urgell" de 18 de maig de 1954 tingués un marcat deix toponomàstic.

La Geografia urbana

El trajecte metodològic que va de la monografia regional a la història local és curt, i molt més a mitjans de segle xx. Així, Josep Font i Solsona va repetir la seva presència al faristol de la SCG amb una dissertació sobre "La vila de Pineda", de la qual era arxiver, el 16 de març de 1954. No s'ha trobat rastre de cap publicació sobre el tema.

En canvi, de les aportacions que segueixen hi ha bibliografia específica signada pels mateixos conferenciants. Si l'erudit Antoni Borràs i Quadres (1907-1957) parlà sobre "Consideracions geogràfiques de la indústria igualadina" el 5 d'abril de 1949, és a causa de disposar d'un article en curs de publicació relacionat amb la capital de l'Anoia.[143] Borràs va ser el referent d'excursionista científic de la comarca de l'Anoia, una figura paral·lela a la de Josep Iglésies a les comarques del Camp i el Priorat. La conferència, a més, havia estat llegida com a discurs reglamentari de la sessió plenària de 1949 del Centre d'Estudis de la Comarca d'Igualada, entitat que Borràs havia ajudat a crear feia poc. Una associació cultural a la qual no li faltà el suport de l'historiador Joan Mercader i Riba (1917-1989), professor adjunt a la Universitat de Barcelona, del 1948 al 1954, vicesecretari de la SCEH des del 1950, i un dels principals impulsors de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos iniciades a Martorell el 1950. El 1954 es traslladaria a Madrid com a investigador del

142. Es poden trobar diversos apunts sobre la feina dels informadors de Coromines en la correspondència que va mantenir amb Josep M. de Casacuberta. Ferrer, Josep; Joan Pujadas (ed.) (2005) *Epistolari Joan Coromines & Josep Maria de Casacuberta*. Barcelona: Fundació Pere Coromines.

143. Borràs i Quadres, Antoni (1950) "Valor geográfico de la industria de curtidos de Igualada (Barcelona)", *Estudios Geográficos*, XI; p. 681-694.

CSIC. La conferència de Mercader a la SCG del 12 de maig de 1953 va versar sobre "Geografia urbana de la ciutat d'Igualada".[144]

El bon to acadèmic no deuria faltar pas a les altres quatre conferències sobre Geografia i Història urbana dictades durant el període. El text de la dictada per Joan Vilà-Valentí amb el títol "Geografia urbana de la ciutat de Manresa" el 23 de gener de 1951, podia ben bé ser un avanç del treball que, anys a venir, guanyaria el 2n Premi Francesc Blasi i Vallespinosa (1957): *L'evolució de la ciutat de Manresa. Estudi de Geografia urbana.*[145] Altre professor destacat de Geografia, Salvador Llobet i Reverter (1908-1991), dissertà sobre "Vilanova i la Geltrú i la comarca de Garraf" el 14 d'abril de 1953. Recomanat per Josep M. Puchades, Llobet fou assessor de la Comisión Superior de Ordenación Provincial, depenent del Ministerio de la Vivienda y Urbanismo, des de desembre de 1948. A més de Llobet, formaven part de l'equip, l'arquitecte Manuel Baldrich com a director, el també arquitecte Antoni Perpiñà, l'advocat Jesús Salvador i l'enginyer Josep M. Puchades. L'any 1956, Perpiñà va ser substituït per Manuel Ribas i Piera,[146] i encara s'hi incorporaria un altre arquitecte, Lluís Gelpí l'any 1957. Amb la publicació de la Memòria i plànols el 1959, i l'aprovació de les Normes (1963), la Comisión finalitzà la seva comesa. En aquesta perspectiva urbanística, la Comisión publicà un estudi amb metodologies innovadores sobre Vilanova i la Geltrú l'any 1954. Fou dirigit per Manuel Baldrich i Antoni Perpiñà. Salvador Llobet hi presentà els trets geogràfics del lloc, especialment el tipus de sòl, la morfologia, el clima, l'evolució històrica del nucli urbà, l'estudi demogràfic, la situació de l'habitatge dels obrers en relació amb les seves condicions laborals, etc. L'estudi va obtenir un dels primers premis en un concurs convocat per a obres de temàtica urbanística.[147]

El professor d'història medieval Manuel Riu i Riu (1929-2011) va guardar una bona relació amb Sant Llorenç de Morunys tota la vida. La seva mare n'era filla. Així mateix, en va fer un dels seus àmbits geogràfics predilectes d'investigació. No és d'estranyar que la SCG el convidés a exposar la seva interpretació del lloc. Fou el 28 d'abril de 1953. La relació de Riu amb el món de la Geografia no es va estroncar pas aquí. Va redactar el capítol dedicat a la comarca del Solsonès al volum II de la *Geografia de Catalunya.*[148]

I, en acabar, no cal presentar la figura d'Agustí Duran i Sanpere (1887-1975). Director de l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat de Barcelona, membre de

144. Vegi's Mercader Riba, Joan (1953) *La ciutat d'Igualada.* Barcelona: Barcino.

145. Vilà-Valentí, Joan (1958) *La ciutat de Manresa. Evolució històrica i problemes actuals.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

146. L'arquitecte i urbanista Manuel Ribas i Piera va recordar afectuosament el pas de Salvador Llobet per la Comisión Superior de Ordenación Provincial a l'article (1991) "Salvador Llobet i l'Urbanisme". *Treballs de la SCG*, 30; p. 171-173.

147. Baldrich, Manuel; Antoni Perpiñà (1954) *Estudio de las poblaciones españolas de 20.000 habitantes VI: Análisis de Villanueva y Geltrú.* Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local.

148. Solé Sabarís, Lluís (dir) (1964-1968) *Geografia de Catalunya.* Barcelona: AEDOS; cap. XIX "Solsonès", p. 493-510.

l'IEC des de 1942, és autor de la monumental *Barcelona i la seva història*,[149] fruit dels molts anys de dedicació a la conservació i difusió del llegat històric barceloní. A la SCG va intervenir sobre el tema, és clar: "Evolució urbana de Barcelona". Va ser el 16 d'octubre de 1951, com a conferència inaugural del curs 1951-52.

La perspectiva històrica, la prehistòria

A més de la conferència sobre la geografia de Menorca, Josep de C. Serra i Ràfols va oferir-ne altres dues dins del període cronològic que ens ocupa, "Les comunicacions a l'època ibèrica" el 18 de gener de 1949, i "Nous punts de vista sobre el poblament prehistòric de Catalunya" el 4 de novembre de 1952. En ambdós casos, la perspectiva geogràfica és ben palesa: comunicacions i poblament. A la segona conferència citada, les novetats exposades per Serra i Ràfols haurien d'haver estat fetes en relació amb la seva obra primigènia *El poblament prehistòric de Catalunya*,[150] en la qual ja havia deixat traslluir la importància que donava a la distribució geogràfica del poblament.

El metge forense i prehistoriador amateur reusenc Salvador Vilaseca i Anguera (1896-1975) fou redactor en cap de la Revista del Centre de Lectura des de l'any 1926 al 1929. Va ser un dels fundadors i president de l'Associació d'Estudis Reusencs. De la conferència que amb el títol "Prehistòria tarragonina" impartí el 6 de març de 1951 al domicili barceloní del seu amic Josep Iglésies,[151] resta el dubte sobre la veracitat de l'adjectiu "tarragonina". Bé podia haver estat "del Camp de Tarragona", més escaient per abastar l'àmbit estudiat per Vilaseca.[152]

Sense apartar-se de l'àmbit de la prehistòria, Albert Ferrer i Soler (1922-1954) va parlar sobre "L'acròpolis de Sant Miquel d'Olèrdola" el 3 de febrer de 1953. Per donar raó de la personalitat del conferenciant, res millor que transcriure els mots que Josep Iglésies li dedicà a la Memòria d'activitats del curs 1952-53 en ocasió del seu prematur traspàs:

> Un altre que ens ha deixat ha estat el nostre col·laborador Albert Ferrer que l'any 1953 ocupava una de les nostres sessions científiques per a parlar-nos de Sant Miquel d'Olèrdola. Encarregat oficialment de les excavacions i restauració de la vetusta fortalesa medieval del Penedès, havia donat mostres de la seva perícia i responsabilitat. En nombrosos treballs d'història i arqueologia de Vilanova i la Geltrú d'on era fill i residia, s'havia guanyat l'estima dels estudiosos catalans que veien en ell una positiva esperança. Membre directiu i fundador del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, sabé posar d'evidència dots

149. Barcelona: Curial, 1972-1975.

150. SERRA I RÀFOLS, Josep de C. (1930) *El poblament prehistòric de Catalunya.* Barcelona: Barcino.

151. Vegi's IGLÉSIES, Josep (1976) "Salvador Vilaseca: excursionista científic" i la bibliografia, al volum d'homenatge. Reus: Associació Excursionista de Reus.

152. En relació amb la temàtica de la conferència vegi's VILASECA ANGUERA, Salvador (1973) *Reus y su entorno en la Prehistoria.* Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 2 vols.

d'organitzador. Darrerament es dedicava en preferència a estudis de prehistòria intervenint en diverses excavacions penedesenques.[153]

La perspectiva històrica, època moderna

Els continguts de les conferències esmerçades a les monografies comarcals i locals comentades ratlles abans devien ser, sobretot, aproximacions a la geografia històrica de la contrada o de la ciutat objecte d'estudi. A mitjan segle XX, la component històrica dels estudis geogràfics era molt considerable, aquí i arreu. No és d'estranyar, doncs, que les incursions al passat siguin tan sovintejades a les sessions científiques de la SCG de l'època. Ultra conèixer la geografia de la humanitat prehistòrica, a les sessions d'aquest període de represa, es donà un paper prou considerable a diversos aspectes de Catalunya a l'època moderna. En aquest context, resulta sorprenent l'absència de conferències dedicades a l'època medieval. Potser s'ha de responsabilitzar aquella preferència moderna i l'absència medieval a l'especialització mateixa de Josep Iglésies envers la recuperació i la difusió de documentació referent als segles XVI a XVIII. Iglésies oferirà nombroses xerrades, tant a la SCG com en altres àmbits culturals, sobre les seves recerques documentals d'aquelles centúries. S'estrenà amb una conferència sobre "Pere Gil i els manuscrits de la seva Geografia siscentista de Catalunya" el 8 de novembre de 1949. Aquell mateix any publicava *Pere Gil S.I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya. Seguit de la transcripció...* en edició d'autor.[154]

Alexandre Galí i Coll (1886-1969) era un reconegut pedagog, a més a més d'historiador i lingüista. La conferència que dictà sobre una "Contribució al mètode per a l'estudi econòmic i social de la divuitena centúria a Catalunya" pronunciada a la SCG el 14 de novembre de 1950 havia d'estar relacionada amb la preparació del seu treball sobre *Rafael d'Amat. Baró de Maldà*.[155] D'ençà 1955 mantingué contactes continuats amb mestres protagonistes d'un nou moviment de renovació pedagògica a Catalunya i conservà la relació amb l'Institut Rousseau de Ginebra, iniciada molts anys abans.

Poca cosa es pot afegir al títol de la conferència dictada per Josep Font i Solsona el 10 d'abril de 1951: "Aspectes humans de Catalunya en el període de 1650-1716". No n'ha quedat cap registre escrit. Hom s'inclina a pensar que va tractar temes circumstancials. Tarannà ben diferent tindria la conferència oferta per un altre orador reincident a la tribuna de la SCG, l'historiador Joan Mercader i Riba. En relació amb el tema escollit en aquesta ocasió, el 26 de febrer de 1952, "La Geografia política del set-cents català", el conferenciant bé podia fer valdre els seus amplis conei-

153. Llibre d'Actes de la SCG, p. 49.

154. El llibre va ser reeditat per la SCG l'any 2002, en edició a cura de Vicenç Biete.

155. Galí, Alexandre (1954) *Rafael d'Amat. Baró de Maldà. L'escriptor, l'ambient.* Barcelona: Aedos. El treball havia estat distingit amb el premi Aedos de Biografia catalana de l'any 1953. Recordem de passada que el mateix any 1954, Galí va publicar *El Col·legi de la bona vida* (Barcelona: Ed. Selecta), estudi d'una part del *Calaix de sastre* del Baró de Maldà.

xements sobre el segle XVIII català,[156] per a tot allò que es refereix a la reestructuració de les entitats territorials locals i intermèdies en municipis i corregiments, rere el decret de Nova Planta (1716).

Finalment, dos joves historiadors, que llavors ja despuntaven en l'estudi del camp i de la població catalanes, van oferir un tast de llurs investigacions en sengles conferències dictades l'any 1953. Emili Giralt i Raventós (1927-2008) va parlar sobre "La immigració francesa en els segles XVI i XVII"[157] el 18 de gener de 1953 per il·lustrar la importància quantitativa i qualitativa d'aquell fenomen migratori en la demografia catalana. Com és sabut, la temàtica havia estat estudiada per Giralt en col·laboració amb Jordi Nadal i Oller (1929-2020), qui, anys a venir, aprofundí en l'estudi de la demografia històrica.[158] La conferència de Jordi Nadal, pronunciada el 21 de desembre del mateix any duia per títol: "Mètodes d'estudi de la població catalana dels segles XVI i XVII". Tal com era d'esperar, Josep Iglésies s'hi va interessar vivament. Cosa no gens corrent, dedica algunes ratlles de la Memòria d'activitats del curs per a glossar la intervenció de J. Nadal: "La falta de recomptes de població oficials en aquest període obliga a plantejar-se mètodes indirectes per a fer deduccions sobre l'avenç o el retrocés de la població en els segles referits".[159]

La toponímia i la toponomàstica

A la reunió general de socis del 18 de juny de 1952,[160] el secretari Josep Iglésies va presentar un treball de la seva autoria titulat *Toponímia dels termes municipal i parroquial de la Riba*. L'assemblea va decidir la seva publicació a càrrec de la SCG. L'acord precisava que el llibre també reproduiria el text de Joan Coromines i Enric Ribas: *Per al recull de noms de lloc de Catalunya*, com així va ser.[161]

Així mateix, a la reunió de juny de 1952 hom va proposar la creació d'un premi anyal per al millor recull dels noms de lloc d'un terme municipal, amb l'objectiu evident d'estimular la redacció de treballs toponímics arreu de les terres catalanes. La proposta va ser acceptada i s'acordà destinar mil pessetes dels fons de la Societat

156. Vegi's, per exemple, MERCADER, Joan (1957) *Els Capitans Generals*. Barcelona: Teide.

157. GIRALT, Emili; Jordi NADAL (1960) *La population catalane de 1553 à 1717; l'immigration française et les autres facteurs de son développement*. Paris: S.E.V.P.E.N. Hi ha una traducció al català, amb el títol *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic: Eumo, 2000.

158. En aquest context, n'hi haurà prou amb recordar el text clàssic de Jordi NADAL (1966) *La población española. Siglos XVI a XX*. Barcelona, Ariel.

159. Llibre d'Actes de la SCG, p. 48.

160. Llibre d'Actes de la SCG, p. 36-37.

161. IGLÉSIES, Josep (1953) *La Riba: termes municipal i parroquial*. Barcelona, SCG-IEC (col. Els noms de lloc de les terres catalanes, 1). A la presentació s'indica que el treball era ja enllestit el 1936 i que l'esclat de la Guerra Civil no va fer possible la seva publicació. Les normes de Joan Coromines i Enric Ribas ocupen les pàgines 79-83 del llibre. El segon lliurament de la col·lecció "Els noms de lloc de les terres catalanes" no va arribar fins tres anys després i també va ser per a un text recuperat de 1936, CARDÚS, Cristòfol (1956) *Sant Pere de Riudebitlles*. Barcelona: SCG-IEC.

per a dotar-lo. En canvi, l'assemblea es va veure impotent per a dotar una proposta de premi per a una monografia geogràfica, tal com també s'havia proposat. Els assistents van considerar que no es podien oferir menys de cinc mil pessetes de guardó. L'acta de l'assemblea liquida l'assumpte amb un lacònic "es deixa la proposta damunt de la taula en espera de trobar alguna persona de bona voluntat que ofereixi els diners".[162]

Les deliberacions de l'assemblea de 1952 són prova de l'interès de la SCG pels estudis toponímics, amb l'impuls perseverant de Josep Iglésies. La iniciativa de publicació va tenir continuïtat amb altres treballs. Se'n parlarà en repassar les activitats del període 1954-63. Pel que fa al premi, la primera convocatòria es va concretar aviat. A la reunió de la Junta de Govern de 24 de febrer de 1953 es deliberà sobre les bases per regir les formalitats de presentació de candidatures i sobre el procés d'adjudicació. Només cal recordar, d'una banda, que el jurat seria format pel president de la SCG, una persona designada per la Junta de Govern i una altra persona designada per l'IEC, i, per altra, que en el cas de declarar deserta la convocatòria, el jurat podia atorgar el premi a un treball publicat l'any anterior. També es concretà el termini de presentació d'originals a la primera convocatòria: el 28 de febrer de 1954. Hi havia tot un any per endavant. En fi, a proposta d'Eduard Fontserè, el premi va rebre el nom del topògraf i dibuixant Eduard Brossa (1848-1924).

Calia aturar-se a donar detalls de la creació del Premi Eduard Brossa perquè l'operació va ocasionar maldecaps inesperats a la Junta de la SCG. Val la pena de rememorar-los ara, tot i que caldrà sobrepassar un xic el període 1948-54. La primera convocatòria del premi va quedar deserta, ja que no s'hi va presentar cap treball. Tanmateix, a la reunió de la Junta de Govern de 2 de març de 1954, en la qual es va informar d'aquest fet,[163] va urgir la designació d'un jurat per premiar, si esqueia, una obra sobre toponímia publicada l'any abans, tal com es deia a les bases. És per això que la Junta va nomenar Josep Parunella com a membre del jurat, junt amb el president de la SCG i una persona designada per l'IEC, que hi va posar Joan Coromines. Fontserè, Coromines i Parunella van decidir atorgar el premi a Josep Iglésies pel llibre *La Riba: termes municipal i parroquial* publicat per la SCG l'any 1953. L'acta del veredicte va ser lliurada a Ramon Aramon i Serra, secretari de l'IEC.

Quan hom creia que l'assumpte era dat i beneït, la Junta de la SCG va saber que Ramon Aramon havia declarat nul el veredicte de manera unilateral. Sense donar-ne avís a la Junta de la SCG, Aramon redactà "un altre text i veredicte diferent, sense intervenció de cap dels membres del jurat".[164] Joan Coromines va protestar

162. Llibre d'Actes de la SCG, p. 37.

163. Llibre d'Actes de la SCG, p. 43.

164. Llibre d'Actes de la SCG, p. 45-47; a causa de la detallada explicació de l'afer, aquesta acta de la Junta de Govern de 7 d'octubre de 1954 és la més dilatada i prolixa entre totes les de qualsevol mena de tota l'etapa 1947-1970.

immediatament i el jurat, en una nova reunió, es va refermar en el seu veredicte primer. El secretari de l'IEC va encaixar la rèplica, no es va fer fort en la seva acta espúria i es va limitar a llegir la segona redacció de l'acta del jurat en el transcurs de la festa de Sant Jordi immediata.

Mentrestant, però, la Junta de Govern de la SCG no tenia notícia oficial del veredicte, atès com Ramon Aramon no li va traslladar ni la primera ni la segona acta del jurat. En aquestes circumstàncies, i a dreta llei, la Societat no estava facultada per a efectuar el pagament de l'import del premi corresponent. No calia pas patir per una possible reclamació d'Iglésies,[165] però la relació entre l'IEC i la SCG s'havia enterbolit força. L'estira-i-arronsa del conflicte encara s'allargà uns mesos més per raó de dilucidar la preeminència institucional sobre el premi: era de l'IEC o de la SCG? Feina, doncs, per al nou president de la SCG i membre de l'IEC, Josep de C. Serra i Ràfols, el qual maldà per amorosir les diferències i portar l'afer a bon port.

Precisament, en l'endemig, trobem Joan Coromines com a orador a la SCG, reintegrat estacionalment a Catalunya de feia ben poc. Va ser el 2 de juny de 1953, amb el tema "Toponímia d'Andorra". El treball sobre el qual es basava la conferència es va publicar amb títol idèntic a *Recueil de travaux offert à M. Clovis Brunel* el 1955.[166] És un treball amb abundosa nomenclatura relativa a la toponímia andorrana, classificada segons la significació pels mots d'origen llatí i, quan l'origen no és clar, segons l'origen probable per elements prellatins o dubtosos.

Altre enfocament havia sostingut Pere Pericay i Ferriol (1911-1984) un parell d'anys abans, el 5 de desembre de 1951, en dictar la conferència titulada "El problema actual de la toponomàstica". Pericay va ser catedràtic de grec clàssic a l'Institut Montserrat de Barcelona i professor a les universitats de Barcelona i Autònoma de Barcelona, en la qual es va jubilar. També va professar-hi lingüística indoeuropea, especialitat de la qual va ser dels primers a interessar-s'hi al nostre país.[167] A la realitat lingüística i cultural d'Hispània, i en especial de la Catalunya preromana, dedicà part significativa de la seva recerca. En aquest camp cal situar diversos treballs de toponomàstica antiga. En dictar la conferència a la SCG, venia de publicar els articles "Sobre los nombres de Indica, la ciudad hispana junto a Emporion"[168] i "El problema de la mención de Ampurias en el poema *Ora Maritima,* de Avieno",[169] mostres de la seva dedicació a l'onomàstica.

165. És una anècdota prou coneguda i mai refutada que Josep Iglésies –i també, potser, Josep M. Puchades– pagava els premis Eduard Brossa de la seva butxaca quan no hi havia fons a la tresoreria de la SCG, la qual cosa, en aquella època, era el més habitual; de manera semblant, el cost d'impressió de les publicacions fou sufragat, el més sovint, pels propis autors; a les Actes n'hi ha testimonis esparsos.

166. París, Société de l'École des Chartes; vol II. p. 288-310; va ser reproduït més endavant (1970) a *Estudis de toponímia catalana.* Barcelona: Barcino; vol. II, p. 5-42.

167. Vegi's la semblança de P. Pericay per Javier Velaza a les p. 392-393 del llibre *La Nissaga catalana del món clàssic*, editat a cura de Montserrat Tudela i Pere Izquierdo (Barcelona: IEC, 2011).

168. *Emerita*, 18 (1950), p. 151-173.

169. *Ampurias*, 12 (1950), p. 242-249.

Com en el cas de Coromines i Pericay, Josep Maria de Casacuberta (1897-1985) també va ocupar la tribuna de la SCG sobre un tema del qual ja s'havia produït amb bibliografia específica. L'auditori que va escoltar la "Preparació geogràfica de Mn. Jacint Verdaguer per a escriure el *Canigó*" el 20 de maig de 1952, coneixia la predilecció i dedicació demostrada per l'editor de la Barcino. El seu primer treball de recerca verdagueriana, "Jacint Verdaguer, col·lector de cançons populars", veié la llum l'any 1948, al qual seguí, l'estudi "Sobre la gènesi de L'Atlàntida" l'any 1952.[170] El pròxim pas efectiu de Josep M. de Casacuberta en aquest domini va ser l'inici de la publicació d'escrits inèdits de Mn. Cinto, amb la creació de la "Biblioteca Verdagueriana. Textos, documents, estudis" a la seva pròpia editorial. S'estrenà l'any 1953 amb *Excursions i sojorns de Jacint Verdaguer a les contrades pirinenques,* obra de Casacuberta mateix.

La primera etapa de la presidència de Josep de C. Serra i Ràfols (1954-1963)

En la Reunió General de 27 de juliol de 1954, el secretari, Josep Iglésies, anota que "el Dr. Bataller expressa la conveniència d'ésser substituït en un càrrec [el de president] que ha vingut exercint en el curs de sis anys."[171] Tot i que Iglésies no hi fa constar els motius, és del tot plausible que estiguessin relacionats amb la salut de Mn. Bataller, aquells anys ja força malmesa. A la mateixa assemblea, Josep de Calassanç Serra i Ràfols, fins aleshores tresorer, va ser escollit president de la SCG per unanimitat, al capdavant d'una Junta de Govern que no va modificar la composició personal, ja que Mn. Bataller hi va romandre com a tresorer. Si hom vol copsar certa provisionalitat en l'elecció de Serra, només ha de veure que el seu mandat presidencial va esdevenir el més longeu de la Societat.

Josep de C. Serra i Ràfols era un prehistoriador format a la Universitat de Barcelona, on fou deixeble de Pere Bosch Gimpera, amb una àmplia experiència com a arqueòleg en època republicana, en qualitat de tècnic del Servei d'Excavacions i com a conservador del Museu d'Arqueologia de Barcelona. En 1954, en esdevenir president de la SCG, Serra pertanyia, també, a la Societat Catalana d'Estudis Històrics i havia estat nomenat feia poc membre numerari de l'IEC, institució on havia desplegat activitats de recerca des de feia més de trenta anys, de part de la Secció Històrico-Arqueològica. Ratlles amunt, en comentar les dissertacions del període anterior, ja s'ha fet prou palesa la importància atorgada per Serra i Ràfols a les distribucions geogràfiques en els seus treballs de recerca de prehistòria i història antiga, i el seu interés per la Geografia, ja de ben jove. Malgrat la marginació que

170. Publicats a la revista *Estudis Romànics* de l'IEC; al volum I, el de 1948, i en el III, el de 1952.

171. Llibre d'Actes de la SCG, p. 44.

li va comportar la seva desafecció al règim, Josep de C. Serra i Ràfols va mantenir sempre un ferm esperit emprenedor i un prestigi científic reconegut arreu de les institucions culturals de l'època, fets que permetien augurar una profitosa actuació al capdavant de la Societat Catalana de Geografia.[172]

Les activitats durant el període 1954-1963

Les comptades sortides de la rutina enumerativa imposada pel secretari Josep Iglésies en la redacció de les memòries de curs de la SCG d'aquells anys menats pel president Josep de C. Serra i Ràfols són els obituaris. En aquest context, no es pot passar per alt els que Iglésies va dedicar, de manera sentida i punyent, en la Memòria de curs 1956-57, a dues figures traspassades en el seu transcurs.

> Els habituals assistents a les sessions mensuals de la Societat Catalana de Geografia, fa un temps que haureu notat un doble buit en el nostre primer rengle de cadires, aquest que anomenem amb un deix de tendresa, el rengle del nostre senat. Abans de produir-se aquest espai buit, el venien ocupant els Excms. Srs. Josep Puig i Cadafalch i el general Lluís Faraudo de Saint-Germain (1867-1957), junt amb altres consocis d'edat avançada que Déu ens conservi per molts anys.[173]

Rere recordar els mèrits i honors dels dos il·lustres traspassats, Iglésies destaca el paper crucial de Puig i Cadafalch en la creació de la SCG de conjunt amb Eduard Fontserè. Del general Faraudo remarca que

> sabé agermanar les armes i les lletres amb profit positiu. La seva associació a la cultura catalana que sembla estar en contradicció amb la seva carrera militar, fou iniciada ja en la seva joventut, en els dies de la seva estada a la intendència de Tarragona. Aquesta compenetració esdevingué absorbent en arribar a la maduresa i fou absoluta durant la senectut. Les seves darreres disposicions, renunciant a tots els honors en l'enterrament i fent hereus dels seus béns a les institucions catalanes i, entre elles, a l'Institut d'Estudis Catalans, constitueixen en ell que era un professional de la milícia, un extraordinari i singular determini.

I segueix Iglésies:

> A l'enterrament de D. Josep Puig i Cadafalch hi assistia una autèntica multitud. Encara més considerable hauria estat si la impertinència de l'adversitat política no hagués pesat com una llosa de plom damunt del país. Per contrast, a l'enterrament del general Faraudo, hi assistiren solament una mica més d'una dotzena de persones. El general que tenia dret a honors militars, a fi d'evitar-los, ordenava abans de morir, que no fos notificat el seu traspàs a Capitania fins passats tres dies després del seu enterrament. Així mateix, va privar que es publiquessin esqueles i es notifiqués públicament la seva mort. Així al fer el seu darrer

172. Hi ha una exhaustiva relació de fets a SERRA I PUIG, Eva (2013) *Josep de C. Serra i Ràfols: semblança biogràfica*. Barcelona: IEC.

173. Llibre d'Actes de la SCG, p. 61.

pas pels carrers de la ciutat, únicament l'acompanyaven aquells que més li havia plagut de tractar. Darrera el fèretre auster i darrera el cotxe mortuori sense ornaments, ni símbols castrenses, anaven els membres de l'Institut d'Estudis Catalans, els representants de l'Acadèmia de Bones Lletres, els de les societats filials de l'Institut i uns pocs parents. Ningú més. Feia impressió acompanyar aquell taüt, sabent que els representants de la investigació catalana suplantaven silenciosament la banda militar, el dol presidencial de les autoritats civils i castrenses i el batalló de l'exèrcit amb llur pas solemne i l'arma a la funerala. Havia estat ell mateix qui s'havia triat una companyia de representants d'institucions de vida semi-clandestina, preferint-la complagudament a la pompa i la manifestació honorífica a què l seu grau militar li donava dret.

Amb Don Josep Puig i Cadafalch i Don Lluís Faraudo de Saint-Germain, desapareixen dos homes de vellesa heroica, els quals omplien i presidien arreu on acudissin. La seva patriarcal senyoria irradiava respecte. Les seves nobles figures d'ancians ben plantats eren símbol d'una època gloriosa, solemnial exponent de la consagració, amb projecció universal, de la nostra cultura. Han mort ambdós sense doblegar el cos, ni la testa. Amb ells sembla tancar-se un cercle de la vida espiritual catalana, per reprendre camí vers una nova fase, consagrats a la glòria definitiva, la seva alta i serena exemplaritat, ens ha de servir de guia![174]

El territori i la societat catalana

El pedagog lleidatà Josep Perenya i Moros (1917-1990) va participar en la creació de la revista *Temps* amb Jordi Carbonell i de Ballester (1924-2016), Frederic Roda i Ventura (1898-1967), Josep Vallverdú i Aixalà (1923), Marià Fontrodona i Vilanova (1923)[175] i altres. ¿Es pot pensar que la seva intervenció a la SCG, titulada "Coneixement i assimilació de l'immigrat" de 26 d'abril de 1955, manifestava una línia de pensament similar a la de Joan Grases? Per bé que Grases no formava part de l'equip de *Temps*, en va ser impulsor i propagandista. Sigui com vulgui, la presència de Grases, Perenya i Vallverdú a la tribuna de la SCG és testimoni de la fluïdesa de relacions d'Iglésies amb alguns dels grups més avançats de la resistència cultural catalana. Més relacions de Perenya: era cosí del poeta Màrius Torres i Perenya (1910-1942) i gendre de Pere Blasi, vicepresident de la SCG a l'època de la conferència.[176]

Pel que fa a Josep Perenya, val la pena comentar un parell de textos de la seva autoria, publicats a l'únic número de *Temps* que va aparèixer (1948). L'un, signat sota el pseudònim de M. Balasch i Montagut, titulat "Màquines", era segons Joan Samsó "d'esperit antimaquinista i recelós del progrés tècnic i científic".[177] L'altre article,

174. Llibre d'Actes de la SCG, p. 62-63.

175. Fontrodona va exercir l'advocacia a Manresa durant el franquisme i va col·laborar assíduament amb el diari *Manresa,* de la cadena del Movimiento, durant els anys seixanta i setanta. En els seus articles d'opinió va defensar posicionaments clarament conservadors, tot i aparentar un liberalisme sorneguer. També va publicar obres de divulgació històrica en castellà i italià.

176. *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí.* Associació del Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí, 2006, p. 73-80.

177. Joan Samsó (1995) *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública.* Barcelona: Publicaci-

firmat amb el pseudònim d'E. Gili, és un text a tres columnes, cadascuna de les quals formant un apartat diferent, titulats "Atòmiques"–amb mapa i explicació del que destruiria una bomba atòmica llançada al bell mig de la plaça de Catalunya–, "Televisió" –bo i considerant la possibilitat d'una emissora de TV a Barcelona– i "Aviació".[178]

La implicació del mestre de minyons Josep Parunella amb la SCG venia de lluny. Abans de la Guerra Civil, les seves col·laboracions amb Pau Vila en relació amb els moviments educatius capdavanters i catalanistes havien estat molt sovintejades. A més a més d'especialista en mètodes d'aprenentatge de les llengües, hi ha notícia del seu interès per l'ensenyament de la Geografia, tant al nivell d'escola primària com de secundària. El biaix temàtic de la seva activitat professional queda reflectit en els títols de les dues conferències que va dictar a la SCG a finals dels cinquanta, pels volts de la seva jubilació (1959): "Revisió crítica de la indústria catalana", el 14 d'abril de 1957, i "El profit immediat en els estudis geogràfics actuals", el 30 de març de 1960. Si més no, aquelles dues dissertacions de Parunella haurien permès conèixer les seves opinions sobre la societat catalana coetània a la concurrència habitual a les sessions del passatge Permanyer.

Allunyat, més per força que de grat, de les inquietuds pedagògiques renovadores, Parunella va trobar un àmbit de participació social a la SCG. La continuïtat i la durada en el càrrec de comptador i tresorer a la Junta de Govern, exercit des de 1948 fins a 1970, el fan partícip de la consideració de "pal de paller"de la Societat durant aquells anys, de conjunt amb Josep Iglésies. A l'ombra d'aquest darrer, no cal dir-ho. Posem només una mostra de l'asimetria. Dins del període que ara ens ocupa, i només durant els tres anys que segueixen a les intervencions de Parunella, Iglésies en va efectuar quatre, els títols de les quals permeten intuir relació amb el capítol sobre "El moviment demogràfic a Catalunya", que havia signat a la *Geografia de Catalunya* de l'Aedos:[179] "Relacions entre l'economia i el poblament" (1 de juny 1959), "L'èxode rural a Catalunya" (12 de juny 1960), "Estat actual del poblament català" (14 de gener 1961) i "Visió de conjunt del poblament històric" (7 de febrer 1961).

Les pinzellades de Perenya, Parunella i Iglésies sobre la societat catalana coetània es van eixamplar encara amb les notes dictades per Joan Bta. Manyà i Alcoverro (1884-1976) el 6 de març 1959 sobre "La catalanitat de Gandesa", localitat d'on era fill. Mn. Manyà va ser un destacat activista de la consciència catalana a les Terres de l'Ebre, a més d'un teòleg de gran vàlua. Professor a l'Institut d'Ensenyament Mitjà de Tortosa durant els anys quaranta i cinquanta, va exercir un paper decisiu com a conseller de les noves generacions d'intel·lectuals ebrencs rere la Guerra Civil. La seva preocupació per a l'esdevenidor del lligam entre Catalunya i les seves comarques

ons de l'Abadia de Montserrat, volum 2, p. 182.

178. Samsó (1995), *op. cit.* p. 180.

179. Solé i Sabarís, Lluís (dir) (1958) *Geografia de Catalunya I.* Barcelona: editorial Aedos. p. 323-374.

encara va trobar una nova ocasió per a manifestar-se. Va ser el 1967 dintre del cicle "Lleida és part integrant de la Catalunya estricta". Se'n parlarà a l'etapa següent.

La Geografia física

Les conferències sobre temàtiques relacionades amb la Geografia física es van veure notablement augmentades en el període de 1954 a 1963. En aquest context, els dos puntals van ser els doctors Oriol de Bolòs i Lluís Solé Sabarís, professors de botànica i geologia a la Facultat de Ciències de la UB, els quals ja havien contribuït en les activitats acadèmiques de la SCG amb sengles conferències durant el període 1947-54.

El professor Oriol de Bolòs va parlar sobre "Les zones de vegetació de Catalunya" el 12 d'octubre de 1954 en el transcurs de l'acte d'inauguració del curs 1954-55.[180] Bolòs venia de publicar aquest treball en francès: "Essai sur la distribution géographique des climax dans la Catalogne".[181] És prou comprensible que l'autor frisés per a donar-ne notícia als geògrafs catalans. La definició i la cartografia de les associacions clímax de la vegetació de Catalunya que revelen aquest treball van ser una aportació fonamental al coneixement geobotànic del país. El mapa annex a la comunicació ha estat reproduït a tots els textos de geografia física de Catalunya d'aleshores ençà. Tot un clàssic.

En el període que ara es repassa, l'atenció vers el vessant biogeogràfic de la coberta vegetal de Catalunya es va incrementar amb la intervenció del mestre de minyons Francesc Masclans i Girvès (1905-2000) sobre "Vegetació de les muntanyes de Prades", el 8 de novembre de 1955, com a notícia de les campanyes de recollida d'espècimens iniciades el 1950 de conjunt amb Emili Batalla i Xatruch (1889-1979), altre botànic afeccionat de gran vàlua.[182] Del treball conjunt dels dos investigadors, en va sorgir un estudi molt acurat sobre la flora local de la conca del Gaià i el catàleg de la flora de les muntanyes de Prades.[183] Oriol de Bolòs considera Masclans, el qual era el seu sogre, el pare de l'etnobotànica als països catalans.

180. A la coberta de la publicació de 1957, extreta de l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans 1956, es pot llegir textualment "Discurs llegit en la sessió inaugural del curs 1955-1956. La pàgina va encapçalada per "Societat Catalana de Geografia / filial de l'Institut d'Estudis Catalans". Tres pàgines més endavant s'especifica "La sessió inaugural del curs 1955-1956 de la Societat Catalana de Geografia se celebrà privadament el 12 d'octubre de 1955". El dia i mes de la sessió coincideixen en la recopilació de Josep Iglésies de 1975 i la transcripció de Lluís Casassas a *Treballs de la SCG,* núm. 19, però no pas l'any. La va situar al 1954. A la redacció original de les Actes de la SCG també es dedueix aquest any. La confusió pot venir d'uns afegits i esmenes maldestres efectuades als títols de les memòries redactades per Iglésies aquells anys.

181. *Vegetatio*, V-VI: La Haia, 1954.

182. Els dos autors havien informat de les seves campanyes a la ICHN en Masclans, Francesc: "Estat actual de l'exploració botànica de les muntanyes de Prades"(curs 1951-52); Masclans, Francesc; Emili Batalla: "Els roures de les muntanyes de Prades"(curs 1951-52).

183. Masclans, F.; E. Batalla. (1950): "Catálogo de las plantas observadas en la Cuenca del Gaià (Tarragona)". *Collectanea Botanica,* Vol. II, pàg. 343-429. Masclans, F.; E. Batalla. (1964, 1966, 1972) "Flora de los Montes de Prades". *Collectanea Botanica*, 6(3), p. 485-533; 6(4), p. 610-695; 8; p. 63-200.

Sense abandonar encara l'àmbit geobotànic, cal consignar la visita de la SCG girada a l'Institut Botànic de Barcelona (IBB) el 21 de febrer 1960 sota el guiatge d'Oriol de Bolòs. L'IBB és un centre de recerca botànic depenent del Consejo Superior de Investigaciones Científicas i l'Ajuntament de Barcelona. L'IBB es fundà l'any 1934 i la primera intervenció del CSIC es produí el 1942, quan es va crear una plaça de científic titular, que va ocupar Pius Font i Quer. La seva biblioteca i arxiu hostatja documents dipositats pels botànics vinculats a la Junta de Ciències Naturals de Barcelona (1906-1935) i els produïts al mateix IBB. La part més important la formen els documents de Pius Font i Quer, Antoni de Bolòs i Vayreda i Oriol de Bolòs i Capdevila, directors que van ser de l'IBB, successivament. Oriol de Bolòs ho fou entre 1967 i 1984.

Fons Lluís Casassas

Josep de C. Serra Ràfols explicant l'exposició feta al palau de la Virreina en ocasió de la celebració del congrés INQUA, el 1957, en presència de Josep M. Marcet, alcalde de Sabadell, al mig de la imatge.

La visita a l'IBB no va ser pas la primera activitat extramural de la SCG. Amb anterioritat, i dintre del període que ara es tracta, el 25 de setembre de 1957, s'havia efectuat una visita col·lectiva a l'exposició geològica i cartogràfica instal·lada al Palau de la Virreina, a la Rambla, en ocasió del Congrés de l'INQUA celebrat a Barcelona aquell any. La International Quaternary Association, avui dita International Union for Quaternary Research, va ser creada el 1928 per a facilitar i encoratjar la col·laboració entre els estudiosos del quaternari de tot el món. De ben segur que els bons oficis de Lluís Solé Sabarís, especialista prou reconegut d'aquella era geo-

lògica, van permetre la recepció d'un esdeveniment científic de gran categoria en un moment polític gens favorable a concedir actes internacionals a l'Estat espanyol. Tanmateix, el cicerone de la visita va ser el propi president de la SCG, el professor Josep de C. Serra i Ràfols. Com a prehistoriador i geògraf, estava tan interessat com els geòlegs en el quaternari.

Altra visita de la SCG es dirigí al Seminari de Geologia de la Universitat de Barcelona, on el seu director, Lluís Solé Sabarís, de conjunt amb la professora Carmina Virgili van mostrar les instal·lacions del Seminari als concurrents, el 30 de març de 1958. L'any anterior, el 19 de febrer de 1957, Carmina Virgili i Rodon (1927-2014) havia parlat sobre "Els terrenys triàsics del litoral català" en les sessions ordinàries de la SCG. Virgili fou una gran especialista sobre el triàsic a Catalunya. La seva tesi doctoral *El Triásico de los Catalánides* (1958) fou molt elogiada i publicada íntegrament.[184] Tot just llicenciada en Ciències Naturals per la UB el 1949, va començar a treballar-hi com ajudant de pràctiques i, més tard, el 1958, ja va passar a ser professora adjunta a la càtedra del doctor Lluís Solé. El 1963 va obtenir la càtedra d'Estratigrafia i Geologia Històrica de la Universitat d'Oviedo, on va romandre fins el 1968, quan esdevingué catedràtica de la Facultat de Ciències Geològiques de la Universitat Complutense. També fou directora del Departament de Geologia Econòmica del CSIC (1968-81), a Madrid mateix.

Per la seva banda, el professor Solé va perseverar en la seva activitat de conferenciant a la SCG per a donar notícia d'alguns dels seus treballs i projectes. Així, el 25 de gener de 1955, va parlar sobre la "Geomorfologia del Camp de Tarragona"; el 4 de desembre de 1956, sobre un clàssic de la seva activitat investigadora, "El glacialisme al Pirineu Català"; i el 13 de març de 1963, a les acaballes del període 1954-63, d'un estudi singular sobre "El llac de Banyoles".

Per arrodonir l'àmbit de la Geografia física a la SCG, Joaquim Maluquer i Sostres (1930-2011) parlà sobre la "Distribució dels ocells a Catalunya" el 31 de maig de 1955. Maluquer es llicencià en Dret a la Universitat Autònoma de Barcelona i en Sociologia a Ginebra. Durant la Generalitat provisional presidida per Josep Tarradellas fou director general de Promoció i, després de les eleccions al Parlament de Catalunya de 1980, Jordi Pujol el nomenà secretari del Consell Executiu fins el 1984. També exercí càrrecs diversos en l'administració d'empreses com l'Hospital Clínic i Catalana de Gas. A més de les seves ocupacions empresarials i polítiques, Joaquim Maluquer va interessar-se vivament per les ciències naturals, l'ornitologia en especial. Entre 1976 i 1978 fou president de la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), filial de l'IEC, des d'on va impulsar el *Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans* (1976).[185] Entre els anys 1998 i 2000 tornà a ser elegit president de la ICHN i el 1997 presidí les Primeres Jornades Ornitològiques dels Països Catalans.

184. *Boletín del Instituto Geológico y Minero de España*, 69, (1958), p. 1-856.

185. Institució Catalana d'Història Natural (1976) *Natura, ús o abús. Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans*. Barcelona: Barcino.

Un no pot pensar en millor cofurna per a classificar la conferència dictada per Josep de Sans i Coret (1910-1973) sobre "Fonaments de la radioestèsia", el 3 de febrer de 1962, si no és la de Geografia física. De Sans pertanyia al grup de socis provinents de la Secció de Geografia del Centre Excursionista de Catalunya. Professionalment, fou saurí i es dedicà a cercar aigua per a la perforació de pous a la pagesia, amb l'ajuda de mapes i, també, d'una branca de saüc o un pèndol, recorrent el país amb el seu 2CV. En la radioestèsia esmerçà temps i esforços, fos en la seva divulgació, dictant conferències, fos en la seva institucionalització, com a vicepresident (1961) i president (1967) de l'Associació de Radioestesistes de Barcelona, l'única a Espanya els anys seixanta, que arribà a aplegar cent cinquanta saurins.

Ben bé encara en el domini de la Geografia física, però amb un objectiu ben diferent al de les sessions ordinàries, el 8 de febrer de 1963, la SCG organitzà, de conjunt amb la ICHN i el Museu de Geologia del Seminari Conciliar de Barcelona, un homenatge científic a Josep Ramon Bataller, mort l'any 1962. Josep Iglésies hi llegí una notícia biogràfica de l'homenatjat; Josep Fernández de Villalta i Comella (1913-2003) hi exposà els mèrits de Mn. Bataller com a geòleg; Pius Font i Quer hi parlà sobre el membre preeminent i president que havia estat de la ICHN, i Mn. Lluís Via i Boada (1910-1991) hi va fer el panegíric del sacerdot homenatjat, professor del Seminari i director i restaurador del museu paleontològic d'aquesta institució diocesana.[186] Mn. Via, també paleontòleg, deixeble directe de Ramon Bataller, el va succeir en la direcció del Museu de Geologia del Seminari Conciliar. Fernández de Villalta va ser professor de recerca del CSIC i va mantenir un interès constant sobre qüestions tan pròximes com ara l'evolució orgànica i l'origen de l'home. La sessió se celebrà al Centre Excursionista de Catalunya, entitat de la qual Bataller, com ja ha estat dit, havia estat directiu.

La monografia regional

Tal com es comentava al mateix apartat del període anterior, l'amplitud del territori abastat per les monografies regionals de terres catalanes a mitjan segle xx, fluctuava des de l'estudi d'una localitat a un conjunt de diverses comarques, fins abraçar una unitat fisiogràfica prou evident. Els enfocaments metodològics aplicats eren molt diversos. Endevinar-hi rastres de pensament geogràfic regional francès, posem per cas proper, és sovint feina ardida. I els procediments d'exposició als socis de la SCG també eren molt variats. Per exemple, Josep Pons i Girbau (1889-1966), fotògraf de l'antic Servei Meteorològic de Catalunya a les ordres de Rafael Patxot i Jubert (1872-1964) i d'Eduard Fontserè, parlà sobre l'"Aspecte de la geografia física i urbana de la Costa Brava a principis de segle" (29 de maig de 1956), en base a l'exposició i el comentari d'una selecció de la seva pròpia col·lecció de fotografies a gran dimensió. Va fer retrats de costums i escenes populars, amb caps de pescadors,

186. Llibre d'Actes de la SCG, p. 69.

mariners o rodamons, on posava èmfasi en detalls de la seva fesomia. La seva tècnica es basava en buscar el perfil més psicològic de les persones a qui retratava, així com en l'ambientació dels personatges. De ben segur que l'audiència del passatge Permanyer gaudí d'una bona tarda. Josep Iglésies, amfitrió de la vetllada, hi va afegir una "Trajectòria urbana de la vila de Blanes i el seu comerç de cabotatge amb Amèrica". Josep Pons era fill d'aquesta localitat.

Un bon to descriptiu devien tenir el parell de xerrades de Josep Iglésies sobre àmbits regionals. L'una, del 12 de maig de 1958, sobre "El despoblament de la zona occidental de la Serralada Prelitoral catalana" seria ben documentada amb les xifres de censos i padrons aplegades incansablement pel ponent. L'altra, de 30 de març de 1959, titulada "Visió geogràfica de les Muntanyes de Prades", Iglésies la podia impartir amb els ulls clucs. Juntament amb la seva colla de Reus, havien recorregut i escorcollat el massís de cap a cap de feia anys, així com n'havien publicat treballs específics.[187] Tanmateix, preparava a consciència totes les exposicions orals de manera detallada i exhaustiva.[188] La conferència dictada per mossèn Ramon Bataller el 26 de novembre de 1957 sobre "Els Ports de Tortosa", havia de contenir una amalgama de records de sortides d'estudi. Els treballs de camp paleontològics del Dr. Bataller l'havien conduït sovint al sector meridional de la Franja, al Matarranya, i per tant era un bon coneixedor del massís.

I de les unitats fisiogràfiques litorals i prelitorals a les pirinenques. Ben poc sabem de Ramon Ràfols i Camí, qui va parlar sobre "La geografia de Catalunya dins les terres pirinenques mediterrànies" el 5 de juny de 1963. Ràfols havia estat dirigent del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria (CADCI) abans de la Guerra Civil. Representant de Barcelona (secretari de la Secció d'Organització i Treball) a la primera assemblea del CADCI a Reus el 24 i 25 de setembre de 1921, hi va intervenir amb la ponència: "Necessitat que per a l'elevació del nivell de vida de la Dependència, les nostres organitzacions complementin llur actuació defensant els nostres salaris". Tenim notícia que el 22 d'abril de 1922 el CADCI organitzà un míting en recolzament del Dret Català i, a la sortida, un grup de joves cantà *Els segadors* i donà visques a Catalunya. La policia va detenir alguns socis, entre els quals els més significats: Ramon Ràfols i Camí, Manuel Juliachs i Mata, Domènec Latorre i Soler, futurs prohoms de l'entitat.[189]

Possiblement, Ramon Ràfols s'havia decantat cap a l'excursionisme una volta passada la tempesta de la Guerra Civil i la postguerra. No se sap del cert. Però qui

187. Per exemple, IGLÉSIES, Josep; Joaquim SANTASUSAGNA (1929) *Les muntanyes de Prades, el Montsant i serra la Llena: guia itinerària precedida d'un esbós monogràfic*. Reus: Ricard Ferreter i Gili.

188. A l'arxiu Fontserè-Iglésies, dipositat al Centre de Lectura de Reus, s'han trobat diverses col·leccions de fitxes amb els textos, escrits amb lletra gran d'impremta, per a ser llegits en conferència. Porten incorporats diversos artificis mnemotècnics (canvis de color, símbols, etc.) per a conduir l'exposició. Les fitxes van ser reutilitzades i barrejades per adaptar-les a noves convocatòries, per la qual cosa resulta incerta l'atribució de les col·leccions conservades a conferències concretes.

189. Les notícies sobre Ramon Ràfols han estat recollides al web *http://www.veuobrera.org/00fine-x/pri-asse.htm.*

va militar sempre en els rengles de l'excursionisme, tant de pla com de muntanya, fou Francesc Gurri i Serra (1921-2012); la seva obra de divulgació dels paratges més recòndits de la geografia catalana és prou coneguda i valorada. A més de desenvolupar una tasca constant d'animació i promoció a la secció de Geografia del Centre Excursionista de Catalunya (CEC), fou als anys cinquanta quan Gurri inicià les seves col·laboracions amb la SCG, de la qual es va fer soci ben aviat. Hi devia ajudar, també, la coneixença de Josep M. Puchades, cap seu al Servei de Restauració de Monuments i al Departament de Cartografia i Fotogrametria de la Diputació de Barcelona, on treballà. De la conferència dictada el 22 d'abril de 1961 sobre "Les serres de Carreu i Boumort", en va publicar un article titulat "Las sierras de Carreu y Boumort"a la revista *Montaña* del CEC.[190]

La sensibilitat excursionista de Francesc Gurri també havia d'estar present en la seva dissertació sobre "Les Batueques i les Hurdes", de 17 d'abril de 1963, evidentment, sobre un àmbit que no pertany als països catalans. Tanmateix, podia aplicar-hi patrons i models descriptius assajats a les comarques catalanes. El mateix es podria dir de la intervenció de Pere Miró sobre "Bielsa i les seves valls", el 26 d'abril de 1959.

Però Francesc Gurri ja s'havia estrenat com a conferenciant a la SCG amb una xerrada sobre "L'Alta Garrotxa", el 21 de març de 1956. El sector septentrional de la Garrotxa ha gaudit sempre de bona premsa entre els excursionistes. A més dels treballs que li ha dedicat Gurri, hom no ha d'oblidar el volum del consoci Josep Girona i Casagran (1921-2007), tot i que no va arribar a exposar-lo oralment a la SCG.[191] I n'hi ha més.

Capítol a part dels treballs sobre la Garrotxa, és una recerca –aquesta sí, ben lligada per la metodologia de l'escola francesa de monografies regionals– portada a terme, precisament, durant els anys de l'etapa d'activitats de la SCG ara revisada. Naturalment, la coincidència és casual, però cal remarcar l'interès demostrat per Josep Iglésies des de la SCG, i de la pròpia autora de la investigació, per a donar-ne notícia al cenacle de la SCG. Així, Maria de Bolòs parlà sobre "La comarca d'Olot", el 27 de maig de 1959, i d'una "Síntesi de la Garrotxa", el 15 de maig de 1963. Maria de Bolòs es llicencià en Història el 1953 i s'especialitzà en Geografia a la delegació barcelonina de l'Instituto Juan Sebastián Elcano (CSIC). Més endavant, el 1966, es doctorà a Madrid, amb una tesi que fou publicada amb continguts abreujats.[192] Ha estat professora a la UB des de 1964, i catedràtica de Geografia física a la mateixa universitat des de 1981. Hi va exercir la docència i la recerca sobre Ciència del Paisatge fins la seva jubilació, el 1991.

190. També va publicar una separata d'aquest article. Gurri va ser director de *Montaña* durant la dècada dels anys seixanta.

191. Girona i Casagran, Josep (1961) *L'Alta Garrotxa*. Barcelona: Selecta; el treball original havia obtingut el premi Maspons i Camarasa de 1960.

192. Bolòs, Maria del Tura de (1978) *La comarca de Olot. Estudio de Geografía regional*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

La Geografia urbana i local

Les conferències del període dedicades a la Geografia urbana van ser escasses, però ben significatives. Durant el curs 1954-55, Josep Lladonosa i Pujol (1907-1990) i Antoni Bergós i Massó (1899-1986) van oferir sengles visions de la ciutat de Lleida. El primer, amb una clara perspectiva històrica desgranà l'"Evolució urbana de la ciutat de Lleida", el 22 de desembre de 1954. Era una temàtica que l'orador dominava a bastament i, molt aviat, Josep M. de Casacuberta li publicaria una panoràmica completa de la història de Lleida.[193] Amb aquesta obra, Lladonosa esdevingué un referent ineludible per al coneixement de la seva ciutat d'adopció. Havia nascut a Alguaire. I encara arrodoniria el tema amb la publicació d'altres mostres durant la seva dilatada carrera de polígraf. És així, perquè a més dels treballs històrics, també va escriure novel·les i peces de teatre de tarannà localista. La segona conferència sobre Lleida es va celebrar pocs mesos després, el 15 de maig de 1956, i la impartí l'advocat Antoni Bergós i Massó, adherit a la SCG de primera hora. Bergós formà part de la Ponència de la Divisió territorial de Catalunya de 1932-33. El títol, "Estudi geograficojurídic de les aigües de l'horta de Lleida", no deixa marge de dubte sobre la temàtica tractada i del seu interès. Tant de bo se n'hagués conservat el text o, si més no, una ressenya.[194] Al capdavall, la ciutat que creixia inexorablement, ocuparia bona part de l'horta que la circumdava i és per això que hom considera adient aparellar les conferències de Josep Lladonosa i Antoni Bergós en aquest repàs de les activitats de la SCG.

De les dotze conferències impartides per Josep Iglésies durant el període 1954-63 a la SCG, sis van ser sobre aspectes diversos de l'evolució de la població i el poblament de Catalunya, una temàtica que li esqueia. Dues altres foren intervencions circumstancials, en actes d'homenatge a Francesc Carreras Candi i Mn. Bataller en 1962 i 1963. Les xerrades sobre "La redescoberta de Catalunya l'any 1875 mercès a l'excursionisme"(3 de març de 1962) i la ja anotada sobre les Muntanyes de Prades se situaven en les coordenades de la seva passió per l'excursionisme militant, la qual el duria a escriure un treball monumental sobre la matèria, ben aviat.[195] En fi, la conferència, també esmentada, sobre la vila de Blanes havia de recolzar-se, el més segur, en dades demogràfiques històriques. Però també és possible que posés de manifest una faceta estudiosa menys prolífica d'Iglésies: la Geografia urbana.

Precisament, fou sobre aquesta darrera faceta que va impartir la conferència titulada "Geografia urbana de Catalunya", el 27 d'abril de 1961. Era una proposta

193. Lladonosa, Josep (1955-1959) *La ciutat de Lleida*. Barcelona: Barcino; 3 volums.

194. Per a fer-ne un tast, vegi's Bergós, A. "Estudi de l'horta de Lleida". *Vida Lleidatana*, setembre 1928, núm. 58, p. 15-20 i 24-27. Bergós, A. "La ramaderia a l'horta de Lleida". *Vida Lleidatana*, setembre 1929, núm. 77-78, p. 21-30.

195. Iglésies, Josep (1964-1965) *Enciclopèdia de l'excursionisme*. Barcelona: Rafael Dalmau; 2 volums.

ambiciosa, però hem de suposar ben fonamentada. En efecte, Iglésies tenia en curs de redacció, o potser ja l'havia enllestit i tot, el capítol sobre Geografia urbana de la *Geografia de Catalunya* dirigida per Lluís Solé Sabarís.[196] En aquest capítol, d'extensió molt més reduïda que no pas els dedicats a la Geografia agrària i rural,[197] redactats per Salvador Llobet[198] i Joan Vilà-Valentí, respectivament, Iglésies escomet l'estudi de les ciutats i viles catalanes per mitjà de l'anàlisi de les seves característiques d'emplaçament i situació, l'aproximació clàssica del fet urbà pregonada per l'escola geogràfica francesa de la primera meitat del xx. Cal pensar, doncs, que la conferència de 1961 havia de seguir aquesta sendera metodològica. Val a dir que Iglésies mateix fou l'autor d'altres dos capítols de la *Geografia de Catalunya* relacionats amb el fet urbà: els dedicats al comerç i a les comunicacions;[199] però cal deixar constància que l'aportació cabdal d'Iglésies a l'obra de Solé va ser el cap. XVII "Moviment demogràfic de Catalunya".[200]

La perspectiva històrica, la prehistòria

Immediatament darrere la prolífica activitat divulgativa desplegada per Josep Iglésies, se situa la de Josep de C. Serra i Ràfols, amb vuit intervencions durant el període. Les vint dissertacions pronunciades pel president i el secretari de la SCG s'acosten a un terç de les seixanta-sis conferències de les sessions celebrades entre la d'inauguració del curs 1954-55 i la de clausura del de 1962-63. En el cas de Serra i Ràfols, també va participar en sessions d'homenatge, concretament en el de recordança de Francesc Carreras Candi de 1962, juntament amb Josep Iglésies i Agustí Duran i Sanpere. Serà bo parar-se un moment en aquest acte, la celebració del qual no podia sinó ser induït per Josep de C. Serra i Ràfols, col·laborador eficaç de Duran i Sanpere en les tasques arqueològiques promogudes per l'Ajuntament de Barcelona durant els anys cinquanta i seixanta.[201] Així coincidien en reconèixer el paper d'avançada indefugible que va tenir Carreras Candi en la coneixença científica del solar barceloní en el passat, alhora que commemoraven el cinquantenari

196. Solé Sabarís, Lluís (1958-1964) *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Aedos. Vol. I, cap. XXVII "Geografia urbana"; p. 599-626.

197. *Geografia de Catalunya, ibid.*; p. 377-500: cap. XVIII "L'explotació del camp"; cap. XIX "La ramaderia a Catalunya"; cap. XX "El bosc i la seva explotació"; cap. XXI "La casa rural".

198. S'ha localitzat el text mecanoscrit del capítol XXI "La casa rural" a l'Arxiu Fontserè-Iglésies dipositat a la Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, caixa "Literatura, narrativa i altres redactats d'Iglésies". El text efectivament publicat va patir diverses retallades en relació amb l'original de Salvador Llobet.

199. *Geografia de Catalunya, ibid.* Cap. XXV "El comerç", p. 563-582; cap. XXVI "Les comunicacions", p. 583-598.

200. *Geografia de Catalunya, ibid.* p. 323-376.

201. Sobre les dificultats polítiques i acadèmiques ensopegades per Josep de C. Serra i Ràfols als anys quaranta per a fer-se un lloc professional en els estudis d'arqueologia a Catalunya, vegi's Serra i Puig, Eva i Blanca (2013) "Repressió, represàlies i represa en l'arqueologia catalana (de 1939 a finals de la dècada de 1940): notes sobre Josep de Calassanç Serra i Ràfols". *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XXIV, p. 101-123.

de l'aparició del volum dedicat a la ciutat comtal en la seva monumental *Geografia General de Catalunya*.[202] Josep Iglésies, gairebé per excepció, va dedicar diverses ratlles al llibre d'actes de la SCG per a deixar constància de l'esdeveniment celebrat al mateix domicili dels Carreras, sense oblidar que "els membres de la Societat [Catalana] de Geografia, a continuació, van ésser obsequiats amb un refresc pels fills de Carreras Candi".[203]

Les intervencions a la Societat de Serra i Ràfols, a les quals cal sumar el guiatge de la visita a l'exposició cartogràfica del Congrés de l'INQUA (1957), van orientar-se en dues direccions: la divulgació dels treballs arqueològics dirigits per ell mateix, i en el de la prehistòria en general. En el primer apartat, s' hi pot classificar l'efectuada el 14 de febrer de 1956, sobre les "Recents descobertes a les muralles i banys de la Badalona romana", i "Les darreres troballes a les muralles romanes de Barcelona", dictada el 21 de maig de 1959. És clar que les excavacions del cinyell barceloní li cremaven a les mans, i mig any i escaig després, el 14 de gener de 1960, hi tornava amb el títol "Les excavacions de les muralles romanes de Barcelona". Les temàtiques exposades sobre divulgació de la prehistòria són prou diverses i, a voltes, poden semblar peculiars: "El comerç antic a través de les exploracions submarines"(20 de desembre de 1955); "La Cova del Toll de Moià"(26 de març de 1957); "L'art rupestre del Sàhara líbic"(15 d'abril de 1963). De tot això, no es pot dubtar de l'esforç desplegat per Serra i Ràfols durant la seva presidència per a mantenir la continuïtat i el bon to acadèmic de les vetllades científiques celebrades al domicili del secretari.[204]

La perspectiva històrica, èpoques medieval i moderna

La perspectiva històrica en el territori i la seva població va captivar tothora l'atenció investigadora de Josep Iglésies i Fort. En aquest període d'activitats de la SCG, Iglésies va saber trobar lloc i persones per abastar l'edat mitjana en la visió retrospectiva del territori i la societat pretèrita de Catalunya. Ell mateix en va donar exemple. Així, el 19 de desembre de 1962 parlà sobre la "Geografia de la Reconquesta entre els rius Anoia i Francolí". No podia pas ser una contribució per a sortir del pas en la continuïtat de la programació de conferències. L'orador acumulava documentació sobre la temàtica ben bé des de 1950, quan la primera l'Assemblea d'Estudiosos, celebrada a Martorell, trià l'expansió territorial entre els rius Anoia i Gaià com un dels eixos temàtics de la trobada.[205] Tan se val que Iglésies eixamplés l'àmbit geogràfic de la repoblació fins a les seves comarques del Camp.

202. Carreras Candi, Francesc (1908-1918) *Geografia General de Catalunya*, 6 volums.

203. Memòria del curs 1962-1963. Llibre d'Actes de la SCG, p. 69.

204. Seria innecessàriament prolix esmentar aquí les publicacions de Josep de C. Serra i Ràfols sobre les temàtiques exposades a les conferències a la SCG.

205. Iglésies, Josep (1963) *La reconquesta a les valls de l'Anoia i el Gaià*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor (col. Episodis de la Història, 67).

Precisament, el 21 i 22 de maig de 1961, s'havia celebrat la V Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos a Tortosa. Una bona ocasió per a què Iglésies lligués caps amb estudiosos locals i portar-los a Barcelona per a dissertar a la SCG. Costa imaginar-se que no fos d'altra manera que Francesc Gas i Carpio, advocat de Tortosa s'avingués a parlar sobre "Les redaccions de les Costums de Tortosa", el 4 de novembre de 1961, al passatge Permanyer de Barcelona, acompanyat del director de l'Arxiu-Museu de la capital del Baix Ebre Jesús Massip i Fonollosa (1927), qui va parlar sobre la "Vida quotidiana de la Tortosa del segle XIII", a la mateixa sessió científica. Gas i Carpio ja s'havia estrenat com a ponent a la Societat uns anys abans, concretament el 15 de juny de 1956, ocasió en la qual parlà sobre "La Tortosa del segle XIII". Iglésies deixà el següent apunt rere deixar-ne constància a les *Actes*: "La dissertació va donar lloc a una considerable i afectuosa conversa general, amb un particular canvi d'impressions sobre possibilitats de confraternització dels grups intel·lectuals tortosins i barcelonins, germen de tasques profitoses pel futur cultural català".[206]

Aquest parell d'estudiosos tortosins ja havien participat en les activitats del Club Universitario Dertusa, legalitzat el 1955. Des dels seus inicis, el Club va comptar amb la col·laboració del Cercle Artístic i del Centre del Comerç de Tortosa. Aquesta darrera entitat cedia moltes vegades el seu espai per tal de realitzar conferències, projeccions de cinema, i d'altres activitats. El Club Universitari va tenir també una relació molt estreta amb mossèn Joan Baptista Manyà i Alcoverro, símbol de la resistència del catalanisme tortosí envers la Dictadura. Amb motiu de la jubilació de Mn. Manyà com a catedràtic de l'Institut el 1961, l'Universitari li va fer un homenatge pagant-li les despeses de l'edició del llibre *Les meves confessions*.[207] El Club es va dissoldre a començament dels anys setanta.

També es pot classificar en la sintonia de la Geografia històrica medieval la conferència dictada per l'historiador, llatinista i acadèmic de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, Josep Maria Casas i Homs (1894-1979), "Visió de Barcelona per un humanista del quatre-cents", el 17 de gener de 1956. Venia a tomb per presentar la seva traducció del text sobre Barcelona de Jeroni Pau (*ca*1458-1497), la qual seria publicada ben aviat.[208]

En la perifèria de la categoria de medievalismes no és desavinent indexar la xerrada del consoci Pere Català i Roca (1923-2009), sobre el "Valor geogràfic dels castells" el 22 d'abril de 1962. L'autoritat de Català sobre la matèria és fora de dubte. A la relació entre castells i territori dedica un dels apartats introductoris de la seva obra magna, la qual veuria la llum pocs anys més tard de dictar la

206. Llibre d'Actes de la SCG. p. 56-57.

207. Manyà, Joan B. (1965) *Les meves confessions*. Tortosa: Algueró i Baigés. Hi ha reedicions de 1983 i 2007.

208. Casas i Homs, Josep M. (1957) "Barcino" *de Jeroni Pau. Història de Barcelona fins al segle XV. Introducció, text crític, versió, índex per...* Barcelona: Fundació Francesc Blasi Vallespinosa.

conferència.[209] Com també hi tindrà lloc la intervenció de Manuel Bassa i Armengol (1901-1977) sobre "Historiografia dels castells catalans" el 18 de febrer de 1959. Tanmateix, l'especialització de Bassa per l'heràldica i la sigil·lografia fa pensar en un possible error en el registre de l'acte. En comptes de "castells", bé podria ser "segells", oi?

El jurat format per Josep de C. Serra i Ràfols, Pere Bohigas, Ramon Aramon i Serra, Ricard Albert i Llauró (1907-1985) i Joan Mercader i Riba va atorgar el Premi Rubió i Lluch de 1953 a Eufemià Fort i Cogul (1908-1979) per un treball sobre Onofre Manescal (segles XVI-XVII), sense estalviar-li crítiques negatives: "Així i tot, el Jurat estima que l'obra és prou important, atesa la finalitat cercada per l'autor, i acorda, per majoria, atorgar-li el Premi Rubió i Lluch d'enguany".[210] Això no obstant, no se'n sap de cap publicació.[211] En canvi, hi ha constància de la conferència dictada per Fort i Cogul a la SCG amb el títol "Vida i obra del geògraf siscentista Onofre Manescal" el 16 de novembre de 1954. L'interès de Fort i Cogul per Manescal rau en què aquest clergue barceloní havia estat rector de la parròquia de Sant Andreu de la seva vila nadiua, de la qual havia publicat *Descripció breu i alabances de la vila de la Selva del Camp* (1602).[212] Eufemià Fort i Cogul, escriptor prolífic com n'hi ha pocs, té una llarga llista d'obres dedicades a la seva vila pàtria.[213]

El sacerdot, historiador i arxiver durant prop de cinquanta anys de l'arquebisbat de Barcelona, Josep Sanabre i Sanromà (1892-1976), també va dedicar la seva intervenció a la SCG en un sentit semblant al de Fort i Cogul en parlar sobre "Nova llum sobre el tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya" el 27 de gener de 1959. Justament, la conferència va tenir lloc entre les dues publicacions cabdals de Sanabre sobre la temàtica.[214]

Ja ben entrats en època moderna, Josep Iglésies va fer patent el seu mestratge sobre els estudis de població del període amb l'aportació sobre "El poblament de Catalunya el primer quart del segle XVIII", el 22 de març de 1955. No cal donar-hi més voltes. El treball va ser editat (1959) per la SCG en un opuscle que encara es pot consultar sencer a la xarxa digital.[215] En un altre ordre temàtic, el professor Emili Giralt va parlar sobre "Tècniques i rendiments agrícoles al Penedès en el segle

209. Català i Roca, Pere (1966-1979) *Els castells catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau; 6 volums.

210. Anuari de l'IEC, 1953; p. 158.

211. A Martí Escayol, M. Antònia (2005) *La construcció del concepte de natura a l'edat moderna. Natura, cultura i identitat en el pensament català dels segles XVI i XVII*. Bellaterra: UAB, hi ha un capítol (p. 241-269) dedicat a Onofre Manescal on no es fa cap esment de Fort i Cogul. Només restaria consultar el seu fons documental, dipositat a l'Arxiu Històric de Tarragona.

212. L'Ajuntament selvatà va reeditar l'obra de 1602 l'any 1999, amb un text recuperat de Josep Iglésies a tall d'introducció.

213. Vegi's *https://www.laselvadelcamp.org/pagina/personatges-il·lustres*.

214. Sanabre, Josep (1956) *La Acción de Francia en Cataluña (1640-1659)*. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras de Barcelona; Id. (1960) *El Tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya*. Barcelona: Barcino.

215. Vegi's *https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000266/00000045.pdf*.

XVIII", el 20 d'abril de 1960. És una temàtica i àmbit geogràfic sobre el qual Giralt tornarà repetidament al llarg de la seva carrera acadèmica.[216]

La toponímia i la toponomàstica

En tancar la revisió d'activitats de l'etapa 1948-54, s'han esmentat les circumstàncies que van entelar la creació del Premi Eduard Brossa de toponímia. Convé recordar que la primera convocatòria del premi, corresponent a 1954, es va resoldre a favor del treball "Els noms de lloc de les terres catalanes, I: La Riba", que havia estat editat per la SCG l'any abans.[217] Sense transgredir les bases establertes, la solució extraordinària d'atorgar el premi a Josep Iglésies, evità que restés desert i no fos un mal precedent per a convocatòries a venir. Així va ser. La resta de convocatòries del període, llevat la de 1962, van trobar aspirants i els jurats van poder concedir el guardó amb normalitat.

El premi de la convocatòria de l'any 1955 va ser atorgat a Ramon Amigó i Anglès (1925-2011) pel treball titulat "Els topònims de la ciutat i el terme de Reus", un àmbit geogràfic al qual li tenia presa la mida. Amb els anys, Ramon Amigó esdevindria un referent indefugible en parlar dels estudis de toponímia catalana.[218] La seva presència pionera en la nòmina de premiats en l'Eduard Brossa, l'honora a bastament. El recull premiat va ser publicat per la SCG l'any 1958,[219] i Ramon Amigó va ser distingit amb la menció de soci honorari, quan ja portava molts anys de soci numerari de la SCG.

La publicació del tercer premi Eduard Brossa es materialitzaria molts anys després del 1956. Així, el treball premiat en aquella ocasió, "Els topònims de Cornellà de Llobregat" del professor i corrector professional de català Josep Llobera i Ramon (1922-2011) no va veure la llum fins la seva edició per l'Ajuntament de Cornellà de Llobregat.[220] Segons informa Josep Moran i Ocerinjauregui (1944) en la presentació del volum, Llobera, per instigació d'Enric Lluch i Joan Coromines, no es va limitar a la recollida toponímica del seu terme de residència, sinó que va ampliar-la als d'Esplugues de Llobregat, Sant Joan Despí i Sant Vicenç dels Horts, de la mateixa comarca del Baix Llobregat, i també als de Badalona, Sant Adrià de Besòs i

216. Vegi's, per exemple, un dels seus darrers treballs publicats "Tècniques, rendiments, mutacions agrícoles i aspectes agrosocials del segle XVIII. L'exemple d'una finca del Penedès". *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* (2002), p. 229-321. I no era pas la primera vegada que en parlava: "L'evolució de l'agricultura al Penedès. Del cadastre de 1717 a l'època actual". *Actas y Comunicaciones de la I Asamblea Intercomarcal de Investigaciones del Penedès y Conca d'Òdena* (1950). Martorell, p. 165-176.

217. Vegi's *https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000266/00000042.pdf.*

218. El muntant de tot el que s'ha fet en toponímia a Catalunya des de 1935 queda ben recollit en el seu article: "Més de 60 anys de contribucions a l'onomàstica", *Plecs d'història local*, 75 (1998) p. 1172-1174.

219. Vegi-se'l a *https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000266/00000047.pdf.*

220. LLOBERA, Josep (1998) *Els topònims de Cornellà de Llobregat*; 190 p. (col. Retalls d'Història de Cornellà de Llobregat, 1).

Santa Coloma de Gramenet. D'aquests altres treballs no se'n coneix edició, ni van ser presentats al premi Eduard Brossa. Tant de bo que els seus originals hagin estat conservats i preservats degudament.

De Rafael de la Torre i Boronat, ja se n'ha parlat com a conferenciant en tancar el període anterior i també en relació amb les seves activitats de recopilador toponimista per a Joan Coromines. De la Torre seria distingit en les convocatòries del premi Eduard Brossa corresponents als anys 1957 i 1958. En la primera ocasió va rebre un accèssit pel treball titulat "Recull de noms de Barruera de Pallars". El premi d'aquell any va restar desert. L'any següent, però, li va ser atorgat de ple pel treball titulat "Topònims de Santa Maria de Merlès". Cap dels dos, però, no va arribar a impremta. Tanmateix, els originals són entre els materials del fons donat per l'autor a l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans.[221] Les dues conferències dictades per Rafael de la Torre a la SCG el 1957 (19 de desembre) i 1959 (20 de juny) van ser motivades pels guardons esmentats. A la primera, el conferenciant tractà del "Calendari agrícola de la Conca de Tremp" i, a la segona, sobre el "Calendari meteorològic de la Conca de Tremp", una temàtica sobre què podia provar les seves qualitats d'enquestador sobre el terreny.

El premi Eduard Brossa dels tres anys següents va ser atorgat a figures destacades de la recerca local i comarcal de Catalunya. El de 1959 va recaure en el polifacètic activista cultural i poeta Albert Manent i Segimon (1930-2014), bon amic de Josep Iglésies en el marc de l'organització de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos. El títol del treball guardonat feia referència a l'Aleixar, on Manent feia estades estivals, en un mas que li havia pervingut en herència. S'hi examinen uns vuit-cents topònims d'aquest terme municipal, aplegats oralment i documentats en una primmirada tasca complementària d'arxiu que permet recular les bases científiques del treball al segle XII. Bona prova de qualitat és la seva publicació immediata.[222] Més endavant, Manent recolliria topònims de termes veïns d'aquesta localitat del Baix Camp.

Josep Riba i Gabarró (1928) va ser un altre col·laborador habitual de Josep Iglésies en l'organització de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos i de la seva difusió. Els seus treballs d'història local a l'àmbit de la comarca de l'Anoia són d'una gran solidesa acadèmica i un referent per al seu coneixement. El treball *Toponímia de la Pobla de Claramunt i del seu terme*, de la qual Riba és nadiu, rau en la perifèria temàtica de la seva línia de recerca. Sense minva, però, de qualitat i dedicació aprofundida. Va merèixer el premi Eduard Brossa de 1960 i va ser publicat imme-

221. Rafael de la Torre va tenir l'amabilitat de rebre dos dels autors del present treball el 17 de febrer de 2020 al seu domicili de Sant Vicenç de Montalt. Va confirmar el dipòsit a l'IEC dels treballs esmentats. Vegi's la notícia de la cessió al *Butlletí de l'IEC*, núm. 225, de març de 2018, disponible en línia *https://www.iec.cat/activitats/butlleti/detall.asp?id_noticies=2185&numero=225.*

222. MANENT, Albert (1962) *Toponímia de l'Aleixar i del seu terme*. Tarragona: Instituto de Estudios Tarraconenses, 93 p.; la condició de premi Eduard Brossa de la SCG consta a la portada del llibre.

diatament.[223] Quaranta anys després, Riba publicarà un dilatat article[224] que amplia l'obra toponímica primigènia sobre la Pobla de Claramunt.

El tercer premiat en el tombant dels anys cinquanta als seixanta va ser Ramon Amigó, altre cop. El seu treball sobre "Topònims de la Mussara" (1961) potser només és una primera baula de l'enfilall de publicacions que dedicà al poble penjat sobre el Camp. L'atenció que Amigó li va prestar desembocaria, anys a venir, en un llibre de to gairebé poètic: *La Mussara, un vell afecte*.[225]

El premi Eduard Brossa corresponent a l'any 1962 no va tenir guanyador –o potser no va ser convocat?–. El de 1963 va ser atorgat a l'historiador i escriptor valencià Francesc Giner i Pereperez (1924-2014) pel treball "Topònims de Cullera", una de les seves primeres recerques locals. Giner esdevindria cronista oficial de la ciutat de la Ribera Baixa, on va desenvolupar una tasca d'animació cultural molt notable en la perspectiva de defensa i promoció de la llengua valenciana. No és balder recordar que entre els seus millors amics hi havia Joan Fuster i Ortells (1922-1992).

De terres enllà

De bon començament dels anys cinquanta, el règim franquista va relaxar a poc a poc les traves imposades fins aleshores per a viatjar a l'estranger, de la mateixa manera que desapareixen les limitacions d'accés a la franja fronterera amb França. Periodistes, estudiosos i industrials, entre altres emprenedors, ho tindran més fàcil per a traslladar-se als centres d'interès internacionals de les activitats respectives. En fi, bon nombre dels expatriats de 1939 retornen a Catalunya, malgrat que en la majoria dels casos no fessin altra cosa que canviar l'exili exterior per un altre d'interior. Un i altre fenomen farà possible que a la SCG es dictin conferències sobre "terres enllà", de la mateixa manera que Josep Pla i Casadevall (1897-1981) pot tornar a publicar reportatges sobre Londres o els Estats Units, ara a la revista *Destino*, salvant el llarg parèntesi obert per la Guerra Civil.

És en aquest sentit més anecdòtic, però sense pèrdua d'interès geogràfic, que poden emmarcar-se sengles conferències d'oradors que no han deixat traça en la recerca i la docència. Ens referim al bibliòfil Josep Bonet i Matas (1888-1977), el qual va parlar de les "Impressions de Nord-amèrica", el 21 de maig de 1957, en tornar d'una estada per aquelles terres, i a Llorenç Gascón i Fernández (1929-), qui va parlar sobre "Nova York", el 4 de juny del mateix any. Iglésies va presentar Bonet com "el nostre consoci"a la citació de l'acte en la Memòria del curs 1956-57, sense més detalls. Només se sap que durant els anys cinquanta era soci i participava

223. Riba, Josep (1960) *Toponímia de la Pobla de Claramunt i del seu terme*. Igualada: Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, 1960; hi consta que va rebre el Premi Eduard Brossa 1960, de l'Institut d'Estudis Catalans.

224. Riba, Josep (1997) "Addicions toponímiques de la Pobla de Claramunt i del seu terme", *Miscellanea Aqualatensia*, 8; p. 413-450.

225. Amigó, Ramon (2006) *La Mussara, un vell afecte*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

en les activitats de la Societat Catalana d'Estudis Històrics.[226] També de manera excepcional, Iglésies es referí a la conferència

> com una amena conversa, rica d'anècdotes i agudes observacions, [en la qual] ens comunicà les seves impressions de Nord-Amèrica. Admiracions i reaccions, aparellats blasmes i elogis, el senyor Bonet projectà davant dels nostres ulls la seva primera topada amb la vida complexa dels Estats Units.[227]

De l'economista i empresari Llorenç Gascón, en canvi, en tenim més notícies. Havia visitat Nova York convidat pel govern dels EUA. De jove va treballar com a agent comercial i va estar vigilat per la policia franquista per la seva militància a Unió Democràtica de Catalunya. Va formar part de la Societat Catalana d'Economia i altres entitats de relleu internacional, com la International Academy of Management (Washington DC), de la World Academy of Art and Science i conseller de la Fondation Jean Monnet pour l'Europe. L'any 2014 va ser nomenat Acadèmic d'Honor de la Reial Acadèmia Europea de Doctors. De la conferència, Iglésies apunta que Gascón "donà una visió fina i intel·ligent de la populosa capital nord-americana. La seva recent visita, especialment invitat pel govern de la gran República Federal del Nou Món, el forní de dades que augmentaren l'extraordinari interès de la comunicació".[228]

La conferència pronunciada per Fèlix Cardona i Puig (1903-1982) sobre "Estat actual dels estudis de l'Alt Orinoco" el 23 de maig de 1958, tenia un altre to. Cardona havia sortit de Catalunya just abans d'esclatar la Guerra Civil[229] i va romandre a Veneçuela durant molts anys, bo i explorant sistemàticament la capçalera de la conca hidrogràfica de l'Orinoco a la cerca de les seves fonts. L'enfocament de les seves recerques anava clarament orientat vers el profit comercial de les descobertes, la més famosa de les quals va ser la del Salto del Ángel (1937), el Churún Merú dels indígenes del sector. Nogensmenys, Cardona va aprofitar la conferència per animar la concurrència a visitar l'Alt Orinoco en avioneta "projectant una de les seves interessantíssimes pel·lícules".[230]

Seria impensable considerar la conferència dictada per Joan Vilà-Valentí sobre "Les Landes de Gascunya", el 22 de febrer de 1955, fora de l'àmbit acadèmic més aquilotat. Vilà havia cursat ampliació d'estudis a la Universitat de Bordeus els anys 1953 i

226. A la Biblioteca de Catalunya es poden consultar diversos exemplars de Bonet i Matas, Josep (1948): *Un Caire de la bibliofilia.* Barcelona: edició d'autor, 52 p., amb il·lustracions d'Emili Grau Sala. Són exemplars dedicats per l'autor a l'artista Armengol Alsina, la poetessa Rosa Leveroni, el bibliòleg Jordi Rubió i Balaguer i als germans Emili i Santiago Brugalla.

227. Llibre d'Actes de la SCG, p. 60.

228. Ibídem

229. La conferència de Fèlix Cardona a la SCG de 3 de febrer de 1936, en la qual va exposar el seu projecte d'exploració de la capçalera de l'Orinoco, i l'àpat de comiat que se li oferí el 12 de maig del mateix any han estat comentats al capítol 1.

230. Llibre d'Actes de la SCG, p. 65.

1954, concretament a l'Institut de Géographie dirigit per Louis Papy (1903-1990), coautor d'un manual[231] molt recomanat als cursos comuns de Filosofia i Lletres de les universitats espanyoles per accedir a l'especialitat de Geografia durant els anys setanta del segle xx. El professor Papy, entre d'altres dèries de recerca, era un apassionat investigador de les Landes, tan properes a Bordeus, i va adreçar-hi el jove Vilà, qui en realitzà una tesi d'universitat.[232] Els continguts de la conferència a la SCG, doncs, són la manifestació del treball de camp i documental desplegat a la riba de l'Atlàntic. En el moment de dictar la conferència, però, Joan Vilà aplegava els materials per a la seva tesi doctoral, esmerçada sobre el Bages, la qual presentaria l'any 1956 a Madrid.[233]

Les quatre conferències suara esmentades, es poden adjectivar de cosmopolites dintre el present apartat de "terres enllà". Més aviat en el sentit que el propòsit de la descripció de l'àmbit, o de l'experiència de la seva observació, no guardava relació amb les activitats geogràfiques i culturals a Catalunya. En aquest context, hauria estat oportú conèixer el contingut de la conferència dictada pel pedagog i llatinista mallorquí Bartomeu Oliver i Orell (1894-1972), sobre "Catalans a Veneçuela", el 18 de maig de 1960. Quins catalans? Els franciscans del segle xviii? Els comerciants del xix, fill il·lustre dels quals era el mestre i geògraf Joan Palau Vera (1875-1919)? O, amb menys probabilitats d'encert, la munió d'exiliats que hi feren cap els mesos i anys que seguiren a l'enfonsament de 1939? Bartomeu Oliver es va exiliar a Veneçuela l'any 1938, on, entre altres tasques d'alta docència, va fundar l'Instituto Escuela, entitat que contribuí a la renovació pedagògica de Veneçuela. De ben segur que va tenir ocasió de col·laborar amb Pau Vila, director (1946-1961) del Departamento de Geografía del Instituto Pedagógico de la Universitat de Caracas. Precisament, el professor Oliver va impartir assignatures de pedagogia al Pedagógico, valgui la redundància, i de llatí a la Universitat Central, a Caracas mateix. Va poder efectuar la conferència a la SCG en aprofitar una estada circumstancial a Barcelona durant el curs 1959-60.[234]

La referència a Veneçuela ve a tomb. En efecte, el 1960 Pau Vila retorna d'aquell país sud-americà, on l'any següent seria jubilat de les seves tasques docents i directives. Només era un retorn de temporada, però com no podia ser d'altra manera, Pau Vila surt a la tribuna de la SCG immediatament (el 9 de novembre de 1960) per parlar de "terres enllà", però molt sentides. Vila s'abocà al coneixement del país d'adopció amb

231. Gourou, P.; L. Papy, *et al.* (1961) *Compendio de Geografía general.* Madrid: Rialp, 1967; diverses edicions posteriors. L'edició francesa (*Géographie générale.* París: Hachette) anava destinada al Secondième dels *Lycées.*

232. N'hi ha un resum publicat a la *Revue géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest*, XXVI (1955), p. 155-175, titulat "L'évolution économique des pays de l'Eyre moyenne."

233. Es tracta d'un extens estudi mai publicat sobre el medi físic i humà de la comarca, que va ser dirigit nominalment per José Manuel Casas Torres i, a la pràctica, per Lluís Solé i Sabarís. El capítol dedicat al Bages a la *Geografia de Catalunya* dirigida per Solé en deu poder passar com un resum (Barcelona: Aedos, vol II, 1964-1968; p. 467-492).

234. Vegi's Colom Cañellas, Antoni J. (2008) "La obra intelectual del doctor Bartomeu Oliver Orell antes de su llegada a la Universidad Católica Andrés Bello". *Revista de la Escuela de Educación* (*http://revistasenlinea.saber.ucab.edu.ve/temas/index.php/educab/article/view/782*).

passió, com ja abans ho havia fet amb Colòmbia. El fruit dels tres lustres d'activitat investigadora a Veneçuela seran els dos volums de la geografia homònima d'aquell país,[235] el primer dels quals duia a la maleta en tornar. El record de Veneçuela, sense enyoraments ni llagrimeigs, s'arrodoniria amb la conferència "L'obra dels franciscans catalans a Veneçuela" de 2 de desembre de 1961. La relació de Catalunya amb Veneçuela el preocuparia encara durant molts anys.[236] Caldrà tornar-hi més endavant.

No va ser fins transcorreguts més de dos anys d'estances a Catalunya quan Pau Vila es decidí a tornar-ne a parlar. Ho va fer per a comentar la impressió del contrast que havia observat en retornar, gairebé quaranta anys després, a la comarca que li va servir de banc de proves per aplicar la metodologia de l'escola geogràfica francesa a ca nostra. La dissertació titulada "Nova visió de la Cerdanya" va ser pronunciada el 16 de gener de 1963. Potser hauria estat un punt agosarat citar aquesta conferència en l'apartat de monografies regionals. Com tampoc no hauria estat el lloc adient per a classificar la conferència dictada per Pere Català i Roca sobre "La ciutat d'Alguer", el 28 de gener de 1957. El mateix any de la conferència, Pere Català publicava la seva primera obra dedicada a donar a conèixer la ciutat sarda als catalanoparlants del ponent mediterrani.[237] L'Alguer, tan lluny i tan a prop...

La segona etapa de la presidència de Josep de C. Serra i Ràfols (1964-1970)

Les activitats durant el període 1964-1970

Per advertir els lectors de possibles ziga-zagues cronològiques en l'exposició, no serà balder comentar que la vida de la Societat en el període 1963-70, la dels seus dos darrers anys en especial, va ser atzarosa per causes diverses. Tant per la renovació cultural del país, en general, i dels estudis geogràfics, en particular, com també pel desgavell logístic de l'entitat, ocasionat per raons d'ordre personal dels seus dirigents. Si les trajectòries de les etapes anteriors s'havien desenvolupat en un ambient privat, d'associació i reunió tolerada pels jerarques del règim –de semiclandestinitat, en paraules de Josep Iglésies–, talment com ho feia l'Institut d'Estudis Catalans, la de la darrera etapa fregarà la clandestinitat més tenebrosa. Rere el curs 1962-63, durant el qual van poder-se materialitzar aspiracions retingudes durant quinze anys, hom hagué de retornar a la catacumba cívica i científica més pregona.

La fundació d'Òmnium Cultural el juliol de 1961 va permetre l'assentament de

235. Vila, P. (1960) *Geografía de Venezuela. 1: El territorio nacional y su ambiente físico*. Caracas: Ediciones del Ministerio de Educación; Dirección de Cultura y Bellas Artes, 1960. Vila, P.; F. Brito Figueroa; A.L. Cárdenas; R. Carpio (1965) *Geografía de Venezuela. 2: El paisaje natural y el paisaje humanizado*. Caracas: Ediciones del Ministerio de Educación; Dirección Técnica.

236. Es pot comprovar a Galera, M. (1975) "Bibliografia de Pau Vila". *Miscel·lània Pau Vila*. Granollers: Montblanc Martín – Barcelona: Societat Catalana de Geografia. p. 65-85.

237. Català i Roca, Pere (1957) *Invitació a l'Alguer actual*. Palma: Moll (col. Raixa, 24).

l'IEC i de les seves societats filials al Palau Dalmases de Barcelona a la tardor de 1962. Era una instal·lació encara provisional, només per fer acte de presència pública.[238] L'objectiu de l'IEC era la recuperació de la Casa de la Convalescència del carrer del Carme com a seu que li havia assignat la Generalitat republicana, amb aquiescència de l'Ajuntament de Barcelona, propietari del local. El suport financer i d'infraestructura que li va facilitar Òmnium permetia, aquell any, albirar una presència pública de l'IEC i de les societats filials prou positiva al casal del carrer Montcada. Totes les activitats de la SCG del curs 1962-63, llevat dels homenatges a Carreras Candi i a Mn. Bataller, se celebraren al Palau Dalmases. La primera conferència al nou estatge fou dictada el 19 de desembre de 1962, precisament per qui havia deixat la pròpia llar com a fòrum de l'entitat durant quinze anys. Josep Iglésies hi va exposar el tema "Geografia de la Reconquesta entre els rius Anoia i el Francolí", conferència de la qual s'ha fet esment ratlles amunt.

Josep Iglésies havia estat elegit membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (RACAB) el febrer de 1958 i va prendre possessió del seu escó dos anys després, el febrer de 1960. A poc a poc, s'anà implicant decididament en les tasques acadèmiques de la RACAB. Des de l'any 1970 fins a la seva mort el 1986, exerciria el càrrec de bibliotecari de l'entitat, una tasca no pas administrativa, que li ocuparia molt de temps. Sigui per la major dedicació a la RACAB, sigui pel cansament propi ocasionat per la permanència de gairebé trenta anys en el càrrec de secretari de la SCG, Iglésies va anunciar la seva renúncia irrevocable a la reelecció a la Junta de Govern celebrada ja al Palau Dalmases el 20 de novembre de 1963. Ell mateix va deixar escrita la justificació a l'acta de la reunió:

> Des de la fundació de la Societat Catalana de Geografia, l'any 1935, ha vingut exercint de secretari general, molts anys sense control i amb una confiança gairebé il·limitada que agraeix, però que no és convenient que continuï. Es pot estimar que ara s'entra en una nova etapa de la vida social i és necessari regularitzar les seves funcions i ajustar-les als principis reglamentaris, dels quals potser s'han prescindit, quan les circumstàncies anormals aconsellaven de fer-ho. Ara es disposa de local, es pot dur una vida de cara a la captació de nous elements, i això creu que ho han de fer membres de les noves generacions. S'ha mantingut en peu la Societat contra totes les eventualitats, precisament en l'espera en què arribés un dia que pogués ésser tramesa a mans novelles. Aquest moment ha arribat. Aprofitant el traspàs de Mn. Bataller que obliga a elegir un nou tresorer, sol·licita també que es nomeni un nou secretari.[239]

En l'assemblea de socis celebrada acte seguit al de la Junta de Govern, es va acordar nomenar secretari el senyor Antoni Parramon i Tubau (1901-1986) i tresorer el senyor Lluís Balaguer i Sabater. S'acordà així mateix reelegir tots els altres membres de la directiva, confirmant-los en els respectius càrrecs. Amb això,

238. Sobre la relació entre Òmnium Cultural i l'IEC als anys seixanta del segle passat, vegi's Balcells, A.; S. Izquierdo; E. Pujol (2007) *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II; p. 178 i següents.

239. Llibre d'Actes de la SCG, p. 71.

la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia quedava constituïda de la manera següent: Josep de C. Serra Ràfols, president; Oriol de Bolòs i Capdevila, vicepresident; Antoni Parramon i Tubau, secretari; Lluís Balaguer i Sabater, tresorer; Josep Parunella i Eulàlia, comptador; i Pere Català i Roca, vocal.[240]

A més a més dels membres de la Junta i el secretari sortint, van assistir a l'assemblea els socis següents: Antoni Bergós, Pere Babot i Boixeda (1898-1982), Pere Aroles i Vergès i Manuel Pagès i Mercader (1883-1968). Oriol de Bolòs va excusar l'assistència a la Junta de Govern i a l'Assemblea de socis.

Cal destacar la composició de la Junta de la SCG establerta a finals de novembre de 1963, perquè els seus membres hauran de capejar el temporal institucional que se'ls giraria pocs dies després. És prou conegut, però convé recordar-ho encara, que el desembre de 1963, com a conseqüència de les declaracions de l'abat Aureli M. Escarré (1908-1968) al diari parisenc *Le Monde*,[241] en defensa de la identitat catalana i de condemna del règim franquista, la seu d'Òmnium Cultural i de l'IEC va ser escorcollada i clausurada per ordre governativa. Els homes de la Junta de 1963 ja no serien rellevats dels càrrecs respectius fins set anys més tard. No seria fins el 10 de desembre de 1970 quan se celebraria una nova assemblea de socis. La nota al llibre d'*Actes* que segueix a la de les reunions de 20 de novembre de 1963 és prou eloqüent i val la pena reproduir-la íntegrament amb capçal inclòs:[242]

> Nota important !!
>
> Degut a causes imprevisibles aquest "Llibre d'Actes" quedà segrestat en el local de l'Òmnium Cultural del Palau Dalmases (carrer Montcada, 20) a causa d'haver estat clausurada i precintada la porta d'entrada, de l'esmentada entitat, per ordre governativa. La policia vetllà aquesta disposició, des del novembre del 1963 fins el gener [ratllat: "octubre"] del 1968.
>
> Malgrat tot, la nostra Societat Catalana de Geografia, durant tot aquest lapse, continuà actuant clandestinament les seves activitats culturals en el local del CICF (Via Augusta, 205) de la present ciutat de Barcelona, a la Junta Directiva de la qual devem profund agraïment i homenatjosa reverència.
>
> Barcelona, novembre de 1968.
>
> [signat] Parramon Tubau, Secretari.

Com ja s'entén del contingut del paràgraf anterior, entre 1963 i 1970 no se celebrà cap assemblea de socis, ni convocatòria ni eleccions a la Junta de Govern. D'aquest període només ha restat constància d'una reunió formal de la Junta de Govern, de 6 d'octubre de 1967, al domicili del secretari Antoni Parramon, escripturada en un llibre d'Actes paral·lel i separat del reglamentari immobilitzat al Palau Dalmases. És l'únic registre del llibre. Podem pensar, doncs, que durant aquests

240. Llibre d'Actes de la SCG, p. 72-73.

241. Edició de 14 de novembre de 1963.

242. Llibre d'Actes de la SCG, p. 73.

anys les reunions de Junta van tenir un caràcter més aviat informal, per a preparar i decidir la programació de conferències del curs i donar continuïtat a les convocatòries del Premi Eduard Brossa. Tanmateix, i refiant-nos del testimoni donat per Antoni Parramon al final del seu mandat com a secretari, hom va vetllar per donar continuïtat institucional a la SCG:

> Cal fer constar en aquest llibre d'Actes [p. 82] que, en començar cada un dels cursos acadèmics, en llurs inauguracions, normalment en el mes d'octubre, foren llegits i aprovats respectivament la memòria i l'estat de comptes corresponent al curs precedent, pel seu Secretari i pel seu Caixer, Srs. Antoni Parramon i Tubau i Josep Parunella i Eulàlia, respectivament.
>
> Barcelona, 23 de novembre de 1970.
>
> [signat] Parramon Tubau, Secretari.

Tanmateix, l'arxiu històric de la SCG no conserva cap registre escrit de les memòries i estats de comptes abans referit. Els registres del llibre d'Actes, el qual hauria estat recuperat la primavera de 1968, passen de 20 de novembre de 1963 a novembre de 1968 sense solució de continuïtat. La "Nota important!!" de la darrera data va seguida, per la relació telegràfica dels actes celebrats des de setembre de 1964 fins a gener de 1969 i per l'anotació de 23 de novembre. Tot plegat, sembla un passar comptes de darrera hora abans de lliurar el càrrec al successor. Per no haver-hi, no hi ha ni la transcripció, tal com pertocaria fer, de l'acta de la reunió de Junta i de l'Assemblea de socis d'octubre de 1967, conservada al llibre paral·lel esmentat ratlles amunt.

No hi ha constància de la celebració de cap mena d'activitat acadèmica de la Societat Catalana de Geografia durant el curs 1963-64. Es pot ben creure que la interrupció va ser motivada pel tancament de la seu del carrer Montcada i la dificultat de trobar un nou amagatall per a les activitats acadèmiques de la SCG.

Sigui com vulgui, al cap d'un any i mig, la SCG va prosseguir amb les seves activitats al mateix ritme que havia mantingut fins a 1963. Així, els cursos 1964-65 i 1965-66 va convocar els socis a set conferències ordinàries a cadascun. El curs 1966-67 en va convocar quatre, dues en començar-lo i altres dues en tancar-lo, el maig i el juny. Entremig, de desembre de 1966 a març de 1967, se celebraren les divuit conferències extraordinàries del cicle "Lleida és part integrant de la Catalunya estricta", organitzades en col·laboració amb el Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona. Durant el curs 1967-68 s'impartiren onze conferències, amb una significativa presència d'oradors i oradores de nova fornada. I també perquè Solé Sabarís es va implicar molt en l'afer, tal com es diu més endavant.

D'acord amb la relació d'activitats inscrita pel secretari Antoni Parramon a les *Actes* en data 4 de novembre de 1970[243] la primera activitat rere el tancament de la

243. "Resum de les activitats portades a cap per la "Societat Catalana de Geografia"filial de l'"Institut d'Estudis Catalans", des del mes de setembre de 1964 / fins el mes de gener de 1969, inclusiu", Llibre d'Actes de la SCG, p. 74-81.

seu d'Òmnium Cultural no es va fer fins el 27 de novembre de 1964. Aquest acte, i encara el següent, el de gener de 1965, es va celebrar a la sala d'actes del Centre Comarcal Lleidatà, a la plaça Universitat, cantonada Gran Via, de Barcelona. Les conferències ordinàries dictades des de febrer de 1965 a desembre de 1967, van trobar acolliment als locals del Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF), a la Via Augusta, tal com assenyalava el secretari Parramon a la "Nota important!!" de les Actes de la SCG, abans reproduïda. El nombre total de conferències impartides al CICF va ser de dinou. No s'hi van impartir, en canvi, les divuit conferències del cicle "Lleida és part integrant de la Catalunya estricta". Potser per donar la major publicitat possible al sentit de protesta i reivindicació que volien ser, es van celebrar a l'aula magna del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, al carrer de les Egipcíaques de Barcelona.

CENTRO COMARCAL LERIDANO

Avda José Antonio, 592, 1.° Teléfono 221 06 54 BARCELONA

El Presidente de este Centro se complace en invitar a usted y familia a la **VII Lección del Curso** "LES TERRES DE LLEIDA EN LA GEOGRAFIA, EN L'ECONOMIA I EN LA CULTURA CATALANES", que el lunes día 13, a las 7.30 de la noche, dará el filólogo

Dr. JOAN COROMINAS VINYO

Catedrático de la Universidad de Chicago (EE. UU.)

sobre el tema:

"EL CATALA, LLENGUA DEL RIBAGORÇA"

Barcelona, febrero 1967

(La Lección se dará en la Sede de la Delegación en Barcelona del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, calle Egipcíacas, 15.

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

Fons Josep Iglésies, ANC

Invitació a una conferència de Joan Corominas, dins del cicle *Les Terres de Lleida en la geografia, l'economia i en la cultura catalanes.*

El període de 1964 a 1970 es clou amb un altre curs orfe d'activitats, el 1969-70. El curs anterior, 1968-69, tot i haver començat amb bon ritme acadèmic, quatre dissertacions d'octubre de 1968 a gener de 1969, quedà estroncat a partir de febrer d'aquest any. És fora de lloc cercar motivacions estructurals i socials a l'aturada. La inestabilitat política havia pujat de to amb un increment significatiu del rebuig a la dictadura franquista, la qual va respondre amb un parell d'estats d'excepció, un limitat al País Basc i l'altre general a tot l'Estat. Les raons de la interrupció són, altra vegada, d'ordre personal. Els motors de les activitats de la SCG durant el període 1964-70 van ser el president, el secretari i, el més probable, el comptador Josep Parunella. A Serra Ràfols se li declarà una malaltia incurable el 1969 i, malgrat l'esforç de superació i enteresa que desplegà per no defallir[244], va minorar necessàriament el seu ritme d'activitat fins al seu traspàs, el 30 d'abril de 1971. D'altra banda, Antoni Parramon va deixar constància explícita del seu retraïment al llibre d'Actes, rere el

244. Josep Iglésies se'n va fer ressò en l'acte d'homenatge pòstum a Josep de C. Serra i Ràfols de 18 de juny de 1971. El text de la intervenció d'Iglésies es troba a l'Arxiu Fontserè-Iglésies dipositat a la Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, caixa "Literatura, narrativa i altres redactats d'Iglésies".

registre de la conferència del mes de gener de 1969: "Les activitats de la Societat Catalana de Geografia quedaren estroncades llargament a causa de la greu malaltia de la muller del secretari de l'entitat, la qual cosa s'allargà fins a la defunció, ocorreguda el 21 de juny de 1970".[245]

Es desconeix el paper representat en el decaïment de la SCG per la resta de membres de la Junta de Govern. El tresorer Lluís Balaguer poca feina tindria, atès que, segons una declaració posterior de Josep Iglésies, durant el període 1963-70 no es cobrà cap mena de quota als associats. El vicepresident Oriol de Bolòs va orientar les seves activitats associatives cap a la recuperació de la Institució Catalana d'Història Natural. Després d'impartir la conferència d'homenatge oferta per la SCG a la memòria del Dr. Pius Font i Quer, el 20 de maig de 1965, no tornà a ocupar la tribuna d'oradors fins el 1974, amb motiu del cicle de conferències sobre "L'Atles Temàtic de Catalunya". I ja no hi tornaria més. En fi, el vocal Pere Català i Roca efectuà la que seria la seva darrera intervenció a la SCG un mes abans de la de Bolòs, el 27 d'abril de 1965. Tema: "L'Alguer, avui".

Per acabar-ho d'adobar, el delegat de l'IEC a la Junta de Govern, Eduard Fontserè, no tenia prou forces per a redreçar la Societat, com havia fet, de manera decisiva, sense estalviar esforços, en altres ocasions. Fregava ja el centenar d'anys. En resum, s'han de considerar les perspectives de futur de la SCG a les darreries dels anys seixanta com a ombrívoles. Abans de narrar-ne el desenllaç, es repassen les activitats dutes a terme, les quals, i en certa mesura, ja portaven la llavor del renaixement.

El territori i la societat catalana

Tant de bo que un disposés del text, si més no d'un resum, de la conferència que dictà Joan Vilà-Valentí sobre el "Present i futur de la ciència geogràfica a Catalunya", el 3 de novembre de 1966. El Dr. Vilà acabava de prendre possessió de la càtedra de Geografia a la Universitat de Barcelona i donava els passos necessaris per a establir l'especialitat dins de la llicenciatura de Filosofia i Lletres de la UB. Ho aconseguiria poc després, el 1968, en el marc d'un nou pla d'estudis de la facultat, l'anomenat Pla Maluquer, pel cognom del prehistoriador i degà que l'havia proposat.[246] La primera fornada de llicenciats de l'especialitat de Geografia sortiria de les aules el juny de 1973, formats en el departament creat pel professor Vilà, set anys abans.

Hom insinuava la importància de la conferència de Vilà de 1966, perquè, a tenor del seu títol, l'al·locució devia contenir un balanç de l'actualitat i un programa raonat d'actuacions tendents a la plena instauració dels estudis geogràfics a la Universitat catalana. Només se sap de segur que, a les universitats de l'Estat espanyol, la càtedra i els ensenyaments de Geografia eren un apòsit superficial adherit a les llicenciatures d'Història General i d'Espanya. En el cas particular de

245. Llibre d'Actes de la SCG, p. 80.

246. El Dr. Joan Maluquer de Motes i Nicolau (1915-1988).

Barcelona, els detentors de la càtedra de 1940 ençà, no havien donat cap pas per a influir en el món dels geògrafs locals, tant els que podien qualificar d'aficionats, com ara Josep Iglésies, com els professionals, entre els quals Lluís Solé, Pierre Deffontaines o Oriol de Bolòs.

Era significatiu, a més a més, que el professor Vilà ho manifestés a la Societat Catalana de Geografia. Potser el seu programa també proposava un acostament de les activitats de la SCG a la Geografia universitària. Tal vegada recordava que, tot just fundada la Societat, Eduard Fontserè, Pau Vila i Josep Iglésies s'havien adreçat, sense èxit, al Ministeri d'Instrucció Pública per reclamar la implantació d'estudis geogràfics especialitzats a la Universitat. Més dubtós és que evoqués la vocació científica amb la qual va ser fundada la SCG, tal com s'ha fet notar en encetar el repàs del període 1947-70. Només els esdeveniments adversos desfermats a partir de juliol de 1936 van impedir el seu desenvolupament. En qualsevol cas, en llibres, articles i dissertacions posteriors, Vilà insistiria sempre en el contrast entre l'abans i el després de 1966, com a llindar temporal entre la Geografia no científica i la plenament científica a Catalunya. Tot i concedir un merescut relleu i significació a la *Geografia de Catalunya* dirigida per Lluís Solé, i en la qual Vilà participà en l'equip de redacció i en l'autoria de diversos capítols, considerava que la creació del Departament de Geografia de la UB era el punt d'arrencada de la Geografia científica a Catalunya. S'havia aconseguit ajustar la sintonia entre la Universitat i la SCG, ja encetada amb l'arribada de Solé Sabarís a la càtedra de la facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona.

La conferència de Vilà-Valentí és encara més simptomàtica d'un canvi d'enfocament dels estudis de Geografia a Catalunya en profunditat, si s'afegeix que, només un any després, l'u de desembre de 1967, Lluís Solé Sabarís va dissertar sobre "Les regions naturals, econòmiques i geogràfiques aplicades a Catalunya", una temàtica amb clares ressonàncies epistemològiques, prou allunyades de l'àmbit de la Geografia física que li era propi.[247] La reflexió del Dr. Solé sobre el pes del factor humà en la regionalització del territori de Catalunya, anava més enllà de la compartimentació que uns anys abans havia fet per a ordenar l'exposició de l'estudi del Pirineu,[248] molt arrecerada a la divisió natural. Hom pot considerar les conferències de Vilà i Solé un tombant ben significatiu, doncs, del desenvolupament dels estudis geogràfics a Catalunya. És per això que ha semblat adient d'encabir-les en l'apartat "El territori i la societat catalana actual".

Bona prova dels canvis metodològics i de perspectives temàtiques esdevinguts als estudis de Geografia a Catalunya a finals de la dècada dels seixanta és la programació de la conferència impartida per Eugeni Giral i Quintana (n.1941) i Pilar

247. Una versió de la conferència es troba a Solé Sabarís, L. (1975) "La regió: estudi i concepte". *Miscel·lània Pau Vila*. Barcelona: SCG-Editorial Montblanc Martín, p. 413-478.

248. Solé Sabarís, L. (1951) *Los Pirineos*. Barcelona: Alberto Martín; hi ha versió catalana (2004) *El Pirineu*. Tremp: Garsineu.

Riera i Figueras (n.1944) sobre l' "Evolució de les àrees de circulació d'autobusos a Catalunya", el 29 de març 1968. Aquells joves investigadors acabaven d'enllestir un treball aplicat sobre la temàtica del títol de la conferència a compte i càrrec del Servei d'Estudis de Banca Catalana. En sortí un opuscle.[249] Per mitjà de la quantificació de la freqüència dels serveis d'autobusos de línia interurbans, dibuixaven les àrees d'influència comercial de 1934 i 1964, amb la finalitat de detectar canvis significatius en la seva extensió i abast territorial. Al capdavall, com de ben segur devia aclarir Enric Lluch en la presentació dels conferenciants, hom pretenia esbrinar les modificacions que caldria aplicar a la Divisió Territorial dels anys trenta a la vista de les transformacions territorials confirmades per l'estudi. En aquest context, no és debades recordar que la Divisió Comarcal aprovada el 1936, era l'ajustament local de la Divisió Judicial aleshores vigent, confirmada, en general, pels mapes resultants de l'enquesta de mercats efectuada per la Ponència de la Divisió Territorial (1932-33).[250]

Poc s'havia parlat de la confecció de mapes a la Societat Catalana de Geografia. Mn. Ignasi M. Colomer ho havia fet, però de manera singular en el domini de la història de la cartografia i, sobretot, de la cartografia històrica. Hom s'hauria de remuntar a l'època fundacional[251] per trobar un precedent comparable amb la conferència dictada per l'enginyer i topògraf Josep M. Puchades sobre "La cartografia a Catalunya des de l'Eduard Brossa als nostres dies" el 29 de gener de 1969. Va ser, precisament, la darrera del període, abans del buit d'activitats que es perllongaria fins el novembre de 1970.

Josep M. Puchades, a l'època, era un referent indefugible de la producció de mapes topogràfics de Catalunya. En 1946, juntament amb Salvador Llobet i Noel Llopis, va fundar l'editorial Alpina, un referent de les guies de muntanya. Es distingí en la direcció del Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona, càrrec que exercí des del 1958 fins a la seva jubilació, el 1978. Va saber transformar el servei heretat de la Mancomunitat de Catalunya i de la Generalitat republicana en un centre de producció de cartografia topogràfica modern amb l'aplicació dels procediments i tecnologies de la fotogrametria. Va ser ben recolzat per professionals competents, com ara el dibuixant cartògraf Francesc Corbera o el documentalista Francesc Gurri, que vetllava per la toponímia. Aquest servei, malgrat tenir limitat el seu territori d'actuació a la província, va publicar el *Mapa de Catalunya* a escala 1:200.000 (1974), concebut com l'actualització del que el 1936 va fer la Genera-

249. Enric Lluch *et al.* (1970) *Evolució de les àrees de trànsit dels autobusos de línia a Catalunya, 1934-1964.* Barcelona: Banca Catalana, Servei d'Estudis; 34 p.

250. Vila, Pau (1937) *La divisió territorial de Catalunya.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, Conselleria d'Economia; p. 56 i següents.

251. Comunicacions de 2 de març de 1936 de Josep Puig i Cadafalch i Pau Vila sobre l'estat del *Mapa Geogràfic de Catalunya* a 1:100.000 i sobre el dibuix de mapes de ramaderia, respectivament.

litat de Catalunya. Josep M. Puchades va tenir un paper determinant en la seva preparació i edició. Sense caure en protagonismes estèrils, no és desencertat pensar que Puchades ja tingués al cap la idea del mapa de Catalunya en dictar la conferència de 1969, com a superació de l'anomalia arrossegada des de 1939, de manera similar com Eduard Brossa i Trullàs (1848-1924) es proposà i aconseguí publicar i difondre mapes de Catalunya sencera al darrer terç del segle XIX, en un ambient polític i cultural "provincialista" abassegador.

Altres dues conferències, dictades durant el període d'exili als locals del CICF, completen el panorama sobre *El territori i la societat* desplegat per la Societat durant el període 1964-70. Es parlarà en primer lloc de la del veterà Josep Iglésies, reincident en la nostra tribuna, qui dissertà sobre "El moviment demogràfic de Catalunya entre 1950 i 1960", el 18 de novembre 1965. ¿Era una conferència més, anecdòtica, de farciment de programa? Cal pensar en l'oportunitat de la dissertació per altres circumstàncies. Iglésies no havia pogut emprar les dades generals del Cens de Població de 1960 en redactar el capítol sobre "Moviment demogràfic de Catalunya" del primer volum de la *Geografia de Catalunya* dirigida per Lluís Solé [1965, p. 323-376]. Aquesta circumstància es pot comprovar fàcilment tot revisant-lo. Totes les sèries evolutives finalitzen amb les dades censals de 1950. De 1960, només va poder presentar i comentar algunes dades de població absoluta locals, facilitades per les administracions municipals amb bona voluntat, així com les de creixement natural i vegetatiu fins a 1964. Tot plegat, donava un deix antiquat a l'explicació. La conferència de 1965 procura posar al dia l'evolució amb les dades de 1960 publicades i difoses per l'Instituto Nacional de Estadística de feia poc.[252]

De caient més anecdòtic, una nova conferència de Francesc Gurri i Serra, ara sobre "Un món a l'extrem del camió de la llet", dictada el 18 de maig de 1966, havia de fer les delícies de l'auditori. És una llàstima que no hi hagi memòria ni publicació del seu contingut. La visió del món rural més profund pels ulls d'un urbanita excursionista ens podria il·lustrar de manera colpidora sobre l'antropologia i la sociologia del país a l'època. Avui, l'accés a qualsevol poble de muntanya des de la carretera general o localitats importants com acompanyant del xofer del camió de transport dels barrals de llet, és un mitjà de transport que ja no s'estila. Els anys seixanta i setanta del segle XX era encara molt practicat. No era un *Combat de nit* (JM. Espinàs, 1959), ni un viatge a *El cor de les tenebres* (J. Conrad, 1899), però era, sens dubte, una experiència molt enriquidora. Gurri ho sabia prou bé.

252. El contingut de la conferència és a IGLÉSIES, Josep (1966) *La població de Catalunya en la dècada 1950-1960*. Barcelona: Dalmau.

La Geografia física

Durant aquest període no es dictaren conferències plenament assimilables al concepte de Geografia física mantingut fins aleshores a l'àmbit català. En aquest apartat, però, s'hi poden aixoplugar un parell de dissertacions, les quals, en altres llocs, apareixerien postisses. L'una, va ser pronunciada pel Dr. Miquel Crusafont i Pairó (1910-1983) sobre "Evolució i Geografia" el 27 d'octubre de 1967. Ve a tomb recordar la intervenció sota el paraigua de la Geografia física, atès que Crusafont era un paleontòleg universitari especialitzat en l'estudi dels mamífers fòssils i en l'evolucionisme. Durant els anys de formació i primer desenvolupament intel·lectual va col·laborar estretament amb Josep Fernández de Villalta i va freqüentar el cercle dels geòlegs arrecerats al Museu de Geologia del Seminari Conciliar fundat pel canonge Almera. Mn. Ramon Bataller fou un dels seus mentors més influents. Tanmateix, Miquel Crusafont no es va immobilitzar en l'antievolucionisme del mestre. Així, va ser l'introductor a l'Estat espanyol del pensament evolucionista de Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) –que conciliava Darwin i la Bíblia–, al qual va dedicar diversos estudis.[253] S'ha d'entendre la seva intervenció a la Societat Catalana de Geografia en aquest context intel·lectual.

El caràcter miscel·lani d'aquest apartat encara s'acusa més en l'altra conferència que s'hi aplega. Fóra difícil classificar altrament la lliçó titulada "Observacions fenològiques de la comarca igualadina", dictada per l'historiador i investigador local Josep Riba i Gabarró (n.1928), el 29 de maig de 1967. Riba ha estat vinculat al Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada des de l'any 1952, i n'ha estat el director entre el 1982 i 1985. La fenologia, terme que deriva de la paraula del grec *phaino*, 'mostrar', 'aparèixer', és la ciència que estudia la relació entre els factors climàtics i els cicles dels éssers vius. El moment i la durada dels esdeveniments fenològics particulars varia segons els anys depenent de la corresponent situació meteorològica. L'aportació de Riba detalla l'aproximació general a la temàtica feta per Salvador Llobet, una bona síntesi de la qual es pot trobar en el mapa publicat a la *Geografia de Catalunya* dirigida per Lluís Solé.[254]

La monografia regional

A la dècada dels seixanta del segle xx, el model de monografia geogràfica regional, imposada per l'escola geogràfica francesa des dels anys vint, s'esquerdava a cops d'innovacions i variants a la mateixa França. Pierre George (1909-2006), Paul Claval (n. 1932) o Yves Lacoste (n. 1929), tres de les figures cabdals de la renovació,

253. Com per exemple, *L'evolució avui* (1953) i *Evolución y ascensión* (1960); Miquel Crusafont és l'autor del pròleg i notes de l'edició catalana de *Le phénomène humain* de Pierre Teilhard de Chardin, l'obra cabdal del teòleg i naturalista francès, enllestida el 1938, però que no ser publicada fins després de la seva mort (*El fenomen humà*. Barcelona: Edicions 62, 1965).

254. Solé Sabarís, Lluís (1958-1964) Geografia de Catalunya. Barcelona: AEDOS; vol. I, p. 408.

posaven en quarantena les virtuts explicatives del territori de les magnes tesis doctorals *des pays et régions*. Aquelles aproximacions més ancorades en els fets del passat que no pas obertes a les dinàmiques metropolitanes i geopolítiques actuals, eren cada volta més tenyides de continguts propis de l'economia, la sociologia, l'antropologia i altres dominis de les ciències socials. No endebades a França els estudis reglats d'economia i ciències polítiques prenien la volada que l'esdevenidor va confirmar i augmentar.

Malgrat que la manca de llicenciatures de Geografia havia esmorteït la redacció de tesis de Geografia a l'estil francès, Catalunya no havia quedat al marge del moviment. Rere les proves de Pau Vila i Gonçal de Reparaz Ruiz,[255] les produccions universitàries arribarien a partir dels anys quaranta. Les tesis doctorals de Salvador Llobet,[256] Joan Vilà,[257] Albert Compte i Freixanet (1919-2014)[258] i Maria de Bolòs,[259] en seguien la petja historicista. Com també ho seran les obres de Geografia general de Lluís Solé Sabarís[260] i els capítols comarcals de la *Geografia de Catalunya*[261] publicada sota la seva direcció. Les tesis doctorals de Pere Blasi[262] i Edmon Gimeno,[263] presentades a la Universitat de Montpeller els anys quaranta, gairebé no van tenir ressò a Catalunya.

Tanmateix, gairebé a tomb de la creació dels departaments de Geografia a la Universitat i de les corresponents llicenciatures de Geografia, les primeres fornades de llicenciats en ciències econòmiques feien acte de presència en el món editorial de Catalunya dirigit a un espectre de lectors molt més ampli que el de les facultats universitàries, sense caure, però, en la divulgació simplificadora en excés. Els motors dels treballs més difosos dels economistes dels anys seixanta van ser els serveis d'estudis dels bancs, els quals maldaven per guanyar mercats en un moment clau de transformació dels negocis financers.

255. Vila, Pau (1926) *La Cerdanya*. Barcelona: Barcino (col. Enciclopèdia Catalunya, 3); Reparaz (fill), Gonçal de (1928) *La Plana de Vic*. Barcelona: Barcino (col. Enciclopèdia Catalunya, 8-9).

256. Llobet, Salvador (1947) *El medio y la vida en el Montseny: estudio geográfico*. Barcelona: CSIC.

257. Vilà-Valentí, Joan (1956) *La comarca del Bages: el medio físico y la evolución humana*, tesi doctoral.

258. Compte, Albert (1963-64) *El Alto Ampurdán*; publicada íntegrament a Pirineos: revista del Instituto de Estudios Pirenaicos; hi ha edició facsímil (Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2016).

259. Bolòs, Maria del Tura de (1966) *La comarca de Olot*; publicada parcialment amb el mateix títol per la Universitat de Barcelona el 1977.

260. Com per exemple Solé Sabarís, L. (1951) *Los Pirineos*. Barcelona: Alberto Martín; hi ha versió catalana (2004): *El Pirineu*. Tremp: Garsineu.

261. Solé Sabarís, Lluís [dir.] (1958-1974) *Geografia de Catalunya*. Barcelona: AEDOS; 3 vols.

262. Pere Blasi es doctorà en Lletres per la Universitat de Montpeller l'any 1945, amb una tesi sobre l'Empordà, que en tornar a Barcelona, el 1946, va exposar a l'Institut Francès i que roman inèdita.

263. Edmon Gimeno es va llicenciar en Filosofia i Lletres a la Universitat de Montpeller, s'especialitzà en Geografia i es doctorà amb un treball sobre *Conditions physiques et humaines de la mise en valeur de la province de Tarragona*.

Enric Lluch ha deixat un registre gairebé complet de l'eclosió d'estudis regionals d'economia aplicada a Catalunya en el tombant dels anys seixanta als setanta.[264] Possiblement va ser per indicació seva que la Societat Catalana de Geografia va convidar Ernest Lluch i Martín (1937-2000) a dissertar sobre "L'economia de la regió de l'Ebre" el 26 de juny de 1967. És ben bé el títol del llibre editat per Banca Catalana el mateix any 1967, del qual el conferenciant fou coautor amb Eugeni Giral i Quintana. D'haver intervingut un ponent o contraopinant, la sessió hauria estat un veritable acte de presentació de la publicació. Però aquestes activitats culturals encara no s'estilaven fora del món editorial d'estricta temàtica literària.

En aquest món intel·lectual canviant i innovador, Josep Iglésies seguia donant notícia dels seus recomptes locals i comarcals. Les conferències bessones sobre l'"Evolució agrícola en el Baix Ebre i el Montsià en el present segle", del 31 de maig de 1968, i "Les tendències en l'agricultura a les comarques del Camp, el Priorat i la Conca de Barberà" del 29 d'octubre de 1968, en són testimoni. Per dissort, no ha quedat registre escrit dels continguts exposats. La temàtica agrària no era un additament més a la gran varietat de centres d'atenció cívics i intel·lectuals d'Iglésies. En aquest context, no serà balder recordar que el mateix any 1968 publicava el seu celebrat llibre *La crisi agrària de 1879-1900: la fil·loxera a Catalunya*.[265]

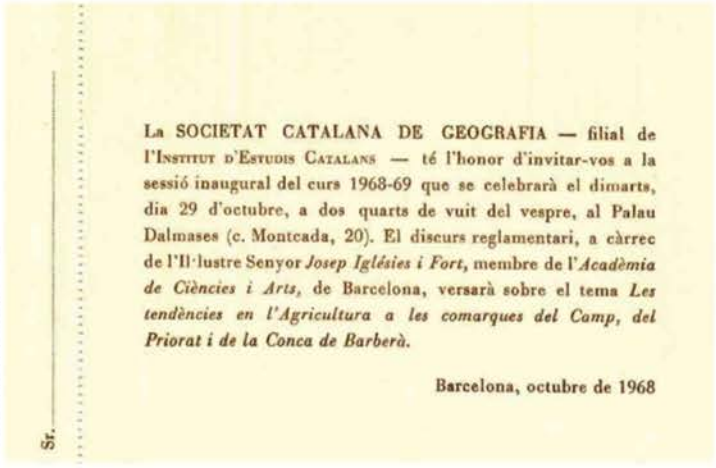

La SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA — filial de l'Institut d'Estudis Catalans — té l'honor d'invitar-vos a la sessió inaugural del curs 1968-69 que se celebrarà el dimarts, dia 29 d'octubre, a dos quarts de vuit del vespre, al Palau Dalmases (c. Montcada, 20). El discurs reglamentari, a càrrec de l'Il·lustre Senyor *Josep Iglésies i Fort*, membre de l'*Acadèmia de Ciències i Arts*, de Barcelona, versarà sobre el tema *Les tendències en l'Agricultura a les comarques del Camp, del Priorat i de la Conca de Barberà.*

Barcelona, octubre de 1968

Sr.

Fons Josep Iglésies , ANC

Invitació a la sessió inaugural del curs 1968-69

S'han inclòs en aquest apartat de monografies un parell de dissertacions geogràfiques, no cal dubtar-ho, més relacionades amb el món excursionista que no pas en el de les ciències socials i històriques. Joan Pons i Garriguella va parlar sobre els "Atractius del Berguedà", el 20 de desembre de 1965, i Francesc Gurri, de conjunt amb el folklorista Joan Lluís i Pallarès, (1912-1999), va exposar la "Polèmica del Parc Natural d'Aigüestortes" originada per la modificació dels seus límits i disposicions restrictives d'activitats, el 12 de desembre de 1967.[266]

264. Lluch i Martín, Enric (1970) "Estudis d'Economia comarcal a Catalunya (1966-1969)". *Revista de Geografia* 1(4); p. 121-127.

265. Iglésies, Josep (1968) *La crisi agrària de 1879-1900: la fil·loxera a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62; (col. Llibres a l'abast, 55).

266. Algunes notícies de la polèmica a Gurri, Francesc (2002) *Visita el Parque Nacional de Aigüestortes y*

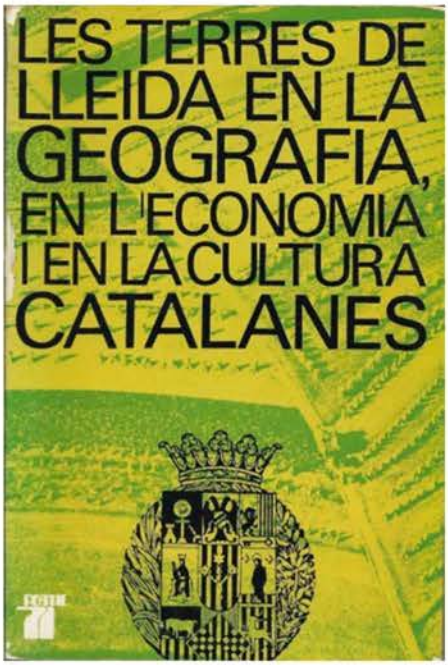

Llibre del cicle de conferències homònim, patrocinat pel Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona (Ed. Pòrtic, 1971).

De totes passades, però, l'activitat més destacada de la Societat Catalana de Geografia entre els anys 1964 i 1970 es pot classificar prou bé dintre de l'apartat de monografies regionals, si no és que potser mereixeria un apartat propi. Va ser la col·laboració en l'organització del cicle de conferències "Lleida és part integrant de la Catalunya estricta". La iniciativa del cicle havia estat del Centre Lleidatà de Barcelona, arran tenir coneixement de l'autorització del Ministerio de Educación Nacional per a segregar la província de Lleida de Catalunya i agregar-la a la *Región del Ebro* en els llibres de text de Geografia del batxillerat, una decisió que, sortosament, no es va confirmar. A més de l'empenta dels activistes culturals lleidatans irreductibles (Vallverdú, Lladonosa, Carrové, Miquel i altres), el cicle rebé el suport decidit del president de la SCG, Josep de C. Serra i Ràfols, i de Lluís Solé Sabarís –resident a Lleida quan el seu pare hi va fer de mestre–, el qual va facilitar la cessió de la sala d'actes de la delegació barcelonina del Consejo Superior de Investigaciones Científicas del carrer de les Egipcíaques per a la celebració de les divuit conferències. Les conferències van ser les de la llista que segueix.

Cicle: Lleida és part integrant de la Catalunya estricta (1966-67)

Lluís Solé Sabarís: "L'estructura geològica de Catalunya i les terres lleidatanes". [19 de desembre de 1966].[267]

Ramon Trias Fargas (1922-1989): "Factors econòmics de la delimitació comarcal". [9 de gener de 1967].

Antoni Badia i Margarit (1920-2014): "Justificació històrica i lingüística del català occidental". [16 de gener de 1967].

Josep de C. Serra i Ràfols: "El criteri econòmic en les divisions administratives". [23 de gener de 1967].

Sant Maurici. Madrid: Desnivel.

267. Al llibre *Les terres de Lleida en la geografia, en l'economia i en la cultura catalanes*, editat per Pòrtic en 1971, el títol de l'extracte publicat de la conferència inaugural, pronunciada per Lluís Solé i Sabarís, és "La regió natural, l'econòmica i la geogràfica, aplicades a Catalunya". p. 11-12.

Joan Ainaud de Lasarte (1919-1995): "Geografia artística de Catalunya". [30 de gener de 1967].

Josep Vallverdú i Aixalà: "Lleida i l'esperit". [6 de febrer de 1967].

Joan Coromines i Vigneaux: "El català, llengua de la Ribagorça". [13 de febrer de 1967].

Josep Lladonosa i Pujol: "Integració històrica de Lleida amb Catalunya". [18 de febrer de 1967].

Josep Iglésies i Fort: "L'encaix espacial del cercle econòmic del Segre". [20 de febrer 1967].

Pierre Deffontaines: "La progressió de Lleida en l'economia catalana". [27 de febrer de 1967].

Ramon M. Roca i Sastre (1899-1979): "El dret civil català com a expressió de la unitat territorial de Catalunya". [6 de març de 1967].

Josep M. Muntaner Pascual: "Catalunya, Lleida i les regions econòmiques espanyoles". [13 de març de 1967].

Domènec Carrové i Viola (1896-1969): "Presència de Balaguer en la Història de Catalunya". [18 de març de 1967].

Ignasi M. Colomer i Preses: "Les fronteres catalanes a les terres de Lleida". [20 de març de 1967].

Joan Maluquer de Motes i Nicolau: "Les comunitats protohistòriques lleidatanes i la seva orientació mediterrània". [6 d'abril de 1967].

Joan Bta. Manyà i Alcoverro: "Lleida i la Catalunya ultraibèrica". [10 d'abril de 1967].

Simeó Miquel i Peguera (1919-2007): "Lleida i el factor humà". [17 d'abril de 1967].

José Manuel Casas Torres: "Lleida en l'economia catalana". [24 d'abril de 1967].

Les conferències van tenir el merescut ressò. Bona prova d'això és la informació subministrada per un article publicat a *La Vanguardia*, abans i tot de completar el cicle:

> La Sociedad Catalana de Geografía, filial del Institut d'Estudis Catalans, ha sido incluida por el Ministerio de Educación y Ciencia entre las corporaciones científicas llamadas a informar sobre la cuestión de la división regional en los libros de texto de segunda enseñanza. En este sentido el presidente de la Sociedad, profesor Serra Ràfols, ha recibido una comunicación de la Dirección General de Enseñanza Media con traslado de una orden del ministro, de fecha 24 de febrero. La junta directiva se reunirá próximamente para designar la comisión que redacte el informe pertinente. [268]

Cal recordar que els textos dels parlaments, revisats pels seus autors, van ser publicats més endavant en el llibre titulat *Les terres de Lleida en la geografia, en l'economia i en la cultura catalana*,[269] nom amb el qual el cicle va ser anunciat al públic. Els crèdits editorials del llibre van evitar qualsevol menció a la SCG, tal i com ja havia passat en la convocatòria del cicle.

268. *La Vanguardia Española*, edició de l'1 de març de 1967, p. 22.

269. Autoria diversa (1971) *Les terres de Lleida en la geografia, en l'economia i en la cultura catalana*. Barcelona: Editorial Pòrtic.

La Geografia urbana

En el mateix domini de la discussió metodològica, pròpia d'una època de canvi de paradigma científic,[270] tal com succeïa a la Geografia de la segona meitat dels anys seixanta, també s'hi pot afegir la dissertació que va pronunciar el president Josep de C. Serra i Ràfols el 17 de novembre de 1967 sobre "Capitalitat i Urbanisme". Una reminiscència temàtica de la conferència de Serra seria publicada pòstumament,[271] encara que més orientada vers l'anàlisi tradicional dels emplaçaments geogràfics de dues grans ciutats: París i Londres.

En el domini dels estudis tradicionals de Geografia urbana, és a dir, de la cerca de relacions entre medi físic i desenvolupament urbà al llarg de la història, cal remarcar les dues conferències dictades per Pau Vila i Dinarés el 27 de novembre de 1964 i el 13 de gener de 1965. A més d'assenyalar el retrobament efectiu de Vila amb el territori i els estudis geogràfics a Catalunya rere l'exili americà, la significació de les dissertacions i del conferenciant ajudà a la represa de les activitats de la SCG, interrompudes durant tot el curs 1963-64 a causa de la clausura governativa del Palau Dalmases. Van ser celebrades, com ja s'ha dit, a la sala d'actes del Centre Lleidatà de Barcelona. Els títols són prou explícits sobre la temàtica exposada: "La hidrografia natural de Barcelona i el Barcelonès i les seves variacions" i "Origen i evolució de la Rambla de Barcelona". A més, el posicionament de Vila sobre la consideració de la Rambla com una llera fluvial originà certa polèmica amb Agustí Duran i Sanpere, decidit opositor de la proposició.[272]

Cal entendre les dissertacions de Pau Vila de 1964 i 1965 com una retrobada efectiva amb la dinàmica pròpia de la Geografia catalana. Per bé que als seus vuitanta anys i escaig encara reincidirà en temàtiques veneçolanes, gairebé a tall de conclusió, d'altra banda renovarà l'interès investigador sobre el territori de Catalunya, i de Barcelona en especial, amb esforç i dedicació. Segons relata Lluís Solé Sabarís al pròleg de *Barcelona i la seva rodalia al llarg dels temps* (1974), Pau Vila va acceptar l'encàrrec de redactar el capítol del Barcelonès i Barcelona ciutat per al volum III de la *Geografia de Catalunya* de l'editorial AEDOS, en tornar de Veneçuela a començament dels seixanta. També es va integrar al consell de redacció de l'obra. El treball lliurat per Vila a començament dels anys setanta hagués omplert més de cinc-centes pàgines impreses, molt per sobre de les que podia admetre l'obra dirigida per Lluís Solé. A la *Geografia de Catalunya* només se'n va publicar un resum.[273] El

270. A la mateixa època de les conferències renovadores de Joan Vilà-Valentí i Lluís Solé Sabarís comentades a l'apartat dedicat als estudis sobre el territori i la societat catalana.

271. Serra i Ràfols, Josep de C. (1975) "Els orígens d'algunes grans ciutats modernes". *Miscel·lània Pau Vila*. Granollers: Montblanc Martín – Barcelona: Societat Catalana de Geografia; p. 387-400.

272. Vegi's de Vila, Pau (1965) "Orígens i evolució de la Rambla". *Miscellania Barcinonensia*, XI.

273. Solé Sabarís, Lluís (dir.) (1974) *Geografia de Catalunya*; vol. III. Barcelona: AEDOS. Capítols XV al XIX, p. 497-688. El capítol XVIII, "L'etapa industrial moderna: evolució econòmica i urbana", Vila el va signar amb Lluís Casassas, que és l'únic signant del XIX: "La metròpoli actual i les seves funcions"; p. 641-686.

text original complet, molt ben agençat amb nombroses fotografies, reproduccions de gravats, mapes i gràfics, va veure la llum pública en el llibre titulat *Barcelona i la seva rodalia al llarg dels temps*.[274]

Altres dues conferències del període van fer referència al fenomen urbà, les dues amb un caient metodològic ben avingut amb el desplegat per Pau Vila. D'una banda, Maria de Bolòs i Capdevila va parlar sobre "Olot, centre industrial prepirinenc. Origen i evolució", el 26 de gener de 1968, i Joan [Ramon] Boleda i Cases (1922-2021) sobre "La vila de Verdú", el 26 de febrer de 1968. La trajectòria acadèmica d'un i altre conferenciant no podia ser més diversa. A l'època, Bolòs ja era professora numerària de la Universitat de Barcelona, després d'una llarga preparació com a professora ajudant. La dissertació sobre Olot no hauria de ser altra cosa que una part de la seva tesi doctoral, presentada un parell d'anys abans. Joan Boleda era pagès i historiador autodidacta. Assidu de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos, la seva relació intel·lectual amb Josep Iglésies no cal ser provada. Va ser tota una personalitat pública a la seva vila, de la qual fou alcalde de 1962 a 1971, i va tenir temps de publicar nombrosos llibres sobre la localitat des dels anys setanta. Exercí les corresponsalies periodístiques d'*El Correo Catalán*, *La Mañana*, *Nova Tàrrega*... Fins a cert punt, es podria relacionar la figura de Boleda amb la de Jaume Codina i Vilà, del qual es parlarà ratlles a venir.

Tot i l'empenta dels autors i autores esmentats, el domini de la Geografia urbana a la Catalunya dels anys seixanta seguia escorat en el passat, tant per temàtica com per metodologia d'estudi. Les perspectives renovadores no quallaran fins a començament de la dècada dels setanta, amb Jordi Borja i Sebastià (n. 1941), Horacio Capel Sáez (n. 1941), Lluís Casassas i Enric Lluch com a capdavanters. I no havien faltat pas ocasions per a establir ponts vers aquests plantejaments, sobretot a través de les visites de personalitats estrangeres a Barcelona. Malgrat que no eren sovintejades, hi ha esdeveniments crucials. ¿Quin ressò van tenir entre els geògrafs les conferències de 18 de març i 20 d'abril de 1959 pronunciades per Pierre George i Alfred Sauvy (1898-1990) sota el títol general "Sociologia i Urbanisme"? Tampoc no van ser focus d'atenció dels arquitectes, tal com se'n lamentava Oriol Bohigas i Guardiola (n. 1925):

> Allà es tractaren qüestions com la fam, el creixement de la població, la renda nacional i es confrontaren les solucions capitalistes, marxistes o malthusianes per a aquests problemes. Amb tot, l'esdeveniment va tenir més ressò entre sociòlegs, economistes i historiadors que no pas entre els companys de professió del Grup [R], ancorats encara en qüestions d'estètica i de forma.[275]

En canvi, apuntava Bohigas, als col·loquis s'hi van deixar sentir les veus de Jiménez de Parga (1929-2014), Josep Benet (1920-2008), Manuel Sacristán (1925-

274. Vila, Pau; Lluís Casassas (1974) *Barcelona i la seva rodalia al llarg dels temps*. Barcelona: AEDOS.

275. Bohigas, Oriol (1969) *Arquitectura española contemporánea*. Barcelona: Lumen.

1985), Jaume Nualart (1916-1989), Antoni Serra i Ramoneda (n. 1933) i Claudi Esteva Fabregat (1918-2017)". Per al cas dels geògrafs, es podria dir, "obsedits per la situació i l'emplaçament".

La perspectiva històrica, la prehistòria i història antiga

Poca cosa cal afegir al títol de la conferència dictada pel president de la SCG, Josep de C. Serra i Ràfols el 18 de febrer de 1965 sobre les "Darreres descobertes romanes a Barcelona". Serà la seva darrera intervenció pel que fa a aquesta sobrerepresentada temàtica a la tribuna de la Societat al llarg dels anys cinquanta i seixanta. La insistència en relació amb les excavacions de la muralla romana descobreix, però, l'existència d'un públic addicte. Seria bo disposar, en canvi, d'una ressenya de la darrera conferència, aquesta sí, de Serra i Ràfols a la Societat: "L'expansió geogràfica dels negres" (26 d'abril de 1968). ¿Tindria alguna relació amb les grans descobertes paleontològiques esdevingudes al Rift africà al llarg dels anys seixanta? ¿Qui no recorda les petjades de la Lucy (2,6 milions d'anys enrere) del matrimoni Leakey a la lava solidificada d'Olduvai? ¿Va ser per aquells verals on s'inicià la llarga marxa dels humans fins omplir tots, o gairebé tots, els racons del planeta? ¿En va parlar Serra i Ràfols?

Sembla avinent arrodonir aquest apartat d'activitats amb el record de la conferència sobre un tema que agafarà a contrapèl qualsevol cronista de la Societat Catalana de Geografia: "Orígens del calendari", dictada per Enric Vilanova Saurina (1907-1972) el 25 de gener de 1966 als locals del CIFC. És de creure que Vilanova va presentar el sorgiment del calendari a l'entrerius mesopotàmic i a les terres nilòtiques com el producte de l'observació sistemàtica de la geografia del firmament pels sacerdots al servei de l'Estat. Pel que s'ha pogut esbrinar, Vilanova era afeccionat a l'astronomia, tema sobre el qual havia dissertat en diverses ocasions. Al capdavall, la previsió, pel calendari, dels esdeveniments celestials periòdics va ser un instrument de poder monopolitzat pels monarques.[276]

Enric Vilanova va ser un arquitecte amb obra racionalista.[277] Havia estat membre del Sindicat d'Arquitectes de Catalunya (SAC), vinculat a la Unió General de Treballadors (UGT), creat el 31 de juliol de 1936, encapçalats per Josep Lluís Sert. L'afiliació al SAC, prèvia sindicació a la UGT o CNT, era obligada per a tot aquell arquitecte que volgués exercir, atès que l'entitat assumia la recepció de qualsevol comanda i la distribuïa de la manera més equitativa possible entre els seus membres, segons les especialitats i necessitats, amb la voluntat de fer un repartiment igualitari

276. Sobre el tema, vegi's Boorstin, Daniel (1983) *The Discoverers*. Nova York: Random House; 1a part. Hi ha trad. cast. (1985): *Los descubridores*. Barcelona: Crítica.

277. Citat al llibre recopilatori (1996) *Registre d'arquitectura moderna a Catalunya 1925-1965*. Barcelona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.

de la feina i, per tant, dels beneficis. Vilanova fou sancionat i suspès temporalment en l'exercici de la professió el 1939.[278]

La perspectiva històrica, èpoques medieval i moderna

Talment com feia Joan Boleda per a la vila de Verdú, Jaume Codina i Vilà (1923-2007) ho féu per al Prat de Llobregat i el delta d'aquest riu. Tota una vida dedicada a l'aplec pacient de registres històrics i geogràfics d'aquells àmbits, els quals ordenà i presentà sàviament en una bona colla de publicacions. Es dedicà a l'ensenyança, fent classes d'història i de llatí, i arribà a obrir una escola, el Liceo Pratense (1950-72), abans que hi hagués cap centre públic al Prat. Posteriorment, treballà al Parvulari Montserrat (1973-82). Fins a jubilar-se, féu de tècnic a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Va ser molt actiu en l'organització de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos, de les quals formà part del Consell Permanent. Com a polític, fou alcalde del Prat de Llobregat (1957-1964), càrrec del qual dimití i fou represaliat.

Llicenciat en Filosofia i Lletres (1948), Jaume Codina es doctorà en Geografia, amb la primera tesi redactada en català del departament de Geografia de la Universitat de Barcelona,[279] dirigida pel Dr. Joan Vilà-Valentí. Membre numerari de la Societat Catalana de Geografia des dels anys seixanta, va posar-se a disposició de la Junta de Govern per a impartir les conferències que calguessin. N'efectuà diverses, la darrera de les quals el 1999. Les dues primeres, de ben segur que van interessar el públic assistent a les trobades al CICF, amb temàtiques pròpies de la seva recerca. La primera es va titular: "Unes constants històriques i socials del delta del Llobregat" (18 de març de 1965); la segona la titulà "Aspecte humà, al segle XVIII, al Delta del Llobregat" i va ser exposada el 19 de maig de 1968 al Palau Dalmases, recuperat de feia poc.[280]

L'erudició autocentrada en una temàtica singular, més que no pas "localista", és també el tret sobresortint de l'activitat geogràfica de Mn. Ignasi M. Colomer i Preses (1915-2005). De molt jove s'interessà per la cartografia antiga del territori català i dels països catalans anterior al segle XIX. Els seus companys del seminari de Vic li donaren el renom afectuós de *mossèn mapes*.[281] El 23 de juny de 1965 dictà la conferència que sota el títol "El litoral català abans del segle XIX", havia de ser una

278. Tot segons Tomàs Suau Mayol: "El gran trencament per a l'Arquitectura catalana. De la desfeta del GATCPAC a l'experiència modernitzadora del Grup R", dins SANTACANA, C. (coord) (2013) *Entre el malson i l'oblit. L'impacte del franquisme en la cultura a Catalunya i les Balears (1939-1960)*. Barcelona-Catarroja: Afers; p. 95-122.

279. CODINA, Jaume (1971) *El Delta del Llobregat. Gènere i formes de vida dels segles XVI al XX*. Barcelona: Ed. Ariel.

280. Els materials de les conferències van donar lloc a un parell de publicacions de caire divulgatiu: CODINA I VILÀ, Jaume (1966) *Delta del Llobregat. La gent del fang. El Prat: 965-1965*. Granollers: Ed. Montblanc; CODINA I VILÀ, Jaume (1969) *Com neix un poble (El Prat, 1718-1807)*. El Prat de Llobregat: Setmanari Prat.

281. GASOL I ALMENDROS, Josep M. (2004) *Memòries d'un escolà de la Guia. Vol 1: 1925-1949*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.

lliçó de cartografia històrica, és a dir, la rememoració de paisatges pretèrits a través de les interpretacions cartogràfiques que n'han restat. En efectuar la conferència, Colomer ja tenia gairebé enllestit el primer llibre de la sèrie que va dedicar als mapes antics de Catalunya.[282]

Altre clergue saberut fou Josep Sanabre. Havia dissertat al cenacle de la SCG sobre la seva temàtica autocentrada en el Tractat dels Pirineus de 1659 a finals dels cinquanta, tres-cents anys després de l'infaust desmembrament del Rosselló i la Cerdanya de Catalunya. El 17 de febrer de 1966 va tornar a ocupar la tribuna de la SCG per parlar sobre "Una visió geogràfica del segle XVII i una altra visió geogràfica, històrica i política del Rosselló en el segle XVIII". Cal lamentar altre cop no disposar de cap mena de resum de la dissertació, perquè en la bibliografia de mossèn Sanabre[283] no hi ha traces de cap text especialitzat en la descripció del territori i de la seva evolució temporal. ¿Una altra aproximació de Geografia històrica? Poc que se sabrà.

Finalment, en aquest apartat dedicat a la perspectiva històrica sobre el territori català, s'ha de fer lloc a les conferències dictades per Agustí Duran i Sanpere sobre "L'art antic a la Segarra" el 17 de març i el 20 d'abril de 1966. Duran dedicà la primera conferència a documentar i valorar el patrimoni artístic de la seva comarca nadiua, amb la qual seguia mantenint relacions estables i continuades. Bona prova d'això va ser, temps a venir, el condicionament de la casa pairal familiar al carrer Major de Cervera en casa-museu. Precisament, s'hi exhibeixen nombroses peces d'art de la comarca. La segona conferència la va impartir de conjunt amb el fotògraf Joan Tous i Casals (1912-2003), membre de la SCG d'abans de 1970. La sessió serví per mostrar, sobretot, una col·lecció de fotografies de joies artístiques segarrenques comentades per Agustí Duran.

La toponímia i la toponomàstica

Talment com va passar amb d'altres apartats temàtics, el de toponímia experimentà també una notable reducció en el nombre de conferències dictades durant el període 1964-70. Estrictament parlant, no n'hi va haver cap. Com s'ha fet en el cas del de Geografia física, s'hi pot retenir una conferència, per afinitat de competències de l'orador amb la toponímia.

Enric Moreu-Rey (1917-1992) bé s'hi devia referir en la "Visió geogràfico-històrica del poblet de l'Albiol", impartida l'11 de desembre de 1968, dels continguts de la qual sortiria l'aportació de l'orador a les "Notes sobre l'Albiol" publicades a

282. Colomer i Preses, Ignasi M. (1966) *Els cent primers mapes del Principat de Catalunya.* Barcelona: Rafael Dalmau Editor. I aviat el seguiria (1967) *Els mapes antics de les terres catalanes des del segle XI.* Barcelona: Montblanc.

283. Vegi's Bonet i Baltà, Joan (1979) *Mn. Josep Sanabre Sanromà, arxiver, historiador, periodista: biografia i recordances d'amistat.* Barcelona: Fundació Mossèn Josep Sanabre.

la *Miscel·lània Pau Vila*.[284] A l'obertura de la contribució, es planteja la perspectiva històrica, sense embuts, amb les paraules següents: "Prenent com a model un territori reduït, el d'un terme municipal, intentaré retrobar-hi a vol d'ocell, la interdependència de factors físics i humans, en la situació present i en el curs de l'evolució passada".[285]

Professor de llengua i literatura francesa a l'ensenyament mitjà i a la Universitat de Barcelona, Moreu-Rey va ser una persona amb una gran projecció social com a activista cultural durant el franquisme. Però, en opinió autoritzada de Vicenç Biete,

> on va destacar més, tanmateix, fou en el camp de la investigació –amb més de cent seixanta publicacions, a part l'obra de creació. En aquest aspecte s'abocà amb passió, sobretot, a l'Onomàstica. Els seus estudis i els seus treballs en aquesta disciplina, amb les seves diverses modalitats, especialment l'Antroponímia i la Toponímia, el situaren arreu en un lloc destacadíssim per una rigorositat que, sovint, esdevenia polèmica. Les obres que ha tret a la llum sobre noms de lloc i sobre renoms i malnoms, per exemple, han esdevingut de consulta obligada per a tots els qui s'han interessat per aquests temes.[286]

Gairebé a tall de cant del cigne, l'any 1971 la SCG encara reeditaria l'opuscle de Joan Coromines i Enric Ribas, *Normes per a recollir els noms de lloc de les terres catalanes*.[287] Rere la darrera adjudicació del premi Eduard Brossa de 1976, la temàtica toponímica no ressuscitaria al programa d'activitats de la SCG, i encara de manera ocasional, fins molts anys més tard, de la mà de socis que també formaven part de la Societat d'Onomàstica, fundada el 1980 per Enric Moreu-Rey.

De terres enllà

En retornar de Veneçuela, Pau Vila no oblidà pas les recerques que allí havia encetat. Molt possiblement fos l'esmerçada en la reconstitució de la trajectòria vital de Joan Orpí (1593-1645) la que l'ocupà de manera preferent. El 1966 ja la tenia ben lligada. És per això que va gosar parlar-ne en dues conferències: "Consideracions geo-humanes sobre la vida i l'obra de Joan Orpí, fundador de la Barcelona veneçolana", el 22 de juny, i "Noves descobertes sobre la vida i les conquestes de Joan Orpí a Amèrica", l'u de desembre. Tot el que pogué comunicar en les dues ocasions és inclòs en el llibre *Joan Orpí, l'home de la Nova Catalunya*.[288] El llibre revela, fins

284. Moreu-Rey, Enric (1975) "Notes sobre l'Albiol"a *Miscel·lània Pau Vila*. Barcelona: Editorial Montblanc – SCG; p. 321-326.

285. Moreu-Rey (1975) *Ibíd.*; p. 321.

286. Biete, Vicenç (1992) "Enric Moreu-Rey, comiat i reconeixença". *Treballs de la SCG*, 32; p. 211-212.

287. Editat per la SCG el 1936 per primera vegada. El text també va figurar com apèndix del llibre de Josep Iglésies (1953) *La Riba: termes municipal i parroquial*. Barcelona: SCG-IEC (col. Els noms de lloc de les terres catalanes, 1). En fi, encara seria reeditat una quarta vegada a *Treballs de la SCG*, 28-29 (1991, p. 149-154), disponible en línia a *https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000075/00000026.pdf*.

288. Vila, Pau (1967) *Joan Orpí, l'home de la Nova Catalunya*. Barcelona: Ariel; anys a venir en publicaria

a cert punt, l'oportunitat del retorn de Vila. Altrament, li hauria estat impossible de documentar amb detalls inèdits el personatge, de no haver pogut fer una estada a l'Archivo de Indias de Sevilla, lloc on es conserva un bon gruix de documentació personal del conqueridor nascut a Piera.

El relat de les experiències dels viatges dels socis, cada volta més sovintejats, també van trobar lloc a la tribuna de la SCG. Les dues sessions d'aquestes característiques temàtiques van anar a càrrec de dos veterans. El 21 de juny de 1968, Josep Bonet i Matas va parlar de la "Impressió d'un viatge a Rússia", país de difícil accés per als espanyols de l'època. De ben segur que Bonet i Matas va tenir bona entrada a l'ambaixada d'Espanya a París, lloc on s'expedien els permisos especials per a viatjar als països de l'Est. En un altre ordre de coses, tampoc no li devia ser planer a Francesc Gurri viatjar més al nord del cercle polar Àrtic. No se sap amb quin objectiu va dissertar sobre "La ruta de l'Àrtic" el 27 de novembre de 1968. Tant podia ser per a narrar l'expedició muntanyenca a les illes Svalbard amb el Centre Excursionista de Catalunya, com per a exposar la història, alhora ardida i dramàtica, dels intents de navegar des del mar Blanc fins a l'estret de Bering, bo i aprofitant el curt desgel estival de la costa nord de Sibèria. No se sabrà pas.

L'etapa de 1947 a 1970 a manera de conclusió

L'activitat bàsica de la Societat Catalana de Geografia durant els vint-i-quatre anys repassats a les planes antecedents fou la programació de conferències.[289] Se celebrarien al llarg dels cursos acadèmics, estesos des d'octubre fins a juny de l'any sobre, en el millor dels casos a un ritme d'una dissertació per mes. A més a més de les conferències dictades des de novembre de 1947 fins a gener de 1969, no s'han d'oblidar les sessions d'homenatges a Eduard Fontserè i a Josep Ramon Bataller, i de record de Francesc Carreras Candi, en les quals, com s'ha dit, intervingueren diversos oradors en cada cas.

Dues altres manifestacions de la vida societària van ser la convocatòria i l'atorgament, amb periodicitat anyal, del Premi Eduard Brossa per a treballs d'aplec toponímic, d'una banda, i l'edició d'algunes publicacions, de l'altra. Va ser en la continuïtat de les convocatòries i les adjudicacions del Premi Brossa on se centrà l'interès ininterromput de la SCG pels estudis toponímics durant el període 1953-70. Val la pena, a manera d'inventari, recordar el palmarès del premi, remunerat tothora amb les mil pessetes establertes a l'acta de creació de 1953.

una versió en veneçolà (1975) *Gestas de Juan Orpín en la fundación de Barcelona y defensa de Oriente*. Caracas: Universidad Central de Venezuela.

289. Vegi-se'n la relació completa a l'annex 1 (entre els núms. 19 i 183).

Convocatòries i adjudicacions del premi Eduard Brossa (1954-76)[290]

1954. Josep Iglésies: "Els noms de lloc de les terres catalanes, I: La Riba".

1955. Ramon Amigó: "Els topònims de la ciutat i el terme de Reus".

1956. Josep Llobera: "Els topònims de Cornellà de Llobregat".

1957. Accèssit a Rafael de la Torre: "Recull de noms de Barruera de Pallars".

1958. Rafael de la Torre: "Topònims de Santa Maria de Merlès".

1959. Albert Manent: "Els noms de lloc de l'Aleixar".

1960. Josep Riba i Gabarró: "Topònims de la Pobla de Claramunt".

1961. Ramon Amigó: "Topònims de la Mussara".

1962. Desert

1963. Francesc Giner: "Topònims de Cullera".

1964. No va ser convocat.

1965. Albert Manent: "Els noms de lloc de Vilaplana del Camp".

1966. Jordi Mir i Parache (n. 1935): "El noms de lloc de Tremp i els seus agregats".

1967. Desert

1968. Antoni Noguera i Massa (1921-2016): "Els topònims de la vall de Bas".

1969. Albert Manent: "Els noms de lloc de la Febró".

1970. Ferran Jové i Hortoneda (1929-2017): "Els topònims de les Borges del Camp".

1971. Desert

1972. Desert

1973. Anton Monner i Estopinyà (n. 1944): "Els topònims de Gandesa".

1974. Artur Bladé i Desumvila (1907-1995): "Els topònims de Benissanet".

1975. Desert

1976. M. Teresa Muntanya i Martí: "El terme municipal de la Canonja".

Les bones intencions de publicar les conferències inaugurals de cada curs, si més no, es van veure limitades a només dues, les d'Eduard Fontserè i Oriol de Bolòs, de mitjans dels anys cinquanta. La publicació de tots els treballs llorejats amb el Premi Eduard Brossa, tal com s'havia proposat en instituir el guardó, només es va poder efectuar per a dos treballs. Altres treballs premiats van trobar editor aliè a la SCG o van romandre inèdits. Finalment, cal presumir l'oportunitat de dues publicacions sobre demografia històrica de Josep Iglésies a la iniciativa personal i financera del mateix autor.

290. El llistat supera l'àmbit del període aquí analitzat per abastar la totalitat de convocatòries del premi.

Publicacions de la SCG (1947-70)[291]

Iglésies, Josep (1953), *Els noms de lloc de les terres catalanes, I: La Riba.*

Fontserè, Eduard (1954), *La sismicitat de Catalunya.*

Bolòs, Oriol de (1957), *Les zones de vegetació de Catalunya.*

Iglésies, Josep (1957), *Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI.*

Amigó, Ramon (1958), *Els noms de lloc de les terres catalanes, III: Reus.*

Iglésies, Josep (1959), *La població catalana al primer quart del segle XVIII.*

J. Burgueño

Aplec de publicacions de la SCG anteriors a 1970

Conferències i conferenciants

Les cent seixanta-una (161) dissertacions pronunciades al llarg de tot el període vénen a representar una mitjana de vuit conferències per curs, bo i descomptats els tres cursos buits d'activitat. D'entre els oradors, destaquen en primer lloc el nombre de les disset conferències dictades per Josep Iglésies i les setze de Josep de C. Serra Ràfols. La suma de conferències d'un i altre suposa un vint per cent del total d'ex-

291. A aquestes sis publicacions de nova redacció cal afegir-hi la reedició de l'obra de Cristòfor Cardús i Canals, *Els noms de lloc de les terres catalanes, II: Sant Pere de Riudebitlles* l'any 1956.

posicions, una proporció que dona una presència aclaparadora als dos personatges en la programació de la SCG d'aquells anys. Potser no podia ser altrament, atès com des dels seus càrrecs de responsabilitat al capdavant de l'entitat, i comptant amb la bona acollida de què gaudien llurs intervencions, asseguraven així la continuïtat del ritme en la programació. Josep Iglésies va gosar parlar de temàtiques ben diverses, gairebé de totes les que s'han aplicat per a classificar les conferències de cada període, per bé que, amb els anys, s'especialitzà sobre els aspectes de demografia històrica, documentats en base al seu inesgotable treball d'arxiu, transcripció i edició de censos i fogatges pretèrits. Josep de C. Serra Ràfols va incidir, sobretot, en la perspectiva prehistòrica i clàssica. Les conferències sobre troballes a les excavacions de les muralles romanes de Barcelona, en són el millor exemple. Avui, la temàtica de moltes de les intervencions dels dos conferenciants, llavors punters, és totalment estranya a la programació de la Societat Catalana de Geografia i en els estudis de Geografia en general.

Fons Josep Puig i Cadafalch, ANC

Invitacions a diverses sessions de la SCG

Rere Iglésies i Serra Ràfols, són Lluís Solé Sabarís i Pau Vila, amb set intervencions cadascun, els oradors més reincidents a la tribuna de la SCG durant el període 1947-70. Bona part de les conferències sobre Geografia física de Lluís Solé van ser impartides al llarg del decenni dels cinquanta, mentre que les de Pau Vila, sobre aspectes urbans de Barcelona i investigacions veneçolanes en fase de conclusió, ho van ser els seixanta. I a frec de l'expresident Vila, i del que ho seria poc després, Solé, no ha d'estranyar el nombre elevat de conferències impartides per Francesc Gurri i Serra: sis durant el decenni 1961-70. "Home de somriure encomanadís, sabia trobar la complicitat dels altres, ja fos la de l'auditori de les seves xerrades divulgatives d'excursions i viatges, ja fos a través de la conversa, en la pràctica de la qual era inesgotable. A la Societat, vam ser testimonis d'unes i altres, ensems que vam constatar la vàlua geogràfica de les seves intervencions". [292]

292. Bertran, Enric (2012) "Semblança de Francesc Gurri". *Obrador Obert de la SCG* (*https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720109a.htm*).

D'afegir les vint conferències pronunciades per Solé, Vila i Gurri a les trenta-tres d'Iglésies i Serra, n'hi hauria ja cinquanta-tres. És a dir, cinc ponents van pronunciar una tercera part de totes les conferències entre 1947 i 1970. La concentració en pocs oradors es reforça encara més amb l'afegit de les vuit conferències dictades per Oriol de Bolòs i Joan Vilà-Valentí, quatre cadascun, i les divuit pronunciades per Maria del Tura de Bolòs, Ramon Bataller, Pere Català, Josep Font i Solsona, Rafael de la Torre i Agustí Duran i Sanpere, a tres per cap. En efecte, gairebé la meitat de les conferències (setanta-nou) van ser pronunciades per només tretze oradors. I ve a tomb comentar que si la presència femenina va ser ínfima en nombre, no ho va ser pas en qualitat. A més a més de la professora Bolòs, ja citada, van intervenir la geòloga Carmina Virgili Rodón, en dues ocasions, i les geògrafes i professores Joaquima Comas Ros i Pilar Riera Figueras, en una ocasió cadascuna.

Les conferències, les institucions i les temàtiques

Com a escreix del repàs conclusiu de conferències i conferenciants del període 1947-70, cal advertir que no va prendre la paraula cap orador forà a les terres catalanes, i encara es poden comptar amb els dits d'una mà els procedents de les Balears, de València i la Franja de Ponent. Per bé que residia a Saragossa i Madrid de feia molts anys, el professor José Manuel Casas Torres, el qual va tancar el cicle extraordinari de conferències "Lleida és part integrant de la Catalunya estricta" era natural de València, amb família a Tamarit de Llitera. Cap de Catalunya Nord.

La conferència dictada per Pierre Deffontaines dintre del cicle "Lleida és part integrant de la Catalunya estricta" de 1967 no es pot considerar impartida per un estranger. Feia gairebé trenta anys que residia a Barcelona i, tal com va fer en aquella ocasió, podia parlar sobre el territori i la societat catalana amb molt de profit. Més aviat caldria estranyar-se de l'absència de Deffontaines a la tribuna de les sessions ordinàries de la SCG d'aquells anys. Pràcticament, l'únic pont efectiu entre la Societat i el *Cercle des Géographes* va ser Joan Vilà-Valentí a darreries dels anys quaranta i començament dels cinquanta. Les seves intervencions a la SCG estaven tenyides de metodologia geogràfica regional francesa, les quals, abans de la seva estada a Bordeus, només podia haver adquirit al *Cercle*.

En canvi, és prou evident la bona sintonia del grup de geògrafs de la delegació a Barcelona de l'Instituto Juan Sebastián Elcano del CSIC amb el *Cercle des Géographes*. Els becaris i investigadors titulars comandats per Lluís Solé Sabarís intervindran sovint a les sessions de seminari i a les conferències de professors visitants convocades per Deffontaines a l'Institut Français i a casa seva mateix, gairebé tot just arribat de França el 1939-1940.[293] La Geografia física com a suport de les activitats

293. Lostanlen, Isabelle (2015) *Pierre Deffontaines. Journal de guerre 1939-1944*. Villeneuve d'Ascq: Presses Universitaires du Septentrion.

humanes i de les comunitats polítiques fou l'eix vertebrador del maridatge científic entre Solé Sabarís i Pierre Deffontaines. Alguna cosa en va passar Solé als concurrents del cenacle de la SCG. Molt menys ho va fer Salvador Llobet, investigador titular del CSIC. Només va impartir una conferència al llarg dels vint-i-tres anys del període que ara tanquem. I, ja ho hem dit ratlles amunt, coneixia molt bé el *Cercle.*

La primera conferència a la SCG dictada per un professor estranger en visita ocasional, sobre una temàtica sense relació directa amb els països catalans, va ser impartida per Jean Tricart (1920-2003) el gener de 1973, en plena etapa de renovació institucional i metodològica de la Geografia a Catalunya. L'aprofitament de les visites i les estades curtes d'investigadors de la resta de l'Estat espanyol o de l'estranger a les universitats catalanes, per a convidar-los a dissertar a la SCG, era encara una oportunitat remota. És molt possible que la conferència de Tricart sobre el valor geogràfic de les imatges de satèl·lit[294] en fos la primera experiència. Un any abans, el gener de 1971, Yves Lacoste havia pronunciat conferències a l'Institut Francès, a la Universitat de Barcelona i al Col·legi d'Arquitectes, però no fou pas convidat a la Societat Catalana de Geografia.[295]

Tot això duu a deixar constància, ni que sigui de passada, de la no-relació entre les càtedres de Geografia de la Universitat de Barcelona, integrada en l'àmbit de la història general, i l'entorn social i científic des de 1940 a 1965. Els catedràtics titulars, es van distingir per la seva opacitat respecte l'entorn associatiu i científic de la ciutat i el país. No cal afegir res més.

Com tampoc no hi va haver sintonia amb els Estudis Universitaris Catalans (EUC). En aquest topant, durant els anys que ara es repasen no es va trobar –si és que es va cercar– substitut per a Pau Vila, qui havia professat Geografia en la institució de 1930 a 1936. Josep de C. Serra i Ràfols hi va professar arqueologia de Catalunya el curs 1962-63 i l'any 1966. En les llistes de socis de Josep Iglésies consten cinc persones amb l'anotació marginal següent: "estudiant de Serra Ràfols als Estudis Universitaris Catalans".[296] És bona prova de la difusió dels actes de la SCG entre els seus estudiants dels EUC, si més no, de les seves conferències, prou sovintejades.

El balanç científic de vint-i-tres anys de resistència

Justament allò que el professor Salvador Llobet havia informat sobre les activitats desenvolupades al *Cercle des Géographes*[297] era el pal de paller del que es

294. El primer satèl·lit d'observació de la Terra, l' ERTS-1, després anomenat LANDSAT-1, va ser posat en òrbita per la NASA el 23 de juny d'aquell mateix any.

295. Vegi's al respecte allò que s'explica a l'apartat "La presidència de Josep Iglésies (1970-1973)".

296. Les llistes mecanoscrites, sense datar, són al fons Fontserè-Iglésies dipositat a la Biblioteca del Centre de Lectura de Reus, caixa "Literatura, narrativa i altres redactats d'Iglésies".

297. Llobet, Salvador (1980) "Els primers temps de Pierre Deffontaines a casa nostra". *Revista de Geografia*, 14; p. 13-16.

proposaven fer els socis fundadors de la Societat Catalana de Geografia el 1935: un Institut de Geografia equiparable als més avançats de l'època. Ha estat dit en la introducció del període, com la Comissió Reorganitzadora de 1947 va reconèixer de manera expressa la impossibilitat de la comesa. Val la pena tornar-hi. La comissió reconeixia que els objectius científics proposats als Estatuts de 1935 no podien ser assolits, atès que "la majoria dels vells associats són absents, una fracció ha mort durant el període de suspensió de l'entitat i gairebé tota la resta actua avui en institucions científiques similars a la nostra, on es beneficia econòmicament del seu treball".[298] Sense l'empara d'una legalitat prou clara, ni la seguretat de disposar de vies de subvenció pressupostària, la Societat reviuria per a portar a terme tasques de divulgació, sense pretendre desenvolupar recerca pròpia. La via de subsistència adoptada aleshores per la SCG no fou una tria atzarosa, sinó una necessitat imposada per les circumstàncies adverses. És injust, per inexacte, afirmar, com ha estat fet, que la Geografia científica catalana va començar a la delegació a Barcelona de l'Instituto Juan Sebastián Elcano del CSIC els anys quaranta, al *Cercle des Géographes* o al departament de Geografia de la UB el 1966. Començà el 1935 amb la fundació de la Societat Catalana de Geografia i el desplegament de les seves primeres activitats de seminari i recerca que la Guerra Civil va estroncar.

La difusió de recerques d'abast local i comarcal va constituir el contingut bàsic de les conferències dictades. Això s'ha destacat, sobretot, en fer relació de les conferències classificades en els apartats "El territori i la societat catalana", "La monografia regional"i "La Geografia urbana", de les tres etapes d'activitat en les quals s'ha dividit el període. Josep Iglésies i Serra Ràfols van saber donar el relleu merescut als esforços d'estudiosos, erudits i activistes culturals barcelonins i de comarques, sempre en un to que anava més enllà de manifestacions i efervescències folklòriques. La xarxa d'informadors locals que ambdós prohoms van mobilitzar, en el deixant evident del noucentisme, va constituir una eina inestimable de represa cultural catalana, tal com també ho van ser altres iniciatives coetànies. Certament, i com s'ha tingut ocasió de comprovar, nombrosos títols de conferència fan presumir temàtiques d'abast molt singular. Ha estat necessari un petit esforç d'imaginació per a disposar-les sota algun dels epígrafs apuntats. Tanmateix, no es pot dubtar, en cap cas, de la seriositat dels continguts exposats. Tant en el grup de "Geografia física", com en el de "Perspectiva històrica", és on hi ha les aportacions més rellevants en un context, el més sovint, de recerca universitària. Tanmateix, les temàtiques exposades queien de ple en l'àmbit de la investigació i divulgació històrica, i no pas en la geogràfica.

298. Llibre d'Actes de la SCG, p. 30.

La Societat Catalana de Geografia i la *Geografia de Catalunya* d'AEDOS

En aquest balanç de final d'època també cal parlar de les absències. Ultra la falta d'un patró de Geografia universitària sobre el qual recolzar i contrastar una programació d'activitats (conferències, seminaris, publicacions, etc.) ben avinguda amb l'actualitat nacional i internacional de la disciplina, destaca la manca de referències explícites a la preparació i edició dels tres volums de la *Geografia de Catalunya* (GC) dirigida per Lluís Solé Sabarís, la publicació dels quals engegaria l'Editorial AEDOS l'any 1958 i l'acabaria el 1974.[299]

Tots els autors substancials del primer volum, llevat d'un, van dissertar, un o més cops, a les sessions de la SCG celebrades fins a 1970. Lluís Solé i Josep Iglésies ho van fer en moltes ocasions. Se n'ha fet esment ratlles amunt. Solé no devia veure oportú –se'n desconeixen les raons-, presentar expressament l'obra a la SCG. Tampoc no es pot relacionar directament alguna de les seves dissertacions amb el contingut del volum primer. En canvi, és innegable que Iglésies va recórrer als textos de la seva autoria publicats a la *Geografia de Catalunya* per a bastir diverses de les seves conferències, però no pas totes, ni de lluny. Oriol de Bolòs se serví de la seva conferència inaugural del curs 1954-55 a la SCG com a esquema director dels capítols dedicats al sòl i a la vegetació. Les conferències de Joan Vilà a la SCG van ser impartides abans d'engegar la preparació de la *Geografia de Catalunya*. En tornar de la seva estada a la Universitat de Múrcia, no va destacar mai aquella obra com a innovadora en el domini de la Geografia catalana i s'hi va referir circumstancialment. De la important aportació de Salvador Llobet sobre Geografia agrària i rural, l'autor no en va fer cap aportació a la SCG. L'única conferència dictada per Llobet a la SCG durant el període de referència va versar sobre un treball relacionat amb la Comissió Provincial d'Urbanisme, de l'equip tècnic del qual formava part. L'únic autor del primer volum de la *Geografia de Catalunya* que no va conferenciar a la SCG abans de 1970 fou el geòleg Valentí Masachs, qui havia preparat i redactat els capítols dedicats al clima i les aigües.

Mentre que el pes de redacció del volum primer havia recaigut en la direcció i el consell de redacció de la *Geografia de Catalunya* amb l'afegit de Bolòs i Masachs, el volum segon, dedicat a les monografies de les comarques septentrionals, tindrà una nòmina d'autors més extensa. Lluís Solé s'encarregà d'una bona colla de comarques pirinenques (Aran, Ribagorça, Pallars), tal com era d'esperar, per bé que Salvador Llobet va redactar la monografia corresponent a Andorra, també dins l'àmbit pirinenc. A més a més, Solé va compartir autoria en la monografia de la Cerdanya amb

299. Va ser comercialitzada per lliuraments periòdics de fascicles; la publicació del primer volum va ser completada l'any 1964, el segon el 1968 i el tercer el 1974; el quart volum, aparegut l'any 1981, no va ser reconegut, de manera expressa, com a part de l'obra per Lluís Solé Sabarís; tanmateix, aquest darrer volum presenta, entre altres materials, índexs antroponímics, toponímics i temàtics de gran utilitat per a la consulta dels tres volums precedents.

Pau Vila, i en la del Berguedà amb Joan Rebagliato. Les monografies pirinenques es completen amb la de l'Alt Urgell, redactada pel pèrit agrícola Rafael de la Torre, el qual havia estat guardonat amb el Premi Eduard Brossa de toponímia anys abans. François Doumenge (1926-2008) i Roger Lambert (n. 1930), amb la col·laboració de Joan Rebagliato i els professors d'ensenyament secundari Germain Cuillé (1937-2018) i Robert Vinas (n. 1939), es van encarregar de les comarques de la Catalunya Nord, agrupades com a "Catalunya ultrapirinenca" i "Regió de Tramuntana", aquesta darrera completada amb l'Empordà per Albert Compte. Maria de Bolòs va tenir cura de la Garrotxa, el Gironès i la Selva, i Salvador Llobet del Ripollès i l'Osona, cinc comarques que a parer de Lluís Solé es podien englobar en la "Regió de la muntanya oriental humida". El caràcter fisiogràfic de l'agrupament de comarques, molt al gust de Solé, gairebé fa aigües en aplegar el Bages, el Solsonès i la Segarra en una "Regió de l'Altiplà Central". De les dues primeres se n'ocuparen Joan Vilà i Manuel Riu, respectivament. La Segarra, va necessitar vuit mans per aconseguir la redacció de la seva monografia, Joan Rebagliato i Lluís Solé recolzats per Josep Ferran i Josep M. Razquín i Jené (1929-1995), bona prova de la dificultat del seu encaix territorial. Finalment, la "Regió continental", formada per les comarques d'Urgell, Garrigues i Noguera, trobà l'autoria de Renat Perrin, Josep Tortosa i Duran (1926-2018), Joan Rebagliato i Frederic Pita per a les monografies respectives.

Valia la pena repassar les autories del volum segon de la *Geografia de Catalunya* per a constatar la independència respecte la SCG amb què va ser preparada i editada. Llevat de Solé mateix, Joan Vilà, Maria de Bolòs i Rafael de la Torre, la resta d'autors havien participat puntualment en les activitats de la SCG, com Salvador Llobet i Manuel Riu. La resta d'autors, entre els quals destaca Joan Rebagliato, no van participar mai en les activitats de la SCG o ho van fer més endavant.

La llista dels autors de les monografies comarcals del tercer volum de la *Geografia de Catalunya* és més curta. Renat Perrin redacta en solitari la resta de comarques de la "Regió continental", iniciada al volum anterior i se li afegeix la Terra Alta i Matarranya de la mà d'Edmon Gimeno, qui encara no s'havia adherit a la SCG. Com era d'esperar, Josep Iglésies s'encarregà de la redacció de les comarques tarragonines i de l'Anoia, la banda occidental de la "Regió mediterrània". Josep M. Trullén (n. 1923) ho va fer pel Baix Ebre i Montsià, mentre que el Penedès i el Garraf van anar a càrrec d'Emili Giralt, vell conegut de la SCG, especialista en història agrària. A la banda oriental de la "Regió mediterrània", Salvador Llobet tingué cura de les comarques del Maresme i del Vallès, en un capítol cadascuna, i Joan Rebagliato, redactor tot terreny per excel·lència, ho va fer del Baix Llobregat. Per acabar, la monografia del Barcelonès i Barcelona ciutat va ser repartida en cinc capítols en seqüència històrica. Els tres primers van ser redactats per Pau Vila; el quart per Vila mateix en col·laboració amb Lluís Casassas; el cinquè, dedicat al fet metropolità, fou escrit per Lluís Casassas en solitari. Els fascicles corresponents als capítols barcelonins de la *Geografia de Catalunya* serien publicats a començament de la dècada

dels anys setanta. El tercer volum, enllestit el 1974 acaba amb un capítol dedicat a "Les divisions territorials", redactat per Josep Iglésies.

Colofó: una nova refundació de la Societat Catalana de Geografia

A causa de les circumstàncies personals adverses de diversos membres de la Junta de Govern, explicades en introduir l'etapa 1964-70, i al natural cansament dels seus integrants després de set anys sense renovació de càrrecs, les activitats de la SCG eren paralitzades del tot a l'estiu de 1970, una situació que s'allargassava des de gener de 1969. Les perspectives de cara al curs 1970-71 no eren pas gens falagueres. A més, per a la nova generació de geògrafs universitaris, era clar que convenia renovar la Junta de Govern de dalt a baix per a redreçar la situació[300] i orientar la programació d'activitats d'acord amb els nous aires metodològics de la Geografia.

Per acabar-ho d'adobar, el Dr. Fontserè moria el 18 de setembre de 1970. Havia ostentat el càrrec de delegat de l'IEC a la Junta de Govern des de la fundació de la SCG el 1935 i en el seu exercici havia ajudat decisivament, de manera eficaç i callada, per assegurar-ne la continuïtat. El mateix Institut, amb la col·laboració nominal de la SCG, va organitzar i celebrar un acte d'homenatge al finat el 4 de novembre de 1970 al Palau Dalmases. La sessió va comptar amb parlaments de Pere Domingo, president de l'IEC, Lluís Solé Sabarís i Josep Iglésies. Pau Vila, Josep de C. Serra Ràfols i Antoni Parramon completaven la presidència de l'acte.

Sortosament, l'IEC va omplir el buit deixat per Fontserè amb rapidesa. A la tardor de 1970, nomenà Pau Vila, membre numerari de l'Institut des de 1968, com a nou delegat a la Junta de Govern de la SCG. Vila, amb la determinació que el caracteritzava, tampoc no trigà gaire a endreçar la Junta. Així, va ser convocada l'Assemblea General de Socis per al 10 de desembre, amb un únic punt d'ordre del dia: renovació total dels càrrecs de la Junta de Govern. Consta en acta que Serra Ràfols, Parramon, Parunella i Balaguer havien pregat ser substituïts en els seus càrrecs. A la mateixa sessió s'acordà agrair-los públicament els esforços que havien dispensat per a donar continuïtat a la SCG. L'acta de l'Assemblea continua amb l'anotació:

> Després d'un canvi general d'impressions, el Sr. Pau Vila com a delegat de l'Institut, proposà la següent candidatura la qual [fou] elegida per unanimitat: president, Josep Iglésies i Fort; vicepresident, Enric Lluch i Martín; secretari, Carles Alabart i Pau; tresorer, Lluís Casassas i Simó; vocal, Jordi Borja i Sebastià.[301]

300. Enric Lluch, en una comunicació personal a Pau Alegre de mitjans dels anys vuitanta del segle XX, va confirmar, tal com s'endevinava per altres fonts, que no hi va haver cap mena d'oposició a la renovació per part dels membres sortints de la Junta anterior; tal volta, només, una certa recança i desorientació; ell mateix, acompanyat de Lluís Casassas, va haver de personar-se al domicili de l'antic secretari Sr. Parramon per a obtenir el traspàs inajornable dels llibres d'actes i registres.

301. Llibre d'Actes de la SCG, p. 82-83.

Fons Lluís Casassas

Josep Iglésies, Pau Vila, Josep de C. Serra Ràfols, Pere Domingo, Antoni Parramon i Lluís Solé Sabarís en un acte de la SCG l'any 1970 a la seu d'Òmnium Cultural.

La Societat Catalana de Geografia tornava a funcionar. Per deixar-ho ben clar, acabada la proclamació de càrrecs i imposada una quota de dues-centes pessetes anyals al associats, Pau Vila dissertà sobre "Barcelona, de llanera a cotonera". Ben bé es pot dir que havia reblat una segona refundació.

3. DE LA PARÀLISI INSTITUCIONAL A LA NORMALITZACIÓ (1970-1992)

El període de temps que tracta aquest capítol[302] és època de canvis i transformacions en la Geografia mundial, així com també en la catalana. A més, pel que fa a Catalunya i Espanya, aquests anys coincideixen, en el decenni de 1970, amb la fi de la dictadura franquista[303] i l'inici de la democratització de la vida quotidiana. Per aquestes dues raons –canvis i transformacions en la Geografia i final de la dictadura–, el títol d'aquest apartat presenta la idea de la *normalització*, en tant que ja no s'ha de patir pels greus entrebancs ocasionats pel govern del general Franco.

A la figura 1 es pot veure com, a Catalunya, en poc més de vint anys, es va passar d'una manera de fer Geografia gairebé única fins 1970 –la Geografia regional possibilista– al sorgiment, entre 1970 i 1992, de maneres molt diferents de fer Geografia. Així com en el tombant del segle XIX, de la lluita entre el determinisme de Ratzel i el possibilisme de Vidal de la Blache, amb la victòria d'aquest darrer, es passa a finals del decenni de 1950 a l'aparició de les noves geografies, com ara la teorètico-quantitativa, la radical, la humanista i la transformació de totes aquestes en els nous noms que apareixen a principis del decenni de 1990. En aquest capítol es veurà com totes aquestes noves geografies també són presents a la SCG.

En paral·lel a aquest procés de canvi de la disciplina, la presència de la Geografia a la universitat catalana també viurà una gran transformació. Rere l'impuls que havia viscut abans de la Guerra Civil i que es veié totalment estroncat sota la dictadura, amb l'exili o el silenci forçat de qui es va quedar, la Geografia havia entrat en un procés gairebé de letargia acadèmica i havia esdevingut un complement secundari a l'estudi de la Història. Però els anys seixanta, impregnats d'aquests nous corrents, la Geografia va encetar un procés de renovació i modernització. La creació, l'any 1966, del Departament de Geografia a la Universitat de Barcelona –el primer de tot Espanya– i la posterior organització d'una unitat de Ciències Socials on estaven integrats els ensenyaments de Geografia a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1969, encetaren un procés de canvi profund que incidiria plenament en aquesta nova etapa de la SCG.

302. La redacció que tracta el període 1970-92 es fonamenta en les darreres pàgines del primer llibre d'actes de la SCG, descrit en la nota inicial del capítol corresponent a l'etapa 1939-1970; en els esborranys manuscrits d'actes de 1970-73, suposadament passats a un llibre no localitzat; en les actes de 1973-79, 1982-86 i 1986-90, de quan van ser secretaris de la SCG, successivament, Carles Alabart, Lluís Casassas, Maria Sala i Enric Bertran, així com de les Memòries de les activitats de la SCG 1970-85 i 1990-93. Sols en el cas de reproduir-ne fragments literals se citaran les actes i memòries corresponents.

303. Una dada curiosa és que no s'ha trobat cap referència a la mort del dictador Francisco Franco, l'any 1975, en les actes de la Junta de la SCG.

Figura 1. Síntesi històrica de la SCG: les diferents maneres de fer Geografia, les presidències, els delegats de l'IEC, les publicacions de la SCG, la creació de diferents departaments universitaris i institucions relacionats amb la Geografia.

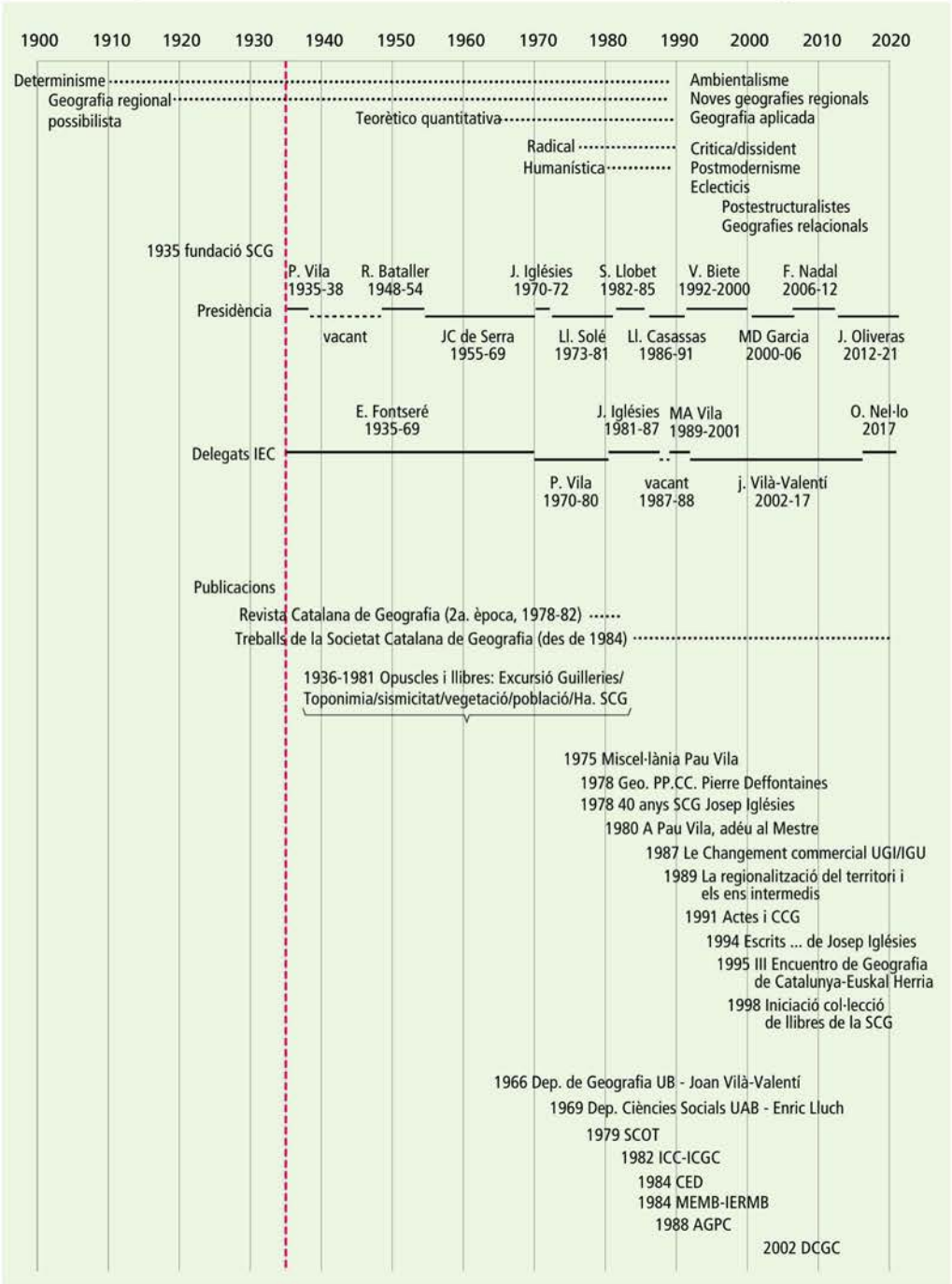

Els esdeveniments i les ruptures

El primer impuls de la represa de la Societat Catalana de Geografia va arribar fins a finals del decenni de 1960. Durant gairebé vint anys, tal com ja s'ha explicat, es va anar mantenint la flama fundacional de la Societat al voltant d'una colla d'amics que compartien molt més que una disciplina. Però els anys no passen en va. La majoria de participants –unes vegades com a oients, d'altres com a ponents– s'anaren fent grans al mateix temps que l'entorn científic i acadèmic també començava a canviar. Rere una conferència de Josep M. Puchades, el mes de gener de 1969, no hi va haver activitats fins al novembre de 1970, quan s'organitzà un homenatge a Eduard Fontserè, membre molt actiu de la SCG, traspassat aquell mateix any. A la mort de Fontserè, delegat de l'IEC a la Junta de Govern, s'hi afegí la del president Josep de C. Serra i Ràfols. Aquesta aturada ha deixat molt poca documentació sobre què va passar exactament, però tot fa pensar que la Societat estigué ben a punt de desaparèixer. Dita aturada, però, coincideix amb un període d'efervescència de la disciplina geogràfica en l'entorn universitari a Catalunya en un context polític molt mogut.[304]

I vet aquí que la situació es redreçà. Hom prengué consciència que calia fer un canvi generacional i donar pas als geògrafs que o bé eren molt joves durant la Guerra Civil, o bé no l'havien viscut, i que començaven a fer de la Geografia una professió. L'any 1968, entra com a vocal de la junta, Enric Lluch, que amb 40 anys se'l podia considerar jove i que havia començat a treballar amb Pau Vila, Lluís Solé Sabarís i Salvador Llobet, tots tres actius a la SCG. Lluch havia estat al Trinity College de Dublín el 1956 i a la Universitat de Liverpool el 1957-58 i coneixia l'ambient de la nova Geografia quantitativa. Possiblement algun d'ells o potser tots tres, veieren en Enric Lluch l'oportunitat per posar la SCG al dia i relacionar-la amb els nous corrents geogràfics de nova generació. Aquell mateix any Lluch esdevenia el primer professor de Geografia de la UAB (Tulla, Garcia Ramon i Estalella, 2019 i 2020).

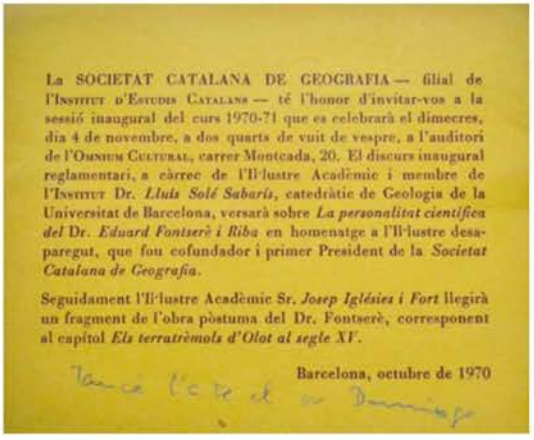

La SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA — filial de l'Institut d'Estudis Catalans — té l'honor d'invitar-vos a la sessió inaugural del curs 1970-71 que es celebrarà el dimecres, dia 4 de novembre, a dos quarts de vuit de vespre, a l'auditori de l'Omnium Cultural, carrer Montcada, 20. El discurs inaugural reglamentari, a càrrec de l'Il·lustre Acadèmic i membre de l'Institut Dr. *Lluís Solé Sabarís*, catedràtic de Geologia de la Universitat de Barcelona, versarà sobre *La personalitat científica del* Dr. *Eduard Fontserè i Riba* en homenatge a l'Il·lustre desaparegut, que fou cofundador i primer President de la *Societat Catalana de Geografia*.

Seguidament l'Il·lustre Acadèmic Sr. *Josep Iglésies i Fort* llegirà un fragment de l'obra pòstuma del Dr. Fontserè, corresponent al capítol *Els terratrèmols d'Olot al segle XV*.

Barcelona, octubre de 1970

Arxiu SCG

Invitació a la sessió inaugural del curs 1970-71 en homenatge a Eduard Fontserè

Aquesta línia es refermà amb la incorporació a la Junta, l'any 1969, de Lluís Casassas, que havia estat alumne de Solé Sabarís a l'Institut-Escola (Casassas i Mar-

304. Carta de Josep Iglésies a Artur Bladé "Per aquí anem fent tot allò que podem o ens deixen fer. ... S'ha accentuat la prohibició d'activitats catalanistes per un costat, degut a la famosa Assemblea i el Congrés Jurídic"(ANC, fons J. Iglésies, núm. 2, carta a A. Bladé, 15 de desembre de 1971).

què s, 2018) i que fou professor a la UB a partir de 1972. Aquestes dues incorporacions, fetes en una de les etapes de més inactivitat de la Societat, inactivitat deguda –aquesta vegada– a qüestions internes del propi funcionament de l'entitat, van ser l'espurna que hauria de transformar-la radicalment i posar-la al dia.

Fons Lluís Casassas

Enric Lluch en una sortida d'estudi, cap els anys setanta

Malgrat que no s'ha trobat cap rastre documental, tot fa pensar que aquest període d'inactivitat de quasi dos anys va permetre, inicialment, a Enric Lluch i, posteriorment amb Casassas, treballar internament per tornar a posar en marxa la SCG d'una manera totalment renovada. L'acte més remarcable fou la sessió d'homenatge a Pau Vila, organitzada i conduïda el desembre de 1971 per Lluch, de la qual derivà una de les poques publicacions dels anys setanta, gràcies al mecenatge de Josep M. Puchades, a través de la seva editorial Montblanc, la *Miscel·lània Pau Vila*.

La presidència de Josep Iglésies i Fort (1970-1973)

El punt d'inflexió per a la revifalla de la Societat Catalana de Geografia se situa en l'assemblea de socis convocada el 10 de desembre de 1970, per fer una renovació total de la Junta de Govern. En el Llibre d'Actes de la SCG, hi ha escrit que "a les set de la vetlla, convocada a l'efecte al Palau Dalmases, la Societat es constituí en Junta General per a determinar com ja s'ha dit la renovació de la Junta Directiva".[305] A proposta de Pau Vila, Josep Iglésies va ser designat president, Enric Lluch vicepresident, Carles Alabart secretari, Lluís Casassas tresorer i Jordi Borja vocal. Tal com escriu Josep Iglésies (1989a, p. 25), "posteriorment, fou nomena-

Fons Maria Sala

Sortida d'estudi a la Cerdanya, el juliol de 1976. En primer pla, Pau Vila i Maria de Bolòs; al fons, Tomàs Vidal

305. Llibre d'Actes de la SCG, p. 82.

da Maria de Bolòs i Capdevila en substitució de Jordi Borja que es veié impossibilitat d'exercir el càrrec". Cal posar de relleu, doncs, la presència, per primera vegada, d'una dona com a membre de la Junta de la SCG.

Aquesta Junta sota la presidència d'Iglésies va ser el punt de partida d'una nova etapa de la Societat on ja comencen a aparèixer les noves fornades de llicenciats i estudiants d'una renovada Geografia que es forja en l'àmbit acadèmic universitari. Es tornen a impulsar les conferències i les sortides, ara ja amb la participació de nous associats procedents –la majoria– de la universitat i sense connexió directa amb la Geografia de 1935. Sols, això sí, amb un gran reconeixement envers els mestres –sobretot Pau Vila– que havien mantingut viva la SCG.

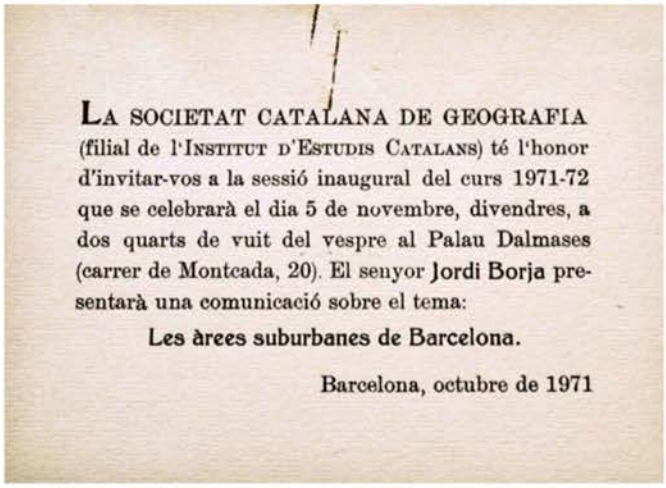

LA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
(filial de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS) té l'honor d'invitar-vos a la sessió inaugural del curs 1971-72 que se celebrarà el dia 5 de novembre, divendres, a dos quarts de vuit del vespre al Palau Dalmases (carrer de Montcada, 20). El senyor **Jordi Borja** presentarà una comunicació sobre el tema:

Les àrees suburbanes de Barcelona.

Barcelona, octubre de 1971

Arxiu SCG

Invitació a la conferència de Jordi Borja, del 5 de novembre de 1971

Aquesta breu etapa presidencial d'Iglésies fou clau en l'avenir d'una Societat Catalana de Geografia que, sense trencar amb el passat, reeixiria a fer-se ressò d'allò que es feia en Geografia, a les universitats locals i foranes, de la mà d'Enric Lluch i Lluís Casassas. Lluch havia endegat, l'any 1969, els estudis geogràfics a la UAB, des d'on es mantenia amatent a les influències dels nous corrents de la disciplina i els difonia entre una cada cop més àmplia colla de deixebles. Lluís Casassas, vinculat a la Societat, ja abans de la seva llicenciatura tardana el 1972, gràcies a la seva relació discipular amb Solé Sabarís, serà la figura clau de la SCG els anys a venir. En el marc d'aquest pregon canvi generacional, no fóra just oblidar Maria de Bolòs, la primera catedràtica de Geografia física de les universitats espanyoles.

Si bé la incorporació d'aquestes joves generacions s'inicià amb geògrafs vinculats a la UAB, com Enric Lluch i Jordi Borja, la presència de professors d'aquesta universitat en aquelles juntes va ser escassa, malgrat Enric Lluch va arribar a ser-ne vicepresident dos anys (fins el 1972) i ja no en formarà part mai més, tot i participar com a assessor de publicacions de la SCG.

Jordi Borja sols figura un any com a vocal de la Junta. Per tant, l'activitat dinamitzadora que portava la Geografia universitària, sobretot de la UAB no es va arribar a traspassar a la Societat. Així, per exemple, en la visita que féu a Barcelona, el juny de 1971, el professor Yves Lacoste, per impartir un curset sobre la nova Geografia integrada, organitzat pels departaments de Geografia de la UAB i la UB, el Col·legi d'Arquitectes, l'Escola d'Arquitectura, el Col·legi d'Aparelladors i ESADE (Tulla, Garcia Ramon i Estalella, 2020, p. 6-7), la SCG no hi va participar. Cal dir que en cap acta de la Junta de Govern no consta que ningú ho notifiqués ni proposés la participació de la Societat. ¿Quin espai es reservava per a la SCG en l'entorn de la Geografia de Catalunya que s'havia començat a desvetllar a la segona meitat del decenni dels seixanta?

La presidència de Lluís Solé i Sabarís (1973-1981)

La consolidació d'aquesta nova etapa s'esdevingué a partir de 1973 amb la presidència d'un altre membre fundador de la Societat Catalana de Geografia, Lluís Solé i Sabarís, catedràtic de Geografia física, primerament, i de Geodinàmica externa, després, a la Facultat de Ciències de la UB, i estretament relacionat amb la Geografia. Lluís Solé i Sabarís impulsa el procés d'apropament de la SCG a la Universitat, ja encetat amb la incorporació pocs anys abans de Lluch i Casassas. A partir d'aquest moment, però, la SCG es reformula com una institució científica no només de descoberta del país sinó, sobretot, d'anàlisi i discussió sobre tots els aspectes que incideixen en el territori. La presència de joves professors universitaris esdevé habitual: als noms de Lluís Casassas i Maria de Bolòs, s'hi afegeixen altres joves llicenciats, potser animats pel mateix Casassas, company de tots ells: Carles Carreras, Maria Sala, Lourdes Garcia Lanceta, Josep M. Panareda, Lluís Riudor... No obstant la presència d'un bon nombre de professors de la UB, Joan Vilà-Valentí, membre de la SCG des de 1948 i organitzador d'aquest primer departament de Geografia d'Espanya, no va esdevenir mai membre electe de la Junta de Govern de la Societat. Hi entrà, molts anys més tard (2002-17), en ser-hi nomenat delegat de l'IEC. Les raons d'aquest fet poden tenir a veure amb un cert distanciament respecte Josep Iglésies[306] i, plausiblement, amb la convicció que la veritable Geografia es feia més al CSIC que no pas la SCG.[307]

Una sortida d'estudi a Girona el mes de juny de 1973 és, de fet, el preludi del curs a partir del qual es pot parlar d'una renovada Societat Catalana de Geografia.

306. Ho prova el fet que al fons Iglésies no hi ha correspondència entre ambdós geògrafs entre 1957 i 1971, any en què Vilà excusa la seva assistència a l'acte d'homenatge a Serra Ràfols, tot i que fa constar l'adhesió del Departament de Geografia de la UB (ANC, fons J. Iglésies, núm. 13).

307. Les raons les apunta Josep Oliveras, en l'entrevista realitzada l'11 de març de 2020 per a la realització del present treball, per explicar la presència poc sovintejada de Vilà a la Societat durant aquests anys.

Fons Lluís Casassas

Sortida d'estudi a la Cerdanya, el juliol de 1976. En primera línia i d'esquerra a dreta, Pau Vila, una dona no identificada, Salvador Llobet, Josep Iglésies, Lluís Riudor i Lluís Casassas

La nova Junta es reuneix per primera vegada el 28 de novembre de 1973 i estableix les bases al voltant de tres eixos sobre els quals treballarà la Societat: publicacions, excursions i tasques generals de direcció i secretaria. Per a cadascun d'aquest eixos s'elegeix una comissió assessora que n'haurà d'impulsar les activitats i que estarà formada no necessàriament per membres de la Junta:

Comissió assessora de publicacions. Una de les prioritats del nou president de la SCG, Lluís Solé Sabarís, és l'impuls de les publicacions. Si la Societat vol tenir una presència en el món de la Geografia, una de les millors contribucions és editar llibres i revistes. El jove vocal Lluís Riudor queda al capdavant d'aquesta comissió, juntament amb Enric Lluch, que feia poc havia deixat el càrrec de la Junta de Govern. Lluch, per tant, no s'havia desvinculat de la SCG i encara hi col·laborarà uns quants anys.

Comissió assessora d'excursions. Les sortides han estat des dels inicis un dels objectius de la SCG, però serà a partir d'aquesta Junta que s'establiran de manera periòdica i no deixaran de fer-se fins l'actualitat, quan la lluita contra la COVID-19 ha impulsat dures restriccions a la mobilitat. Al capdavant de la comissió es nomena Casassas i en formen part Francesc Gurri –un membre actiu de l'etapa anterior– i un jove Josep Oliveras. Lluís Solé Sabarís proposa la possibilitat que, de la documentació d'aquestes sortides, en surtin guies excursionistes.

Comissió assessora de tasques generals i secretaria. No ha de sorprendre el nom d'aquesta comissió, si es tenen en compte les dificultats d'organització de tot tipus que havia viscut la SCG, en especial els darrers anys (1969-73). S'havia de reorga-

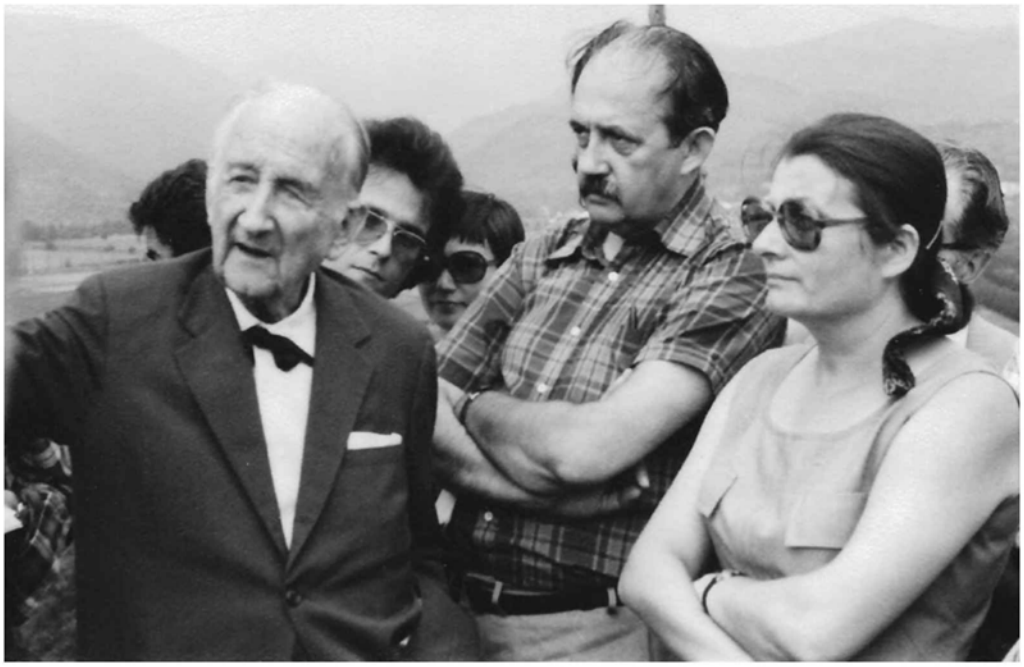

Fons Lluís Casassas

Sortida d'estudi a la Cerdanya, el juliol de 1976. D'esquerra a dreta, Pau Vila, Pau Alegre, Lluís Casassas i M. Jesús Marquès

nitzar la secretaria, i, sobretot, impulsar la captació de nous socis, un dels objectius del nou president. Fer una feina que sovint resta amagada, però que és fonamental per a la supervivència de qualsevol entitat. S'hi incorpora una jove geògrafa, Maria Sala i Sanjaume, que finalment entrarà a la Junta l'any 1976.

L'embranzida de les activitats d'ençà del curs 1973-74 queda reflectida fins i tot administrativament, ja que es reprèn amb normalitat la redacció de les actes de la Junta de Govern. El llibre manuscrit iniciat l'any 1935 queda definitivament tancat i l'any 1973 s'inicia una nova línia d'actes mecanoscrites, les primeres de les quals curulles de propostes i activitats per dur a terme.

També les conferències tenen un nou impuls ja que s'organitzen al voltant d'eixos temàtics i, en paral·lel es comencen a organitzar seminaris. I el que és més rellevant és la incorporació en aquestes conferències de tota aquesta nova fornada de geògrafs i geògrafes universitaris. Així, el curs 1973-74 es dedica a l'*Atles temàtic de Catalunya* i un seguit de joves experts en les diferents branques de la Geografia i altres ciències –de la Geologia a l'Economia–, hi exposen els seus treballs. Al mateix temps, s'organitza un primer seminari de Geografia urbana de Barcelona, dirigit per Pau Vila amb la col·laboració de Lluís Casassas, amb excursions urbanes incloses, entre l'octubre de 1973 i la tardor de 1974. El curs 1975-76 es dedica a *El pensament geogràfic a Catalunya*, on Joan Vilà-Valentí dirigeix un curset sobre *El pensament geogràfic a Catalunya: geògrafs catalans dels segles XIX i XX* que, de fet, respon a una

proposta de la Unió Geogràfica Internacional per elaborar unes fitxes sobre els principals pensadors geogràfics d'aquests dos segles.

L'anomenada "nova Geografia" (Tulla, Garcia Ramon i Estalella, 2019 i 2020), comença a entrar a la Societat amb la incorporació de geògrafs universitaris a la seva Junta i com a membres de la SCG. La Geografia descriptiva dona pas a una Geografia analítica però, a diferència amb les universitats, no hi ha un trencament epistemològic, sinó que la SCG és capaç de moure's entre la disciplina tradicional i la que es planteja nous reptes en àmbits com ara l'urbanisme. La Societat Catalana de Geografia no vol ser un reflex d'allò que està fent la Universitat, sinó que aspira a aixoplugar sota un mateix sostre les noves inquietuds universitàries amb una Geografia més "amateur", en part lligada a la tradició excursionista, que vol bastir un pont entre la disciplina estroncada el 1939 i la que està sorgint en aquells moments a les universitats. Val a dir, en aquest sentit, que aquesta modernització no oblidà mai els orígens de la SCG i, de fet, tots els membres de l'IEC designats com a delegats en les juntes de govern serien, fins fa ben pocs anys, membres de l'etapa anterior: Pau Vila, Josep Iglésies i Marc-Aureli Vila.

Aquesta projecció cap al futur sense menystenir el passat, no devia ser fàcil de dur a terme però, malgrat la migradesa de recursos, la SCG va maldar per estar al dia sense oblidar el passat. Així, mentre es feien els homenatges a Eduard Fontserè (1970), Pau Vila (1971), Pierre Deffontaines (1977 i 1979) i Josep Iglésies (1979), a partir de 1973 es comencen a convidar professors de l'estranger. Aquell mateix any hi farà una xerrada l'eminent geomorfòleg francès Jean Tricart, gràcies als contactes de Lluís Solé i Sabarís. D'altra banda, el novembre de 1978 Pau Vila encara hi pronunciarà una darrera conferència: "Marià Martí bisbe de Caracas (Veneçuela), geògraf sense saber-ho".

Fons Maria Sala

Jean Tricart i Lluís Solé en una sortida de camp, el 1977

Un altre aspecte a ressaltar va ser fer conèixer institucions oficials modernes com ara el Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya o el Servei de Cartografia de la Diputació de Barcelona, institucions que feien, en definitiva, Geografia aplicada, però on hi havia ben pocs geògrafs. La sortida professional dels llicenciats en Geografia era l'ensenyament –sobretot a secundària– i la presència de geògrafs en d'altres camps professionals era molt residual. De fet, caldria esperar fins a la renovació de l'Administració –l'estatal, la local i l'autonòmica recuperada– per a què la Geografia

esdevingués una disciplina contemplada en altres àmbits professionals, més enllà de l'ensenyament. I això no passaria fins molt a final del decenni dels setanta.

Aquest dinamisme de la Geografia, present a dins i encara més a fora de la SCG, donà lloc a la creació d'altres associacions geogràfiques. Així, el 1979 i com a fruit d'un dels àmbits del Congrés de Cultura Catalana s'organitzà, també com a societat filial de l'IEC, la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), una entitat amb una mirada transversal però específica sobre qüestions d'ordenament territorial, que aplega no sols geògrafs sinó també arquitectes, enginyers, economistes... Ricard Pié (2013, p. 92) escriu que

> L'entrada [de la SCOT a l'IEC] no va ser fàcil, acadèmicament, perquè hi havia dubtes sobre el seu caràcter pluridisciplinari, que s'escapava de l'ordre acadèmic de la resta de societats i, per l'altre, pel seu caràcter militant, que per a uns posava en dubte la naturalesa científica de la Societat i per altres suposava una opció de risc per a tothom. Gràcies a l'esforç i persistència de l'Enric Lluch i en Manuel Ribas Piera, la SCOT és acceptada com a societat filial de l'IEC dos anys més tard. El 5 de novembre de 1979 se celebra l'Assemblea constituent, i l'11 de desembre s'elegeix en Manuel de Solà-Morales com a president i l'Enric Lluch com a vicepresident.

En les actes de la Junta de Govern només apareix una referència a la creació de la SCOT, que no deixaria de ser una societat que coincidiria en objectius amb la SCG:[308]

Fons família Solé Sabarís

Sortida d'estudi a la Cerdanya, el juliol de 1976. Grup de gent seguint explicacions de Lluís Solé i Sabarís. S'hi distingeixen Josep M. Puchades, Josep M. Panareda, Carles Carreras, David Serrat, Lluís Solé, Pau Vila i Lluís Casassas.

308. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 14 de febrer de 1979, p. 2.

> Tot seguit, el president [Lluís Solé Sabarís] informa de la situació de les negociacions entre l'Institut d'Estudis Catalans i la Societat Catalana d'Ordenació del Territori. Intervenen diversos senyors assistents, essent notable l'explicació del senyor Iglésies, que assistí a la reunió de l'Institut d'Estudis Catalans que tractà de l'afer de la incorporació de la SCOT com a filial de l'Institut. Després d'un viu debat,[309] els reunits acorden dirigir-se a l'Institut demanant que consideri favorablement la conveniència d'acceptar la SCOT com a filial.

¿Fins a quin punt Enric Lluch discrepava de la línia de la Societat Catalana de Geografia en fundar una altra societat filial de l'IEC amb una visió del territori que es volia més enllà de la disciplina geogràfica del moment? ¿Hi havia personalismes enfrontats o, si més no, disparitat de criteris? És ben possible. Tanmateix, és just reconèixer que Lluch, esperit inquiet, posà molts dels fonaments per consolidar la Geografia a Catalunya.

Val a dir que en aquest període les divergències personals van ser freqüents. No és estrany si tenim en compte el tomb que havia fet la Geografia i –sobretot– la seva professionalització a través de la qual les noves fornades de geògrafs maldaven per fer-se un lloc en aquest nou ordre.

La presidència de Salvador Llobet i Reverter (1981-1985)

L'any 1981 s'elegeix com a president de la Junta el geògraf Salvador Llobet. Deixeble de Lluís Solé Sabarís, que el va agombolar en la seva carrera universitària i de recerca, Llobet mantingué l'impuls que el seu predecessor havia donat a la Societat Catalana de Geografia d'ençà 1973. La presència entre els membres de la Junta de joves professors de les dues universitats on s'ensenyava Geografia continuava creixent. Salvador Llobet es va preocupar molt per la vessant formativa i a partir d'aquest moment els cursets-seminaris s'institucionalitzaren. Amb aquesta presidència, les activitats es consoliden plenament: conferències, cursets, sortides, visites a institucions... De fet, l'estructura d'activitats fixada en aquells anys ha continuat vigent fins avui en dia. A la seva tribuna hi pugen joves universitaris al costat de geògrafs convidats de l'estranger i sense oblidar quin era el passat de la Societat: se succeeixen els cursos-homenatges al 50è aniversari de la SCG (1984-85) i a Lluís Solé Sabarís (1985-86).

Malgrat la modernització, la Societat Catalana de Geografia no s'acabava de percebre com una entitat que pogués intervenir en les qüestions territorials que aquells anys s'estaven debatent amb gran intensitat. Així, per exemple, el 1983 la SCG adreçà una carta al president del Parlament de Catalunya, Heribert Barrera, on es manifestava "l'estranyesa pel fet de no figurar –la SCG– en la relació d'entitats que seran

309. Si hom ha de creure Lluís Casassas, amb l'oposició inicial de Josep Iglésies, qui deia que els objectius de la SCOT ja es contemplaven a la SCG.

consultades per la Ponència d'organització territorial del Parlament de Catalunya,[310] ja que, des de la seva fundació el 1935, una de les majors preocupacions de la Societat han estat precisament les qüestions d'ordenació i divisió territorial".[311] Malgrat mantenir l'esperit de 1935, la SCG era vista per la nova fornada de polítics demòcrates com una societat exclusivament acadèmica allunyada de l'anàlisi dels conflictes territorials, cosa que es podia rebatre només mirant els títols de conferències i cursets. El president Barrera, però, va contestar a la carta "convocant a representants de la Societat a ser consultats sobre la divisió territorial de Catalunya que està preparant la Generalitat". Salvador Llobet va comunicar als membres de la Junta de Govern que

Fons Lluís Casassas

Els presidents Josep Iglésies, amb boina, Lluís Solé i Salvador Llobet, a principis dels anys vuitanta

> hi van assistir ell com a President i el senyor Casassas com a persona més experta en la matèria. Tant el senyor Llobet com el senyor Casassas creuen que l'entrevista va ser molt profitosa. Es va quedar en que la Societat procuraria redactar un document al respecte, la qual cosa s'hauria de comunicar als socis el dia de l'Assemblea General, i que per això caldria que s'obrís un període de discussió al si de la Societat a fi que el document pogués recollir la diversitat d'opinions que es donen entre els membres de la Societat, les quals segons Lluís Casassas, van des de l'extrem de defensar la reimplantació de la divisió del 1936, fins a l'altre extrem de la representació territorial a les agrupacions municipals.[312]

Salvador Llobet va consolidar la línia iniciada per Solé Sabarís. Durant el seu mandat es reforça la presència de professors de l'estranger, la relació amb altres societats geogràfiques com és ara l'Asociación de Geógrafos Españoles, iniciada amb motiu de la celebració a Barcelona el 1983 del III Coloquio Ibérico de Geografía

310. La SCG se n'assabentà mitjançant una carta de la SCOT, adreçada a Josep Iglésies, comunicant al seus associats que "la nostra Societat ha rebut una invitació del Parlament de Catalunya per participar en la Ponència que ha d'elaborar el text de la Proposició de Llei d'Organització Territorial de Catalunya" (ANC, fons J. Iglésies, núm. 21).

311. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 17 de juny de 1983.

312. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 2 de desembre de 1983.

i del VIII Coloquio de Geógrafos Españoles,[313] o la Real Sociedad Geográfica, per a col·laborar en les activitats relacionades amb la Unió Geogràfica Internacional.[314] Maria Sala s'ocupa tots aquests anys dels aspectes de secretaria i organitzatius i fa de mà dreta del president, i Lluís Casassas, vicepresident, té cura de les excursions.

El creixement relativament ràpid de la Societat Catalana de Geografia, tant pel que fa al nombre i tipus d'activitats com al nombre de socis, va acabar creant desavinences en les eleccions a membres de la Junta, amb biaixos professionals, relacionats amb la docència universitària a la UB, i conceptuals pel que fa al debat sobre l'organització territorial, llavors ben encès.[315] En la renovació de càrrecs, entre els quals el de president l'any 1983, Salvador Llobet proposà de canviar el sistema de nomenament directe seguit fins aquell moment per la presentació de candidatures avalades per un mínim de cinc socis. I així es va dur a terme, però en l'Assemblea General Ordinària celebrada el 28 d'octubre de 1983, l'acta diu: "Com que entre els assistents va sorgir un punt de desacord referent a un suposat defecte de forma en relació a com havia quedat constituïda finalment la candidatura (...) el President senyor Llobet va decidir suspendre l'acte de les eleccions". Què havia passat? En la reunió de la Junta posterior, el president es mostrà molt dolgut amb l'actuació de Lluís Casassas durant l'assemblea, qui manifestà que havia demanat la paraula perquè hi havia socis molestos pel fet que a la candidatura presentada figurava un professor que havia renunciat expressament a formar part de la Junta. Tot plegat va obligar a repetir les eleccions.[316] I encara, l'any sobre, les desavinences tornaren a aflorar amb la presentació de dues candidatures per a la renovació de la Junta de Govern, un fet del tot inusual a la Societat.[317]

313. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 8 d'abril de 1983: "Carles Carreras pregunta si la Societat té pensat realitzar algun acte durant el Col.loqui de geògrafs espanyols i de geògrafs ibèrics. El senyor Casassas opina que s'hauria de discutir què és el que cal fer, i que una possibilitat seria la de que la Junta es reunís amb la Junta de l'Associació de Geògrafs Espanyols. També creu que potser seria una bona cosa aprofitar per fer la conferència inaugural durant els dies dels col·loquis i demanar-ho al professor O. Ribeiro de Portugal". Acta de la Junta de Govern de la SCG, 23 de setembre de 1983: "El senyor Casassas proposa que es convidin als participants del "Coloquio Ibérico de Geografia" a visitar la seu de la Societat, cosa que s'aprova". Acta de la Junta de Govern de la SCG, 14 d'octubre de 1983: "Durant la celebració del III Col·loqui de geògrafs ibèrics la Societat va organitzar una visita pels participants al mateix. Van ser rebuts pels membres de la Junta de la Societat i personalitats de l'Institut, i van visitar les dependències de la Biblioteca de Catalunya."

314. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 11 de novembre de 1983: "El President senyor Llobet informa de que el senyor Casassas ha estat convocat per la Reial Societat Geogràfica per assistir a la reunió del Comitè Nacional Espanyol de Geografia de la Unió Geogràfica Internacional. S'acorda que la Societat es faci càrrec de les despeses de viatge del senyor Casassas".

315. Valgui com a testimoni el paràgraf següent, extret d'una carta del vocal Carles Carreras al president Salvador Llobet, amb data 8 de novembre de 1983: "Constato amb sentiment que les intrigues i problemes interns del nostre benvolgut Departament de Geografia han estat traslladats públicament a la Societat, que sempre n'havia estat al marge."(Fons Salvador Llobet, Arxiu Municipal de Granollers).

316. Hi ha una explicació detallada del contenciós a l'acta de la Junta de Govern de l'11 de novembre de 1983.

317. Actes de la Junta de Govern d'11 de maig de 1984 i de l'Assemblea General de 8 de juny de 1984.

Això no obstant, la Junta presidida per Salvador Llobet va continuar impulsant tota mena d'activitats: conferències, cursets i sortides dedicades a totes les branques de la Geografia. De fet hi ha un interès d'equilibrar la presència de tot tipus d'especialitats. Crida l'atenció que en una reunió de Junta celebrada el juny de 1984, Salvador Llobet fa notar el predomini, pel que fa a les conferències, dels temes de Geografia humana, mentre que en els cursets pren avantatge la Geografia física, coses les quals li sembla que fóra convenient compensar. D'altra banda, es continua impulsant la participació de professors estrangers, bé perquè se'ls convidava particularment, bé perquè s'aprofitava la seva presència a Barcelona.

Fons Lluís Casassas

Sopar l'any 1984. D'esquerra a dreta, Carles Carreras, Benjamí Sabiron, Vicenç Biete, Maria Sala, Joan Vilà-Valentí, Enric Casassas i Lluís Casassas

La presidència de Lluís Casassas i Simó (1985-1991)

El fet que Lluís Casassas fos vocal (1969-70), tresorer (1970-72), secretari (1973-82) i vicepresident (1982-85) i que aquesta llarga presència a la Junta de Govern de la SCG anés acompanyada d'una gran dedicació (Biete, Bertran i Cuxart, 1993, p. 251), va ser motiu perquè, quan l'abril de 1985 Salvador Llobet va renunciar a la presidència per motius de salut, fos ell qui n'agafés el relleu, primer provisionalment, fins a ser escollit president en l'assemblea general celebrada dos mesos més tard. La nova Junta és, de fet, continuista amb l'anterior, amb Lluís Casassas, Maria Sala, Vicenç Biete, Enric Bertran, Joaquim Cabeza, Francesc Nadal i Benjamí Sabiron.

Carles Carreras és proposat per cobrir interinament la vacant deixada per Casassas a la vicepresidència.[318] Segons Joan Rebagliato (Tort i Tobaruela, 1997, p. 141),

> Lluís Casassas, que tant a la universitat com a la Societat Catalana de Geografia (de la qual és, per ara, el més bon historiador) juga un paper de "pont" entre les primeres generacions de geògrafs i les més recents.

Les desavinences entre els membres de la Junta dels darrers temps de la presidència de Salvador Llobet no sols no van desaparèixer, sinó que es van aguditzar amb l'elecció del nou president. El curs 1985-86, tot i una atapeïda activitat plena d'actes i amb la presència de grans noms de la Geografia del moment, com el professor brasiler Milton Santos, va estar llastat per un minsa convocatòria de juntes de govern. Com que no se'n van fer, no hi ha actes que reflecteixin aquest malestar fins l'Acta de la Junta de Govern de 20 de maig de 1986, quan el vicepresident Carreras i el vocal Sabiron presenten la dimissió pel que consideren un mal funcionament de la Junta, a causa de l'escassa activitat duta a terme el darrer any i en entendre que se'ls tenia molt poc informats. Al mateix temps, Maria Sala, que havia estat secretària gairebé des de la refundació, comunicà que no es presentaria a la reelecció, perquè creia que no era bo d'allargar-se massa anys en l'exercici de càrrec. Havia esclatat plenament una escissió a la Junta de Govern que menà no sols a discrepàncies organitzatives, sinó també a ruptures personals. El recolzament per part de la resta de membres de la Junta a la gestió del president Casassas, va significar la marxa definitiva dels membres crítics amb la gestió. Aquestes dissidències s'han de contextualitzar, també, en un moment d'enceses discussions dialèctiques pel que fa a les propostes d'organització territorial de Catalunya i de divisió en districtes de la ciutat de Barcelona que aleshores s'estaven debatent i que contemplaven punts de vista oposats entre aquests membres de la Junta de Govern de la SCG.

L'elecció, en l'Assemblea General del 29 de juliol de 1986, d'una nova junta presidida altre cop per Lluís Casassas, marcà una inflexió en la trajectòria de la Societat Catalana de Geografia. D'ençà d'aleshores, Casassas va esdevenir l'ànima de l'entitat i s'envoltà d'un grup de col·laboradors fidels que van voler mantenir-ne l'esperit fins i tot després de la seva prematura mort el juny de 1992. El lideratge de Casassas culminà amb l'organització del Primer Congrés Català de Geografia, que tingué lloc l'any 1991.

Lluís Casassas fou l'únic membre de la Junta de Govern que hi va romandre durant tot el període 1970-92. Tal com escriu Josep Oliveras (2018)

> [Casassas] va ser una persona que va dedicar moltes hores i afanys a la Societat Catalana de Geografia, tot renovant algunes de les formes arcaiques mantingudes, i canviant molts continguts de les diverses activitats habituals. Incorporà també molts joves a la Societat, una part dels quals han ocupat càrrecs a la Junta i han continuat els principis que el Lluís els inspirà. Va renovar la Societat sent al mateix temps completament fidel als principis

318. Acta de la Junta de Govern de la SCG de 27 de juny de 1985.

> que els seus fundadors establiren. (...) I ell també és qui em va fer decidir a apuntar-me de soci a aquesta entitat.

En opinió de Biete, Bertran i Cuxart (1993, p. 260),

> La presidència de Lluís Casassas i Simó (1985-1991) representa l'etapa de l'expansió en la qual la Societat Catalana de Geografia ha assolit un lloc de privilegi, que li ha valgut el reconeixement de les institucions geogràfiques i polítiques de Catalunya, d'arreu de l'Estat espanyol i, àdhuc, de l'estranger.

La sobtada desaparició de Lluís Casassas, rere una malaltia diagnosticada un parell de mesos abans, va representar una important sotragada per a la Societat Catalana de Geografia, de la qual havia esdevingut ànima indiscutible. Poc després del Primer Congrés Català de Geografia, celebrat el 1991, Vicenç Biete fou escollit president de la SCG en substitució de Casassas, que havia estat nomenat membre de l'IEC, càrrec incompatible amb la presidència d'una societat filial. Malgrat això, Lluís Casassas continuà formant part de la Junta de Govern, ocupant-ne una vocalia. Així, la Societat continuava comptant amb la col·laboració d'un membre clau en les qüestions del seu funcionament intern. Malauradament la mort de Casassas va ser un cop molt dur per a la Societat Catalana de Geografia, que va haver de fer front a una pèrdua cabdal. El president Vicenç Biete va saber guiar la Societat amb bona mà amb la col·laboració de qui va formar part de la Junta, tal com s'explica en el capítol següent.

Les Juntes de Govern entre 1970 i 1992

Durant les presidències de Josep Iglésies i Lluís Solé Sabarís, els tres membres de la Junta que hi romanen més temps són Maria de Bolòs, Lluís Casassas i Carles Carreras. A partir de la presidència de Casassas, augmenta la xifra de vocals, que passa dels 4-6 que hi va haver entre 1978 i 1985, a 6 i 7. I també és d'ençà la presidència de Casassas que hi ha una Junta cohesionada –cosa que Salvador Llobet no va tenir temps de fer en els seus escassos quatre anys de mandat–, fet que serà clau per a l'organització del gran nombre d'activitats d'aquest període i, sobretot, per assegurar la continuïtat de la Societat Catalana de Geografia després de la sobtada mort de Casassas. En aquests anys hi figuren Enric Bertran, Vicenç Biete (1921-2015), Joaquim Cabeza (1924-2020), Montserrat Cuxart (1949-2020), M. Dolors Garcia Ramon i Enric Mendizàbal.

La nul·la presència de dones a les juntes i testimonial com a sòcies de l'entitat, també es comença a capgirar en aquesta etapa.[319] Surten joves llicenciades en Geo-

319. El menysteniment femení d'alguns prohoms de la vella escola, resta prou il·lustrat en la carta que Antoni Bergós adreça a Josep Iglésies sobre el premi Francesc Carreras Candi, en el jurat del qual diu que "faria bonic posar-hi la Sra. d'en Candel, que tinc referències, és catedràtica de Geografia i autora de treballs per a

grafia de les universitats catalanes que en pocs anys passaran a tenir destacats papers en càrrecs nacionals i internacionals. I a la SCG, n'hi ha un reflex. Així en el període 1970-92 comença a haver-hi dones a la Junta de Govern, fet que continua fins a l'actualitat, amb percentatges, però, lluny de ser paritaris. Maria de Bolòs en va ser la primera a formar-ne part, primer com a vocal (1969-72) i després com a vicepresidenta (1973-80). L'any 1976, s'hi va afegir Maria Sala, tresorera (1977-1981) i secretària (1982-85). I diverses dones n'ocuparen vocalies: Lurdes Garcia Lanceta, Pilar Benejam, Helena Estalella, Dolors Batallé, Montserrat Cuxart, Rosa Ascon i Roser Majoral. Maria Dolors Garcia Ramon esdevindria vicepresidenta i més endavant la primera –i fins ara única– presidenta de la Societat Catalana de Geografia.

Figura 2. Membres de la Junta de Govern segons gènere (1970-2020)

Els socis i les sòcies

La renovació i el rejoveniment de la Societat a partir de 1973 va significar un augment del nombre de socis i, sobretot, un augment molt significatiu de la presència de dones, tal com ja estava passant a la carrera universitària de Geografia. Ja des de la primera Junta de Govern presidida per Solé Sabarís, s'apunta que cal augmentar el nombre de socis i es crea una comissió assessora de les tasques generals de la direcció i secretaria que s'encomana a la geògrafa Maria Sala, tot i que no s'incorporarà a la Junta fins un parell d'anys més tard.

La crida a l'increment del nombre de socis obté resultats ben aviat. El centenar escàs de membres que hi figuren l'any 1973 augmenta ràpidament fins a doblar-se

estudiants de 2n ensenyament". Bergós es refereix a la consòcia Joaquima Comas, muller del consoci Rafael Candel (ANC, fons J. Iglésies, núm. 2, carta de 13.8.1971).

i arribar a més de dos-cents el 1984. Però serà durant l'etapa de Lluís Casassas que la nòmina de socis passarà de tres-cents l'any 1987 i arribarà a 401 el 1991, amb la celebració del Primer Congrés Català de Geografia. La voluntat de captació de nous socis és constant i un pot dir que la SCG s'ha mantingut com una de les societats filials de l'IEC amb més membres.

El 1968 la quota social era de 125 pessetes l'any. El 1971 s'apuja a 200 i se n'adjudica el cobrament a l'empresa "Catalana de Cobros y Servicios", en un intent de modificar el caràcter casolà de la gestió duta fins aleshores.[320] En aquest mateix sentit, el juliol de 1975, se sol·licita als socis un número de compte corrent per a domiciliar els rebuts. I el març de 1976 la quota s'enfila fins a les 400 pessetes.

La publicació de les llistes de socis a *Treballs de la SCG* a partir del decenni de 1980 –un fet impensable actualment amb la llei de protecció de dades– ha permès constatar una destacada presència de dones a la Societat, que l'any 1986 supera el 40 %. Aquest percentatge es manté estable durant tot el període i arriba al 41,6 %, segons les dades de 31 de desembre de 1991. En canvi, cal remarcar que aquesta proporció no té correlació en la composició de les juntes, on trigarà molt més a augmentar.

El guiatge de l'IEC: Pau Vila, Josep Iglésies i Marc-Aureli Vila

Els delegats nomenats per l'IEC per formar part de les juntes de govern en aquest període van ser, tots ells, representants de l'etapa fundacional de la Societat Catalana de Geografia. És molt significatiu que, arran de la mort del delegat Eduard Fontserè i en ple cop de timó per evitar la desaparició de la Societat, fos elegit delegat de l'IEC Pau Vila, que havia tornat a establir-se de forma permanent a Catalunya i havia estat nomenat, l'any 1969, membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans. Al final de la seva vida, quan ja és plena d'homenatges i reconeixements –un dels quals organitzat precisament per la SCG–, Vila s'incorpora novament, el 1970, a la Junta de Govern. En la darrera tasca a la Societat, Vila continua amb l'empenta que el caracteritzà tota la seva vida, proposant i participant en tota mena d'activitats. Un cop més, i ja amb noranta anys fets, hi ha Pau Vila impulsant la Geografia del país.

A la mort de Vila, el 1980, passa a ser el delegat de l'IEC Josep Iglésies, que havia estat president de la Societat (1970-73) i havia estat elegit membre numerari de l'IEC l'any anterior.[321] Sota la presidència de Solé Sabarís, Iglésies manté la representació de la generació anterior a la Guerra Civil davant una Societat Catalana de Geografia ara ja completament modernitzada i en mans d'una nova fornada de geògrafs sorgits de la universitat. Iglésies reivindica una Geografia historicista, com

320. Hi ha una carta d'Iglésies a Casassas, del 30 de novembre de 1973, que dona idea del biaix artesà de la gestió (ANC, fons J. Iglésies, núm. 14).

321. IEC (1997). *Directori de membres de l'Institut d'Estudis Catalans*. p. 61.

més va més allunyada de l'àmbit acadèmic, ensems que manté certs plantejaments deterministes en les seves obres geohistòriques i fisiogràfiques. En aquesta època, Josep Iglésies, continua impulsant les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos de les quals havia estat un dels principals creadors i en les quals es presentaven cada any comunicacions de temes geogràfics, però en un entorn completament separat de la SCG (Gavaldà, 1992).

Des del traspàs d'Iglésies, el 1986, fins 1989, no hi va haver delegat de l'IEC a la Junta de Govern. La raó d'aquest buit només es menciona en una nota a *Treballs de la SCG* on es parla d'una "profunda reorganització de l'IEC en aquells anys".[322] Finalment, però, el 1989 és elegit nou delegat Marc Aureli Vila, fill de Pau Vila. La trajectòria d'aquest geògraf que, a l'exili arribà a catedràtic de Geografia de la Universidad Central de Veneçuela, és prou coneguda (Casassas, 1991; Bertran, 2008; Tobaruela i Tort, 1997; Vila Sinclair-Spence, 2008). Membre de l'Institut des de 1988, fou el delegat de l'IEC a la SCG de 1989 fins 2001.

La figura del delegat de l'IEC a la Societat Catalana de Geografia va mantenir en tot aquest període el perfil del geògraf que havia participat en l'etapa fundacional i a qui l'Institut fa un reconeixement amb el nomenament de numerari, per la feina feta, bé a l'exili, bé mantenint la flama encesa en el que el mateix Iglésies va anomenar "l'etapa de les catacumbes".

Les relacions amb la Geografia universitària

Amb la creació del Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona, el 1965, sota el guiatge de Joan Vilà-Valentí (Carreras, 1999) i del Departament de Ciències Socials a la UAB sota el d'Enric Lluch (Tulla, Garcia Ramon i Estalella, 2019 i 2020), la Geografia universitària a Catalunya comença a tenir una important rellevància després de la inoperància acadèmica docent dels catedràtics anteriors a Vilà-Valentí: Eduardo Pérez Agudo i Luis García Sainz, que ho van ser a la UB els anys 1919-1950 i 1950-65 respectivament. La relació d'aquests dos catedràtics amb la SCG fou del tot inexistent, i amb el primer, per raons polítiques òbvies. Pérez Agudo va col·laborar amb les dues dictadures espanyoles del segle xx, s'oposà a la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona en substitució de la Universitat de Barcelona durant la segona república espanyola i, a més a més de publicar a *La Vanguardia Española* una reflexió sobre el 12 d'octubre gairebé cada any, entre 1944 i 1959, era el geògraf que anava a fer cursos i conferències per als militars. Luis García Sainz, malgrat dedicar-se a la geomorfologia, no sembla que tingués cap mena de relació amb Solé Sabarís, catedràtic de Geografia física a la Facultat de Ciències a la UB.

322. "Marc Aureli Vila, nou delegat de l'Institut d'Estudis Catalans". *Treballs de la SCG*, núm. 20, p. 95-96.

Un repàs a la relació de ponents a la tribuna de la Societat Catalana de Geografia en aquest període, indexada a l'annex 1, deixa ben palesa l'empremta de les primeres fornades de geògrafes i geògrafs sortits dels departaments acabats de crear a la UB i la UAB. La vinculació de la universitat amb la SCG havia quedat definitivament establerta. Només faltava que els estudiants es fessin partícips de les activitats de la Societat. En aquest sentit, els antics alumnes de Lluís Casassas recorden l'*obligació* d'anar a les conferències i fer-ne un resum per a l'avaluació de les assignatures que ell impartia a la UB. Tot i que d'altres docents també recomanaven d'assistir en algun dels actes de la Societat, només Casassas ho feia de manera sistemàtica. Gràcies a això, molts alumnes aconseguiren conèixer i escoltar els geògrafs i les geògrafes de l'àmbit de la cultura catalana, de la resta d'Espanya i de l'estranger.[323] Sovint, les conferències i els cursets tractaven de les recerques que estaven fent els ponents i així es divulgaven temes i enfocaments nous que anaven apareixent en la vida acadèmica universitària relacionada amb la Geografia.

Les temàtiques que estructuren els cursos acadèmics (1970-1992)[324]

> Quan era secretari amb la Junta de Govern presidida per Lluís Solé i Sabarís, Casassas va assumir, com més va més, l'organització dels cursos anuals de la Societat, i va introduir-hi la novetat d'un fil conductor que cohesionés les diferents intervencions al llarg de l'any. (Biete, Bertran i Cuxart, 1993, p. 252).

Les conferències i els cursets de la SCG són com el baix continu de la música barroca: és l'estructura que complementa la melodia. Si als dos capítols anteriors s'ha tractat de l'empenta dels temps fundacionals fins a la fi de la Guerra Civil i dels anys foscos de la primera postguerra i de la clandestinitat, és d'ençà 1970 que els diferents presidents de la Societat acompanyats de les seves juntes respectives, creen les melodies –les temàtiques dels cursos i la selecció de conferenciants– que de manera sovintejada s'estructuren en conferències mensuals i en cursets segons la disponibilitat de qui els imparteix i del calendari d'activitats de la SCG. Cal remarcar que l'organització dels diferents cursos, amb les conferències i els cursets, exigeix molta feina al darrere que no sempre es veu: cartes, trucades telefòniques, ensobrament de convocatòries... són tasques que suposen molt temps i que, sobretot des de finals del decenni de 1970, moltes vegades es feien al domicili de Lluís Casassas.

El renovat impuls de la Societat Catalana de Geografia a partir de 1970 es va notar de seguida en l'organització de les conferències. L'homenatge a Eduard Font-

323. Sovint s'aprofitava la vinguda d'aquest professorat de la resta d'Espanya i de l'estranger a les universitats catalanes per tal que fessin conferències a la SCG.

324. Tota l'activitat de la Societat Catalana de Geografia està indexada anualment a l'apartat 'trajectòria' (*https://scg.iec.cat/Scg6/Scg63/S639999.htm*) de l'*Obrador Obert*, la pàgina web de la SCG vigent fins l'any 2020. Així mateix, es pot consultar en l'annex 1 del present llibre, una relació completa de ponents, conferències i sortides d'estudi.

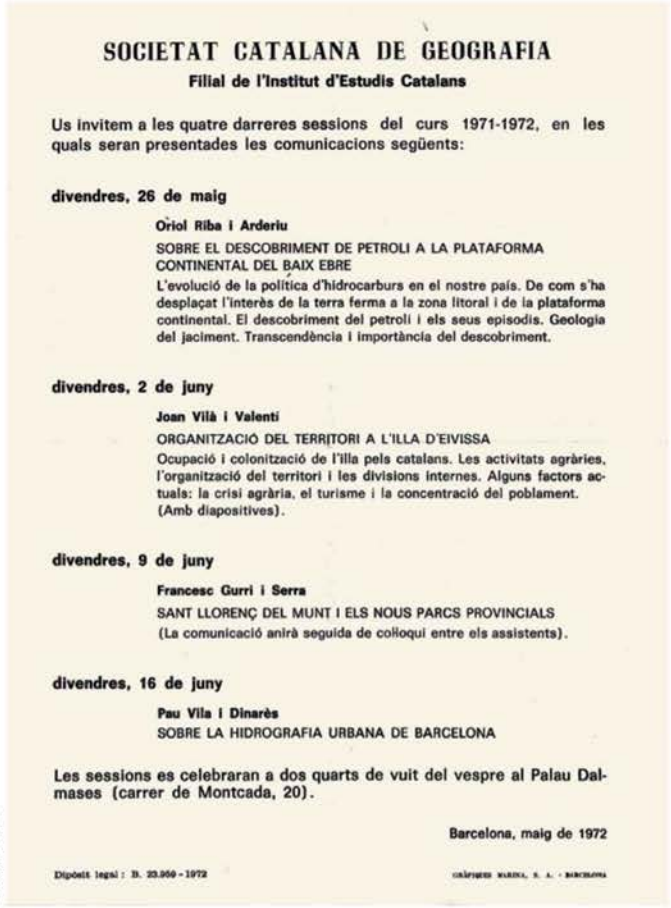

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans

Us invitem a les quatre darreres sessions del curs 1971-1972, en les quals seran presentades les comunicacions següents:

divendres, 26 de maig

Oriol Riba i Arderiu

SOBRE EL DESCOBRIMENT DE PETROLI A LA PLATAFORMA CONTINENTAL DEL BAIX EBRE

L'evolució de la política d'hidrocarburs en el nostre país. De com s'ha desplaçat l'interès de la terra ferma a la zona litoral i de la plataforma continental. El descobriment del petroli i els seus episodis. Geologia del jaciment. Transcendència i importància del descobriment.

divendres, 2 de juny

Joan Vilà i Valentí

ORGANITZACIÓ DEL TERRITORI A L'ILLA D'EIVISSA

Ocupació i colonització de l'illa pels catalans. Les activitats agràries, l'organització del territori i les divisions internes. Alguns factors actuals: la crisi agrària, el turisme i la concentració del poblament. (Amb diapositives).

divendres, 9 de juny

Francesc Gurri i Serra

SANT LLORENÇ DEL MUNT I ELS NOUS PARCS PROVINCIALS

(La comunicació anirà seguida de colloqui entre els assistents).

divendres, 16 de juny

Pau Vila i Dinarès

SOBRE LA HIDROGRAFIA URBANA DE BARCELONA

Les sessions es celebraran a dos quarts de vuit del vespre al Palau Dalmases (carrer de Montcada, 20).

Barcelona, maig de 1972

Dipòsit legal: B. 23.950 - 1972

Arxiu SCG

Targetó de les quatre darreres conferències del curs 1971-72

serè, un dels pocs actes celebrats aquell any, dedicat a la memòria del sogre de l'acabat d'elegir president de la Societat, Josep Iglésies, donaria pas a noves generacions de geògrafs que es dedicaven a una nova Geografia, sense menystenir mai el llegat i la presència dels qui havien mantingut la SCG durant la dictadura de Franco. 1971 és un any de transició, on es combinen conferenciants que hom pot anomenar històrics (Puchades, Gurri o Llobet) amb les noves incorporacions (Borja, Seró, Bolòs o Giral). S'ha encetat una nova etapa i es comencen a tractar temes, per exemple, de Geografia econòmica (la regió fruitera de Lleida, la llet a Catalunya) o de territori (les àrees suburbanes de Barcelona). Se celebren dos homenatges, un de pòstum al president Josep de C. Serra i Ràfols i l'altre a Pau Vila, en ocasió dels seus 90 anys, aquest darrer organitzat i conduït per Enric Lluch. L'any següent continua aquesta tendència de combinació d'uns i altres i es compta, entre d'altres, amb la presència de Pierre Deffontaines. La Societat no trenca amb el passat sinó que fa de pont entre la Geografia anterior a la Guerra Civil i la que sorgeix a partir dels seixanta. La capacitat i l'habilitat que va tenir de posar en contacte uns i altres és, sens dubte, un dels seus èxits. De fet, un dels objectius ha estat sempre ser punt de trobada entre diferents generacions, reunir la fragmentació acadèmica i professional i discutir tots els arguments al voltant de la disciplina.

La diversitat de temàtiques dels cursos acadèmics és evident. D'una banda s'aprofiten esdeveniments com els aniversaris de Pau Vila (1971-72) i Josep Iglésies (1979), o les defuncions d'Eduard Fontserè (1970-71), Pau Vila (1980-81) i Lluís Solé Sabarís (1985-86), per a homenatjar-los, així com de la mateixa SCG, com ara

Figura 3. Temes tractats en les conferències de la SCG (1970-92)

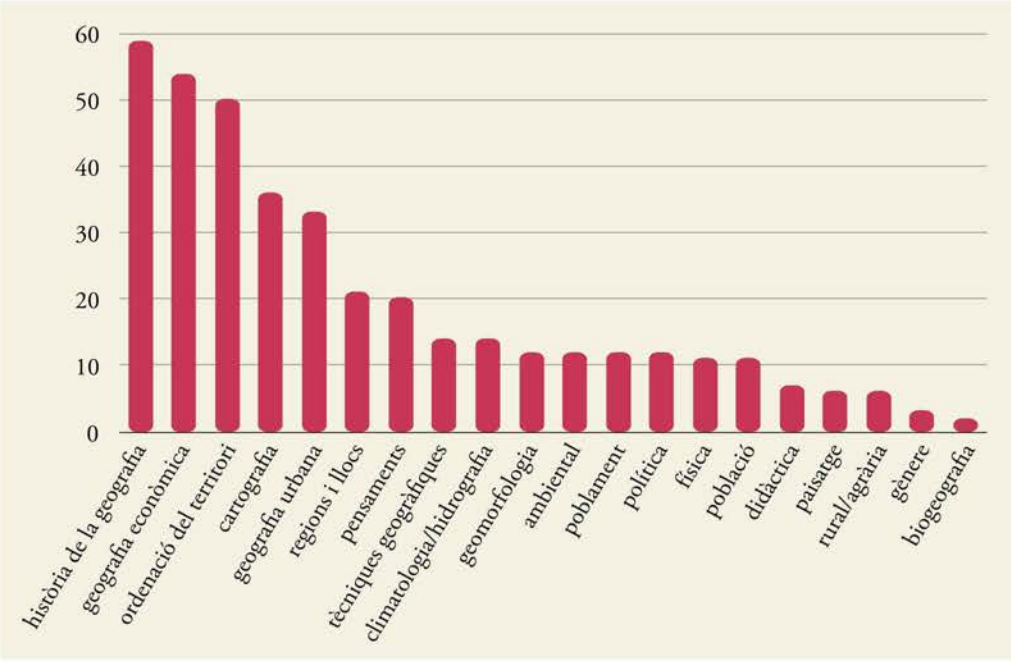

el cinquantenari de la seva fundació (1984-85) o la realització del Primer Congrés Català de Geografia (1990-91 i 1991-92); i de l'altra, es tracten temes d'actualitat, com l'Atles Temàtic de Catalunya, els nous corrents de la Geografia (1986-87), l'organització de l'espai urbà (1987-88), l'aproximació a la realitat geopolítica del país (1988-89) o la diversitat dels paisatges i les activitats econòmiques (1989-90).

El primer curs amb un fil conductor específic fou el 1973-74, que es va dedicar a l'Atles Temàtic de Catalunya.[325] És important posar de relleu l'interès en reunir tot un munt de recerques que es feien en universitats i departaments per part d'investigadors molt joves. La SCG és el punt d'encontre per aglutinar els coneixements que podien haver portat a confegir un atles temàtic del país, però les dificultats per a publicar en aquells anys eren encara insuperables per a la Societat. Tot i la quantitat i qualitat, les conferències dictades no es van poder publicar. Plausiblement, d'aquestes sessions, en sorgí l'*Atlas sòcio-econòmic de Catalunya* dirigit per Tomàs Vidal en la part científica i amb Josep A. Plana com a director executiu, del qual sols hi ha dos volums/dues carpetes: el primer dedicat a poblament, població i demografia i el segon, a agricultura i pesca. Es va publicar el 1980,[326] sota els auspicis

325. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (núm. 213 a 243).

326. Vidal, Tomàs; Josep A. Plana [dirs.] (1980-82). *Atlas sòcio-econòmic de Catalunya*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya: Servei d'Estudis del Banco Occidental: Servei d'Estudis a Barcelona del Banco Urquijo. Tal com consta en la informació del Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya (CCUC), "Aquesta

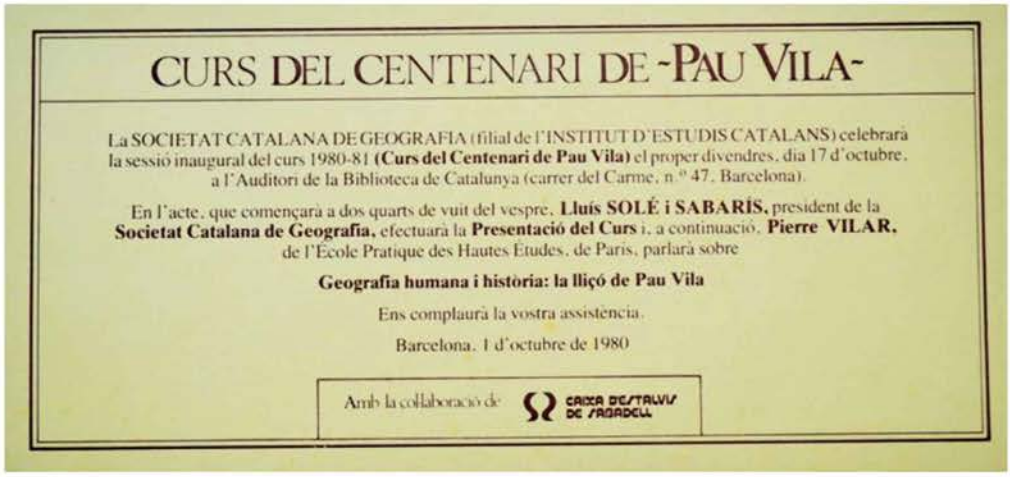

CURS DEL CENTENARI DE -PAU VILA-

La SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA (filial de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS) celebrarà la sessió inaugural del curs 1980-81 **(Curs del Centenari de Pau Vila)** el proper divendres, dia 17 d'octubre, a l'Auditori de la Biblioteca de Catalunya (carrer del Carme, n.º 47, Barcelona).

En l'acte, que començarà a dos quarts de vuit del vespre, **Lluís SOLÉ i SABARÍS**, president de la **Societat Catalana de Geografia**, efectuarà la **Presentació del Curs** i, a continuació, **Pierre VILAR**, de l'École Pratique des Hautes Études, de Paris, parlarà sobre

Geografia humana i història: la lliçó de Pau Vila

Ens complaurà la vostra assistència.

Barcelona, 1 d'octubre de 1980

Amb la col·laboració de CAIXA D'ESTALVIS DE SABADELL

Arxiu SCG

Targetó de la conferència de Pierre Vilar, el 1980

de tres entitats bancàries i amb un pròleg de Joan Vilà-Valentí, però sense cap menció a la Societat Catalana de Geografia.

El curs acadèmic 1986-87 s'ocupa de "La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia,"[327] amb la presència d'un bon nombre de geògrafs estrangers, on es fa palesa la influència de Maria Dolors Garcia Ramon, qui el 1986 havia entrat a la Junta com a vicepresidenta, ja que aquesta temàtica era part important de la seva recerca (entre d'altres: Garcia Ramon, 1985).

El curs 1987-88 es dedica a l'"anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà,"[328] ara ja amb la presència sovintejada de geògrafs estrangers, com el francès Paul Claval, i de professionals d'altres disciplines, com ara l'arquitecte i urbanista Joan Anton Solans. El curs següent, seguint aquesta empremta, s'orienta a una "Aproximació a la realitat geopolítica de Catalunya."[329] Finalment, just abans dels cursos del Primer Congrés, el 1989-90 s'ocupa de "La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques,"[330] un curs que, fent parangó al títol, aplega també temes ben diversos.

Pel que fa a la temàtica de les conferències,[331] la figura 3 mostra com la història de la Geografia, l'ordenació del territori, la cartografia, la Geografia econòmica i la Geografia urbana superen les 30 sessions en aquest període analitzat. Això té com

obra no s'ha acabat mai d'editar. Només se'n van van fer dues entregues (vol. I i II)". D'aquestes dues, se'n va fer una edició anomenada "escolar", publicada per l'editorial Sirocco el 1983.

327. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (entre els núms. 397 i 419).

328. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (entre els núms. 420 i 438).

329. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (entre els núm. 439 i 464).

330. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (entre els núms. 465 i 475).

331. Val a dir que una mateixa conferència o sessió d'un curset pot ser inclosa en una o més categories, raó per la qual el nombre resultant d'intervencions a la tribuna de la SCG pot superar el de l'annex 1.

a causa alguns esdeveniments puntuals, a excepció de la darrera que, tal com s'ha pogut llegir en els capítols anteriors té una llarga i nombrosa tradició en les conferències realitzades.

Pel que fa a la història de la Geografia, hi ha un bon nombre d'activitats que es fan en homenatge per l'aniversari del naixement d'alguns geògrafs,[332] per les defuncions,[333] per les celebracions,[334] per esdeveniments importants per a la SCG,[335] o per contactes personals. En aquest darrer cas, cal citar que Joan Vilà-Valentí, convidat a participar en la Junta del dia 22 d'octubre de 1974, explicà que la Unió Geogràfica Internacional

> ha començat la preparació d'unes fitxes relatives a les figures principals del pensament geogràfic i que hom ha pensat en que la Societat Catalana podria encarregar-se de les referents als geògrafs catalans del període que va de mitjans del segle passat a 1936/39. S'acorda acceptar la proposta i es demana al Sr. Vilà que en el curs vinent parli als membres de la Societat de l'abast, importància i metodologia a seguir per a l'elaboració de les fitxes.[336]

La cartografia i la Geografia econòmica tenen un significatiu volum de conferències a causa de dos esdeveniments. L'interès cartogràfic queda reflectit en el curs dedicat a l'Atles temàtic de Catalunya. Pel que fa al considerable nombre de conferències sobre qüestions de Geografia econòmica, la raó cal cercar-la en la celebració de la III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils, reunió internacional de la qual es publicaren comunicacions i resums als números 3, 4 i 5 de *Treballs de la SCG*.

L'ordenació del territori entesa en un sentit ampli (planificació, gestió, organització territorial de l'administració pública, divisió territorial) ha estat tothora un dels temes fonamentals –si és que no *el tema fonamental*– de la *suposada* escola catalana de Geografia. Per això, s'hi van fer nombroses conferències i, sobretot, les Jornades sobre la Regionalització i els Ens Intermedis, celebrades a la seu de l'IEC del 19 al 21 d'abril de 1989. Van ser 16 presentacions de diversos geògrafs sobre el paper que juguen les regions en l'ordenació territorial, ja sigui de l'administració pública, ja sigui sobre l'anàlisi i interpretació de les estructures territorials.[337]

---

332. Pau Vila pels seus 90 anys el 1971.

333. En els anys que s'assenyalen hi ha sessions dedicades a les persones citades per la seva defunció: 1970, Eduard Fontserè; 1971, Josep de Calassanç Serra i Ràfols; 1979, Pierre Deffontaines; 1980, Josep Parunella; el curs 1980-81 va tenir com a títol "El centenari de Pau Vila", qui va morir el 1980; el curs 1985-86 fou el d'homenatge a Lluís Solé Sabarís, mort el 1985; 1987, Josep Iglésies; 1992, Lluís Casassas.

334. Els 40 i 50 anys d'existència de la SCG, el 1976 i 1985 respectivament; 1985, els 25 anys de l'edició del primer volum de la *Geografia de Catalunya* dirigida per Solé Sabarís i publicada per l'editorial Aedos.

335. Com ara el 1989, les Jornades sobre els Ens Intermedis i el 1991, el I Congrés Català de Geografia.

336. Acta de la Junta de Govern de la SCG, de 22 d'octubre de 1974.

337. Els textos d'aquestes conferències es troben al llibre *La regionalització del territori i els ens intermedis*, publicat per la Diputació de Barcelona el 1990. Sobre aquest acte, hi ha informació al núm. 17, d'abril de 1989, de *Treballs de la SCG*.

Un fet força significatiu en aquest període és el canvi de seu de la Societat Catalana de Geografia. L'any 1982 l'IEC recupera l'edifici de l'antic Hospital de la Santa Creu, que havia passat a mans de la Diputació de Barcelona rere la Guerra Civil. A partir d'aquesta data, l'Institut, amb les societats filials, es trasllada del Palau Dalmases a la Casa de Convalescència. La Societat s'estableix en aquesta nova ubicació al carrer del Carme de Barcelona on passarà a celebrar les conferències.

Un altre aspecte a remarcar d'aquest període, és l'organització de cursets i seminaris dins de les activitats de la SCG. L'àmplia oferta de cursos de disciplina geogràfica en diverses universitats no fou cap entrebanc per esmerçar una part dels seus esforços a organitzar aquesta mena d'activitats, sobretot sota la presidència de Salvador Llobet i consolidades de ple a l'etapa de Lluís Casassas, qui el 1973 ja havia muntat el primer d'aquests seminaris, amb Pau Vila, i el segon, el 1974, amb Francesc Roca, dedicats a la Geografia urbana de Barcelona. Després els seguirien tot tipus de temàtiques, tant de Geografia física com de Geografia humana i aplicada, amb presència de professors catalans però també forans, com ara Milton Santos, Paul Claval –un assidu a la SCG– o Joaquín Bosque Maurel. Una quarantena llarga de cursets i seminaris celebrats durant tota aquesta etapa, confirmen l'activitat de la Societat i el paper dinamitzador del debat intergeneracional i interuniversitari. Tot plegat contribuí a forjar l'objectiu d'esdevenir fòrum de debat i de difusió, amb participació de professorat i estudiants d'arreu i de moltes disciplines, sempre amb lloc per als amateurs interessats en la Geografia.

És interessant copsar com es distribueixen els temes de les diverses sessions de la SCG durant l'etapa 1970-92 i, sobretot, com alguns de nous apareixen cap a mitjans i final del període estudiat. Mentre que la història de la Geografia, Geografia urbana i regions i llocs tenen una presència habitual al llarg del període, n'hi ha de més escadussers (cartografia, didàctica, tècniques geogràfiques) o no apareixen de manera sovintejada fins a finals del decenni de 1970 o a principis del de 1980 (pensament, ordenació del territori, Geografia política). Si com s'ha assenyalat abans, Salvador Llobet es queixava de la desigual presència de temes de Geografia física en favor de la Geografia humana, és perquè tenia raó, ja que aquesta assoleix, si fa no fa, el doble de sessions que la primera. Hi ha quatre anys on no hi ha cap acte específic de Geografia física: 1980 –la majoria de sessions van estar dedicades a Pau Vila, en ocasió de la seva defunció–, 1984, 1987 i 1988. Aquests dos darrers anys, per l'orientació temàtica del curs: "La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia"[338] i "Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà". Ara bé, allò que resulta del tot sorprenent és l'escassa presència de la Geografia rural i agrària, quan ha estat un tema àmpliament treballat en la Geografia catalana.

338. Pel que fa a molts dels llibres d'història de la Geografia i/o de pensament geogràfic, la majoria de reflexions –per no dir la totalitat– són de Geografia humana i no pas de Geografia física. A això cal afegir que la reflexió sobre els nous corrents en Geografia a Catalunya no és gaire abundant i que des de la Geografia física és gairebé inexistent.

Figura 4. Àrees d'estudi en conferències i cursets (1970-92)

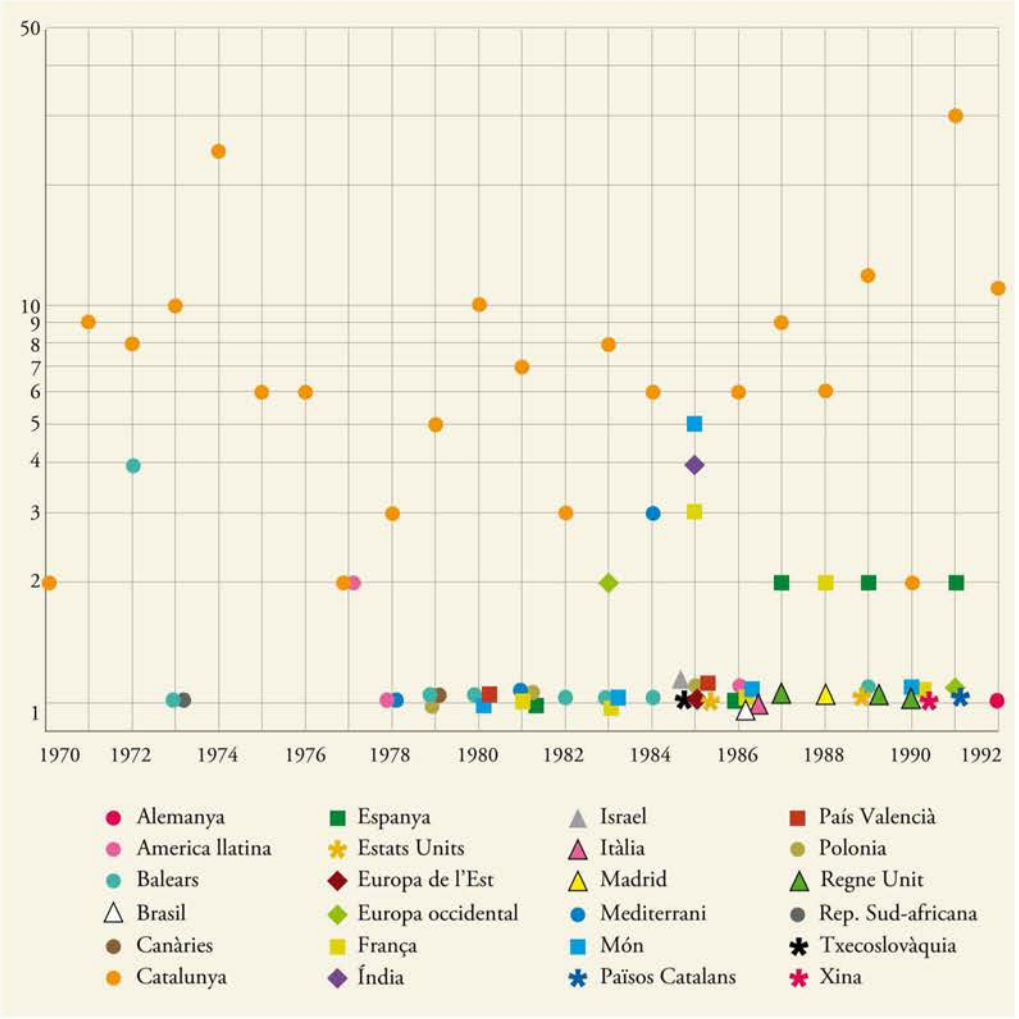

Pel que fa a les àrees i llocs d'estudi de les conferències i cursets de la SCG, Catalunya n'és la principal, ja que la majoria de conferenciants són del país. Malgrat això, hi va haver tres conferències de geògrafs catalans que tractaren d'altres llocs: el 16 de maig de 1973, Francesc Gurri sobre "Les dues cares i la creu de la República de Sud-àfrica"; el 18 d'octubre de 1977, Marc-Aureli Vila sobre "Els deltes veneçolans"; i el 10 de novembre de 1978, Pau Vila va tractar de "Marià Martí bisbe de Caracas (Veneçuela), geògraf sense saber-ho".

Les àrees i llocs explicats en conferències i cursets són d'allò més diversos, i abasten gran part del món, tal com mostra la indexació feta, per ordre cronològic d'aparició, a la figura 4. Com és lògic, en la majoria dels casos, estan relacionats amb el país o

zona geogràfica d'origen de qui fa les xerrades. L'any 1985 s'enregistra un significatiu pic de presència estrangera arran la celebració de la III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils, de què es parlarà més endavant. Val a dir, això no obstant, que en el decurs dels anys, tot i el domini aclaparador dels temes referits a Catalunya, hi ha una lleugera tendència a l'alça de la diversitat geogràfica de les localitzacions, que cada cop abasten més indrets del planeta.

En aquesta etapa, l'organització de conferències queda plenament consolidada amb una significativa presència de joves geògrafs universitaris catalans al costat dels geògrafs de la vella escola, reforçats amb investigadors d'altres disciplines afins i amb la presència de rellevants figures de l'estranger. La SCG havia començat a ser un pol de trobada i de difusió de la Geografia que s'estava fent a Catalunya.

Les sortides de la Societat (1970-1992)

Aquella Geografia viva, que ja des dels anys vint, i sobretot els trenta del segle xx, impulsava anar a conèixer directament el territori es manté en una de les activitats més remarcables de l'entitat: les sortides d'estudi. Aquestes excursions geogràfiques han imprès caràcter a la Societat. Trepitjar i conèixer el territori és un objectiu de la Societat Catalana de Geografia des de la seva fundació i en aquesta etapa que hom anomena de refundació passaren a tenir un paper fonamental. Les sortides es van concebre per copsar la diversitat geogràfica del país, tant física com humana, social o econòmica. Això volia dir cercar-hi la companyia d'experts en les temàtiques que s'hi anaven a veure i també organitzar visites i taules rodones amb autoritats i persones coneixedores del indrets visitats, per percebre i discutir els problemes dels llocs. Aquest esquema, de fet, s'ha mantingut fins a l'actualitat.

No és estrany, doncs, que una de les tres comissions assessores organitzades per la Junta de Govern l'any 1973 sigui la d'excursions, que s'adjudica a Lluís Casassas, amb la col·laboració de Francesc Gurri i Josep Oliveras. Casassas esdevindrà l'ànima de les excursions de la SCG i crearà un referent per al coneixement geogràfic de Catalunya. Tothom qui va fer alguna de "les excursions d'en Casassas" les recorda amb admiració i reconeixement.[339] Tal com escriuen Biete, Bertran i Cuxart (1993, p. 252),

339. En l'entrevista que Maria Dolors Garcia Ramon (MDG) i Joan Nogué (1993, p. 266-267) li van fer a Lluís Casassas (LIC) es tracta el tema de les sortides, i hi ha escrit:

> MDG– Precisament per les mateixes limitacions que tu acabes d'esmentar, hi ha pocs professors disposats a sortir amb els estudiants, mentre que tu... Bé, justament aquesta és una de les facetes com a professor que més agrada als teus estudiants, segons ens consta.
>
> LIC– M'agrada sentir-ho.
>
> MDG– Sembla que t'apassiones, que t'entusiasmes davant dels paisatges.
>
> LIC– M'agradaria que fossin ells els entusiasmats... Però és cert, els paisatges m'apassionen, perquè reflecteixen l'aventura humana i aquesta és realment apassionant. L'aventura humana es pot resseguir, evidentment, a través d'un llibre, però no hem d'oblidar que la història es plasma en el territori. Quan surto fora vull que

Casassas va saber trobar sempre la participació dels especialistes universitaris i dels estudiosos locals, la col·laboració dels centres d'estudi i, sovint, el suport econòmic de les institucions locals.

Aquell mateix any 1973, s'inicien les sortides d'estudi i la primera, Girona, s'organitza el 16 de juny, al final del curs 1972-73. L'excursió, anomenada "El Gironès i la ciutat de Girona," fou coordinada per Enric Lluch i Carles Alabart, comptà amb explicacions dels geòlegs Solé Sabarís i Lluís Pallí, i de l'historiador Jaume Sobrequés, i es va efectuar una sessió científica a l'Estudi General de Girona. El 24 de novembre es visita Manresa, la ciutat natal del membre de la comissió d'excursions Josep Oliveras, sobre la industrialització i història urbana de la qual estava fent la recerca que esdevindria la seva tesi de llicenciatura i de doctorat;[340] la sortida comptà amb la col·laboració de Valentí Masachs.

Fons família Solé Sabarís

Acte acadèmic de la sortida d'estudi a la Cerdanya el 1976, a l'Ajuntament de Puigcerdà. Qui parla és Lluís Solé i Sabarís; a la seva esquerra, Pau Vila, i a la seva dreta, Joan Becat i Josep M. Puchades.

El juny de 1974 s'efectuà una visita urbana al barri d'Hostafrancs de Barcelona, com a complement d'una conferència de Carles Carreras, i el mateix mes de l'any següent la SCG va anar a Igualada. Fou, però, la sortida organitzada els dies 3 i 4 de juliol de 1976 a la Cerdanya la que havia de deixar un dels records més inesborrables dins de les activitats de la Societat. El motiu fou la celebració del cinquantenari de la publicació de *La Cerdanya* de Pau Vila i va comptar amb la presència del mateix Vila, juntament amb explicacions a càrrec de Pere Verdaguer, Joan Becat, David

els estudiants entenguin sobre el terreny el perquè d'aquell poblament dispers, el perquè d'aquell poble avui deshabitat (...) que vegin les empremtes del pas de l'home per aquesta terra: com l'home va formant el paisatge, i com, alhora el paisatge el condiciona. Tot això és apassionant, o no? Ningú no pot quedar insensible quan s'enfila dalt d'una muntanya i veus el país com si l'estiguessis mirant amb un mapa.

340. Oliveras, Josep (1985) *Desenvolupament industrial i evolució urbana a Manresa 1800-1870*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa. Oliveras, Josep (1986) *La consolidació de la ciutat industrial: Manresa 1871-1900*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa.

Serrat i Lluís Solé Sabarís. Va ser una sortida d'enllaç entre la Geografia d'abans de la guerra i la que s'estava fent en aquells moments. A partir d'aquí, la SCG organitzarà, amb l'excepció dels anys 1981 i 1982, una sortida anual, que a partir de 1988 passen a dues. En aquest període les destinacions es focalitzen, per raons d'accés, al nord-est de Catalunya, i sobretot a la província de Barcelona, tret des dues, una a Lleida i l'altra a la Franja de Ponent. Cal tenir present que les sortides (menys la de la Cerdanya) eren d'un sol dia, amb partida i tornada des de de Barcelona, quan ni vies de comunicació ni automòbils eren els d'ara.[341]

C. Montaner

Lluís Casassas donant explicacions, a la basílica visigòtica del Bovalar (Seròs), el 28 d'abril de 1990. En el grup s'hi distingeixen, entre altres, Joaquim Cabeza, M. Dolors Olivé, M. Rosa Viñolas, Anna M. Casassas, Francesc Nadal i Jesús Burgueño.

Els congressos i les jornades

El decenni dels vuitanta la Societat Catalana de Geografia assolí una maduresa que li permeté organitzar congressos i jornades de gran rellevància, que haviren d'afermar el seu paper com a veritable fòrum de discussió de la Geografia del moment. Des del mateix any que Lluís Casassas va assolir-ne la presidència –el 1985– s'organitzen tres esdeveniments que marcaran una fita dins de la Societat: la III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils, les Jornades sobre la Regionalització de Catalunya i els Ens Intermedis, i el Primer Congrés Català de Geografia.

341. Vegi's la relació completa de les sortides d'estudi de la SCG a l'annex 2 i una breu sinopsi de cadascuna a l'annex 1 del present treball.

III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils

La relació personal de Lluís Casassas amb el geògraf polonès Ludwik Straszewicz va suposar per a la SCG l'oportunitat d'organitzar, el 1985, aquesta sessió internacional, que comptà amb la participació de geògrafes i geògrafs de Catalunya i el País Valencià, de França, Polònia, Txecoslovàquia, l'Índia i els EUA.[342] Tal com assenyala Casassas (1985, p. 5):

> Creiem que la nostra participació en aquesta Reunió no ha fet sinó confirmar la nostra voluntat d'obertura a tots els corrents geogràfics i a tots els centres de recerca de fora de Catalunya que ja havia dut a terme la SOCIETAT des dels seus temps inicials.

Amb aquests mots, s'establia un vincle amb la frustrada visita que havien d'efectuar un grup de geògrafs francesos l'estiu de 1936, sota els auspicis de la Societat Catalana de Geografia, i que l'inici de la Guerra Civil va obligar a cancel·lar. Quaranta-nou anys més tard, la SCG reprèn aquesta voluntat d'obertura al món i ho fa enllaçant amb l'etapa fundacional. En paraules de Casassas:

> Només així assolirem que la Geografia de Catalunya s'incorpori als corrents més vius de la ciència geogràfica actual, sense límits de cap classe que frenin la volada, i serem fidels al manament que s'imposaren els fundadors de la SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA i que nosaltres, durant tots aquests anys, hem intentat seguir i hem intentat mantenir (1985, p. 5).

Aquesta sessió, que fou possible gràcies a la col·laboració d'un munt d'entitats, és, de fet, el primer congrés i la primera activitat internacional de la SCG rere la guerra.[343]

Jornades sobre la Regionalització de Catalunya i els Ens Intermedis

Celebrades quatre anys més tard, l'abril de 1989, constitueixen el precedent immediat del *Primer Congrés Català de Geografia*, que es faria un parell d'anys després, el març de 1991 (la SCG també havia participat, entre d'altres, a la *Setmana d'Estudis Urbans*, a Lleida, i a la *Conferència Regional de la Unió Geogràfica Internacional*, a Barcelona). Es tracta d'un precedent des de la perspectiva d'un assaig general per avaluar si la Societat Catalana de Geografia té prou múscul (recursos humans i financers) per convocar trobades d'aquesta mena.

El tema de les *Jornades sobre la Regionalització de Catalunya i els Ens Intermedis* (JRCEI) ve servit per l'interès perenne de la Geografia catalana per les qüestions territorials, en un moment àlgid, marcat per l'aprovació de les Lleis d'Ordenació Terri-

342. Vegi's els núms. 3, 4 i 5 de *Treballs de la SCG*.

343. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (entre els núms. 351 i 370).

torial el 1987, pel consegüent debat científic i territorial i per les discussions subsegüents a la Comissió de Delimitació Territorial, de la qual eren membres Casassas i Vilà-Valentí en representació de l'IEC. En aquestes qüestions la predisposició de la Diputació de Barcelona a col·laborar en tots els aspectes estava prou assegurada.[344]

A aquestes jornades, s'hi van convidar professionals de la Geografia i d'altres disciplines amb interessos comuns, de la Universitat i de l'Administració, autòctons (d'arreu els països de parla catalana i de la resta d'Espanya) i forans (de França, Itàlia i Suïssa),[345] amb la voluntat de cobrir un ampli espectre temàtic i ideològic, tot i que hi seguirà havent les mancances derivades dels conflictes assenyalats anteriorment (com Enric Lluch i Carles Carreras). I hi ha també la ferma voluntat de deixar petja, amb una publicació especial, pagada per la Diputació de Barcelona.[346]

¿Un pot gosar dir que Lluís Casassas ja anava barrinant la idea de convocar un congrés de Geografia des d'abans de les JRCEI? Probablement. Qui l'ha tingut de professor a la Universitat, no li hauria de costar gens de recordar-lo, sempre dret, predicant sobre el creixement demogràfic de Catalunya els darrers decennis i el desenvolupament del seu sistema de ciutats i àrees metropolitanes, sobre uns canvis que havien transformat el territori en gran mesura, al qual hom s'havia d'apropar des de perspectives diverses per analitzar i projectar transports i comunicacions, emplaçament de serveis i centres comercials. I, alhora, mantenint un gran interès per la didàctica de la Geografia, la qual entenia com una important eina en la formació del jovent.

La Geografia universitària, per altra banda, s'havia fet ressò de l'arribada de successius paradigmes geogràfics i estava plenament consolidada i implantada arreu del territori català: un bon nombre de professionals ocupaven càrrecs tècnics en l'Administració autònoma i la local o formaven part d'equips interdisciplinaris i, fins i tot, hi havia qui havia obert una consultoria pel seu compte.[347] Això feia que els centres d'interès de la Geografia del moment fossin nombrosos. Per tot plegat, hom pot afigurar-se un Lluís Casassas conscient que havia arribat el moment oportú de fer balanç i decidit a fer-ho. N'hi ha prou de llegir el text publicat a *Treballs de la SCG*, núm. 22, de 1990, p. 7 (sense signar, però escrit per ell):

344. La relació entre Rafael Pujol i Marigot, aleshores Cap del Gabinet d'Estudis de la Presidència de la Diputació de Barcelona i Lluís Casassas fou fructífera en molts sentits. La SCG ha mostrat reiteradament l'agraïment a la Diputació pel seu suport, sobretot l'econòmic, per a la realització de diversos actes com també per a la publicació de *Treballs de la SCG*. La relació entre Pujol i Marigot i Lluís Casassas va portar a la Diputació de Barcelona a encarregar a Lluís Casassas a finals de l'any 1991 una revisió del treball que va realitzar amb Joaquim Clusa (1981) sobre l'organització territorial de Catalunya. Es tracta de l'estudi titulat *L'organització territorial de l'administració pública de Catalunya* (Ll. Casassas i J. Casassas 2009).

345. Vegi-se'n relació de ponents i conferències a l'annex 1 (entre els núms. 448 i 463).

346. [Casassas, Lluís (dir.)] (1990) *La regionalització del territori i els ens intermedis*. Barcelona: Diputació de Barcelona. En l'edició del llibre no consta el nom de Casassas, qui, de fet, es va encarregar de recollir i preparar els materials que van ser traduïts (tampoc no consta qui en va fer la traducció) per a la publicació.

347. El consoci Joan-Pere Gensane, de Perpinyà, s'autodefinia com el primer geògraf autònom català.

Cap al Primer Congrés Català de Geografia

Actualment, la Geografia a Catalunya travessa un moment important: Cada curs són més els llicenciats que, al mercat del treball, ofereixen el bagatge de llurs coneixements en una societat que, cada cop, és més conscient que l'arranjament de les qüestions de caràcter territorial és indispensable per a la millora de la qualitat de la vida col·lectiva. Per això, cada vegada hom troba més geògrafs a l'administració, a la docència, a l'assessorament, a les edicions, etc.

La SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA, que sempre procura prestar atenció a les necessitats d'aquesta ciència, ha cregut que era el moment de promoure i de convocar un congrés on, lliures i allunyats de tota mena de dogmatismes i de rutina, es puguin discutir tots els aspectes que afecten la Geografia i la seva inserció a la societat de Catalunya, i on es puguin debatre no només els problemes teòrics que planteja el desenvolupament científic, sinó també els aspectes metodològics tan diversos.

Es confia en la col·laboració dels geògrafs catalans i de tots aquells, sigui quina sigui la seva procedència ideològica o geogràfica, que senten la preocupació pels problemes de la terra i pels que hi genera l'actuació humana.

Es voldria que, a mitjan de març de 1991, el Primer Congrés Català de Geografia iniciés les seves tasques a deu ciutats de Catalunya simultàniament, per continuar, després, a Barcelona, amb la presentació i la discussió de les ponències i les comunicacions. S'espera assolir-ho amb la participació de tots els que s'interessen pel camp múltiple, divers i complicat de les ciències socials aplicades i pel coneixement del territori.

El Primer Congrés Català de Geografia ha de marcar una fita important en l'evolució de la ciència geogràfica a Catalunya i en la seva connexió amb la realitat col·lectiva, ha de servir, a més, per efectuar el balanç de la situació actual de la Geografia a Catalunya, balanç necessari per a que aquesta pugui avançar i desenvolupar-se.

La SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA es complau a fer-vos saber la convocatòria d'aquest congrés i confia en veure-us-hi participar.

Barcelona, maig de 1990

Primer Congrés Català de Geografia (1991)

El punt culminant d'aquest període, fou, sens dubte, l'organització del Primer Congrés Català de Geografia (ICCG) celebrat de l'11 al 15 de març de 1991, amb la voluntat d'aplegar els geògrafs i les geògrafes de Catalunya. Amb aquesta premissa, la Societat Catalana de Geografia era l'entitat idònia per fer de pal de paller dels professionals de la disciplina, més enllà de fragmentacions acadèmiques o dispersions professionals. Val a dir també que la Societat constituïa l'entorn propici per a Casassas, ja que hi tenia marge de maniobra –cosa que no tenia tan fàcil a la Universitat– comptant sempre amb el recolzament unànime de la Junta de Govern. Però tirar endavant l'organització d'un gran congrés com aquest, des d'una societat petita com la SCG, no era gens fàcil, i Casassas n'era prou conscient. L'èxit de les JRCEI celebrades tot just dos anys abans van animar la Junta a tirar endavant aquest

cultura avui

Lluís Casassas diu que "volem crear dubtes i qüestionar la inadaptació del pensament a la realitat"

Els geògrafs catalans debatran al seu primer congrés la necessitat d'un pla general per al país

Més de 200 estudiosos i professionals comencen dilluns una trobada

Barcelona acollirà dilluns la sessió inaugural del Primer Congrés Català de Geografia, que s'iniciarà efectivament dimarts amb una sessió descentralitzada entre Girona, Manresa, Vic, Lleida, Sabadell, Terrassa, Cerdanyola, Vilanova i la Geltrú i Tarragona. La demanda d'un pla general de Catalunya serà una de les qüestions presents als debats que, segons Lluís Casassas, pretenen "crear dubtes i qüestionar la inadaptació del pensament a la realitat"

Ignasi Aragay
BARCELONA

"La necessitat d'un pla general per a Catalunya segur que serà un dels temes presents als debats d'aquest primer congrés, i tu no saps ja ho recordaràs jo", va comentar ahir a aquest diari Lluís Casassas, president de la Societat Catalana de Geografia, entitat que ha organitzat aquesta trobada. Més de 200 estudiosos i professionals, la majoria del Principat, però també procedents de València, Mallorca, la resta de l'Estat i l'estranger s'han inscrit al congrés, que s'obre dilluns amb una sessió no menys a l'Institut d'Estudis Catalans.

Un total de vint-i-quatre ponències abordaran els temes més diversos de l'actualitat geogràfica, entre els quals destaca la relació entre la geografia teòrica i l'aplicada. Avui diu, menys en el terreny teòric existeix "una certa desconnexió", en el de la pràctica professional "està produint un augment ara recent i ignorat de consultories geogràfiques, la demanda de les administracions i la preocupació creixent pel medi natural són els factors que han fet proliferar la societat al mercat de treball del col·lectiu de geògrafs.

La dimensió humanista i ultrera tècnica dels geògrafs pot ser una altra clau d'aquest èxit. No deixa de ser significatiu el cas del mateix Lluís Casassas, que s'ha convertit en el primer *consultant* dels estudiants d'una Universitat espanyola, la de Barcelona. "El contingut humà o valor entrèpic, justament amb la capacitat de síntesis, són aportacions de valor de la geografia", assegura Casassas, que considera que la planificació d'un país no es pot realitzar sense que hi hagi geògrafs al costat d'economistes, enginyers, arquitectes i urbanistes.

Així doncs, la reivindicació que fins ara havia estat l'entrebanc més gran per a la geografia, semblà ara haver-se girat en favor seu. Amb tot, aquest Primer Congrés també provarà d'explicar què és la geografia, més enllà de la clàssica i genèrica definició "La ciència que estudia els moviments de l'home". Un altre interrogant a dirimir és el tema de les ciutats. Tres ponències plantejaran aquesta qüestió des de perspectives diverses: *Ciutat i territori*, *La ciutat metropolitana* i *La regió metropolitana de Catalunya*.

Pensar en el futur

La relació de Catalunya amb l'Europa del Mercat Únic o amb l'Espanya de les autonomies formen un altre bloc de ponències i constitueix un punt de preocupació fins ara oblidat pels geògrafs. En aquesta línia, Lluís Casassas assenyala la necessitat que "els geògrafs comencem a pensar en futurs problemes, com les conseqüències de la implantació del Tren de Gran Velocitat o el que comportarà la província única a Catalunya".

El Congrés ha estat subvencionat per Ajuntaments, les Diputacions de Barcelona i Tarragona, la Generalitat, La Diputació de Tarragona, per tal de donar suport a aquest encontre que tindrà una periodicitat encara per determinar, ha editat un llibre amb les tesis més del geògraf Josep Iglesias. "No ens descobrirem un tresor, però compte un petit bust", diu Casassas.

Per que fa a la dimensió internacional del Congrés, s'ha volgut potenciar amb la participació de tres professors universitaris de la Sorbona, l'Autònoma de Madrid i la Universitat de Pavia.

Notícia sobre el Primer Congrés Català de Geografia al diari *Avui*

congrés, conscient que això significava que hom hi hauria de posar una gran dedicació personal, començant pel seu President. Amb poc més de dos anys, Lluís Casassas, al capdavant d'una junta entregada, va aconseguir de reunir un bon nombre de col·laboradors i organitzar un congrés que ha deixat petja en la història de la Geografia de Catalunya.

El ICCG s'estructurà en 9 conferències, 24 ponències i 68 comunicacions i comptà amb un Consell Científic Assessor integrat per representants de gairebé tots els centres que es dedicaven a la recerca geogràfica en l'àmbit dels països catalans. En un afany lloable –i gens habitual sobretot en aquells anys– es van organitzar activitats en 9 localitats fora de Barcelona. Una acurada anàlisi estadística de les 316 persones inscrites al ICCG (López-Folgueira, 1991) les descriu segons diverses variables i apunta unes conclusions sobre la descentralització de la Geografia catalana més enllà de Barcelona i la presència de la Geografia més enllà de l'ensenyament que, trenta anys després, demanen fer-ne una valoració. En aquesta anàlisi hi ha un punt final que dona la pauta de la que devia ser una de les crítiques d'aquell moment. Concretament es planteja si va ser el primer congrés català de Geografia o el primer congrés de la Societat Catalana de Geografia. És evident que les desavinences també es van fer presents en aquest congrés, com no pot ser d'altra manera en una Societat i en una disciplina que són ben vives. Però, per damunt de tot, n'ha quedat la pluralitat temàtica, l'oportunitat d'encontre i l'encert de les descentralitzacions (Villanueva, 1991-1992).

A la complexitat d'organització del congrés, cal afegir-hi les dificultats per a editar-ne les actes. Casassas tenia clar que calia publicar totes les aportacions, però no era fàcil, sobretot quan el pes de l'edició requeia una vegada més en ell mateix i en una Junta que hi havia dedicat hores i hores. No obstant això, es va maldar per po-

Arxiu IEC

Lectura de comunicacions del Primer Congrés Català de Geografia, el 1991. D'esquerra a dreta, M. Carme Montaner, M. Dolors Garcia Ramon i Josefina Gómez Mendoza

der editar, en quatre volums, totes les conferències, ponències i comunicacions.[348] Si bé l'edició i correcció es va poder assumir voluntàriament, pagar-ne la impressió no va ser tan fàcil. Malauradament Casassas va morir només un any més tard de la celebració del congrés i la Junta de Govern d'aquells moments se les va veure i desitjar per poder assumir els costos d'una edició que va deixar els números en vermell. Una vegada més, l'ajuda rebuda de la Diputació de Barcelona i la compra d'un important estoc de publicacions per part de l'Ajuntament de Barcelona, gràcies als bons oficis del consoci Oriol Nel·lo, va permetre tancar amb èxit, en tots els sentits, el ICCG.

Pel que fa al ICCG, el primer que s'ha de remarcar és la participació oberta a tothom, si bé cal reconèixer que hi va haver qui no hi va prendre part, per desavinences de caire personal, per indefinició o perquè trescava per altres camins. Hi ha qui recorda, per exemple, la renúncia d'Enric Lluch a ser un dels conferenciants adduint que en la tria dels ponents hi havia mancances importants. En segon lloc, s'ha de posar de relleu la decidida voluntat de fer-se present arreu del país, amb actes descentralitzats, en col·laboració amb coordinadors locals. En tercer lloc, el biaix deliberat, indissimulat i gairebé tradicional, cap a la Geografia humana en detriment de

348. Societat Catalana de Geografia (1991) *Primer Congrés Català de Geografia. 4 vols. 1. Conferències, 2. Ponències, 3a i 3b Comunicacions.* Barcelona: Societat Catalana de Geografia. N'hi ha disponibilitat *on line*: conferències (*https://scg.iec.cat/Scg8/Scg82/S821991a.htm*), ponències (*https://scg.iec.cat/Scg8/Scg82/S821991b.htm*) i comunicacions (*https://scg.iec.cat/Scg8/Scg82/S821991c.htm* i *https://scg.iec.cat/Scg8/Scg82/S821991d.htm*).

la Geografia física. En quart lloc, la qualitat dels estats de la qüestió presentats pels ponents en cadascun dels temes tractats en cada àmbit. En cinquè lloc, l'elevada presència de públic en les diverses sessions del congrés i el gran nombre de comunicacions que s'hi van presentar i que hi van ser defensades. I, en darrer lloc, el ple compliment del darrer objectiu, oferir-ne la feina feta en unes publicacions, per tal que les aportacions al ICCG perduressin.

Sobre les qüestions logístiques, es pot apuntar que el ICCG va ser un esdeveniment acadèmic organitzat artesanalment per una colla de gent, alguns més que la Junta de Govern estricta, que hi va posar el coll durant mesos, completant així una jornada laboral amb una activitat no remunerada, i per un Casassas que hi deixà l'ànima (si no alguna cosa més). A l'arxiu del ICCG (custodiat al soterrani de l'edifici de l'IEC del carrer Maria Aurèlia Capmany) hi ha documentació sobre les moltes cartes adreçades a gran nombre de personalitats: a geògrafs per demanar-los de participar, com a ponents o com a membres del Consell Assessor del congrés, a polítics i funcionaris públics de cara a l'organització d'actes o per demanar-los finançament. Ara bé, aquesta feina ingent, però, hauria valgut ben poca cosa, de no haver anat acompanyada de moltes trucades telefòniques i visites de Lluís Casassas a aquestes personalitats. I, endemés, Casassas encara tenia temps per fer cap a les impremtes on es van editar els materials del ICCG.

Diez localidades acogen las sesiones del I Congrés Català de Geografia

"la Vanguardia" 42 3 91

■ Muchos temas de actualidad tienen implicaciones en la geografía. Este encuentro los debatirá y pondrá en contacto a los teóricos de esta disciplina con los que la practican en distintos organismos

ROSA MARIA PIÑOL

BARCELONA. – Una conferencia del catedrático Lluís Casassas centró ayer la sesión inaugural del I Congrés Català de Geografia que durante toda esta semana se celebrará simultáneamente en Barcelona y otras nueve poblaciones catalanas. Organizado por la Societat Catalana de Geografia, este encuentro pretende "despertar la atención de la gente sobre los problemas que estudia la geografía, un olvidar que esta actividad intelectual ha de desempeñar un papel importante en la estructuración de la nueva sociedad", indica Casassas, presidente de la institución organizadora.

La particularidad de este congreso es que se celebra de forma descentralizada. Hoy martes se desarrollarán sesiones en las siguientes localidades: Manresa (sobre la historia y el pensamiento geográficos), Girona (relaciones con la política y la administración del territorio), Tarragona (fundamentos físicos de la geografía), Vic (demografía y población), Sabadell (relaciones con la economía y el territorio), Vilanova (impacto de las nuevas tecnologías de comunicación en la creación de un nuevo concepto de espacio), Terrassa (el hecho metropolitano), Lleida (papel de Cataluña en el estado de las autonomías y en la integración en la nueva Europa) y Cerdanyola, en el marco de la UAB (didáctica y metodología; consecuencias de la Ley de Reforma Universitaria). Mañana el congreso volverá a Barcelona, donde los grupos territoriales (distribuidos en 24 ponencias) debatirán hasta el viernes sus conclusiones.

El interés de estas jornadas no es sólo el de ser un encuentro de especialistas. "Hay muchas cuestiones de actualidad que tienen implicaciones en la geografía –indica Casassas– Por ejemplo: ¿qué es más importante, el eje transversal o el eje del Ebro?, ¿es preferible la desconcentración industrial o la concentración?, ¿qué puede realizarse para hacer competitiva la agricultura? La geografía, ¿debe ser algo cerrado, de laboratorio, o ha de considerarse como una rama científica que está en el umbral de muchos de los estudios que hoy se realizan?"

La finalidad del congreso es precisamente suscitar el debate sobre éstos y otros problemas. "La Societat Catalana de Geografia no es una orden religiosa con un abad, unos dogmas y unas reglas determinadas –dice Casassas–, sino un lugar de encuentro de todos los geógrafos, en el que precisamente analizar y discutir todos los problemas que se plantean." El profesor Casassas, que actualmente ocupa el cargo de "síndic de greuges" de la Universidad de Barcelona, insiste en que "la geografía ya no es aquello que nos enseñaban en nuestra infancia, en que nos aprendíamos de memoria las capitales de Europa por ejemplo. No es sólo algo descriptivo, no tampoco consiste meramente en discutir lo que dicen la escuela de Chicago o la escuela posibilista; se establece en la historia de los movimientos del hombre sobre la tierra, puede servir de instrumento para crear una sociedad mejor"

Las sesiones del congreso se complementan con varias exposiciones: una de cartografía, organizada por el Institut Cartogràfic de Catalunya; otra de mapas antiguos, en la sede del Centre Excursionista de Catalunya, y otra sobre la defensa del Delta del Llobregat, organizada por el Ayuntamiento del Prat, en el Institut d'Estudis Catalans.

El hecho de que un 80 por ciento de los inscritos en las jornadas tengan menos de 35 años debe interpretarse, según Casassas, como signo del interés que la geografía sigue despertando entre los jóvenes. "Hasta hace diez años –dice–, la gente que estudiaba geografía luego sólo podía dedicarse a la enseñanza. Hoy la geografía se aplica a muchas ramas de la actividad: hay geógrafos en varias direcciones generales (medio ambiente, urbanismo, política territorial, administración local...), en el Institut Cartogràfic, en la Mancomunitat de Municipis y en muchos ayuntamientos. Queremos que se establezcan canales de comunicación entre la rama teórica y esas aplicaciones prácticas."■

Lluís Casassas

Notícia sobre el Primer Congrés Català de Geografia a *La Vanguardia*.

C. Montaner

Visita a la Universitat de Vic, en ocasió del Primer Congrés Català de Geografia, el 1991. Amb els braços creuats, Ricard Torrents, rector de dita universitat, i, en primer terme, Anna Cabré, qui va fer la ponència dedicada a demografia.

Fons Montse Cuxart

Junta de Govern de la SCG quan el Primer Congrés Català de Geografia, el 1991. D'esquerra a dreta, Joan Tort, Joaquim Cabeza, Vicenç Biete, Montserrat Cuxart, Enric Bertran, Lluís Casassas, M. Dolors Garcia Ramon, Roser Majoral, Rosa Ascon i Enric Mendizàbal.

Pel que fa al ressò del ICCG en la Geografia catalana, es poden apuntar quatre idees: una, el públic reconeixement expressat per moltes persones del *món* de la Geografia i d'altres disciplines afins i el reconeixement unànime de la figura de Lluís Casassas com a ànima del ICCG; dos, que la SCG complí amb el propòsit de ser lloc de trobada dels geògrafs i les geògrafes catalanes, considerats com a tals des d'una perspectiva àmplia, que abraça tothom preocupat pel territori, de manera que la Geografia adopta un esguard interdisciplinari, amb diversos marcs teòrics, en el debat vehiculat per la nostra ciència; tres, l'impacte del ICCG en la Geografia catalana es podria avaluar a través de l'anàlisi i la difusió de les seves publicacions, les quals foren distribuïdes arreu de les biblioteques universitàries catalanes i espanyoles, en nombrosos centres d'estudis i entre la totalitat de persones participants; i quatre, prou respecte devia infondre el ICCG, quan el segon va trigar força i va prendre un biaix temàtic, centrat en la cartografia.

Vet aquí, finalment, una relació sumària de ponents i temes tractats al Primer Congrés Català de Geografia:

Conferència inaugural: Lluís Casassas i Simó : "La continuïtat de la Geografia catalana." [11 de març]

Conferències temàtiques

Joan Vilà-Valentí: "El pensament geogràfic." [Manresa, 12 de març]

Jordi Borja i Sebastià: "La política i l'ordenament del territori." [Girona, 12 de març]

Vicenç M. Rosselló i Verger: "El component físic en l'ús de l'espai als Països Catalans." [Tarragona, 12 de març]

Anna M. Cabré i Pla: "Població i poblament." [Vic, 12 de març]

Bartomeu Barceló i Pons: "L'economia i el territori." [Sabadell, 12 de març]

Miquel de Moragas i Spa: "Tecnologia de la comunicació i la creació d'espais: dels satèl·lits a les televisions locals." [Vilanova i la Geltrú, 12 de març]

Juli Esteban i Noguera: "El fet metropolità." [Terrassa, 12 de març]

Josep M. Carreras i Puigdengolas: "Les relacions de Catalunya amb l'exterior." [Lleida, 12 de març]

Pilar Benejam i Arquimbau: "La incorporació del constructivisme a la didàctica de la Geografia. Els canvis que comporta." [Cerdanyola del Vallès, 12 de març]

Ponències:

Francesc Nadal i Piqué: "El pensament geogràfic contemporani a Catalunya fins els anys quaranta." [13 de març]

M. Dolors Garcia Ramon: "Tendències recents del pensament geogràfic a Catalunya." [13 de març]

Joan Eugeni Sánchez i Pérez: "La política i l'administració del territori." [13 de març]

Oriol Nel·lo i Colom: "Les teories sobre l'ordenament del territori a Catalunya. Els precedents." [13 de març]

Antoni F. Tulla i Pujol: "El pensament sobre l'ordenament del territori i la legislació actuals." [13 de març]

Josep Oliveras i Samitier: "El paper del territori en l'activitat del sector financer a Catalunya: 1970-1990." [13 de març]

Rafael Giménez-Capdevila: "Les comunicacions i els transports." [13 de març]

Agustín Hernando Rica: "Fonaments teòrics de la didàctica de la Geografia." [13 de març]

Pilar Comes i Solé: "La reforma educativa i la Geografia a l'ensenyament obligatori (6 a 16 anys). Precedents i situació actual." [13 de març]

Rosa Ascon i Borràs, Helena Estalella i Boadella: "La reforma educativa i la Geografia a l'ensenyament postobligatori (16 a 18 anys). Realitat i perspectives." [13 de març]

Tomàs Vidal i Bendito: "La urbanització del territori i de la societat a Catalunya." [14 de març]

Isabel Pujadas i Rubies: "Població i demografia a Catalunya." [14 de març]

Enric Mendizàbal i Riera: "Les noves tendències del poblament." [14 de març]

Roser Majoral i Moliné: "Variacions i canvis recents de l'agricultura catalana." [14 de març]

Mireia Belil i Boladeras: "Les transformacions de la indústria catalana després de la crisi." [14 de març]

Francesc López Palomeque: "Turisme i territori: El model geo-turístic català." [14 de març]

Pilar Riera i Figueras: "Les ciutats i el territori." [14 de març]

Josep Serra i Batiste: "La ciutat metropolitana." [14 de març]

Manuel Ribas i Piera: "La regió metropolitana de Catalunya." [14 de març]

Antonio Gómez Ortiz: "Fonaments físics en l'ordenament del territori." [15 de març]

Joan Becat: "L'anàlisi ecològica, els recursos naturals: ús i malgastament." [15 de març]

Pau Alegre i Nadal: "Les bases de dades i la cartografia." [15 de març]

Martí Parellada i Sabata : "Catalunya i l'Estat de les Autonomies." [15 de març]

Josep Roig i Martí: "Catalunya i la construcció d'Europa." [15 de març]

Conferències extraordinàries

Nicolás Ortega Cantero: "Reflexiones sobre la Geografía española contemporánea." [13 de març]

Paul Claval: "La Géographie et les Géographes au temps de la chute des murs." [14 de març]

Peter Gould: "Helping Others to be Geographers." [15 de març]

Arxiu SCG

Sessió de cloenda del Primer Congrés Català de Geografia, el 1991. D'esquerra a dreta, Enric Bertran, Salvador Llobet, Lluís Casassas i M. Dolors Garcia Ramon.

De la *Revista Catalana de Geografia* a *Treballs de la SCG* tot passant pels llibres d'homenatge i d'actes de reunions científiques

Un dels objectius de Lluís Solé i Sabarís al capdavant de la Societat, talment com ja s'ha assenyalat diverses vegades, era impulsar-ne les publicacions, una de les activitats que havia costat més de tirar endavant, car més enllà del voluntarisme requeria disposar de fons per pagar a la impremta.[349] Ja en la primera Junta de Govern que presidí, el 28 de novembre de 1973, s'organitzaren tres comissions assessores, una de les quals, precisament sobre publicacions, va quedar constituïda per Lluís Riudor i Enric Lluch. El primer acabava d'entrar de vocal a la Junta, mentre que el segon acabava de sortir-ne. Fou en aquesta junta que Solé va pronunciar aquella frase, manta vegada repetida: "una societat que no publica és una societat morta."[350] En aquesta mateixa reunió, es va encomanar a la comissió de publicacions que estudiés quins organismes podrien col·laborar, i de quina forma, a l'empresa de les publicacions. La SCG encarava una tasca en la qual, a més de definir continguts, caldria dedicar una part de l'esforç de la junta a buscar finançament per a les edicions. Les escasses publicacions realitzades fins als inicis del decenni de 1970 són, tal com s'ha indicat en els capítols anteriors, les relacionades amb algunes de les conferències realitzades a la SCG.

En aquells moments ja tenien entre mans les aportacions del curset que s'havia fet sobre les illes Balears i ben aviat sorgí també la proposta de publicar una traducció al català del llibre *La Méditerranée catalane* de Pierre Deffontaines.[351] En el primer cas es van aplegar els textos i els gravats, però no es van arribar a editar.[352] En el segon cas, s'intentà un acostament al Departament de Geografia de la UB, que en aquells moments estava organitzant una exposició amb els dibuixos d'aquest geògraf, però finalment, el llibre, traduït per Raimon Solé Sugranyes, es titulà *Geografia dels Països Catalans* i no veuria la llum fins l'any 1978, en coedició de la SCG amb l'editorial Ariel.

El 1974, la SCG tenia encara un altre llibre en projecte. Es tractava de la *Miscel·lània Pau Vila*, a qui s'havia dedicat el curs 1971-72.[353] Tot sembla indicar que no era fàcil tirar endavant la publicació i, de fet, el llibre d'homenatge a Pau Vila no es va poder desencallar fins el 1975, malgrat disposar-ne dels textos des de 1971,

349. Iglésies diu a Artur Bladé (premi Eduard Brossa 1974, amb l'estudi de la toponímia de Benissanet) que "La Societat de Geografia no té diners per a publicar la vostra obra i l'Institut d'Estudis Catalans tampoc. La nostra cultura viu de caritats, aquesta és la lamentable veritat nua i crua" (ANC, fons J. Iglésies, núm. 14, carta a A. Bladé, 1-7-1974).

350. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 28 de novembre de 1973, p. 2.

351. Deffontaines, Pierre (1975) *La Méditerranée catalane*. París: Presses Universitaires de France, col·lecció Que sais-je? núm. 1609.

352. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 28 de novembre de 1973 (p. 2) i 1 de març de 1974.

353. El projecte inicial preveia distribuir el llibre a l'inici del curs 1971-72, raó per la qual els originals, rebuts amb data límit el 15 d'abril de 1971, eren a la impremta dos mesos després, segons Josep Iglésies (ANC, fons J. Iglésies, núm. 7, carta d'Iglésies a Joan Mercader).

gràcies a Josep M. Puchades, editor i propietari de l'editorial Montblanc, que n'assumí la publicació.[354] Puchades, que coneixia Pau Vila ja d'abans de la guerra, va mantenir-hi una estreta relació quan aquest tornà de l'exili. Aquesta amistat i la col·laboració que sempre va mantenir amb la Societat van motivar a Puchades a assumir-ne l'edició, que aparegué finalment en 1975 a la col·lecció "Monografies locals, sèrie B, núm. 10" de l'editorial Montblanc-Martín, amb la SCG i l'IEC com a editors. La *Miscel·lània Pau Vila* té una primera part dedicada a la vida i obra del geògraf de Sabadell, amb 15 comunicacions, i una segona amb 37 treballs d'homenatge. Hi van participar intel·lectuals que el van conèixer i el van tractar abans de la Guerra Civil, com ara Pere Bosch i Gimpera o Joan Coromines, geògrafs d'abans i després de la contesa bèl·lica (Iglésies, Solé Sabarís, Puchades...), geògrafs que a inicis del decenni dels setanta ja eren considerats com els màxims exponents de la disciplina de postguerra, com poden ser Salvador Llobet, Joan Vilà-Valentí o Vicenç Rosselló... i també representants de les noves generacions geogràfiques, com ara Tomas Vidal, Lluís Casassas o Horacio Capel i Mercè Tatjer... La *Miscel·lània*

Miscel·lània Pau Vila

Josep M. Puchades, Joan Coromines i Pau Vila, a Boí, el 17 de setembre de 1971

354. De no haver estat per Puchades, la publicació no hauria vist la llum, perquè la SCG no disposava de diners per fer-se'n càrrec, tal com escriu Josep Iglésies fent referència al treball d'Artur Bladé sobre la toponímia de Benissanet guardonat amb el premi Eduard Brossa (vegi's nota 349). Puchades actuà, doncs, de mecenes i el llibre arribà als socis a meitat de preu.

Pau Vila es pot considerar, talment com la *Geografia de Catalunya* de l'Aedos dirigida per Lluís Solé Sabarís, la darrera mostra d'una Geografia regional possibilista molt ben feta.

Josep M. Puchades era un soci actiu de l'entitat, però no hi va arribar a tenir mai cap càrrec. Enginyer industrial, nascut a Granollers el 1913 i mort a Barcelona el 1982, fou, durant la Guerra Civil, dibuixant de l'Oficina Tècnica de la Conselleria d'Economia, i posteriorment, enginyer en cap de diversos municipis de Catalunya, professor de la Universitat Politècnica i cap del Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona. La seva relació amb la SCG li venia de la seva coneixença amb diversos membres, d'entre els quals Pau Vila, amb qui havia col·laborat en publicacions relacionades amb la Ponència de la Divisió Territorial de Catalunya el 1935, i amb qui va reprendre la relació quan aquest tornà de l'exili, i també amb Salvador Llobet, amb qui fundà l'editorial Alpina. Quan aquesta col·laboració amb Llobet al capdavant de l'Alpina es trencà, Puchades va fundar una nova editorial, que va batejar com a Montblanc i que després de comprar els fons de la prestigiosa editorial Alberto Martín passà a dir-se Montblanc-Martín. L'editorial de Puchades s'especialitzà en l'edició de cartografia, encara que no va tenir ni el ressò ni l'empenta que va continuar mantenint l'Alpina, i sobretot en la publicació d'obres excursionistes i monografies locals.

Aquesta primera col·laboració entre Puchades i la SCG amb la *Miscel·lània Pau Vila* va tenir continuació en un segon projecte seu, concretament una revista trimestral, que anomenà *Revista Catalana de Geografia* (RCG) i que va oferir a la Societat, tal com es reflecteix en l'acta del 14 de febrer de 1979. No es tractava, per tant, d'un projecte dissenyat per la SCG sinó d'una iniciativa ja definida i en marxa. De fet, quan Puchades fa l'oferiment diu que "el primer número és d'imminent aparició, i està dedicat a Josep Iglésies, amb col·laboracions de diversos autors". L'acta d'aquella Junta assenyala que es va discutir llargament la proposta que finalment fou acceptada amb l'acord per part de la SCG d'adquirir 150 exemplars de cada número, però no se n'especifica el preu. A canvi la Societat va entrar a formar part del consell de redacció de la revista avalant, en certa manera, la publicació. La Junta de Govern designà el mateix Josep M. Puchades com a director, i com a vocals Pau Vila, Josep Iglésies, Lluís Solé Sabarís, Enric Lluch, Maria de Bolòs i Lluís Casassas, a més de Carles Carreras com a secretari. Tot i que els quatre primers números de la RCG duen data de 1978, és evident que no es van publicar fins el 1979, ja que a tots figura el Consell de Redacció aprovat a principis de l'any següent.[355]

En l'acta de la Junta del 27 de març de 1979, el president Lluís Solé Sabarís agraeix l'oferiment del mecenatge de Puchades amb la RCG i, de fet, esmenta que

355. Hom pot trobar més informació sobre les reunions del secretariat de redacció de la RCG als següents documents: ANC, fons J. Iglésies, núm. 21; ANC, fons J. Iglésies, núm. 3; i convocatòria de C. Carreras a J. Iglésies, 26.6.1981.

"es pot iniciar amb un cert respir, en l'aspecte econòmic". Queda clar el cop de mà que aporta Puchades en un moment de dificultat econòmica. Tot i que en aquella mateixa Junta consta que es va llegir una *carta-informe*[356] d'Enric Lluch explicant, segons el seu parer, quina forma i contingut havia de tenir la revista, i es discutiren aspectes com ara la periodicitat i regularitat de la seva aparició, no se sap fins a quin punt convergien o es distanciaven les propostes de Lluch i de Puchades. Això no obstant, el fons Iglésies de l'Arxiu Nacional de Catalunya conserva una carta de Lluch enviada a Carreras del 17 de juny[357] d'aquell any, on excusa la seva presència en una reunió del consell de la RCG i hi fa un seguit de suggeriments, entre els quals la conveniència de publicar un article d'Albert Manent i Ramón Amigó sobre el despoblament dels masos a les muntanyes de Prades; una relació de temes d'actualitat sobre els quals fer recensions i estats de la qüestió, com és ara la divisió territorial o els estudis d'ecologia als països catalans, així com sobre el desenvolupament de la Geografia en altres països; la recensió d'obres singulars, fetes des d'un esperit crític, com és ara l'*Atlas de la Catalunya Nord* de Joan Becat,[358] la *Geografia de les terres valencianes* de López Gómez[359] o *Barcelona, croissance d'une métropole* del francès Robert Ferras;[360] en acabar, Lluch recomana incloure-hi cròniques d'activitats on participin geògrafs dels països catalans.[361]

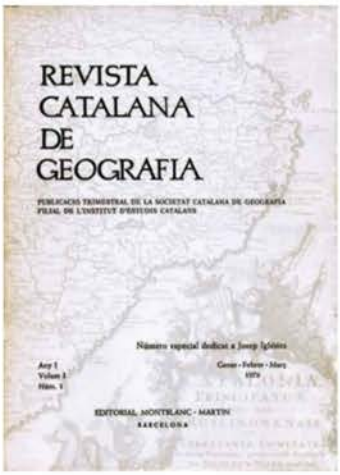

Finalment, les dificultats econòmiques van deixar clar que només era factible comptar amb el mecenatge de Puchades i la revista va quedar, així, sota la seva òrbita.[362] Val la pena, tanmateix, de recordar dues iniciatives no reeixides: la voluntat que l'àmbit de la RCG abastés les terres de parla catalana, raó per la qual es convocà Bartomeu Barceló, de Mallorca, Joan Becat, de Perpinyà, i Vicenç Rosselló, de València, en una reunió del secretariat de redacció, i que la revista inclogués, a més d'una crònica de la SCG, a càrrec de Lluís Casassas, altres dues, de la UB i de la UAB, per compte de Maria de Bolòs i d'Enric Lluch, respectivament.[363]

356. No localitzada als arxius de la SCG.

357. ANC, fons J. Iglésies, núm. 3, carta d'Enric Lluch a Carles Carreras.

358. Becat, Joan (1977) *Atlas de la Catalunya Nord*. Prada de Conflent: Terra Nostra.

359. López Gómez, Antonio (1977) *Geografia de les terres valencianes*. València: Edicions Tres i Quatre (Papers bàsics 3i4).

360. Ferras, Robert (1977) *Barcelona, croissance d'una métropole*. París: Anthropos.

361. Cal remarcar aquesta visió d'Enric Lluch sobre els països catalans en l'àmbit geogràfic.

362. Fins i tot les reunions de la secretaria de redacció de la RCG es faran al domicili de Puchades, al barri sarrianenc de les Tres Torres.

363. Vegi's carta de C. Carreras a J. Iglésies, 22.1.1980 (ANC, fons J. Iglésies, núm. 3).

La RCG sota el paraigua de la SCG va tenir una vida curta i molt irregular. Després d'aquells primers quatre números dedicats a Josep Iglésies publicats l'any 1979, hi va haver un salt fins al gener-febrer-març 1982 –tres anys més tard– quan se'n publicà el núm. 17. Aquest número aparegué amb un nota que justificava aquest salt de tretze números per no trencar la periodicitat i que, més endavant, es publicarien els números de 1979 a 1981 en tres volums de 500 pàgines (sic). De fet al volum 17 el va seguir el 18, amb data abril-maig-juny 1982. Els números que faltaven van aparèixer agrupats en dos petits volums, clarament per sortir del pas, publicats quan l'editor Josep M. Puchades ja havia mort i la capçalera de la revista estava en tràmits de venda per part de la família a l'Institut Cartogràfic de Catalunya, juntament amb la seva biblioteca.

Els tràmits d'aquesta venda de la capçalera de la revista per part de la família Puchades palesen que la publicació no va estar mai sota el control de la Societat Catalana de Geografia, tot i que entre el desembre de 1982 i el gener de 1984 apareixen referències a les actes de la Junta de Govern sobre la RCG. Així, a la del 3 de desembre de 1982, es parla que seria convenient d'augmentar la quota dels socis i que s'hi podria incloure la subscripció a la revista. De fet, es nomena Carles Carreras com a encarregat de parlar amb la família Puchades sobre el futur de la RCG.

L'11 de març de 1983, Carles Carreras informa de la situació de la *Revista Catalana de Geografia*. Esmenta que estan a punt d'entrar en màquina tres números: el volum 2 amb data de 1979, que inclou els números 5 a 8; el volum 3-4, amb data 1980-1981 que correspon als números 9 a 16, així com el número 18 que va sortir amb la data abril-maig-juny de 1982. Hi ha, per tant, presses per publicar els números que faltaven i que s'acabaren publicant gairebé tots junts i amb pocs articles, fet que reforça la idea que es volia tancar aquesta primera etapa sense deixar buits de publicació. El 8 d'abril de 1983 Carreras lliura els 1.500 exemplars[364] de cada un dels tres números de la RCG acabats de sortir. Els preus de venda eren de 1.000, 1.200 i 900 pessetes. Queda clar, però, que és l'editorial Montblanc i la família Puchades, i no pas la SCG, qui impulsa la publicació d'aquests números possiblement amb l'objectiu de vendre'n la capçalera. Ja llavors la família havia iniciat contactes amb l'Institut Cartogràfic de Catalunya que es perfilava com a possible comprador. Malgrat que durant l'any 1983 encara es parla de mantenir una reunió del consell de la revista amb la Junta de Govern per discutir-ne el futur, la venda a l'ICC es fa efectiva a finals de 1983, juntament amb la biblioteca personal de Puchades. El febrer de 1984 encara es parla d'una possible reunió entre representants de la SCG i el nou propietari de la revista per veure si es podria establir algun tipus de col·laboració, però aquesta trobada no es va arribar a fer mai i la RCG quedà definitivament deslligada de la Societat Catalana de Geografia.

364. Tres vegades l'actual tiratge de *Treballs de la SCG*.

La pressa en la publicació dels números endarrerits de la RCG, que van sortir amb molt pocs articles deixaren al calaix els textos de conferències fetes a la SCG i que s'havien d'anar publicant a la RCG. Davant d'això, la Junta de Govern va decidir tirar endavant un anuari, on es recollirien les aportacions citades, i va acordar demanar ajuda per al seu finançament a l'IEC. Però la definitiva desvinculació de la RCG de la Societat va donar un tomb radical a aquest anuari. El juny de 1984 l'anuari de la SCG ja té nom: *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, un nom ben diferenciat de l'anterior publicació periòdica, ara en mans ja de la Generalitat. De fet, en el primer número el president de la SCG –Salvador Llobet– escriu que s'ha escollit el nom de "Treballs" per no haver de seguir una periodicitat fixa, com és el cas de les revistes. Tothom tenia molt present els entrebancs que havia viscut la RCG. Tal com escriu Lluís Casassas (1989, p. 5), amb motiu del cinquè any del primer número de *Treballs de la SCG*:

> L'actuació de l'aleshores president de la Societat, doctor Salvador Llobet que, amb el seu treball de normalització de la Societat Catalana de Geografia, va fer comprendre la necessitat de la publicació periòdica i en va facilitar la realització. Des d'aleshores mai no han mancat els mots d'encoratjament i les col·laboracions del doctor Llobet, amb un exemple clar de fidelitat i de permanència.

Aquesta vegada la publicació *Treballs de la SCG* esdevé plenament un projecte de la Societat finançat inicialment per l'IEC i, amb posterioritat, amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona, factor clau per la supervivència de la revista.[365] Es va nomenar una comissió formada per Enric Bertran, Vicenç Biete, Carles Carreras i Lluís Casassas, i el disseny de la coberta s'encarregà al soci Josep M. Rabella. Amb aquest propòsit, es recuperà el segell de l'entitat encarregat l'any 1935, però sense dades fefaents sobre la seva autoria. El 1984 Maria Sala en va obtenir una còpia de la mà d'un dels socis fundadors, Cristòfor Cardús, qui havia guardat diversa documentació de la Societat durant anys.[366] El primer número de *Treballs de la SCG* apareix el desembre de 1984, coincidint amb el cinquantenari de la Societat Catalana de Geografia.

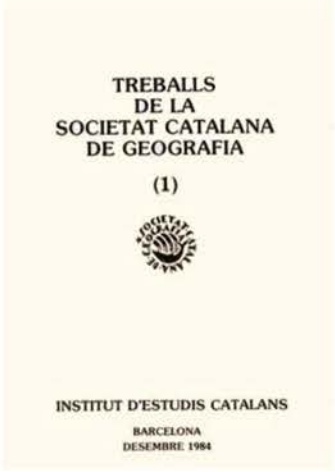

365. Els números on consta la col·laboració de la Diputació de Barcelona en el període 1984-1992 són el 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 26 i 33-34.

366. El 2018 la vocal de la SCG Roser Serra va fer una recerca per intentar trobar l'autoria del segell. Tot fa pensar que podria tractar-se d'un dibuix de Rafael Solanic (1895-1990), ja que en una acta de la Junta de Govern, de 1935, es diu que s'acorda aceptar com a segell un dibuix d'aquest autor. Això no obstant, un estudi aprofundit del fons Solanic que es guarda a la Biblioteca de Catalunya no ha permès establir-ne cap evidència. Com que de paraula també s'havia dit que podia ser un dibuix de Josep Obiols, Serra mirà d'esbrinar-ho al fons de la família Obiols, però tampoc no n'hi trobà cap evidència.

L'empresa de tirar endavant una publicació no era fàcil en aquells moments. Talment com assenyalava el mateix Lluís Casassas (1989, p. 5):

> Era en un d'aquells moments difícils que totes les empreses travessen algunes vegades i més quan se sentien veus discordants i al seu redós s'accentuaven algunes defallences aparegudes des de la mort del soci senyor Puchades, quan, per diferents qüestions, semblava esfumar-se la possibilitat que la Societat tingués un òrgan d'expressió que, al mateix temps, permetés d'aplegar al seu voltant tot un conjunt d'estudiosos interessats per les qüestions que afecten l'home i les ciències de la terra.

I allà mateix assenyala els factors que van permetre que aquesta vegada la publicació tingués continuïtat com són l'encoratjament del president Llobet, l'interès de l'IEC, juntament amb l'esforç per pal·liar les dificultats tècniques que anaven sorgint amb el pas dels anys i, finalment, l'empenta de Lluís Casassas (1989, p. 6), qui assenyala

> L'existència d'un grup de socis convençuts que, en el camp de la Geografia, també era necessària l''acció crítica de la cultura', actuació que només pot ésser eficaç si es compta amb una tribuna pública on debatre els temes més diversos, on puguin fer sentir la seva veu tots els corrents del pensament, on els joves geògrafs puguin trobar un mitjà per rompre la barrera social que confina els seus treballs a una mena de ghetto de recel i de suspicàcia i els permeti d'intervenir amb llibertat plena en qualsevol dels debats que es plantegin, amb l'únic requisit de l'exigència científica i del rigor en el treball. És ben evident que sense l'existència d'aquest grup de socis, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* no hauria pogut realitzar-se i la Societat hauria estat un agrupament respectable, «una societat que no publica», sense cap horitzó futur.

Al número 1, publicat a la tardor de 1984, hi figuren nou conferències amb aportacions catalanes (Casassas, Gómez Ortiz, Bayerri i Farrés); espanyoles (Gómez Mendoza); italiana (Leardi) i franceses (Battiau i Claval).[367] Quedava clara la voluntat de difondre la Geografia del país i de donar a conèixer què es feia a fora, a més de ser l'òrgan de difusió intern de la SCG. El director de la revista va ser, des del número 1 i fins a la seva mort, Lluís Casassas, que fou capaç de mobilitzar un bon nombre de col·laboradors i col·laboradores per mor de donar continuïtat a la revista.

Ben aviat, *Treballs de la SCG* esdevingué una referència important per a la Geografia de Catalunya del segle XX i es convertí en l'àmbit de publicació de tots els esdeveniments organitzats per la Societat Catalana de Geografia. Cal tenir en compte, però, que la revista tenia una difusió relativament reduïda, ja que es distribuïa entre els socis i es repartia en institucions acadèmiques i de recerca. Caldria esperar la sortida en format digital per a veure incrementada significativament la seva difusió.

Trenta-quatre números de *Treballs de la SCG* des de desembre de 1984 fins al desembre de 1992, representen quatre números anuals. Si es té en compte que, en la seva presentació, Salvador Llobet apuntava que no se'n deia revista per no restar

367. Hi ha només vuit ponents, perquè Michel Battiau dictà dues conferències.

sotmesa a una estricta periodicitat, un pot dir que no havia acabat d'apamar bé la tasca d'editor de Casassas.

Les aportacions de *Treballs de la SCG* en aquest període han estat prou estudiades per Abel Albet i Lluís Riudor (2000) i per Enric Bertran (2000). Albet i Riudor destaquen la forta implicació de Casassas en l'edició de la revista i alguns trets característics com ara la publicació de conferències en llengua original, la combinació de noms internacionals consagrats de la Geografia al costat d'estudiants, la forta presència de Catalunya en l'anàlisi d'àmbits territorials –com no podia ser altrament–, una bona nòmina de plomes històriques de la Geografia catalana, i uns biaxos ja assenyalats: una presència important de Geografia humana davant una minsa representació de temes de Geografia física o una presència residual de temes excursionistes, àmbit a què estava molt lligada la Geografia d'abans de la guerra, però que després pràcticament va desaparèixer. Finalment, assenyalen la poca presència de temes d'actualitat com ara la immigració. En definitiva, es tracta d'un balanç que remarca uns continguts molt reeixits fets a partir d'un gran esforç de voluntarisme.

En el període 1984-1992, Lluís Casassas va ser el director de facto de *Treballs de la SCG*, fins el número 32, de març de 1992, que hi apareixerà com a tal, just el darrer abans de la seva mort. Principalment era ell qui s'encarregava de demanar a qui feia les conferències el lliurament dels textos per a publicar, així com, ben sovint, de la cerca d'articles entre les persones que coneixia. També va ser qui pensà els diferents números en homenatge a Solé Sabarís, Josep Iglésies i Salvador Llobet, així com els relacionats amb actes com ara la III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils (núms. 3, 4 i 5), les Jornades sobre la Regionalització del Territori i els Ens Intermedis (núm. 17) o els dedicats al Primer Congrés Català de Geografia (núms. 25 i 26). Amb la col·laboració de Roser Majoral i Oriol Nel·lo es va editar el núm. 16, amb els textos del Col·loqui catalano-magiar sobre planejament regional i urbà, i amb la participació de Joan Nogué es va editar el núm. 21, amb els textos presentats al Curs de Geografia Regional de Girona.

Treballs de la SCG no gaudí d'organització formal fins el núm. 32. En tots els anteriors, Lluís Casassas fou el director, malgrat que en cap acta de la Junta hi consti. El fet resta prou demostrat, però, perquè des del núm. 3 fins al 32 hi va escriure el "Pòrtic" on feia reflexions sobre les qüestions geogràfiques que afectaven la SCG. Lluís Casassas va estar acompanyat en la tasca d'edició per diversos membres de la Junta de Govern com ara Enric Bertran, Montserrat Cuxart i Enric Mendizàbal, que a partir del núm. 32 esdevenen formalment Secretariat de Redacció. També en són part Vicenç Biete, M. Dolors Garcia Ramon, qui hi entra a partir del núm. 33-34, i la sòcia M. Teresa Rodrigo i Campamà, en els primers números. Els integrants de la Junta de Govern constitueixen el Consell de Redacció de *Treballs de la SCG*.

L'èxit que va suposar poder iniciar una revista de la Societat va suplir les dificultats per poder publicar monografies o altres llibres. En aquest període d'estudi de

més de vint anys, només es reeditaren, l'any 1971, les *Normes per a recollir els noms de lloc de les terres catalanes* publicades originalment el 1936, i es publicaren el text policopiat de Josep Iglésies titulat *Els quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia*, el 1978,[368] i l'opuscle titulat *A Pau Vila, adéu al Mestre*, el 1980, amb textos de Lluís Solé Sabarís i Lluís Casassas. En coedició, ja s'han esmentat el llibre d'homenatge a Pau Vila, amb l'editorial Montblanc-Martín, i la col·laboració en l'edició de l'obra de Pierre Deffontaines *Geografia dels Països Catalans*.

Caldria esperar fins l'any 1987 per treure a la llum una senzilla publicació de les actes de la reunió del Groupe des Activités Commerciales de la Conferència Regional sobre Països Mediterranis de la Unió Geogràfica Internacional, en una edició a cura dels organitzadors Alain Metton i Lluís Casassas, titulada *Le changement commercial* de 456 pàgines.[369] Amb aquesta publicació, la primera veritablement internacional de la SCG, es referma la voluntat de deixar publicades les actes de tots els congressos i conferències organitzats per la Societat com a element clau de difusió de les activitats realitzades.

Sols dos anys més tard, el 1989, tal com ja s'ha comentat abans, la SCG aconsegueix publicar, gràcies al patrocini de la Diputació de Barcelona, les ponències presentades a les jornades sobre *La regionalització del territori i els ens intermedis*.[370] I finalment, la bona entesa amb la Diputació seria clau per a la publicació de les actes del Primer Congrés Català de Geografia, l'obra més ambiciosa de tot aquest període i que deu molt a l'esforç personal de Lluís Casassas, també pel que fa a l'edició. Els quatre volums que formen les conferències, les ponències i les comunicacions són un estat de la qüestió de la Geografia de Catalunya a inicis dels anys 1990.

Els premis de la Societat Catalana de Geografia

De totes les activitats promogudes per la SCG en aquest període, els premis van ser l'activitat menys destacada. La inèrcia en l'adjudicació del premi Eduard Brossa, que havia generat força polèmica algun any com s'ha pogut veure en el capítol anterior, es continuà atorgant, però sense rellevància i gairebé de manera residual fins

368. Tal com consta en la Memòria del curs 1977-78 de la SCG, es va publicar "l'opuscle Quaranta anys de la SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA, amb el text íntegre de la conferència pronunciada per Josep Iglésies, en l'acte commemoratiu del quarantè aniversari de la fundació de la SOCIETAT". La conferència es realitzà el 20 de febrer de 1976 i el text es va reproduir al número 19 de *Treballs de la SCG*, de 1989.

369. Disponible *on line* (*https://scg.iec.cat/Scg8/Scg82/S821987a.htm*).

370. Disponible *on line* (*https://scg.iec.cat/Scg8/Scg82/S821989a.htm*).

l'any 1979. El 1971 no es concedí i els anys 1972, 1975 i 1978 es declarà desert. El de 1970 es va adjudicar a Ferran Jové i Hortoneda pel treball "Els topònims de les Borges del Camp";[371] el 1973 el premi va ser per a Anton Monner i Estopinyà (n. 1944) pel treball "Els topònims de Gandesa";[372] el 1974 fou per a Artur Bladé i Desumvila (1907-1995) per l'obra "Els topònims de Benissanet";[373] i el 1976 va ser per a Maria Teresa Muntanya i Martí pel treball "El terme municipal de la Canonja".[374]

L'any 1986 s'instituí un nou premi d'homenatge pòstum al president Lluís Solé i Sabarís amb el seu nom, però només se'n van fer dues convocatòries.[375] Van obtenir el guardó Isabel Rueda Márquez, per "Diagnòstic del mapa municipal de Catalunya"(1986),[376] i Enric Morera i Joan Tort, per una recerca sobre "Estudis de les unitats de població de Catalunya"(1988).[377]

De la Geografia regional a les noves geografies

Com ja s'ha comentat al principi d'aquest capítol, en la disciplina de la Geografia s'han esdevingut uns canvis i transformacions molt importants des de finals del decenni de 1960. A la figura 1[378] es presenta allò que hom pot anomenar com les principals maneres de fer Geografia des de finals del segle XIX fins a l'actualitat i s'emmarca la història de la SCG amb el paraigua de la història de la Geografia del món occidental.

La Societat Catalana de Geografia començà la seva trajectòria al deixant de l'escola de Paul Vidal de la Blache i els seus deixebles. A més del treball que Josep Oliveras ha fet sobre Pau Vila i la seva relació amb Raoul Blanchard (Oliveras, 2020), amb dues cites de dos dels representants de la primera generació de membres de la SCG es pot intuir la importància de l'escola geogràfica francesa en la catalana dels inicis

371. Publicat el 1981 per l'IEC i la SCG amb el títol *Toponímia de les Borges del Camp i del seu terme municipal.*

372. Publicat el 1976 per la Diputació Provincial de Tarragona, dins la col·lecció Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Secció de Filologia i Història Literària 9, amb el títol *Toponímia de Gandesa i el seu terme municipal.*

373. Publicat el 1980 a la revista *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària I* (p. 87-160), amb el títol "Topònims de la vila de Benissanet i del seu terme municipal [amb una notícia de la Ribera d'Ebre]".

374. Publicat el 1980 a la revista *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària I* (p. 9-84), amb el títol "Toponímia de l'antic terme de la Canonja".

375. Des de 2001, l'IEC convoca el premi Lluís Solé Sabarís, ofert a treballs de Geografia.

376. Rueda, Isabel; Josep M. Camarasa; Xavier Mateu (1987) "Diagnòstic del mapa municipal de Catalunya". *Treballs de la SCG* [Barcelona], núm. 10-11, p 129-152.

377. Morera, Enric; Joan Tort (1988) "Estudi de les unitats de població de Catalunya". *Treballs de la SCG* [Barcelona], núm. 15, p. 103-139.

378. Aprofita la figura 2 que apareix a Anna Ortiz *et al.* (2011, p. 18), modificada posteriorment per Mendizàbal (2018, p. 72).

de la Societat. Josep Iglésies explica en l'entrevista que li van fer Maria Dolors Garcia Ramon i Joan Nogué (1987, p. 11) que

> Efectivament, em considero deixeble de Pau Vila, i a més a més, seguidor, des de la meva modesta possibilitat, dels deixebles francesos de Vidal de la Blache: Blanchard, Demangeon, Brunhes, Sorre, Allix, Birot i un llarg etcètera. En Geografia física el nostre ídol era Emmanuel de Martonne.

I Salvador Llobet diu en l'entrevista que li feren Joan Nogué i Mireia Belil (1991, p. 14):

> Salvador Llobet.– (...) Després s'ha anat evolucionant en coses, la Geografia s'ha anat fent més polifacètica, però jo encara em mantinc en l'antic caliu d'abans.
>
> Joan Nogué– De l'escola regionalista francesa, diu...
>
> S.Ll.– Sí, jo crec que per a mi és la millor, malgrat totes les coses que se li hagin pogut dir. Jo penso que sobretot es diu molt contra la Geografia regional francesa perquè és la més complicada, en general, i obliga, a més, a saber d'un grapat de disciplines afins. Clar, no s'aprofundeix tant, però es dóna una visió de conjunt, em sembla, millor que no pas que s'aprofundeixi molt en un sol aspecte (...)

És al període analitzat aquí que el model clàssic vidalià deixa de ser l'hegemònic i comencen a aparèixer noves formes de fer Geografia gràcies a la influència de Joan Vilà-Valentí i del seu deixeble Horacio Capel a la UB i d'Enric Lluch a la UAB.

Vilà-Valentí va ser durant molt temps director de la col·lecció de llibres de Geografia de l'editorial Ariel. Entre les obres publicades durant el present període, hi va haver dues sèries importants: la temàtica i la regional. A la sèrie de Geografia temàtica cal destacar l'edició de la majoria de manuals de Pierre George (1909-2006), omnipresent durant molt temps en l'aprenentatge universitari de Geografia. Malgrat tractar-se de llibres de Geografia possibilista, s'hi poden trobar reflexions relacionades amb les relacions de Pierre George amb el marxisme i el Partit Comunista Francès.[379] Els llibres de Geografia regional eren unes correctes i sovint interessants monografies de Geografia possibilista amb la introducció d'algunes noves maneres d'interpretar el territori estudiat que s'allunyava dels models més clàssics.

Horacio Capel ha estat un dels introductors de les noves geografies que apareixen en la figura 1 a partir de mitjans dels seixanta. L'edició que va efectuar del treball de Fred K. Schaefer *Excepcionalismo en Geografía* (Universitat de Barcelona, 1971) esdevingué una alenada d'aire fresc totalment trencadora amb la Geografia que es feia fins aquell moment a Espanya, Catalunya inclosa. Aquesta alenada va continuar amb la sèrie *Geo Crítica. Cuadernos Críticos de Geografía Humana*, 100 números

379. Els manuals de Geografia temàtica són els següents i la data és la primera edició: *Compendio de Geografía económica* (1958); *Compendio de Geografía urbana* (1964); *Compendio de Geografía rural* (1964); *Geografía activa* (1966) en col·laboració amb Raymond Gugliemo, Bernard Kayser i Yves Lacoste. Aquests llibres van tenir diverses edicions fins a inicis del decenni de 1980.

editats entre 1976 i 1994, on van aparèixer textos crítics amb la Geografia tradicional possibilista i amb noves propostes teòriques i metodològiques.[380]

A diferència de Joan Vilà-Valentí i l'editorial Ariel, on la majoria d'autors eren francesos i relacionats amb la Geografia possibilista, Enric Lluch, des de les diverses col·leccions de llibres de Geografia que va dirigir a l'editorial Oikos-tau, publicà autors de diverses procedències tant geogràfiques (anglosaxons, italians, portuguesos, sudamericans, espanyols) com temàtiques (manuals de Geografia física i humana, tècniques i pràctiques de Geografia, geografia de les comunitats autònomes d'Espanya, pensament i teoria...) i de perspectives teòriques diferents (teorètico-quantitativa, radicals, humanistes, nova Geografia regional, crítica...). Abel Albet (2007, p. 21) escriu que "durant molts anys, Oikos-tau esdevé un referent obligat i preferent de la producció editorial en Geografia en castellà".

Aquesta reflexió de la tasca editorial de tres membres de la SCG s'ha de contemplar des de la perspectiva dels llibres que es van utilitzar per ensenyar Geografia a l'alumnat universitari del període analitzat. Aquests llibres i revistes van servir per a què les joves i noves generacions de geògrafes i geògrafs aprenguessin què s'estava fent de nou en Geografia en diferents parts del món occidental.

I, talment com era d'esperar, les conferències i cursets realitzats a la Societat Catalana de Geografia es van fer càrrec d'aquestes noves geografies. A la figura 5, se n'ofereix una classificació en diferents paradigmes.[381] Aquesta classificació presenta, val a dir, diversos problemes: hi ha conferències de les quals sols es coneix el títol i el nom del ponent, ja que no han deixat cap comentari en les actes o les memòries de curs; n'hi ha que, a falta del text, es poden incloure en dos o més paradigmes. Això passa també quan, gràcies a la seva publicació a *Treballs de la SCG*, un disposa del text o d'un resum o una nota sobre la presentació de l'acte. En cas de no tenir-ne, s'ha buscat informació sobre quines persones van dictar les conferències o els cursets i se n'han consultat altres treballs. Així mateix, cal tenir present que els redactors del present assaig han assistit a gran part de les conferències i cursets realitzats a la SCG, des de principis del decenni de 1980 fins a l'actualitat, i aquest coneixement empíric també ha estat útil. Així les coses, allò que es presenta a la figura 5 és discutible, però resta prou justificat.

La permanència de la Geografia regional possibilista és evident: el major nombre de conferències i cursets pertanyen a aquesta manera de fer. Com també és d'esperar, aquestes participacions, com més s'atansa un al final del període, menys

380. Els 100 números es poden trobar a *http://www.ub.edu/geocrit/cienbil.htm*, que forma part del portal *http://www.ub.edu/geocrit/menu.htm*.

381. El concepte de paradigma ha estat àmpliament utilitzat i discutit dins la història de la Geografia. En aquest apartat no s'utilitza en el sentit més estricte que es deriva del llibre de Thomas S. Kung *La estructura de las revoluciones científicas* (Mèxic DF: Fondo de Cultura Económica, diverses reimpressions), en tant un paradigma substitueix a un altre mitjançant una revolució científica. En el present treball es creu que els paradigmes geogràfics mostren punts de ruptura importants (aparició d'alguns textos cabdals) però que hi ha una important permanència i coexistència dels diferents paradigmes.

segueixen estrictament el model de monografia regional de Vidal de la Blache. I és interessant de copsar com aquesta Geografia regional possibilista va evolucionant cap a les noves geografies regionals, que apareixen des dels inicis dels vuitanta.

Cal adonar-se que, si bé no hi ha gran quantitat de conferències i cursets estrictament teorètics i/o quantitatius –malgrat que el 1973 n'apareix el primer–, sí que hi ha una xifra important relacionada amb la Geografia aplicada –també des del mateix any–. Aquestes maneres de fer Geografia tenen presència a la SCG, ja que a més de convidar a professorat universitari, també s'ha convidat a participar a geògrafes i geògrafs –o d'altres ciències afins– que treballen en administracions públiques.

També perquè la Societat Catalana de Geografia ha estat oberta en aquest període 1970-92 –i també d'ençà 1992– al pensament crític, la Geografia radical i la Geografia crítica han estat força presents a la tribuna de la Societat. La Geografia radical ha tingut presència constant al llarg del període i la Geografia crítica ha aparegut a partir de l'any 1986, especialment a les Jornades sobre la regionalització del territori i els ens intermedis i al Primer Congrés Català de Geografia.

Figura 5. Paradigmes de les conferències a la SCG (1970-92)

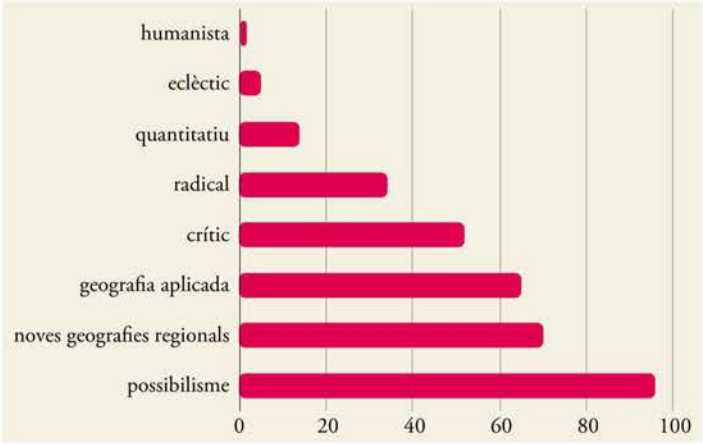

La internacionalització de la Societat Catalana de Geografia

Per internacionalització de la SCG, s'entén la presència de conferenciants que no són d'Espanya –Catalunya inclosa–. Es deixen de banda les aportacions dels membres de la SCG en congressos internacionals o universitats estrangeres, ja que això significaria fer una anàlisi biogràfica de les persones que n'han format part com associades des de 1935, cosa que no és objectiu del present treball.

La presència internacional a la tribuna de la Societat va iniciar-se el 1936, quan un jove geògraf britànic, E.H.G. Dobby, impartí una conferència sobre la seva

"Visió d'algunes localitats catalanes". Aquest geògraf britànic "va venir a principis del 1936 a la localitat de la Riba (Alt Camp) acompanyat per Josep Iglésies. Les seves observacions van aparèixer uns anys després a la revista *Economic Geography*"[382] (Luna, 2006, p. 10). Però la presència estrangera a la SCG quedà estroncada, com tantes altres coses, amb la Guerra Civil de 1936-39 i la dictadura de Franco, i no va ser fins 1972 que hi va haver una conferència del geògraf francès Pierre Deffontaines. Ara i aquí, no se'l considera estranger, perquè durant molt temps va residir a Barcelona, en tant que director de l'Institut Francès i que, tal com ja s'ha explicat en el capítol anterior, el seu paper de dinamitzador de la Geografia catalana de la postguerra amb el *Cercle des Géographes* a l'Institut Francès va ser molt notable, així com també la seva docència a la Universitat de Barcelona, entre 1967 i 1974.

A partir de l'any 1972 i fins 1992, les aportacions de geògrafs i geògrafes estrangeres va ser continuada i, el 1985, molt nombrosa, a causa de la celebració de la III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils. En aquest període 1970-92, sols quatre anys (1970, 1971, 1977 i 1982) no van comptar amb cap participant de l'estranger.

La majoria d'aquests conferenciants estrangers venia de França: 31 dels 65. Les raons són òbvies: la influència de la Geografia francesa, ja sigui de la regional possibilista com de les noves geografies regionals, les relacions del professorat universitari català que formava part de la Junta de Govern de la SCG amb col·legues francesos d'ençà haver coincidit en congressos i altres reunions científiques –així com l'estada d'alguns joves professors catalans en universitats franceses–, el coneixement de la llengua francesa per gran part dels membres de la Junta de Govern i, també cal tenir-ho en compte, la proximitat geogràfica que abaratia els costos de desplaçament.

El govern autonòmic català va crear el 1980 la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica, coneguda amb l'acrònim CIRIT. La SCG n'obtingué durant uns quants anys subvencions econòmiques per a l'organització de cursets impartits per professorat universitari estranger. Els membres de la Junta de Govern aprofitaren aquests ajuts per convidar persones relacionades amb les recerques que estaven fent.

Per exemple, Moshe Inbar, de la Universitat de Haifa, va impartir un curset l'any 1981 sobre geomorfologia fluvial;[383] Jean Tricart, de la Universitat d'Estrasburg, el

382. L'article va sortir publicat en el volum 13(4) de l'any 1937, p. 413-424 amb el títol "Water Power and Economy of La Riba, Spain; An Outlier of Catalan Industry". Josep M. Puchades el va traduir i publicar en la *Revista Catalana de Geografia* (primera època), any I, vol. I, núm. 4 de l'any 1978, p. 637-654, amb el títol "Energia hidràulica i economia de la Riba (Catalunya, Espanya). Un cas excepcional de la indústria catalana". Per saber més coses sobre E.H.G. Dobby es pot consultar el text d'Antoni Luna (2006), les pàgines 130-131 del text de Josep Oliveras (2020) així com el web del Department of Geography de la National University of Singapore (*https://www.fas.nus.edu.sg/geog/about-us/department-history.html*).

383. Resultat d'aquesta col·laboració fou la publicació de Maria Sala (1982), "Datos cuantitativos de los procesos geomorfológicos fluviales actuales en la cuenca de la Riera de Fuirosos (Montnegre, Macizo Litoral

1983 va impartir un curs sobre les conques hidrogràfiques en l'ordenació del medi natural; el mateix any, Ewan Anderson, de la Universitat de Durham, va impartir un curset sobre mètodes i tècniques aplicats a l'estudi dels processos d'erosió als vessants i, el 1985, Aaron Yair, de la Universitat Hebrea de Jerusalem, va tractar de processos d'erosió actuals en medis àrids. Tots quatre estaven relacionats amb Maria Sala, qui feia recerca sobre aquest tema al Montseny i al Montnegre.[384]

L'any 1985 també va venir Gary W. McDonogh, de la Universitat de Florida del Sud, per tractar d'antropologia urbana; aquest antropòleg ja havia estat abans a Barcelona i mantenia relacions científiques amb Carles Carreras i amb professorat d'antropologia de la UB. McDonogh aprofità aquesta estada per abordar temes que acabarien sent el llibre *Good Families of Barcelona*.[385]

Treballs de la SCG

Professors hongaresos de visita a la ciutat de Manresa, el 1987, amb Lluís Casassas, Josep Oliveras, Roser Majoral i Rafel Llussà.

El 1983 es va fer venir, amb subvenció de la CIRIT, Michel Battiau, de la Universitat de Lille III, qui impartí un curset sobre l'estudi de la Geografia industrial dels tèxtils.[386] El 1984 es va convidar a Adalberto Vallega, de la Universitat de Gènova, per parlar dels ports a la Mediterrània.[387]

catalán)", a *Cuadernos de Investigación Geográfica* [Logroño], núm. 8, p. 51-68. A la pàgina 67. Maria Sala escriu: "Estoy sumamente reconocida al Dr. Moshe Inbar de la Universidad de Haifa por las mediciones de geometría hidráulica y de composición granulométrica del lecho y parte inferior del banco realizadas en Fuirosos durante el curso de campo que él dirigió en Barcelona en octubre de 1981, así como sus útiles sugerencias en el planteamiento de este artículo. [...] La visita del Dr. Inbar a Barcelona ha sido posible gracias a una ayuda de la Comisión Interdepartamental de investigación e Innovación Tecnológica de la Generalidad de Cataluña (C.I.R.I.T.)".

384. Acta de la Junta de Govern de la SCG, 8 d'abril de 1983, "Maria Sala informa de la gestió portada a terme prop de la CIRIT a fi d'intentar que concedeixin un segon ajut per a què pugui venir un professor de Geografia física a més a més d'un de Geografia humana, doncs ha tingut coneixement de que a altres Societats filials se'ls concedeix més d'un ajut en funció de les diferents especialitats. El professor que creu que seria convenient convidar és el Dr. Jean Tricart, de la Universitat d'Estrasburg, ja que és una personalitat prou coneguda per a què la CIRIT hi pugui accedir fàcilment".

385. El llibre fou publicat l'any 1986 amb el títol *Good Families of Barcelona. A Social History of Power in the Industrial Era* per Princeton University Press. Va ser traduït al castellà l'any 1989 amb el títol *Las buenas familias de Barcelona: historia social de poder en la era industrial* publicat per l'editorial Omega.

386. Battiau, Michel (1984) "L'industrie lainière de l'aglomeration de Roubaix-Tourcoing et ses effets géographiques". *Treballs de la SCG* [Barcelona], núm. 1, p. 59-63. Battiau, Michel (1984) "Le commerce exterieure textile français et son évolution recente". *Treballs de la SCG*, núm. 1, p. 64-71.

387. Vallega, Adalberto (1985) "Il Mediterraneo: uno spazio costiero e portuale in trasformazione". *Treballs de la SCG*, núm. 2, p.49-64.

Josep Oliveras

Sortida urbana, amb Paul Claval, el 1988, al parc de Joan Miró

Raquel Soeiro de Brito, de la Universidade Nova de Lisboa, va impartir diverses sessions sobre Geografia urbana i periurbana de Lisboa, el 1989.[388] El 1990, Alain Metton, de la Université Paris-Val de Marne, tractà de Geografia comercial urbana;[389] Casassas i Metton havien coincidit en el Grup de Treball de les activitats comercials, el 1987, en el marc de la Conferència Regional sobre els Països Mediterranis de la Unió Geogràfica Internacional (Metton i Casassas, 1987).

El curs 1986-87, que tingué com a tema "La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia", va gaudir d'una ajuda econòmica de la CIRIT per a totes les conferències i cursets. El tema fou suggerit per M. Dolors Garcia Ramon, vicepresidenta de la SCG entre 1986 i 1993, que llavors dedicava part de la seva recerca al pensament geogràfic, i es convidà Jacques Levy, del CNRS francès, qui tractà sobre les noves tendències en Geografia política;[390] Attilio Celant, de la Universitat d'Udine, qui parlà de la Geografia italiana en el període 1965-85;[391] Roger Brunet,

388. Soeiro de Brito, Raquel (1989) "O desenvolvimento de Lisboa e da sua área metropolitana". *Treballs de la SCG*, núm. 20, p. 35-50.

389. Metton, Alain (1990) "Commerce et unité urbaine. L'experiènce française en urbanisme commercial". *Treballs de la SCG*, núm. 22, p. 49-57.

390. Levy, Jacques (1986) "Le politique dans l'espace parisien". *Treballs de la SCG*, núm. 9, p. 91-107.

391. Celant, Attilio (1986) "L'evoluzione recente del pensiero geografico in Italia: nuove prospettive e antichi malesseri". *Treballs de la SCG*, núm. 10-11, p. 11-33.

de la Maison de la Géographie de Montpeller, qui presentà les seves reflexions sobre la nova Geografia regional i els models espacials; Eleanore Kofman, del Middlesex Polytechnic de Londres, qui tractà de la Geografia del gènere en la Geografia britànica;[392] i Giuseppe Dematteis, de la Universitat de Torí, que s'ocupà del concepte espai en la Geografia humana.

El curs 1987-88 també va comptar amb subvenció econòmica de la CIRIT per cobrir les despeses dels conferenciants vinguts de l'estranger: Jeanne Fagnani, del CNRS de París, que va dissertar sobre temes de fecunditat i mobilitat a la regió de París, i Paul Claval, de París-Sorbona, que va tractar dels problemes de l'aglomeració de París.[393]

El 1990 van venir Sarah Whatmore, de la Universitat de Bristol, i Lourdes Beneria, de la Universitat de Cornell; la primera va tractar de la Geografia del gènere en àrees urbanes i rurals del Regne Unit i la segona, del paper de la dona en la internacionalització de l'economia.[394] El 1991 vingué Paola Vinay, de la Cooperativa di ricerche statistiche e sociale d'Ancona i va tractar de la Geografia del gènere amb exemples italians.[395] El darrer any d'aquest període, 1992, va venir la geògrafa alemanya Mechtild Rössler, de la UNESCO, per tractar de la Geografia alemanya durant el III Reich. Les despeses de totes tres estades van anar a càrrec de la CIRIT.

Amb l'ajut econòmic de la CIRIT, doncs, accediren a la tribuna de la Societat geògrafes i geògrafs vinguts de França, Itàlia, Regne Unit, Alemanya, Estats Units i Israel. Però també van venir altres conferenciants, només amb el suport econòmic de la SCG i l'IEC, com ara els francesos Jean Tricart, de la Universitat d'Estrasburg, i Jean Bisson, de la Universitat de Clarmont d'Alvèrnia, l'any 1973; Gérard Herail, el 1974 i el 1975; Pierre Vilar, en 1976 i 1980; René Raynal, el 1978; Bernard Kayser, el 1981, i Georges Bertrand, el 1992,[396] ambdós de la Universitat de Toulouse-Le Mirail; Paul Claval, de la Universitat París-Sorbona, en 1981, 1986, 1988, 1989 i 1991;[397] Joan Becat, de la Universitat de Perpinyà, el 1983, 1985 i 1991; el mexicà Joan B. Puig de la Parra, el 1977; els polonesos Ludwik Straszewicz, en 1979, i Ja-

392. Kofman, Eleanore (1988) "Géographie et genre". *Treballs de la SCG*, núm. 15, p. 189-193.

393. Claval, Paul (1987-1988) "Les grands problèmes de l'aglomération parisienne et les tentatives pour les résoudre". *Treballs de la SCG*, núm. 13-14, p. 51-61. Fagnani, Jeanne (1987-1988) "Trajets domicile-travail et modes de vie des mères actives". *Treballs de la SCG*, núm. 13-14, p. 63-81.

394. Beneria, Lourdes (1990) "Gender and the Global Economy". *Treballs de la SCG*, núm. 23, p. 21-40. Whatmore, Sarah (1990). "Gender and locality studies: a review and agenda". *Treballs de la SCG*, núm. 23, p. 83-95.

395. Vinay, Paola (1992) "Donne e 'flessibilita' del lavoro dalla economia informale alla riorganizzacione dei tempi". *Treballs de la SCG*, núm. 32, p. 189-205.

396. Bertrand, Georges (1992) "Le paysage: L'irruption du sensible dans les politiques d'environnement et d'aménagement". *Treballs de la SCG*, núm. 33-34, p. 315-317.

397. Claval, Paul (1984) "La Géographie dans un monde en crise". *Treballs de la SCG*, núm. 1, p. 25-35. Claval, Paul (1986) "Les jardins et la ville: une étude géographique". *Treballs de la SCG*, núm. 7-8, p. 45-59.

nusz Paszynski, el 1981; l'italià Eraldo Leardi, el 1981;[398] el britànic Ian Hamilton, de la London School of Economics, el 1985; Anne Buttimer, en 1985; el brasiler Milton Santos, de la Universitat de São Paulo, el 1986; i el portuguès Jorge Gaspar, de la Universitat de Lisboa, el 1990.

Treballs de la SCG

Membres de la SCG amb Roger Brunet, la seva esposa, i el secretari general de la Unió Geogràfica Internacional, Leszek Koscinski, a les Muntanyes de Prades, el 1986. Al mig, hi apareixen Lluís Casassas i Roser Majoral; al darrere, a la dreta, Joan Vilà-Valentí, a l'esquerra Tomàs Vidal.

Una part important dels textos dels actes citats en aquest apartat i celebrats a partir de 1981 estan publicats a *Treballs de la SCG*: només cal consultar-los per adonar-se de com les noves tendències geogràfiques arriben a la Societat Catalana de Geografia.[399]

La SCG va estar implicada en una sèrie d'esdeveniments on la presència de geògrafs estrangers fou molt important. El primer va ser, en 1985, la III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils. A més de quatre geògrafs catalans i un de valencià, n'hi va haver tres de polonesos, un txec, sis francesos, un d'Estats Units i vuit de l'Índia. La publicació d'aquestes aportacions als números 3, 4 i 5 de *Treballs de la SCG* mostren un important ús de les *noves* geografies, ja que a més de treballs de Geografia històrica regional, n'hi ha de quantitatius, de noves geografies regionals, radicals i crítiques de parts del món com l'Índia, els EUA o l'Europa de l'est abans de la caiguda del mur de Berlín, així com visions globals del món o particulars de Catalunya.

El segon acte amb una important presència de geògrafs i geògrafes de l'estranger va ser la participació de nombrosos membres de la Societat en la Conferència Regional de la Unió Geogràfica Internacional, l'any 1986, amb la Comissió Internacional del Canvi Comercial. Les reunions de treball es van celebrar a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, en tant que Lluís Casassas figurava com a organitzador local. Per a presentar la Societat Catalana de Geografia i la Geografia catalana a totes les persones presents a la Conferència, es va editar el mateix 1986 un número especial

398. Leardi, Eraldo (1984) "L'organizzazione territoriale delle regioni litoranee: la nuova Geografia del Mediterraneo Occidentale". *Treballs de la SCG*, núm. 1, p. 13-24.

399. Vegi-se'n les notes a peu de pàgina immedatament anteriors d'aquest apartat.

de *Treballs de la SCG*.[400] Els textos presentats a les sessions de treball es van publicar a Metton i Casassas (1987), a càrrec de la SCG en una edició policopiada a partir dels originals.[401] Tal com va succeir amb la III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de Geografia dels Tèxtils, les sessions de l'UGI van dur a l'IEC personalitats internacionalment destacades en aquells moments en temes de Geografia comercial. La procedència de qui hi va presentar comunicacions fou diversa: n'hi havia sis de França, un d'Algèria, dos del Regne Unit, dos dels Països Baixos, dos de l'Índia, un d'Itàlia, dos de Bèlgica, una de Suècia, una de Brasil, un de Barbados, un de Zàmbia i un de Noruega. Gairebé la totalitat de les comunicacions foren estudis de cas relacionats amb el lloc d'origen de qui les presentava i els enfocaments estaven relacionats la majoria amb la Geografia aplicada, la nova Geografia regional i la Geografia radical, encara que també n'hi va haver de Geografia regional possibilista i de Geografia quantitativa.

Tal com van escriure Roser Majoral i Lluís Casassas (1989),

> El Centre d'Estudis Regionals de l'Acadèmia Hongaresa de les Ciències, la Societat Catalana de Geografia (filial de l'Institut d'Estudis Catalans) i l'Área d'Anàlisi Regional de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, estabiliren un programa d'intercanvi científic, el primer fruit del qual fou la celebració a Barcelona del primer Col·loqui Catalano-Magiar sobre Planejament regional i urbà, col·loqui que fou patrocinat per la Comissió Interdepartamental de la Recerca i la Innovació Tecnològica (CIRIT) de la Generalitat de Catalunya. Les reunions s'efectuaren entre els dies 31 de març i 5 d'abril [de 1987].

El paper jugat per Roser Majoral a l'UGI fou molt important, ja que va participar en nombrosos congressos i conferències, la qual cosa va contribuir a la vinguda d'altres professors estrangers.

El gènere de les persones conferenciants

Hi ha una extensa bibliografia sobre l'escàs paper de la dona en les diverses activitats científiques, especialment a la Universitat. Només cal veure les xifres de dones i homes entre el professorat de facultats i departaments universitaris on s'impartia Geografia a Catalunya, on hi havia presència majoritària dels homes i en posicions acadèmiques més destacades que les dones. Sense que això vulgui dir que dita situació fos millor en d'altres àmbits.

No és estrany, doncs, que a la SCG succeís el mateix. Ja s'ha comentat anteriorment que la presència de dones a la Junta de Govern sempre ha estat minoritària i

400. Disponible a *http://revistes.iec.cat/index.php/TSCG/issue/view/3238/showToc*.

401. També estan disponibles a *https://scg.iec.cat/Scg8/Scg82/S821987a.htm*.

que la primera va ser Maria de Bolòs l'any 1970. I pel que fa a les conferències i cursets, no fou fins 1954 quan Joaquima Comas impartí una conferència sobre "L'illa de Menorca". Fins el 1970, sols altres dues dones dictaren conferències: Maria de Bolòs, qui es va ocupar de diversos aspectes de la Garrotxa, tema de la seva tesi doctoral, en 1959, 1963 i 1968, i Pilar Riera, també el 1968, que va tractar de l'"Evolució de les àrees de circulació d'autobusos a Catalunya", conjuntament amb Eugeni Giral.

Però, d'ençà l'any 1979, cada any hi ha una dona com a mínim impartint conferències i/o cursets, tot i que la proporció no és mai majoritària. Només en 1991 s'enregistra una participació relativament superior de dones, ja que van impartir dues de les nou conferències del Primer Congrés Català de Geografia (Pilar Benejam i Anna Cabré) o set de les vint-i-cinc ponències (Rosa Ascon, Mireia Belil, Pilar Comes, Helena Estalella, Maria Dolors Garcia Ramon, Roser Majoral, Isabel Pujadas i Pilar Riera).[402] Tanmateix, les xifres absolutes són ben clares: entre 1970 i 1992 han participat en conferències i cursets 302 homes i 53 dones.

Figura 6. Nombre de conferenciants per gènere (1935-2020)

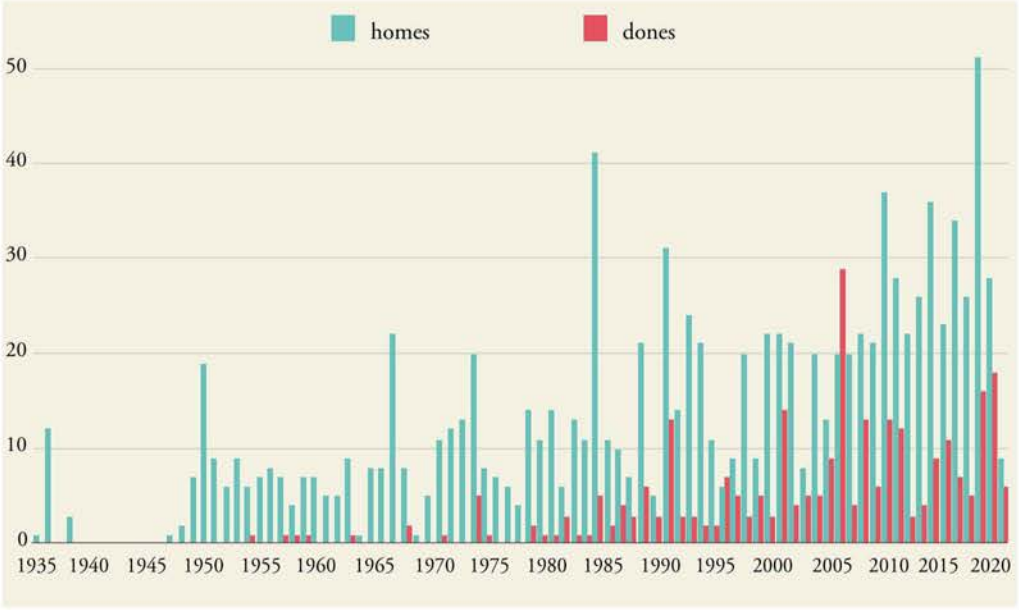

Els esforços del grup de Lluís Casassas per mantenir viva la Societat

Amb la desaparició de Lluís Casassas es va produir una ruptura important. Rere l'etapa presidencialista de Casassas hi va haver comentaris entre la comunitat de geògrafs i geògrafes –i no sempre ben intencionats– sobre quin futur esperava a

402. Rosa Ascon i Helena Estalella van compartir la conferència.

la Societat Catalana de Geografia. Lluís Casassas, com a president de l'entitat, va aconseguir fer de la Societat un fòrum de la Geografia a Catalunya en aglutinar des del professorat universitari fins a qui es considerava "amateur": tothom hi tenia un paper. Va mantenir encesa la flama del coneixement de la Geografia i del territori de Catalunya, tot lligant la història i la tradició de la SCG amb les noves geografies, en uns moments claus d'internacionalització i especialització de la disciplina.

David Casassas, en el parlament que va realitzar en la sessió d'homenatge al seu pare, Lluís Casassas, per a commemorar el 25 aniversari de la seva mort, escriu que

> acabo evocant gràficament la república d'amics, companys i familiars que el pare va saber anar instituint al llarg de la seva vida. Aquesta darrera foto va ser presa als boscos de Dosrius, on teníem una caseta, el dissabte 4 d'abril de 1992, cinc dies abans que li detectessin la malaltia que el mataria el 23 de juny d'aquell any. Estàvem celebrant els seus 70 anys –es tractava d'una festa sorpresa–. Després la vida ens va fer una botifarra com una casa de pagès, però torno a l'inici: avui, crec, ja no es tracta de plorar aquesta gran botifarra, sinó de celebrar la vida que Lluís Casassas ens va donar i ens segueix donant (Casassas i Marquès, 2018, p. 105).

La ràpida desaparició de Lluís Casassas, poc més d'un any després del Primer Congrés Català de Geografia, va representar una important sotragada. El president era llavors Viçenc Biete, qui el va succeir en el càrrec poc després del congrés, atès que la condició de membre de l'IEC era incompatible amb la presidència d'una societat filial. Casassas, des d'una vocalia de la Junta de Govern, havia posat tota la seva experiència de gestió de la Societat a disposició del nou president. Ell sabia prou a qui s'havia de dirigir per demanar ajuda econòmica per sufragar les despeses ocasionades pel Primer Congrés Català de Geografia, així com on anar a cercar fons per al bon funcionament de la SCG: pagament de conferències, dels costos de distribució per correu de les convocatòries i de *Treballs de la SCG*, de l'edició de la pròpia revista... Tal com s'explica en el capítol següent, el president Biete va saber guiar la Societat Catalana de Geografia amb bona mà i amb la col·laboració de qui va formar part de les seves Juntes de Govern.

E. Bertran

Acte, el 12 de desembre de 2017, en recordança de Lluís Casassas, amb motiu del 25è aniversari de la seva mort. Intervé David Casassas.

Arxiu IEC

Montse Cuxart i Vicenç Biete, dos puntals de la SCG durant molts anys, en ocasió del II Congrés, el 2008.

4. UNA SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA MADURA, ACTIVA I OBERTA (1992-2020)

La mort prematura de Lluís Casassas, el juny de 1992, va sotmetre la Societat Catalana de Geografia a una prova de resistència de la qual se'n va sortir força bé. De fet, calia esperar aquesta resiliència d'una Societat que havia superat la *longa noite de pedra* del franquisme, creant en el caliu de ca l'Iglésies, al passatge de Permanyer, les brases que permetessin revifar el foc en el moment propici. La dècada dels setanta, els pocs supervivents de la Geografia *amateur* prebèl·lica van passar la flama de la seva passió als primers geògrafs titulats a la Universitat. D'entre aquests, sobresortí, per la seva implicació en les activitats de la SCG, Lluís Casassas, tal com ja ha estat a bastament comentat en el capítol precedent. A redós de la seva magnètica figura, un grup reduït de col·laboradors es va entestar a enfortir els lligams de la SCG amb el món universitari, el qual no sempre ha estat massa entusiasmat a col·laborar-hi o, simplement, a incorporar les activitats organitzades al carrer del Carme, a la seva tasca docent per tal de fer conèixer la Societat als futurs geògrafs.

Certament, la vinculació orgànica de la SCG amb l'Institut d'Estudis Catalans atorga a la Societat una empara, estabilitat i projecció que és clau fonamental de la permanència en el temps. Una permanència que no té res d'esllanguiment o decadència, a la vista de la trajectòria seguida d'ençà l'any olímpic. Totes les activitats s'han incrementat: conferències, seminaris, cursets, debats, presentacions de llibres, sortides d'estudi, viatges, publicacions, premis... La digitalització de procediments i la presència a Internet i les xarxes socials és una realitat. La diversificació temàtica és també notòria: la SCG ha procurat que cap de les branques de la Geografia fos menystinguda. Només cal fer un repàs de les activitats relacionades a l'annex 1, per adonar-se de la riquesa de plantejaments i preocupacions, tan característic de la Geografia.

La pròpia composició de la Junta ha experimentat un increment de vocalies, en ares a una major representació de branques científiques, universitats i perfils professionals. També s'ha introduït un mecanisme democràtic de limitació de mandats per tal d'assegurar la renovació de les persones implicades. A voltes s'han sentit comentaris irònics sobre el fet que a les juntes sempre hi ha els mateixos: això no ha estat pas deliberat, més hauria valgut que la implicació en les tasques de govern de la Societat hagués estat més disputada. Però és cert: mai hi ha hagut, en aquesta llarga etapa, cap candidatura alternativa. També es pot interpretar que hi ha un gran consens sobre la bondat de la feina feta. Però el cert és que no són temps que facilitin la integració de noves generacions de professors en tasques pròpies de la –hipòcritament lloada– societat civil, perquè els joves saben que ser a Junta no és

cap càrrec honorífic, sinó que comporta molta feina, i que és una mena de feina que el sistema universitari actual menysprea en computar mèrits acadèmics. A més a més, durant aquesta etapa també s'ha assolit un objectiu, si es vol elemental, però que també denota el ple tarannà democràtic i alhora la maduresa d'una institució: hi ha hagut una presidència femenina a la SCG; un fet que cal no menystenir, en un país on aquesta presència institucional de les dones no és prou freqüent.

Quatre presidències i les seves Juntes de Govern

Quan el juny de 2021 Josep Oliveras exhaureixi, reglamentàriament, els tres mandats triennals consecutius al capdavant de la Societat, es compliran tres dècades de la presidència de Lluís Casassas. Es clourà una llarga etapa de creixement i consolidació en tots els terrenys, que hauran encapçalat quatre presidents: Vicenç Biete, Maria Dolors Garcia Ramon, Francesc Nadal i el propi Oliveras. Cadascun amb el seu tarannà propi, però tothom amb una mateixa voluntat de servei i estima per la Geografia i la Societat Catalana de Geografia.

Vicenç Biete i Farré (Barcelona, 1921-2015),[403] que era vocal de la Junta d'ençà 1979 i amic personal de Lluís Casassas des del temps del seu pas per l'Institut-Escola, assumí la presidència de la SCG el 1991, quan Casassas ingressà com a membre de l'IEC, atès, com ja s'ha dit, que un president d'una societat filial no pot ser simultàniament membre numerari de l'Institut, norma objectable però que és una directriu de l'IEC. Ocupà el càrrec fins el 2000 i després romangué a la Junta de Govern com a vocal fins el 2010. En la semblança que la SCG li dedicà a l'Obrador Obert, se'l defineix com a:

> home de tracte educat i cordial, amb la naturalitat que defuig l'afectació amb què s'embolcalla l'elitista [....] va demostrar eficiència i gran capacitat resolutiva, escoltant tothom i cercant sempre el consens. Fou així com reeixí a mantenir l'esperit de la Societat i capgirà la desconfiança que en alguns desvetllava la seva condició de geògraf no universitari. Els que el vam conèixer i tractar rebem, doncs, un llegat extraordinari d'una persona que va saber-nos transmetre diligència i bonhomia, seny i modèstia, gran capacitat de treball i superació.

La seva llunyania professional respecte de la Universitat (de professió era impressor) era un fet excepcional, atesa la presència en tot moment a la Junta de membres de l'acadèmia, tot ocupant la vicepresidència, successivament, M. Dolors Garcia Ramon, Roser Majoral, Josep Oliveras i Francesc Nadal. La seva etapa va haver d'afrontar un context força difícil, després de la mort de Casassas i del dèficit pressupostari heretat del I Congrés Català de Geografia. Els membres de les juntes

403. Vegi's la semblança feta per E. Bertran (*https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720218a.htm*), publicada també a *Treballs de la SCG*, núm. 81, p. 255-257, i l'entrevista feta per Joan Tort i Pere Tobaruela (*https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000072/00000026.pdf*).

presents de manera permanent durant la seva presidència foren majoritàriament els que ja havien fet costat a Casassas: el secretari Enric Bertran, la tresorera Montserrat Cuxart, l'editor de *Treballs de la SCG* Enric Mendizàbal i el vocal Joaquim Cabeza. A aquests quatre s'afegí Joan Tort. La resta de vocals encara no esmentats només van ser presents durant alguns anys del mandat de Biete: Pau Alegre, Rosa Ascon, Jesús Burgueño i Lluís Riudor. Vist amb perspectiva, la nòmina va ser força reduïda.

Maria Dolors Garcia Ramon (n. 1943), catedràtica d'Anàlisi Geogràfica Regional a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), va ser presidenta de la Societat entre 2000 i 2006, any que ingressà com a membre numerària de l'IEC (Secció de Filosofia i Ciències Socials), cosa que implicava no poder optar a la presidència de la SCG en un tercer mandat. Cal remarcar que n'havia estat vicepresidenta entre 1986 i 1993.

Montse Cuxart

Acte en recordança de Lluís Casassas, el 9 d'octubre de 2002, amb motiu del 10è aniversari de la seva mort. M. D. Garcia Ramon, F. Nadal i J. Burgueño.

Durant aquests sis anys, Francesc Nadal va exercir la vicepresidència. Els membres de junta omnipresents van ser novament el *pinyol* format per Cuxart, Bertran, Mendizàbal i Biete (un president que després continuà col·laborant com a vocal). També procedien de l'etapa anterior i van ser-hi durant tota aquesta, Burgueño i Tort. Antoni Luna acompanyà M. Dolors Garcia com a vocal durant tota l'etapa. Alegre cedí la vocalia a Mireia Baylina a mig mandat de Garcia Ramon.

Francesc Nadal i Piqué (n. 1958), catedràtic de Geografia humana a la Universitat de Barcelona (UB), va ser president de la Societat entre 2006 i 2012. Anteriorment havia estat vocal de la Junta i vicepresident d'ençà 1999.

La vicepresidència va ser ocupada per Enric Mendizàbal durant el primer mandat i per Jesús Burgueño en el segon. El 2010 també van deixar la Junta, d'acord amb la normativa interna de limitació en la durada dels càrrecs, Montserrat Cuxart, que

cedí la tresoreria a Albert Pèlachs, Enric Bertran, que lliurà la secretaria a Rafael Giménez-Capdevila, i Vicenç Biete, que passà la vocalia a Roser Serra. Durant tota l'etapa van romandre com a vocals Mireia Baylina, Antoni Luna i Carme Montaner. El 2008 Xavier Úbeda substituí Joan Tort.

Josep Oliveras i Samitier (n. 1946), catedràtic d'Anàlisi Geogràfica Regional a la Universitat Rovira i Virgili (URV), de Tarragona, és president des de 2012, amb un mandat que fineix el 2021 (a diferència dels seus antecessors immediats, ha assolit el màxim de tres). Entre 1996 i 1999, havia exercit el càrrec de vicepresident.

Els tres mandats d'Oliveras hauran estat els mateixos –com a vocal– d'Anna Ortiz. L'octubre de 2020 cessaren reglamentàriament el vicepresident Jesús Burgueño i el secretari Rafael Giménez-Capdevila, el qual va ocupar la vicepresidència. Un any abans, el 2019, Albert Pèlachs havia traspassat la tresoreria a Mariàngels Trèmols (qui dos anys abans havia substituït Carme Montaner en la vocalia sisena, la qual, en restar novament vacant, ha passat a Antònia Casellas).

La major durada de l'etapa ha comportat més mobilitat de membres de la Junta, que també s'amplià amb dues noves vocalies (passant el total de sis a vuit), les quals ocupen Meritxell Gisbert i Jordi Ramoneda. Algunes vocalies han assolit un determinat perfil, de manera més casual que no pas orgànica. La vocalia segona ha comptat amb vocals de la UB: Núria Benach i Jaume Font. La vocalia tercera ha estat encomanada a un representant de la Universitat de Girona (UdG), funció que han exercit successivament Jaume Feliu, José Luis Villanova i David Pavón. La vocalia quarta ha comptat amb geògrafs del món de l'ensenyament secundari: Roser Serra i Jordi Royo. La vocalia cinquena ha cercat especialistes de la Geografia física: Xavier Úbeda i Joaquim Farguell; en passar aquest darrer a exercir la secretaria, l'octubre de 2020, la vocalia va ser obtinguda per Valerià Paül, de la Universitat de Santiago de Compostel·la.

Durant el mandat de M. Dolors Garcia Ramon es van reformar els estatuts de la Societat per tal de limitar el nombre de mandats dels càrrecs a tres períodes (per tant, tres triennis a comptar des del primer nomenament electe, atès que sovint hi ha hagut nomenaments provisionals previs).[404] Val a dir que aquest límit s'aplica per a un mateix càrrec, de manera que sovint un membre de Junta ha pogut romandre-hi més anys en total, pel fet d'haver canviat de càrrec, com ara de vocal a secretari o vicepresident. Aquesta limitació cercava fomentar el dinamisme de les iniciatives i la implicació d'un major nombre d'associats en les tasques de direcció.

Aquesta norma va assegurar també un respir a membres històrics de la Junta, que tanmateix sovint han restat força actius en la col·laboració amb la SCG: Enric Bertran (vocal d'ençà 1982 i secretari entre 1986 i 2011), Enric Mendizàbal (vocal d'ençà 1986 i vicepresident en 2006-10) i Montserrat Cuxart (vocal d'ençà 1986 i tresorera en 1991-2010). Anteriorment ja havia plegat Joaquim Cabeza,

404. Modificació de l'article 7è dels Estatuts de la Societat, aprovada en l'Assemblea general de 17 de juny de 2003.

vocal de dilatada trajectòria (1983-2000). Sense oblidar Vicenç Biete, el soldat més veterà i fidel de la SCG, qui entre 1979 i 2010 va passar pels càrrecs de vocal, tresorer, president i novament vocal, totalitzant uns insuperables 32 anys de dedicació.

Darrere Vicenç Biete, els altres membres de la Junta de Govern amb una permanència més extensa han estat: Bertran (30 anys), Burgueño, Casassas, Cuxart, Mendizàbal i Nadal (25). Seria injust negligir que Pau Alegre, a nou anys de vocalia, afegeix una tasca ingent d'editor de la pàgina web de la SCG, l'*Obrador Obert*, on ha perllongat, altres 18 anys, la seva intensa col·laboració.

Hom observa una voluntat de representació de fet (no pas orgànica) en la Junta de Govern de totes les universitats catalanes amb estudis de Geografia, on s'inclouen les anomenades perifèriques: a la vocalia gironina ja esmentada, cal afegir la presència d'un professor de la Universitat de Lleida (UdL) (Burgueño) i un altre de la URV (Oliveras). Aquest no és un fet recent, perquè ja en l'etapa Biete hi havia uns "adjunts" que feien d'enllaç amb cadascuna de les tres universitats creades el 1992 (UdG, UdL i URV), mitjançant el propi Oliveras, Margarida Castañer (UdG) i Jordi Martí (UdL).

Arxiu IEC

Els assistents a la conferència inaugural del II Congrés Català de Geografia. En la primera renglera hi ha Vicenç Biete, Montse Cuxart, Joan Tort i Enric Bertran. Al seu darrere. Josep M. Panareda i Vicenç Rosselló. Més al fons s'hi reconeix Carles Carreras, M. Dolors Garcia Ramon i Maria de Bolòs.

En la mesura possible també s'ha procurat que a la Junta de Govern fos present, no només la Geografia universitària o de l'ensenyament secundari, sinó la professional, amb vocals com és ara Carme Montaner (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya), Rafael Giménez-Capdevila (Departament d'Acció Exterior, Relacions

Albert Pèlachs

La Junta de Govern en una reunió ordinària a la seu de l'IEC del carrer de Maria Aurèlia Capmany, el 2019

Institucionals i Transparència de la Generalitat de Catalunya) o Mariàngels Trèmols (Departament de Territori i Sostenibilitat).

Per gènere, el nombre de dones de la Junta de Govern ha continuat sent minoritari, oscil·lant en l'etapa d'anàlisi entre tres i quatre membres (cal recordar que actualment formen la Junta dotze persones).

Convé fer esment, també, de la figura del delegat de l'IEC, enllaç entre la Junta i la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut. Marc-Aureli Vila (darrer supervivent dels 27 signants de l'acta de fundació de la SCG el 1935) ho va ser des del 1989 i fins a la seva mort, el 2001; el succeí Joan Vilà-Valentí, entre 2002 i 2017; i, actualment, d'ençà 2017, ocupa el càrrec Oriol Nel·lo.

Les conferències

Més que altres aspectes de la producció científica de la SCG, la tria de conferenciants té molt a veure amb el tarannà, l'especialitat i les relacions establertes pel president de la Societat, i en ocasions també pel vicepresident o altres vocals de la Junta de Govern. Tanmateix, la diversitat de temàtiques d'estudi i d'enfocaments metodològics caracteritza les gairebé tres darreres dècades de cicles de conferències impartides al carrer del Carme.[405] Així com en l'etapa anterior havia estat freqüent establir un títol o fil conductor de totes les conferències del curs, aquesta pràctica es va bandejar

405. Molt excepcionalment, per raó d'obres o d'estar ocupades totes les sales, es va celebrar la conferència en algun altre local proper, com ara la veïna Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya.

E. Bertran

Conferència de Girolamo Cusimano sobre "Le nuove geografie della vite e del vino in Sicilia", el 16 de juny de 2005

el 1996, en benefici de l'absoluta diversitat temàtica.[406] El nombre de conferències habitual ha estat d'una al mes, de setembre a juny, ço és deu l'any. Darrerament, això no obstant, la presentació de llibres n'ha fet incrementar sensiblement el nombre.[407] Fa de mal destriar conferències i cursets; en principi no es farà, i només es tractaran a banda els cursets amb un caràcter instrumental o tècnic informàtic, que es van desenvolupar majoritàriament fora de les instal·lacions de l'IEC, o bé aquells que fonamentalment van consistir en una o en un seguit de sortides de camp.

De moltes conferències posteriors al 2000, però no pas la totalitat, ni de bon tros, hom trobarà una publicació posterior a les pàgines de la revista *Treballs de la SCG*, o bé una ressenya publicada a l'*Obrador Obert*, el web de la Societat fins 2020. El lector trobarà la relació de la totalitat de les dissertacions a l'annex 1, al final del present llibre.

S'assajarà ara una aproximació temàtica, tenint en compte també d'altres aspectes, de les quatre subetapes que convé distingir en aquest capítol, d'acord amb les successives presidències.

Els cursos de la presidència de Vicenç Biete (1992-2000)

La presidència de Vicenç Biete cobreix els vuit últims anys del darrer decenni del segle xx. El seu mandat començà en vida de Lluís Casassas, però, pel que fa al present capítol d'aquesta història de la Societat Catalana de Geografia, el còmput de les

406. El curs 1992-93 fou el "D'homenatge a Lluís Casassas i Simó"; el 1993-94 i 1994-95, "Països, regions, fronteres en un món canviant"; i el 1995-96, "Espais polítics i culturals en transformació". Certament el 2010-11 i 2011-12 van ser els cursos del Segon Congrés Català de Geografia; i el 2009-10 i 2010-11, els cursos del 75è aniversari de la SCG.

407. En el còmput general de l'annex 1, el període estudiat s'inicia amb la intervenció d'Enric Bertran, el 4 de novembre de 1992, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, en homenatge al desaparegut Lluís Casassas. Aquesta és la dissertació núm. 532, i actualment passen ja de les 1.100. En l'acte esmentat també van intervenir Vicenç Biete, Joan Vilà-Valentí, Marc Aureli Vila, Josep M. Bricall i l'alcalde Pasqual Maragall.

activitats desplegades s'inicia el curs 1992-93. Durant aquesta primera etapa, que es perllongà vuit cursos, fins el juny de 2000, les propostes de conferències les feren els successius vicepresidents, tots ells en la plenitud de la seva carrera universitària i amb àmplies relacions internacionals: M. Dolors Garcia Ramon (vicepresidenta fins 1993), Roser Majoral (1993-96), Josep Oliveras (1996-99) i Francesc Nadal (a partir de 1999). Això assegurà una nodrida i enriquidora presència de conferenciants estrangers.

Descomptades les *descobertes urbanes,* a les quals es dedicarà un altre apartat, en aquest període hi hagué de l'ordre de 125 dissertacions, a raó de 15,6 per curs, però cal comptar que algunes es produïren en un mateix acte (per exemple, sis en la sessió d'homenatge a Lluís Casassas a l'Ajuntament de Barcelona), i que d'altres es van desgranar en diversos dies (com les tres xerrades de Lluís Mallart sobre microestats), cosa que aconsella relativitzar les dades i percentatges que s'hi podrien arribar a calcular, en un excés de passió quantitativa.

Els cursets que van comptar amb diversos conferenciants (més de dos) van ser:

1994. "Introducció a la toponímia", organitzat per Joan Tort, 4 sessions. Cal destacar la presència, novament a l'estrada de la SCG, de Ramon Amigó.

1994. "L'evolució de la cartografia a Catalunya al segle xx", organitzat per Pau Alegre, amb 6 intervencions.

1995. "Tres figures eminents de la meteorologia i la climatologia catalanes", coordinat per Javier Martín Vide, amb 4 conferenciants.

Per orientació temàtica, el capítol majoritari durant aquests anys fou, de llarg, de caire geopolític, amb 27 conferències. Va ser un biaix lògic i oportú en uns anys de profunda mutació de les relacions internacionals, amb la descomposició de l'URSS, subsegüent a la caiguda dels murs, la guerra dels Balcans, etc. D'entrada, els dos cursos compresos entre 1993 i 1995 van tenir com a leitmotiv el lema: "Països, regions, fronteres en un món canviant". Aquesta temàtica arrencà amb una remarcable doble intervenció de la geògrafa alemanya Mechtild Rössler sobre Walter Christaller i els plans nazis de planificació territorial (model *tabula rasa*) a l'Europa de l'Est. També convé apuntar les diverses intervencions de Joan Rebagliato sobre Europa i les seves fronteres, així com les de Jaume Busqué, Enric Lluch, Lluís Mallart, John Naylon, Joan Nogué, Rafael Pujol i Marigot, i un llarg etcètera.

En segon lloc destaca una vintena d'intervencions en actes d'homenatge, sobretot dedicats a Lluís Casassas: al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, el 4 de novembre de 1992; a l'Institut d'Estudis Catalans, l'11 de juny de 1993; i amb motiu de l'acte inaugural, el 13 de juny de 1998, de la plaça que li va dedicar l'Ajuntament de Sabadell. Endemés, també es poden comptar en aquest grup les tres dissertacions d'una jornada dedicada a glossar la figura del filòleg Joan Coromines (1998).

Catorze dissertacions es poden aplegar en un heterogeni capítol de Geografia regional (del qual es descompten les intervencions que feien èmfasi en aspectes geo-

polítics), amb cinc sessions referides a diverses regions o ciutats d'Amèrica (Francesc Gurri, José Luis Luzón, les dues referides al Quebec...), quatre al Japó (tres en una mateixa sessió, el 1994), dues a Europa (György Enyedi i Georges Bertrand), a l'Índia (Roser Majoral i Gita Kewalramani) i a l'Àfrica (Jean Bisson sobre el Sàhara i Jordi Sabater), així com una a la Xina (Dolors Folch) i una altra a l'Antàrtida (David Serrat).

Unes nou conferències es poden classificar com a referides a Geografia històrica, i altres sis a Història de la Geografia, incloent-hi algunes aportacions sobre la SCG i la Geografia catalana en general. Vuit sessions es van dedicar a temàtiques de paisatge i medi ambient en general, amb noms ben coneguts com Martí Boada o Jordi Sargatal. S'hi compten, a més a més, una xerrada pionera sobre incendis, de Rufí Cerdan (1993), i la presentació del Pla d'Espais d'Interès Natural, a càrrec de Xavier Mateu (1998).

La problemàtica genèrica i d'ordenació territorial de Catalunya és present en cinc conferències. El Pla Territorial General de Catalunya va ser presentat per Agustí Arana i Genís Carbó i donà lloc a una taula rodona de debat, el 1993.

La Geografia urbana (sense comptar-hi la perspectiva històrica) només va inspirar tres de les conferències d'aquests anys, entre les quals destaquem la titulada "El concepte de segregació social urbana", del malaurat geògraf lleidatà Joan Vilagrasa. També tres foren les conferències referides al turisme (Salvador Anton, Gemma Cànoves...) i altres tres les que un pot catalogar com de caràcter general sobre l'ordenació del territori i el desenvolupament territorial. Igualment hi va haver tres intervencions referides a la Geografia del vi, aquestes promogudes per Francesc Nadal. Les migracions interiors a Espanya van ser objecte d'estudi per Isabel Pujadas i Arlinda Garcia Coll, amb diverses sessions.

Descomptat el seminari sobre l'evolució cartogràfica catalana recent, hi hagué tres conferències referides a la cartografia, protagonitzades per João Carlos Garcia, Vicenç M. Rosselló i Tomàs Vidal.

Altres temàtiques només van ser abordades en una o dues conferències: la perspectiva de gènere (Mireia Baylina), el transport (Jaume Font) o la Geografia econòmica (Joan Eugeni Sánchez).

Pel que fa a la personalitat dels conferenciants, entre els estrangers el grup amb més presència va ser el francès: Georges Bertrand, Jean Bisson, Béatrice Giblin, Barbara Loyer, Marie-Vic Ozouf-Marignier i Marie-Claire Robic, al qual encara es poden afegir els quebequesos Serge Courville i Paul-André Linteau. D'altres procedències, es poden esmentar els britànics John Naylon i Tim Unwin, els russos Yulia Soloviova i Sergei Tharkov, els portuguesos Carlos Nunes i João Carlos Garcia, els japonesos Ko Tazawa i Masaru Ito, l'alemanya Mechtild Rössler, l'hongarès György Enyedi, el txec Jiri Blazek, el suís Walter Leimgruber, la hindú Gita Kewalramani i la nord-americana Cindi Katz. Fan de mal comptar les llengües d'impartició de les conferències, perquè no sempre es corresponen amb l'idioma del títol, però és clar

que el francès va ser la llengua no peninsular més emprada (en unes 10 sessions) per davant de l'anglès (7).

S'ha de remarcar que entre 1991 i 1997, cada any, almenys una de les estades a Barcelona de professorat estranger va continuar comptant amb la subvenció de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) de la Generalitat de Catalunya.

Entre els geògrafs espanyols consagrats convidats a l'estrada de la SCG hi hagué: Ángel Cabo, Antonio José Campesino, Josefina Gómez Mendoza, Francisco Javier Gómez Piñeiro, Eduardo Martínez de Pisón, Florencio Zoido... D'entre els catalans de la vella escola podem esmentar Joan Becat, Enric Lluch, Marc Aureli Vila, Joan Vilà-Valentí... No mancaren intervencions d'intel·lectuals aliens a la Geografia, com l'escriptor Ignasi Riera, el primatòleg Jordi Sabater Pi, la fotoperiodista Sandra Balcells o el naturalista Jordi Sargatal. El cicle "La Geografia i els reptes del present"(2000) va donar veu a científics catalans com l'ecòleg Joandomènec Ros o el filòsof Norbert Bilbeny.

La participació femenina suposa una part substantiva, però encara minoritària, de les sessions acadèmiques: unes 20 sessions del total (un 16 %, si bé el percentatge és aproximat perquè caldria descomptar les sessions, com ara taules rodones, amb una composició mixta de gènere). A banda de les geògrafes ja esmentades en paràgrafs anteriors, entre les catalanes es comptà amb la participació d'Anna Borbonet, Josepa Bru, Margarida Castañer, Rosa Castejón, M. Dolors Garcia Ramon, Carme Montaner, Mercè Tatjer... Hi va intervenir, també, María Teresa Vicente, de la Universidad de Salamanca.

En aquesta etapa s'inicià la pràctica de la presentació de llibres, el 1998, amb el primer editat per la SCG en el format i col·lecció actual, l'*Aportació a la terminologia geogràfica catalana* de Marc-Aureli Vila. La Societat també participà en la presentació del llibre de Jaume Font *La formació de les xarxes de transport a Catalunya, 1761-1935*, que posteriorment l'IEC va guardonar amb el premi Prat de la Riba.

Les conferències de la presidència de M. Dolors Garcia Ramon (2000-2006)

Calia esperar de la presidència d'una geògrafa que sempre s'ha significat en la recepció de les innovacions epistemològiques, la connexió amb la Geografia anglosaxona, la identificació amb els corrents crítics i la defensa de la perspectiva de gènere, que traslladés aquestes quatre característiques a les conferències de la Societat Catalana de Geografia. Els sis cursos compresos entre 2000 i 2006 van comportar, també, una presència femenina més significativa que en qualsevol altra etapa de la trajectòria de la SCG.

D'entrada cal dir que la diversitat de temàtiques present és molt gran i el nombre de dissertacions molt elevat: 116, descomptades les *descobertes urbanes*, cosa que suposa més de 19 per any. Un seguit de jornades, sovint organitzades en col·laboració amb altres entitats, permeten agrupar i destriar del cicle ordinari de conferències un cert nombre d'intervencions.[408] Vet-les aquí en ordre cronològic:

2000. "Eurocongrés 2000 dels espais occitans i catalans", amb dues sessions referides a Occitània impartides per geògrafs francesos (Alain Alcouffe i Jean Claude Juan).

2001. "La població del món després del 2000: cap a la globalització de la transició demogràfica", organitzat per Isabel Pujadas, amb aportacions de quatre geògrafes.

2001. "Turisme rural i desenvolupament local a Catalunya", amb quatre aportacions de tres geògrafes.

2001 (Girona). "Geografies dissidents", amb vuit dissertacions i una taula rodona.

2002. "Els incendis forestals a Catalunya. Prevenció i recerca", amb quatre conferenciants.

2002: "Interrogants sobre l'Àfrica", amb cinc intervencions per part d'autors ben diversos: el periodista Bru Rovira, l'escriptor i després polític Alfred Bosch, l'historiador Ferran Iniesta...

2004. "La renovació didàctica de la Geografia a l'ensenyament secundari", organitzat amb el Col·legi oficial de doctors i llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, coordinat per Pilar Benejam.

2005. "Ciència i compromís social: Élisée Reclus (1830-1905)", coorganitzat amb el CSIC i l'Ateneu Enciclopèdic Popular, amb quatre sessions.[409]

2006. "Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana", amb dotze sessions amb àmplia presència internacional: setze geògrafes d'arreu, a més de participants catalanes.

Des d'una perspectiva temàtica, i descomptades les intervencions de les diverses jornades suara esmentades, la diversitat dels temes abordats és molt gran.

En l'àmbit de la Geografia física, cal inscriure les xerrades sobre incendis (un parell), sòls, geomorfologia, medi ambient, climatologia, paisatge, biogeografia... La hidrologia (set conferències) apareix tractada amb un esguard plural, no sols físic, atès que també són presents enfocaments més centrats en la gestió dels recursos, el regadiu, l'impacte antròpic... La temàtica regional, incloses les monografies urbanes, és ben present, amb un total de catorze intervencions.

L'epistemologia, la Geografia crítica i la Geografia del gènere (sempre a banda dels cursos ja esmentats), és present en altres dues xerrades. També la Geografia política dona lloc a sis dissertacions, a les quals es pot afegir, per una banda, una

408. No s'hi compten els cursets d'una sola persona, o aquells dels quals les memòries de curs no deixen constància de si hi participà més d'un conferenciant.

409. D'aquest curset es derivà el llibre *Ciència i compromís social.* Élisée Reclus (1830-1905) i la Geografia de la llibertat, editat el 2008 pel CSIC i coordinat, entre altres, pels socis Xavier Arnau i Francesc Nadal.

conferència de Joaquim Solé Vilanova sobre finances locals i la presentació, per Miquel Roca Junyent, de l'*Informe sobre la revisió del model territorial de Catalunya* conegut amb el seu cognom, el qual havia elaborat una comissió de set persones, entre les quals quatre geò-grafs (tres, membres de la SCG: Jesús Burgueño, Robert Casadevall i Enric Lluch), i que va ser lliurat al Parlament de Catalunya el gener de 2001.

Les qüestions urbanes són ben presents també, amb nou conferències o presentacions de llibres.

La didàctica de la Geografia i la reflexió sobre la Geografia a la Universitat va donar lloc a cinc intervencions, en part amb motiu de la gestació de l'Espai Europeu d'Educació Superior.

Si la Geografia agrària és poc present (una sola intervenció), no es pot dir el mateix de la Geografia del vi, especialitat amb un enfocament cultural: quatre xerrades promogudes per Francesc Nadal.

El soci Katsuyuki Takenaka impartí una altra conferència de caire cultural ben diferent, referida a la llengua japonesa.

Les comunicacions van merèixer un parell de xerrades, igual nombre que la Geografia econòmica i del desenvolupament. La Geografia del turisme sols va estar representada per les jornades esmentades; a tot estirar s'hi pot afegir una conferència sobre els primers viatgers catalans a Egipte.

La Geografia històrica surt a la palestra amb un parell de presentacions de llibres, una conferència sobre el Cadastre d'Ensenada, a càrrec de la geògrafa de la Universidad Autónoma de Madrid Concepción Camarero Bullón, i una altra sobre "Església i territori", per part del soci Joaquim M. Puigvert, professor d'Història de la Universitat de Girona. La història de la cartografia tingué el seu lloc en la presentació de l'*Atles de Lleida* i en dues conferències. La cartografia també sortí a escena en la presentació de la Llei de l'ICC i en un curset impartit per Josep M. Rabella.

A banda de les sessions dedicades a Élisee Reclus, altres cinc personatges van merèixer una recordança a la SCG: Ildefons Cerdà, Lluís Casassas, Emili Huguet del Villar, Pau Vila i Pierre Vilar.

C. Montaner

M. Dolors Garcia Ramon i Francesc Nadal, en el viatge de la SCG a Sicília, el 2003

A part del curset esmentat, la demografia va estar representada amb una xerrada i un curset de Claudia Pedone sobre migracions internacionals.

Els geògrafs espanyols convidats a intervenir a la Societat (generalment un per curs) foren: Rubén Lois, Concepción Camarero, Xosé Santos, Ricardo Méndez, Juan Piqueras, Pedro Reques i Eugenio Burriel.[410]

La presència estrangera va ser molt notable, indubtablement superior a qualsevol altra etapa de la SCG. La llengua majoritària que empraren en les seves intervencions va ser, per primera vegada, l'anglès. Les procedències, però, van ser molt diverses. De l'àmbit francòfon: Alain Alcouffe, Jacqueline Bonnamour, Jean-Claude Juan, Philippe Pelletier i Jean-Robert Pitte. De l'àmbit anglosaxó: Mike A. Crang, Doreen Massey, James Sidaway, David Slater i Janet Townsend, del Regne Unit; Brad Epps, Andrew M. Kirby, Daniel W. Gade, Diana Liverman, Janice Monk i Michael Solem, dels EUA; Claudio Minca, d'Austràlia, però d'origen italià; i Tovi Fenster, d'Israel. De Grècia, Dina Vaiou. D'Alemanya, Wolfgang Scharfe. D'Itàlia, Girolamo Cusimano. De Turquia, Nazmiye Ozgüç. De Noruega, Ninna G. Berg...

Les conferències de la presidència de Francesc Nadal (2006-2012)

El sexenni presidit pel catedràtic de Geografia humana de la UB, és el del II Congrés Català de Geografia, celebrat el 2008. Certament el mapa és una eina d'expressió transversal que suporta la transmissió del coneixement geogràfic, per la qual cosa calia creure que tothom es podia sentir interpel·lat, d'una o altra manera, amb aquest fil conductor. Però també és cert que el marc temàtic era molt més restringit que el del I Congrés. En la tria del leitmotiv no es pot obviar que la cartografia (concretament en la seva història) constitueix el camp principal d'investigació de Nadal. Però tornant al tema: genera una certa inquietud d'identitat topar amb molts geògrafs per als quals els mapes no són un element rellevant de la seva activitat.

Possiblement perquè en el primer decenni del nou segle la Geografia va experimentar una eclosió conceptual, la diversitat temàtica en les dissertacions a la SCG s'accentuà moltíssim. Quantitativament, s'assoleix una xifra de 135 intervencions, la qual cosa suposa 22,5 sessions l'any, una ràtio superior en més de tres punts a l'etapa anterior, i no superada fins ara. En bona part això fou degut a que la presentació de llibres esdevingué una activitat sovintejada, amb un total de 18 (per tant, tres l'any). Perquè allò que no ha canviat d'ençà els anys setanta és la tradicional celebració d'una conferència mensual, d'octubre a juny. També han sovintejat les visites guiades a exposicions (quatre), ara i aquí relacionades amb la cartografia i la figura d'Ildefons Cerdà.

410. Es fa esment de geògrafs del País Valencià juntament amb els espanyols només quan no van fer la seva xerrada en català.

El II Congrés Català de Geografia donà lloc a sis ponències, entre les quals la de Mark Monmonier, més les corresponents sessions d'obertura i clausura. En altres moments del sexenni hi hagué altres quatre conferències en relació a la cartografia, entre elles una lliçó inaugural de Matthew H. Edney.

Altres jornades i cursets celebrats aquests anys van ser:

2007. "La Geografia i la història dels viatges", curset amb cinc conferències, organitzat per Enric Mendizàbal i Isabel Soler, professora de filologia portuguesa a la UB.

2009. "Estudis recents en hidrologia fluvial i transport de sediments", curset amb quatre sessions, organitzat per Xavier Úbeda.

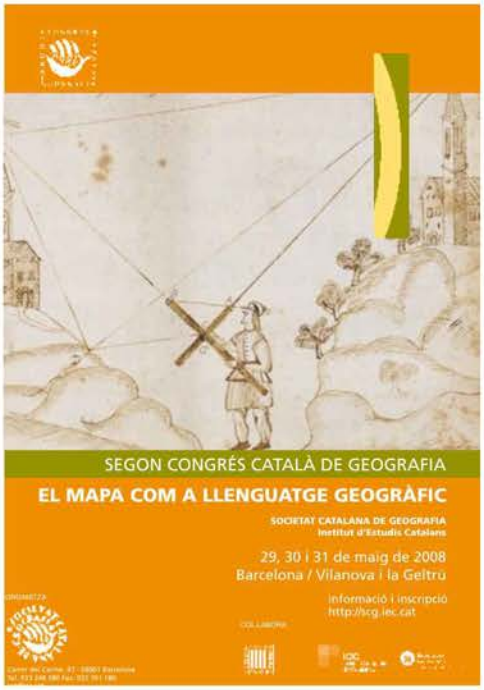

Cartell del II Congrés Català de Geografia (2008)

Arxiu SCG

2010. "Col·loqui internacional: Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes", amb un total de 18 intervencions. Lògicament en aquest esdeveniment hi hagué una notable participació francesa. En fou principal organitzador Rafael Giménez-Capdevila, i participaren diverses entitats, com ara la Casa de Velázquez.

2010. "Sequeres i inundacions", amb tres conferències.

2011. "Manifestacions del canvi global a Catalunya", curset organitzat per Martí Boada, amb tres sessions (més una sortida a Olzinelles).

2011. "La variabilitat climàtica a la península Ibèrica", curset amb quatre sessions, coordinat per Xavier Úbeda.

2011. "Ensenyar Geografia a secundària", curs de dues sessions, coordinat per Roser Serra.

2012. "Geografia i esports d'aventura", amb tres sessions.

2012. "L'Antàrtida i els geògrafs", amb tres sessions referides a geomorfologia.

Com es pot veure, la Geografia física va ser molt present als cursets, de la mà del vocal de la Junta de Govern Xavier Úbeda. A banda, el tema estrella en relació al medi ambient es refereix a la gestió dels recursos hídrics, amb vuit xerrades a més del curset esmentat. No fou tant nombrosa la presència d'altres temàtiques mediambientals: dues de climatologia (sempre a més dels cursets), una sobre incendis i una altra de geomorfologia. Les conferències relatives al paisatge, força nombroses (sis), van tenir un enfocament més humanístic que no pas físic.

Com és habitual (i molt propi d'una societat geogràfica) el record de figures senyeres de la Geografia va ocupar vuit sessions, en què es van recordar Lluís Casassas (amb motiu de la inauguració d'una plaça a Barcelona amb el seu nom), Gonçal de Reparaz Ruiz, Orlando Ribeiro, Lluís Solé Sabarís (per partida doble), Marc Aureli Vila i Pau Vila, així com M. Dolors Garcia Ramon, amb motiu de la concessió del Premi Internacional Geocrítica. Quatre dissertacions d'història de la Geografia van permetre evocar figures com Paul Vidal de la Blache, Raoul Blanchard, Franz Schrader i una entitat, la Sociedad de Geografía Comercial de Barcelona.

Les dissertacions de caire regional van estar ben representades, perquè –a banda de les quatre del col·loqui pirinenc– n'hi va haver sis, comptant-hi una conferència sobre el concepte de regió, a càrrec d'Ansii Paasi. També es va fer una taula rodona sobre el Pla Territorial Metropolità.

Una altra temàtica ben representada va ser la Geografia política (cinc intervencions més altres tres en el col·loqui pirinenc), diverses centrades en la realitat espanyola (Joan Romero i el periodista Enric Juliana) i en l'organització territorial catalana (Enric Argullol), atès que el 2010 s'aprovà la Llei de vegueries, presentada a la Societat pel conseller de Governació Jordi Ausàs. Altres cinc intervencions del col·loqui pirinenc es van centrar en la cooperació transfronterera. En aquest epígraf geopolític també es pot encaixar la presentació del "Manifest per a una nova cultura del territori" i tres conferències de caire molt singular: sobre els conflictes territorials vinculats al sistema elèctric, en relació a l'ús social del burca i sobre Geografia de l'alimentació.

També la Geografia urbana va tenir una bona presència: cinc conferències, la majoria referides a Barcelona (a l'igual que l'única dissertació centrada en el turisme).

Les qüestions pedagògiques foren presents en dues xerrades, a més del seminari citat. També hi hagué un parell de sessions dedicades a qüestions de demografia i al desenvolupament rural. Les comunicacions i les transformacions que impliquen en el

E. Bertran

Inauguració de la plaça Lluís Casassas, de Barcelona, el 5 de juny de 2010. Lectura de textos del geògraf, intervenció d'Enric Mendizàbal.

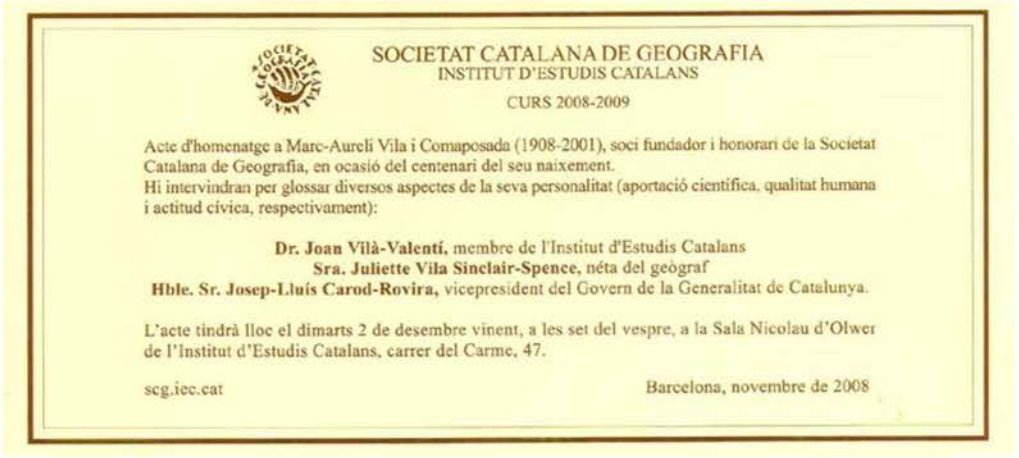

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
CURS 2008-2009

Acte d'homenatge a Marc-Aureli Vila i Comaposada (1908-2001), soci fundador i honorari de la Societat Catalana de Geografia, en ocasió del centenari del seu naixement.
Hi intervindran per glossar diversos aspectes de la seva personalitat (aportació científica, qualitat humana i actitud cívica, respectivament):

Dr. Joan Vilà-Valentí, membre de l'Institut d'Estudis Catalans
Sra. Juliette Vila Sinclair-Spence, néta del geògraf
Hble. Sr. Josep-Lluís Carod-Rovira, vicepresident del Govern de la Generalitat de Catalunya.

L'acte tindrà lloc el dimarts 2 de desembre vinent, a les set del vespre, a la Sala Nicolau d'Olwer de l'Institut d'Estudis Catalans, carrer del Carme, 47.

scg.iec.cat

Barcelona, novembre de 2008

Arxiu SCG

Invitació a l'acte d'homenatge a Marc Aureli Vila, el 2 de desembre de 2008. Exemple dels targetons que s'enviaven per correu postal als membres de la SCG tot anunciant els diversos actes i sortides, així com el programa general del curs, fins que es va generalitzar l'ús del correu electrònic.

territori donaren peu a dues intervencions (cal afegir-ne altres dues del col·loqui internacional).

Només van donar lloc a una conferència epígrafs com: Geografia agrària, Geografia cultural, Geografia del gènere, Geografia social i toponímia. Rita Gardner va formular una reflexió genèrica sobre la Geografia el segle XXI. La temptativa d'iniciar un cicle de Cinema i Geografia només va donar lloc a una sola sessió.

Descomptat el col·loqui internacional sobre els Pirineus, el nombre de conferenciants estrangers es va reduir sensiblement respecte de l'etapa anterior, si bé mantingué una xifra no inferior a un parell de convidats l'any. De l'àmbit anglosaxó, van visitar la SCG Matthew H. Edney, Rita Gardner, Ray Hudson i Peter Jackson, del Regne Unit; d'EUA, Mark Monmonier; d'Austràlia, Fiona McKenzie; i del Canadà, Linda Peake. De l'àmbit francòfon es va comptar amb la presència de Roland Courtot, Claire Hancock i Gilles Palsky (França) i Céline Rozenblat (Suïssa). Altres procedències corresponen a: Sonila Papathimiu (Albània), Ansii Paasi (Finlàndia) i Judit Timar (Hongria).

Els convidats ibèrics van ser, per ordre cronològic: Fernando Arroyo, Joan Romero, Rafael Mata, Josefina Gómez Mendoza, José Antonio Rodríguez Esteban, Juan Francisco Ojeda, Eugenio Ruiz de Urrestarazu, Maria José Prados, José Luis Peña Monné (intervenció, però, en català), João C. Garcia i Manuel Mollá.

Les conferències de la presidència de Josep Oliveras (2012-2020)

La presidència de Josep Oliveras fineix reglamentàriament el juny de 2021. Per tant, el balanç de la seva etapa al capdavant de la Societat Catalana de Geografia

que es fa en el present treball, tancat el novembre de 2020, no és del tot complet. Per altra banda, cal tenir en compte que el curs 2019-20 va restar sobtadament interromput a primers de març pel confinament obligat per fer front a la pandèmia del coronavirus, si bé encara va comptar amb una conferència telemàtica impartida per Antoni Luna, i una taula rodona sobre els efectes de la pandèmia des de l'òptica geogràfica, al juny. El curs 2020-21 va arrencar igualment sota les restriccions imposades per la pandèmia. Els nou anys de la presidència d'Oliveras suposen un període equivalent al de Vicenç Biete, però un mandat més dilatat, en tres anys, als de M. Dolors Garcia Ramon i Francesc Nadal. Resulta, doncs, lògic, que el nombre total de dissertacions superi al de cap altra etapa anterior: de moment han estat 174, descomptades les excursions i sortides urbanes. La mitjana anual és de 21,7 dissertacions, lleugerament inferior a la del mandat de Nadal.

Les presentacions de llibres s'han convertit en un element que dona gruix als cursos. Se n'han fet 23, una mica menys de tres per any, en continuïtat amb l'etapa de Nadal. S'han visitat sis exposicions a la ciutat de Barcelona, principalment de temàtica cartogràfica, però també urbanística i de fotografia de viatges. La visita a la museïtzació del Born, guiada per Josep Oliveras, va requerir tres repeticions per tal de satisfer la demanda dels associats.

E. Bertran

Presentació de l'edició de l'*Estadística territorial de la provincia de Barcelona*, del geòmetra Pedro Moreno Ramírez (1858), el 7 de juny de 2012. A la taula, d'esquerra a dreta: Vicenç M. Rosselló, Jesús Burgueño i Luis Urteaga.

L'any 1978, Enric Lluch i Carles Carreras havien intervingut a la SCG fent una anàlisi crítica de la *Geografia de Catalunya* de l'editorial Aedos, amb motiu –deien– dels 25 anys de l'inici de la seva publicació. El primer volum duu data de 1958 i es va enllestir el 1964, de manera que l'escaiença de l'efemèride era aproximada. La importància cabdal d'aquesta obra, i alhora la forta transformació del quefer geogràfic d'ençà la seva aparició, justificava l'oportunitat de fer-ne una relectura i un balanç comparatiu en el 50è aniversari de la seva finalització (1974). Es va adoptar un format de taules rodones temàtiques, amb tres intervencions, que anessin desgranant i valorant diversos aspectes de la *Geografia de Catalunya*, dels temes que hi són presents i dels absents, dels mètodes de llavors i dels avenços conceptuals esdevinguts en el darrer mig segle. El cicle de l'Aedos ha tingut set sessions; les

dues primeres de caràcter genèric i les altres cinc referides a la població, al paisatge, al relleu, al transport i –per videoconferència, l'octubre de 2020– al món rural. La sessió inaugural, el desembre de 2014, encara va poder comptar amb la intervenció d'un dels dos redactors vius de l'obra, Joan Vilà-Valentí, aquesta fou la seva darrera presència a la Societat: el 2020 morí, a una edat provecta, víctima del coronavirus.

Una altra iniciativa de la presidència de Josep Oliveras ha estat la coorganització amb la Diputació de Barcelona d'una jornada anual, amb seu itinerant, en la qual s'integra la perspectiva acadèmica amb el treball dels ens locals en relació a diversos temes de l'organització i promoció del territori. Les jornades s'organitzen habitualment amb cinc conferències més una taula rodona de cloenda. Els intervinents són proposats, a parts iguals, per la SCG i la Diputació; de part de la Societat, els conferenciants acostumen a ser geògrafs professors universitaris, en tant que per la Diputació poden intervenir persones coneixedores del món local (secretaris d'ajuntament, alcaldes...) i funcionaris especialistes en la temàtica objecte d'estudi. Aquesta bona entesa de l'equip directiu de la Societat Catalana de Geografia amb la Diputació de Barcelona es fonamenta en un nom propi, el doctor en Dret i alhora membre de la SCG, Xavier Forcadell, coordinador general de la Diputació entre 2012 i 2019, i actualment coordinador de l'àrea d'Innovació, governs locals i cohesió territorial. Se n'han celebrat cinc edicions, d'aquestes jornades, que agrupen 30 de les dissertacions d'aquesta etapa:

2014. "L'organització territorial dels ens locals", feta a Barcelona.

2015. "Els petits municipis i l'organització territorial", reunida a Vic.

2016. "L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya", celebrada a Igualada.

2018. "El desenvolupament local i el patrimoni natural i cultural a Catalunya", feta a Manresa.

2019. "Turisme urbà i desenvolupament local, celebrada a Sitges.

Totes les intervencions en aquestes jornades han estat publicades a la revista *Treballs de la SCG*, i les tres darreres edicions han donat lloc a l'edició de la corresponent separata, a color, per compte de la Diputació de Barcelona.

A banda d'aquests dos cicles plurianuals (Aedos i Diputació), només els anys 2013 i 2014 es van fer altres cursets o cicles de conferències:

2013. Cicle de conferències "El Tren d'Alta Velocitat i la seva intermodalitat en ciutats mitjanes", organitzat per Jordi Martí Henneberg (UdL) amb la col·laboració de la SCG, amb cinc xerrades.

2013. Curset "Camins, mobilitat i patrimoni", organitzat per Xavier Campillo, amb tres sessions.

2014. Curset "Cooperació interregional i transfronterera als Pirineus", amb cinc xerrades, organitzat per Rafael Giménez-Capdevila.

Òscar Ferrer

J. Burgueño, J. Oliveras i X. Forcadell durant la jornada temàtica sobre *L'organització territorial dels ens locals*, organitzada conjuntament per la SCG i la Diputació de Barcelona, el 28 de gener de 2014.

D'altra banda, els darrers anys s'han realitzat diversos cursets tècnics amb caràcter divulgatiu i d'iniciació:

2015. Curs bàsic d'elaboració de cartografia temàtica amb programari de lliure accés (Inkscape i CartoDB), coordinat per Jaume Feliu.

2015. Curs de fotografia digital per a geògrafs organitzat per Cèsar Pasadas.

2016. Sessió de noves eines per a l'estudi de processos geomorfològics: drons i làser escàners, amb Damià Vericat, Joan Estrany i Aleix Calsamiglia, celebrat a Solsona.

2018. Introducció a LiDAR, coordinat per Meritxell Gisbert i impartit a la UAB.

Cursos d'introducció al QGIS, impartits a la UB (2016) i a la UdL (2019), i curs avançat de QGIS (2016 a la UB), els tres impartits per Meritxell Gisbert.

Aquests cursets han estat gratuïts per a membres de la SCG, i per això alhora han estat porta d'entrada per a joves nous associats, els quals hi accedien de franc, en satisfer la quota social anual de 20 €, reduïda per a estudiants.

És clar que si es descompta tot el que s'ha esmentat (jornades o cicles de conferències, presentacions de llibres, sortides urbanes, visites a exposicions i cursets formatius), el cicle ordinari de conferències, amb la periodicitat mensual de sempre, resta reduït a una vuitantena de conferències. En aquestes intervencions, no resulta fàcil identificar temàtiques privilegiades i altres de negligides. Els temes abordats són d'allò més variat i no és senzill agrupar-los, perquè sovint avancen pels marges dels camps clàssics del coneixement geogràfic. Tanmateix, es mirarà de fer-ho.

La Geografia urbana i l'urbanisme apareix com a tema majoritari, amb 14 xerrades, des de perspectives molt diverses, si bé sovint amb un clar enfocament social i abordant temes com la gentrificació.

Com és habitual, el capítol d'intervencions referides a glossar l'aportació geogràfica de determinat autor és ampli, amb una desena de sessions. En aquest cas van merèixer l'atenció de la Societat: Aurora Bertrana (la primera sòcia), Lluís Casassas, Pierre Deffontaines, Alexander von Humboldt, Enric Lluch, Karl Marx, Carme Massana, Lluís Solé Sabarís i Paul Vidal de la Blache.

La Geografia política ha suscitat bon nombre de conferències (vuit), anant de Belfast a Gibraltar i de Sarajevo al procés independentista a Catalunya.

Les qüestions referides a l'ensenyament de la Geografia, a la universitat i a secundària, han merescut cinc sessions, sovint amb el format de taula rodona. També cinc, han estat les sessions centrades en l'estudi del paisatge, un parell de les quals impartides per Josep M. Panareda.

La història de la cartografia ha estat motiu de quatre dissertacions ben singulars. Una sessió va ser motivada per la donació a l'IEC, amb la mediació de la SCG, per part de la sòcia honorària Montserrat Galera, d'un facsímil de l'*Atles català*, fet que a la vegada va donar lloc a la publicació d'un ampli estudi sobre el particular a la revista de la Societat.[411] També cal destacar la intervenció del nou soci honorari, Jaume Miranda, en què feia balanç dels trenta-dos anys de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. El turisme ha estat present igualment amb quatre dissertacions, amb exemples de Mallorca i de Xile.

Arxiu IEC

Conferència i acte de donació, per part de Montserrat Galera, sòcia honorària de la SCG, d'un facsímil de l'Atles Català de 1375, el 12 de març de 2014. A la taula l'acompanyen el president de l'IEC, Joandomènec Ros, i Josep Oliveras. L'exemplar resta exposat a la sala Puig i Cadafalch de l'IEC.

411. Montserrat Galera (2015) "Estudi raonat de les fonts documentals de l'*Atles català* de 1375. Des del seu inici fins a l'actualitat", *Treballs de la SCG*, núm. 80, p. 9-66.

Un grapat de temàtiques han donat lloc a diverses conferències. Tres es van dedicar a la reflexió epistemològica sobre la Geografia, amb intervencions de Richard Peet, Franco Farinelli i Antoni Luna. Altres van abordar els drames vinculats a les migracions internacionals: els refugiats, la migració mexicana als EUA i la polèmica dels ventres de lloguer. La problemàtica dels incendis forestals ha estat ben sovint abordada a les conferències de la SCG. També s'ha tractat sobre les aplicacions dels SIG i les noves tecnologies geogràfiques. Finalment, i com no podia ser d'altra manera, es van fer presentacions de caire regional, on es parlà de Mallorca, Mongòlia i del poble inuit.

També han merescut conferències, temàtiques com ara el clima, amb Jorge Olcina i Manola Brunet; la Geografia lingüística, amb l'última presència pública a la Societat del soci honorari Joan Rebagliato; la Geografia del gènere, amb un acte amb diverses intervencions amb motiu del dia de la dona, celebrat la vigília, el 7 de març de 2019; la Geografia rural, amb la darrera conferència que va dictar Tomàs Vidal (1941-2019) a la SCG, referida al poblament de l'illa de Menorca; i les dues sessions sobre cinema impartides per Juan Manuel García Ferrer.

Finalment, també s'han tractat temes com l'energia, el medi ambient, l'aigua mineral, els espais abandonats i degradats de Catalunya (una recerca recolzada per la SCG), el corredor mediterrani (Josep Vicent Boira), la Geografia regional (Joaquim Farinós), la toponímia nord-catalana (Joan Becat), el desenvolupament desigual al Carib (Marion Werner), la Barcelona del 1714 (Albert Garcia Espuche), la crisi del coronavirus, a més del balanç, a 10 anys vista, de la "nova cultura del territori".

El nombre de conferenciants estrangers s'ha mantingut en una mitjana superior a dos l'any (descomptant-ne els participants en presentacions de llibres o en jornades promogudes principalment per altres entitats); això, però, gràcies a la incorporació de geògrafs de l'Amèrica llatina. Els conferenciants anglosaxons foren Richard Peet i Marion Werner (EUA), i Tim Unwin (Regne Unit). Els procedents de França, Vicent Berdoulay, Thomas Perrin i Cyril Trépier. D'Itàlia, Alessandra Casu, Franco Farinelli i Francesco Indovina. D'Alemanya, Hans-Liudger Dienel i Carolin Schurr. D'altres procedències, es poden esmentar Daniel Galland (Dinamarca), Dina Vaiou (Grècia) i Joos Droogleever (Països Baixos). De l'Uruguai, Carlos A. de Mattos, i de Xile, Ana M. Cabello, Luis Fuentes, Hugo Romero i Daniel Zamudio.

Els conferenciants espanyols (no catalanoparlants) convidats han estat ben pocs: Carlos Valcárcel, Jorge Olcina i Josefina Gómez Mendoza. Si algú hi vol veure un reflex del procés independentista català, cal que tingui en compte, a l'altre plat de la balança, la intensificació dels actes de la SCG compartits amb l'AGE, fet que es tractarà en un altre apartat.

Les publicacions de la Societat

Treballs de la Societat Catalana de Geografia

Treballs de la SCG s'autodefineix com

> una revista acadèmica de tota temàtica d'interès geogràfic. Té com a objectius la divulgació de l'enfocament científic propi de la Geografia, la sensibilització de la societat envers els diversos problemes territorials, socials i ambientals, així com l'enriquiment del bagatge científic català en l'àmbit de les diverses disciplines geogràfiques.

A les darreres dècades, la revista de la Societat ha assolit regularitat semestral, qualitat formal i un bon nivell científic, de primer sota la direcció d'Enric Mendizàbal (1992-2010)[412] i, d'ençà 2010, de Jesús Burgueño. Des de la desaparició de Lluís Casassas, impulsor i director inicial de la revista, i fins mitjan 2020, han estat publicats 51 números físics (cinc amb numeració doble):[413] del núm. 33-34 fins al 88, a raó d'un parell l'any. Des de 2010, *Treballs de la SCG* té una edició digital, amb il·lustracions amb color. Actualment, tots els números estan digitalitzats i disponibles de franc en línia, a l'Hemeroteca Científica Catalana[414] i al portal de revistes catalanes RACO, a més del propi web de la SCG[415] i la plataforma Dialnet. Com a revista en línia, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar lliurement l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica (SCG/IEC) i que no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada.

El manteniment de la revista es deu a un notable treball voluntarista en tots els àmbits: la valoració crítica d'originals, la revisió formal dels textos per adaptar-los a l'estil i normes de la revista, la premaquetació, la revisió múltiple de les galerades, la interlocució amb els autors... Tot una feinada que ha suposat una dedicació molt intensa dels successius editors, així com d'Enric Bertran, que n'ha assumit durant tot aquest temps la revisió lingüística. Feina artesanal, poc agraïda per la inversió d'hores que demana i per ser força invisible (ignorada per les universitats, menystinguda fins i tot per alguns col·legues). Cal remarcar que l'equip de redacció no compta amb cap suport administratiu específic més enllà del general que aporta l'IEC.

Alguns números de la revista han tingut un fil conductor o tema exclusiu, i més sovint han inclòs, sols en una part del volum, el resultat de ponències a jornades o congressos o bé col·laboracions diverses sobre un mateix tema:

412. Encara que inicialment (fins el núm. 53-54, del 2002) el seu nom figuri diluït en els crèdits de la revista dins el Secretariat de Redacció, format fins aleshores també per P. Alegre, E. Bertran, V. Biete i M. Cuxart.

413. 33-34, 53-54, 61-62, 67-68 i 71-72.

414. *http://revistes.iec.cat/index.php/TSCG*

415. *https://scg.iec.cat/Scg8/Scg81/S819.htm*

33-34, 35 i 36 (1992-93): dedicats a Lluís Casassas i Simó (de caire miscel·lànic, al primer es recullen les intervencions a l'acte d'homenatge celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament).

41 (1996): ponències del V Congrés de població espanyola.

45 (1997): "L'evolució de la Geografia a Catalunya".

52 i 53-54 (2001-02): recordança de Marc Aureli Vila; en el 52, a més, es publicà el recull de les aportacions a les "XVI Jornadas de Campo", del grup de treball en Geografia física de l'AGE.

61-62 (2006): "Mirades anglosaxones sobre la Geografia de Catalunya i València".

65 (2008): número especial dedicat al Segon Congrés Català de Geografia "El mapa com a llenguatge geogràfic", incorpora un CD amb les comunicacions presentades.

67-68 (2009): monogràfic sobre organització territorial. 75è aniversari de la SCG.

69 (2010): població catalana.

71-72 (2011): "Monogràfic sobre incendis forestals".

74 (2012): col·loqui internacional "Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus".

76 (2013): en recordança d'Enric Lluch.

77 (2014): col·loqui "La representació cartogràfica de la ciutat a la península Ibèrica (s. XVII-XIX)".

78 (2014): jornada organitzada amb la Diputació de Barcelona "L'organització territorial dels governs locals".

81 (2016): jornada organitzada amb la Diputació de Barcelona "Els petits municipis i l'organització territorial".

83 (2017): jornada organitzada amb la Diputació de Barcelona "L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya".

84 (2017): col·loqui internacional en Geohumanitats.

86 (2018): jornada organitzada amb la Diputació de Barcelona "El desenvolupament local i el patrimoni natural i cultural a Catalunya".

87 (2019): jornada organitzada amb la Diputació de Barcelona "Turisme urbà i desenvolupament local".

89 (2020): monogràfic "El temporal Glòria vist per la Geografia".

Des del núm. 36 (1993) l'edició de la revista de la Societat Catalana de Geografia ha tingut el recolzament financer de la Diputació de Barcelona. La maquetació i impressió va anar durant molts anys a cura de la societat cooperativa El Tinter,[416] situada al barri d'Horta, segons un tracte iniciat per Lluís Casassas. Amb alguna excepció, el vincle amb El Tinter es va mantenir fins que l'empresa plegà: el seu darrer

416. Durant un temps amb una mena de segona marca societària: RET.

número fou el 79, del 2015. Després i fins ara, la maquetació s'ha confiat a Geotec (del soci Enric Sorribas) en combinació amb la impremta AgilPrint.

Fins el núm. 45 de *Treballs de la SCG* (1997) es mantingué la pràctica d'encapçalar cada número amb un pòrtic, redactat per un membre de la Junta, on es feia un cert balanç de les activitats desenvolupades, de la situació de la Geografia o bé es comentava alguna qüestió d'actualitat, d'interès geogràfic. També el núm. 49 (2000) va comptar, excepcionalment, amb un pòrtic de Pau Alegre, destinat a presentar l'*Obrador Obert*, el web de la SCG, als socis i les sòcies. En un altre apartat de la revista, les actes de les assemblees de socis, a partir de 2013, i per iniciativa de Josep Oliveras, s'incorpora el discurs de balanç del curs del president de la SCG, que és font d'informació remarcable, de caire més qualitatiu, sobre l'evolució i activitat de la Societat.

L'esquema d'apartats actual es va establir el 2002, si bé de sempre hi havia hagut una primera secció d'articles (bé que sense aquest encapçalament nominal), un altre de textos derivats de les conferències i un apartat final de notes, que incloïa algunes col·laboracions de menor entitat i la crònica d'activitats, memòries del curs, actes de l'assemblea de socis... A partir de 2003, es diferencia netament l'apartat de 'Notes i documentació' del de 'Crònica de la SCG'. Entre els números 43 (1997) i 51 (2001), es va incloure sovint la traducció d'algun text destacat de figures senyeres de la Geografia, precedida d'una nota sobre l'autor. Així, hi ha textos de Carl Sauer, Wilbur Zelinsky, Brian Harley, Orlando Ribeiro, Thierry Jordan i François de Dainville. Ocasionalment també s'hi publica, d'ençà 2009, un apartat de ressenyes d'obres geogràfiques.

La presidència de M. Dolors Garcia Ramon donà lloc a una modernització substancial de la revista amb l'objectiu d'adoptar els estàndards habituals en les revistes científiques. Aquests canvis es fan evidents en el número 53-54 (2002). Finalment s'hi reconeix formalment que la revista tenia un editor –Enric Mendizàbal– al costat del Secretariat de Redacció, al qual s'incorporen aleshores Jesús Burgueño i Antoni Luna (en lloc de Pau Alegre i Vicenç Biete), romanent-hi Enric Bertran i Montserrat Cuxart; més endavant, el 2008, s'hi afegí Xavier Úbeda. El Consell de Redacció, abans format per tots els membres de la Junta, ara es denomina Consell Editor i s'amplia per tal d'acollir destacats membres de la Societat, però també geògrafs d'arreu: Georges Bertrand, Paul Claval, Janice Monk, Tim Unwin... fins a una vintena de noms destacats de la Geografia mundial. Tots els departaments de Geografia de les universitats catalanes hi són presents, d'alguna manera. Més important que això: per primer cop s'adverteix que la "revista es regeix pel sistema d'avaluació anònima" i s'aporten unes breus "Normes per a la tramesa d'originals". S'hi incorporen un seguit de millores formals que homologuen *Treballs de la SCG* amb les revistes científiques, com ara la inclusió de resums (també en anglès) i paraules clau en els articles.

Com ja s'ha avançat, l'any 2010 va ser cabdal en la trajectòria de la revista, perquè la digitalització comportà un enorme salt endavant en la difusió i l'accessibilitat

dels continguts. Una altra novetat, aquesta de disseny, deguda a Pau Alegre, va ser la incorporació a la portada clàssica d'una imatge esquemàtica de la Terra amb la xarxa geogràfica (una projecció azimutal en perspectiva obliqua centrada al paral·lel 40ºN), que cada número gira subtilment 10º en sentit Est. Aquesta portada va ser incorporada al número 66. El 65, dedicat al Segon Congrés Català de Geografia, portava com a il·lustració el dibuix d'un agrimensor, de l'any 1700, que també és present en els dos llibres de recull de textos cartogràfics editats amb motiu del Segon Congrés.

A partir del número 70 (2010), Enric Mendizàbal cedí el lloc d'editor a Jesús Burgueño, però va romandre al Consell Editor fins el 2013. Aquests anys, les normes de publicació es fan progressivament força més extenses i detallades. Geotec comença a encarregar-se ocasionalment de l'edició, que assumirà plenament a partir del núm. 81 (2016). El Secretariat de Redacció esdevé el Consell Editor; la seva composició roman estable rere la incorporació d'Anna Ortiz, el 2014. Alhora es va adoptar una denominació més escaient per als assessors externs a la Junta, com a Consell Científic. El 2012 (núm. 73) els articles incorporen el número identificador DOI.

La qualitat formal de la revista s'ha aconseguit també amb el suport de l'IEC. Pel fet de complir amb els estàndards a l'ús, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* és objecte d'avaluació com a revista científica a: IN-RECS, DICE, Latindex, RESH, CIRC, CARHUS i MIAR. També figura a les bases de dades ISOC, REDIB i URBADOC. No ha estat acceptada, però, per Scopus.

L'any 2000 (núm. 50), Lluís Riudor i Abel Albet van assajar un balanç de *Treballs de la SCG* en arribar als 50 números. Fóra interessant de fer quelcom de semblant en atènyer els 100. Ara com ara, a manca d'una anàlisi acurada, hom no creu que les conclusions de preferències temàtiques anessin gaire més enllà de constatar un biaix o una presència de treballs referits a qüestions d'organització territorial catalana, tret característic de la –cada vegada més– discutible escola catalana de Geografia. Resulta evident, això sí, que publicar en anglès (a l'igual que en llengües romàniques diverses del català) a *Treballs de la SCG* és perfectament habitual.

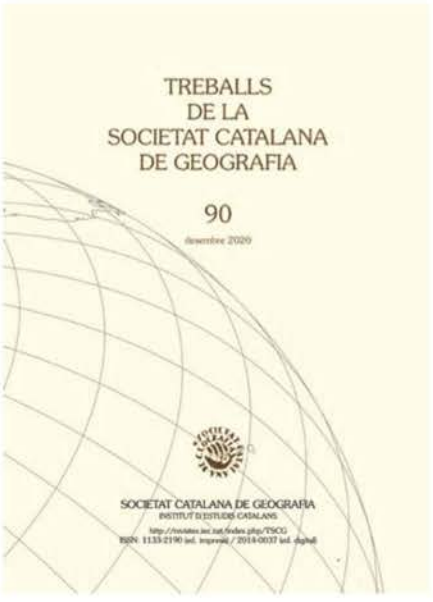

Possiblement s'és en portes de més canvis a la revista de la Societat, en un cicle que haurà d'impulsar un altre editor. El cert és que el moment actual és de crisi en l'arribada d'originals, només temperada per l'organització periòdica de jornades de debat que asseguren el material necessari per a publicar dos números anuals. La imposició per al currículum

universitari de rànquings de revistes que no deixen en bon lloc *Treballs de la SCG*, malgrat els esforços esmerçats per incorporar els requisits de qualitat que successivament es demanen, han provocat una minva dràstica de propostes d'articles, alhora que tampoc els conferenciants acostumen a lliurar el text de llurs intervencions. Els investigadors catalans no es plantegen tampoc la possibilitat de publicar recerques d'abast limitat en la secció de 'Notes'. Amb tot plegat, la publicació geogràfica en llengua catalana es redueix de forma alarmant.

Hom té seriosos dubtes, sinó la convicció ferma, que noves modificacions d'exigència avaluadora permetin l'ascens de *Treballs de la SCG* en els índex d'impacte, en tant que potser encara dificultarien més la publicació a la secció de notes i documentació o de conferències. El panorama és, doncs, més falaguer mirant enrere (aviat seran 90 números!) que de cara al futur: serà possible de mantenir dos números l'any?

La col·lecció de llibres de la Societat Catalana de Geografia

S'ha dit de manera reiterada en aquest treball que Lluís Solé i Sabarís afirmava que una societat (científica) que no publica és una societat morta.[417] Des de la seva fundació i fins al I Congrés Català de Geografia la Societat va publicar una vintena de llibres.[418] A banda d'una edició en col·laboració amb la Universitat de Barcelona,[419] va ser el 1998 quan la SCG va iniciar, ben bé sense proposar-s'ho, una col·lecció de llibres que ha atès fins ara els 20 títols (aquesta història de la SCG n'esdevé el vint-i-unè). La majoria d'aquests llibres presenten dimensions de 17 x 24 cm, si bé darrerament s'ha encetat un format més reduït (14 x 21 cm), pensat per a textos més breus. El llibre inicial, *Aportació a la terminologia geogràfica catalana*, va ser fruit de l'oferiment del delegat de l'IEC a la Junta, Marc-Aureli Vila. Es donava la circumstància que el president de la Societat, Vicenç Biete, era impressor de professió i això agilità enormement les tasques els primers anys (amb uns processos d'edició predigitals), alhora que assegurava una excel·lent correcció d'originals i galerades.

Al vocabulari geogràfic, va seguir l'oferiment de Francesc Roma (amb col·laboració de Montse Perramon) de publicar la biografia de Salvador Llobet, qui havia presidit la Societat entre 1982 i 1985; aquest llibre es va enllestir el 2000.[420] Segurament

417. Lluís Riudor; Abel Albet (2000) "Cinquanta números de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*: notes i reflexions per a un balanç", *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 50, p. 214.

418. El llibret *Escrits de Josep Iglésies i Fort* coeditat per la SCG i la Diputació de Tarragona, va veure la llum el 1994, però la seva gestació pertany a l'etapa anterior, atès que Lluís Casassas en redactà el pròleg el març de 1991.

419. *III Encuentro de Geografía: Catalunya Euskal Herria (Barcelona, març de 1993)*, trobada que va ser coordinada per Roser Majoral (UB). El llibre va ser editat el 1995.

420. Val a dir que el 1999 també es va concedir un ajut de 300.000 ptes. a la publicació, per Rafael Dalmau Ed., del recull d'entrevistes de Joan Tort i Pere Tobaruela titulat *L'home i el territori. Vint converses geogràfiques*.

això va acabar de donar un determinat biaix al gruix de la col·lecció. Sense un propòsit previ, sorgí l'objectiu de recuperar textos clàssics de la Geografia (en particular catalana) difícils d'obtenir altrament i alhora aportacions que servissin per homenatjar els pares de l'anomenada escola geogràfica catalana. Certament, com s'ha escrit abans, també a la revista s'hi venien publicant aquells anys algunes traduccions d'articles 'clàssics' i significatius de geògrafs d'arreu.

Després de Llobet, immediatament es va considerar mereixedor de reedició el llibre de Lluís Casassas *Fires i mercats a Catalunya* (l'original, publicat el 1978), precedit d'una aproximació d'Enric Mendizàbal a l'obra escrita de Casassas, a qui es pot considerar l'artífex de l'actual SCG.

Passats dos anys, i segons es diu en el pròleg: "Amb motiu del centenari del naixement de Josep Iglésies, la Societat Catalana de Geografia ha volgut retre homenatge a qui en fou soci fundador (1935) i baluard inexpugnable en els anys més foscos del franquisme, en què la Geografia catalana –segons paraules del propi Iglésies– restava confinada a les catacumbes". L'homenatge consistí en la reedició de la *Geografia de Catalunya*, manuscrit del jesuïta Pere Gil (1600), inèdit fins l'edició per Josep Iglésies el 1949 (en una època molt dificultosa per a la publicació en català); per descomptat, l'edició original estava exhaurida de feia dècades.[421]

Tot seguit la Junta de Govern es plantejà l'edició d'una versió catalana del gran assaig de Lluís Solé i Sabarís *Los Pirineos: el medio y el hombre* (1951). El cost de fer la traducció, però sobretot la reticència que manifestà el seu fill, el geòleg Lluís Solé Sugranyes, a la mateixa idea d'una traducció, va fer desistir la Junta del seu propòsit. Podeu imaginar la sorpresa de tots plegats quan, el gener de 2004, Joan Vilà-Valentí informà de la pròxima edició d'*El Pirineu. El medi i l'home*, de Solé i Sabarís, amb un pròleg signat per ell mateix i la professora Carmina Virgili, a càrrec d'una fundació de la Cerdanya, en col·laboració amb l'editorial Garsineu, de Tremp. En la presentació del llibre, Solé Sugranyes beneí la bondat de la traducció feta, la qual va costejar la direcció general de Política Territorial i Obres Públiques, en ocasió de l'any internacional de les muntanyes. En un futur proper, la SCG confia a pagar el deute que té amb la figura de Lluís Solé i Sabarís mitjançant un altre llibre d'homenatge.

Així doncs, la col·lecció continuà (2003) amb la reedició d'una obra cabdal de Pau Vila, el *Resum de Geografia de Catalunya*, publicat en nou llibres de butxaca en la Col·lecció Popular Barcino entre 1928 i 1936. En aquest cas, doncs, no només era una obra del tot exhaurida, sinó també originalment esparsa, relativament poc coneguda i no gaire aprofitada. L'edició va ser preparada per Joaquim Cabeza i prologada per Joan Tort. Convé assenyalar que Vicenç Biete va construir-hi un útil índex ono-

La Societat va rebre un centenar d'exemplars en compensació, que es van oferir als socis.

421. Pere Català facilità una foto de l'abrandada intervenció d'Iglésies en l'acte d'homenatge a Francesc Maspons i Anglasell el 1962. D'altra part, la historiadora Mercè Gras hi afegí unes "Postil·les a la vida i obra de Pere Gil".

màstic que reforça la unitat de l'obra.

El 2004 es va reeditar *El paisatge de Catalunya* de Marcel Chevalier (1928) i amb ell l'article que el propi Lluís Solé Sabarís va redactar sobre el geògraf físic el 1978. Tot plegat precedit del pròleg de l'impulsor del llibre, Enric Mendizàbal.

J. Burgueño

La col·lecció de llibres de la SCG iniciada el 1998.

El 2005 fou el torn dels textos sorgits del cicle de conferències celebrat durant l'èpica primavera de 1931, a la Casa del Vallès, a Barcelona, amb el títol *El problema comarcal de Catalunya.* Aquest aplec constitueix una peça inicial insuficientment valorada de la gestació de la divisió comarcal de la Generalitat republicana. A banda d'aportacions de Pau Vila (a qui la SCG dedicà el llibre amb motiu del 125è aniversari del seu naixement), n'hi ha també, i ben destacables, de Francesc Glanadell, Jaume Bofill i Mates, Antoni Rovira i Virgili, Ferran Valls i Taberner, Francesc Maspons i Anglasell i Carles Pi i Sunyer. Jesús Burgueño va elaborar un extens estudi introductori que inclou la reproducció del croquis amb la "primera idea d'una divisió comarcal", de Pau Vila, procedent del llegat personal del geògraf a la Cartoteca de l'ICGC.

Abel Albet, professor de la UAB, va preparar l'edició de l'obra escrita d'Enric Lluch i Martín, que fou editada per la Societat el 2007. A més d'una acurada introducció, Albet presenta i anota abundantment tots i cadascun dels 44 documents, treballosament aplegats. L'acte de presentació d'aquest llibre fou un dels darrers que comptà amb la presència de Lluch (1928-2012), el qual va fer gala de la seva proverbial modèstia i incomoditat davant els actes públics de reconeixement.

La celebració del II Congrés Català de Geografia (maig de 2008) sota el lema "El mapa com a llenguatge geogràfic" va donar lloc a la publicació de dos llibres homònims, que van rebre tots els socis i congressistes. El primer amb el subtítol *Recull de textos històrics (s. XVII-XX)* aplega una desena d'aportacions cabdals, des de l'òptica catalana, a la història de la cartografia i la Geografia, precedides d'un extens estudi introductori (135 planes) sobre els diversos autors, redactat per Jesús Burgueño (i per Francesc Nadal, pel que fa a l'apartat referit a Borsano). Els autors

estudiats van del pare Diago a Pau Vila, passant per Josep Aparici, Agustí Canellas, Ildefons Cerdà, Joan Papell i Llenas... El segon recull, que veié la llum el 2010, duu per subtítol *Recull de reflexions contemporànies (segle XX)*, i aplega 18 aportacions cabdals del pensament al voltant de la cartografia, totes elles seleccionades, comentades i traduïdes al català (de l'anglès i francès) per Pau Alegre. Els autors recollits van de Max Eckert (1908) a Brian Harley (1988), i s'hi troben figures senyeres de la cartografia i la Geografia com ara Jacques Bertin, Paul Claval, Max Eckert, Erwin Raisz, Arthur Robinson... Aquest segon llibre va ser coeditat amb l'Instituto Geográfico Nacional (IGN), gràcies a les gestions de Francesc Nadal. Certament va ser un fet excepcional imprimir un llibre en català als tallers de l'IGN, a Madrid, i incloure-hi un pròleg –igualment en català– del director general d'aquella institució.

L'any 2010 fou el torn de recuperar una obra de Joan Vilà-Valentí, *El món rural a Catalunya*, editada per Curial el 1973, però ja exhaurida. S'hi apleguen 10 textos redactats al llarg dels primers vint-i-cinc anys de la seva vida professional, amb un fort biaix històric, entre els quals els més coneguts fan referència a la transhumància. Al pròleg original de Pau Vila, s'hi afegí un altre de l'expresidenta M. Dolors Garcia Ramon.

El 2011 els professors J. Ignacio Muro (URV), Francesc Nadal i Luis Urteaga (UB) van preparar l'edició i estudi introductori d'una *Estadística territorial de la provincia de Barcelona*, redactada el 1858 pel geòmetra Pedro Moreno y Ramírez, en relació a la contribució territorial aleshores existent. Es tracta, doncs, de l'edició d'una font estadística inèdita, conservada a l'IGN, el material original de la qual es pot consultar en un CD adjunt. Amb aquest llibre, la maquetació de les monografies de la SCG va passar a ser realitzada per Geotec.

El 2012, Pau Alegre (UAB) oferí a la SCG l'edició, en versió catalana, d'una cinquantena de textos de Paul Vidal de la Blache (1845-1918), d'entre els articles, notes, ressenyes i obituaris publicats originalment a *Annales de Géographie*, entre 1891 i 1919. Aquest gran aplec de més de 400 pàgines contribueix a recuperar per als geògrafs catalans del segle XXI les aportacions i manera de fer d'un dels artífexs de la Geografia científica contemporània. L'obra va precedida d'una presentació del propi Pau Alegre.

L'any 2013 va ser el torn d'una edició facsímil del volum segon del "Costumari català" publicat per l'Oficina d'Estudis Jurídics, de la Mancomunitat de Catalunya, el 1921. Era una obra idònia per a ser publicada en el marc del centenari de la primera institució contemporània d'autogovern català. Aquest volum tracta de *Costums sobre termenals, camins i aigües*, una obra de recopilació del dret consuetudinari en el medi rural, molt poc coneguda i difícil de trobar en llibreries de vell, però que aporta informacions de gran interès en la gestió i identificació d'aquests tres elements geogràfics cabdals en l'ordenació del territori i la protecció del patrimoni paisatgístic. L'edició compta amb una presentació de Jesús Burgueño.

El 2014, novament Burgueño va tenir la iniciativa de recuperar i divulgar una font estadística (i toponímica) històrica cabdal, però de molt difícil consulta: el *Nomenclátor* de població de 1860. Gràcies a la col·laboració de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, que conserva en la seva biblioteca aquesta monumental obra de la Junta general de Estadística, es van poder escanejar el miler de pàgines referides al territori catalanoparlant, per tal de facilitar la seva consulta mitjançant un CD annex. El llibre inclou una selecció d'apartats del Nomenclàtor, de disposicions legals relacionades, un ampli estudi introductori i el text de Pau Vila publicat el 1938 i referit al poblament de Catalunya, que elaborà a partir d'aquesta mateixa font estadística. El CD inclou també una cartografia del poblament de la Catalunya del segle XIX, elaborada pel Servei de Cartografia i SIG de la Universitat de Lleida.[422]

L'any 2016 van veure la llum dos llibres, un d'ells en el format tradicional i amb l'enfocament també habitual d'exhumar textos antics de Geografia d'ampli interès: *El Pla de Barcelona a la fi del s. XVIII. Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora*. Va ser el cap de l'Oficina d'Onomàstica (IEC), Manuel Morán, qui va plantejar a la Societat la conveniència de dur a terme aquesta feina, reprenent la que ja havia iniciat una col·laboradora seva. Gairebé tots els textos romanien inèdits fins aleshores. Jesús Burgueño va fer la transcripció dels manuscrits conservats a la Biblioteca del Palacio Real (Madrid), així com l'estudi introductori.

La segona obra enceta un nou format de llibre, més "de butxaca", destinat a textos geogràfics d'actualitat. Es tracta de la versió catalana de *La invenció de la Terra*, obra contemporània del geògraf italià Franco Farinelli. La traducció i la substanciosa nota introductòria van venir de la mà de Bernat Lladó, estudiós de l'aportació d'aquest geògraf humanista, en la seva tesi doctoral.

El 2018 es publicà un segon volum en el mateix format: *Paisatges després de la batalla: geografies de la crisi immobiliària*, d'Antoni Domènech i Aaron Gutiérrez (URV). Es va elaborar a partir del treball del primer dels autors guardonat amb el premi Lluís Casassas i Simó de 2016. Les problemàtiques urbanes actuals, els desnonaments i la gentrificació, s'analitzen amb rigor des d'un enfocament quantitatiu però alhora crític. A la novetat temàtica, s'hi afegí la millora de qualitat de la publicació, en reproduir a color l'àmplia cartografia temàtica feta pels autors, i també gràcies a una expressiva portada de l'il·lustrador Raül Gesalí, qui darrerament ha estat autor d'altres excel·lents col·laboracions amb la SCG. L'estudi va precedit d'un pròleg del president de la Societat, Josep Oliveras. Sens dubte és el llibre de la col·lecció amb més difusió en els mitjans de comunicació i avança en la línia de fer present la tasca dels geògrafs referida als grans temes d'actualitat.

Finalment, l'any de la COVID-19, s'enllestí la reedició facsímil de l'*Assaig de Geografia humana de la muntanya*, de Raoul Blanchard, amb extenses anotacions de Pau Vila, que havia publicat el Centre Excursionista de Catalunya el 1925. Josep

422. També és en línia a *http://www.geosoc.udl.cat/ca/serveiCT/mapes/Mapes-de-poblament/*.

Oliveras va preparar un ampli estudi introductori per tal de situar l'assaig en el marc de la presa de contacte de Vila amb la Geografia regional francesa en general i l'escola de Grenoble en particular, esdeveniment clau en la història de la Geografia catalana que justifica el títol: *La nova Geografia: Raoul Blanchard – Pau Vila*. L'estudi es complementa amb la versió catalana de diversos escrits de Blanchard i del geògraf nord-català Felip Arbós referits a enquestes geogràfiques a muntanya i a l'estudi de la vida pastoral, així com textos de Pau Vila en relació a les mateixes qüestions i a la difusió a casa nostra de la nova Geografia francesa.

Les sortides de la Societat

Les sortides de camp

D'ençà l'estiu de 1992 i fins l'aturada forçosa del coronavirus, la SCG ha fet més d'un centenar de sortides de camp (105), ja siguin d'un matí, de tot un dia o de dia i mig, generalment amb autocar o amb transport públic. Aquesta xifra és resultat de tenir en compte, no només les tres sortides esdevingudes ordinàries (de tardor, de primavera i l'excursionista del juny), sinó també les descobertes urbanes, les sortides de camp realitzades amb motiu de cursets, les activitats excursionistes o a l'aire lliure fetes en les nits de la Geografia i les tres singladures pel litoral. La mitjana, doncs, és de 3,7 activitats de camp per any. La SCG fa honor al seu nom i ha cercat aproximar-se a la realitat geogràfica catalana des d'una pluralitat de punts de vista i en tota la seva extensió territorial, com es pot veure al mapa de sortides d'estudi. Cap territori català no s'escapa de l'interès de la Societat, des del pla de Beret a la valenciana Tinença de Benifassà. No s'ha descuidat tampoc la Catalunya Nord (Canigó, Perpinyà, Tren Groc) ni Andorra.

El nombre de sortides ha tingut un ritme creixent, de les 24 realitzades durant l'etapa 1992-2000, gairebé tota presidida per Vicenç Biete, a les 33 sortides del primer decenni del segle XXI (2001-10) i fins a les 48 realitzades en la segona dècada, de 2011 a 2020. D'una bona part, en resta el testimoni de la crònica publicada a *Treballs de la SCG*, tal com s'indica a l'annex 2.

De l'etapa presidida per Lluís Casassas (memorable organitzador i guia de totes les sortides de camp de la SCG de la seva època) s'ha consolidat la pràctica de fer, cada curs, una sortida a la tardor (normalment el darrer dissabte d'octubre, abans del canvi d'hora) i una altra de primavera. D'ençà 2001, es fa també una sortida de caire excursionista, generalment amb recorregut muntanyenc, a mitjan mes de juny.

Les sortides d'estudi sempre han tingut un caire científic, cercant la intervenció dels especialistes de cada localitat i sovintejant la cloenda de la jornada amb una xerrada o debat. L'objecte d'anàlisi en cada cas és tan variat com la pròpia realitat geogràfica, però sempre s'ha tingut especial interès a conèixer el patrimoni en tots

J. Burgueño

Sortida d'estudi al Lluçanès, el 22 d'octubre de 2005. Al claustre de Lluçà, asseguts d'esquerra a dreta: M. Galera, J. Puigvert, L. Urteaga, E. Bertran, J. Cortès, F. Nadal, C. Montaner, J. Monés, M. T. Giné i J. I. Muro. Igualment, drets, entre altres: F. Faneca i E. Mendizàbal (a l'ombra), A. Soler, V. Altés, J. M. García, T. Vidal, R. Llussà, E. Carvajal, R. Pons, M. Baylina i X. Rosselló.

els seus aspectes (cultural, artístic, industrial, natural, geològic, històric...), així com aquells elements i circumstàncies que atorguen personalitat pròpia a cada indret o territori. Generalment, l'assistència compta de bon començament amb un dossier explicatiu. Sovint el recorregut inclou la visita en algun museu o exposició temporal d'interès geogràfic, urbanístic o cartogràfic.

Dissortadament, a diferència de l'època en què Lluís Casassas feia que el seu alumnat assistís a les sortides de la SCG, en aquests anys costa molt que s'hi incorporin alumnes universitaris de Geografia. Cal dir que el sistema de crèdits acadèmics optatius que regí el primer decenni del segle XXI va permetre, durant uns quants anys acollir estudiants de la Universitat Autònoma de Barcelona que obtenien uns pocs crèdits en assistir a les sortides (fet pel qual la SCG, en comptes de rebre una compensació, havia de pagar una quantitat a la UAB!).

El darrer decenni del segle XX l'organització de les sortides es va confiar a Joaquim Cabeza, qui sempre va comptar amb el suport de Narcís Rucabado;[423] ells van ser els darrers representants a la Societat del món de l'excursionisme, que tan decisiu havia estat en la gènesi de l'entitat.[424] En la mateixa etapa també Joan Tort organitzà diver-

423. Vegi's la seva semblança a *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720303a.htm*.

424. El 1994 van organitzar una sortida conjunta amb el CEC, per commemorar el segon centenari de la mesura del meridià Dunkerque-Barcelona.

Figura 7. Sortides d'estudi de la SCG (1973-2020)

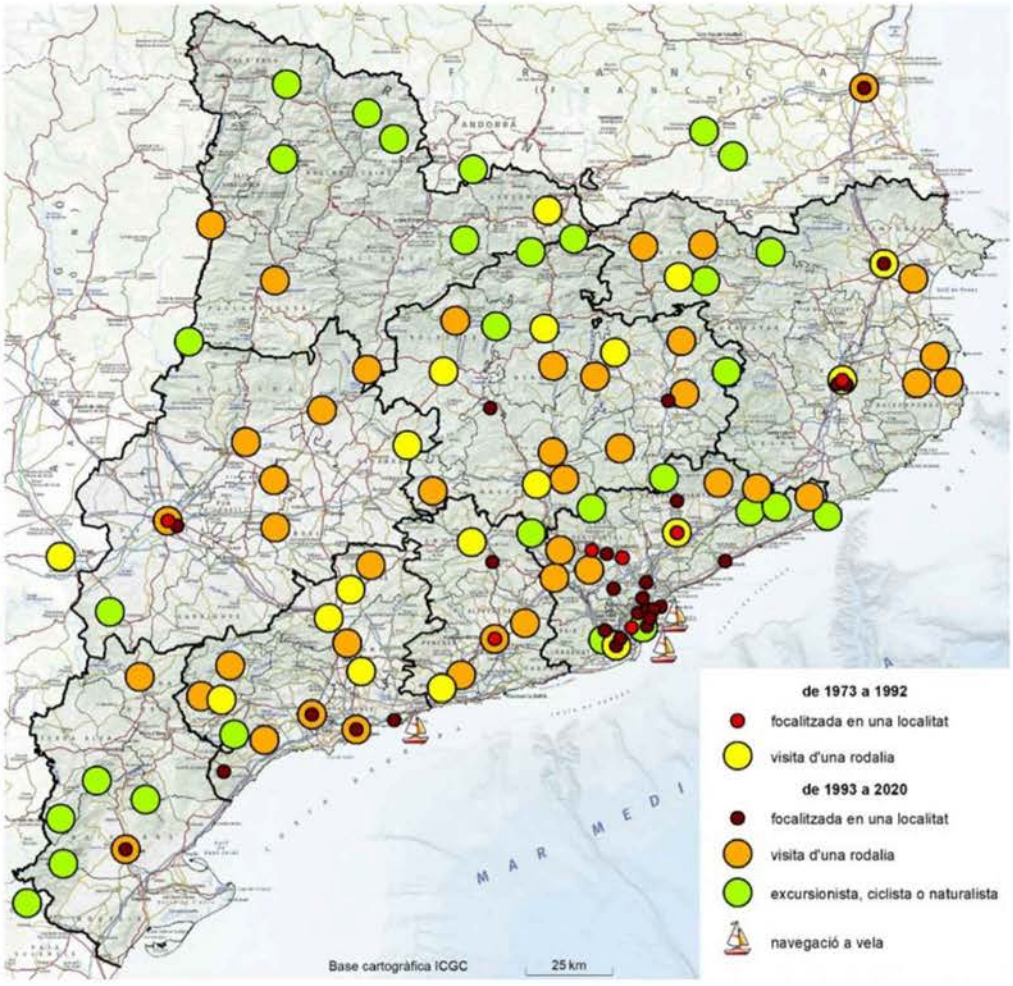

ses sortides, en particular les anomenades *descobertes urbanes*. A partir de 2001 pren el relleu de l'organització de les sortides Jesús Burgueño, qui se n'ocuparà gairebé en exclusiva fins el 2010. En aquesta etapa, vuit sortides es van fer sota l'eix temàtic de *les altres comarques*,[425] d'acord amb la revifada de la discussió al voltant del mapa comarcal. Després, durant una colla d'anys les sortides van restar sense un responsable principal, i l'organització va anar a càrrec de diferents membres de la Junta de Govern: Mireia Baylina, Jesús Burgueño, Jaume Feliu, Rafael Giménez-Capdevila, Carme Montaner, Francesc Nadal, Josep Oliveras, Albert Pèlachs, David Pavon..., i ocasionalment també d'altres socis bons coneixedors de determinades rodalies:

425. Moianès, Vall de Camprodon, Lluçanès, Alta Segarra, Baixa Segarra, Vall de Ribes, Baix Montseny i Segre Mitjà.

Cèsar Pasadas a la vall de Lord, Joan Soler a Olesa de Montserrat, Carme Miralles a la ciutat de Reus... D'ençà 2017, el vocal de la Junta que n'assumeix principalment la responsabilitat organitzativa és Jordi Ramoneda.

Les excursions de juny han tingut com a destinació els massissos muntanyencs més allunyats de Barcelona, i que conviden a iniciar la sortida la tarda del divendres anterior, per tal de fer una pernoctació propera a l'objectiu. Convé remarcar que les destinacions no han estat només pirinenques, sinó que s'ha procurat alternar amb les magnífiques i poc conegudes serres meridionals del país. És clar que les excursions són terreny idoni per a incidències que forneixen un bon grapat d'anècdotes de tota mena, com ara l'accidentadíssima sortida als Ports, sota una calor asfixiant el juny de 2003: ningú prengué mal, però alguns van ser recollits per la Guàrdia Civil. Val a dir que en una altra ocasió la Benemèrita també va permetre a una consòcia, cansada de caminar per Montgarri, enllestir còmodament el final del trajecte.

Rafael Giménez-Capdevila

Sortida d'estudi a la Conca de Tremp, el 16 d'abril de 2016. Explicacions del geòleg Xavier Berástegui, a Salàs de Pallars.

Les sortides matinals de caràcter urbà mereixen un esment a part. D'aquestes, n'hi ha hagut dues fornades. En la primera etapa, entre 1998 i 2001, hi va haver una desena de *descobertes urbanes* conduïdes per Joan Tort o per experts de la localitat. Sense aquest nom, però amb una idea semblant, a partir de 2015, es realitza una sortida matinal anual (el 2020 n'han estat dues), per regle general el mes de gener, per un barri de Barcelona o municipis immediats, amb preferència pels espais negligits: l'inici del Rec Comtal, Nou Barris, Sant Adrià de Besòs, Bellvitge... En aquests recorreguts hi han intervingut Jordi Borja, Francesc Muñoz, Mercè Tatjer...

També ha implicat algunes sortides, fins i tot algunes de caràcter excursionista, la celebració de la Nit de la Geografia, a primers d'abril i d'ençà 2018, en coordinació amb diverses societats geogràfiques europees. Òbviament es tracta de sortides nocturnes, inclosa alguna ascensió muntanyenca: Sant Llorenç del Munt i Montmaneu.

Pel que fa als mitjans de transport, els autocars contractats generalment han estat els de l'empresa Burgos, i en menor mesura de la casa Ravigo. La bona predisposició dels conductors –en particular el senyor Juan, de Burgos– els permeté tolerar algun viarany de terra que en alguna ocasió va caldre agafar. En diverses ocasions s'han emprat trens de rodalies i també el singular Tren Groc nord-català. La pro-

Rafael Giménez-Capdevila

Visita a les obres del túnel ferroviari entre la futura estació de la Sagrera i l'actual estació de Sants, a Barcelona, el 16 de juny de 2011.

gressiva inauguració de la línia de tren d'alta velocitat va permetre organitzar desplaçaments en AVE a les ciutats catalanes que anaven restant enllaçades (Lleida, Girona, Figueres i Perpinyà), a més de les pròpies obres d'excavació d'un túnel en el cas de Barcelona. En la sortida a la vall de Capdella i l'estany Gento el protagonisme va ser pel seu telefèric. Darrerament es va fer una passejada nocturna en bicicleta per Barcelona, però ja el 2005 s'havia fet una sortida ciclista per la via verda de la Terra Alta i fins a Xerta. Però sens dubte la major originalitat consistí en les tres singladures en velers pel front litoral de la ciutat de Barcelona i per Torredembarra, organitzades pel soci Xavier Arnau i la seva 'confraria', els anys 2003 i 2005. És clar que, com a mitjà de transport excepcional, res és comparable a l'helicòpter d'emergències que el 2009 rescatà, en un paratge perdut i d'aterratge inversemblant del massís del Cardó, a Josep Oliveras, incapacitat de continuar caminant degut a una caiguda que li dislocà greument el braç.

No volem oblidar les sortides extraordinàries celebrades en el marc d'un curset que també tingué alguna activitat celebrada a la seu de l'IEC, ja fos com a cloenda o bé com a activitat principal. Són un bon exemple les diverses sortides guiades per Josep M. Panareda els darrers anys, per tal d'estudiar el paisatge vegetal i la seva dinàmica.

Albert Pèlachs

Nit de la Geografia, 5 d'abril de 2019. Ascensió al Montmaneu (Segrià)

Esment a part mereixen una desena de visites guiades a exposicions d'interès geogràfic:[426] cartogràfiques, urbanístiques, històriques... Per exemple,

426. També es visità el 2004 la biblioteca Josep M. Domènech, de Terrassa, especialitzada en monografies locals. Hi ha la relació completa d'aquestes visites a l'annex 3.

Rafael Giménez-Capdevila

Sortida d'estudi a Olesa de Montserrat i rodalia, el 14 d'abril de 2018

la visita a la ciutat soterrada del Born, guiada per Josep Oliveras, que va merèixer quatre edicions degut a l'èxit de públic. Tanmateix no oblidem que en bastantes sortides de caire ordinari s'ha aprofitat també per visitar alguna exposició allunyada de Barcelona.

Finalment convé recordar sengles homenatges a Lluís Casassas a peu de carrer, per raó de dedicar-li una plaça a la seva memòria: a Sabadell el 1998 i a Barcelona (la Guineueta, a Nou Barris) el 2010.

Els viatges de Setmana Santa

Una activitat recreativa i cultural organitzada per la Societat Catalana de Geografia d'ençà 1998 i que fins ara ha tingut una vintena d'edicions és el viatge organitzat per Setmana Santa a algun país o regió de la Mediterrània (si bé la col·laboració amb el geògraf João C. Garcia facilità també la visita als dos arxipèlags atlàntics de Portugal). Aquesta activitat atrau un públic d'associats en part diferenciat del que participa en altres activitats, sovint perquè resideix lluny de Barcelona o pel cost de l'activitat. Excepte les dues darreres edicions, sempre van ser organitzades per l'expert viatger i consoci Pere Andreu, sota la marca comercial ARAC (A la Recerca d'Altres Cultures). Són viatges organitzats d'un caire molt allunyat al turisme de masses, amb un biaix cultural ben poc convencional i fent circuits originals. Sovint s'ha comptat amb explicacions d'experts locals, fins i tot professors universitaris de Geografia. Si un coneix algun dels fidels a la cita anual, li explicarà un munt d'anècdotes. En jubilar-se Pere Andreu, ha passat a coordinar els viatges el vocal de la Junta Jordi Ramoneda.

Evarist Manzano

Viatge de la SCG a Sicília (2003). Visita a l'Institut de Geografia de la Universitat de Palerm. A baix, d'esquerra a dreta: Pere Andreu, Francesc Nadal, Vincenzo Guarrasi, M. Dolors Garcia Ramon, Girolamo Cusimano, Montse Cuxart i Gustavo Cecchini. Igualment, drets: Marta Domènech, Jaume Torras, Evarist Manzano, Juan M. Garcia, dues persones no identificades, Anna M. Casassas, Xavier Mateu, Carme Montaner, Isabel Saló, Alberto Sáez Ruiz i Ana Mendoza.

No són gaires els viatges que han deixat rastre en les pàgines de *Treballs de la SCG*. N'hi ha informació en l'apartat "Viatges" del web de la Societat 'L'Àgora de la Geografia'. Les destinacions han estat les següents: Marroc central el 1998,[427] Marroc meridional el 1999,[428] Jordània el 2001, Sicília el 2003, Grècia el 2004, Síria el 2005, Tripolitània el 2006, Anatòlia el 2007; sud del Marroc el 2008, Açores el 2009,[429] Jordània i Jerusalem el 2010, Albània i Macedònia el 2011, Jònia el 2012, Creta el 2013,[430] Sardenya el 2014, Montenegro, Sarajevo i Dubrovnik el 2015, sud d'Itàlia (Pulla i Basilicata) el 2016, Romania el 2017, Madeira i Porto Santo el 2018[431] i Xipre el 2019.[432] La destinació prevista per a 2020, suspesa per la pandèmia de la COVID-19, era Eslovènia i Trieste.

427. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 48, p. 141-144.
428. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 51, p. 315-322.
429. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 69, p. 273-280.
430. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 76, p. 327-342.
431. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 85, p. 251-260.
432. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 87, p. 249-254.

CM de Porto Santo

Viatge de la SCG a Madeira (2018). Excursió al Pico do Facho (illa de Porto Santo). En el grup hi ha els organitzadors del viatge: João Carlos Garcia (primer de dalt per l'esquerra), Jordi Ramoneda i Josep Oliveras (antepenúltim i darrer a baix a la dreta).

Els premis de la Societat Catalana de Geografia

La SCG va deixar d'impartir el premi Eduard Brossa, al millor recull toponímic, el 1976, i des d'aleshores no concedia cap altre premi d'investigació, a excepció d'una sola edició del premi Lluís Solé Sabarís, atorgat el 1988. El 1995 s'acordà concedir un premi Lluís Casassas i Simó al millor treball de recerca geogràfica adreçat a joves geògrafs, estudiants o de graduació recent. Inicialment el premi es va dotar amb 100.000 pessetes (uns 600 €) i el 2009 es va incrementar a 1.000 €, però en l'actualitat s'ha desglossat en 800 per al guanyador i 200 per a possibles accèssits. La convocatòria de 2019 ha estat la vint-i-cinquena. El jurat és format per tres persones, triades entre la massa social, no necessàriament membres de la Junta de Govern. Alguns anys el premi ha restat desert i d'altres ha calgut concedir

Arxiu IEC

Vicenç Biete lliura el premi Lluís Casassas de la SCG, l'any 2004, a Marc Bigas i Bau, en el tradicional acte institucional dels Premis Sant Jordi de l'IEC, a la sala Prat de la Riba.

Institut Guillem de Berguedà (Berga)

J. Oliveras i R. Giménez amb l'estudiant de batxillerat Kajol Viladrich, premi Palau Vera de la SCG en l'edició de l'any 2016.

accèssits vista la qualitat dels treballs presentats. Les persones guardonades han estat: Alba Caballé (1996), David Molina (1997), Francesc Romagosa (1999), Santi Pocino (2000), Ramon Coll (2001), Damià Vericat (2002), Marc Bigas (2004), Núria Matamala (2005), Albert Llausàs (2006), Luis del Romero (2007), Maria Barrachina (2008), Alexis Sancho (2009), Laia Mojica (2010), Anna Segura (2013), Hicham Achebak (2014), Xavier Delclòs (2015), Marina Pujol (2016), Antoni Domènech (2017) –treball sobre els desnonaments que donaria lloc a la publicació d'un llibre de la col·lecció de la SCG–, Martí Pol (2018), William Morales (2019) i Daniel Bejarano (2020). Aquest premi es lliura a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans en un acte previ a la diada de Sant Jordi, juntament amb la majoria dels altres premis de l'IEC.

Si els graduats en Geografia tenen un premi fet a mida, també semblava pertinent establir-ne un adreçat als estudiants de batxillerat, un cop s'introduí la pràctica de la realització d'un treball de recerca. Atès que el nom de Pau Vila ja estava unit a un premi que atorgava el CEC i a un altre de l'Institut de Ciències de l'Educació, el 2004 la Societat va decidir dedicar el seu guardó al pedagog i geògraf Joan Palau Vera.[433] En l'Assemblea general de 2020, però, es va acordar oferir-lo en memòria de Joan Vilà-Valentí, en properes edicions. El premi es dotà inicialment amb 500 €; actualment la xifra es manté però s'hi afegeix un segon premi de 200 €. El jurat es forma d'una manera mixta, com en el cas del premi Lluís Casassas, entre membres de la Junta de Govern i d'altres socis externs, principalment docents. Igualment s'han registrat anys sense treballs de prou qualitat i altres que han requerit accèssit. Els premiats han estat: Albert Reixach (2004), Eduard Gutiérrez (2005), Irene Tuneu (2006), Francesc Bas (2007), Mireia López i Adriana Petit (2008), Martí Burcet (2010), Lluc Gombau (2011), Gerard Català (2012), Clàudia Duran (2014), Kajol Viladrich (2016) i Eduard López Garcia (2019). El premi es lliura durant la tardor, en el marc d'una conferència del curs acadèmic de la SCG.

433. Josep Oliveras (2017) "Joan Palau Vera, pedagog i geògraf (1875-1919)", *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 83, p. 235-239.

La Societat Catalana de Geografia virtual

L'Obrador Obert

El setembre de 1996, el vocal Pau Alegre va proposar a la Junta de Govern l'elaboració d'una pàgina web pròpia. La idea avançà lentament, temptejant les possibilitats que oferia l'IEC. Al capdavall es va optar per un disseny propi i, la tardor de 1999, el web va quedar enllestit, però encara amb un ús restringit. Fou el març de 2000 quan es va obrir a Internet, amb l'adreça *https://scg.iec.cat/*. D'ençà d'aleshores, la Societat ha comptat amb un web extraordinàriament ric, gràcies a la iniciativa i a la feina constant desenvolupada per Pau Alegre, sense oblidar el suport permanent d'Enric Bertran. Han estat, doncs, una vintena d'anys d'existència, fet excepcional per a una pàgina web en un entorn digital que, no cal dir, canvia a gran velocitat. El seu és un disseny noucentista, pulcre i auster, en sintonia amb l'esperit fundacional del propi IEC. És fidel a la combinació cromàtica institucional (marró sobre groc pàl·lid) que també caracteritza l'actual coberta de la revista des del núm. 66, dissenyada pel mateix Alegre aquelles mateixes dates.[434] El web, dit *Obrador Obert*, compta amb cinc apartats o pestanyes:

Activitats del curs: conferències, sortides, premis, activitats diverses i avisos.

Trajectòria, on es presenten en ordre anual (no pas per cursos) les activitats realitzades, la composició de la Junta de Govern, i també permet enllaçar amb les memòries i les ressenyes de conferències i d'altra mena d'activitats. Una columna permet navegar d'un a altre any, des de 1935 a 2020.

Directori, on, a més de presentar la composició vigent de la Junta de Govern, es desplega un menú alfabètic que dona pas a la relació de noms de les persones que han tingut alguna relació amb la SCG: membres actuals (en negreta), antics membres (lletra rodona) i persones amb col·laboracions ocasionals (en cursiva). També s'enllaça amb els estatuts i reglament intern de la Societat, així com amb un material biogràfic de gran interès: les semblances de socis i sòcies ja traspassats. Pau Alegre i Enric Bertran s'hi van esforçar a incloure, no sols les semblances dels fundadors, sinó també les dels 100 primers associats.

Publicacions, amb la plana inicial dedicada al darrer número de *Treballs de la SCG* i la possibilitat d'accedir al 'Repertori' de tots els números publicats, a un índex temàtic, les normes i crèdits, així com a les 'Altres publicacions', és a dir, els llibres de la Societat (aquests, en general només en suport digital pel que fa a obres anteriors a 1991).

Miscel·lània. Òbviament secció de materials diversos, però principalment de dues menes:

a) Ressenyes (o introduccions) de llibres publicats per socis i sòcies. N'hi ha 558. Per descomptat, aquesta és una font de primer ordre per conèixer l'activitat editora dels geògrafs catalans.

434. El núm. 66 duu data de 2008, però en realitat va aparèixer el 2010.

b) Notícia d'actes celebrats per la SCG i també notícies breus d'actes d'interès geogràfic protagonitzats per altres institucions, així com de convocatòries de premis.

Tot plegat convenientment enllaçat, de tal manera que en qualsevol moment és possible saltar d'una informació a l'altra i, per exemple, documentar la trajectòria de col·laboracions de determinat associat, consultar obres que se l'hi han ressenyat, descarregar articles seus...

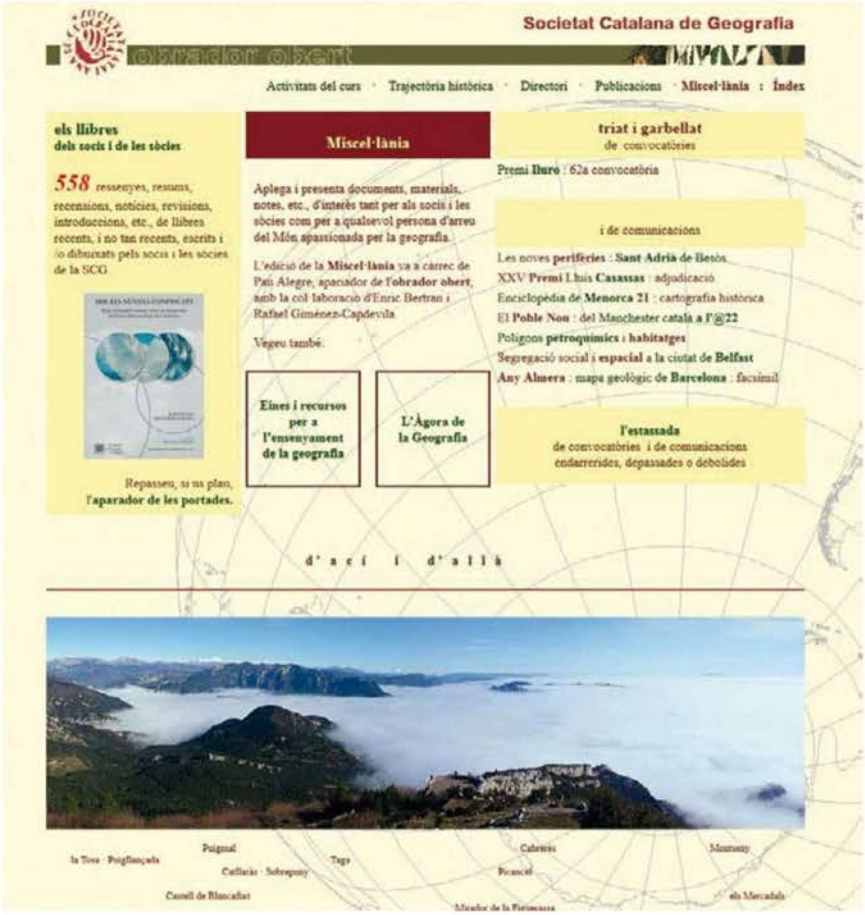

No cal dir que l'Obrador Obert és, de per si, una obra d'història de la Societat Catalana de Geografia, una font imprescindible per a documentar qualsevol persona, data o esdeveniment relacionat amb la SCG fins el 30 de setembre de 2020. Només cal dir que el nombre de pàgines d'informació generades és de l'ordre de 10.000.

L'any 2020, amb el confinament imposat per fer front a la crisi del coronavirus, es va posar definitivament de manifest un problema del web: la complexitat d'actualització per raons tècniques derivades de l'obsolescència del programari emprat

dues dècades enrere. Pau Alegre ha animat la Junta de Govern a dissenyar un entorn informàtic actual, la qual cosa és un objectiu immediat en el moment de redactar aquestes ratlles. Cal aconseguir, però, preservar l'impressionant llegat documental construït, amb la col·laboració de molts socis i sòcies, durant les dues primeres dècades del segle XXI.

Els altres webs de la Societat Catalana de Geografia

El 2012 es posà en marxa un grup de treball dedicat a proposar noves eines i materials per a l'ensenyament de la Geografia, fonamentalment destinats a l'etapa d'educació secundària (*https://ensenyament-geografia.espais.iec.cat/*). Van participar en el grup l'expresident Francesc Nadal, dos membres de la Junta de Govern, Roser Serra i Anna Ortiz, i també Maria Villanueva, Asunción Blanco, Jesús Granados i Jordi Royo. El grup es va proposar endegar una pàgina web que permetés a professorat i alumnat –en paraules del president Josep Oliveras– "ensenyar i aprendre Geografia, d'una forma activa, actualitzada i amena (les tres *a*)". La pàgina web d'*Eines i recursos per a l'ensenyament de la Geografia* va ser presentada "en Societat" el 30 d'octubre de 2014 per Maria Villanueva. També es va presentar a les universitats Autònoma, de Lleida, i Rovira i Virgili, tot aprofitant les reunions que aquells departaments de Geografia fan regularment amb professorat de batxillerat i ESO.[435]

Aquesta línia de treball en el si de la Societat Catalana de Geografia ha fet que els darrers anys s'hagin anat incorporant al programa d'activitats sessions de contingut pedagògic i de reflexió sobre la didàctica de la Geografia, al batxillerat i a la Universitat. Dues activitats destacades en aquest sentit han estat: la taula rodona "La Geografia a les aules: quin és el seu espai?",[436] coordinada per Jordi Royo, el 2018; i el debat entre estudiants moderat per Anna Ortiz, "La Geografia als estudis de grau de les universitats catalanes", el 2019.

L'any 2016, per iniciativa del vocal Jordi Ramoneda, es va dissenyar i

435. Vegi-se'n una presentació a *Treballs de la SCG*, núm. 85, p. 239-242.

436. Vegi'se'n els textos a *Treballs de la SCG*, núm. 86, p. 119-143.

va entrar en funcionament una nova pàgina web vinculada a la Societat, anomenada L'Àgora de la Geografia (*https://agora-geografia.espais.iec.cat/*). Amb un disseny modern i força amigable, dona compte de les activitats de la SCG, atorgant un fort protagonisme a la imatge, el mapa i el testimoni fotogràfic, en especial referits a sortides i viatges. De fet, s'inicià pensant especialment en aquest públic viatger associat, amb un biaix més lúdic o excursionista, més que no pas estrictament acadèmic. També està concebuda com a instrument col·laboratiu dels membres de la SCG, obert a rebre propostes i a fer-se ressò de novetats d'interès geogràfic.

Els principals apartats de la pàgina es refereixen a: *viatges*, els de la Societat per la Mediterrània, però també altres de particulars explicats pels socis; *sortides* de la SCG d'ençà 2011, en particular les de caire més caminador; *col·laboracions* sobre temàtica i actualitat geogràfica diversa; *cursos i tutorials* de programes o aplicacions cartogràfiques; *núvol amic* amb notícies d'interès cartogràfic o geogràfic; *llibres i cinema* recomanats; i *mediateca*, amb els materials disponibles dels actes de la SCG, inclosos els vídeos de conferències, quan se'n disposa.

Xarxes socials i digitalització de les activitats

L'any 2012 la Societat Catalana de Geografia es va incorporar a Twitter i Facebook. En l'actualitat el compte de Twitter té uns 2.150 seguidors i el de Facebook supera de llarg el miler. El compte a Instagram s'inicià el 2017, i actualment supera els 700 seguidors. La vocal de la Junta de Govern Meritxell Gisbert, és qui, des de la seva incorporació, fa de mantenidora de les xarxes socials.

La SCG ha adoptat amb normalitat les noves tecnologies en el seu funcionament ordinari. D'ençà 2016 organitza l'elecció a la Junta de Govern de manera telemàtica; aleshores va ser la primera filial de l'IEC a fer-ho. La crisi de la COVID-19 va comportar la celebració de totes les reunions de la Junta de Govern per via telemàtica, i dugué a l'organització de totes les activitats exclusivament en línia. És clar que, de conferències celebrades a la seu de l'IEC i gravades o retransmeses en directe, n'hi havia des de força anys enrere. Jordi Ramoneda les ha recopilat a l'Àgora de la Geografia, essent les més reculades de l'any 2013.

Una Societat consolidada. Estat econòmic i massa social

Els tres darrers decennis de funcionament de la Societat Catalana de Geografia han evidenciat la seva consolidació en tots els ordres: de funcionament intern, de relleu generacional en la renovació de la direcció, d'increment d'activitats de tot tipus, incloses les publicacions, d'interlocució amb altres entitats geogràfiques de dins i fora del país...

El bon funcionament intern de la SCG té com a fonament estructural la incardinació al si de l'Institut d'Estudis Catalans, fet que assegura la dotació d'una secretaria, millora la dotació i la gestió econòmica, dona visibilitat a les activitats i aporta un marc físic excepcional per a la celebració de conferències i reunions. Val a dir que, des de l'any 2000, la secretaria administrativa de la Societat és al carrer de Maria Aurèlia Capmany, núm. 14-16.

La millora del funcionament administratiu de la SCG en aquesta dilatada etapa es deu, en bona mesura, a disposar d'una secretaria administrativa, el sosteniment econòmic de la qual corre a càrrec de l'IEC. Els primers anys, a partir de 1994, la Societat va tenir com a secretàries, successivament, Maria Llombart i Isabel Munujos. A partir del 2000 es va establir una secretaria compartida entre Teresa Balagué i Roser Rodríguez (primerament) i Marta Cervera (després). Finalment, d'ençà el març de 2007, la secretària administrativa és Blanca Betriu: ella ha esdevingut, per tant, peça clau en el funcionament de la Societat Catalana de Geografia. A totes elles, cal expressar gratitud i reconeixement per la seva excel·lent tasca.

L'economia

Durant el període analitzat s'ha consolidat la gestió econòmica. Es podria dir que s'ha passat gradualment d'una administració artesanal a una de professional. En aquestes prop de tres dècades mai no hi ha hagut problemes greus de tresoreria, gràcies a les aportacions de l'IEC (encara que força variables al llarg del temps) i a l'atorgada per la Diputació de Barcelona en concepte d'edició de la revista. L'import de la subvenció de la Diputació es va mantenir estable durant molts anys des de l'època Casassas, amb 9.000 €, i en establir-se un acord marc de finançament Diputació-IEC el 2015, es va incrementar a 10.000 €.

Després de la celebració del I Congrés Català de Geografia, el desembre de 1992, només hi havia a caixa 783.700 ptes. (4.721 €). El 2000 el romanent era una mica superior, d'1.104.700 de pessetes (6.655 €). El 2005 n'hi havia 4.150 €, però els darrers anys del decenni l'increment de recursos de l'IEC va permetre situar el balanç del 2010 en 44.188 €, malgrat les despeses derivades del II Congrés. Certament la crisi econòmica comportà una minva de les subvencions i per tant una notòria davallada del romanent: el 2012 el saldo se situava en uns 36.000 €. D'aleshores ençà la situació ha millorat sensiblement, també gràcies a les aportacions de

la Diputació de Barcelona, ens local col·laborador de la Societat des de l'etapa de Lluís Casassas, amb el qual s'han enfortit els lligams durant la presidència de Josep Oliveras. El darrer balanç econòmic aprovat, corresponent a l'exercici 2019, situa el saldo de la SCG en prop de 100.000 €. Val a dir que se'n reserven 30.000 per a la publicació, el 2021, d'un llibre amb múltiples col·laboracions, titulat *La nova geografia de la Catalunya postcovid*.

Al llarg del temps hi ha partides econòmiques que s'han pogut anar reduint i això ha possibilitat disposar d'una economia més sanejada. Avui dia és proporcionalment més econòmic que anys enrere publicar la revista i els llibres; el primer llibre de la col·lecció (1998) va costar 1.142.000 pessetes (6.863 €) i el darrer de dimensions similars (2016) 3.530 € (certament amb una reducció del tiratge de 800 a 600 exemplars). El núm. 35 (1993) de la revista va pujar a 5.835 € i el núm. 88 (2019) n'ha costat sols 3.073. Una partida abans molt destacada era la impressió i tramesa postal dels targetons d'anunci d'activitats, un cost que s'ha pogut eliminar completament gràcies al correu electrònic.

El pagament de les conferències es va anar incrementant sensiblement en la primera meitat del període estudiat: 20.000 pessetes (120 €) el 1993, 30.000 ptes. (180 €) el 1998, 200 € el 2003 i finalment 300 € el 2005, però a partir d'aleshores el pagament de la meitat de l'import (150 €) restava condicionat al lliurament del text de la conferència per a ser publicat a *Treballs de la SCG*. Arran la crisi econòmica es decidí baixar sensiblement la remuneració: el 2016 la xerrada es pagava a 100 €, amb un incentiu per al text de 140. Actualment es manté –amb escàs èxit– el complement per publicació a la revista, en tant que el pagament de la conferència en si es paga a 125 €. A la pràctica, s'és al mateix lloc que fa trenta anys. Ningú no pot dir, doncs, que es malbaraten els recursos!

A l'inici del període estudiat la quota anual d'associat era de 3.700 pessetes (22,2 €). El 1994 s'incrementà a 3.900 i el 1997 s'arrodoní a 4.000 (24 €). El pas a l'euro (2002) va donar peu a un increment a 27 €, ben aviat (2004) apujat a 30 i a 33 € (2006). Finalment, en l'Assemblea general de 2012 s'acordà incrementar la quota a 35 € l'any. Des d'aleshores, durant el mandat d'Oliveras, no s'ha incrementat la quota, atès que el bon estat de la tresoreria ho permetia. Gràcies al bon estat financer, es va poder rebaixar significativament l'anualitat de 2020 en atenció a la situació econòmica derivada de la pandèmia.

El pressupost de 2019 contempla un autofinançament (quotes) del 45 %, en tant que la resta de recursos ve de subvencions. Les publicacions i la seva tramesa postal sempre han representat una part molt elevada de les despeses (però ha minvat força el seu pes, que ara és només el 40 %), mentre que les activitats s'enduen el 37 %.

Massa social

El nombre total de membres de la Societat Catalana de Geografia ha sofert poques variacions els darrers trenta anys. El 1991 era poc inferior als 400; a partir d'aleshores s'observa un creixement moderat, de tal manera que el directori de socis del 2000[437] registra 436 membres.[438] Després d'un procés de depuració i actualització del registre, el 2001 s'assoleix un nou còmput fiable de 420 associats, que dos anys després es rebaixa encara a 411.[439] Els anys següents les oscil·lacions són poc significatives. El directori de 2010[440] compta 415 associats i el 2012 el total baixa al mínim dels darrers anys: 410. A l'inici de la presidència de Josep Oliveras es va crear la modalitat de soci estudiant, amb una quota reduïda a 20 € per tres anys, i es va fer una campanya de difusió d'aquesta oferta a les universitats. Aquesta política de promoció i la realització de cursets gratuïts que podien atraure joves llicenciats va permetre de remuntar lentament el nombre d'associats: 420 el 2013, 435 el 2015 i 477 el 2018. D'aleshores ençà, es manté estable (472 el 2020), sense haver assolit el llindar dels 480 associats.

Figura 8. Època d'ingrés de les persones associades a la SCG

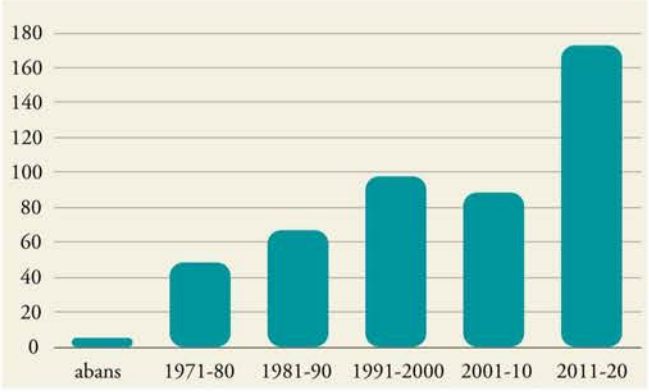

Pel que fa al gènere, la presència de dones a la Societat va patir una tendència a la baixa d'ençà el màxim assolit el 1991 (41,6 %). L'any 2000 el percentatge era del 37,7 % i el 2010 havia baixat al

437. Publicat a *Treballs de la SCG*, núm. 50.

438. Cal advertir que és una xifra força inferior a la que registraven les memòries anuals; la del curs 1999-2000 comptabilitza un nombre de 479 associats, que hauria estat el sostre mai assolit per la Societat. Tanmateix, la informatització de la base de dades i dels pagaments va posar de manifest que hi havia registres caducs i que les dades estaven inflades.

439. Hermínia Pujol (2003) va estudiar el perfil socioprofessional del associats d'aquesta època, a partir d'una mostra del 32 % de la massa social.

440. Publicat a *Treballs de la SCG*, núm. 70.

E. Bertran

II Congrés Català de Geografia. Jornada celebrada a Vilanova i la Geltrú i en particular a la biblioteca museu Víctor Balaguer, el 31 de maig de 2008.

33,2 %.[441] Quines foren les causes d'aquesta masculinització de la Societat Catalana de Geografia? No hi ha una resposta concloent, però sembla que va ser una tendència paral·lela a l'evolució general observada en l'alumnat matriculat en els estudis de Geografia a partir de la desvinculació de la Història en els plans d'estudi. D'ençà de 2014, hom disposa de dades anuals i es pot comprovar com la proporció ronda sempre el terç del total; a penes ha crescut fins prop del 35 % el 2020.

Esment a part mereixen els socis honoraris; en l'actualitat n'hi ha 12 (el 2012 la xifra era de 18). En els darrers trenta anys, 13 persones han rebut aquesta distinció de part de la Societat Catalana de Geografia: Joan Rebagliato[442] (1993); Marc-Aureli Vila[443] (1994); Cristòfor Cardús[444] (1995); Vicenç Biete,[445] Enric Lluch[446] i Joan

441. El 2000, del 436 membres, 271 eren homes, 164 dones i un era l'editorial Montblanc-Martín. El 2010, dels 415 associats, 277 eren homes i 138 dones. Els càlculs es deriven dels esmentats directoris d'associats, publicats en els números 50 i 70 de *Treballs de la SCG*.

442. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720135a.htm.*

443. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720027a.htm.*

444. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720023a.htm.*

445. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720218a.htm.*

446. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720112a.htm.*

Figura 9. Membres de la Societat Catalana de Geografia per grups d'edat (2020)

La piràmide s'ha fet amb les dades disponibles, corresponents al 70 % de la massa social.

Vilà-Valentí (2002); Ramon Amigó[447] (2003); Pere Català Roca[448] i Francesc Gurri[449] (2005); Montserrat Galera (2008); João Carlos Garcia (2009); Jaume Miranda (2014) i Josefina Gómez Mendoza (2015). A més, també romanen com a socis honoraris, nomenats amb anterioritat, Joan Becat, Georges Bertrand, Paul Claval i Vicenç M. Rosselló. En morir Vilà-Valentí, la xifra de socis honoraris s'havia reduït a només vuit; l'assemblea de 2020 acordà designar-ne quatre de nous: Pau Alegre, Enric Bertran, M. Dolors Garcia Ramon i Jorge Olcina.

Pel que fa al lloc de residència del membres de la Societat Catalana de Geografia, els que viuen a Catalunya resideixen principalment a la regió metropolitana o vegueria de Barcelona (73 %), en una proporció força superior a la de la població general (64 %), un tret que no deu ser gaire diferent en altres col·lectius professionals amb un significatiu component acadèmic. En particular, la ciutat de Barcelona pesa molt més a la SCG (61 %) del que representa dins de Catalunya en nombre d'habitants (21 %). Per tant, el territori perifèric resta infrarepresentat. Tanmateix, alguns àmbits tenen una representació semblant (Lleida) o fins i tot superior a la demogràfica global: a l'Alt Pirineu (però no pas a l'Aran, on no hi ha cap membre de la SCG) i a la Catalunya Central. En canvi, la resta de vegueries són molt menys

447. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720387a.htm.*

448. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720070a.htm.*

449. Vegi-se'n la semblança *https://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720109a.htm.*

representades del que pertocaria teòricament; el territori amb més diferència entre el seu pes demogràfic i la participació en la Societat és Girona: hi viu gairebé el 10 % dels catalans, però només aporta el 4,1% dels socis i sòcies.

Per municipis, a la ciutat de Barcelona hi resideix, òbviament, la majoria de membres (185), curiosament seguida de Cerdanyola del Vallès –efecte UAB– amb 24, les dues capitals del Vallès Occidental (12 cadascuna), Lleida i Tarragona (11), Manresa (9), l'Hospitalet de Llobregat (8), Vilanova i la Geltrú (7) i, amb 6 associats, els municipis de Badalona i Girona.

Per comarques (Barcelonès i Vallès Occidental a part), les que superen els 9 associats que hi resideixen són, en ordre decreixent: Baix Llobregat (23), Maresme (16), Bages i Segrià (14), Tarragonès (13), Gironès (11) i Osona i Garraf (10). Fora

Figura 10. Membres de la SCG per lloc de residència

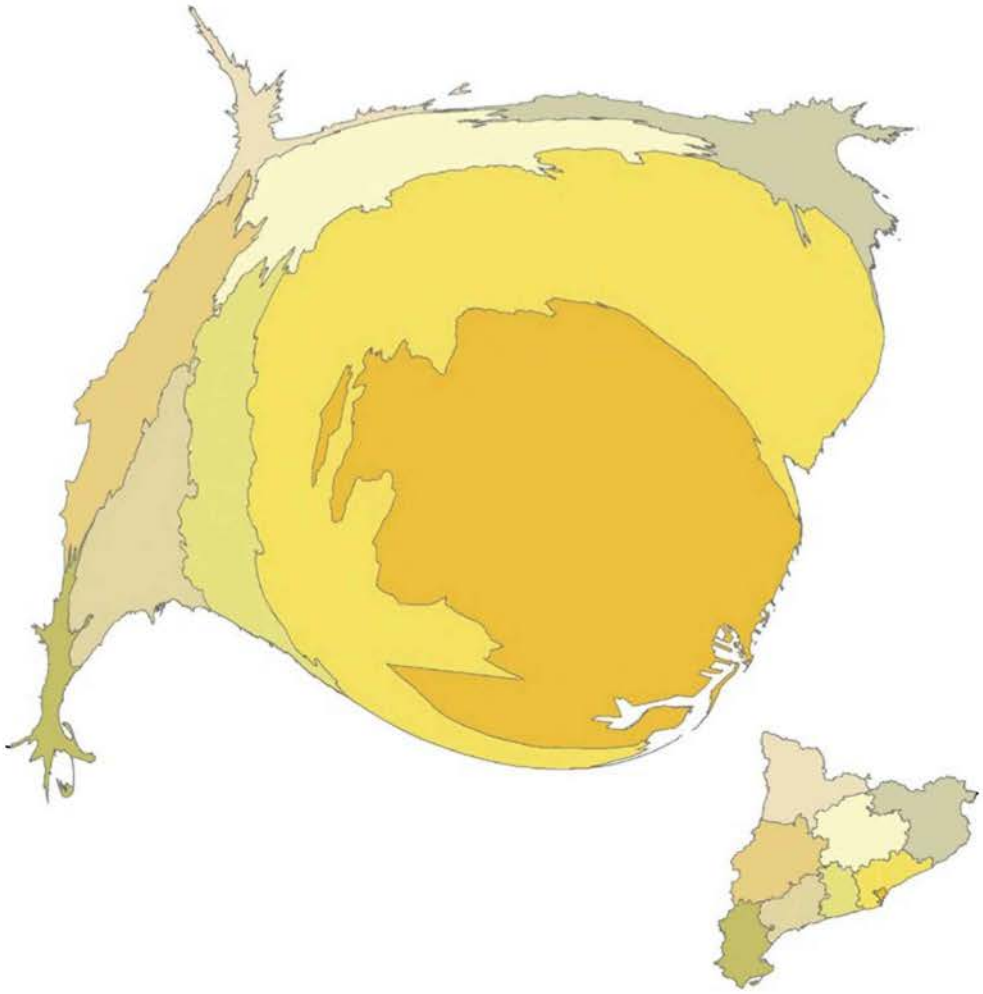

de Catalunya, destaquen els 10 associats baleàrics. Segonament hi ha 6 valencians, mentre que a la resta de la Península hi ha un total de 10 associats, 3 més són a França (i 3 més són nord-catalans), 2 al Japó i també un parell a Sud-amèrica.

Compromís amb el país, difusió del coneixement i relacions institucionals

En aquest període d'estudi, la Societat Catalana de Geografia ha tingut una presència ocasional en tres organismes consultius de l'administració de la Generalitat: al Consell rector de l'Institut Cartogràfic i Geològic, al Consell assessor de l'Observatori del Paisatge i, darrerament, a la Comissió de Delimitació Territorial (CDT), que principalment tracta afers de demarcació municipal. Actualment el president Josep Oliveras representa l'IEC en l'esmentada CDT.

La SCG ha subscrit de tant en tant –de manera reflexiva i puntual, no pas compulsiva– alguns manifestos sobre matèries d'evident competència geogràfica. En particular, sovint s'ha adherit a declaracions de defensa ambiental o similars que ha promogut l'IEC. Dels manifests signats aquest segle destaquen els següents:

El 2006 la SCG va donar suport a la plataforma "Salvem Can Ricart" (complex industrial vuitcentista del Poblenou).

També el 2006, es va adherir al manifest "Per una nova cultura del territori", que denunciava els desgavells urbanístics i territorials comesos a Espanya els darrers anys.

El 2013, al manifest impulsat per l'IEC "Unes humanitats amb futur".

El 2014, a la "Declaració en favor del patrimoni natural de Catalunya", impulsada per la Institució Catalana d'Història Natural, a partir d'una línia de treball en la qual participà activament Albert Pèlachs en representació de la SCG.

En aquests 30 anys, però, la Junta de Govern de la SCG no ha estat procliu a subscriure manifests amb massa connotacions polítiques o que poguessin incomodar a amplis sectors d'associats. No ho ha fet, per exemple, durant la pandèmia de 2020, malgrat que algun associat va tenir alguna iniciativa al respecte. La Junta només pot interpretar subjectivament el sentit majoritari dels associats, i el marge d'error sempre hi és. D'entre els pronunciaments més rellevants de la Societat Catalana de Geografia, cal assenyalar:

El 2004, adhesió a la campanya *www.puntcat.org*, en demanda d'un domini català de màxim nivell a Internet.

El 2010, arran la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia referendat el 2006, redactà el manifest "Pel dret a decidir la nostra organització territorial",[450] ensems que s'adherí al text de caire general difós a l'efecte per l'IEC.

450. *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S97771.htm*

El 2014, la SCG donà suport al *Document d'alternatives en l'àmbit del territori i l'urbanisme*, impulsat per la SCOT.

L'abril de 2017 la SCG s'adherí al Manifest del Pacte Nacional pel Referèndum.

El 18 d'agost de 2017 el president de la Societat publicà una nota de rebuig als actes terroristes comesos a Catalunya el dia abans.

El 6 de novembre del 2017 la Junta de Govern de la Societat aprovà un manifest en relació a la situació política de Catalunya.

Pel que fa a les relacions amb altres entitats culturals o científiques catalanes, cal fer un esment inicial al Centre Excursionista de Catalunya, al capdavall bressol de la SCG, per assenyalar precisament la fi d'una època. Hom pot considerar Joaquim Cabeza (soci de la Unió Excursionista de Catalunya –UEC– i ebenista de professió) com a darrer representant a la Junta de Govern del món excursionista. Mentre ell hi va ser es va mantenir alguna activitat conjunta amb el Centre o de participació de la SCG com a entitat col·laboradora, com ara el 1995 en l'homenatge al meteoròleg Eduard Fontserè i Riba. Encara el 2008, el president Francesc Nadal participà en l'acte, celebrat al local del carrer Paradís, de presentació del llibre de la consòcia Rosa Anna Felip sobre el fons documental de la Cartoteca del CEC, el qual també va ser objecte d'una exposició al pati de la Casa de Convalescència, seu de l'IEC.

El claustre de l'IEC també acollí, a finals de l'any 2019, l'única exposició que fins ara ha organitzat la SCG, dedicada a l'obra de Pierre Deffontaines (1894-1978), i en particular a exposar una mostra representativa dels seus expressius dibuixos paisatgístics. Duia el lema "Pierre Deffontaines. El geògraf artista del paisatge", i es va organitzar com a homenatge, amb motiu del 125è aniversari del seu natalici. [451]

J. Burgueño

Exposició "Pierre Deffontaines, el geògraf artista del paisatge", amb motiu del 125è aniversari del seu naixement, al pati de l'IEC del 19 de novembre al 20 de desembre de 2019.

L'exposició fou possible mercès a la franca col·laboració de la Biblioteca de Catalunya, institució germana de l'IEC que preserva el llegat documental del geògraf francès, llargament establert a Catalunya. La iniciativa i concepció de la mostra fou de Josep Oliveras; Jesús Burgueño i Enric Sorribas van col·laborar a la seva realització.

La relació amb l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC) sempre

451. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 88, p. 163-178.

ha estat fluïda, i s'ha traduït en diverses visites a exposicions, acords de col·laboració i el propi nomenament de Jaume Miranda, el seu director en l'etapa excepcionalment dilatada de 1982 a 2014, com a membre honorari de la Societat. En particular, el 2014 el president de l'Institut d'Estudis Catalans, el de la SCG i el director de l'ICGC signaren un conveni de cessió de la col·lecció de llibres de la SCG a la Cartoteca de Catalunya de l'ICGC. Carme Montaner, directora de dita cartoteca, ha estat la persona cabdal en aquesta bona sintonia. Cal remarcar la línia de continuïtat històrica existent entre l'ICGC i el Servei Geogràfic (convé posar-ne de relleu la denominació) creat per la Mancomunitat, el director del qual, el 1935, Manuel Ferrer de Franganillo, va ser un dels membres fundadors de la Societat Catalana de Geografia.

Des del 2016 la Societat d'Onomàstica (SdO) té la qualificació d'*adherida* a l'IEC (no és pas una filial, de manera que la vinculació no és de caire orgànic). Hom podria esperar-ne una relació intensa, atès que la SCG inicià i impulsà durant dècades els estudis de toponímia a Catalunya. No ha estat així, malgrat la permeabilitat de directius entre ambdues societats: Vicenç Biete, en deixar la presidència de la SCG (no pas la Junta de Govern) encara va ser vicepresident de la SdO entre 2001 i 2007; i qui havia estat vocal de la Junta de la SCG, Joan Tort, ha estat el president de la SdO entre 2013 i 2018. Si més no, es pot ressenyar l'organització conjunta d'un acte d'homenatge a Vicenç Biete i Farré (1921-2015), el 24 de maig del 2016.[452]

Tampoc les relacions de la Societat amb una altra filial de l'IEC, la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), han estat massa sovintejades, tot i l'afinitat evident entre ambdues. D'actes vertaderament protagonitzats per totes dues societats, només n'hi ha dos en la relació de dissertacions de l'annex 1. Un d'aquests fou la presentació, el 2006, de la Llei de la Informació Geogràfica i de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, per Jaume Miranda i Oriol Nel·lo. El 2014 la Junta va donar suport al "Document d'alternatives en l'àmbit del territori i l'urbanisme", redactat per la SCOT. Malgrat els bons desigs de col·laboració, a la pràctica més d'una vegada han coincidit actes d'ambdues societats en dia i hora.

No han mancat activitats puntuals organitzades també amb altres filials de l'IEC, com ara la Societat d'Economia, o associacions de caire geogràfic com l'Associació Catalana de Ciència Regional (ACCR). El 2013 la SCG, la SCOT, el propi IEC i l'ACCR van celebrar, plegats, un acte en recordança d'Enric Lluch i la seva aportació al debat territorial.[453]

La relació de la SCG amb el Col·legi de Geògrafs i la seva predecessora a Catalunya, l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya (AGPC), és d'una mena molt més estreta i sovintejada. De fet, el 2001 la Societat participà i contribuí eco-

452. *Treballs de la SCG*, núm. 81, p. 243-254.

453. *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg92/S90381.htm*

E. Bertran

Sessió acadèmica del 14 de març de 2006, convocada conjuntament per la SCG i la SCOT, per tal de presentar la Llei de la informació geogràfica i de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. D'esquerra a dreta: Jaume Miranda (director de l'ICC), Margarida Castañer (presidenta de la SCOT), Joan Vilà-Valentí, M. Dolors Garcia Ramon (presidenta de la SCG) i Oriol Nel·lo.

nòmicament en la comissió gestora que va constituir el Colegio de Geógrafos i la delegació catalana del Col·legi de Geògrafs, on fou representada per Antoni Luna. Aquest geògraf de la Universitat Pompeu Fabra romangué a la junta directiva del Col·legi com a tresorer fins el 2004. En l'assemblea constituent de la Demarcació del Col·legi de Geògrafs a Catalunya, el 2003, la presidenta M. Dolors Garcia Ramon intervingué en la taula rodona prèvia sobre "La Geografia professional a Catalunya". Els actes conjunts han estat diversos, per exemple, el 2004, una taula rodona sobre "La convergència europea dels estudis de Geografia en el marc dels acords de Bolonya". El 2008, una taula rodona sobre "El paper de la Geografia en el Pla Territorial Metropolità". A la revista *Treballs de la SCG* es van publicar (núm. 80) les intervencions amb motiu dels 25 anys de l'AGPC (2013). El 2014 i 2015 es van celebrar sengles sessions conjuntes sobre experiències de treball de joves geògrafs.

La relació de la SCG amb el col·legi professional sovint s'ha ampliat a tres bandes amb el conjunt dels departaments de Geografia de les universitats catalanes, amb els quals la Societat ha mantingut, durant tot el període comentat, una imbricació connatural. L'any 2017 es constituí un grup de treball, amb finançament de l'AGAUR (Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca), amb l'objectiu de promoure la Geografia. Arran d'això es creà l'*EspaiGeo*, una eina de divulgació de les aportacions dels geògrafs i les geògrafes catalanes en la recerca i en la Geografia aplicada. EspaiGeo és present a Internet i a les xarxes *Twitter* (*@EspaiGeo*) i *Facebook*. Darrerament la SCG ha recolzat també una iniciativa conjunta de les cinc universitats catalanes amb grau de Geografia: el màster en Gestió d'àrees de muntanya, coordinat per la Universitat de Lleida.

També amb l'Asociación de Geografía Española (AGE) les relacions han estat fluïdes en tot moment.[454] L'actual sòcia honorària de la SCG, Josefina Gómez Mendoza, va presidir l'AGE entre 1993 i 1997, i a la seva Junta hi havia com a vocal Roser Majoral. També es pot esmentar que entre 2009 i 2015 un geògraf català, Javier Martín Vide, va ocupar-ne la presidència. Però fou sota la presidència de M. Dolors Garcia Ramon a la Societat quan els vincles es van formalitzar, d'ençà una invitació seva a la col·laboració, el gener de 2001. Hi ha nombrosos exemples d'aquesta relació força sovintejada, en particular a partir de la participació de la SCG en el XVIII Congrés de l'AGE, celebrat a Bellaterra i a Barcelona el setembre de 2003, en el qual la Societat fou representada per Mireia Baylina. Tots els participants en aquest congrés van rebre com a obsequi de la SCG un exemplar del llibre *Pere Gil (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*. Més tard, el president Francesc Nadal va formar part, en representació de la Societat, del comitè científic del Congrés Ibèric de Geografia, reunit per l'AGE a Santiago de Compostel·la, la tardor del 2012.

El procés polític viscut a Catalunya els darrers anys, sembla que més aviat ha enfortit vincles amb col·legues de la Península, en particular amb la presidència a l'Asociación de Geografia Española de l'alacantí Jorge Olcina, esdevingut membre honorari de la Societat. El gener del 2018 va tenir lloc a Barcelona una trobada entre les juntes directives de l'AGE i la SCG per tal d'explorar possibles col·laboracions entre totes dues entitats, i el mes de juny se celebrà a l'IEC una jornada conjunta sobre "la situació de la Geografia en altres àmbits universitaris i noves experiències en la formulació de Plans d'Estudi".[455] El març del 2019 també es va celebrar un acte conjunt en commemoració del dia internacional de la dona, presidit per la vocal de la Junta de Govern Anna Ortiz i per Gemma Cànoves, de la Junta de l'AGE. El desembre de 2019, es comptà amb la participació de l'AGE en la presentació del llibre col·lectiu *España: Geografías para un Estado posmoderno.* Finalment cal destacar que la revista de la Societat s'ha incorporat al nou "Portal de revistas ibéricas de Geografía" que sustenten l'AGE i l'Associação Portuguesa de Geógrafos.

Una Societat Catalana de Geografia oberta al món

La SCG, de la mà de les persones amb relacions internacionals en el món universitari de la Geografia, s'ha fet un lloc en les associacions geogràfiques europees i mundials. No és pas un repte petit que una associació científica no estatal aconsegueixi aquesta visibilitat externa. En aquest sentit, han estat cabdals les aportacions de Roser Majoral, M. Dolors Garcia Ramon i Antoni Luna, entre d'altres.

454. En algun moment (curs 2004-05) la SCG també va tenir relació amb una altra associació espanyola de Geografia, la Sociedad Geográfica Española, però el seu caràcter aventurer i explorador l'allunya del caire més acadèmic propi de la Societat.

455. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 85, p. 265-266.

Ja l'agost de 1996, l'exvicepresidenta Roser Majoral representà la SCG en la trobada de societats geogràfiques europees que se celebrà en el marc del Congrés de la Unió Geogràfica Internacional (UGI), a la Haia. Però va ser amb la presidència de M. Dolors Garcia Ramon, el març de 2001, quan la SCG va ser admesa en dues associacions europees de Geografia, que potser aleshores es confonien com una de sola: EUROGEO i EUGEO. L'European Association of Geographers (EUROGEO) aplega una colla ben diversa de societats geogràfiques, universitats, instituts cartogràfics i associacions del continent. La seva principal inquietud és l'ensenyament de la Geografia, i en aquest sentit el 2003 va organitzar a Londres la conferència Network for Geography in Higher Education (HERODOT), a la qual assistí Antoni Luna en representació de la Societat.

EUGEO (Association of Geographical Societies in Europe) és una associació exclusivament de societats geogràfiques, on la SCG és present en peu d'igualtat amb l'AGE, la Real Sociedad Geográfica o la Sociedade de Geografia de Lisboa, per esmentar només les societats peninsulars. El 2003, també Antoni Luna representà la Societat en la reunió que EUGEO va celebrar a Lisboa. El febrer de 2004 se celebrà a Barcelona una reunió de treball dels presidents de les societats membres de l'EUGEO, actuant-hi la Societat d'amfitriona. En aquesta reunió es lliurà l'article "La Geografia a Catalunya i el paper de la SCG", signat per Antoni Luna i Enric Mendizàbal, i destinat a la revista *Belgeo*. Mireia Baylina i Antoni Luna representaren la Societat en el comitè científic organitzador del congrés d'EUGEO a Londres, el 2011, tot assistint, l'una o l'altre, a les reunions preparatòries celebrades a Londres i Roma (EUGEO va néixer a Itàlia). La SCG també va ser present als congressos d'EUGEO de 2015 (Budapest), representada pel soci Eduard Montesinos, i de 2017 (Brussel·les), aquesta vegada mitjançant la vocal Meritxell Gisbert. Per últim, Joaquim Farguell va representar la SCG en el 7è congrés d'EUGEO i a la seva l'assemblea general, que van tenir lloc a Galway (Irlanda), el maig de 2019.[456] S'ha de remarcar, en acabar, que la pàgina web d'EUGEO inclou una presentació de la Societat Catalana de Geografia.[457]

Per altra banda, Maria Dolors Garcia Ramon intervingué el 2002 en l'Annual Meeting de l'Association of American Geographers (AAG), celebrat a Los Ángeles, en qualitat de presidenta de la Societat Catalana de Geografia.

També la revista de la Societat ha volgut restar sempre oberta a la publicació en anglès i francès. Antoni Luna va coordinar el núm. 61-62 de *Treballs de la SCG* (corresponent a 2006) titulat "Mirades anglosaxones sobre la geografia de Catalunya i València", el qual conté set textos expressament redactats per professors de Geografia d'universitats de parla anglesa sobre diferents aspectes de les nostres terres, en doble versió catalana i anglesa. Altres edicions de textos bilingües o di-

456. Vegi-se'n la crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 87, p. 229-232.

457. *http://www.eugeo.eu/activities/44-societat-catalana-de-geografia.html*

rectament només en anglès posen de manifest la voluntat de posar a l'abast de la Geografia anglosaxona la realitat catalana.

El Comitè Espanyol de l'UGI ostenta la representació de l'Estat en la Unió Geogràfica Internacional i en particular fa una "Aportación Española" als congressos generals. La presidència i vicepresidència l'ostenten, de forma rotatòria, l'Asociación Española de Geografía (AGE) i la Real Sociedad Geográfica. Les vocalies estan reservades (a banda de sis membres per a les esmentades societats) per a un representant de l'Instituto Geográfico Nacional, un altre del Centro Geográfico del Ejército, un tercer de l'Instituto de Economía, Geografía y Demografía del CSIC i, finalment, un altre corresponent a un representant de les "sociedades geográficas regionales". Atès que l'única societat subestatal realment activa és la SCG, aquesta representació l'ha exercit, des del 2002, la Societat Catalana de Geografia.

En qualitat de membre d'aquest Comitè espanyol de l'UGI, la SCG participà en l'edició del llibre *La Geografía ante los retos de la sociedad actual*, elaborat amb motiu del congrés de Glasgow del 2004, amb un article del vicepresident Francesc Nadal en el qual es revisava la història de la institució. En aquest congrés Antoni Luna va fer una presentació de la SCG en una taula rodona dedicada al pensament geogràfic. El propi vocal Luna fou el representant institucional de la Societat al Comitè espanyol de l'UGI entre 2006 i 2011. Conjuntament amb Gemma Cànoves va elaborar el guió d'un audiovisual del llibre *España y el Mediterráneo: una reflexión desde la Geografía española*, realitzat en ocasió del 31è congrés internacional de l'UGI (Tunis, 2008). La SCG participà també en la preparació de les contribucions espanyoles als congressos de l'UGI a Colònia (Alemanya), l'agost del 2012, i a Pequín (Xina), l'estiu del 2016. També participà en la mateixa tasca en relació al congrés de l'UGI que estava previst celebrar l'estiu de 2020 a Istanbul i que, per raó de la pandèmia de la COVID-19, va ser ajornat un any. En ocasió d'aquest esdeveniment, el president Josep Oliveras va redactar un text de presentació de la trajectòria i les activitats de la Societat.

Cal dir, en acabar, que la SCG també s'ha fet visible en una publicació de referència: *The International Encyclopedia of Geography*, de l'American Association of Geographers, la qual acull l'entrada "Catalan Society of Geography", redactada per Oliveras el 2014.

En definitiva, la Societat Catalana de Geografia ha aconseguit fer-se un lloc en el panorama internacional de la Geografia, i aquesta posició es veurà reforçada si, tal i com ha demanat EUGEO, Barcelona acull un proper congrés de l'associació de les societats geogràfiques europees.

EPÍLEG

El 2035, la Societat Catalana de Geografia (SCG) ha de celebrar el seu centenari. Afortunadament, es pot dir amb un ferm convenciment que la SCG té prou energia i ha demostrat sobradament tenir bones dosis d'allò que s'anomena resiliència, per a què hom s'afiguri que pot continuar endavant amb les seves activitats durant molts anys. Segurament tants com la Geografia sigui reconeguda com una disciplina socialment útil i necessària en la formació de la ciutadania, un reconeixement que els professionals de la Geografia no poden donar com a cosa feta, sinó que s'ha d'anar guanyant, dia rere dia, amb exigència personal i en dura competència amb d'altres disciplines, mitjançant aportacions científiques i de transferència del coneixement.

La SCG va néixer en un moment en què les societats científiques tenien un tarannà diferent a l'actual, orientades a la formació d'especialistes, a la recerca científica i a l'alta divulgació. La idea que pels volts de 1930 Pau Vila devia tenir al cap sembla que era més aviat la d'un institut de la mena del que havia conegut a Grenoble, de la mà del seu mestre Raoul Blanchard. Un espai de treball i de recerca on poder reunir una elit geogràfica ja consagrada o en plena formació acadèmica. Per aplegar gent aficionada a la Geografia, ja hi havia el Centre Excursionista de Catalunya, que el mateix Vila va presidir diversos anys, amb la seva secció de Geografia i Geologia, que també va dirigir. Potser per això, quan Josep Puig i Cadafalch, president de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), l'animava a crear una societat geogràfica, Vila tal vegada devia considerar que, a Catalunya, la ciència geogràfica encara no havia assolit prou múscul o no tenia suficients professionals de mèrit, que justifiquessin la creació d'una societat acadèmica. Aquesta percepció, però, devia de canviar progressivament a mesura que avançava la dècada dels anys trenta del segle XX, en bona part perquè el món cultural català experimentava un extraordinari impuls durant aquells temps de la República, perquè les perspectives d'institucionalització universitària eren a tocar i, segurament també, perquè les societats científiques es començaven a entendre com una àgora democràtica i oberta, i no pas com un cenacle restringit únicament als experts.

No obstant això, la Guerra Civil i la negra postguerra van desballestar una SCG fundada el 1935, que amb prou feines havia fet les primeres passes. La Geografia acadèmica va aconseguir un petit racó d'elit a l'Instituto Juan Sebastián Elcano, del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), a Barcelona, gràcies a Lluís Solé i Sabarís. Més valia això que res, certament, però la Geografia, al *Consejo*, restava tancada en un clos sense projecció cívica i de difícil accés. Potser aquell cercle era quelcom força semblant a la institució científica que hauria imaginat Pau Vila en un un primer moment, però havia esborrat tota traça de catalanitat i havia vingut a fer

de contrapès polític i social a l'acció endegada a l'IEC abans de la contesa bèl·lica. Davant la situació sociopolítica, no els quedava altra, als fidels de l'IEC i de la SCG, amb Eduard Fontserè i Josep Iglésies al capdavant, que fer mans i mànigues per mantenir encesa la flama de la resistència cultural. Així, cada conferència celebrada a ca l'Iglésies, al passatge de Permanyer, era una promesa de renaixença. Més que el progrés de la ciència geogràfica –que també–, allò que aquell grup d'indestriables va voler assolir fou la preservació de la Geografia com un element imprescindible per definir Catalunya com a país. Ben segur que van reeixir en la comesa, malgrat que la longevitat del general dictador els ho va posar ben difícil.

A finals dels anys seixanta, la dificultat per implementar a la SCG el necessari relleu generacional d'aquells que havien estat joves abans de la guerra, en un context permanent de repressió de les activitats públiques, va posar novament en perill la continuïtat de la Societat. Per la seva banda, el cercle del CSIC de Lluís Solé i Sabarís, precisament en col·laboració amb la SCG, va prestar un inestimable servei a la societat catalana, en l'organització del cicle de conferències que va voler impugnar a dretcient la pretensió d'escapçar la província de Lleida de la realitat catalana en els textos escolars, amb l'argument fal·laç de la regió natural de l'Ebre. Però, afortunadament, una llicenciatura de Geografia es va obrir pas finalment a la Universitat, primer a la de Barcelona, de la mà de Joan Vilà-Valentí, i després a l'Autònoma de Barcelona, mitjançant Enric Lluch. Mentre que Pau Vila havia retornat de l'exili veneçolà i exercia novament d'imant de vocacions i de lligam entre el professorat universitari i la SCG.

La recuperació democràtica i de l'autogovern dugueren a la progressiva recuperació de l'Institut d'Estudis Catalans. La Societat Catalana de Geografia tenia, per fi, més garanties de supervivència gràcies a aquest recolzament institucional. Alguns geògrafs de les primeres generacions formades a la universitat establiren un vincle estable amb la SCG. En destacà singularment Lluís Casassas, que fou baula d'enllaç entre el tarannà del llegat republicà –tot i que l'havia viscut de molt jove– amb les generacions dels llavors estudiants de Geografia *babyboomers*. Els pilars de la Geografia conreada durant el franquisme o abans (Vila, Iglésies, Solé, Llobet...) van anar fent un pas al costat i la Societat quedà confiada a la generació que protagonitzà la Transició política.

De la mà de Lluís Casassas, la Societat es va afermar plenament. Així, assoleix tenir una revista pròpia, *Treballs de la SCG* –perquè la temptativa de la *Revista Catalana de Geografia* va ser més una iniciativa personal de l'editor i mecenes Josep M. Puchades–, ensems que es consolida el programa d'activitats, amb conferències mensuals i dues sortides anuals, encara vigent. Casassas, a més, va saber engrescar una colla d'alumnes en les activitats de la Societat, que han continuat el seu llegat. El I Congrés Català de Geografia fou el fruit madur de la seva presidència i del cercle de deixebles disposats a posar-hi el coll. La seva prematura mort, a l'inici de l'estiu olímpic del 1992, va trencar novament els esquemes de funcionament de la SCG.

Tanmateix, diversos catedràtics de Geografia de les primeres fornades (Roser Majoral, Maria Dolors Garcia Ramon, Josep Oliveras...) van acomboiar, d'immediat, una Societat Catalana de Geografia encapçalada per Vicenç Biete, qui va comptar, doncs, amb aquesta decidida complicitat universitària. La història recent ja és, poc o molt, coneguda de tothom, amb les successives presidències de M. Dolors Garcia Ramon, Francesc Nadal i Josep Oliveras. La renovació reglamentària de vocalies ha esdevingut un mecanisme de rejoveniment generacional que obre nous horitzons a la SCG.

La vigília de l'esclat de la COVID-19 a Catalunya –que ha imposat si us plau per força un ritme de funcionament més pausat en el programa d'activitats– la SCG podia fer un balanç d'activitats i produccions francament satisfactori: realització del programa de conferències que és l'espinada del curs, complementada amb la presentació de llibres dels socis i la visita d'exposicions d'interès geogràfic, manteniment de dos premis de recerca, edició d'un parell de números l'any de la revista (se n'ha publicat el 90, que aviat és dit), edició d'un llibre anual (el que el lector té ara a les mans és el vint-i-unè), dotació de pàgines web (l'*Obrador Obert* resta disponible com un llegat informatiu formidable), realització d'un mínim de quatre sortides de camp per curs, a més a més del viatge de Setmana Santa, presència permanent a les xarxes socials, realització de cursets –principalment de formació en noves tecnologies geogràfiques–, relació fluïda amb el Col·legi de Geògrafs a Catalunya, l'Asociación de Geografía Española i altres societats científiques, presència internacional amb l'Eugeo...

S'ha arribat fins aquí, però encara no n'hi ha prou. Cal una major complicitat del món universitari amb la Societat Catalana de Geografia, en diversos sentits. La Universitat ha de veure en la Societat una palanca de difusió de la seva recerca i de revertir a la societat –catalana–, en la qual s'insereix, una part de la seva feina investigadora. Hi ha en joc la continuïtat de la llengua catalana en el terreny científic. Però si la Universitat roman envescada en una carrera curricular que perd de vista la transferència de coneixement al seu entorn social, les societats científiques patiran un corc empobridor que reduirà efectius i pot barrinar la seva continuïtat. Si el jovent professional de la Geografia, gairebé tot universitari, no connecta prou amb la SCG, perquè no li arriben missatges engrescadors, aleshores sí que es pot plantejar un problema de continuïtat, per afebliment del fustam que sosté el propi edifici societari.

L'exemple més clar d'aquesta desconnexió es posa ben de relleu a *Treballs de la SCG*. L'acreditació i avaluació de la recerca d'acord amb els índexs de qualitat establerts a nivell universitari fan que aquesta revista no sigui prou apreciada de part de qui cerca reconeixement curricular. Un fet paradoxal, tenint en compte que *Treballs de la SCG* és una revista de referència, en tant que òrgan de difusió de la Geografia catalana, per a tothom qui vulgui estudiar la realitat territorial de casa nostra. Aquest arraconament en el món científic de la disciplina, palès en l'escassetat d'arti-

cles rebuts darrerament, esdevé també inconcebible atès el caire iniciàtic de la revista per a qui enceta la seva carrera professional. En un moment en què la Geografia feta en català veu minvar fortament la seva presència escrita, en combinació amb la deplorable poca rellevància que es concedeix als llibres publicats en editorials considerades menors, que són les que volen publicar en català, *Treballs de la SCG* esdevé, tanmateix, una eina difusora de la Geografia a Catalunya i en llengua catalana.

D'altra banda, cal no oblidar que la Societat Catalana de Geografia, malgrat l'objectiu d'esdevenir el punt de trobada de tothom qui es dedica a la Geografia a Catalunya, sobretot professionalment, però també de manera amateur, no ha aconseguit assolir els 500 associats, una xifra que sembla inabastable, tot i tenir-la a tocar, a pesar de les estratègies de captació de nous membres implementades fins ara. Nogensmenys, no hi ha excusa per al defalliment. La Societat és una plataforma d'una gran potencialitat, emparada per l'IEC, i amb una palesa voluntat de permanència. Per damunt d'altres consideracions, hom creu que la trajectòria dels darrers decennis evidencia la voluntat de no deixar fora ningú, de no menystenir cap línia de recerca, de no tancar les portes a cap sensibilitat geogràfica. La SCG vol continuar sent espai d'integració de diferents línies de pensament i de diversos departaments universitaris.

La Societat Catalana de Geografia afronta aquesta recta final envers l'efemèride del seu centenari amb la ferma voluntat de consolidar-se com un espai de trobada i relació dels geògrafs i les geògrafes de Catalunya. Val a dir que una eina compartida com és la Societat no s'improvisa: ha estat necessari l'esforç generós de diverses generacions, que van viure circumstàncies molt més penoses i precàries que no pas les actuals. El desig final, doncs, de l'equip redactor del present treball és que hom no en malbarati el llegat, patrimoni de tothom, i que el faci créixer.

BIBLIOGRAFIA I FONTS D'ARXIU

Bibliografia

ALBET, Abel [ed.] (2007). "Enric lluch i Martín: l'obra escrita". Barcelona. Societat Catalana de Geografia.

ALBET, Abel; Lluís RIUDOR (2000). "Cinquanta números de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*: notes i reflexions per a un balanç". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 50, p. 211-219.

BALCELLS, Albert. "Francesc Martorell i Trabal (1887-1935)", a *Memòria del curs 2005-06 de l'IEC* (*https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000057/00000083.pdf*).

BERTRAN, Enric; Montserrat CUXART i Enric MENDIZÀBAL (1999). "La Societat Catalana de Geografia (SCG), una història que comença el 1935". *Ciència i cultura al llindar del segle XXI*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 181-185.

BERTRAN, Enric (2000). "La Societat Catalana de Geografia: els anys noranta". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 50, p. 221-232.

– (2008). "De l'homenatge a Marc-Aureli Vila. Ressenya de l'acte celebrat a la Societat Catalana de Geografia, SCG (2 de desembre de 2008)". *Obrador Obert. El butlletí digital de la SCG*, (*http://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S96301.htm*).

BIETE, Vicenç; Enric BERTRAN; Montserrat CUXART (1993). "Lluís Casassas i la Societat Catalana de Geografia", dins *Professor Lluís Casassas. Geografia i territori*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona (Homenatges, 9), p. 247-262.

BOQUET, Yves (2018). *Géographes et géographies. De la conaissance de la terre á la compréhension des territoires*. Dijon: Éditions Universitaires de Dijon (Collection U21).

BURGUEÑO, Jesús (2000). "Història de la divisió comarcal", dins: Joan VILAGRASA [ed.]. *Transformacions territorials a Catalunya (segles XIX-XX)*. Lleida: Pagès editors, p. 239-266.

– (2003). *Història de la divisió comarcal*. Barcelona: Rafael Dalmau.

– (2009). "Un país amb 7 territoris". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 67-68, p. 13-37.

– (2013). "El paper d'Enric Lluch en el debat sobre l'organització i l'ordenació territorial de Catalunya. L'organització territorial de Catalunya". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 76, p. 93-99.

CAPEL, Horacio (1976). "La Geografía española tras la Guerra Civil". *GeoCrítica. Cuadernos críticos de Geografía humana*, núm. 1.

– (1981). *Filosofía y ciencia en la Geografía contemporánea. Una introducción a la Geografía*. Barcelona: Barcanova (Temas universitarios, 2).

– (2009). "Pierre Deffontaines y el desarrollo de la Geografía humana". *Biblio 3W, Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales* [Barcelona], Vol. XIV, núm. 810, (*http://www.ub.es/geocrit/b3w-810.htm*).

CARRERAS, Carles (1999). "Joan Vilà-Valentí i la Geografia a la Universitat de Barcelona", dins: *Professor Joan Vilà-Valentí. El seu mestratge en la geografia universitària*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona (Homenatges, 15), p. 103-114.

CASASSAS i MARQUÈS, David (2018). "Totes les repúbliques: reflexions 25 anys després de la mort de Lluís Casassas i Simó". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 85, p. 90-106.

Casassas i Simó, Lluís (1985). "Pòrtic". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 3, p. 5-7.
– (1989). "Pòrtic". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 19, p. 5-7.
– (1991). "De la preocupació constant del geògraf Pau Vila". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 25, p. 171-173.
Casassas, Lluís; Jordi Casassas [dirs.] (2009). "L'organització territorial de l'administració pública de Catalunya. Resum de "La proposta" (informe lliurat a la Diputació de Barcelona l'any 1994)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 67-68, p. 337-365.
Casassas, Lluís; Joaquim Clusa (1981). L'organització territorial de Catalunya. Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.
Cresswell, Tim (2013). *Geographical Thought. A Critical Introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell (Critical Introduction to Geography).
Garcia Ramon, Maria Dolors (1983). "Nuevos horizontes geográficos de la década de los 80: notas sobre el enfoque humanístico y fenomenológico del hombre y de su entorno", dins: *II Coloquio Ibérico de Geografía*. Lisboa: Centro de Estudios Geográficos, vol. II, p. 195-208.
– [ed.] (1985). *Teoría y método en la Geografía humana anglosajona*. Barcelona: Ariel (Ariel Geografía).
Garcia Ramon, Maria Dolors; Joan Nogué (1987). "Josep Iglésies i la geografia catalana: transcripció d'un video". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 12, p. 11-16.
– (1993). "La pràctica de la Geografia en Lluís Casassas i Simó", dins: *Professor Lluís Casassas. Geografia i territori*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona (Homenatges, 9), p. 263-274.
Garcia Ramon, Maria Dolors; Joan Nogué (1990). "Pau Vila i Dinarès (1881-1980)." *Geographers: Bibliographical Studies*. London: Mansell, 13. p.45-70.
Gavaldà, Jesús (1992). "Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos", dins: Jesús Mestre, [dir.]. *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
Iec (1997). *Directori de membres de l'Institut d'Estudis Catalans*. IEC: Barcelona.
Iglésies, Josep (1964). *Enciclopèdia de l'excursionisme*. Barcelona: R. Dalmau. (N'hi ha extractes a l'*Obrador Obert*: *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S95581.htm*).
– (1983). *Eduard Fontserè. Relació de fets*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
– (1989a). "Els quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 19, p. 11-29 [L'original és un exemplar policopiat que es va publicar el 1978 per la SCG].
– (1989b). "Lluís Solé Sabarís i la Societat Catalana de Geografia". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 19, p. 47-50.
Llobet, Salvador (1980). "Els primers temps de Pierre Deffontaines a casa nostra". *Revista de Geografia* [Barcelona], vol. XIV, núm. 1-2, p. 13-16.
López Folgueira, Carlos Enrique (1991). "Una aproximació a l'anàlisi estadística del Primer Congrés Català de Geografia (11-15 de març de 1991)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 26, p. 177-190.
Lostanlen, Isabelle [ed.] (2015). *Pierre Deffontaines, directeur de l'Institut français de Barcelone. Journal de guerre, 1939-1944*. Villeneuve d'Ascq: Presses universitaires du Septentrion, 2015 (Documents et témoignages).
Luna, Antoni (2006). "Editorial". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 61-62, p. 9-12.
Majoral, Roser; Lluís Casassas (1989). "Les primeres jornades catalano-magiars de planejament regional i urbà". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm 16, p. 73-75.
Mendizàbal, Enric (2018). "Per què soc alumne i deixeble de Lluís Casassas i Simó (1922-1992)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 85, p. 66-86.
Mendizàbal, Enric; Aimada Solé Figueras i Liliana Solé Figueras (2020). *Lluís Solé Sabarís en la Geografia de Catalunya*. Programa de recerca de l'Institut d'Estudis Catalans (inèdit).

METTON, Alain; Lluís CASASSAS [eds.] (1987) *Le changement commercial. Commercial change. UGI/ IGU Conferència Regional sobre Països Mediterranis.* Barcelona: Publicacions de la Societat Catalana de Geografia.

MONTANER, Carme (2000). Mapes i cartògrafs a la Catalunya contemporània (1833-1941). Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

NADAL, Francesc (1991). "El pensament geogràfic a la Catalunya contemporània fins els anys quaranta". Societat Catalana de Geografia [ed.]. *Primer Congrés Català de Geografia.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, vol. 2, p. 5-20.

NOGUÉ, Joan; Mireia BELIL (1991). "Salvador Llobet i la Geografia catalana (transcripció d'un vídeo)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 30, p. 7-18.

NOGUÉ, Joan i M. Dolors GARCIA RAMON (1997). "Vida i obra de Pau Vila i Dinarés". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 45, p. 31-44.

OLIVERAS, Josep (2017). "Joan Palau Vera, pedagog i geògraf (1875-1919)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia,* núm. 83, p. 235-239.

– (2018). "Acte en recordança de Lluís Casassas i Simó (Sabadell, 1922 - Barcelona, 1992), amb motiu del 25è aniversari de la seva mort. Parlament introductori". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 85, p. 61-62.

– (2020). *La nova Geografia: Raoul Blanchard – Pau Vila. Assaig de Geografia humana de la muntanya (1925).* Barcelona: Societat Catalana de Geografia.

ORTIZ, Anna [coord.]; Anna BADIA; Àngel CEBOLLADA; Enric MENDIZÀBAL; Miguel SOLANA; Ana VERA (2011). *Visions geogràfiques del món.* Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions (Materials 222).

PIÉ, Ricard (2013). "El paper d'Enric Lluch en el debat sobre l'organització i l'ordenació territorial de Catalunya. Enric Lluch, el Congrés de Cultura Catalana i la SCOT". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 76, p. 87-92.

PUJOL, Hermínia (2003). "El perfil dels membres de la Societat Catalana de Geografia i de l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 56, p. 165-193.

RIERA, Pilar (2007). "La divisió territorial de Catalunya de 1936", dins PIÉ, Ricard (ed.), *Aportacions catalanes en el camp de la urbanística i de l'ordenació del territori, des de Cerdà als nostres dies.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Societat Catalana d'Ordenació del Territori, p. 111-153.

ROMA, Francesc i Montse PERRAMON (2000), *Salvador Llobet i Reverter: la Geografia, entre ciència i passió.* Barcelona: Societat Catalana de Geografia.

SOLÉ SABARÍS, Lluís (1985). "Sobre la naixença i el desenvolupament de la moderna Geografia catalana". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 4, p. 15-30.

TOBARUELA, Pere; Joan TORT (1997). "La Geografia com a eina de futur. Parlant amb Marc-Aureli Vila". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 44, p. 123-133.

TORT, Joan; Pere TOBARUELA (1997). "El territori com a compromís del geògraf. Una conversa amb Joan Rebagliato". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 43, p. 135-147.

TORT, Joan (2000): "Notes sobre l'aportació de la Societat Catalana de Geografia a la Geografia catalana". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 50, p. 197-210. Publicat a L'aportació cultural i científica de l'IEC (1907-1997), Institut d'Estudis Catalans, 2001, p. 15-26.

TULLA, Antoni F.; Maria Dolors GARCIA RAMON; Helena ESTALELLA (2019). "La Geografia a la Universitat Autònoma de Barcelona: un projecte d'Enric Lluch (I)". *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Bellaterra], núm. 65/2, p. 207-242.

– (2020). "La Geografia a la Universitat Autònoma de Barcelona: un projecte d'Enric Lluch (II)". *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Bellaterra], núm. 66/1, p. 3-23.

VILA SINCLAIR-SPENCE, Juliette (2008). "El meu estimat avi: Marc-Aureli Vila i Comaposada (17 de gener de 1908 - 4 de juny de 2001)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 66, p. 187-195.

VILÀ-VALENTÍ, Joan (1979). "Un decenni de Geografia a Catalunya (1945-1954)", dins: *Aportacions en homenatge al geògraf Salvador Llobet*. Barcelona: Departament de Geografia, Universitat de Barcelona, p. 203-211.
– (1980). "In Memoriam. L'oeuvre geographique de Pierre Deffontaines a Barcelone". *Revista de Geografia* [Barcelona], vol. XIV, núm. 1-2, p. 5-12.
– (1983). "Els estudis geogràfics sobre Catalunya", dins: M. de BOLÒS [dir.]. Gran *Geografia Comarcal de Catalunya. Geografia General*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 18-24.
– (1991). "El pensament geogràfic a Catalunya", dins: *Primer Congrés Català de Geografia. I Conferències*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, p. 33-39.
VILÀ-VALENTÍ, Joan (2002). "Geografia", dins: Pere LLUÍS FONT [coord.]. *Les idees i els dies. Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*. Barcelona: Proa, p. 125-168.
VILLANOVA, José Luis (2010). "La Societat de Geografia Comercial de Barcelona (1909-1927)". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 70, p. 157-177.
VILLANUEVA, Maria (1991-1992). "Notícia del I Congrés Català de Geografia". *Documents d'Anàlisi Geogràfica* [Bellaterra], núm. 19-20, p. 259-262.

Fons d'arxiu consultats

Arxiu de la Societat Catalana de Geografia.

Arxiu Municipal de Granollers (AMG): fons Salvador Llobet.

Arxiu Nacional de Catalunya (ANC): fons Josep Puig i Cadafalch, fons Josep Iglésies i fons Marc-Aureli Vila.

Biblioteca de Catalunya: fons Josep Ramon Bataller i fons Pierre Deffontaines.

Centre de Lectura de Reus: fons Iglésies-Fontserè.

Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC): fons, Eduard Fontserè, fons Josep M. Puchades, fons Gonçal de Reparaz Ruiz i fons Pau Vila.

Institut d'Estudis Catalans (IEC): fons Josep de C. Serra Ràfols i fons de la Societat Catalana de Geografia.

Museu Geològic del Seminari Conciliar de Barcelona: fons Josep Ramon Bataller i fons Lluís Solé Sabarís.

Universitat Autònoma de Barcelona: fons Enric Lluch.

ANNEXOS

Annex 1. Relació de dissertacions a la SCG (1935-2020)

Aquesta és una relació cronològica de les dissertacions exposades en el transcurs de les sessions d'estudi murals i extramurals obertes a tots els socis i sòcies, organitzades per la Societat Catalana de Geografia des de l'any de la seva fundació fins a juny de 2020.

Les *mil cent onze* dissertacions registrades van ser efectuades en modalitat de conferència o com intervenció en cursets, seminaris, jornades temàtiques, homenatges, taules rodones, debats i presentacions de llibres. També inclouen les dissertacions pronunciades en les sessions de mitja jornada celebrades a peu dret, com poden ser les visites a exposicions o centres de documentació, i al llarg de les passejades de reconeixement i descoberta d'indrets diversos.

Les xerrades efectuades en el transcurs de les sortides d'estudi, les quals tenen com a objectiu la coneixença d'una ciutat o contrada de les terres catalanes al llarg d'una o diverses jornades, s'han agrupat per cadascuna de les *noranta-set* sortides celebrades des de 1973 fins a 2020. Sense perdre el fil cronològic, les sortides reben una numeració i un tractament tipogràfic diferenciat de la resta de dissertacions.

La compilació ha estat feta per Pau Alegre i Nadal, administrador *l'Obrador Obert*, el web de la SCG fins a 2020, i revisada per Roser Serra i Coma.

1935

1. Pau VILA: "Allò que s'havia fet en Geografia a Catalunya des dels temps més reculats fins al moment present" [25 de novembre].

2. Pau VILA: "L'itinerari de l'excursió dels geògrafs francesos a Catalunya" [9 de desembre].

1936

3. Marià FAURA: "Les sals potàssiques a Catalunya" [13 de gener].

4. Pau VILA: "Sant Llorenç de Morunys. Antiga vila industrial de muntanya." [13 de gener].

5. Fèlix CARDONA: "L'expedició a l'Orinoco" [3 de febrer].

6. Lluís SOLÉ: "El problema de la desviació o no desviació del riu Ter" [3 de febrer i 2 de març].

7. Josep PUIG i CADAFALCH: "Estat del mapa de Catalunya 1:100.000 publicat per la Generalitat" [2 de març].

8. Pau VILA: "Mapes de ramaderia a Catalunya" [2 de març].

9. Josep ROVIRA i PETIT: "L'expedició transafricana" [16 de març].

10. Josep IGLÉSIES: "Exposició d'un pla d'estudis geogràfics superiors" [s.d.].

11. Enric RIBAS: "Reculls de noms de lloc" [20 d'abril].

12. Joan COROMINES: "L'*Onomasticon Cataloniae*" [20 d'abril].

13. Josep M. BATISTA i ROCA: "El blat i la població de la Cerdanya el segle XVIII" [4 de maig].

14. Pierre VILAR: "Les condicions geogràfiques de la indústria tèxtil del Llobregat" [8 de juny].

15. E.H.G. DOBBY: "Visió d'algunes localitats catalanes" [s.d.].

1938

16. Gonçal de REPARAZ RUIZ, Enric RIBAS i Pau VILA: "Debat de l'article d'E.H.G. Dobby sobre el Delta de l'Ebre" [març].

17. Gonçal de REPARAZ RUIZ: "L'interior de l'Àsia als mapes medievals catalans" [4 d'abril].

18. Pau VILA: "Iniciació a l'estudi del poblament de Catalunya" [juny].

1947

19. Eduard FONTSERÈ: "Els vents de tramuntana i de mestral a Catalunya" [22 de desembre].

1948

20. Ramon BATALLER: "Hidrologia catalana" [14 de maig].

21. Pius FONT i QUER: "La vegetació de Catalunya" [16 de desembre, suspesa a darrera hora].

1949

22. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Les comunicacions a l'època ibèrica" [18 de gener].

23. Francesc VIDAL BURDILS: "Les possibilitats hidroelèctriques de Catalunya" [8 de febrer].

24. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Els trets geogràfics de l'agricultura mediterrània" [8 de març].

25. Antoni BORRÀS i QUADRES: "Consideracions geogràfiques de la indústria igualadina" [5 d'abril].

26. Lluís GUARDIOLA: "La marina de vela al Maresme durant el segle XIX" [23 de maig].

27. Josep IGLÉSIES: "Pere Gil i els manuscrits de la seva Geografia siscentista de Catalunya" [8 de novembre].

28. Lluís SOLÉ: "L'evolució del relleu de Cerdanya i Andorra" [6 de desembre].

1950

29. Francesc MASPONS i ANGLASELL: "La geografia en la vida del dret català" [10 de gener].

30. Francesc VIDAL BURDILS: "La costa de Llevant de Mallorca" [7 de febrer].

31. Esteve ALBERT: "Geografia llegendària de la Laietània" [7 de març].

32. Ramon BATALLER, Joan SANTAMARIA, Francesc MASPONS i ANGLASELL, Gabriel CAMPO, Josep PRATDESABA, Josep GASSIOT, Josep MALUQUER, Gustau GILI, Joaquim FEBRER, Pius FONT i QUER, Ramon JARDÍ, Lluís SOLÉ i Pere BLASI: "Homenatge al Dr. Fontserè amb motiu dels seus 80 anys" [21 de març].

33. Oriol de BOLÓS: "La vegetació del Montseny" [16 d'abril].

34. Joan GRASES: "Mig segle d'immigració a Catalunya" [9 de maig].

35. Alexandre GALÍ: "Contribució al mètode per a l'estudi econòmic i social de la divuitena centúria a Catalunya" [14 de novembre].

36. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Visió geogràfica de l'illa de Menorca" [19 de desembre].

1951

37. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Geografia urbana de la ciutat de Manresa" [23 de gener].

38. Salvador VILASECA: "Prehistòria tarragonina" [6 de març].

39. Josep M. FONTBOTÉ: "Relacions entre la tectònica i el relleu" [27 de març].

40. Josep FONT i SOLSONA: "Aspectes humans de Catalunya en el període de 1650-1716" [10 d'abril].

41. Miquel FORNAGUERA: "Exposició geogràfica de Colòmbia" [8 de maig].

42. Josep-Joan PIQUER i JOVER: "Immigració parasitària" [29 de maig].

43. Agustí DURAN i SANPERE: "Evolució urbana de Barcelona" [16 d'octubre].

44. Ramon VIOLANT i SIMORRA: "La vida pallaresa en el costumari popular" [27 de novembre].

45. Pere PERICAY: "El problema actual de la toponomàstica" [5 de desembre].

1952

46. Joan MERCADER: "La Geografia política del set-cents català" [26 de febrer].

47. Josep FONT i SOLSONA: "Comentaris a les vies de comunicació ferroviària" [11 de març].

48. Josep M. de CASACUBERTA: "Preparació geogràfica de Mn. Jacint Verdaguer per a escriure el *Canigó*" [20 de maig].

49. Salvador MILLET i BEL: "Història de l'agricultura espanyola en els segles XIX i XX" [17 de juny].

50. Josep IGLÉSIES: "Toponímia dels termes municipal i parroquial de la Riba" [11 d'octubre].

51. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Nous punts de vista sobre el poblament prehistòric de Catalunya" [4 de novembre].

1953

52. Emili GIRALT: "La immigració francesa en els segles XVI i XVII" [18 de gener].

53. Albert FERRER: "L'acròpolis de Sant Miquel d'Olèrdola" [3 de febrer].

54. Salvador LLOBET: "Vilanova i la Geltrú i la comarca de Garraf" [14 d'abril].

55. Manuel RIU: "Sant Llorenç de Morunys o dels Piteus" [28 d'abril].

56. Joan MERCADER: "Geografia urbana de la ciutat d'Igualada" [12 de maig].

57. Joan COROMINES: "Toponímia d'Andorra" [2 de juny].

58. Eduard FONTSERÈ: "La sismicitat a Catalunya" [27 d'octubre].

59. Carles MUÑOZ i ESPINALT: "Alguns aspectes psicològics del poble català" [17 de novembre].

60. Jordi NADAL: "Mètodes d'estudi de la població catalana dels segles XVI i XVII" [21 de desembre].

1954

61. Oriol de BOLÒS: "Conservació del patrimoni forestal" [19 de gener].

62. Ramon VINYETA: "El Collsacabra" [16 de febrer].

63. Josep FONT i SOLSONA: "La vila de Pineda" [16 de març].

64. Joaquima COMAS: "L'illa de Menorca" [29 d'abril].

65. Rafael de la TORRE: "L'Alt Urgell" [18 de maig].

66. Oriol de BOLÒS: "Les zones de vegetació de Catalunya" [12 d'octubre].

67. Eufemià FORT i COGUL: "Vida i obra del geògraf siscentista Onofre Manescal" [16 de novembre].

68. Josep LLADONOSA: "Evolució urbana de la ciutat de Lleida" [22 de desembre].

1955

69. Lluís SOLÉ: "Geomorfologia del Camp de Tarragona" [25 de gener].

70. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Les Landes de Gascunya" [22 de febrer].

71. Josep IGLÉSIES: "El poblament de Catalunya el primer quart del segle XVIII" [22 de març].

72. Josep PERENYA: "Coneixement i assimilació de l'immigrat" [26 d'abril].

73. Joaquim MALUQUER: "Distribució dels ocells a Catalunya" [31 de maig].

74. Francesc MASCLANS: "Vegetació de les muntanyes de Prades" [8 de novembre].

75. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "El comerç antic a través de les exploracions submarines" [20 de desembre].

1956

76. Josep M. CASAS i HOMS: "Visió de Barcelona per un humanista del quatre-cents" [17 de gener].

77. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Recents descobertes a les muralles i banys de la Badalona romana" [14 de febrer].

78. Francesc GURRI: "L'Alta Garrotxa" [21 de març].

79. Antoni BERGÓS: "Estudi geograficojurídic de les aigües de l'horta de Lleida" [15 de maig].

80. Josep IGLÉSIES: "Trajectòria urbana de la vila de Blanes i el seu comerç de cabotatge amb Amèrica" [29 de maig].

81. Josep M. PONS: "Aspecte de la geografia física i urbana de la Costa Brava a principis de segle" [29 de maig].

82. Francesc GAS i CARPIO: "La Tortosa del segle XIII" [15 de juny].

83. Lluís SOLÉ: "El glacialisme al Pirineu Català" [4 de desembre].

1957

84. Pere CATALÀ: "La ciutat d'Alguer" [28 de gener].

85. Carmina VIRGILI: "Els terrenys triàsics del litoral català" [19 de febrer].

86. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "La Cova del Toll de Moià" [26 de març].

87. Josep PARUNELLA: "Revisió crítica de la indústria catalana" [14 d'abril].

88. Josep BONET i MATAS: "Impressions de Nord-amèrica" [21 de maig].

89. Llorenç GASCON: "Nova York" [4 de juny].

90. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Exposició cartogràfica al Congrés de l'INQUA"; visita comentada al Palau de la Virreina [25 de setembre].

91. Ramon BATALLER: "Els Ports de Tortosa" [26 de novembre].

92. Rafael de la TORRE: "Calendari agrícola de la Conca de Tremp" [19 de desembre].

1958

93. Jordi NADAL: "La població de Catalunya a la segona meitat del segle XVI." [26 de març].

94. Lluís SOLÉ i Carmina VIRGILI: "El Seminari de Geologia de la Universitat de Barcelona"; visita comentada [30 de març].

95. Josep IGLÉSIES: "El despoblament de la zona occidental de la Serralada Prelitoral catalana" [12 de maig].

96. Fèlix CARDONA: "Estat actual dels estudis de l'Alt Orinoco" [23 de maig].

1959

97. Josep SANABRE: "Nova llum sobre el tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya" [27 de gener].

98. Manuel BASSA: "Historiografia dels castells catalans" [18 de febrer].

99. Joan B. MANYÀ: "La catalanitat de Gandesa" [6 de març].

100. Josep IGLÉSIES: "Visió geogràfica de les Muntanyes de Prades" [30 de març].

101. Pere MIRÓ: "Bielsa i les seves valls" [26 d'abril].

102. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Les darreres troballes a les muralles romanes de Barcelona" [21 de maig].

103. Maria de BOLÒS: "La comarca d'Olot" [27 de maig].

104. Josep IGLÉSIES: "Relacions entre l'economia i el poblament" [1 de juny].

105. Rafael de la TORRE: "Calendari meteorològic de la Conca de Tremp" [20 de juny].

1960

106. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Les excavacions de les muralles romanes de Barcelona" [14 de gener].

107. Oriol de BOLÒS: "L'Institut Botànic de Barcelona"; visita comentada a l'IBB [21 de febrer].

108. Josep PARUNELLA: "El profit immediat en els estudis geogràfics actuals" [30 de març].

109. Emili GIRALT: "Tècniques i rendiments agrícoles al Penedès en el segle XVIII" [20 d'abril].

110. Bartomeu OLIVER: "Catalans a Veneçuela" [18 de maig].

111. Josep IGLÉSIES: "L'èxode rural a Catalunya" [12 de juny].

112. Pau VILA: "Geografia de Veneçuela" [9 de novembre].

1961

113. Josep IGLÉSIES: "Estat actual del poblament català" [14 de gener].

114. Josep IGLÉSIES: "Visió de conjunt del poblament històric" [7 de febrer].

115. Francesc GURRI: "Les serres de Carreu i Boumort" [22 d'abril].

116. Josep IGLÉSIES: "Geografia urbana de Catalunya" [27 d'abril].

117. Francesc GAS i CARPIO: "Les redaccions de les Costums de Tortosa" [4 de novembre].

118. Jesús MASSIP: "Vida quotidiana de la Tortosa del segle XIII" [4 de novembre].

119. Pau VILA: "L'obra dels franciscans catalans a Veneçuela" [2 de desembre].

1962

120. Josep de SANS: "Fonaments de la radioestèsia" [3 de febrer].

121. Josep IGLÉSIES: "La redescoberta de Catalunya l'any 1875 mercès a l'excursionisme." [3 de març].

122. Pere CATALÀ: "Valor geogràfic dels castells" [22 d'abril].

123. Josep IGLÉSIES, Agustí DURAN i SANPERE i Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Homenatge a Francesc Carreras i Candi" [27 de novembre].

124. Josep IGLÉSIES: "Geografia de la Reconquesta entre els rius Anoia i Francolí" [19 de desembre].

1963

125. Pau VILA: "Nova visió de la Cerdanya" [16 de gener].

126. Josep IGLÉSIES, Josep FERNÁNDEZ de VILLALTA, Pius FONT i QUER i Lluís VIA: "Homenatge a Ramon Bataller" [8 de febrer].

127. Lluís SOLÉ: "El llac de Banyoles" [13 de març].

128. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "L'art rupestre del Sàhara líbic"; visita comentada a l'exposició al Palau de la Virrreina [15 d'abril].

129. Francesc GURRI: "Les Batueques i les Hurdes" [17 d'abril].

130. Maria de BOLÒS: "Síntesi de la Garrotxa" [15 de maig].

131. Ramon RÀFOLS i CAMÍ: "La geografia de Catalunya dins les terres pirinenques mediterrànies" [5 de juny].

1964

132. Pau VILA: "La hidrografia natural de Barcelona i el Barcelonès i les seves variacions" [27 de novembre].

1965

133. Pau VILA: "Origen i evolució de la Rambla de Barcelona" [13 de gener].

134. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Darreres descobertes romanes a Barcelona" [18 de febrer].

135. Jaume CODINA: "Unes constants històriques i socials del delta del Llobregat" [18 de març].

136. Pere CATALÀ: "L'Alguer, avui" [27 d'abril].

137. Oriol de BOLÒS: "El Dr. Pius Font i Quer, gran botànic i excursionista."[20 de maig].

138. Ignasi M. COLOMER i PRESES: "El litoral català abans del segle XIX." [23 de juny].

139. Josep IGLÉSIES: "El moviment demogràfic de Catalunya entre 1950 i 1960." [18 de novembre].

140. Joan PONS i GARRIGUELLA: "Atractius del Berguedà" [20 de desembre].

1966

141. Enric VILANOVA SAURINA: "Orígens del calendari" [25 de gener].

142. Josep SANABRE: "Una visió geogràfica del segle XVII i una altra visió geograficohistòrica del Rosselló en el segle XVIII" [17 de febrer].

143. Agustí DURAN i SANPERE: "L'art antic a la Segarra" [17 de març].

144. Agustí DURAN i SANPERE, Joan TOUS i CASALS: "Il·lustracions i comentaris sobre l'art antic a la Segarra" [20 d'abril].

145. Francesc GURRI: "Un món a l'extrem del camió de la llet" [18 de maig].

146. Pau VILA: "Consideracions geo-humanes sobre la vida i l'obra de Joan Orpí, fundador de la Barcelona veneçolana" [22 de juny].

147. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Present i futur de la ciència geogràfica a Catalunya" [3 de novembre].

148. Pau VILA: "Noves descobertes sobre la vida i les conquestes de Joan Orpí a Amèrica" [1 de desembre].

149. Lluís SOLÉ: "L'estructura geològica de Catalunya i les terres lleidatanes", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [19 de desembre].

1967

150. Ramon TRIAS FARGAS: "Factors econòmics de la delimitació comarcal", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [9 de gener].

151. Antoni BADIA i MARGARIT: "Justificació històrica i lingüística del català occidental", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [16 de gener].

152. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "El criteri econòmic en les divisions administratives", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [23 de gener].

153. Joan AINAUD de LASARTE: "Geografia artística de Catalunya", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [30 de gener].

154. Josep VALLVERDÚ: "Lleida i l'esperit", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [6 de febrer].

155. Joan COROMINES: "El català, llengua de la Ribagorça", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [13 de febrer].

156. Josep LLADONOSA: "Integració històrica de Lleida amb Catalunya", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [18 de febrer].

157. Josep IGLÉSIES: "L'encaix espacial del cercle econòmic del Segre", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [20 de febrer].

158. Pierre DEFFONTAINES: "La progressió de Lleida en l'economia catalana", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [27 de febrer].

159. Ramon M. ROCA i SASTRE: "El dret civil català com a expressió de la unitat territorial de Catalunya", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [6 de març].

160. Josep M. MUNTANER i PASCUAL: "Catalunya, Lleida i les regions econòmiques espanyoles", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [13 de març].

161. Domènec CARROVÉ i VIOLA: "Presència de Balaguer en la Història de Catalunya", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [18 de març].

162. Ignasi M. COLOMER: "Les fronteres catalanes a les terres de Lleida", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [20 de març].

163. Joan MALUQUER de MOTES: "Les comunitats protohistòriques lleidatanes i la seva orientació mediterrània", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [6 d'abril].

164. Joan B. MANYÀ: "Lleida i la Catalunya ultraibèrica", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [10 d'abril].

165. Simeó MIQUEL: "Lleida i el factor humà", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [17 d'abril].

166. José Manuel CASAS TORRES: "Lleida en l'economia catalana", del cicle *Lleida és part integrant de la Catalunya estricta* [24 d'abril].

167. Josep RIBA i GABARRÓ: "Observacions fenològiques de la comarca igualadina" [29 de maig].

168. Ernest LLUCH: "L'economia de la regió de l'Ebre" [26 de juny].

169. Miquel CRUSAFONT: "Evolució i Geografia" [27 d'octubre].

170. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Capitalitat i Urbanisme" [17 de novembre].

171. Lluís SOLÉ: "Les regions naturals, econòmiques i geogràfiques aplicades a Catalunya" [1 de desembre].

172. Francesc GURRI i Joan LLUÍS: "Polèmica del Parc Natural d'Aigüestortes" [12 de desembre].

1968

173. Maria de BOLÒS: "Olot, centre industrial prepirinenc" [26 de gener].

174. Joan BOLEDA i CASES: "La vila de Verdú" [26 de febrer].

175. Eugeni GIRAL i Pilar RIERA: "Evolució de les àrees de circulació d'autobusos a Catalunya" [29 de març].

176. Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "L'expansió geogràfica dels negres" [26 d'abril].

177. Jaume CODINA: "Aspecte humà del segle XVIII al Delta del Llobregat" [19 de maig].

178. Josep IGLÉSIES: "Evolució agrícola en el Baix Ebre i el Montsià en el present segle" [31 de maig].

179. Josep BONET i MATAS: "Impressió d'un viatge a Rússia" [21 de juny].

180. Josep IGLÉSIES: "Les tendències en l'agricultura a les comarques del Camp, el Priorat i la Conca de Barberà" [29 d'octubre].

181. Francesc GURRI: "La ruta de l'Àrtic" [27 de novembre].

182. Enric MOREU-REY: "Visió geogràfico-històrica del poblet de l'Albiol" [11 de desembre].

1969

183. Josep M. PUCHADES: "La cartografia a Catalunya des de l'Eduard Brossa als nostres dies" [29 de gener].

1970

184. Pere DOMINGO i SANJUÁN, Lluís SOLÉ, Josep IGLÉSIES, Josep de C. SERRA i RÀFOLS: "Homenatge pòstum al Dr. Eduard Fontserè" [4 de novembre].

185. Pau VILA: "Barcelona, de llanera a cotonera." [10 de desembre].

1971

186. Salvador LLOBET: "Nova aportació a l'estudi del Montseny: el periglacial" [12 de gener].

187. Josep M. PUCHADES: "La industrialització de la vall de Torelló" [4 de febrer].

188. Maria de BOLÒS: "El mas català i la seva evolució recent" [3 de març].

189. Francesc GURRI, Joan TOUS: "Les valls de la capçalera de la Noguera Pallaresa" [16 d'abril].

190. Ramon SERÓ: "La regió fruitera de Lleida" [14 de maig].

191. Eugeni GIRAL: "La llet a Catalunya" [4 de juny].

192. Agustí DURAN i SANPERE, Marià RIBAS i BERTRAN, Josep IGLÉSIES: "Homenatge a Josep de C. Serra i Ràfols" [18 de juny].

193. Jordi BORJA: "Les àrees suburbanes de Barcelona" [5 de novembre].

194. Enric LLUCH: "El pensament geogràfic de Pau Vila. Homenatge a Pau Vila amb motiu dels seus noranta anys" [10 de desembre].

1972

195. Tomàs VIDAL: "Aspectes de la despoblació del camp a Catalunya" [10 de febrer].

196. Ramon SERÓ: "La transformació econòmica del Delta de l'Ebre" [3 de març].

197. Josep IGLÉSIES: "El moviment demogràfic de Catalunya entre 1960 i 1970 i la seva distribució comarcal" [17 de març].

198. Jaume CODINA: "Problemàtica actual del Delta del Llobregat" [21 d'abril].

199. Josep M. PUCHADES: "El Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona" [5 de maig].

200. Oriol RIBA: "Sobre el descobriment del petroli a la plataforma continental del Baix Ebre" [26 de maig].

201. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Organització del territori de l'illa d'Eivissa" [2 de juny].

202. Francesc GURRI: "Sant Llorenç del Munt i els seus parcs provincials" [9 de juny].

203. Pau VILA: "Sobre la hidrografia urbana de Barcelona" [16 de juny].

204. Bartomeu BARCELÓ: "Els canvis recents en el paisatge i la societat de les Illes Balears" [3 de novembre].

205. Tomàs VIDAL: "Tipologia de la casa rural i arquitectura tradicional menorquina" [29 de novembre].

206. Pierre DEFFONTAINES: "Els problemes del tipus de l'habitació a les Illes Balears" [13 de desembre].

1973

207. Jean TRICART: "Problemes geogràfics de la teledetecció mitjançant satèl·lits artificials." [31 de gener].

208. Jean BISSON: "Menorca i Eivissa. Estudi geogràfic rural comparat." [9 de març].

209. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Atles regionals i Atles urbans." [4 de maig].

210. Francesc GURRI: "Les dues cares i la creu de la República de Sud-àfrica." [16 de maig].

Sortides · 1

El Gironès i la ciutat de Girona

Lluís SOLÉ i Lluís PALLÍ: La morfologia del Gironès i el llac de Banyoles · Santiago SOBREQUÉS va guiar la visita al nucli antic de Girona · Pere CAMPISTOL: L'economia de la Costa Brava · Jaume SOBREQUÉS: Aspectes de geografia urbana de Girona. Evolució urbanística de la ciutat de Girona · Organitzada per Enric LLUCH i Carles ALABART.

[1973 · 16 de juny]

211. Pau VILA: "Els plantejaments dels estudis de geohistòria urbana de Barcelona. Dels temps més remots a començaments del segle XVIII"; dins del seminari *Geografia urbana de Barcelona*, I [3 d'octubre].

212. Lluís CASASSAS: "L'evolució de Barcelona de finals del segle XVIII fins els nostres dies"; dins del seminari *Geografia urbana de Barcelona*, I [3 d'octubre].

213. Lluís SOLÉ: "El medi físic, la morfologia. Problemes generals de la cartografia geomorfològica", del cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [14 de novembre].

214. Jaume CALVET: "Presentació d'un assaig de mapa geomorfològic de Catalunya", del cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [14 de novembre].

215. David SERRAT: "Problemes cartogràfics del glacialisme i del periglacialisme en el Pirineu", del cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [14 de novembre].

216. Oriol RIBA: "El mapa litològic de Catalunya"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [14 de novembre].

Sortides · 2

El Bages i la ciutat de Manresa

Valentí MASACHS: Aspectes morfològics de la comarca de Bages · Lluís MARTÍ: Panoràmica de l'agricultura al Bages i tendències actuals · M. Teresa CODINACHS: Estudi de la vila d'Avinyó · M. Teresa TORRA, Miquel Jordi FORNELLS: Sant Salvador de Guardiola, zona suburbana · Josep OLIVERAS: L'evolució de Manresa al segle XIX · Pau ALEGRE: Plànols i projectes de Manresa al segle XX.

[1973 · 24 de novembre]

217. Lluís CASASSAS: "El medi físic. El clima i les aigües"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [10 de desembre].

218. Valentí MASACHS: "Problemes cartogràfics dels rius"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [10 de desembre].

219. Josep M. PUCHADES: "Cartografia de les modificacions de la xarxa fluvial"; cicle L'Atles Temàtic de Catalunya [10 de desembre].

220. Lluís M. ALBENTOSA: "Aspectes cartogràfics del clima"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [10 de desembre].

1974

221. Carles CARRERAS: "El medi físic. El clima"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [9 de gener].

222. J. PÉREZ i PÉREZ, J. NÚÑEZ i ESPALLARGAS: "Problemes cartogràfics de la radiació solar"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [9 de gener].

223. Antoni TOMÀS QUEVEDO: "Aspectes diversos de cartografia climàtica"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [9 de gener].

224. Oriol de BOLÒS: "El medi físic. La vegetació i els sòls. Problemes cartogràfics de la vegetació a Catalunya"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [25 de gener].

225. Jaume BECH i BORRÀS: "Cartografia dels sòls"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [25 de gener].

226. Gérard HERAIL: "Representació cartogràfica del paisatge integrat"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [25 de gener].

227. Antoni TOMÀS VIDAL: "La població. Problemes cartogràfics. Problemàtica general dels mapes de població a Catalunya"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [8 de febrer].

228. Isabel PUJADAS: "El poblament actual a Catalunya i la seva traducció cartogràfica"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [8 de febrer].

229. Santiago ROQUER: "La cartografia de les formes de poblament rural"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [8 de febrer].

230. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Agricultura i activitats econòmiques primàries. Aspectes històrics, modes de cultiu i plans de millora agrícola i ramadera, explotació forestal i pesca"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [1 de març].

231. Maria de BOLÒS: "Potencialitat agrícola. Utilització de la terra i paisatges agrícoles"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [1 de març].

232. Maria Dolors GARCIA RAMON: "Anàlisi de la localització de cultius"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [1 de març].

233. Roser MAJORAL: "Població agrícola i aspectes socio-econòmics"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [1 de març].

234. Josep OLIVERAS: "Problemes cartogràfics de la indústria a Catalunya. Introducció a la problemàtica dels mapes industrials"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [5 d'abril].

235. Narcisa SALVADOR: "La informació disponible per realitzar mapes industrials"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [5 d'abril].

236. Antoni MONTSERRAT, Josep ARTELLS: "Els mapes sectorials"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [5 d'abril].

237. Eugeni GIRAL: "Altres aspectes a considerar sobre els mapes industrials"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [5 d'abril].

238. Josep M. OBIOLS: "Tractament cartogràfic de la informació industrial"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [5 d'abril].

239. Antoni MONTSERRAT: "Problemes cartogràfics dels equipaments. Introducció. Proposta de mapes de l'avantprojecte de l'Atles i problemes cartogràfics dels equipaments"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [3 de maig].

240. Narcisa SALVADOR: "Problemes d'informació per a la mapificació dels equipaments a Catalunya"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [3 de maig].

241. Emili GASCH: "La cartografia en el procés de planificació i equipament"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [3 de maig].

242. Carles CARRERAS: "La ciutat i els problemes generals de l'urbanisme. El cadastre de finques urbanes com a font d'informació cartogràfica"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya*; la conferència va ser completada amb una visita guiada al barri d'Hostafrancs de Barcelona [21 de juny].

243. Josep M. PUCHADES: "La utilització de la fotografia aèria en la cartografia urbana. Aspectes generals de l'urbanisme"; cicle *L'Atles Temàtic de Catalunya* [21 de juny].

244. Rafael PUJOL i MARIGOT: "Barcelona i el futur de Catalunya. Plantejament del problema" [29 de novembre].

245. Lluís CASASSAS: "El port de Barcelona. Evolució recent i perspectives"; dins del seminari *La geografia urbana de Barcelona*, II [s.d.].

246. Francesc ROCA: "L'urbanisme a Barcelona el primer terç del segle xx"; dins del seminari *La geografia urbana de Barcelona*, II [s.d.].

1975

247. Francesc VILARÓ: "El per què, com i quan del transvasament de l'Ebre al Pirineu Oriental" [7 de febrer].

248. Josep M. CARRERAS i David PÉREZ: "Aspectes econòmics i socials del transvasament de l'Ebre al Pirineu Oriental" [7 de març].

249. Rosa CASTEJÓN i Santiago HERNÀNDEZ YZAL: "Estudis sobre el port de Barcelona i la seva àrea d'influència" [21 de març].

250. Josep MIRÓ i ARDÈVOL i Frederic MIRALLES: "La Catalunya pobra" [9 de maig].

Sortides · 3

Igualada

Jaume CALVET: Relleu i mapa geomorfològic de la Conca d'Òdena · Josep RIBA: Visió de la Igualada actual · Jordi ENRIC: El poblament ibèric a la comarca de l'Anoia · Josep M. TORRAS: El procés d'industrialització d'Igualada.

[1975 · 14 de juny]

251. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Estudis biogràfics i bibliogràfics de geògrafs catalans a partir de la segona meitat del segle dinou"; aquesta sessió inaugurà el seminari *Geògrafs catalans dels segles XIX i XX* desenvolupat en diverses sessions al llarg del curs 1975-76 [5 de desembre].

252. Gérard HERAIL: "Els estudis de paisatge integrat: l'exemple de la Serralada de Marina"; curset en dues sessions [s.d.].

1976

253. Ramon MARGALEF: "Ecologia i Geografia" [30 de gener].

254. Josep IGLÉSIES: "Quaranta anys de la Societat Catalana de Geografia" [20 de febrer].

255. Pierre VILAR: "L'ambient cultural i social de Catalunya a l'època de la creació de la Societat Catalana de Geografia" [20 de febrer].

256. Lluís CARREÑO: "La informació i la documentació en l'ordenació de l'espai geogràfic" [26 de març].

257. Eugeni GIRAL i Francesc ROCA: "Nacionalitat i Regionalisme als Països Catalans: estructures territorials i ideologies" [21 de juny].

Sortides · 4

La Cerdanya i Puigcerdà

Cinquantenari de *La Cerdanya* de Pau Vila · Pere VERDAGUER: Cerdanya dintre del complex regional català · Joan BECAT: Problemes de la regionalització de la Catalunya Nord · David SERRAT: Glacialisme i periglacialisme de Cerdanya i massís del Puigmal · Lluís SOLÉ: *La Cerdanya* de Pau Vila i els estudis comarcals a Catalunya · Pau VILA: Records de Cerdanya mig segle enrere.

[1976 · 3 i 4 de juliol]

Sortides · 5

Montblanc

Jaume CALVET: Aspectes geològics de la Conca de Barberà · Francesc MASALLES: Biogeografia de les terres de la Conca · Josep IGLÉSIES: Despoblament i canvis de conreus · L. PARÍS: L'evolució urbana de Montblanc · Joan FUGUET: La conservació de les riqueses arqueològiques.

[1976 · 27 de novembre]

258. Pau VILA: "Progressió demogràfica de Catalunya i despoblament de comarques" [26 de desembre].

1977

259. Andreu MALDONADO i Xavier FOLCH: "Aspectes físics i ecològics del delta de l'Ebre" [11 de març].

Sortides · 6

Vilafranca del Penedès

Carles LÓPEZ: Alguns aspectes de la investigació micropaleontològica al Penedès · Maria de BOLÒS: Anàlisi dels principals tipus de vegetació al Penedès · Lluís CASASSAS: El doctor Josep Estalella en la Geografia catalana · Emili GIRALT: La recent evolució dels conreus al Penedès · Josep IGLÉSIES: Estudis pel coneixement de la realitat comarcal.

[1977 · 29 de maig]

260. Marc-Aureli VILA: "Els deltes veneçolans" [18 d'octubre].

261. Joan B. PUIG de la PARRA: "Cartografia integrada: l'experiència de DETENAL (Mèxic)" [16 de novembre].

262. Joan VILÀ-VALENTÍ: "El paper de Pierre Deffontaines en la Geografia catalana vist per un universitari. Homenatge al Professor Pierre Deffontaines" [30 de desembre].

263. Jaume CALVET: "La fotointerpretació i els estudis geogràfics"; curset d'*introducció a la fotointerpretació* en diverses sessions [desembre].

1978

Sortides · 7

Granollers

Lluís CASASSAS: Els centres urbans del Vallès occidental · Joaquim CLUSA: Els problemes urbanístics recents al Vallès · Daniel de MAS: Notes sobre la geomorfologia del Vallès Oriental · J. ESTRADA: El poblament èctic al Vallès · Josep M. PUCHADES: Un fenomen vallesà típic: la urbanització · Salvador LLOBET: L'actual procés industrial al Vallès Oriental.

[1978 · 4 de febrer]

264. Enric LLUCH i Carles CARRERAS: "Els vint-i-cinc anys de la Geografia de Catalunya de l'editorial AEDOS: un assaig d'anàlisi crítica" [21 d'abril].

265. Joaquim CABEZA, Agustí JOLÍS i Andreu ROMÀ: "Mapes moderns de Catalunya: cap a uns mapes amb la toponímia correcta" [5 de maig].

266. René RAYNAL: "Enfocament global d'alguns tipus de medis naturals del domini mediterrani" [12 de maig].

267. Albert SERRATOSA: "Competències públiques i delimitacions territorials" [9 de juny].

268. Pau VILA: "Marià Martí bisbe de Caracas (Veneçuela), geògraf sense saber-ho" [10 de novembre].

1979

269. Alexandre CIRICI i PELLICER, Joan VILÀ-VALENTÍ i Lluís SOLÉ: "Homenatge pòstum a Pierre Deffontaines" [26 de gener].

270. Bartomeu BARCELÓ: "Regió i Geografia, avui" [23 de febrer].

271. Dolors COMAS, Josefina ROMA, Jesús CONTRERAS, Ignasi TERRADAS i Joan FRIGOLÉ: "Migracions rurals a Catalunya i antropologia de les àrees de muntanya"; curset sobre *Antropologia i Geografia* en diverses sessions [febrer i març].

272. Josep M. PUCHADES: "La nova *Revista Catalana de Geografia*" [30 de març].

273. Manuel RIBAS i PIERA: "Divisió «urbanística» del territori català" [30 de març].

274. Ludwik STRASZEWICZ: "Ciutat i regió a Polònia, avui" [20 d'abril].

275. Eugenio L. BURRIEL: "Agricultura tradicional i desenvolupament capitalista: l'exemple de Canàries" [11 de maig].

276. Tomàs VIDAL: "L'illa de Menorca" [10 de maig].

Sortides · 8

Sant Joan de les Abadesses

Lluís CASASSAS: Accessibilitat i camins al Ripollès · Maria de BOLÒS: El paisatge vegetal del Ripollès · David SERRAT: El relleu del Ripollès en les glaciacions quaternàries · Antoni PLADEVALL: Presentació històrica i demogràfica del Ripollès.

[1979 · 30 de juny]

277. Salvador LLOBET: "El 'Glaciaico' de l'Almera al Montseny, singularment al sector de Samalús" [7 de novembre].

278. Francesc ROCA: "Política urbana a Catalunya entre 1900 i 1988" [10 de desembre].

1980

279. Lluís ARTAL: "El Planejament a Catalunya de l'any 1940 fins a l'actualitat" [30 d'abril].

280. Josep IGLÉSIES: "Parunella, l'home i el geògraf. Homenatge pòstum a Josep Parunella i Eulàlia" [abril].

281. Carles TEIXIDOR: "Visió urbanística de Lleida i el seu nou pla d'ordenació urbana" [28 de maig].

282. Lluís CASASSAS: "Pau Vila, el geògraf" [7 de juny].

283. Miquel SIGUAN: "Pau Vila, ciutadà" [7 de juny].

284. Lluís SOLÉ: "Pau Vila, l'home" [7 de juny].

285. Marta MATA: "Pau Vila, l'educador" [7 de juny].

Sortides · 9

Figueres

Enriqueta PONS: Les arrels del poblament a l'Alt Empordà · Juli ESTEBAN: Les perspectives urbanístiques i d'ordenació territorial · Joan FALGUERAS: El patrimoni arquitectònic de Figueres: el seu marc social · Albert COMPTE: L'emplaçament de Figueres i els aspectes de la morfologia urbana · Carles TEIXIDOR: Visió urbanística de Figueres i el seu pla d'ordenació urbana.

[1980 · 14 de juny]

286. Lluís SOLÉ: "La raó d'un homenatge"; curs del *Centenari de Pau Vila* [17 d'octubre].

287. Pierre VILAR: "Geografia humana i la història: la lliçó de Pau Vila"; curs del *Centenari de Pau Vila* [17 d'octubre].

288. Albert SERRATOSA: "L'evolució geogràfica del centre urbà de Barcelona"; curs del *Centenari de Pau Vila* [7 de novembre].

289. Bartomeu BARCELÓ i Vicenç M. ROSSELLÓ: "Problemes moderns de la Geografia vistos des de Balears i de València"; curs del *Centenari de Pau Vila* [28 de novembre].

290. José Manuel CASAS TORRES: "Países industriales y tercer mundo en el año 2000"; curs del *Centenari de Pau Vila* [19 de desembre].

1981

291. Joan VILÀ-VALENTÍ: "La Geografia a Catalunya abans de Pau Vila (de finals del segle passat a principis de l'actual)"; curs del *Centenari de Pau Vila* [23 de gener].

292. Pere de PALOL i SALELLAS: "Bases geogràfiques del poblament antic a Catalunya"; curs del *Centenari de Pau Vila* [11 de febrer].

293. Bernard KAYSER: "Problemes de l'urbanisation dans l'espace rural a la péripherie des villes"; curs del *Centenari de Pau Vila* [27 de febrer].

294. Manuel RIBAS i PIERA: "Reflexions, des de l'arquitectura, sobre l'espai geogràfic"; curs del *Centenari de Pau Vila* [13 de març].

295. Georges BERTRAND: "La Geógraphie physique entre les sciences de la Société et les sciences de la Nature"; curs del *Centenari de Pau Vila* [27 de març].

296. Lluís CASASSAS: "Els problemes i els continguts de la divisió territorial actual de Catalunya"; curs del *Centenari de Pau Vila* [24 d'abril].

297. Eraldo LEARDI: "L'organizazione territoriale delle regione litoranee: la nuova Geografia del Mediterraneo occidentale"; curs del *Centenari de Pau Vila* [8 de maig].

298. Paul CLAVAL: "La Géographie face au monde en crise"; curs del Centenari de Pau Vila [29 de maig].

299. Josep IGLÉSIES: "La Geografia i l'ensenyament de Pau Vila"; curs del *Centenari de Pau Vila* [12 de juny].

300. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Projecció de Pau Vila més enllà de les nostres fronteres"; curs del *Centenari de Pau Vila* [Sabadell, 26 de juny].

301. Josep TORRELLA: "L'obra de Pau Vila a Sabadell a través de la Fundació Bosch i Cardellach"; curs del *Centenari de Pau Vila* [Sabadell, 26 de juny].

302. Miquel SIGUAN: "Paper de Pau Vila en la reforma de l'ensenyament a Catalunya"; curs del *Centenari de Pau Vila* [Sabadell, 26 de juny].

303. Antoni FARRÉS: "Pau Vila i la seva visió del futur de Sabadell"; curs del *Centenari de Pau Vila* [Sabadell, 26 de juny].

304. Moshe INBAR: "Noves tendències en el camp de la investigació geomorfològica"; curset *La geomorfologia fluvial* I, en diverses sessions [octubre].

305. Janusz PASZYNSKI: "Le Climat et la ville: l'influence de l'urbanisation et de l'industrialisation sur le climat" [29 d'octubre].

306. Janusz PASZYNSKI: "El clima i la ciutat"; curset en diverses sessions [desembre].

307. Josefina GÓMEZ MENDOZA: "Estructuras y estrategias comerciales urbanas" [17 de desembre].

1982

308. Pilar BENEJAM: "Didàctica de la Geografia i els seus problemes" [28 de gener].

309. Antonio GÓMEZ ORTIZ: "La Geografía en las Escuelas Normales" [11 de març].

310. Maria SALA i Carles SUMSI: "Tècniques de camp en geomorfologia fluvial"; curset *La geomorfologia fluvial* II, en diverses sessions [juny].

311. Anna ALABART i VILÀ: "Barris de Barcelona i moviments associatius veïnals" [17 de juny].

312. Cosme AGUILÓ i ADROVER: "La problemàtica de les illes petites: Cabrera, Dragonera i els Columbrets" [2 de novembre].

313. Joan MALUQUER de MOTES: "Els fonaments ibèrics de l'urbanisme a Catalunya" [11 de novembre].

314. Jaume TERRADES: "Perspectives sobre els estudis d'ecologia terrestre" [3 de desembre].

315. Jaume CALVET: "La fotointerpretació i els estudis geogràfics"; curset d'*introducció a la fotointerpretació* en diverses sessions [desembre].

1983

316. Josep TRILLA: "Els coneixements de base per a l'ordenació territorial" [21 de gener].

317. Joaquim ROVIRA i GUÀRDIA: "Introducció a la topografia"; curset en diverses sessions [febrer].

318. Josep M. CARRERAS: "La urbanització del territori català" [25 de febrer].

319. Rafael PUJOL i MARIGOT: "Ordenació del territori i economia: el model català" [25 de març].

320. Jaume SOLÀ i CAMPMANY: "El fet metropolità vist des de la seva globalitat i des d'un municipi" [29 d'abril].

321. Manuel HERCE: "La xarxa viària de Catalunya i el sistema de ciutats" [27 de maig].

322. Michel BATTIAU: "L'industrie lanière á Roubaix-Tourcoign et ses effets géographiques" [31 de maig]

323. Michel BATTIAU: "Recherches méthodologiques en géographie industrielle et la crise textile" [3 de juny].

324. Michel BATTIAU: "Indústria i comerç tèxtil"; curset introductori a l'estudi de *la Geografia industrial dels tèxtils* en diverses sessions [juny].

325. Maria SALA i Carles SUMSI: "Tècniques de camp en l'estudi dels rius"; curset *La geomorfologia fluvial* III, en diverses sessions [juny].

Sortides · 10

Girona

Lluís CASASSAS: Girona i el seu entorn immediat · Dolors BATALLÉ: Evolució de la ciutat de Girona i el seu entorn immediat · Dolors BATALLÉ: Evolució de la ciutat de Girona i el seu nou pla d'ordenament · Josep FUES, Joan M. VIADER: Les línies mestres del pla especial del Barri Vell · Enric ANCESA, Jaume FAIXÓ: El repintat de les façanes de l'Onyar · Joaquim NADAL: La problemàtica del pla general d'ordenació urbana.

[1983 · 18 de juny]

326. Jean TRICART: "El estudio de las cuencas hidrográficas en la planificación del territorio" [7 d'octubre].

327. Jean TRICART: "Manejament de conques hidrogràfiques en l'ordenació del medi natural"; curset en diverses sessions [octubre].

328. Ewan ANDERSON: "Estudi dels processos d'erosió lents als vessants, aplicat a l'economia i a la seguretat nacional"; curset *Geomorfologia i erosió*, en diverses sessions [desembre].

329. Pere A. SALVÀ: "Turisme i canvi a l'espai a les Illes Balears" [28 d'octubre].

330. Joan BECAT: "Els riscos naturals i l'ordenament del territori" [25 de novembre].

331. Josep OLIVERAS: "El Bages: un territori en crisi" [16 de desembre].

1984

332. Isabel PUJADAS: "Tendències actuals demogràfiques i territorials de la població de Catalunya" [27 de gener].

333. Jaume CALVET: "La fotointerpretació. Noves tècniques"; curset d'*introducció a la fotointerpretació* en diverses sessions [febrer].

334. Josep BAYERRI: "Les Terres de l'Ebre, un país sense futur?" [24 de febrer].

335. Pedro CLAVERO, Javier MARTÍN VIDE i Josep Miquel RASO: "Introducció a l'estadística"; curset d'introducció a *l'estadística i la Geografia* en diverses sessions [març].

336. Tomàs VIDAL: "Menorca: tres-cents anys de demografia tradicional" [30 de març].

337. Xavier BADIA: "L'evolució recent de la ciutat d'Igualada" [27 d'abril].

Sortides · 11

Valls

Josepa CARDÓ: L'evolució dels conreus al Camp de Tarragona · J. GIL: Anàlisi dels sòls i agricultura al Camp de Tarragona · M. LLORACH: El problema de l'aigua a l'Alt Camp · A. TRENS: Evolució climàtica al Camp de Tarragona.

[1984 · 2 de juny]

338. Antoni FARRÉS: "Crisi industrial, integració urbana i projecció comarcal: una visió de futur" [8 de juny].

339. Jordi PARPAL: "Barcelona i l'estructuració territorial de Catalunya"; curs del *Cinquantè Aniversari* [26 d'octubre].

340. Adalberto VALLEGA: "Els ports de la Mediterrània nord-occidental"; curset d'introducció a la *Geografia portuària* en diverses sessions [28 de novembre].

341. Adalberto VALLEGA: "La mar Mediterrània: uns espais litorals i portuaris en transformació"; curs del *Cinquantè Aniversari* [30 de novembre].

342. Joan ALEMANY: "El port de Barcelona i la seva àrea d'influència"; curs del *Cinquantè Aniversari* [14 de desembre].

1985

343. Jordi BORJA: "Balanç de les transformacions territorials i institucionals locals a Europa"; curs del *Cinquantè Aniversari* [25 de gener].

344. Joaquim NADAL: "Problemes de l'organització territorial actual de Catalunya"; curs del *Cinquantè Aniversari* [22 de febrer].

345. Josep M. RABELLA, Carles CARRERAS, David SERRAT i Antoni FARRÀS: "La fotointerpretació i la Geografia"; curset coordinat per Benjamí SABIRÓN en dues sessions [11 i 14 de febrer].

346. Enric LLUCH: "El debat sobre la divisió territorial"; curs del *Cinquantè Aniversari* [22 de març].

347. Javier MARTÍN VIDE: "Els núvols i la previsió del temps"; curset introductori als *estudis de climatologia* en diverses sessions [abril].

Sortides · 12

Lleida

Francesc NADAL: Morfologia del sector central català · Lluís CASASSAS: L'evolució humana de les terres lleidatanes · Joan VILAGRASA: Explicació general de la ciutat de Lleida · Francesc FITÉ: La Seu Vella de Lleida en l'art lleidatà · Ramon MORELL: Perspectives econòmiques de Lleida · Josep M. LLOP: El pla general de renovació de Lleida.

[1985 · 20 d'abril]

348. Fabià ESTAPÉ: "De la Barcelona vella a la Barcelona nova: política, forces econòmiques i socials i l'acció individual d'un català, Ildefons Cerdà"; curs del *Cinquantè Aniversari* [10 de maig; acte celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament].

349. Jesús M. RODÉS: "La Geografia i els poders polítics"; curs del *Cinquantè Aniversari* [24 de maig].

350. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Cinquanta anys de Geografia a Catalunya"; curs del *Cinquantè Aniversari* [7 de juny].

351. Ludwik STRASZEWICZ: "La Geografia de la indústria tèxtil: El paper de les matèries primeres"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [3 de juny].

352. Lluís CASASSAS: "Fibres tradicionals i emplaçaments industrials a la regió de Barcelo-

na"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [3 de juny].

353. Enric MENDIZÀBAL i Ignasi OLÓNDRIZ: "L'evolució de les fibres tèxtils i els inicis de la Colònia Sedó"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [3 de juny].

354. Vicent ORTUÑO: "La sederia valenciana: un auge sobretot agrícola"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [3 de juny].

355. Jacques PINARD: "Les vestiges des anciennes productions textiles en France"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [3 de juny].

356. Miroslav STRIDA: "The influence of flax production in the Giant Mountains (Bohemia)"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [3 de juny].

357. Michel BATTIAU: "Les principaux traits du negoce international de la laine"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [4 de juny].

358. Kanchan SINGH: "Role of raw material in planning of the textile industries in India"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [4 de juny].

359. Tadeusz MARSZAL: "Changes in Spatial Relations between Fibres Production in the World"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [4 de juny].

360. Solange MONTAGNÉ VILLETTE: "A propos de la localisation des industries de l'habillement"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [4 de juny].

361. Jayalaxmi J. SHAH: "A comparative analysis of two major cotton textile centres in India"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [4 de juny].

362. Lal Keshwar PRASAD SINGH: "Raw material base of jute industry in India"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [4 de juny].

363. Ludwik STRASZEWICZ: "Les problèmes fondamentaux des matières premières de l'industrie polonaise"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [5 de juny].

364. Stanislav PACZKA: "Spatial distribution of the textile industry in the CMEA countries"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [5 de juny].

365. Benoît BOUSSEMART: "La localisation des industries des textiles artificielles et synthétiques"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [5 de juny].

366. Carles CARRERAS: "El cotó, una antiga fibra nova en la indústria occidental"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [5 de juny].

367. Bernard DEZERT: "Le rôle des matières premières chimiques dans la conversion industrielle"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [5 de juny].

368. Michel LAFERRÈRE: "La production des matières premières chimiques dans la Région Rhône-Alpes"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [5 de juny].

369. D.N. BAJPAI, P.N. SHUKLA: "The of sericulture on Silk Industry in U.P. [Uttar Pradesh] India"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [6 de juny].

370. Philip SCRANTON: "Grow Raw Material Crises in America Textile History"; III Sessió Plenària del Grup Permanent de Treball Internacional de *Geografia dels Tèxtils* [6 de juny].

371. Josep IGLÉSIES: "Lluís Solé vist des de la Geografia"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [5 de novembre].

372. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Lluís Solé, un difícil magisteri"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [5 de novembre].

373. Salvador LLOBET: "Lluís Solé i la Geografia catalana de la immediata postguerra"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [5 de novembre].

374. Josep M. BRICALL: "Notes sobre l'economia i el territori"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [22 de novembre].

375. Anne BUTTIMER: "Le Phénix, le Faust et le Narcisse en Géographie"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [28 de novembre].

376. David SERRAT: "El quaternari glacial del Pirineu"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [13 de desembre].

377. Lluís CASASSAS: "La vida a muntanya, riscos naturals i ordenació del territori"; dins del seminari *L'acció humana i els riscos naturals a la muntanya.*

378. Josep M. PANAREDA: "Evolució de la vegetació a muntanya"; dins del seminari *L'acció humana i els riscos naturals a la muntanya.*

379. Jordi COROMINAS: "Riuades i aiguats: el modelatge dels vessants"; dins del seminari *L'acció humana i els riscos naturals a la muntanya.*

380. Maria de BOLÒS: "Riscos i vegetació"; dins del seminari *L'acció humana i els riscos naturals a la muntanya.*

381. "L'acció humana i els riscos naturals a la muntanya", taula rodona amb Josep M. CAMARASA, Carles CARRERAS, Joan M. VILAPLANA i Albert SERRATOSA, moderats per Joan BECAT; dins del seminari *L'acció humana i els riscos naturals a la muntanya.*

382. Gary W. MCDONOGH: "Antropologia urbana"; curset en diverses sessions [16, 17, 18 i 19 de gener].

383. Ian HAMILTON: Trends in industrial restructuring and its consequences"; curset sobre aspectes de *la Geografia industrial* en diverses sessions.

384. Aaron YAIR: "Processos geomorfològics actuals en medis àrids"; curset sobre la *Geografia dels espais àrids* en diverses sessions [14, 15 i 16 de maig i tres sortides de camp].

1986

385. Jaume CALVET: "Alguns aspectes de teledetecció a l'estudi dels processos naturals"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [31 de gener].

386. Ramon MARGALEF: "Principis d'una limnologia regional de Catalunya"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [14 de febrer].

387. Milton SANTOS: "Crecimento, crise e desintegraçao de metropole no Brasil"; cicle sobre *Geografia urbana i desenvolupament* [21 de febrer].

388. Milton SANTOS: "Processos de urbanizaçao na America Latina", "Crecimiento, crise e desintegraçao de metropole no Brasil"; cicle sobre *Geografia urbana i desenvolupament* [23 febrer].

389. Milton SANTOS: "Perspectivas da Geografia nos fines de s. xx"; cicle sobre *Geografia urbana i desenvolupament* [25 de febrer].

Sortides · 13

Solsona i l'Alt Cardener

Antonio GÓMEZ: La Depressió Central catalana i els sediments salins · Lluís CASASSAS: Aspectes econòmics i socials de les explotacions mineres del Cardener · Mn. BACH: Monuments artístics i poblament del Solsonès · Joaquim CALDERER: El Museu Comarcal i Diocesà de Solsona · Claustre RAFART: La vida cultural i social de Solsona i comarca.

[1986 · 15 de març]

390. Paul CLAVAL: "Les jardins et la ville: une étude géographique"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [18 d'abril].

391. Paul CLAVAL: "Espais verds i creixença urbana"; cicle *La morfologia urbana* [abril].

392. Paul CLAVAL: "Espais verds, jardins públics i qualitat de vida"; cicle *La morfologia urbana* [abril].

393. Josep M. CAMARASA: "El sistema d'informació territorial de Catalunya"; curs d'*homenatge a Lluís Solé i Sabarís* [23 de maig].

394. Emilio MURCIA: "La planificació territorial. Informació i anàlisi"; cicle *Geografia i planificació* [juny].

395. Emilio MURCIA: "Teoria de la planificació"; cicle *Geografia i planificació* [juny].

396. Emilio MURCIA: "Metodologia de l'anàlisi territorial: Sistemes d'informació territorial"; cicle *Geografia i planificació* [juny].

397. M. Dolors GARCIA RAMON: "Les influències estrangeres a la Geografia espanyola (1940-1985): el paper de la Geografia catalana"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia* [31 d'octubre].

398. Jacques LÉVY: "Tendances récentes de la Géographie politique"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle *La moderna Geografia política* [26 de novembre].

399. Jacques LEVY: "Geografia política i participació política"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle *La moderna Geografia política* [novembre].

400. Jacques LEVY: "La Geografia política a França"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle *La moderna Geografia política* [novembre].

401. Attilio CELANT: "I nuovi correnti della Geografia italiana gli ultimi venti anni"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle *El pensament geogràfic actual* [17 de desembre].

402. Attilio CELANT: "Evolució de les diferències territorials a Itàlia"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle *El pensament geogràfic actual* [desembre].

403. Josepa BRU: "Glacialisme i glaceres: l'anàlisi morfogenètica i sedimentològica"; curset introductori a *l'estudi del glacialisme* en diverses sessions.

404. Javier MARTÍN VIDE: "Introducció a la pluviometria de Catalunya"; curset introductori als *estudis de climatologia* en diverses sessions.

405. Josep M. PANAREDA: "La teoria i la metodologia en els estudis de paisatge"; curset sobre *la ciència del paisatge* en diverses sessions.

1987

406. Aurora GARCÍA BALLESTEROS: "Tradición y modernidad en la Geografía española de los años ochenta"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia* [30 de gener].

407. Roger BRUNET: "La nova dinàmica del territori a França"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle *Estudis sobre la producció de l'espai* [febrer]

408. Roger BRUNET: "La nouvelle Géographie régionale et les modèles spatiaux"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle: *Estudis sobre la producció de l'espai* [27 de febrer].

409. Lluís CASASSAS: "La semblança de Josep Iglésies"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia* [20 de març].

410. Eleanor KOFMAN: "Géographie et genre dans la Géographie britannique"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle sobre la *Geografia del gènere* [27 de març].

411. Eleanor KOFMAN: "Geografia i relacions socials del sexe"; cicle sobre la *Geografia del gènere* [març].

412. Eleanor KOFMAN: "A propòsit de la Geografia cultural"; cicle sobre la *Geografia del gènere* [març].

413. Eleanor KOFMAN: "Les dones i l'accés als serveis"; cicle sobre la *Geografia del gènere* [març].

Sortides · 14

Priorat

Vicenç BIETE, Anna BORBONET, Lluís CASASSAS i Joan TORT: Aspectes diversos del Priorat: història, morfologia, biogeografia, toponímia, economia · Antoni VIDAL: Trets generals de la vida actual prioratina.

[1987 · 25 d'abril]

414. Giuseppe DEMATTEIS: "Diferències de la xarxa urbana italiana"; cicle *L'espai i el territori, avui* [abril].

415. Giuseppe DEMATTEIS: "I significati dello spazio fisico nella geografia umana"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia*; cicle *L'espai i el territori, avui* [29 d'abril].

416. Joaquín BOSQUE MAUREL: "Rehabilitación urbana: el caso de Madrid"; cicle *Aspectes de la Geografia espanyola* [maig].

417. Joaquín BOSQUE MAUREL: "La Geografía como aplicación"; cicle *Aspectes de la Geografia espanyola* [maig].

418. Joaquín BOSQUE MAUREL: "La estructura académica interna de la Geografía española actual"; curs *La Geografia catalana i els corrents*

actuals de la Geografia; cicle *Aspectes de la Geografia espanyola* [29 de maig].

419. Lluís CASASSAS: "Anàlisi del territori i qualitat de vida"; curs *La Geografia catalana i els corrents actuals de la Geografia* [5 de juny].

420. Jordi BORJA: "Barcelona: la ciutat com a anàlisi i com a projecte"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [30 d'octubre].

421. Manuel RIBAS i PIERA: "L'urbanisme a Barcelona en el període d'«entre-plans»: 1950-1975"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [20 de novembre].

422. Juli GARCIA i RAMON: "Passat, present i futur de l'ordenament del trànsit urbà a Barcelona"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [18 de desembre].

423. Manuel LARROSA: Planejament urbanístic, gestió del sòl i inversió pública"; cicle *L'administració de l'urbanisme* [22 de gener].

424. Manuel LARROSA: La política de l'habitatge"; cicle *L'administració de l'urbanisme* [23 de gener].

425. Manuel LARROSA: L'actuació urbanística recent a Sabadell"; cicle *L'administració de l'urbanisme* [24 de gener].

426. Antoni MONTSERRAT: "Anàlisi de la inversió pública a Catalunya per comarques"; cicle *Les inversions a Catalunya* [8 i 9 d'abril].

427. Antoni MONTSERRAT: "La inversió perifèrica"; cicle *Les inversions a Catalunya* [8 i 9 d'abril].

428. Antoni MONTSERRAT: "La inversió autonòmica. Conclusions"; cicle *Les inversions a Catalunya* [8 i 9 d'abril].

429. Anna M. CABRÉ, Isabel PUJADAS i Enric MENDIZÀBAL: "Estudi de la població a la muntanya de Catalunya"; seminari en dues sessions [14 i 15 de maig].

1988

430. Jeanne FAGNANI: "Le refus du troisième enfant: contrainte, arbitrage et compromis"; cicle *Des del punt de vista de la geografia del gènere* [gener].

431. Jeanne FAGNANI: "Fécondité et urbanisation"; cicle *Des del punt de vista de la geografia del gènere* [gener].

432. Jeanne FAGNANI: "Trajets domicile-travail et modes de vie des mères actives en France: l'agglomération parisienne"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà*; cicle *Des del punt de vista de la Geografia del gènere* [29 de gener].

433. Paul CLAVAL: "Les grands problèmes de l'agglomération parisienne, circulation, immigration, insécurité, et les tentatives pour les résoudre"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [12 de febrer].

434. Paul CLAVAL: "Problèmes de la croissance urbaine"; curset en diverses sessions [febrer].

435. Tomàs POU: "Els canvis jurídics del territori urbà en el període 1950-1975"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [25 de març].

Sortides · 15

Berga i l'Alt Berguedà

Montserrat GORCHS: Els problemes del mantell vegetal al Berguedà · Lluís VILADRICH: Mines a cel obert, pluja àcida i contaminació.

[1988 · 16 d'abril]

436. Joan Antoni SOLANS: "L'eclosió del procés urbanístic l'any 1975"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [22 d'abril].

437. Joan BUSQUETS: "Repercussió dels problemes urbanístics de 1950-1975 en el fet urbà d'avui"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [20 de maig].

438. Lluís CASASSAS: "Barcelona en els intents d'ordenació territorial"; curs *Anàlisi comparativa de l'organització de l'espai urbà* [3 de juny].

439. Josep M. CARRERAS: "La unitat de Catalunya vista des de Barcelona (1900-1923)"; curs *Aproximació a la realitat geopolítica de Catalunya* [11 de novembre].

Sortides · 16

El Riubregós, Torà i la Vallferosa

Srs. CASTELLÀ: Una visita a Prats de Rei i al seu Museu Municipal d'Història · Joan TORT: La història de la Torre de Vallferosa · Vicenç BIETE, Anna BORBONET, Jesús BURGUEÑO i Lluís CASASSAS: Aspectes diversos del Riubregós i les terres de frontera · Neus MOLINS: La vida a la Ribera de Riubregós vista des de l'alcaldia d'una població petita · Jaume COBERÓ: Una passejada per Torà de Riubregós.

[1988 · 10 de desembre]

440. Dolores BRANDIS: "Política municipal i dinámica urbana recientes en Madrid"; cicle *Anàlisi del creixement recent de l'aglomeració madrilenya* [10 de març].

441. Josefina GÓMEZ MENDOZA: "Las grandes operaciones de remodelación, los equipamientos, etc. en el último decenio"; cicle *Anàlisi del creixement recent de l'aglomeració madrilenya* [10 de març].

442. Rafael MAS: "Evolución reciente de la aglomeración madrileña"; cicle *Anàlisi del creixement recent de l'aglomeració madrilenya* [11 de març].

1989

443. Josep TERMES: "Jaume Vicens i Vives: història i territori"; curs *Aproximació a la realitat geopolítica de Catalunya* [27 de gener].

444. Josepa BRU: "Ecologia i Geografia"; curset en diverses sessions [6, 7 i 8 de febrer].

445. Vicente CASALS: "Passat, present i futur de la Serra de Collserola"; curs *Aproximació a la realitat geopolítica de Catalunya* [24 de febrer].

446. Andreu MAYAYO: "Una visió de la Conca de Barberà"; curs *Aproximació a la realitat geopolítica de Catalunya* [10 de març].

447. Matias VIVES: "Notes de l'economia actual de la Conca de Barberà"; curs *Aproximació a la realitat geopolítica de Catalunya* [10 de març].

Sortides · 17

El Vendrell i rodalia

(del Montmell al Mar)

Antonio GÓMEZ: Morfologia i litologia del sector · Lluís CASASSAS: La societat i el territori del Baix Penedès · Martí CARNICER: El marc social i les perspectives penedesenques.

[1989 · 16 d'abril]

448. Lluís CASASSAS: "Els ens intermedis: la descentralització inacabada"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [19 d'abril].

449. Robert FERRAS: "Division territoriale et idéologie"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [20 d'abril].

450. Giuseppe DEMATTEIS: "Le divisione regionali in un mondo di reti: esplorazione di un paradosso"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [20 d'abril].

451. Claude RAFFESTIN: "La pratique politique et le découpage territorial"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [20 d'abril].

452. Antoni F. TULLA: "Divisió territorial i repartiment de poder"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [20 d'abril].

453. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Evolució de les grans unitats territorials de Catalunya"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [20 d'abril].

454. Francisco QUIRÓS: "Bases teóricas y compromiso político en la división provincial de 1833"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [20 d'abril].

455. Oriol NEL·LO: "El debat de l'organització territorial: Del passat, fem-ne taula rasa?"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [20 d'abril].

456. Lluís CASASSAS: "Societat, espai i organització territorial"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

457. Bartomeu BARCELÓ: "Territori i administració"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

458. Roger BRUNET: "Le fondement territorial de l'administration et les solidarités réelles"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

459. Francesc NADAL: "Particularització i fragmentació de l'administració territorial"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

460. Josep M. CARRERAS: "Actualitat de la divisió territorial"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

461. Valentín CABERO: "Región y provincia, hoy, frente a los desequilibrios territoriales"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

462. Josep OLIVERAS: "Sobre la vigència i la realitat de la divisió territorial"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

463. Paul CLAVAL: "La région nouvelle a la fin du XXe siècle"; jornades sobre *Els Ens Intermedis* [21 d'abril].

464. Pilar RIERA: "Les àrees funcionals a Catalunya"; curs *Aproximació a la realitat geopolítica de Catalunya* [26 de maig].

Sortides · 18

El Prat de Llobregat i el Delta occidental

Lluís CASASSAS: Inauguració del curs 1989-1990 · Jaume CODINA: El suburbi estrany i gegantí o l'originalitat comarcal al Baix Llobregat · Lluís TEJEDOR: Defensa d'una comunitat tenaçment perseverant.

[1989 · 11 de novembre]

465. Raquel SOEIRO de BRITO: "O desenvolvimento de Lisboa e da sua área metropolitana"; curs *La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques* [1 de desembre].

466. M. Dolors GARCIA RAMON: "Les noves temàtiques i els nous enfocaments: la introducció de l'anàlisi del gènere en Geografia i la seva evolució"; curset de divulgació sobre *la Geografia anglosaxona dels anys vuitanta* [8 i 9 de maig]

467. David SAURÍ: "El debat marxista en la Geografia dels riscos naturals"; curset de divulgació sobre *la Geografia anglosaxona dels anys vuitanta* [8 de maig].

468. Abel ALBET: "Valoració dels lligams entre la Geografia radical i la Geografia humanística"; curset de divulgació sobre *la Geografia anglosaxona dels anys vuitanta* [9 de maig]

469. Rosa ASCON i Pilar COMES: "La reforma de l'ensenyament de la geografia"; curset en diverses sessions [5 i 6 d'abril]

1990

470. Conxa AGUIRRE: "Aspectes jurídics i territorials del fet metropolità"; curs *La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques* [12 de gener].

471. Alain METTON: "Commerce et unité urbaine"; curs *La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques* [16 de febrer].

472. David SAURÍ: "El paper dels recursos hídrics subterranis en la planificació territorial curs *La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques* [16 de març].

Sortides · 19

La Franja de Ponent

Anna BORBONET: Aspectes de la vegetació en un sector semiàrid del Ponent de Catalunya · Jesús BURGUEÑO: Les influències del clima en el relleu, la vegetació i la vida a la Franja · Francesc NADAL: Geomorfologia i evolució del relleu en els terres d'entre Cinca i Segre · Enric MENDIZÀBAL: L'evolució de la població de la Llitera i del Baix Cinca · Lluís CASASSAS: A propòsit de la Vil·la Fortunatus: els emplaçaments humans i el domini de l'aigua · M. Teresa SERRA: Evolució del poblament ibèric.

[1990 · 28 d'abril]

473. Sarah WHATMORE: "Gender and the study of localities"; curs *La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques* [maig].

474. Lourdes BENERIA: "La internalització de l'economia i la mà d'obra femenina"; curs *La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques* [25 de maig].

475. Jorge GASPAR: "Etapas de crecimiento de una ciudad europea en China: Macau"; curs *La diversitat dels paisatges, dels emplaçaments i de les activitats econòmiques* [1 de juny].

Sortides · 20

Sabadell

Antoni FARRÉS: La transformació urbanística i funcional de Sabadell · Lluís CASASSAS: Inauguració del curs del 'Primer Congrés Català de Geografia' · Equip REDACTOR DEL PLA: La revisió del Pla d'Urbanisme de Sabadell.

[1990 · 20 d'octubre]

476. Javier MARTÍN VIDE: "Iniciació a l'anàlisi d'imatges de Meteosat"; curset d'*Iniciació a la climatologia* en dues sessions [22 i 23 de novembre].

477. Ricard PIÉ i NINOT: "Barcelona dintre del sistema de ciutats catalanes"; curs del *Primer Congrés* [14 de desembre].

1991

478. Josepa BRU: "Desenvolupament urbà i creació del paisatge"; cicle *El paisatge i la ciutat* [21 de gener].

479. Josepa BRU: "El metabolisme urbà i els paisatges amagats"; cicle *El paisatge i la ciutat* [22 de gener].

480. Josepa BRU: "El buit urbà; paisatge residual i paisatge construït"; cicle *El paisatge i la ciutat* [23 de gener].

481. Montserrat GALERA: "La imatge de Catalunya a través de la cartografia: segles XVII i XVIII"; curs del *Primer Congrés* [20 de febrer].

482. Lluís CASASSAS: "La continuïtat de la Geografia catalana"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferència inaugural [Barcelona, 11 de març].

483. Joan VILÀ-VALENTÍ: "El pensament geogràfic a Catalunya"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Manresa, 12 de març].

484. Jordi BORJA: "La política i l'ordenament del territori"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Girona, 12 de març].

485. Vicenç M. ROSSELLÓ: "El component físic en l'ús de l'espai als Països Catalans"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Tarragona, 12 de març].

486. Anna M. CABRÉ: "Població i poblament"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Vic, 12 de març].

487. Bartomeu BARCELÓ: "L'economia i el territori"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Sabadell, 12 de març].

488. Miquel de MORAGAS: "Tecnologia de la comunicació i la creació d'espais: dels satèl·lits a les televisions locals"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Vilanova i la Geltrú, 12 de març].

489. Juli ESTEBAN: "El fet metropolità"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Terrassa, 12 de març].

490. Josep M. CARRERAS: "Les relacions de Catalunya amb l'exterior"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Lleida, 12 de març].

491. Pilar BENEJAM: "Les teories constructivistes i la didàctica de la Geografia"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències [Cerdanyola del Vallès, 12 de març].

492. Nicolás ORTEGA: "Reflexiones sobre la geografía española contemporánea"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències extraordinàries [Barcelona, 13 de març].

493. Paul CLAVAL: "La Géographie au temps de la chute des murs"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències extraordinàries [Barcelona, 14 de març].

494. Peter GOULD: "Helping Others to be Geographers"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Conferències extraordinàries [Barcelona, 15 de març].

495. Francesc NADAL: "El pensament geogràfic contemporani a Catalunya fins els anys quaranta"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

496. M. Dolors GARCIA RAMON: "Tendències recents del pensament geogràfic a Catalunya"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

497. Joan Eugeni SANCHEZ: "La política i l'administració del territori"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

498. Oriol NEL·LO: "Les teories sobre l'ordenament del territori a Catalunya. Els precedents"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

499. Antoni F. TULLA: "El pensament sobre l'ordenament del territori i la legislació actuals"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

500. Josep OLIVERAS: "El paper del territori en l'activitat del sector financer a Catalunya: 1970-1990"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

501. Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA: "Les comunicacions i els transports"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

502. Agustín HERNANDO: "Fonaments teòrics de la didàctica de la Geografia"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

503. Pilar COMES: "La reforma educativa i la Geografia a l'ensenyament obligatori (6 a 16 anys). Precedents i situació actual"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

504. Rosa ASCON i Helena ESTALELLA: "La reforma educativa i la Geografia a l'ensenyament postobligatori (16 a 18 anys). Realitat i perspectives"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [13 de març].

505. Tomàs VIDAL: "La urbanització del territori i de la societat a Catalunya"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

506. Isabel PUJADAS: "Població i demografia a Catalunya"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

507. Enric MENDIZÀBAL: "Les noves tendències del poblament"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

508. Roser MAJORAL: "Variacions i canvis recents de l'agricultura catalana"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

509. Mireia BELIL: "Les transformacions de la indústria catalana després de la crisi"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

510. Francesc LÓPEZ PALOMEQUE: "Turisme i territori: El model geoturístic català"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

511. Pilar RIERA: "Les ciutats i el territori"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

512. Josep SERRA: "La ciutat metropolitana"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

513. Manuel RIBAS i PIERA: "La regió metropolitana de Catalunya"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [14 de març].

514. Antonio GÓMEZ ORTIZ: "Fonaments físics en l'ordenament del territori." *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [15 de març].

515. Joan BECAT: "L'anàlisi ecològica, els recursos naturals: ús i malgastament"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [15 de març].

516. Pau ALEGRE: "Les bases de dades i la cartografia"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [15 de març].

517. Martí PARELLADA: "Catalunya i l'Estat de les Autonomies"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [15 de març].

518. Josep ROIG i MARTÍ: "Catalunya i la construcció d'Europa"; *Primer Congrés Català de Geografia*: Ponències [15 de març]

Sortides · 21

El Lluçanès

Lluís CASASSAS: Aspectes físics i històrics que frustraren la consolidació d'una comarca lluçanesa; Prats de Lluçanès; la transhumància · Jordi CORTÈS: L'evolució recent de les activitats agràries del Lluçanès i perspectives de futur · Enric MENDIZÀBAL: La història demogràfica del Lluçanès i el procés d'envelliment dels darrers decennis · Josep M. GOST i M. Rosa BARTOLÓ: El Museu Municipal 'Miquel Soldevila' de Prats de Lluçanès · Ramon MATAVERA: Aspectes de l'economia agropecuària lluçanesa i els problemes de la gestió territorial.

[1991 · 4 de maig]

519. Antonio GÓMEZ ORTIZ i Agustí ESTEBAN: "La coneixença geogràfica de la muntanya mediterrània, I"; curset en diverses sessions [16 i 17 de maig].

520. Oriol RIBA: "Actuació antròpica i dinàmica de les costes"; curs del *Primer Congrés* [12 de juny].

521. Paola VINAY: "Donne e 'flessibilità' del lavoro: dall'economia formale alla reorganizzacione del tempo"; curs *de després del Congrés* [25 d'octubre].

522. Paola VINAY: "La differenza di genere dell'attivita scientifica universitaria"[28 d'octubre].

523. Joan MATEU: "El reconeixement de la natura: l'exemple dels viatgers il·lustrats"; cicle *El reconeixement de la natura* [28 de novembre].

524. Joan MATEU: "Un cas d'anàlisi: El botànic Antoni-Josep Cabanilles (1745-1804)"; cicle *El reconeixement de la natura* [29 de novembre].

525. Joan MATEU: "El risc d'inundació a les àrees mediterrànies"; cicle *El reconeixement de la natura* [Cerdanyola del Vallès, 28 de novembre].

Sortides · 22

Granollers

Antonio GÓMEZ: Aspectes físics del Vallès Oriental · Lluís CASASSAS: Aspectes socioeconòmics del Vallès Oriental · Ramon M. TORRA: La repercussió territorial del Circuit de Catalunya · Josep PUJADAS: Salvador Llobet, *in memoriam* · Antoni ARRIZABALAGA: Presentació de maquetes de relleu de Catalunya · Vicenç BIETE: Inauguració del curs "de després del Congrés" · Lluís CASASSAS: Una conversa amb el Dr. Salvador Llobet: projecció del vídeo · Martí SUNYOL: La formació i l'evolució de Granollers · Josep HOMS: Granollers com a subcentre metropolità.

[1991 · 30 de novembre]

1992

526. Anna ALABART, Josep M. ARAGAY i Juli SABATÉ: "Marginació, victimització i delinqüència a l'Àrea metropolitana de Barcelona"; curs *de després del Congrés* [29 de gener].

527. Jordi CASASSAS: "Desenvolupament, territori i nacionalisme"; curs *de després del Congrés* [27 de febrer].

Sortides · 23

La Conca de Barberà

Joan FUGUET: L'arquitectura dels cellers de la Conca · Joan TORNÉ: Els aspectes socioeconòmics de l'agroindústria del vi i del xampany · Diego LÓPEZ: La configuració tectònica de la Conca de Barberà i del Bloc del Gaià; els trets climàtics i hidrològics de la contrada · Salvador ANTON i Jordi BLAY: Aspectes socioeconòmics i territorials de la comarca · Joan REBAGLIATO: L'etimologia del topònim Montblanc.

[1992 · 9 de maig]

528. Georges BERTRAND: "Urbanitzar la vida?"; curs *de després del Congrés* [22 de maig].

529. Georges BERTRAND: "És urbana la urbanitat?"; curset en diverses sessions [maig].

530. Antonio GÓMEZ ORTIZ, Agustí ESTEBAN i Ferran SALVADOR: "La coneixença geogràfica de la muntanya mediterrània, II"; curset en diverses sessions [maig].

531. Montserrat GALERA: "La cartografia de les ciutats catalanes: 1563-1800"; curs *de després del Congrés* [12 de juny].

532. Enric BERTRAN: "Lluís Casassas i Simó, mestre"; *acte d'homenatge a Lluís Casassas i Simó*, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona [4 de novembre].

533. Vicenç BIETE: "La vocació geogràfica de Lluís Casassas i la seva pregona dedicació a la Societat Catalana de Geografia"; *acte d'homenatge a Lluís Casassas i Simó*, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona [4 de novembre].

534. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Lluís Casassas, universitari"; *acte d'homenatge a Lluís Casassas i Simó*, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona [4 de novembre].

535. Marc-Aureli VILA i COMAPOSADA: "L'afany geogràfic de Lluís Casassas"; *acte d'homenatge a Lluís Casassas i Simó*, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona [4 de novembre].

536. Josep M. BRICALL: "Dr. Lluís Casassas i Simó, primer síndic de Greuges de la Universitat

de Barcelona"; *acte d'homenatge a Lluís Casassas i Simó*, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona [4 de novembre].

537. Pasqual MARAGALL: "La qualitat ciutadana del Lluís Casassas"; *acte d'homenatge a Lluís Casassas i Simó*, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona [4 de novembre].

538. Mechtild RÖSSLER: "Walter Christaller and central place theory (1922-1945)"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [27 de novembre].

539. Mechtild RÖSSLER: "The secret plans of nazis for Eastern Europe. Geography and areal planning during the time of III Reich"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [Cerdanyola del Vallès, 27 de novembre].

Sortides · 24

Terrassa

Joan TORT: La lògica locacional de la ciutat de Terrassa en relació al conjunt del Vallès · Joan MARCET: La ciutat de Terrassa i el seu creixement · Antoni PRUNÉS: Els problemes actuals de la ciutat i les perspectives de desenvolupament urbà.

[1992 · 28 de novembre]

540. Joan NOGUÉ: "La dimensió territorial del nacionalisme"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [17 de desembre].

1993

541. Marc-Aureli VILA i COMAPOSADA: "El poblament en relació als rius de Sud-amèrica"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [28 de gener].

542. Antoni FARRÉS, Joan GANYET, Juli SANCLIMENS i Josep OLIVERAS: Taula rodona sobre "La Catalunya Postolímpica"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [23 de febrer].

543. Martí BOADA: "Aproximació als paisatges i al medi ambient del Vallès Oriental"; seminari *Paisatge i Societat a Catalunya* [8 de febrer].

544. Rufí CERDAN: "Implicacions socials dels incendis forestals": seminari *Paisatge i Societat a Catalunya* [9 de febrer].

545. Soledad NOGUÉS: "Una nueva división en la organización territorial de la Comunidad Autónoma del País Vasco: la comarca, posibilidades y perspectivas"; sessió tercera de la III Trobada de *Geògrafs d'Euskal Herria i Catalunya* [23 de març].

546. Jaume BUSQUÉ: "División y organización territorial de Catalunya"; sessió tercera de la III Trobada de *Geògrafs d'Euskal Herria i Catalunya* [23 de març].

547. Francisco J. GÓMEZ PIÑEIRO: "Geografía, actividad empresarial y medio ambiente"; sessió tercera de la III Trobada de *Geògrafs d'Euskal Herria i Catalunya* [23 de març].

548. Agustí ARANA i Genís CARBÓ: "El Pla Territorial General de Catalunya"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [17 d'abril].

549. Agustí ARANA, Genís CARBÓ, Manuel HERCE, Ricard PIÉ, Manuel RIBAS i PIERA, Isabel RUEDA, Albert SERRATOSA, Marçal TARRAGÓ i Enric ARGULLOL: Taula rodona sobre el "Pla Territorial General de Catalunya"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [17 d'abril].

550. M. Dolors GARCIA RAMON: "La pràctica de la Geografia: entrevista a Lluís Casassas i Simó, filmació"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [22 d'abril].

Sortides · 25

Rialb i el Segre Mitjà

Ventura ROCA, Antoni F. TULLA, Manel GABRIEL, Joan TORT i Vicenç BIETE: L'embassament de Rialb i el seu impacte social i mediambiental: taula rodona.

[1993 · 24 d'abril]

551. Jaume FONT: "Els condicionants geogràfics de la formació de la xarxa viària a Catalunya"; curs *d'homenatge a Lluís Casassas i Simó* [27 de maig].

552. Tomàs POU: "Lluís Casassas en l'ordenació territorial de Catalunya"; sessió de l'Institut d'Estudis Catalans en memòria de Lluís Casassas [11 de juny].

553. Georges BERTRAND: "Lluís Casassas et sa projection scientifique vers l'extérieur"; sessió

de l'Institut d'Estudis Catalans en memòria de Lluís Casassas [11 de juny].

554. Joan VILÀ-VALENTÍ: "La personalitat humana i científica de Lluís Casassas"; sessió de l'Institut d'Estudis Catalans en memòria de Lluís Casassas [11 de juny].

555. Ignasi RIERA: "Catalunya també és..."; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [25 d'octubre].

556. Francesc GURRI: "Alaska, l'última frontera"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [9 de novembre].

Sortides · 26

La vila de Capellades

Joan FARRIOL: El Museu Molí Paperer · Raül BARTROLÍ, Artur CEBRIÀ: L'Abric Romaní · Lluís CASTELLS, Vicenç BIETE, Enric FREIXA, Hilari SANZ: Recordances del Dr. Lluís Solé i Sabarís, amb motiu del descobriment d'un monument en homenatge al Dr. Solé · Josep RIBA: Aspectes antics i moderns de les indústries tèxtils, metal·lúrgiques i mineres de la conca de l'Anoia · Miquel GUTIÉRREZ: Els motius de pervivència de la fabricació manual de paper a Espanya els segles XIX i XX · Joan TORT: Lluís Solé i Sabarís, aproximació a una visió creativa de la Geografia .

[1993 · 13 de novembre]

557. Antonio J. CAMPESINO: "La planificación regional transfronteriza luso-española"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [10 de desembre].

1994

558. Ramon VILARÓ: "El repte del Japó, una potència per al segle XXI"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [20 de gener].

559. Jordi PAGÈS: "El Japó o les paradoxes del budisme Zen"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [20 de gener].

560. Ko TAZAWA: "La vida quotidiana del Japó"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [20 de gener].

Sortides · 27

Altafulla Segon Centenari del Mesurament del Meridià Dunkerque-Barcelona

Francesc BEATO i Francesc OLIVÉ: L'observació del vèrtex geodèsic de Sant Joan, prop Altafulla, per Pierre Méchain amb la col·laboració d'Antoni de Martí i Franquès.

[1994 ·13 de febrer]

561. Joan REBAGLIATO: "Canvis de fronteres a Europa durant el segle XX"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [17 de febrer].

562. Jean BISSON: "Mutation au Sahara maghrébin"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [1 de març].

563. György ENYEDI: "Les capitales centro-européennes dans l'intégration métropolitaine européenne"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [8 de març].

564. John NAYLON: "La reanudación de la historia: repercusiones mundiales del colapso del Imperio soviético"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [12 d'abril].

565. Joan TORT: "La toponímia com a instrument d'anàlisi i descripció del territori"; cicle *Introducció a la toponímia* [18 d'abril].

566. Ramon AMIGÓ: "El recull dels noms de lloc: notes metodològiques"; cicle *Introducció a la toponímia* [19 d'abril].

567. Anna BORBONET: "Aproximació filològica i dialectològica a la toponímia catalana"; cicle *Introducció a la toponímia* [20 d'abril].

568. Vicenç BIETE: Estudi d'un territori concret a partir dels seus topònims. El cas de Cabacés (Priorat)"; cicle *Introducció a la toponímia* [21 d'abril].

569. Masaru ITO: "Lo que el Japón contribuye al mundo actual"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [28 d'abril].

Sortides · 28

La Ribagorça

Josep BARDAGÍ, Agustí LARRÈGULA i Joan TORT: Debat sobre la problemàtica actual de la Ribagorça.

[1994 · 30 d'abril]

570. David SERRAT: "L'Antàrtida: un paradís?"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [5 de maig].

571. Pau ALEGRE: "La documentació geogràfica de Catalunya al segle xx"; seminari *L'evolució de la cartografia a Catalunya al segle xx* [24 de maig].

572. M. Carme MONTANER: "La cartografia de base de la primera meitat del segle xx"; seminari *L'evolució de la cartografia a Catalunya al segle xx* [24 de maig].

573. Josep M. CAMARASA: "La introducció dels sistemes d'informació geogràfica i la teledetecció"; seminari *L'evolució de la cartografia a Catalunya al segle xx* [31 de maig].

574. Lluís GELPÍ: "Desenvolupament de la producció cartogràfica de base als anys seixanta i setanta"; seminari *L'evolució de la cartografia a Catalunya al segle xx* [31 de maig].

575. Xavier BAULIES: "Aplicacions temàtiques actuals de la teledetecció"; seminari *L'evolució de la cartografia a Catalunya al segle xx* [juny].

576. Jaume MASSÓ: "Les tendències de la producció cartogràfica de base"; seminari *L'evolució de la cartografia a Catalunya al segle xx* [7 de juny].

577. Enric LLUCH: "Els pobles iugoslaus"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (I) [9 de juny].

578. Georges BERTRAND: "Espaces Géographiques: L'isthme pyrénéen"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [14 de setembre].

579. José Luis LUZON: "La Cuba de fin de siglo"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [26 d'octubre].

Sortides · 29

Tona i Sant Pere de Torelló

Joan TORT: Aspectes geogràfics de la Plana de Vic · Joan PLANA: La torneria de Torelló · Agustí DALMAU: El patrimoni arquitectònic de Torelló.

[1994 · 19 de novembre]

580. Sergei THARKOV: "Les problèmes ethniques à la Russie actuelle"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [29 de novembre].

581. Joan REBAGLIATO: "Procés de formació de les dues Europes"; cicle *Aspectes de l'Europa actual* [14 de desembre].

582. Joan REBAGLIATO: "Geografia lingüística de l'Europa actual"; cicle *Aspectes de l'Europa actual* [15 de desembre].

1995

583. Jiri BLAZEK: "Break up Czechoslovakia"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [18 de gener].

584. Marie-Vic OZOUF-MARIGNIER: "Projet politique et projet territorial en France au XIXe siècle: La naissance du régionalisme 1869-1900"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [20 de febrer].

585. Dolors FOLCH: "La mala terra: perspectives sobre la Xina contemporània"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [15 de març].

586. João Carlos GARCIA: "La representación de la frontera portuguesa en los mapas antiguos"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [19 d'abril].

Sortides · 30

Flix i la Ribera d'Ebre

Pere MUÑOZ: Aspectes la història de la vila de Flix.

[1995 · 22 d'abril]

587. Javier MARTÍN VIDE: "Presentació del cicle *Tres figures eminents de la meteorologia i la climatologia catalanes*"[Abril i maig].

588. Alberto LINÉS: "El Pare Benet Viñes (1837-1893)"; cicle *Tres figures eminents de la meteorologia i la climatologia catalanes* [26 d'abril].

589. Mariano BARRIENDOS: "Francesc Salvà i Campillo (1751-1828)"; cicle *Tres figures eminents de la meteorologia i la climatologia catalanes* [3 de maig].

590. Josep Miquel RASO: "Eduard Fontserè (1870- 1970)"; cicle *Tres figures eminents de la meteorologia i la climatologia catalanes* [10 de maig].

591. Jesús BURGUEÑO: "La gestació de la divisió provincial (1820-1833): entre el pacte i la

imposició"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [17 de maig].

592. Joan VILAGRASA: "El concepte de segregació social urbana"; curs *Països, regions, fronteres en un món canviant* (II) [8 de juny].

593. Ángel CABO ALONSO: "Dinámica de las relaciones transfronterizas hispano-portuguesas en la meseta i territorio portugués inmediato"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [9 d'octubre].

Sortides · 31

El Baix Empordà

Narcís RUCABADO: El medi físic de la plana empordanesa · Josep MATES: Els antics estanys de l'Empordà · Andreu BOVER: La ceràmica de la Bisbal.

[1995 · 19 de novembre]

594. Joan BECAT: "Emergència i reconeixement d'Andorra com a Estat"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [30 de novembre].

595. Francesc GARRIDO i GONZÀLEZ: "Territoris i fronteres a l'ex-Iugoslàvia"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [13 de desembre].

1996

596. Yulia SOLOVIOVA: "La desintegración de la URSS y sus consecuencias económicas"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [17 de gener].

597. Rosa CASTEJÓN: "Les relacions entre ciutat i port: el cas de Sevilla"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [28 de febrer].

598. Walter LEIMGRUBER: "Limites et frontières: thèmes permanents en Suisse"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [20 de març].

599. Mª Teresa VICENTE: "Las tradiciones geográficas en la obra de Elisée Reclus"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [18 d'abril].

600. José Luis OYÓN i Manuel GUÀRDIA: "L'Atles històric de ciutats europees en el context dels atles urbans"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [2 de maig].

601. Lluís MALLART: "Geografia del microstat"; curset en tres sessions [12, 19 i 26 de maig].

602. Mercè TATJER: "Els orígens de l'oci litoral a Catalunya: el front marítim barceloní (segle XVIII-1930)"; curs *Espais polítics i culturals en transformació* [13 de juny].

603. Josefina GÓMEZ MENDOZA: "La contribución de los geógrafos catalanes a la formación de la Escuela Regional Española" [17 d'octubre].

604. Josepa BRU, Margarida CASTAÑER i Joan VICENTE: "El «Plan integral de desarrollo del municipio de Quilalí (Nicaragua)»: La Geografia i la cooperació pel desenvolupament" [Girona, 19 de novembre].

Sortides · 32

Girona

Isabel SALAMAÑA i Joan VICENTE: Desenvolupament històric i territorial de Girona · Joan NOGUÉ: La Universitat de Girona avui · Rosa M. FRAGUELL: El barri de Sant Narcís · Dolors BATALLÉ: La situació econòmica actual de Girona.

[1996 · 19 de novembre]

605. Jordi BLAY: "El canvi en els usos del sòl com a factor de canvi hidrològic. La Conca de Barberà, 1956-1983" [18 de desembre].

1997

606. Béatrice GIBLIN i Barbara LOYER: "Géopolitique et démocratie" [5 de febrer].

607. Isabel PUJADAS i Arlinda GARCIA: "Les migracions interiors a Espanya: tendències recents i perspectives de futur"; curset en dues sessions [11 i 12 de febrer].

608. Roser MAJORAL: "Estructuració social i sistema de castes a l'Índia" [18 de febrer].

609. Josep Vicent BOIRA: "Port i espai urbà; conflictes i solucions per a la façana marítima d'algunes ciutats mediterrànies" [20 de març].

610. José Luis URTEAGA: "La contribución de Edward W. Fox a la Geografia histórica" [17 d'abril].

611. Paul André LINTEAU: "Montréal, métropole du Québec francophone et ville multiculturelle" [8 de maig].

612. Tim UNWIN: "Terroir and geography of wine" [15 de maig].

Sortides · 33

L'Alt Penedès

Joan TORT: Visió geogràfica de la comarca · Josefina RAVENTÓS: Aspectes artístics, històrics i religiosos de l'indret del castell de Subirats · Mercè DOMÈNECH: Els plans d'estudi i el funcionament de l'Escola de Viticultura «Mercè Rossell i Domènech"· Santi SANZ: Alt Penedès: població i territori · Marcel GABARRÓ: De la fil·loxera a l'actualitat · Robert LABANDERA: Estratègies per a la promoció econòmica i l'ocupació a l'Alt Penedès.

[1997 · 17 de maig]

613. Albert CARRERAS: "Xarxes de transports i fronteres a l'Europa contemporània" [11 de juny].

614. Eduardo MARTÍNEZ de PISÓN: "La imagen del paisaje en la generación del 98" [23 d'octubre].

615. Joan CALS: "Paisatge i turisme: perspectives de futur" [28 de novembre].

616. Francesc LLEAL i GALCERAN: "Els catalans i el transport d'esclaus per via marítima durant el segle XIX" [11 de desembre].

617. Joan TORT: "El medi i el paisatge a Catalunya, criteris i prioritats per a conservar-los"; les xarxes ecològiques i la conservació de la diversitat biològica i paisatgística [16 de desembre].

1998

618. Xavier MATEU: "El Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya" [15 de gener].

619. Albert SERRATOSA: "Justificació de les propostes del Pla Territorial Metropolità de Barcelona" [11 de febrer].

620. Gita KEWALRAMANI: "Bombai/Mumbai, una metròpoli en creixement i motor de l'Índia" [26 de març].

621. Salvador ANTON: "L'impacte geogràfic dels parcs temàtics: l'exemple de Port Aventura" [21 d'abril].

Sortides · 34

Tarragona

Francesc INGLADA: Evolució històrica i tècnica del Port de Tarragona · Jaume YXART: Visita al Pretori i a les Voltes del Circ · Josep OLIVERAS: Visita pel nucli medieval i la Catedral · Santiago ROQUER: Aspectes demogràfics de la ciutat de Tarragona · Gabriel MAS: Aspectes socioeconòmics de la ciutat i rodalia · Josep Òscar MACIAN: Problemàtica urbanística actual de Tarragona.

[1998 · 25 d'abril]

622. Joan PUJADAS i Josep FERRER: "Aproximació biogràfica i bibliogràfica a Joan Coromines"; cicle *Joan Coromines: l'home i el territori* [4 de maig].

623. Xavier TERRADO: "Joan Coromines i l'arrelament de la llengua a la terra"; cicle *Joan Coromines: l'home i el territori* [5 de maig].

624. Àlvar MADUELL: "La Geografia en l'excursionista Joan Coromines"; cicle *Joan Coromines: l'home i el territori* [6 de maig].

625. Marie-Claire ROBIC: "L'identité nationale et ses enjeux: à propos du *Tableau de la géographie de la France* (Vidal de la Blache)" [14 de maig].

626. Joan VILÀ-VALENTÍ: "La reconstrucció dels estudis geogràfics a Catalunya després de la Guerra Civil" [10 de juny].

627. Joan TORT: "Aproximació a l'evolució recent de Terrassa i Sabadell", descoberta urbana [Terrassa i Sabadell, 13 de juny].

628. Antoni SOROLLA: "Lluís Casassas: un geògraf compromès amb les transformacions de la ciutat de Sabadell"; *acte d'inauguració oficial de la Plaça Lluís Casassas i Simó* [Sabadell, 13 de juny].

629. Vicenç BIETE: "Les relacions de Lluís Casassas i Simó amb Sabadell"; *acte d'inauguració oficial de la Plaça Lluís Casassas i Simó* [Sabadell, 13 de juny].

630. Jordi CASASSAS: "Parlament a la Plaça Lluís Casassas"; *acte d'inauguració oficial de la Plaça Lluís Casassas i Simó* [Sabadell, 13 de juny].

631. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Presentació del llibre *Aportació a la terminologia geogràfica catalana*"[13 d'octubre].

632. Marc-Aureli VILA i COMAPOSADA: "Formació de la terminologia geogràfica" [13 d'octubre].

633. Serge COURVILLE: "Du pays perçu au pays vécu: la campagne québéquoise au XIXe siècle"[20 d'octubre].

Sortides · 35

El Priorat

Joan TORT: Des del 'balcó' del Priorat: la panoràmica de la comarca.

[1998 · 7 de novembre]

634. Joan Eugeni SANCHEZ: "Dependència i concentració de la gran empresa a Espanya" [18 de novembre].

635. Pere TOBARUELA: "La zona baixa del Llobregat", descoberta urbana [Sant Joan Despí, 28 de novembre].

636. Enric BERTRAN, Enric MENDIZÀBAL i Montserrat CUXART: "La Societat Catalana de Geografia, una història que comença el 1935"; l'aportació cultural i científica de l'Institut d'Estudis Catalans, 1907-1997 [10 de desembre].

637. Joan TORT: "Notes sobre l'aportació de la Societat Catalana de Geografia a la Geografia catalana (1935- 1991)"; l'aportació cultural i científica de l'Institut d'Estudis Catalans, 1907-1997 [10 de desembre].

638. Jordi OLIVERAS: "Les noves poblacions de la Il·lustració" [15 de desembre].

1999

639. Rafael PUJOL i MARIGOT: "L'administració local a Catalunya. Proposta de model d'organització territorial" [20 de gener].

640. Mireia BAYLINA: "Precarització i feminització: el treball a domicili" [17 de febrer].

641. Carlos NUNES SILVA: "As Regiões Administrativas em Portugal: reforço da desentralização ou fragmentação do Estado" [9 de març].

642. Joan TORT, Vicenç BIETE i Carme MONTANER: "Les transformacions del centre urbà de Vic", descoberta urbana [Vic, 20 de març].

Sortides · 36

Tortosa

Alfons GARCIA: L'expansió de la ciutat contemporània. Les actuacions pendents · Jesús SORRIBES: La societat tortosina. Anàlisi sociodemogràfica · Teresa MOYA: Els reptes de futur. El pla territorial parcial de les terres de l'Ebre.

[1999 · 17 d'abril]

643. Cindi KATZ: "Disintegrating Developments: Excavating Historical Geographies of Change in Rural Sudan and New York City" [28 d'abril].

644. Joan GANAU: "El naixement de les polítiques conservacionistes en els centres històrics de les ciutats catalanes, 1900-1930" [19 de maig].

645. Joan LAFARGA: "Aproximació al barri de Gràcia", descoberta urbana [Barcelona, 29 de maig].

646. Vicenç M. ROSSELLÓ: "Les cartes portolanes medievals: una glòria catalana?" [2 de juny].

647. Jaume CODINA: "Catalans de segona. Contribució a l'estudi de la immigració francesa durant l'Edat Moderna" [21 d'octubre].

Sortides · 37

Perpinyà

Joan BECAT: El creixement urbà · Ramon SALA: El centre històric · Joan BECAT: La toponímia catalana i els mapes IGN · Alà BAYLAC-FERRER: Perpinyà la catalana, els noms de carrers i l'acció escolar.

[1999 · 23 d'octubre]

648. Florencio ZOIDO: "Cohesión y desarrollo territorial" [11 de novembre].

649. Dolors CARBÓ: "Problemes de cohesió territorial als confins metropolitans"; descoberta urbana [Castellet i la Gornal, 20 de novembre].

650. Gemma CÀNOVES: "Desenvolupament del turisme rural a Catalunya, Espanya i Portugal" [16 de desembre].

2000

651. Jordi SARGATAL: "La protecció de la natura a Catalunya i la Fundació Territori i Paisatge" [27 de gener].

652. Jordi SABATER: "Etoecologia de la selva equatorial africana" [23 de febrer].

653. Joan TORT i Jaume BUSQUETS: "De rerepaís barceloní a punt neuràlgic de la regió metropolitana", descoberta urbana [Sant Cugat del Vallès, 4 de març].

654. Sandra BALCELLS: "La desintegració de Iugoslàvia; els casos de Croàcia i Bòsnia"; cicle *Una mirada sobre els Balcans* [1 de març].

655. Sandra BALCELLS: "Les conseqüències del conflicte iugoslau a Sèrbia -Montenegro i Kosovo"; cicle *Una mirada sobre els Balcans* [8 de març].

656. Pedro GONZÁLEZ-ARROYO: "Bajo el recuerdo de Saladino. Los curdos: ¿un pueblo sin estado?" [23 de març].

Sortides · 38

Congostos de Mont-rebei i de Terradets, i la vall d'Àger

Jesús BURGUEÑO, Joaquim CABEZA i Narcís RUCABADO: Aspectes físics i humans.

[2000 · 8 d'abril]

657. Philippe ROUDIÉ: "Viticulture mondiale au début du 21ème siècle" [27 d'abril].

658. Joandomènec ROS: "Per què ens cal una concepció galileana i 'consilient' del món?"; cicle *La Geografia i els reptes del present* [3 de maig].

659. Norbert BILBENY: "Vers la integració del coneixement. Una perspectiva filosòfica"; cicle *La Geografia i els reptes del present* [10 de maig].

660. Joan GANAU i Jordi MARTÍ i HENNEBERG: "Centre neuràlgic de les Terres de Ponent"; descoberta urbana [Lleida, 13 de maig].

661. Jordi MARTÍ i HENNEBERG i Francesc NADAL: "Expansió vitivinícola i colonització: el cas de Raimat (1914-1939)" [17 de maig].

662. Joan Pere GENSANE: "Perspectives aplicades de la Geografia. Una visió pluridisciplinària"; cicle *La Geografia i els reptes del present* [24 de maig].

663. Fermín RODRÍGUEZ: "Explorando nuevas posibilidades en planificación y desarrollo territorial"; cicle *La Geografia i els reptes del present* [31 de maig].

664. Tomàs VIDAL: "La rica cartografia de l'illa de Menorca" [1 de juny].

665. Jacqueline BONNAMOUR: "Au soleil et à l'ombre de la Politique Agricole Commune. La France rurale" [28 de setembre].

666. Antonio GÓMEZ ORTIZ, Jaume LLOBET, Enric LLUCH i Francesc ROMA: "Presentació del llibre *Salvador Llobet i Reverter: la Geografia, entre ciència i passió*" [24 d'octubre].

667. Pau ALEGRE, Jaume MIRANDA, Antoni ROCA i Carme MONTANER: "Presentació del llibre *Mapes i cartògrafs a la Catalunya contemporània (1833-1941)*" [9 de novembre].

668. Joan FERNÁNDEZ: "L'agonia d'un delta"; descoberta urbana [el Prat de Llobregat, 18 de novembre].

669. Joaquim M. PUIGVERT: "Església i territori a la Catalunya contemporània" [22 de novembre].

670. Alain ALCOUFFE: "Cultura occitana e devolopament economic"; *Eurocongrés 2000 dels espais occitans i catalans* [13 de desembre].

671. Jordi SABATER: "L'Àfrica subsahariana. L'entorn i els homes"; curset en diverses sessions [20 de desembre i 17 de gener 2001].

2001

672. Jean-Claude JUAN: "L'Occitanie, territoire écartelé par les stratégies des grandes métropoles sud-européennes"; *Eurocongrés 2000 dels espais occitans i catalans* [24 de gener].

673. Rubén C. LOIS: "Nuevas realidades territoriales en Galicia" [21 de febrer].

674. Isabel PUJADAS: "La població del món després dels 2000: tendències i prospectives"; cicle *La població del món després de 2000: cap a la globalització de la transició demogràfica* [7 de març].

675. Cristina LÒPEZ: "Transició demogràfica i societats desenvolupades: les noves dinàmiques

demogràfiques i familiars"; cicle *La població del món després de 2000: cap a la globalització de la transició demogràfica* [7 de març].

676. Dolores SÁNCHEZ AGUILERA: "Els països en vies de desenvolupament: els protagonistes del canvi demogràfic del s. XXI"; cicle *La població del món després de 2000: cap a la globalització de la transició demogràfica* [8 de març].

677. Arlinda GARCÍA COLL: "Les migracions internacionals: les tendències del passat i les noves trajectòries"; cicle *La població del món després de 2000: cap a la globalització de la transició demogràfica* [8 de març].

678. Juan José MOLINA i Joan TORT: "La necessària 'reinvenció' del Vallès. El cas de la Garriga", descoberta urbana [la Garriga, 10 de març].

679. Miquel ROCA i JUNYENT: "Informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya" [16 de març].

680. Janice MONK: "Teaching the 'Other': linking knowledge, emotion and action in geographic education" [26 de març].

Sortides · 39

Manresa i el Pla de Bages

Jordi LUDEVID: Valorització i dinamització dels recursos paisatgístics del Pla de Bages · Francesc MESTRES: Els canvis urbanístics de Manresa · Jordi VALLS: Manresa i el repte del nou segle.

[2001 · 31 de març]

681. Francesc RELAÑO: "Mapamundis Catalans: una tradició cartogràfica desapercebuda" [25 d'abril].

682. Alba CABALLÉ: "L'oferta de turisme rural a la Catalunya del segle XXI. Antecedents, situació actual i reptes de futur"; cicle *Turisme rural i desenvolupament local a Catalunya* [abril].

683. Montserrat FERRER: "Propostes turístiques a la Seu d'Urgell"; cicle *Turisme rural i desenvolupament local a Catalunya* [abril].

684. Marta PALLARÈS: "Projectes de dinamització turística a la Vall de Tuixent-la Vansa (Alt Urgell)"; cicle *Turisme rural i desenvolupament local a Catalunya* [abril].

685. Alba CABALLÉ: "La gestió del turisme rural en l'àmbit provincial: el Programa Barcelona Agroturisme Total"; cicle *Turisme rural i desenvolupament local a Catalunya* [abril].

686. Concepción CAMARERO BULLÓN: "Conflictividad y fiabilidad geográfica y fiscal del Catastro de Ensenada" [16 de maig].

687. Ramon BOTER DE PALAU: "Mataró. Una ciutat emergent a l'angle nord-est de la regió metropolitana"; descoberta urbana [Mataró, 19 de maig].

688. David SAURÍ: "Natura, cultura i Geografia del món de les rieres mediterrànies", dins les Jornades IEC sobre l'Aigua i el Medi [31 de maig].

689. Jordi BORJA: "Espai públic i fer ciutat" [13 de juny].

Sortides · 40

La Vall Fosca i estany Gento

Francesc NADAL: De l'aprofitament hidroelèctric al turisme.

[2001 · 6 i 7 de juliol]

690. Josep OLIVERAS: "Dividir, organitzar i administrar el territori" [10 d'octubre].

691. Joan VILAGRASA i Joan NOGUÉ: "Presentació del llibre *Transformacions territorials a Catalunya (segles XIX i XX)*" [7 de novembre].

Sortides · 41

Tortosa

Francesc PERALTA: La revisió del Pla General de Tortosa · Josep Ll. GUINOVART: El patrimoni arquitectònic tortosí · Alfons GARCIA: L'expansió de la ciutat contemporània · Josep M. FRANQUET: El paper futur de les terres de l'Ebre · Joan SABATÉ: Tortosa: estratègies de futur.

[2001 · 10 de novembre]

692. Dina VAIOU: "Milestones in the urban history of Athens" [21 de novembre].

693. Joan NOGUÉ i M. Dolors GARCIA RAMON: "Presentació del seminari *Geografies dissidents*" [Girona, 30 de novembre].

694. Perla B. ZUSMAN: "Geografies dissidents. L'estat de la qüestió"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 30 de novembre].

695. Claudio MINCA: "Més enllà del postmodernisme: Viatges a través de la paradoxa moderna"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 30 de novembre].

696. James SIDAWAY: "L'emergència de la Geografia del desenvolupament en l'època postcolonial"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 30 de novembre].

697. Janet TOWNSEND: "Feminismes, geògrafes feministes i la revifalla de la geografia crítica"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 30 de novembre].

698. Xosé SANTOS: "Espais dissidents en els processos d'organització territorial: Globalització o antiglobalització?"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 30 de novembre].

699. José Antonio SEGRELLES: "Luces y sombras de la geografia aplicada"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 1 de desembre].

700. Josefina GÓMEZ MENDOZA: "Disidencia y geografía en España"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 1 de desembre].

701. M. Dolors GARCIA RAMON, Joan NOGUÉ, Josepa BRU, Abel ALBET, Claudio MINCA, Enric MENDIZÀBAL: Taula rodona, "Dissidències, dissidents"; seminari *Geografies dissidents* [Girona, 1 de desembre].

702. Ramon J. BATALLA: "Reptes actuals de la recerca i de la gestió fluvial a Catalunya" [4 de desembre].

703. Jordi MARTÍ i HENNEBERG, Santos CASADO i Jaume PORTA: "Cinquantè aniversari del traspàs d'Emili Huguet del Villar (1871-1951)", coorganitzat amb la Institució Catalana d'Història Natural i la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica [11 de desembre].

2002

704. Wolfgang SCHARFE: "The *Deutsche Heereskarte von Spanien* (1940-1944)" [23 de gener].

705. Marc LORCA, Marc CASTELLNOU, Xavier CASTRO i Xavier ÚBEDA: "Els incendis forestals a Catalunya. Prevenció i recerca"; curset en diverses sessions [febrer].

706. Gema MARTÍN MUÑOZ: "Estado-nación e identidad en el mundo musulmán" [26 de febrer].

707. Joaquim SOLÉ i VILANOVA: "Mobilitat geogràfica dels ciutadans i finances locals" [13 de març].

708. Katsuyuki TAKENAKA: "Lenguas y dialectos en la institucionalización del japonés moderno" [20 de març].

Sortides · 42

Les altres comarques: **Collsacabra**

Anna BORBONET va guiar la caminada Tavertet - Rupit · Jaume FONT: Un tomb per la comarca en autocar · Jesús BURGUEÑO: Les altres comarques: Collsacabra.

[2002 · 13 d'abril]

709. Carles CARRERAS: "Sao Paulo, metròpolis fragmentada" [18 d'abril].

710. Jordi SABATER: "Apunts sobre la singularitat geogràfica dels continent africà"; cicle *Interrogants sobre l'Àfrica* [abril].

711. Bru ROVIRA: "El negoci de la guerra"; cicle *Interrogants sobre l'Àfrica* [abril].

712. Ferran INIESTA: "Tradició i modernitat a l'Àfrica"; cicle: *Interrogants sobre l'Àfrica* [abril].

713. Alfred BOSCH: "Àfrica, pobra o empobrida?"; cicle *Interrogants sobre l'Àfrica* [abril].

714. Edmundo SEPA: "La diversitat d'espais i territoris africans"; cicle *Interrogants sobre l'Àfrica* [abril].

715. Andrew M. KIRBY: "The social and political outcomes of a globalized property market" [16 de maig].

716. Ramon GRAU: "L'autognosi catalana i els projectes per a Barcelona. Una crònica d'esperances i de temors" [12 de juny].

717. Jesús BURGUEÑO, Francesc NADAL, Joaquim CLUSA i Montserrat CUXART: "Recordança de Lluís Casassas en motiu del desè aniversari del seu traspàs" [9 d'octubre].

718. Joan Manuel SORIANO, David MOLINA: "Resposta dels sòls a l'abandonament de la muntanya: el Pirineu català", dins les Jornades IEC sobre La terra i el medi [10 d'octubre].

719. Claudia PEDONE: "Les migracions internacionals des de la perspectiva d'Amèrica Llatina"; curset en diverses sessions [novembre].

720. Ricardo MÉNDEZ: "Innovación y redes de cooperación para el desarrollo territorial" [21 de novembre].

Sortides · 43

Les altres comarques: **Moianès**

Jesús BURGUEÑO: Les altres comarques: Moianès · Jordi CORTÈS: L'Estany i Santa Maria · Roser SERRA: Els conangles i el castell de Calders · Jaume CLARÀ: Els referents històrics de la vila de Moià · Josep MONTRÀS: Evolució i perspectives del Moianès · Marta PURTÍ: El Consorci del Moianès.

[2002 · 26 d'octubre]

721. Carme BELLET: "Dinàmiques urbanes i espais comercials. El cas de Lleida" [11 de desembre].

2003

722. Salvador TARRAGÓ, Carme MONTANER i Jesús BURGUEÑO: "Presentació del llibre *Atles de les viles, ciutats i territoris de Lleida*" [15 de gener].

723. Montserrat SALVÀ: "La biodiversitat a la vall de Fuirosos (Montnegre-Corredor)" [22 de gener].

724. Juan PIQUERAS: "Evolución reciente del sector vitivinícola en España: 1990-2002" [20 de febrer].

725. Salvador TARRAGÓ: "Ciutat i territori: entorn del pensament geogràfic d'Ildefons Cerdà"; curset en diverses sessions [febrer i març].

726. Jean-Robert PITTE: "Bordeaux- Bourgogne: deux civilisations du vin" [19 de març].

727. Pilar RIERA: "Dakar: el creixement fragmentat d'una metròpolis" [10 d'abril].

Sortides · 44

Canal d'Urgell

Ramon M. GUIU: L'Urgell i la dessecació de l'estany d'Ivars · Miguel VAREA: Les dimensions de futur del Canal d'Urgell · Josep M. MASSANA: La Casa de Comportes del Canal · Joan MARTÍ: L'aqüeducte d'Agramunt · Jaume MATEU i GIRAL: Els Girona, la Torre del Remei i el Canal d'Urgell.

[2003 · 26 d'abril]

728. Tovi FENSTER: "Separated space-shared spaces in Jerusalem today" [7 de maig].

Sortides · 45

Singladura de cabotatge
del Llobregat al Besòs

Organitzada per Xavier ARNAU, amb la col·laboració de la Confraria dels Germans de la Costa.

[2003 · 24 de maig]

Sortides · 46

Els Ports de Tortosa

Jesús BURGUEÑO va guiar i comentar la travessa pel Parc Natural.

[2003 · 13 i 14 de juny]

729. Oriol NEL·LO: "Els conflictes territorials a Catalunya. Llocs, oportunitats i polítiques" [17 de juny].

730. Doreen MASSEY: "Lugar, identidad y geografías de responsabilidad en un mundo en proceso de globalización" [26 de setembre].

Sortides · 47

Les altres comarques: **la Selva Marítima**

Josep SABANYÀ: El castell d'Hostalric · Antoni REYES, Juli VALDUNCIEL i COLL i Isidre SERRA: Blanes, ahir i avui · Quim VALLS: Blanes: projectes urbanístics · Josep M. CROSAS, Josep M. JOHER, Jesús RODRÍGUEZ, Climent POLLS i Jesús BURGUEÑO: Les altres comarques i la Selva Marítima: taula rodona i debat.

[2003 · 25 d'octubre]

731. Josep M. RABELLA: "Mapes i teoria de la comunicació" i "Una visió crítica de la cartografia a l'era dels poders mediàtics"; curset en dues sessions [16 i 23 d'octubre].

732. Daniel W. GADE: "Geografía histórica de la vitivinicultura andina" [12 de novembre].

733. Jaume FONT: "El col·lapse infraestructural de Catalunya: causes i conseqüències" [10 de desembre].

2004

734. Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA: "Els Pirineus: Geografia de la circulació i política de transports" [14 de gener].

735. Pilar BENEJAM i Roser BATLLORI: "La renovació didàctica de la Geografia a l'ensenyament secundari"; curset en tres sessions [20, 22 i 27 de gener].

736. Enric MENDIZÀBAL, José Luis URTEAGA, Jordi NADAL, Josep M. BENAÜL: "Presentació del llibre *Atles de la industrialización de España (1750-2000)*" [18 de febrer].

737. Ana OLIVERA: "Barreras urbanísticas y arquitectónicas: una perspectiva desde la Geografía social urbana" [26 de febrer].

738. Rufí CERDAN: "Endreçar el territori per combatre els incendis", dins les Jornades IEC sobre el foc i el medi [1 de març].

739. Onofre RULLAN: "La construcció territorial de Mallorca" [24 de març].

Sortides · 48

L'Alt Empordà

Sebastià DELCLÓS: L'Empordà des de les sitges Senillosa · Anna ALBÓ: El paratge natural del Montgrí i la urbanització de Cala Montgó · Anna ALBÓ, Carles VALLÈS, Josep SIURANA i Jesús BURGUEÑO: Salvem l'Empordà: debat al Museu del Joguet de Figueres · Organitzada i guiada per l'associació *Salvem d'Empordà*.

[2004 · 24 d'abril]

740. David SLATER: "Euroamericanismo y cuestiones postcoloniales" [29 d'abril].

Sortides · 49

Beret i Montgarri

Enric MENDIZÀBAL i RIERA i Joan Manuel SORIANO i LÓPEZ van guiar la caminada.

[2004 · 11 i 12 de juny]

741. Joan F. MATEU: "Un segle de projectes de transvasament de l'Ebre al País Valencià" [22 de juny].

742. Lluís RIUDOR: "De la Rambla al Nil: els viatgers catalans" [19 d'octubre].

Sortides · 50

Les altres comarques: **la Vall de Camprodon**

Marta VIDAL, Esteve PUJOL i Joan VILA van guiar la sortida · Núria MAYÀ, Esteve PUJOL, Toni SURIÑACH, Marta VIDAL, Joan VILA i Jesús BURGUEÑO: Les altres comarques i la Vall de Camprodon: taula rodona i debat.

[2004 · 23 d'octubre]

743. Joan TORT, Jaume BUSQUETS, Jordi ÚBEDA, Ernest COSTA, Teresa FRANQUESA, Narcís CASTANYER: "Presentació de la col·lecció *Descoberta*"[28 d'octubre].

744. Conxa ADELL, Josep M. DOMÈNECH i FARGAS: "La Biblioteca Josep M. Domènech"; visita comentada [Terrassa, 6 de novembre].

745. Carlos TAIBO: "Europa Central y Oriental: conflictos olvidados y tercermundización"; curset en dues sessions [novembre].

746. Michael SOLEM: "Internationalization in Geography Education" [10 de novembre].

747. Antonio GÓMEZ ORTIZ: "El paisaje glacial de Sierra Nevada"[17 de novembre].

748. Mike A. CRANG: "World wide cities: information, space and urban life" [16 de desembre].

2005

749. M. Àngels ALIÓ: "Una altra visió sobre les relacions entre la societat i la natura. Resultats i perspectives des d'una recerca participativa sobre el planejament ambiental" [25 de gener].

750. Javier MARTÍN VIDE: "Aproximaciones transversales sobre el cambio climático", dins les Jornades IEC: l'Aire i el Medi [23 de febrer].

751. Carme MIRALLES: "Mobilitat i ciutat"[24 de febrer].

752. Anna RIBAS: "Natura i història en la creació dels "Paisatges de l'aigua" a l'Alt Empordà" [14 de març].

753. Ninna Gunnerud BERG: "Norwegian country-sides" [14 d'abril].

Sortides · 51

Torroella i el massís del Montgrí

Organitzada amb Can Quintana, centre cultural de la Mediterrània, amb la participació d'Antoni ROVIRAS, Lluís COSTA i Jesús BURGUEÑO.

[2005 · 16 d'abril]

754. Carles CARRERAS, Elisabet ROSA i Isabel TICÓ: "Presentació de l'*Atles comercial de Barcelona*" [2 de maig].

755. Jaume MATEU: "La creativitat des de la perspectiva de la Geografia. La creativa construcció del territori regat pels canals d'Urgell"; curset en dues sessions [maig].

756. Helena ESTALELLA i Jaume TORRAS: "Sessió d'homenatge a Pierre Vilar", coorganitzada amb la Societat Catalana d'Estudis Històrics [19 de maig].

Sortides · 52

II Singladura de Cabotatge: **de Tarragona al Garraf**

Organitzada per Xavier ARNAU, amb la col·laboració de la Confraria dels Germans de la Costa i la Nació Marítima.

[2005 · 28 de maig]

Sortides · 53

La Via Verda de la Terra Alta i el Baix Ebre

Una passejada amb bicicleta des d'Horta de Sant Joan fins a Xerta organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO · Visita al celler cooperatiu del Pinell de Brai guiada i comentada per Teresa ROSSELLÓ.

[2005 · 11 de juny]

757. Girolamo CUSIMANO: "Le nuove geografie della vite e del vino in Sicilia" [16 de juny].

758. Joan NOGUÉ: "Paisatge i identitat territorial en un context de globalització" [5 d'octubre].

Sortides · 54

Les altres comarques: **El Lluçanès**

Guiada i comentada per Jordi CORTÈS · Francesc NADAL: "El Plano geométrico estadístico del distrito municipal de San Feliu Sacerra (1863)"· Dolors HERMS: "Els elements artístics de la canònica agustiniana de Santa Maria de Lluçà i del seu claustre"· Felip SOLDEVILA: "La història dels retaules barrocs i neoclàssics de la parròquia de Sant Boi de Lluçanès"· Ramon SOLÉ, Lluís VILA, Montse BARNIOL i Jesús BURGUEÑO varen mantenir un col·loqui sobre "Les altres comarques: el cas del Lluçanès" a l'ajuntament d'Olost.

[2005 · 22 d'octubre]

759. Diana LIVERMAN: "Critical Geographies of the New Carbon Industry" [10 de novembre].

760. Mª Teresa VICENTE: "Eliseo Reclus: compromiso social y libertad científica en el siglo XIX para el siglo XXI"; cicle *Ciència i compromís social: Elisée Reclus (1830- 1905) i la Geografia de la llibertat* [2 de novembre].

761. Eduard MASJUAN: "Elisée Reclus i la nova cultura de la Naturalesa en els medis obrers de 1900 a 1936"; cicle *Ciència i compromís social: Elisée Reclus (1830- 1905) i la Geografia de la llibertat* [16 de novembre].

762. Philippe PELLETIER: "Orient-Occident, la grande séparation vue pas Elisée Reclus"; cicle *Ciència i compromís social: Elisée Reclus (1830-1905) i la Geografia de la llibertat* [23 de novembre].

763. Álvaro GIRÓN: "Elisée Reclus y Piotr Kropotkin: amistad, ciencia y anarquía"; cicle *Ciència i compromís social: Elisée Reclus (1830- 1905) i la Geografia de la llibertat* [30 de novembre].

764. Jordi BORJA, Josep M. MONTANER i Horacio CAPEL: "Presentació del llibre *El modelo Barcelona: un examen crítico*" [14 de desembre].

765. Brad EPPS: "Els llocs d'enlloc: aspiracions utòpiques i limitacions materials del Pla Cerdà" [15 de desembre].

2006

766. Pedro REQUES VELASCO: "Universidad y territorio en España" [26 de gener].

767. Lourdes BENERIA: "Globalització, mercats de treball i la transformació del rol de les dones", conferència inaugural del seminari internacional *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [22 de febrer].

768. Mariama AWUMBILA: "Developments in Gender and Geography in Africa"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

769. Elisabeth BUEHLER: "From 'Migration of the Women from Mountain Areas' to 'Gender and Sustainable Development': Dynamics in the Field of Gender and Geography in Switzerland and in the German-speaking Context"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

770. Altha CRAVEY: "Investigaciones feministas recientes en la Geografía estadounidense"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

771. Dominique CRETON: "Gender Issues in French Geography: Trendy Phenomenon or Real Change?"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

772. Shirlena HUANG i Brenda YEOH: "Placing 'Gender' in 'Geography' across Southeast Asia"; seminari: *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

773. Diana LAN i Susana María VELEDA da SILVA: "La Geografía del género en América Latina, un estado de la cuestión"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestio- nant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

774. Jo LITTLE: "Gender and Geography: developments in the UK 1980-2006"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

775. Janice MONK: "Engendering geographies: connecting People, places and Ideas"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

776. Nazmiye ÖZGÜÇ: "Gender representation in academic geography in Turkey"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

777. Anna ORTIZ, M. Dolors GARCIA RAMON, Mireia BAYLINA, Maria PRATS i Antoni F. TULLA: "*Generizando* la Geografía española: un balance con más luces que sombras"; seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

778. Joos DROOGLEEVER, Tovi FENSTER, Janet MOMSEN, Saraswati RAJU, Ana SABATÉ i Dina VAIOU: "Sharing Experiences and designing Future Strategies"; taula rodona del seminari *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [febrer].

779. Jaume MIRANDA i Oriol NEL·LO: "Presentació de la nova *Llei de la Informació Geogràfica i de l'Institut Cartogràfic de Catalunya*", en sessió coorganitzada amb la Societat Catalana d'Ordenació del Territori [14 de març].

780. Josep M. PANAREDA: "Canvis en els rius mediterranis de Catalunya en els darrers segles" [22 de març].

Sortides · 55

Mont-roig del Camp
a l'encalç del paisatge de Joan Miró

Organitzada amb el Centre Miró de Mont-roig, sota el guiatge de Josep Miquel MARTÍ ROM, Juan M. GARCÍA FERRER i Jesús BURGUEÑO.

[2006 · 22 d'abril]

781. Eugenio L. BURRIEL de ORUETA: "La Geografía universitaria española ante el reto del Espacio Europeo de Educación Superior" [27 d'abril].

782. Bru ROVIRA, Enric LLUCH, Montserrat SUNYER, Montserrat GALERA, Ignasi RIERA i Joan TORT: "125è aniversari del naixement de Pau Vila. Acte de recordança" [11 de maig].

783. Ignasi ALDOMÀ: "El regadiu davant la nova cultura de l'aigua. El cas del canal Segarra-Garrigues" [17 de maig].

Sortides · 56

Pla de Busa i la Vall d'Ora

Guiada i comentada per Jesús BURGUEÑO.

[2006 · 10 de juny]

784. Àngels PASCUAL i de SANS: "Mobilitat i permanència: un binomi universal vist i viscut des de Catalunya" [14 de juny].

785. Sergi CANTÓ, Mita CASTAÑER, Jordi LUDEVID, Carme MIRALLES, Joan NOGUÉ i Pilar RIERA: "Acte de presentació del *Manifest per a una nova cultura del territori*" [5 d'octubre].

786. Matthew H. EDNEY: "Mapping Empires, Mapping Bodies: Reflections on the Uses and Abuses of Cartography" [17 d'octubre].

787. Francesc NADAL, Jaume VALLET, Vicenç CAPDEVILA, Joan TORT i Albert SERRATOSA: "Presentació del llibre *Més enllà de l'urbanisme*" [26 d'octubre].

Sortides · 57

Les altres comarques: **l'Alta Segarra**

Guiada i comentada per Jesús BURGUEÑO · Ramon COSTA: "Visita al Museu Municipal 'Josep Castellà i Real', dels Prats de Rei"· Mercè VALLS: "Un tomb per Torà"· COBERÓ, M.: "una passejada per Calaf"· Mercè VALLS, M. Antònia TRULLÀS, Francesc DUOCASTELLA, Joan GRAELLS i Jesús BURGUEÑO varen mantenir un col·loqui sobre "Les altres comarques: el cas de l'Alta Segarra" a l'ajuntament de Calaf.

[2006 · 28 d'octubre]

788. Isabel PUJADAS: "Mobilitat residencial i expansió de l'urbanisme dispers a la Regió Metropolitana de Barcelona: de l'anàlisi macro a l'anàlisi micro" [15 de novembre].

789. Joan TORT: "Presentació de la projecció de la pel·lícula *The three burials of Melquiades Estrada*" dirigida per Tommy Lee Jones (2005); cicle de *Cinema i Geografia* [23 de novembre].

790. Céline ROZENBLAT: "La position des villes méditerranéennes dans les villes européennes et dans les villes mondiales" [14 de desembre].

2007

791. Santiago ROQUER: "Els programes de desenvolupament rural a Catalunya: la iniciativa LEADER i el programa PRODER" [20 de febrer].

792. Montserrat TURA, M. Dolors GARCIA RAMON, Salvador VIVES, Joan NOGUÉ i Joan ROMERO: "Presentació del llibre *Las otras geografías*" [21 de febrer].

793. M. Carme MONTANER, Francesc NADAL i Luis URTEAGA: "Els mapes en la guerra civil 1936-1939"; visita guiada a l'exposició instal·lada a l'ICC [Barcelona, 10 de març].

794. Fernando ARROYO ILERA: "La regulación hidrológica de la Península Ibérica: capital, tecnología y territorio" [14 de març].

Sortides · 58

El paisatge de la vinya al Bages

Llorenç FERRER i ALÒS: "Les tines de la vall del Flequer"· Dolors VILAMITJANA: "Una visita a Can Roqueta d'Avinyó"· Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO.

[2007 · 24 de març]

795. Francesc LÓPEZ PALOMEQUE: "L'expansió del turisme urbà: Barcelona com paradigma" [19 d'abril].

796. Rafael ARGULLOL: "El viatge com a vida multiplicada"; cicle *La Geografia i la història dels viatges* [abril - maig].

797. Rafael M. MÉRIDA: "Geografías sexuales de un Nuevo Mundo"; cicle *La Geografia i la història dels viatges* [abril - maig].

798. Isabel SOLER: "Una forma de pera molt cristiana o dos viatges a Orient"; cicle *La Geografia i la història dels viatges* [abril - maig].

799. Juan PIMENTEL: "Testimonio y autoría del mundo: viajeros, poetas y ladrones"; cicle *La Geografia i la història dels viatges* [abril - maig].

800. Pep BERNADAS: "Viatges per a la gent que viatja a partir de la Llibreria Altaïr"; cicle *La Geografia i la història dels viatges* [abril - maig].

Sortides · 59

Serra de Llaberia i mola de Colldejou

Guiada i comentada per Jesús BURGUEÑO.

[2007 · 19 de maig]

801. Enric MENDIZÀBAL: "Paisatges culturals de Catalunya" [23 de maig].

802. Francesc NADAL, Joan VILÀ-VALENTÍ, M. Dolors GARCIA RAMON, Oriol NEL·LO, Abel ALBET i Enric LLUCH: "Presentació del llibre *Enric Lluch i Martín: l'obra escrita*" [28 de maig].

803. Joan VILÀ-VALENTÍ: "Presentació de l'opuscle *Pau Vila i Dinarès. Semblança biogràfica*"; sessió de cloenda del 125 aniversari del naixement de Pau Vila [6 de juny].

804. Joan ROMERO: "Sobre la eficacia de un estado compuesto y plurinacional. Agenda (im) posible desde la Geografia política" [14 de juny].

805. Enric ARGULLOL: "Vers un nou model d'organització territorial de Catalunya. L'encaix jurídic de les vegueries" [3 d'octubre].

Sortides · 60

Les altres comarques: **la Baixa Segarra**

Guiada i comentada per Jesús BURGUEÑO i Josep M. CARRERAS · Valentí GUAL i Àngel RODRÍGUEZ van guiar la Visita a Conesa · Josep M. CARRERAS, Santiago BERENGUER, Josep BERGADÀ, Ramon BORRÀS i Sílvia POMÉS varen mantenir un debat sobre "La Baixa Segarra, una altra comarca", amb Jesús BURGUEÑO com a moderador, al castell de Santa Coloma.

[2007 · 27 d'octubre]

806. Mariano BARRIENDOS: "Els riscos climàtics en perspectiva històrica. Singularitat i aplicabilitat de la informació climàtica continguda en arxius històrics" [6 de novembre].

807. M. Carme MONTANER, Francesc NADAL, Josep OLIVERAS i José Luis URTEAGA: "Presentació del llibre *Vigilia colonial. Cartógrafos militares españoles en Marruecos (1882-1912)*" [20 de novembre].

808. Llorenç FERRER: "El paisatge rural del Bages" [11 de desembre].

2008

809. Anna CABRÉ: "El sistema català de reproducció: nova temporada" [16 de gener].

810. M. Jesús LLUELLES: "La transformació econòmica d'Andorra durant el segle xx" [27 de febrer].

811. Gabriel BORRÀS i Ignasi ALDOMÀ: "Presentació del llibre *La lluita per l'aigua a Catalunya. De l'ús i l'abús a la gestió integral (1900-2007)*" [20 de febrer].

812. Nacima BARON-YELLES i Salvador ANTON: "Presentació del llibre *The Global Theme Park Industry*" [5 de març].

813. Judit TIMAR: "Geographical scales of uneven development in post-socialist Hungary" [26 de març].

Sortides · 61

El front del Segre

un espai per a la memòria històrica

Explicacions de Pol GALITÓ · Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO.

[2008 · 5 d'abril]

814. Salvador GINER, Francesc NADAL, Josep GONZÀLEZ-AGÀPITO i Oriol NEL·LO: "Sessió inaugural del *Segon Congrés Català de Geografia*"[29 de maig].

815. Vicenç M. ROSSELLÓ: "Cartografia, paisatge i territori"; *Segon Congrés Català de Geografia*: ponències [29 de maig].

816. Josep M. RABELLA: "Cartografia, cultura i societat"; *Segon Congrés Català de Geografia*: ponències [29 de maig].

817. Luis URTEAGA: "Història de la cartografia"; *Segon Congrés Català de Geografia*: ponències [30 de maig].

818. Xavier PONS: "Cartografia i innovació"; *Segon Congrés Català de Geografia*: ponències [30 de maig].

819. Jaume MIRANDA i Oriol NEL·LO: "El marc institucional de la producció cartogràfica a Catalunya"; *Segon Congrés Català de Geografia*: conferència corporativa [30 de maig].

820. Mark MONMONIER: "Persuasive cartography in the era of Internet"; *Segon Congrés*

Català de Geografia: conferència de clausura [30 de maig].

821. Francesc NADAL, Joan VILÀ-VALENTÍ, Vicenç BIETE i M. Dolors GARCIA RAMON: "Sessió de clausura del *Segon Congrés Català de Geografia*"[30 de maig].

Sortides: 62

Vilanova i la Geltrú

Segon Congrés Català de Geografia

Isabel PLA: "Benvinguda a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer"· Montserrat COMAS: "Víctor Balaguer, el personatge i la biblioteca"· A. MOMPART i Jordi FERRER: "El plànol d'Eixample de Vilanova i la Geltrú de 1876"; van guiar la visita de la ciutat · Carme MONTANER i Annamaria CASASSAS: "La col·lecció cartogràfica de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer"· organitzada per Joan TORT.

[2008 · 31 de maig]

822. Núria BENACH: "La ciutat representada: de la Barcelona olímpica a la Barcelona turística" [16 d'abril]

823. Rafael MATA: "Conservación de la naturaleza, desarrollo territorial y campesinado en Bolivia. Estudio de casos" [17 de juny].

824. Juli ESTEBAN, Robert CASADEVALL, Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA, Pilar RIERA, Montserrat MERCADÉ i M. Carme MONTANER: "El paper de la Geografia en el Pla Territorial Metropolità", taula rodona coorganitzada amb la Delegació a Catalunya del Col·legi de Geògrafs i l'Associació de Geògrafs Professionals de Catalunya [19 de juny].

Sortides · 63

Una ascensió emblemàtica: **el Canigó**

Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO.

[2008 · 27 i 28 de juny]

825. David SERRAT: "La geomorfologia dels Pirineus: aportacions del Dr. Solé i la seva escola"; Joan VILÀ-VALENTÍ: "La personalitat humana i científica de Lluís Solé Sabarís"; Carmina VIRGILI va pronunciar unes paraules de record en l'acte de recordança del centenari del naixement de Lluís Solé Sabarís. [25 de setembre].

826. Fiona McKENZIE: "Ambiguous geographies of Australia"[9 d'octubre].

827. Joan VILÀ-VALENTÍ, Joaquim ALBAREDA, Joan NOGUÉ i M. Dolors GARCIA RAMON: "Presentació del llibre *Una mirada catalana a l'Àfrica. Viatgers i viatgeres dels segles XIX i XX (1859-1936)*" [15 d'octubre].

Sortides · 64

Les altres comarques: **la Vall de Ribes**

Guiada i comentada per Jesús BURGUEÑO · Miquel SITJAR, Montse BENADÉ, Marc PRAT i Jesús BURGUEÑO varen mantenir un col·loqui sobre "Les altres comarques: el cas de la Vall de Ribes" a l'Ajuntament de Ribes de Freser.

[2008 · 25 d'octubre]

828. Linda PEAKE: "Feminist and quantitative? Measuring the extent of domestic violence in Georgetown, Guyana" [11 de novembre].

829. Oriol NEL·LO, Francesc NADAL, Jaume MIRANDA, l'Hble. Sr. Cònsol General del Perú a Barcelona i els realitzadors del documental *La mirada d'un geògraf. Vida i viatges de Gonçal de Reparaz i Ruiz (1901-1984)*: Presentació celebrada a la seu de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) coorganitzat amb l'ICC i el Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya [27 de novembre].

830. Juliette VILA SINCLAIR-SPENCE: "La dimensió humana"; Joan VILÀ-VALENTÍ: "La dimensió científica"; Josep-Lluís CARODROVIRA: "La dimensió cívica de M-A. Vila"; acte de recordança de Marc-Aureli Vila [2 de desembre].

2009

831. Antoni F. TULLA: "Els estudis de Geografia a Catalunya en el marc de l'adaptació a l'Espai Europeu d'Educació Superior" [28 de gener].

832. Francesc NADAL, Jeroni MONER, Stephen JACOBSON, Raquel LACUESTA, Joaquim NADAL i Joaquim M. PUIGVERT: "Presentació del llibre *Josep Danés i Torras. Noucentisme i regionalisme arquitectònics*" [18 de febrer].

833. Assumpta LLEONART: "Toponímia recreativa: una visió diferent dels noms de lloc de Catalunya" [24 de febrer].

834. José Ignacio MURO: "Mediciones de fincas, planos geométricos y evaluación de la riqueza territorial en la provincia de Tarragona (1846-1892)" [17 de març].

Sortides · 65

Els nous atractius culturals de Lleida

Explicacions de Daniel PAÜL · Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO.

[2009 · 28 de març]

835. Joan Pere GENSANE: "Cap al sud amb el TGV. Nous reptes per a la Catalunya del Nord" [21 d'abril].

836. Luís OUTEIRO: "Directiva marc de l'aigua, nova cultura de l'aigua i participació social. Quin és el paper dels geògrafs?"; curset *Estudis recents en hidrologia fluvial i transport de sediment* [7 de maig].

837. Joaquim FARGUELL: "El treball de camp en l'estudi del transport de sediment"; curset *Estudis recents en hidrologia fluvial i transport de sediment* [7 de maig].

838. Joan ESTRANY: "Els balanços de sediment com a eines de gestió integral de les conques de drenatge"; curset *Estudis recents en hidrologia fluvial i transport de sediment* [14 de maig].

839. Damià VERICAT: "Rius i preses: una relació complexa"; curset *Estudis recents en hidrologia fluvial i transport de sediment* [14 de maig].

840. Enric MENDIZÀBAL, Joan Manuel SORIANO i Georges BERTRAND: "Presentació del llibre *Geografía del Medio Ambiente. El sistema GTP: Geosistema, Territorio y Paisaje*" [26 de maig].

841. Josefina GÓMEZ MENDOZA: "Lluís Solé i Sabarís y la Geografía española" [18 de juny].

Sortides · 66

La serra de Cardó

Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO.

[2009 · 6 i 7 de juny]

842. Ramon GRAU: "Contra l'esperit utòpic: Cerdà i el cas de Barcelona" [29 de setembre].

843. José Antonio RODRÍGUEZ: "El estudio del desierto: la cartografía del Sáhara Occidental" [22 d'octubre].

Sortides · 67

Les altres comarques: **el Baix Montseny**

Guiada i comentada per Jesús BURGUEÑO i Josep M. PANAREDA · Gemma FONT: "El castell de Montsoriu"· Josep M. ABRIL: "L'evolució urbana de Sant Celoni"· Josep M. LLESUY, Francesc DEULOFEU, Jordi MAS i Jesús BURGUEÑO varen mantenir un col·loqui sobre "Les altres comarques: el cas del Baix Montseny" a la Rectoria Vella de Sant Celoni.

[2009 · 24 d'octubre]

844. M. Carme MONTANER, Francesc NADAL, Antoni FURIÓ i Vicenç M. ROSSELLÓ: "Presentació del llibre *Cartografia històrica dels Països Catalans*" [27 d'octubre].

845. Francesc NADAL, Antoni F. TULLA, Carme TRILLA i Mariàngels TRÈMOLS: "Presentació del llibre *Guia per a la redacció d'una memòria social*" [3 de novembre].

846. Ray HUDSON: "The cost of globalization: producing new forms of risk to health and well-being" [19 de novembre].

847. José L. VILLANOVA: "La Sociedad Geográfica Comercial de Barcelona (1909-1927)" [17 de desembre].

2010

848. Francesc MAGRINYÀ: "Cerdà: 150 anys de modernitat"; visita guiada a l'exposició installada a les Drassanes [Barcelona, 16 de gener].

849. Montserrat PALLARÈS: "Com canviar quan els canvis són difícils? Avantatges i desa-

vantatges de la Barcelona competitiva des de l'economia simbòlica" [21 de gener].

850. Xavier ÚBEDA, Artemi CERDÀ i Jorge MATAIX-SOLERA: "Presentació dels llibres *Fire Effects on Soils and Restoration Strategies* i *Efectos de los incendios forestales sobre los suelos en España*" [4 de febrer].

851. Joan TORT: "El paisatge en Joan Maragall" [25 de febrer].

852. Albert ROVIRA: "Passat, present i futur del Delta de l'Ebre. Cap a una nova gestió de l'aigua i dels sediments" [11 de març].

853. Juan F. OJEDA: "El paisaje como realidad vivida: claves para una aproximación interdisciplinaria"; seminari en dues sessions [17 i 18 de març].

854. Josep HUGUET, Salvador GINER, Francesc NADAL, Josep OLIVERAS i Francesc LÓPEZ PALOMEQUE: "Presentació de l'*Atles del turisme a Catalunya. Mapa nacional de l'oferta i els productes turístics*" [13 d'abril].

855. Roland COURTOT: "Les dessins de terrain dans la géographie de l'École française (Paul Vidal de La Blache et Pierre Deffontaines)" [14 d'abril].

Sortides · 68

El Parc Fluvial del Llobregat

Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO.

[2010 · 17 d'abril]

856. Oriol NEL·LO: "Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus"; conferència inaugural del Col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

857. Sylvie CLARIMONT: "Les recompositions territoriales de part et autre des Pyrénées: comarcas et intercommunalité"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

858. Josep OLIVERAS: "Interessos locals i territori en la creació de les noves vegueries a Catalunya"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

859. Guillaume VERGNAUD: "En quête de territoires locaux intermédiaires: l'expérience des Pays en Rhône – Alpes et des comarques en Catalogne"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

860. Laia MOJICA i Jordi MARTÍ-HENNEBERG: "La formació de la xarxa ferroviària a l'espai França-Península Ibèrica (1850-2010) i la seva implicació en l'accessibilitat de les àrees urbanes"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

861. Emmanuelle BONERANDI-RICHARD: "Les territoires de la pauvreté en France: délimiter, mesurer, agir"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

862. Frédéric TESSON: ""Territoire"contre "réseau"dans le rapport spatial de l'acteur politique"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

863. Mariona TOMÀS: "Territoris i xarxes: la regió metropolitana de Barcelona"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

864. Josep-Antoni BÁGUENA: "Entre el pla i el programa. Acció de govern i reconfiguració territorial"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [19 d'abril].

865. Mita CASTAÑER: "L'Eurodistricte català transfronterer: creació del projecte i reestructuració territorial"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

866. Antoni DURÀ: "Arc Mediterrani i Cooperació Territorial, conceptes inseparables"; colloqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

867. Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA: "Estratègies nacionals en les comunicacions transpirinenques actuals"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

868. Alexis SANCHO i Joan TORT: "Ribagorça, la frontera inexistent?"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

869. Gemma MOLLEVÍ: "Les dinàmiques actuals a les regions mediterrànies frontereres"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

870. Ignasi ALDOMÀ: "Dels conflictes entre col·lectius d'usuaris al conflicte entre territoris. La crisi de la sequera a Barcelona 2008 i els transvasaments"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

871. Juan SEVILLA i Isabelle DEGRÉMONT: "Un regard français sur les Pyrénées aragonaises: l'influence de Franz Schrader a l'origine d'un processus de patrimonialisation"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

872. Jean-Baptiste MAUDET: "Tauromachies et dynamiques transfrontalières"; col·loqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

873. Claire GUIU: "Les Terres de l'Ebre: quines temporalitats de la construcció regional?"; colloqui Internacional *Les transformacions territorials a banda i banda dels Pirineus. Formes, lògiques i reptes* [20 d'abril].

874. Anna RIBAS: "Les inundacions a Catalunya. Problemes i gestió"; curset *Sequeres i inundacions* [6 de maig].

875. Carles BALASCH: "La reconstrucció de les riuades històriques. Millores en l'estimació de risc d'inundacions"; curset *Sequeres i inundacions* [6 de maig].

876. Mariano BARRIENDOS: "La sequera. Aspectes metodològics i resultats: el seu estudi preliminar"; curset *Sequeres i inundacions* [13 de maig].

877. Vicenç BIETE, Francesc NADAL, Joaquim CLUSA, Enric MENDIZÀBAL, Jesús BURGUEÑO, Enric BERTRAN i M. Dolors GARCIA RAMON: "Acte d'inauguració de la plaça Lluís Casassas i Simó de Barcelona"[5 de juny].

Sortides · 69

A la Cerdanya i el Conflent
amb el Petit Tren Groc

Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO i Daniel PAÜL · Enric BALAGUER va guiar la visita al poble i castell de Rià · Gil PLANAS va guiar la visita urbana de Vilafranca de Conflent . Joel MENÉ va guiar la visita a les fortaleses de Vilafranca de Conflent.

[2010 · 11 i 12 de juny]

878. Josep OLIVERAS: "De quan mestre Vila conegué el patró Blanchard i de les coses que succeïren" [15 de juny].

879. Marina LÓPEZ: "Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897"; visita guiada a l'exposició instal·lada al Tinell [Barcelona, 18 de setembre].

880. Jordi AUSÀS: "Vers una nova organització territorial de Catalunya. Les lleis de vegueries i de l'àrea metropolitana de Barcelona" [13 d'octubre].

881. Eugenio RUIZ de URRESTARAZU: "Euskal Herria ¿Un país virtual?" [21 d'octubre].

Sortides · 70

Les altres comarques: **el Segre Mitjà**

Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO · Manuel GABRIEL: "La col·legiata de Sant Pere de Ponts"· Jaume AYATS: "L'acústica de Santa Maria de Palau"· Anna BORBONET: "Els vestigis del passat de Rialb"· Josep M. SABARTÉS: "El santuari del Salgar"· Manuel GABRIEL, Ramon GIRIBET i Jesús BURGUEÑO varen mantenir un col·loqui sobre "Les altres comarques: el cas del Segre Mitjà" a la sala de plens de l'Ajuntament d'Artesa de Segre.

[2010 · 23 d'octubre]

882. Pau ALEGRE, Jesús BURGUEÑO, Jaume FELIU, Josep M. RABELLA i Francesc NADAL: Taula rodona sobre "L'ensenyament de la cartografia a les titulacions de Geografia de Catalunya" [Girona, 9 de novembre].

883. David PAVON: "Gran obra hidràulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià: dels projectes a les realitzacions (1850-1980)" [25 de novembre].

884. Rita GARDNER: "Geography in the 21st century – challenges, opportunities and the role of learned societies" [14 de desembre].

2011

885. Sergi SALADIÉ: "Els conflictes territorials del sistema elèctric a Catalunya" [18 de gener].

886. Francesca SEGURA: "La 'pantanada' de Tous 25 anys després. Lliçons d'un desastre" [17 de febrer].

887. Maria Dolors GARCIA RAMON, Núria BENACH i Abel ALBET: "Presentació del llibre *Edward W. Soja. La perspectiva postmoderna de un geógrafo radical*" [22 de febrer].

888. Iago OTERO: "Introducció al curset Manifestacions..."; curset *Manifestacions del canvi global a Catalunya* [10 de març]

889. Sònia SÀNCHEZ: "Canvi Global a la vall de Santa Fe (Montseny). Evolució dels usos i de les cobertes del sòl des de la perspectiva socioecològica"; curset *Manifestacions del canvi global a Catalunya* [17 de març].

890. Ansii PAASI: "Region in theory and practice" [23 de març].

891. Roser MANEJA i Diego VARGA: "L'Observatori de la Tordera: projecte i actualitat"; curset *Manifestacions del canvi global a Catalunya* [31 de març].

892. Martí BOADA: "La Vall d'Olzinelles"; sessió de camp del curset *Manifestacions del canvi global a Catalunya* [Sant Celoni, 2 d'abril].

Sortides · 71

La Ruta Verdagueriana a la Plana de Vic

Organitzada per M. Carme MONTANER · Guiada per Carme TORRENTS · Anna MALUQUER: "La poesia de Jacint Verdaguer a la Mare de Déu de la Damunt"· Carme MONTANER, Carme TORRENTS, Joan PUJOLAR i Carles BARONET varen mantenir un col·loqui sobre Espais escrits: Geografia, literatura i turisme a Folgueroles.

[2011 · 9 d'abril]

893. Gilles PALSKY: "Jacques Bertin et la réflexion théorique en cartographie. Mythologie et mystères de la sémiologie graphique" [12 d'abril].

894. Salvador GINER, Francesc NADAL, M. Dolors GARCIA RAMON, Maria de BOLÒS i Joan VILÀ-VALENTÍ: "Presentació de la reedició del *llibre El món rural a Catalunya*" [5 de maig].

895. Joan Albert LÓPEZ BUSTINS: "L'oscil·lació de la Mediterrània Occidental i la precipitació als Països Catalans"; curset *La variabilitat climàtica a la Península Ibèrica* [12 de maig].

896. Paulo PEREIRA da SILVA: "Extrems climàtics a la Península Ibèrica"; curset *La variabilitat climàtica a la Península Ibèrica* [12 de maig].

897. Marc J. PROHOM: "Incidència del vulcanisme en el clima. El cas de la Península Ibèrica"; curset *La variabilitat climàtica a la Península Ibèrica* [19 de maig].

898. Isabel CACHO: "Variabilitat climàtica passada a la Península Ibèrica, un relat d'arxius marins i terrestres"; curset *La variabilitat climàtica a la Península Ibèrica* [19 de maig].

899. María José PRADOS: "Naturbanización. Algunos ejemplos en áreas de montaña y periurbanas" [26 de maig].

900. Cristina MONTIEL, Marc CASTELLNOU i Albert BARTOLOMÉ: "Buenas prácticas de uso del fuego en Europa", i la presentació de la Fundació Pau Costa [1 de juny].

Sortides · 72

La via romana del Capsacosta

Organitzada i guiada per Francesc NADAL.

[2011 · 4 de juny]

901. Javier MARTÍN VIDE: "Los límites del planeta y el cambio climático" [15 de juny].

902. Jordi PRAT i Jorge LAGUNA: "Les obres del túnel del TGV a Barcelona, des de l'estació de la Sagrera fins a la de Sants"; visita guiada [16 de juny].

903. Maria Dolors GARCIA RAMON: "Un recorregut a través de la Geografia crítica: de la Geografia agrària a la Geografia del gènere"; acte de lliurament del Premio Internacional Geocrítica 2011 a la conferenciant [20 d'octubre].

904. Enric JULIANA: "Geografia política a Espanya" [25 d'octubre].

Sortides · 73

Cardona

La recuperació del patrimoni i la memòria històrica.

Organitzada per Mireia BAYLINA · Andreu GALERA: "Visita al castell i salines de Cardona"· Meritxell GISBERT: "Cartografia de Cardona: de la Guerra de Successió a la Guerra del Francès, 1717-1856".

[2011 · 29 d'octubre]

905. Josep PINTÓ, Lluís RIUDOR i Antoni CAMPOS: "La Geografia a l'accés a la Universitat", debat coordinat per Roser SERRA; seminari *Ensenyar Geografia a Secundària* [9 de novembre].

906. Asunción BLANCO, Jesús GRANADOS i Maria VILLANUEVA: "Perspectives, eines, recursos i xarxes en l'ensenyament de la Geografia", debat coordinat per Roser SERRA; seminari *Ensenyar Geografia a Secundària* [16 de novembre].

907. Artemi CERDÀ: "L'agricultura ecològica en el sistema agrari actual. Té futur?" [24 de novembre].

908. Jordi MARTÍ-HENNEBERG, Carles SUDRIÀ i Enric TELLO: "Presentació de la reedició del llibre *El valor geográfico de España* d'Emilio Huguet del Villar" [29 de novembre].

909. Josep L. PEÑA MONNÉ: "L'evolució del paisatge a l'Holocè superior: clima, acció antròpica" [15 de desembre].

2012

910. Joan ROCA: "Les ciutats, els museus de ciutat i la construcció d'Europa" [19 de gener].

911. Sonila PAPATHIMIU: "The demographic and economic development of Albania during and after the decline of communism (period 1945-1990)" [16 de febrer].

912. Claire HANCOCK: "Invisible Others: Muslims in European cities in the time of burqa ban" [12 d'abril].

913. Peter JACKSON: "Food Geographies in an Anxious Age" [19 d'abril].

914. João Carlos GARCIA: "Orlando Ribeiro (1911-1997): el Mediterráneo y el Atlántico" [2 de maig].

915. Joan NOGUÉ, Rafael MATA i Francesc M. MUÑOZ: ""Presentació del llibre *Urbanalización, paisajes comunes, lugares globales*" [3 de maig].

916. Manuel MOLLÁ: "El nuevo Madrid: infraestructuras contra naturaleza" [10 de maig].

917. Luís OUTEIRO: "La Geografia dels esports nàutics als Països Catalans", amb una sessió pràctica al Port Olímpic de Barcelona; curset *Geografia i esports d'aventura. Escenaris i dinàmiques* [17, i 19 de maig].

918. Alex MIGUEL: "Vies ferrades a Catalunya", amb una sessió pràctica al massís de Montserrat; curset *Geografia i esports d'aventura. Escenaris i dinàmiques* [17 i 26 de maig].

919. Carlos GUARDIA: "Introducció del curset Geografia i esports... "; curset *Geografia i esports d'aventura. Escenaris i dinàmiques* [17 de maig].

920. Enrique SERRANO: "Geomorfología de la Antártida marítima: permafrost y procesos periglaciares en ambientes desglaciados"; curset *L'Antàrtida i els geògrafs* [22 de maig].

921. Gonçalo VIEIRA: "Permafrost y cambios globales: la contribución de los geógrafos en la Antártida Marítima"; curset *L'Antàrtida i els geògrafs* [29 de maig].

922. Marc OLIVA: "Estudi dels processos geomorfològics freds a les muntanyes ibèriques i la seva traslació a l'Antàrtida" i "L'Antàrtida i l'Àrtic, dues realitats climàtiques contrastades"; curset *L'Antàrtida i els geògrafs* [29 de maig].

923. José Luis URTEAGA, Vicenç M. ROSSELLÓ i Jesús BURGUEÑO: "Presentació del llibre *Estadística Territorial de la Província de Barcelona*, de Pedro Moreno Ramírez (1858)" [7 de juny].

Sortides · 74

La vall Ferrera

De la coma de Burg al bosc de Virós. Organitzada i guiada per Albert PÈLACHS, amb la col·laboració de Lluís LLOBET.

[2012 · 15-16 de juny]

924. Enric TELLO i ARAGAY: "La transformació històrica del paisatge entre l'economia i ecologia: Podem posar a prova la hipòtesi de Margalef?" [19 de juny].

925. Richard PEET: "The radicalization of geography" [10 d'octubre].

926. Carme MONTANER: "Cartografies contemporànies. Dibuixant el pensament", visita guiada a l'exposició instal·lada al CaixaForum de Barcelona [20 d'octubre].

Sortides · 75

El Priorat perifèric: vinyes, mines i trinxeres

Organitzada i guiada per Josep OLIVERAS · Sergi SALADIÉ: "Presentació general de la comarca"· Anna ROVIRA: "El Celler cooperatiu de Capçanes"· Gemma BARCELÓ: "Les mines de plom de Bellmunt"· Francesc NADAL: "L'Observatori de la Batalla de l'Ebre".

[2012 · 27 d'octubre]

927. Francesco INDOVINA: "De la ciutat difusa a l'arxipèlag metropolità" [15 de novembre].

928. José Manuel BERMUDO i Horacio CAPEL: "Presentació de la nova edició del llibre *Filosofía y ciencia en la Geografía contemporánea. Una introducción a la geografía*" [22 de novembre].

929. Ramon J. PUJADES: "Els mapamundis en català de la baixa edat mitjana: orígens, característiques i difusió d'un nou patró cartogràfic" [18 de desembre].

2013

930. Ramon BARNADAS: "Fotògrafs viatgers (1890-1936). L'àlbum d'Ulisses"; visita guiada a l'exposició del Museu d'Història de Catalunya [Barcelona, 12 de gener].

931. Carlos VALCÁRCEL: "Allò que ens ha ensenyat la geolingüística" [17 de gener].

932. Jorge MATAIX-SOLERA: "Incendios forestales: pasos de acercamiento entre ciencia y gestión" [28 de febrer].

933. Jorge OLCINA CANTOS: "Riesgos climáticos y cambio climático en el litoral mediterráneo español: un escenario de incertidumbres" [28 de febrer].

934. Alessio SITRAN: "Recent developments of high-speed rail services in Italy: an analysis of major achievements and remaining weaknesses"; cicle de conferències *El Tren d'Alta Velocitat i la seva Intermodalitat en ciutats mitjanes*, celebrat a la seu de l'IEC, organitzada per la Universitat de Lleida amb la col·laboració de la SCG [11 de març].

935. Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA: "Alta velocitat ferroviària a França: regions i intermodalitat"; cicle de conferències *El Tren d'Alta Velocitat i la seva Intermodalitat en ciutats mitjanes*, celebrat a la seu de l'IEC, organitzada per la Universitat de Lleida amb la col·laboració de la SCG [12 de març].

936. Hans-Liudger DIENEL: "Connecting the High-speed train in German cities. Good practices of intermodality"; cicle de conferències *El Tren d'Alta Velocitat i la seva Intermodalitat en ciutats mitjanes*, celebrat a la seu de l'IEC, organitzada per la Universitat de Lleida amb la col·laboració de la SCG [13 de març].

937. José M. CORONADO i Maddi GARMENDIA: "Estaciones del AVE y ciudades: evaluando conexiones intermodales para los turistas"; cicle de conferències *El Tren d'Alta Velocitat i la seva Intermodalitat en ciutats mitjanes*, celebrat a la seu de l'IEC, organitzada per la Universitat de Lleida amb la col·laboració de la SCG [13 de març].

938. Roger W. VICKERMAN: "High-speed rail and regional development: the case of inter-

mediate stations"; cicle de conferències *El Tren d'Alta Velocitat i la seva Intermodalitat* en ciutats mitjanes, celebrat a la seu de l'IEC, organitzada per la Universitat de Lleida amb la col·laboració de la SCG [14 de març].

Sortides · 76

Girona

Les infraestructures del Tren d'Alta Velocitat. Organitzada i guiada per Jaume FELIU · José Luis de FRUTOS: "La nova estació de Girona"· Carles RIBAS, Jordi XIRGO i Josep CAMPMAJOR: "Recepció a l'Ajuntament"· Isabel SALAMAÑA: "Visita guiada a la ciutat".

[2013 · 16 de març]

939. Dina VAIOU: "Gendered spaces of crisis in Greece" [18 d'abril].

940. Santiago RIERA i Yannick MIRAS: "Paisatges francocatalans compartits: evidències d'un espai viscut comú. La bilateralitat com a estratègia d'un treball"; acte coorganitzat amb Diàleg, l'Associació d'Amistat Catalano-Francesa [2 de maig].

941. Xavier CAMPILLO i Rafael LÓPEZ: "Camins, mobilitat i patrimoni"; curset en tres sessions [9, 14 i 16 de maig].

942. Daniel GALLAND: "Evolución del sistema de planificación en Dinamarca (1950-2010)"; acte coorganitzat amb la Societat Catalana d'Ordenació del Territori i l'Associació Catalana de Ciència Regional [16 de maig].

943. Joan REBAGLIATO: "Elements de lingüística romànica convenients per a geògrafs catalans"[23 de maig].

Sortides · 77

Ports d'Horta de Sant Joan i d'Arnes

Les Roques de Benet i els Estrets. Organitzada i guiada per Jesús BURGUEÑO.

[2013 · 7 i 8 de juny]

944. Albert GARCIA ESPUCHE: "Del territori al canelobre. Sobre la decisiva transformació de Catalunya, 1550-1774" [11 de juny]

945. Salvador GINER, Ferran SANCHO i Oriol NEL·LO: "Homenatge a Enric Lluch", organitzat per l'IEC amb la col·laboració de la SCG i altres entitats [4 de juny].

946. Vicenç M. ROSSELLÓ: "El paisatge físic i cultural de la Serra de Tramuntana" [1 d'octubre].

947. Vincent BERDOULAY: "Paul Vidal de La Blache et la modernité" [24 d'octubre].

Sortides · 78

Martorell i el Baix Llobregat Nord

Organitzada per Josep OLIVERAS i Albert PÈLACHS i guiada per Miquel VIVES i Andrés MARTÍNEZ · Rodrigo ALAMINOS i Xavier FONOLLOSA: "L'evolució urbana de Martorell i el problema de les infraestructures"· Àngel MANZANO va organitzar la visita a Ceràmiques Sedó, la qual va ser guiada per Feliu TRUJILLO i Glòria TRUJILLO · Joan SOLER, Ivan FERNÀNDEZ i Natàlia VALLDEPERAS: "L'arquitectura de pedra seca al Baix Llobregat nord".

[2013 · 26 d'octubre]

948. Franco FARINELLI: "La fine del Nuovo Mondo e l'inizio del nostro: Il ritorno della geografia" [30 d'octubre].

949. Jesús BURGUEÑO, Ricard PIÉ i Pilar RIERA: "El paper d'Enric Lluch en el debat sobre l'organització i ordenació territorial de Catalunya" [14 de novembre].

950. M. Carme MONTANER i Joan NOGUÉ: "Presentació del llibre *Reptes en la cartografia del paisatge* [21 de novembre].

951. Cristóbal MENDOZA: "Xarxes fragmentades: Migració des de la ciutat de Mèxic als Estats Units" [17 de desembre].

2014

952. Alexandre NOBAJAS: "Els orígens històrics i geogràfics de l'aigua mineral envasada a Catalunya" [14 de gener].

953. Xavier FORCADELL: "Introducció de la Jornada Temàtica"; jornada temàtica *L'organització territorial dels ens locals*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [28 de gener].

954. Enric MENDIZÀBAL i Joaquim FERRET: "El mapa municipal en qüestió i l'ajornament de la seva reforma"; jornada temàtica *L'organització territorial dels ens locals*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [28 de gener].

955. Robert CASADEVALL i Enric ARGULLOL: "El paper dels governs locals intermedis. Entre la província i la vegueria"; jornada temàtica *L'organització territorial dels ens locals*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [28 de gener].

956. Jaume FONT i Josep Ramon FUENTES: "Un nou paper per a les comarques. Qüestionar-les, reforçar-les, reduir-les, ampliar-les?"; jornada temàtica *L'organització territorial dels ens locals*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [28 de gener].

957. Oriol NEL·LO i Jaume RENYER: "Realitats metropolitanes i governs locals"; jornada temàtica *L'organització territorial dels ens locals*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona) [28 de gener].

958. Jesús BURGUEÑO: "Conclusions de la Jornada Temàtica"; jornada temàtica *L'organització territorial dels ens locals*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [28 de gener].

959. Josep OLIVERAS: "Born Centre Cultural", visita guiada [Barcelona, 8 de febrer].

960. Salvador ESTEVE, Josep OLIVERAS, Jordi CASASSAS i Joandomènec ROS: "Presentació del llibre *Costums sobre termenals, camins i aigües en terres de pagès*" [13 de febrer].

961. Xavier BERNARD-SANS: "Els Pirineus, valors de cooperació i intercanvis"; curset *Cooperació interregional i transfronterera als Pirineus* [17 de febrer].

962. Matteo BERZI i Joan VICENTE: "La cooperació transfronterera al llarg dels Pirineus en el marc de la UE des del 2000: projectes, territoris i actors entre França i Espanya"; curset *Cooperació interregional i transfronterera als Pirineus* [17 de febrer].

963. Francesc MORATA: "Resultats del projecte COOP RECOT, realitzat sobre l'àrea compresa per l'Euroregió Pirineus Mediterrània"; curset *Cooperació interregional i transfronterera als Pirineus* [18 de febrer].

964. Juan Manuel TRILLO: "La cooperación transfronteriza, ¿laboratorio de la integración europea?"; curset *Cooperació interregional i transfronterera als Pirineus* [18 de febrer].

965. Antoni DURÀ: "La cooperació transfronterera als Pirineus: diversitat d'experiències en el marc europeu"; curset *Cooperació interregional i transfronterera als Pirineus* [18 de febrer].

966. Rubén C. LOIS, Oriol NEL·LO i Josep OLIVERAS: "Presentació del llibre *Repensar el Estado*" [26 de febrer].

967. Roser RODRÍGUEZ: "Vint anys després dels grans incendis de la Catalunya Central (1994-2014)" [6 de març].

968. Montserrat GALERA: "La història dels 600 anys de l'Atles Català de 1375" [12 de març].

969. Josep OLIVERAS i Joandomènec ROS: "Acte de donació d'un facsímil de l'Atles Català per Montserrat Galera" [12 de març].

970. Jaume MIRANDA, M. del Carmen de REPARAZ, Josep OLIVERAS i Oriol NEL·LO: "Presentació del llibre *Los ríos de la zona árida peruana, de Gonçal de Reparaz*" [19 de març].

971. Ana María CABELLO: "Calidad de vida urbana en Chile: evaluación de indicadores" [27 de març].

972. Ignasi BALLÚS: "L'elaboració de la Via Catalana des de la Geografia i a través del SIG" [9 d'abril].

973. Neus MONLLOR: "Una experiència d'emprenedoria rural al Pallars Sobirà" [9 d'abril].

974. Carles CARRERAS, Lluís FRAGO i Sergi MARTÍNEZ: "El Raval de Barcelona, laboratori d'estudis urbans" [29 d'abril].

Sortides · 79

A Perpinyà amb el TGV

Organitzada per Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA · Guiada per Gil PLANAS, Joan Pere GENSANE i Philippe POUS · Patrick BAUDU, Joan BECAT, Xavier LUDEVID i Jaume FELIU varen mantenir un col·loqui sobre L'Alta Velocitat i la cooperació transfronterera: quins impactes creuats per als territoris implicats? al Taller Associatiu d'Urbanisme de Perpinyà "Atelier d'urbanisme".

[2014 · 26 d'abril]

975. Salvador ANTON, Julie WILSON i Gemma CÀNOVES: "Presentació del llibre *Geographies of Tourism. European Research Perspectives*" [15 de maig].

976. Xavier BERTRANA: "Els governs locals a Europa" [22 de maig].

977. Joana M. SEGUÍ: "Model territorial i transformacions socials en els darrers decennis a Mallorca. Efectes en la mobilitat i oportunitats per a un canvi modal" [12 de juny].

Sortides · 80

Serra del Cadí (Alt Urgell):

Sal, exèrcits i altres passavolants. Organitzada i guiada per l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell.

[2014 · 13 i 14 de juny]

978. Jaume MIRANDA: "Cronologia de l'Institut Cartogràfic de Catalunya: l'ambició de la mesura (1982 - 2014)" [2 d'octubre].

Sortides · 81

Montseny i masia Mariona

Una contribució per a la difusió de la Declaració a favor del patrimoni natural de Catalunya. Guiada per Lluís LÓPEZ amb intervencions de Josep M. PANAREDA · Salvador VILÀ: "L'avenir del sector primari al Montseny"· Joaquim M. PUIGVERT i Eliseu GUILLAMON: "La Masia Mariona. L'edifici i els jardins".

[2014 · 25 d'octubre]

979. Maria VILLANUEVA: "Eines i recursos per a l'ensenyament de la Geografia", presentació de l'espai web especialitzat [30 d'octubre].

980. Jesús GRANADOS: "Ensenyar geografia en un món digital" [30 d'octubre].

981. Oriol NEL·LO i Horacio CAPEL: "Presentació del llibre *Morfología de las ciudades. Agentes urbanos y mercado inmobiliario*" [18 de novembre].

982. Enric BERTRAN, Joan VILÀ-VALENTÍ, Antoni F. TULLA i Josep M. PANAREDA: "Cinquantenari del primer volum de la *Geografia de Catalunya*" [11 de desembre].

983. Tomàs VIDAL: "El poblament tradicional de Menorca", i la presentació de llibre *Nomenclátor que comprende las poblaciones... de España (1860)* [2 de desembre].

2015

984. Josep OLIVERAS: "Born Centre Cultural", visita guiada [17 de gener].

985. Alessandra CASU: "El urbanismo de las nuevas poblaciones italianas de después de la segunda guerra mundial" [20 de gener].

986. Miquel JAUMOT i Manel MARTÍN: "El Rec Comtal", visita guiada per la seva capçalera [Montcada i Barcelona, 24 de gener].

987. Oriol PORCEL: "Energies renovables i desenvolupament territorial a Mauritània: oportunitats, reptes i impactes" [19 de febrer].

988. M. Dolors GARCIA, Anna ORTIZ, Maria PRATS, Carme BELLET i Núria BENACH: "Presentació del llibre *Espacios públicos, género y diversidad. Geografías para unas ciudades inclusivas*" [10 de febrer].

989. Jordi MARTÍN i Jaume FELIU: "Elaboració de cartografia temàtica amb programari de lliure accés: Inkscape i CartoDB", curset en tres sessions [13, 20 i 27 de març].

990. Josep OLIVERAS i Jesús BURGUEÑO: "Presentació del llibre *Atles de la Catalunya senyorial. Els ens locals en el canvi de règim (1800-1860)*" [17 de març].

991. Núria BENACH, M. Dolors GARCIA, Joan TORT i Abel ALBET: "Cinquantenari del primer volum de la *Geografia de Catalunya* (II)" [26 de març].

992. Hugo ROMERO: "Investigación en geografía ambiental: experiencias y retos futuros" [24 de març].

993. Maria RODÓ de ZÁRATE: "Geografies de la interseccionalitat: l'accés de la joventut a l'espai públic urbà" [16 d'abril].

Sortides · 82

Figueres i el castell de Sant Ferran

Organitzada per Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA, Jaume FELIU i Javier MARTÍN · Guiada per Xavier LUDEVID i Xavier TURRÓ.

[2015 · 18 d'abril]

994. Montserrat BUSTOS: "L'articulació de les ciutats turístiques a partir de peces mínimes" [12 de maig].

995. Marc VILA: "Aplicació de les tecnologies d'Informació Geogràfica en l'àmbit professional" [12 de maig].

996. César PASADAS i Francesc MUNTADA: "Fotografia digital per a geògrafs"; curset en tres sessions [2, 3 i 5 de juny].

997. Joaquim FARINÓS: "Dels espais dels fluxos als espais de vida; els reptes per a una nova Geografia regional" [11 de juny].

Sortides · 83

Vall de Madriu (Andorra)

Organitzada per Albert PÈLACHS i guiada per Abel FORTÓ.

[2015 · 12 i 13 de juny]

998. Josefina GÓMEZ MENDOZA: "Lluís Solé Sabarís, la geografía y el impulso a la investigación" [15 d'octubre].

Sortides · 84

Valls i serra de Miramar (Alt Camp)

Guiada per Jordi GARCIA i Xavier SALAT · Sònia ROCA: "La rehabilitació del barri antic de Valls"· Albert BATET: "Reptes actuals de la ciutat de Valls".

[2015 · 24 d'octubre]

999. M. Carme MONTANER: "El mapa com a eina de govern: el centenari dels serveis geogràfic i geològic de Catalunya"; visita guiada a l'exposició instal·lada a l'ICGC [9 de novembre].

1000. Brais ESTÉVEZ: "Controvèrsies urbanístiques, fòrums híbrids i disseny de l'espai públic: la plaça Lesseps de Barcelona" [25 de novembre].

1001. Xavier FORCADELL: "La reforma de l'organització territorial a Catalunya: cap a la definició d'un nou model orientador?"; jornada temàtica *Els petits municipis i l'organització territorial*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Vic, 2 de desembre].

1002. Isabel PUJADAS i Jordi BAYONA: "Mobilitat de la població, canvi demogràfic i petits municipis"; jornada temàtica *Els petits municipis i l'organització territorial*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Vic, 2 de desembre].

1003. Ignasi ALDOMÀ: "Cap a una dotació comuna de serveis i equipaments dels municipis petits? "; jornada temàtica *Els petits municipis i l'organització territorial*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Vic, 2 de desembre].

1004. Ramon MORELL: "Les hisendes i la situació financera dels municipis petits"; jornada temàtica *Els petits municipis i l'organització territorial*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Vic, 2 de desembre].

1005. Josep ROVIRA: "La gestió diària als municipis petits"; jornada temàtica *Els petits municipis i l'organització territorial*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Vic, 2 de desembre].

1006. Josep Ramon FUENTES: "Organització territorial dels municipis petits: aproximacions i eines de gestió a nivell supramunicipal"; jornada temàtica *Els petits municipis i l'organització territorial*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Vic, 2 de desembre].

1007. Joaquim BRUGUÉ i Oriol NEL·LO: "Presentació del llibre *La ciudad en movimiento. Crisis social y respuesta ciudadana*" [9 de desembre].

1008. César PASADAS: "Un tastet fotogràfic per l'interior de Mongòlia" [17 de desembre].

2016

1009. Luis FUENTES: "Nuevas geografías de la urbanización en Latinoamérica. Del crecimiento a la complejidad socioespacial" [21 de gener].

1010. Sandra BESTRATEN: "El Barri de Bellvitge"; visita guiada [l'Hospitalet, 23 de gener].

1011. Enric MENDIZÀBAL, Isabel PUJADAS i Albert ESTEVE: "Cinquantenari del primer volum de la *Geografia de Catalunya* (III)", referit a la població [10 de febrer].

1012. Meritxell GISBERT: "Introducció al QGIS, programari de SIG lliure"; curset en diverses sessions [26 de febrer i 4, 11 i 18 de març].

1013. Valerià PAÜL, Francesc M. MUÑOZ RAMÍREZ i Joan NOGUÉ: "Cinquantenari del primer volum de la *Geografia de Catalunya* (IV)", referit al paisatge [3 de març].

1014. Xavier FERRER-GALLARDO: "Gibraltar: 300 anys de resiliència geopolítica"[31 de març].

Sortides · 85

Introducció geològica al territori: Tremp

Organitzada per Carme MONTANER i guiada per Xavier BERÁSTEGUI i Gonzalo RIVAS.

[2016 · 16 d'abril]

1015. Daniel ZAMUDIO: "Chile, un paraíso para turistas con intereses especiales" [21 d'abril].

1016. Ivan FRANCHI i Ana María CABELLO: "Presentació del llibre *Calidad de vida en la ciudad de Talca, Chile*" [21 d'abril].

1017. Carolin SCHURR: "Bebé hecho en México: creando familias en el laboratorio del mercado de subrogación" [5 de maig].

1018. Damià VERICAT, Joan ESTRANY i Aleix CALSAMIGLIA: "Noves eines per a l'estudi de processos geomorfològics: drons i làser escàners"; jornada de camp [Solsona, 7 de maig].

Sortides · 86

Alta Garrotxa

Organitzada i guiada per Jaume FELIU, Josep VILA i Inès CARRILLO.

[2016 · 10 i 11 de juny]

1019. Joandomènec ROS, Josep OLIVERAS, Francesc NADAL i Joan TORT: "Acte d'homenatge a Vicenç Biete", coorganitzat amb la Societat d'Onomàstica [24 de maig].

1020. Macià BLÀZQUEZ: "Decreixement turístic i finançament immobiliari a l'illa de Mallorca" [16 de juny].

1021. Franco FARINELLI: "L'invenzione della Terra" [27 de setembre].

1022. Tim UNWIN: "Information and Communication Technologies: resolving inequalities?" [4 d'octubre].

Sortides · 87

La vall de Lord

Organitzada i guiada per Cèsar PASADAS i Montse VILALTA · Taula rodona amb Txema MARCOS, Josep PINTÓ i Ferran GINESTÀ.

[2016 · 22 d'octubre]

1023. Meritxell GISBERT: "Curs avançat d'aplicacions de SIG" [4, 11, 18 i 15 de novembre].

1024. Cyril TRÉPIER: "Geopolítica del independentismo en Cataluña" [24 de novembre].

1025. Josep OLIVERAS i Jesús BURGUEÑO: "La nostra organització territorial local des d'una perspectiva geogràfica"; jornada temàtica *L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Igualada, 29 de novembre].

1026. Xavier FORCADELL: "La nostra organització territorial local des d'una perspectiva jurídica"; jornada temàtica *L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Igualada, 29 de novembre].

1027. Romà PUJADAS: "Desenvolupament local: de la teoria a la pràctica"; jornada temàtica *L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Igualada, 29 de novembre].

1028. Joan GANAU: "El desenvolupament local: Estratègies"; jornada temàtica *L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Igualada, 29 de novembre].

1029. José Francisco RODRÍGUEZ LÓPEZ: "El desenvolupament local i comarcal per mitjà dels programes europeus"; jornada temàtica *L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Igualada, 29 de novembre].

1030. Jordi PONT: "El desenvolupament local des de l'estudi d'un cas concret: Repensant el barri del Rec"; jornada temàtica *L'organització territorial i el desenvolupament local a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Igualada, 29 de novembre].

1031. Josep OLIVERAS, Antonio PRIETO, Oriol NEL·LO, Helena CRUZ, Jaume BUSQUETS, Àlex CASADEMUNT, Leandre ROMEU, Xavier MATILLA, Vanesa FREIXA i Joan SUBIRATS: "Què se n'ha fet d'allò que es va anomenar la Nova Cultura del Territori? 10 anys després de la NCT". Aportacions i taula rodona [30 de novembre i 15 de desembre].

1032. Francesc BAILÓN: "Els inuit (esquimals). Caçadors del Gran Nord." [13 de desembre].

2017

1033. Andreu DOMINGO, Maria Helena BEDOYA, Jordi VIRGILI i Juli TELLO: "La crisi dels refugiats a Europa", aportacions i taula rodona [18 de gener].

1034. Jaume MIRANDA: "*Gran Atles Topogràfic de Catalunya* a escala 1:25 000" [9 de febrer].

1035. Carme MIRALLES, Jaume FONT, Rafael GIMÉNEZ i Carmelo RIVERO: "Cinquantenari del primer volum de la *Geografia de Catalunya* (V)", referit a la mobilitat [28 de febrer].

1036. Antonio LÓPEZ-GAY, Jordi BORJA, Pere SERRA i Andrés NAYA: "Nou Barris", visita guiada [25 de febrer].

Sortides · 88
Tarragona
De la imperial Tàrraco als Jocs de la Mediterrània. Organitzada i guiada per Josep OLIVERAS i Robert CASADEVALL.
[2017 · 22 d'abril]

1037. Xavier OLIVERAS: "Encontres al tercer país: la frontera Mèxic-Estats Units." [25 d'abril].

1038. Francesc NADAL, Jesús BURGUEÑO i Josep MORAN: "Presentació del llibre *El Pla de Barcelona a la fi del s. XVIII. Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora*" [4 d'abril].

1039. Josep M. PANAREDA i Jaume SANS: "Presentació del llibre *Els paisatges de l'aigua al delta del Llobregat*" [30 de març].

1040. Joaquim MARGALEF, Robert CASADEVALL i Jordi SARDÀ: "Debat sobre *El Pla Director del CRT de Vila-seca i Salou*" [2 de maig].

1041. Josep M. PANAREDA: "Visió general del paisatge vegetal de Catalunya", una conferència i tres sortides de camp: Montnegre, el Congost i la Molina [17 de maig - 10 de juny].

1042. Jordi MARTÍN DÍAZ: "Geopolítica i reconstrucció urbana a la Sarajevo post-bèl·lica i postsocialista" [25 de maig].

1043. Joan BECAT: "Els noms de lloc a la Catalunya Nord" [15 de juny].

Sortides · 89
Vall de Cardós
Les centrals elèctriques del Pirineu. Organitzada i guiada per Jordi RAMONEDA i Joan Carles ALAYO.
[2017 · 16 i 17 de juny]

1044. Carlos A. de MATTOS: "Gobernanza neoliberal, crisis global y mutaciones urbanas en América Latina" [10 d'octubre].

1045. Josep Vicent BOIRA: "De la governança del Corredor Mediterrani a la planificació supramunicipal" [24 d'octubre].

Sortides · 90
Poblat dels Vilars i estany d'Ivars-Vila-sana
[2017 · 28 d'octubre]

1046. Enric MENDIZÀBAL i David CASASSAS: "Acte de recordança de Lluís Casassas en el 25è aniversari del seu traspàs" [12 de desembre].

1047. Marta VALLVERDÚ, Neus REAL, Mariàngela VILALLONGA i M. Dolors GARCIA: "Acte commemoratiu del 125è aniversari del naixement d'Aurora Bertrana" [20 de desembre].

2018

1048. David SERRAT, Xavier BERÁSTEGUI i Marc OLIVA: "Cinquantenari del primer volum de la *Geografia de Catalunya* (VI)", referit a les estructures de relleu i la geomorfologia [11 de gener].

1049. Jordi ROYO i Josep M. MONFERRER: "Els barris del Besòs i de la Mina", visita guiada [20 de gener].

1050. Joan M. GARCIA FERRER: "Algunes visions de la ciutat al cinema" [15 de febrer].

1051. Valentí JUNYENT, Jesús BURGUEÑO, Josep OLIVERAS i Xavier FORCADELL: "Acte commemoratiu del 125è aniversari de les Bases de Manresa per la seva significació en el model territorial de Catalunya", coorganitzat amb la Diputació de Barcelona [Manresa, 12 de març].

1052. Amador FERRER, Oriol NEL·LO, Antoni MONTSERRAT, Horacio CAPEL i Francesc ROCA: "Acte de recordança de Carme Massana", coorganitzat amb la Societat Catalana d'Economia [12 de març].

1053. Rosa SERRA: "Desenvolupament local i patrimoni"; jornada temàtica *El desenvolupament local i el patrimoni natural i cultural a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Manresa, 14 de març].

1054. Ignasi ALDOMÀ: "El patrimoni en els municipis rurals"; jornada temàtica *El desenvolupament local i el patrimoni natural i cultural a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Manresa, 14 de març].

1055. Jaume SALVAT: "Patrimoni enològic i turisme"; jornada temàtica *El desenvolupament local i el patrimoni natural i cultural a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Manresa, 14 de març].

1056. Pere SALA i MARTÍ: "El valor del patrimoni paisatgístic"; jornada temàtica *El desenvolupament local i el patrimoni natural i cultural a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Manresa, 14 de març].

1057 Joan CLOSA i PUJABET: "El patrimoni arquitectònic en el desenvolupament local"; jornada temàtica *El desenvolupament local i el patrimoni natural i cultural a Catalunya*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Manresa, 14 de març].

1058. Ferran ESTRUCH, David SALDONI i Benjamí FORTUNY: "El desenvolupament local i el patrimoni", taula rodona de la jornada temàtica coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Manresa, 14 de març].

1059. Antonio LÓPEZ-GAY: "La pugna per viure a la ciutat: població, polarització i canvi urbà" [21 de març].

1060. Xavier DELCLÓS i Eduard MONTESINOS: "Birres geogràfiques", activitat de La Nit de la Geografia [Barcelona, 6 d'abril].

1061. Albert PÈLACHS i Anna BADIA: "Tot fent el cim", activitat de camp de *La Nit de la Geografia* [Sant Llorenç del Munt, Matadepera, 6 d'abril].

1062. Josep OLIVERAS, Alba FONT, Santi NOMEN i Sergi SALADIÉ: "En un poblet aperduat", activitat de camp de *La Nit de la Geografia* [Castelló, Vandellòs, 6 d'abril].

1063. Salvador CALABUIG, David EXPÓSITO, Jordi ROYO, Montserrat OLLER, Xavier GINER i Àngel MANZANO: Debat sobre "La Geografia a les aules: quin és el seu espai?" [12 d'abril].

Sortides · 91

Olesa de Montserrat

Els seus paisatges desconeguts . Organitzada i guiada per Joan SOLER GIRONÈS · Josep M. GIBERT i Miquel PICART: "El paisatge de l'oliverar Palomar"· Joan ARÉVALO i Jaume MORERA: "La Comunitat Minera Olesana"· Josep M. MORALES i Enric MONTOLIU: "La Festa dels Miquelets"· Pilar PUIMEDON i Miquel RIERA: "Actualitat i projectes territorials d'Olesa de Montserrat".

[2018 · 14 d'abril]

1064. Meritxell GISBERT i Joan-Cristian PADRÓ: "Introducció a LiDAR", curset amb programari lliure de cartografia digital [Cerdanyola del Vallès, 17, 24 i 26 d'abril].

1065. Josep M. PANAREDA: "El Delta de la Tordera: una relació tensa entre la dinàmica natural i la pressió humana", curset amb una sortida de camp al delta de la Tordera [3 i 5 de maig].

1066. Joan NOGUÉ i Abel ALBET: "Presentació del llibre *Yi-Fu Tuan. El arte de la Geografía*" [29 de maig].

1067. Josep OLIVERAS, Jorge OLCINA, Rubén C. LOIS, Montserrat PALLARÈS, Benito ZARAGOZÍ, Asunción BLANCO, Antoni DURÀ, Onofre RULLAN, Òscar SALADIÉ, Ana CAMARASA, Mari Cruz PORCAL, Jesús GRANADOS, Ernest RUIZ, Miriam ZAAR, Alexis SANCHO i Macià BLÀZQUEZ: "Jornada sobre la situació de la Geografia en altres àmbits universitaris i noves experiències en la formulació de Plans d'Estudi", coorganitzada l'AGE [6 de juny].

1068. Juan Antonio MARCO: "Paisatge i canvi global al migjorn valencià: des del cim de l'Aitana al litoral del cap Roig (Oriola)" [12 de juny].

Sortides · 92

Del Berguedà a la Cerdanya

Bo i resseguint camins històrics. Organitzada i guiada per Jordi RAMONEDA.

[2018 · 16-17 de juny]

1069. Jordi BORJA: "Ciutadania i drets en una nova era. Barcelona, Metròpolis, Catalunya." [3 d'octubre].

1070. Núria BENACH: "Karl Marx i la Geografia", en el cicle de conferències commemoratives del Bicentenari de Marx, organitzat per l'IEC, amb la col·laboració de la societat catalana de Geografia i altres [15 d'octubre].

Sortides · 93

Baix Ter

David PAVON: "el paisatge del Baix Ter"· Xavier QUINTANA: "La recuperació de la platja de la Platera"· Inés PADROSA: "La col·lecció de cartografia antiga de la Fundació Mascort de Torroella de Montgrí"· Organitzada i guiada per Jordi RAMONEDA.

[2018 · 20 d'octubre]

1071. Marc VILA i Marta SERRA: "Una aproximació a la base de dades d'espais abandonats i degradats a Catalunya" [25 d'octubre].

Sortides · 94

Espais VAT

del Baix Llobregat i el Vallès Occidental

Organitzada i guiada per José RUIZ, Laia MOJICA i Marc VILA.

[2018 · 27 d'octubre]

1072. Sergi SALADIÉ i Maria HERRERO: "Presentació del llibre *Conflicte entre el paisatge i l'energia eòlica. El cas de les comarques meridionals de Catalunya*" [6 de novembre].

1073. Jesús BURGUEÑO, M. Carme MONTANER, Inés PADROSA i Ramon MASCORT: "Presentació del llibre *La cartografía de la Colección Mascort. Escenas de la historia*" [20 de novembre].

1074. Núria FONT: "Ansietats i imaginacions cartogràfiques urbanes: el mapa com a eina crítica" [18 de desembre].

2019

1075. Mercè TATJER: "la Barceloneta i part del seu front portuari", visita guiada [Barcelona, 19 de gener i 23 de març].

1076. Aaron GUTIÉRREZ, Antoni DOMÈNECH i Josep OLIVERAS: "Presentació del llibre *Paisatges després de la batalla: geografies de la crisi immobiliària*" [24 de gener].

1077. Thomas PERRIN: "Dinámicas macroregionales en el Mediterráneo occidental: hacia una cooperación territorial renovada" [11 de febrer].

1078. Joos DROOGLEEVER: "Women geographers and the IGU"; també es va presentar el llibre *Geografía y género, disidencia e innovación*, amb intervencions d'Anna ORTIZ, Gemma CÀNOVES, Rosa CERAROLS, Abel ALBET i M. Dolors GARCIA; acte coorganitzat amb l'AGE per a commemorar el dia internacional de les dones [7 de març].

1079. Ramon SISÓ: "Metròpolis de Ciutats. Repensar l'urbanisme metropolità"; visita guiada a l'exposició instal·lada a Ca l'Alier del Poblenou [Barcelona, 15 de març].

1080. Jaume FONT: "El planejament turístic a escala local. Reptes i oportunitats"; jornada temàtica *Turisme urbà i desenvolupament local*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Sitges, 20 de març].

1081. José Antonio DONAIRE: "El turisme després del turisme"; jornada temàtica *Turisme urbà i desenvolupament local*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Sitges, 20 de març].

1082. Francesc GONZÁLEZ: "La producció d'esdeveniments a les ciutats com a forma de desenvolupament"; jornada temàtica *Turisme urbà i desenvolupament local*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Sitges, 20 de març].

1083. Mònica MOLINA: "Turisme urbà i comunitat local: els museus participatius com a espais d'innovació social"; jornada temàtica *Turisme urbà i desenvolupament local*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Sitges, 20 de març].

1084. Rosa SERRA: "El compromís per la sostenibilitat Biosphere i la Diputació de Barcelona"; jornada temàtica *Turisme urbà i desenvolupament local*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Sitges, 20 de març].

1085. Sira PUIG, Ana M. SÁNCHEZ i Damià SERRANO: "Desenvolupament local i i turisme urbà"; taula rodona jornada temàtica sobre *Turisme urbà i desenvolupament local*, coorganitzada amb la Diputació de Barcelona [Sitges, 20 de març].

1086. Horacio CAPEL, Alfons ZARZOSO, Narcís FIGUERAS i Joaquim M. PUIGVERT: "Presentació del llibre *Balnearios, veraneo, literatura. Agua y salud en la España contemporánea*"; acte coorganitzat amb la SCHCT [20 de març].

1087. Meritxell GISBERT: "Introducció a QGIS"; curset amb programari lliure de cartografia digital [Lleida, 19 i 26 de març].

1088. Celso GARCIA: "Turistes, residents i consum d'aigua: com es gestiona a les Illes Balears?"[26 de març].

1089. Jesús BURGUEÑO: "Fem el cim", activitat de camp de *La Nit de la Geografia*, coorganitzada amb el Col·legi de Geògrafs [Montmaneu, Segrià, 5 d'abril].

1090. Meritxell GISBERT: "Quiz geogràfic", activitat de *La Nit de la Geografia*, coorganitzada amb el Col·legi de Geògrafs [Barcelona, 5 d'abril]·

1091. Andreu BLANCH i Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA: "Bicicletada", activitat de camp de *La Nit de la Geografia*, coorganitzada amb el Col·legi de Geògrafs [Barcelona, 5 d'abril]·

1092. Carme MIRALLES: "Ruta nocturna", activitat de camp de *La Nit de la Geografia*, coorganitzada amb el Col·legi de Geògrafs [Reus, 5 d'abril].

1093. Juan M. GARCIA FERRER: "Barcelona al cinema. On és l'ànima del porc després de la seva matança?", amb projeccions de fragments de pel·lícules [11 d'abril].

1094. Aina CORNELLÀ, Jana CLARÀ, Edgar BUSTAMANTE, Gerard PORRAS i Nil SICART: Debat sobre "La Geografia als estudis de grau de les universitats catalanes", moderat per Anna ORTIZ [24 d'abril].

Sortides · 95

Reus

Organitzada i guiada per Carme MIRALLES · Jaume MASSÓ: "El Centre de Lectura de Reus" i "Els refugis antiaeris"· Montserrat de ANCIOLA: "La biblioteca i arxiu del Centre de Lectura de Reus"· Agustí SEGARRA i Josep OLIVERAS: "La conjuntura econòmica del Camp de Tarragona"· Marc FERRAN va guiar la visita a l'exposició "Coses de Reus".

[2019 · 27 d'abril]

1095. Albert SANTASUSAGNA: "La transformació recent dels espais urbanofluvials com a objecte d'estudi geogràfic" [15 de maig].

1096. Josep OLIVERAS, Rafael GIMÉNEZ-CAPDEVILA, Francesc NADAL i Horacio CAPEL: "Presentació del llibre *Azares y decisiones. Recuerdos personales*" [28 de maig].

1097. Marion WERNER: "Geografías del desarrollo desigual: una perspectiva desde el Caribe" [12 de juny].

Sortides · 96

La Tinença de Benifassà

Organitzada i guiada per Jordi RAMONEDA · Comentada per Joan M. ROMANÍ.

[2019 · 14 i 15 de juny]

1098. Joan ESTRANY: "Presentació del llibre *Gestió ambiental post-incendi forestal*" [17 d'octubre].

1099. Josefina GÓMEZ MENDOZA: "Alexander von Humboldt, entre-mundos, entre-épocas" [26 d'octubre].

1100. Horacio CAPEL i Anna GUDAYOL: "Pierre Deffontaines: personalitat i fons documental", acte commemoratiu del 125è aniversari del naixement de Pierre Deffontaines, seguit de la visita a l'exposició de dibuixos i llibres instal·lada al claustre de la seu de l'IEC [26 d'octubre - 20 de desembre].

1101. Pere SALA: "Quinze anys de Catàlegs de Paisatge de Catalunya", coorganitzat amb l'Associació Catalana de Ciència Regional [27 de novembre].

Sortides · 97

Vilobí i Vilafranca del Penedès

M. Àngels ALIÓ: "La transició urbana de Vilafranca del segle XIX al XX"· Josep BERTRAN: "El desenvolupament urbanístic de Vilafranca"· Joan SOLÉ: "La història multisecular de Vilafranca"· Josep ROVIRA va guiar la visita als pèlags de Vilobí · Organitzada i coordinada per Jordi RAMONEDA.

[2019 · 30 de novembre]

1102. Josefina CRUZ, Joan VICENTE i Juan M. TRILLO: "Presentació del llibre *España: Geografías para un Estado posmoderno*", coorganitzat amb l'AGE [12 de desembre].

2020

1103. David SERRANO: "Segregació social i espacial a la ciutat de Belfast" [16 de gener].

1104. Vicenç M. ROSSELLÓ, Francesc NADAL i Miquel À. CASASNOVAS: "Presentació del tom vint-i-unè de l'*Enciclopèdia de Menorca. Cartografia històrica*", acte en record de Tomàs Vidal (1941-2019), autor de l'obra [29 de gener].

1105. Claire COURT: "L'evolució històrica del Poble Nou", visita guiada [Barcelona, 18 de gener].

1106. Francesc M. MUÑOZ i Imma BOJ: "Les noves perifèries: Sant Adrià del Besòs", visita guiada al Museu de la Immigració [Sant Adrià del Besòs, 15 de febrer].

1107. Manola BRUNET: "Reconstruint el clima: una aportació des de la Geografia" [27 de febrer].

1108. M. Carme MONTANER: "Mapes, país, futur: centenari de l'exposició cartogràfica catalana (1919)", visita guiada a l'exposició installada al Museu d'Història de Catalunya [Barcelona, 7 de març].

1109. Anna BADIA: "Els incendis en la interfase urbana forestal. El futur que ens espera" [11 de març].

La resta de conferències, sortides i viatges programats per a celebrar entre el 13 de març i el 30 de juny del 2020, van ser ajornats o anul·lats a causa de l'estat d'alarma decretat arran la pandèmia de la COVID-19. Tanmateix, encara se celebraren un parell de sessions d'estudi per via telemàtica:

1110. Antoni LUNA: "Geohumanitats en clau catalana. Quan el territori esdevé creatiu" [27 de maig].

1111. Oriol NEL·LO, Albert ESTEVE i Jesús BURGUEÑO: "Reflexions des de la Geografia sobre la pandèmia de la COVID-19", taula rodona moderada per Anna ORTIZ [16 de juny].

1992. Terrassa (28 de novembre)[469]
1993. El Segre Mitjà (24 d'abril)
1993. Capellades (13 de novembre)[470]
1994. Altafulla (coorganitzada amb el CEC), segon centenari de la mesura del meridià Dunkerke-Barcelona (13 de febrer)[471]
1994. La Ribagorça (30 d'abril)[472]
1994. Tona i Sant Pere de Torelló (19 de novembre)[473]
1995. Flix i la Ribera d'Ebre (22 d'abril)
1995. El Baix Empordà (9 de novembre)[474]
1996. Girona (16 de novembre)[475]
1997. L'Alt Penedès (17 de maig)[476]
1998. Tarragona (25 d'abril)[477]
1998. Terrassa i Sabadell (Sortida urbana en el marc de l'acte d'homenatge a Lluís Casassas a Sabadell, 13 de juny)[478]
1998. El Priorat (7 de novembre)[479]
1998. I cicle de "Descobertes Urbanes": Sant Joan Despí (28 de novembre)
1999. I cicle de "Descobertes Urbanes": Vic (20 de març)
1999. Tortosa (17 d'abril)
1999. I cicle de "Descobertes Urbanes": Gràcia (29 de maig)[480]
1999. Perpinyà (23 d'octubre)[481]
1999. II cicle de "Descobertes Urbanes": Castellet i la Gornal (20 de novembre)
2000. II cicle de "Descobertes Urbanes": Sant Cugat del Vallès (4 de març)
2000. Congost de Mont-rebei (8 d'abril)[482]
2000. II cicle de "Descobertes Urbanes": Lleida (13 de maig)

469. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 33-34, p. 319-321.
470. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 36, p. 251-256.
471. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 37, p. 237-238.
472. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 38, p. 217-218.
473. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 38, p. 211-213.
474. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 44, p. 269-272.
475. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 43, p. 251-254.
476. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 44, p. 273-279.
477. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 46, p. 221-225.
478. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 47, p. 207-212.
479. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 48, p. 145-147.
480. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 49, p. 253-265.
481. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 49, p. 267-273.
482. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 51, p. 329-334.

2000. III cicle de "Descobertes Urbanes": el Prat del Llobregat (18 de novembre)
2001. III cicle de "Descobertes Urbanes": la Garriga (10 de març)
2001. Manresa i el pla de Bages (31 de març)[483]
2001. III cicle de "Descobertes Urbanes": Mataró (19 de maig)
2001. La vall Fosca i estany Gento (6 i 7 de juliol)[484]
2001. Tortosa (10 de novembre)[485]
2002. Tavertet i el Collsacabra (13 d'abril)[486]
2002. El Moianès, "Les altres comarques"(26 d'octubre)[487]
2003. Canal d'Urgell (26 d'abril)[488]
2003. Travessia marítima pel front litoral de Barcelona, organitzada per Xavier Arnau (24 de maig)[489]
2003. Els Ports de Tortosa (13 i 14 de juny)
2003. La Selva Marítima, "Les altres comarques"(25 d'octubre)[490]
2004. Salvem l'Empordà (24 d'abril)[491]
2004. Pla de Beret i Montgarri –Aran– (12 de juny)[492]
2004. La Vall de Camprodon, "Les altres comarques"(23 d'octubre)[493]
2005. Torroella i el massís del Montgrí (16 d'abril)[494]
2005. La via verda de la Terra Alta i el Baix Ebre (11 de juny)[495]
2005. Singladura pel litoral de Torredembarra, organitzada per Xavier Arnau (28 de maig)[496]
2005. El Lluçanès, "Les altres comarques"(22 d'octubre)[497]
2006. Mont-roig del Camp (22 d'abril)[498]

483. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 51, p. 323-328.
484. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 53-54, p. 295-298.
485. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 53-54, p. 299-303.
486. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 55, p. 251-256.
487. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 55, p. 257-262.
488. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 56, p. 219-224.
489. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 56, p. 225-237.
490. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 57, p. 265-270.
491. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 58, p. 133-137.
492. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 59, p. 181-186.
493. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 59, p. 187-192.
494. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 60, p. 269-272.
495. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 60, p. 273-278.
496. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S92881.htm.*
497. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 61-62, p. 395-401.
498. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 61-62, p. 403-408.

2006. La Vall d'Ora i la serra de Busa (10 de juny)[499]
2006. L'Alta Segarra, "Les altres comarques"(28 d'octubre)[500]
2007. El paisatge de la vinya al Bages (24 de març)[501]
2007. Llaberia i mola de Colldejou (18 de maig)[502]
2007. La Baixa Segarra, "Les altres comarques"(27 d'octubre)[503]
2008. El Front del Segre: espai per a la memòria històrica (5 d'abril)[504]
2008. El Canigó (27-28 de juny)[505]
2008. La Vall de Ribes, "Les altres comarques"(25 d'octubre)[506]
2009. Lleida, nous atractius culturals (28 de març)[507]
2009. Serra de Cardó (6-7 de juny)[508]
2009. El Baix Montseny, "Les altres comarques"(24 d'octubre)[509]
2010. Parc fluvial del Llobregat –Berguedà– (17 d'abril)[510]
2010. La Cerdanya i el Conflent amb el Petit Tren Groc (11 i 12 de juny)[511]
2010. El Segre Mitjà, "Les altres comarques"(23 d'octubre)[512]
2011. Sessió de camp de curset: Vall d'Olzinelles amb Martí Boada (2 d'abril)[513]
2011. Geografia i literatura: Ruta Verdagueriana per la Plana de Vic (9 d'abril)[514]
2011. Via romana del Capsacosta (4 de juny)[515]
2011. Descoberta urbana: visita al túnel ferroviari en construcció entre la Sagrera i Sants, a Barcelona (16 de juny)[516]
2011. Cardona (29 d'octubre)[517]

499. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 61-62, p. 409-412.
500. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 61-62, p. 413-419.
501. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 64, p. 215-219.
502. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 64, p. 221-225.
503. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 64, p. 227-234.
504. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 66, p. 197-202.
505. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 66, p. 203-207.
506. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 67-68, p. 431-436.
507. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 66, p. 209-213.
508. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 69, p. 281-290.
509. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 67-68, p. 437-443.
510. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 69, p. 291-296.
511. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 70, p. 239-244.
512. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 70, p. 245-250.
513. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S98451.htm.*
514. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 71-72, p. 313-318.
515. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 71-72, p. 317-319.
516. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S98721.htm.*
517. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 73, p. 221-224.

2012. Sessions de camp de curset: Port Olímpic, bateig de vela (19 de maig) i Montserrat, via ferrada (26 de maig)[518]
2012. La Vall Ferrera –Pallars Sobirà– (15 i 16 de juny)[519]
2012. El Priorat (27 octubre)[520]
2013. Ciutats d'alta velocitat: Girona (16 de març)[521]
2013. Els Ports, Roques de Benet i els Estrets –Horta i Arnes– (7 i 8 de juny)[522]
2013. Martorell i el Baix Llobregat Nord (26 d'octubre)[523]
2014. Ciutats d'alta velocitat: Perpinyà (26 d'abril) [524]
2014. Camí de la Sal de la serra del Cadí –Alt Urgell– (14 de juny)[525]
2014. El Montseny i masia Mariona (25 d'octubre)[526]
2015. Descoberta urbana: el Rec Comtal (24 de gener)[527]
2015. Ciutats d'alta velocitat: Figueres (18 d'abril)[528]
2015. Andorra: vall del Madriu (12 i 13 de juny)[529]
2015. Valls i la serra de Miramar (24 d'octubre)[530]
2016. Descoberta urbana: Bellvitge –l'Hospitalet de Llobregat– (23 de gener)
2016. Tremp, excursió geològica (16 d'abril)[531]
2016. Alta Garrotxa (10 i 11 de juny)[532]
2016. La vall de Lord (22 d'octubre)[533]
2017. Descoberta urbana: Nou Barris –Barcelona– (25 de febrer)[534]
2017. Sessió de camp de curset: delta del Llobregat, entre Sant Boi i del Prat, guiada per Josep M. Panareda (1 d'abril)

518. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S99411.htm.*
519. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 74, p. 227-231.
520. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 74, p. 233-238.
521. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 75, p. 321-324.
522. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 76, p. 323-325.
523. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 76, p. 343-349.
524. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg92/S90951.htm.*
525. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 78, p. 177-180.
526. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 79, p. 319-324.
527. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 79, p. 325-330.
528. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 80, p. 213-216.
529. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 80, p. 217-220.
530. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 80, p. 221-226.
531. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 81, p. 259-262.
532. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 82, p. 255-258.
533. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 82, p. 259-262.
534. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg92/S92142.htm.*

2017. Tarragona (22 d'abril)[535]

2017. Sessions de camp de curset, de J. M. Panareda: Montnegre, el Congost i la Molina (17 de maig- 10 de juny)[536]

2017. La vall de Cardós i les centrals elèctriques dels Pirineus (16 i 17 de juny)[537]

2017. Poblat ilerget dels Vilars –Arbeca, Garrigues– i estany d'Ivars –Pla d'Urgell– (28 d'octubre)

2018. Descoberta urbana: barri del Besòs i la Mina (20 de gener)[538]

2018. Nit de la Geografia: ascensió a Sant Llorenç de Munt i visita a Castelló –Vandellòs– (6 d'abril)[539]

2018. Olesa de Montserrat (14 d'abril)[540]

2018. Sessió de camp de curset: delta de la Tordera, amb J. M. Panareda (5 de maig)

2018. Serra del Cadí, del Berguedà a la Cerdanya (16 i 17 de juny)[541]

2018. Baix Ter (20 d'octubre)[542]

2018. Espais de Valor Afegit al Territori (VAT): la Puda (Esparreguera), Can Bros (Martorell), piscines Castellnou (Rubí) i molí d'en Mornau de Sabadell (27 d'octubre)[543]

2019. Descoberta urbana: la Barceloneta, amb Mercè Tatjer (19 de gener)[544]

2019. Nit de la Geografia: ascensió al Montmaneu –Segrià–; bicicletada per Barcelona i ruta per Reus (5 d'abril)[545]

2019. Reus (27 d'abril)[546]

2019. La Tinença de Benifassà (14 i 15 de juny)[547]

2019. Vilobí i Vilafranca del Penedès (30 de novembre)[548]

2020. Descoberta urbana: Poblenou (18 de gener)[549]

2020. Descoberta urbana: Sant Adrià (15 de febrer)[550]

535. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 83, p. 241-244.

536. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 83, p. 245-248.

537. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg92/S92311.htm.*

538. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 85, p. 243-246.

539. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 85, p. 267-272.

540. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 85, p. 247-250.

541. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 85, p. 261-264.

542. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 86, p. 189-192.

543. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 86, p. 193-196.

544. Vegi's la notícia a *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg92/S93061.htm.*

545. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 87, p. 233-238.

546. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 87, p. 239-242.

547. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 87, p. 243-248.

548. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 88, p. 207-210.

549. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 88, p. 211-214.

550. Crònica a *Treballs de la SCG*, núm. 90, p. 267-272.

Annex 3. Visites a exposicions

2004. Biblioteca Josep M. Domènech, de Terrassa, especialitzada en geografia de Catalunya (coordinada per Joan Tort)

2007. "Els mapes en la Guerra Civil 1936-1939", a l'ICC, guiatge de M. Carme Montaner, Francesc Nadal i Luis Urteaga[551]

2010. "Cerdà: 150 anys de modernitat", a les Drassanes, muntada per la Fundació Urbs i Territori[552]

2010. "Cerdà i Barcelona. La primera metròpoli, 1853-1897", al Tinell (MUHBA), guiatge de Marina López[553]

2012. "Cartografies contemporànies. Dibuixant el pensament", al CaixaForum de Barcelona

2013. "Fotògrafs viatgers (1890-1936). L'àlbum d'Ulisses", al Museu d'Història de Catalunya, guiada per Ramon Barnadas[554]

2014 i 2015. Jaciment arqueològic del Born i recorregut pel barri de la Ribera, guiada per Josep Oliveras[555]

2015. "El mapa com a eina de govern: centenari de la creació dels serveis geogràfic i geològic de Catalunya", a l'ICGC, guiada per M. Carme Montaner

2019. "Metròpolis de Ciutats. Repensar l'urbanisme metropolità", organitzada per l'Àrea Metropolitana de Barcelona a l'antiga fàbrica Ca l'Alier del Poblenou, guiada per Ramon Sisó

2020. "Mapes, país, futur: centenari de l'exposició cartogràfica catalana (1919)", al Museu d'Història de Catalunya, guiada per M. Carme Montaner

551. *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S94591.htm.*

552. *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S97091.htm.*

553. *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S97851.htm.*

554. *https://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S99971.htm.*

555. *http://revistes.iec.cat/index.php/TSCG/article/view/136589/135323.pdf.*

ÍNDEX ONOMÀSTIC

Abadal i de Vinyals, Ramon d': 47.
Abril i López, Josep M.: 292.
Achebak, Hicham: 227.
Adell, Conxa: 286.
Aguiló i Adrover, Cosme: 265.
Aguirre i Ferrer, Conxa: 272.
Ainaud de Lasarte, Joan: 111, 258.
Alabart i Pau, Carles: 127, 129, 132, 156, 260.
Alabart i Vilà, Anna: 265, 275.
Alaminos Rodríguez, Rodrigo: 298.
Alayo i Manubens, Joan Carles: 303.
Albareda Herrera, José Mª.: 54, 55.
Albareda i Salvadó, Joaquim: 291.
Albentosa Sánchez, Lluís M.: 260.
Albert i Corp, Esteve: 69, 254.
Albert i Llauró, Ricard: 92.
Albet Mas, Abel: 174, 178, 213, 214, 216, 249, 272, 284, 290, 295, 300, 305.
Albó Riera, Anna: 286.
Alcouffe, Alain: 199, 201, 282.
Aldomà i Buixadé, Ignasi: 288, 290, 294, 301, 304.
Alegre i Nadal, Pau: 11, 12, 21, 22, 127, 136, 166, 191, 193, 196, 210, 212, 213, 217, 228, 230, 236, 253, 260, 274, 278, 282, 295.
Alemany i Llovera, Joan: 266.
Alió i Torres, M. Àngels: 286, 307.
Allix, André: 177
Almagro Basch, Martín: 55.
Almera i Comas, Jaume: 58, 107.
Alòs-Moner i de Dou, Ramon d': 35, 47.
Altés i Garcia, Víctor: 220.
Amigó i Anglès, Ramon: 93, 95, 119, 120, 170, 196, 277.
Ancesa, Enric: 265.
Anciola i Moragas, Montserrat de: 306.
Anderson, Ewan: 181, 265.
Andreu i Aliu, Pere: 224, 225.
Anglès i Pàmies, Higini: 47.
Anton i Clavé, Salvador: 197, 275, 280, 290, 300.
Aparici i Fins, Josep: 217.
Aragay i Barbany, Josep M.: 275.
Aragonès i Valls, Enric: 21, 35.
Aramon i Serra, Ramon: 47, 76, 92.
Arana i Sagnier, Agustí d': 197, 276.
Arbós, Felip: 219.
Arévalo i Vilà, Joan: 304.
Argullol i Murgadas, Enric: 203, 276, 290, 299.
Argullol i Murgadas, Rafael: 289.
Arnau i Bofarull, Xavier: 199, 223, 285, 287, 310.
Arnau i Cortina, Francesc: 37.
Artal, Lluís: 263.
Aroles i Vergès, Pere: 100.
Arrizabalaga, Antoni: 275.
Arroyo Ilera, Fernando: 204, 289.
Artells, Josep: 261.
Ascon i Borràs, Rosa: 145, 164, 165, 186, 191, 272, 274.
Ausàs i Coll, Jordi: 203, 294.
Awumbila, Mariama: 288.
Ayats i Abeyà, Jaume: 294.
Babot i Boixeda, Pere: 100.
Bach i Riu, Antoni: 268.
Badia i Cardús, Xavier: 266.
Badia i Margarit, Antoni: 110, 258.
Badia Perpinyà, Anna: 251, 304, 307.
Báguena Latorre, Josep-Antoni: 293.
Bailón Trueba, Francesc: 303.
Bajpai, D. N.: 267.
Balagué i Sort, Teresa: 232.

Balaguer, Enric: 294.
Balaguer i Cirera, Víctor: 69, 291.
Balaguer i Sabater, Lluís: 99, 100, 103, 127.
Balasch i Montagut, M.: vegeu Josep Perenya.
Balasch i Solanes, J. Carles: 294.
Balcells i Cubells, Sandra: 198, 282.
Balcells i González, Albert: 17, 46-48, 56, 64, 99, 249.
Baldrich i Tibau, Manuel: 72.
Ballbé i Prunés, Manuel: 49.
Ballús i Edo, Ignasi: 299.
Barceló, Gemma: 297.
Barceló i Pons, Bartomeu: 165, 170, 260, 263, 264, 266, 271, 273.
Bardagí, Josep: 277.
Barnadas, Ramon: 297, 314.
Barniol i Carcasona, Montse: 287.
Baron-Yelles, Nacima: 290.
Baronet, Carles: 295.
Barrachina i Jiménez, Maria: 227.
Barrera i Costa, Heribert: 50, 139, 140.
Barriendos Vallvé, Mariano: 278, 290, 294.
Barrillón i Paradell, Josep: 33.
Bartoló i Marmi, M. Rosa: 274.
Bartolomé i Regué, Albert: 295.
Bartrolí i Isanta, Raül: 277.
Bas Cutrina, Francesc: 227.
Bassa i Armengol, Manuel: 92, 256.
Batalla i Villanueva, Ramon J.: 284.
Batalla i Xatruch, Emili: 82.
Batallé i Tremoleda, Dolors: 145, 265, 279.
Bataller i Calatayud, Josep Ramon: 20, 21, 30, 33, 39, 47-49, 51, 54, 57-63, 78, 85, 86, 88, 99, 107, 118, 122, 130, 252, 254, 256, 257.
Batet i Canadell, Albert: 301.
Batista i Roca, Josep M.: 38, 52, 254.
Batllori i Obiols, Roser: 286.
Battiau, Michel: 173, 181, 265, 267.
Baudu, Patrick: 300.
Baulies i Bochaca, Xavier: 278.
Bayerri Raga, Josep: 173, 266.
Baylac-Ferrer, Alà: 281.
Baylina i Ferré, Mireia: 191, 192, 197, 220, 221, 242, 243, 281, 288, 296.
Bayona i Carrasco, Jordi: 301.
Beato i Vicens, Francesc: 277.
Becat i Rajaut, Joan: 156, 166, 170, 183, 198, 209, 236, 262, 265, 268, 274, 279, 281, 300, 303.
Bech i Borràs, Jaume: 261.
Bedoya, Maria Helena: 303.
Bejarano Leandro, Daniel: 227.
Belil i Boladeras, Mireia: 41, 166, 177, 186, 251, 274.
Bellet i Sanfeliu, Carme: 285, 300.
Beltrán y Rózpide, Ricardo: 22.
Benach i Rovira, Núria: 192, 291, 295, 300, 305.
Benadé, Montse: 291.
Benaül i Berenguer, Josep M.: 286.
Benejam i Arguimbau, Pilar: 145, 165, 186, 199, 265, 273, 286.
Beneria i Farré, Lourdes: 183, 272, 288.
Benet i Morell, Josep: 113.
Berástegui, Xavier: 302, 222, 304.
Berdoulay, Vicent: 209, 298.
Berenguer i Batet, Santiago: 290.
Berg, Ninna Gunnerud: 201, 287.
Bergadà i Torres, Josep: 290.
Bergós i Massó, Antoni: 88, 100, 144, 145, 256.
Bermudo Avila, José Manuel: 297.
Bernadas, Pep: 289.
Bernard-Sans, Xavier: 299.
Bertin, Jacques: 217, 295.
Bertran i González, Enric: 11, 12, 121, 129, 142, 144, 155, 164, 166, 172, 174, 190-193, 195, 210, 212, 220, 228, 236, 249, 275, 281, 294, 300.
Bertran, Josep: 307.
Bertrana i Horta, Xavier: 300.
Bertrana i Salazar, Aurora: 43, 52, 208, 303.
Bertrand, Georges: 183, 197, 212, 236, 264, 275, 276, 278, 292.

Berzi, Matteo: 299.
Bestraten Castells, Sandra: 302.
Betriu i Recha, Blanca: 232.
Biete i Farré, Vicenç: 74, 117, 130, 142, 144, 148, 155, 164, 172, 174, 187, 188, 190-193, 195, 205, 210, 212, 214, 215, 219, 226, 235, 240, 247, 249, 269, 271, 275-277, 280, 281, 291, 294, 302.
Bigas i Bau, Marc: 226, 227.
Bilbeny i Garcia, Norbert: 198, 282.
Birot, Pierre: 36, 177.
Bisson, Jean: 183, 197, 260, 277.
Blache, Jules: 25.
Bladé i Desumvila, Artur: 119, 131, 167, 168, 176.
Blanch i Bou, Andreu: 306.
Blanchard, Raoul: 16, 21, 24, 25, 27, 176, 177, 203, 218, 219, 245, 251, 294.
Blanco Romero, Asunción: 230, 296, 305.
Blasi i Maranges, Pere: 30, 33, 45, 51, 52, 54, 58, 63, 80, 108, 254.
Blasi i Vallespinosa, Francesc: 20, 72, 91.
Blay i Boqué, Jordi: 275, 279.
Blazek, Jiri: 197, 278.
Blàzquez Salom, Macià: 302, 305.
Boada i Juncà, Martí: 197, 202, 276, 295, 311.
Bofill i Mates, Jaume: 20, 216.
Bofill i Pichot, Josep M. : 35, 47.
Bohigas i Balaguer, Pere: 48, 92.
Bohigas i Guardiola, Oriol: 113.
Boira i Maiques, Josep Vicent: 209, 279, 303.
Boj i Labiós, Imma: 307.
Boleda i Cases, Joan Ramon: 113, 115, 259.
Bolòs i Capdevila, Maria del Tura de: 53, 55, 87, 108, 113, 122, 126, 132-134, 144, 145, 149, 169, 170, 186, 193, 252, 256, 257, 259, 261-263, 268, 295.
Bolòs i Capdevila, Oriol de: 49, 55, 67, 68, 82, 83, 100, 103, 104, 119, 120, 122, 125, 254, 255, 257, 261.
Bolòs i Vayreda, Antoni de: 49, 83.
Bonerandi-Richard, Emmanuelle: 293.
Bonet i Baltà, Joan: 116.
Bonet i Garí, Lluís: 62.
Bonet i Matas, Josep: 95, 96, 118, 256, 259.
Bonnamour, Jacqueline: 201, 282.
Boorstin, Daniel: 114.
Boquet, Ives: 249.
Borbonet i Macià, Anna: 198, 269, 271, 272, 277, 284, 294.
Borja i Sebastià, Jordi: 113, 127, 132, 133, 134, 149, 165, 222, 259, 266, 270, 273, 283, 287, 303, 305.
Borràs i Calvo, Gabriel: 290.
Borràs i Quadres, Antoni: 71, 254.
Borràs i Ramón, Ramon: 290.
Borsano, Ambrosio: 216.
Bosch i Gimpera, Pere: 38, 41, 55, 78, 168.
Bosch i Pascual, Alfred: 199, 284.
Bosque Maurel, Joaquín: 153, 269.
Boter de Palau i Gallifa, Ramon: 283.
Boussemart, Benoît: 267.
Bouvier i Gruaz, Víctor: 21.
Bover i Pagespetit, Andreu: 279.
Brandis, Dolores: 271.
Bricall i Masip, Josep M.: 195, 268, 275.
Brossa i Trullàs, Eduard: 76, 105, 106, 259.
Bru i Bistuer, Josepa: 198, 269, 271, 273, 279, 284.
Brugué i Turruella, Joaquim: 301.
Brunel, Clovis: 77.
Brunet, Roger: 182, 184, 269, 271.
Brunet India, Manola: 209, 307.
Brunhes, Jean: 23, 24, 27, 177.
Buehler, Elisabeth: 288.
Burcet i Rodríguez, Martí: 227.
Burgueño Rivero, Jesús: 11, 13, 42, 157, 191-193, 200, 205, 207, 210, 212, 213, 216-218, 221, 239, 249, 271, 272, 278, 282, 284-295, 297-300, 302-307.
Burriel de Orueta, Eugenio L.: 201, 263, 288.
Busqué i Barceló, Jaume: 196, 276.
Busquets i Fàbregas, Jaume: 282, 286, 303.
Busquets i Grau, Joan: 270.

Bustamante, Edgar: 306.
Bustos Hernández, Montserrat: 301.
Buttimer, Anne: 184, 268.
Caballé i Rivera, Alba: 227, 283.
Cabello Quiñones, Ana M.: 209, 299, 302.
Cabero Diéguez, Valentín: 272.
Cabeza i Valls, Joaquim: 142, 144, 157, 164, 191, 192, 215, 220, 239, 263, 282.
Cabo Alonso, Ángel: 198, 279, 302.
Cabré i Pla, Anna: 163, 165, 186, 270, 273, 290.
Cacho Lascorz, Isabel: 295.
Calabuig, Salvador: 304.
Calderer, Joaquim: 268.
Cals i Güell, Joan: 280.
Calsamiglia Reguant, Aleix: 207, 302.
Calvet i Porta, Jaume: 260, 262, 263, 265, 266, 268.
Calvó i Serdañons, Agustí: 20.
Camarasa Belmonte, Ana: 305.
Camarasa i Castillo, Josep M.: 49, 176, 268, 278.
Camarero Bullón, Concepción: 200, 201, 283.
Campesino Fernández, Antonio José: 198, 277.
Campillo Besses, Xavier: 206, 298.
Campistol i Sirera, Pere: 260.
Campmajor, Josep: 298.
Campo Cunchillos, Gabriel: 63, 254.
Campos i Pérez, Antonio: 296.
Canals i Ferrer, Emili: 52.
Candel i Vila, Rafael: 33, 34, 49, 58, 70, 144, 145.
Canellas i Carrera, Agustí: 217.
Cànoves Valiente, Gemma: 197, 242, 244, 281, 300, 305.
Cantó i Jordi, Sergi: 289.
Capdevila i Cardona, Vicenç: 289.
Capel Sáez, Horacio: 32, 52, 113, 168, 177, 249, 287, 297, 300, 304, 306, 307.
Carbó i Boatell, Genís: 197, 276.
Carbó i Mestre, Dolors: 281.
Carbonell i de Ballester, Jordi: 80.
Cardó i Soler, Josepa: 266.
Cardona i Puig, Fèlix: 37, 38, 96, 254, 256.
Cardús i Canals, Cristòfor: 25, 36, 37, 42, 45, 75, 120, 172, 235.
Carner i Puig-Oriol, Josep: 47, 48.
Carnicer i Vidal, Martí: 271.
Carod-Rovira, Josep Lluís: 291.
Carreño i Piera, Lluís: 262.
Carreras, Albert: 280.
Carreras i Artau, Joaquim: 48.
Carreras Candi, Francesc: 19, 21, 33, 34, 39, 51, 88-90, 99, 118, 257.
Carreras i Puigdengolas, Josep M.: 165, 262, 265, 270, 272, 273.
Carreras i Tarragó, Josep M.: 290.
Carreras i Verdaguer, Carles: 134, 138, 141-144, 147, 156, 159, 169-172, 181, 193, 205, 249, 261, 263, 266-268, 284, 287, 299.
Carrillo Badosa, Inès: 302.
Carroll, Lewis: 8.
Carrové i Viola, Domènec: 110, 111, 258.
Carvajal, E: 220.
Casacuberta i Roger, Josep M. de: 33, 37, 71, 78, 88, 255.
Casademunt, Àlex: 303.
Casades i Gramatxes, Pelegrí: 20.
Casadevall i Camps, Robert: 200, 291, 299, 303.
Casado de Otaola, Santos: 284.
Casals Costa, Vicente: 271.
Casas i Homs, Josep Maria: 91, 97, 256.
Casas Torres, José Manuel: 55, 97, 111, 122, 258, 264.
Casasnovas Camps, Miquel Àngel: 307.
Casassas i Marquès, David: 187, 249, 303.
Casassas i Simó, Enric: 50, 142.
Casassas i Simó, Lluís: 82, 112, 113, 126, 127, 129-136, 138-144, 146-148, 152, 153, 155-164, 166, 168-170, 172-175, 181, 182, 184-187, 189-191, 193, 195, 196, 200, 203, 208, 210, 211, 214, 215, 219,220, 224, 232, 233, 246, 249-251, 260-266, 268-277, 280, 294, 303, 309.

Casassas i Ymbert, Anna Maria: 157, 225, 291.
Casassas i Ymbert, Jordi: 250, 275, 280, 299.
Casellas i Puigdemasa, Maria Antònia: 192.
Casu, Alessandra: 209, 300.
Castanyer i Bachs, Narcís: 286.
Castañer i Vivas, Margarida: 193, 198, 241, 279, 289, 293.
Castejón i Arqued, Rosa: 198, 262, 279.
Castellà Real, Josep; i M. Dolors Lázaro i Palau: 271.
Castellnou i Ribau, Marc: 284, 295.
Castells i Solé, Lluís: 277.
Castro i Dòria, Xavier: 284.
Català Barrasetas, Gerard: 227.
Català i Roca, Pere: 42, 91, 92, 98, 100, 103, 122, 215, 236, 256, 257.
Cebollada i Frontera, Àngel: 251.
Cebrià i Escuer, Artur: 277.
Cecchini, Gustavo: 225.
Celant, Attilio: 182, 269.
Cerarols i Ramírez, Rosa: 305.
Cerdà Bolinches, Artemi: 293.
Cerdà i Sunyer, Ildefons: 200, 201, 217, 251, 266, 285, 288, 292, 294, 314.
Cerdan i Heredia, Rufí: 197, 276, 286.
Cervera, Marta: 232.
Chevalier, Marcel: 39, 52, 67, 216.
Chico Rello, Pedro: 22.
Christaller, Walter: 196, 276.
Cirici i Pellicer, Alexandre: 263.
Claparède, Édouard: 43.
Clarà i Arisa, Jaume: 285.
Clarà i Badosa, Jana: 306.
Clarimont, Sylvie: 293.
Claval, Paul: 107, 151, 153, 166, 173, 182, 183, 212, 217, 236, 264, 268, 270, 272, 273.
Clavero Paricio, Pedro: 266.
Closa i Pujabet, Joan: 304.
Closas i Miralles, Josep: 21, 33, 49, 54.
Clusa i Oriach, Joaquim: 159, 250, 263, 284, 294.
Coberó i Coberó, Jaume: 271.
Coberó i Farrés, Montserrat: 289.
Codina i Vilà, Jaume: 113, 115, 257, 259, 272, 281.
Codinachs, M. Teresa: 260.
Coll i Alentorn, Miquel: 48.
Coll i Vengut, Ramon: 227.
Colom Cañellas, Antoni: 97.
Colomer i Preses, Ignasi M.: 105, 111, 115, 116, 257, 258.
Colominas i Roca, Josep: 20.
Comas d'Argemí i Cendra, Dolors: 263.
Comas i Güell, Montserrat: 291.
Comas i Ros, Joaquima: 53, 70, 122, 144, 145, 186, 255.
Comes i Solé, Pilar: 165, 186, 272, 274.
Compte i Freixanet, Albert: 108, 126, 264.
Conde, L.: 67.
Conrad, Joseph: 106.
Contreras Hernández, Jesús: 263.
Corbera, Francesc: 105.
Cornellà, Aina: 306.
Corominas i Dulcet, Jordi: 268.
Coromines i Montanya, Pere: 47.
Coromines i Vigneaux, Joan: 32, 33, 36, 37, 52, 65, 71, 75-78, 93, 94, 102, 111, 117, 168, 196, 254, 255, 258, 280.
Coronado Tordesillas, José M.: 297.
Cortès i Rodríguez, Jordi: 220, 274, 285, 287.
Costa, Ramon: 289.
Costa, Roger: 70.
Costa i Bofill, Lluís: 287.
Costa i Savoia, Ernest: 286.
Court, Claire: 307.
Courtot, Roland: 204, 293.
Courville, Serge: 197, 281.
Crang, Mike A.: 201, 286.
Cravey, Altha: 288.
Cresswell, Tim: 250.
Creton, Dominique: 288.
Creus i Vidal, Lluís: 30, 33, 65.

Crusafont i Pairó, Miquel: 107, 259.
Cruz i Gallach, Helena: 303.
Cruz Villalón, Josefina: 307.
Cuillé, Germain: 126.
Cusimano, Girolamo: 195, 201, 225, 287.
Cuxart i Tremps, Montserrat: 65, 144, 145, 148, 155, 164, 174, 188, 191-193, 210, 212, 225, 249, 281, 284.
Dainville, François de: 212.
Dalmau i Font, Agustí: 278.
Damians i Manté, Frederic: 20.
Dantín Cereceda, Juan: 22.
Darder i Pericàs, Bartomeu: 51.
Darwin, Charles: 107.
Dasca i Sumsi, Artur: 33, 42, 51.
Deffontaines, Geneviève: 52.
Deffontaines, Pierre: 52, 53, 55, 104, 111, 122, 123, 130, 137, 149, 152, 167, 175, 180, 208, 239, 249, 250, 252, 258, 260, 263, 293, 307.
Degrémont, Isabelle: 294.
Delclòs Alió, Xavier: 227, 304.
Delclòs i Sunyer, Sebastià: 286.
Demangeon, Albert: 23, 177.
Dematteis, Giuseppe: 183, 269, 271.
Deulofeu i Fontanillas, Francesc: 292.
Dezert, Bernard: 267.
Diago, Francisco: 217.
Dienel, Hans-Liudger: 209, 297.
Dobby, E. H. G.: 25, 26, 38, 179, 180, 254.
Domènech, Marta: 225.
Domènech, Mercè: 280.
Domènech i Fargas, Josep M.: 286.
Domènech Montaña, Antoni: 218, 227, 305.
Domingo i Sanjuán, Marcel·lí: 39, 42.
Domingo i Sanjuán, Pere: 127, 128, 259.
Domingo i Valls, Andreu: 303.
Donaire Benito, José Antonio: 306.
Doumenge, François: 126.
Droogleever, Joos: 209, 288, 305.
Duocastella i Cortadellas, Francesc: 289.
Durà i Guimerà, Antoni: 293, 299, 305.
Duran Bertran, Clàudia: 227.
Duran i Sanpere, Agustí: 39, 47, 72, 89, 112, 116, 122, 255, 257-259.
Duran i Ventosa, Lluís: 35.
Eckert, Max: 217.
Edney, Matthew H.: 202, 204, 289.
Enyedi, György: 197, 277.
Enric Hoja, Jordi: 262.
Epps, Brad: 201, 288.
Espinàs i Massip, Josep M.: 106.
Estalella i Boadella, Helena: 145, 165, 186, 251, 274, 287.
Estalella i Graells, Josep: 262.
Estapé i Rodríguez, Fabià: 266.
Esteban i Borràs, Agustí: 274, 275.
Esteban i Noguera, Juli: 165, 264, 273, 291.
Esteva Fabregat, Claudi: 114.
Esteve i Figueras, Salvador: 299.
Esteve i Palós, Albert: 302, 307.
Esteve i Subirana, Antoni: 50.
Estévez Vilariño, Brais: 301.
Estrada i Garriga, Josep: 263.
Estrany Bertos, Joan: 207, 292, 302, 307.
Estruch i Torrents, Ferran: 304.
Expósito Jiménez, David: 304.
Fabra i Poch, Pompeu: 40, 47, 68, 241.
Fagnani, Jeanne: 183, 270.
Faixó i Fusellas, Jaume: 265.
Falgueras i Espinós, Joan: 264.
Faneca i Espinós, Fina: 220.
Faraudo de Saint-Germain, Lluís: 79, 80.
Farguell Pérez, Joaquim: 192, 243, 292.
Farinelli, Franco: 209, 218, 298, 302.
Farinós Dasí, Joaquim: 209, 301.
Farràs i de Blas, Antoni: 266.
Farrés i Sabater, Antoni: 173, 264, 266, 273, 276.
Farriol i Estrada, Joan: 277.
Faucher, Daniel: 18, 23, 25.
Faura i Sans, Marià: 21, 30, 32, 33, 35, 38, 39, 51, 254.

Faus Esteve, Ramon: 49.
Febrer i Carbó, Joaquim: 63, 254.
Felip i Fillat, Rosa Anna: 239.
Feliu i Torrent, Jaume: 192, 207, 221, 295, 298, 300-302.
Fenster, Tovi: 201, 285, 288.
Fernàndez, Ivan: 298.
Fernández de Villalta, Josep: 85, 107, 257.
Fernández i Trabal, Joan: 282.
Ferran, Josep: 126.
Ferran i Sans, Marc: 306.
Ferras, Robert: 170, 271.
Ferrer, Josep: 71, 280.
Ferrer, Montserrat: 283.
Ferrer i Aixalà, Amador: 304.
Ferrer i Alòs, Llorenç: 289, 290.
Ferrer de Franganillo, Manuel: 19, 23, 30, 33, 37, 39, 53, 58, 240.
Ferrer-Gallardo, Xavier: 302.
Ferrer i Pumareta, Jordi: 291.
Ferrer i Soler, Albert: 73, 255.
Ferret Jacas, Joaquim: 299.
Figueras i Capdevila, Narcís: 306.
Filella i Bragós, Salvador: 30, 33.
Fité i Llevot, Francesc: 266.
Folch, Xavier: 262.
Folch i Fornesa, Dolors: 197, 278.
Folch i Torres, Joaquim: 47.
Fonollosa i Comas, Xavier: 298.
Font, Alba: 304.
Font i Casaseca, Núria: 305.
Font i Garolera, Jaume: 192, 197, 198, 276, 284, 286, 299, 303, 306.
Font i Quer, Pius: 38, 47, 48, 60-63, 83, 85, 103, 254, 257.
Font i Sagué, Norbert: 22, 35.
Font i Solsona, Josep: 69, 71, 74, 122, 255.
Font i Tullot, Josep M.: 49.
Font i Valentí, Gemma 292.
Fontboté i Mussolas, Josep M.: 49, 67, 255.
Fontrodona i Vilanova, Marià: 80.
Fontserè i Marroig, Maria: 42.
Fontserè i Riba, Eduard: 16, 17, 19, 21, 28-34, 38-41, 46, 48, 50, 51, 57-63, 67, 68, 76, 79, 85, 86, 89, 102-104, 118-120, 123, 127, 130, 131, 137, 146, 149, 152, 239, 246, 250, 252, 254, 255, 259, 278.
Forcadell Esteller, Xavier: 206, 207, 299, 301, 302, 304.
Fornaguera i Ramon, Miquel: 52, 63, 64, 255.
Fornells, Miquel Jordi: 260.
Fort i Cogul, Eufemià: 92, 255.
Fortó i García, Abel: 301.
Fortuny i Cuesta, Benjamí: 304.
Fournier, Germaine: 25.
Frago i Clols, Lluís: 299.
Fraguell Sansbello, Rosa M.: 279
Franchi, Ivan: 302.
Franco, Francisco: 129.
Franquesa, Teresa: 286.
Franquet i Bernis, Josep M.: 283.
Freixa i Pedrals, Enric: 277.
Freixa i Riba, Vanesa: 303.
Frigolé i Reixach, Joan: 263.
Frutos Rodríguez, José Luis de: 298.
Fuentes Arce, Luis: 209, 302.
Fuentes Gassó, Josep Ramon: 299, 301.
Fues, Josep: 265.
Fuguet i Sans, Joan: 262, 275.
Furió i Diego, Antoni: 292.
Fuster i Ortells, Joan: 95.
Gabarró i Pallarès, Marcel: 280.
Gabriel i Forn, Manuel: 276, 294.
Gade, Daniel W.: 201, 286.
Galera i Monegal, Montserrat: 98, 208, 220, 236, 273, 275, 288, 299.
Galera i Pedrosa, Andreu: 296.
Galí i Coll, Alexandre: 20, 74, 255.
Galitó i Martí, Pol: 290.
Galland, Daniel: 209, 298.
Gallard i Genís, Alfred: 33.
Gallois, Lucien: 23, 24.

Ganau i Casas, Joan: 281, 282, 302.
Ganyet i Solé, Joan: 276.
García, Celso: 306.
Garcia, João Carlos: 197, 204, 224, 226, 236, 278, 296.
García Ballesteros, Aurora: 269.
Garcia Coll, Arlinda: 197, 279, 283.
García del Cid Arias, Francisco: 49.
Garcia Espuche, Albert: 209, 298.
García Ferrer, Juan Manuel: 209, 220, 225, 288, 304, 306.
Garcia Lanceta, Lourdes: 134, 145.
Garcia Ramon, Juli: 270.
Garcia Ramon, Maria Dolors: 11, 13, 130, 144, 145, 151, 155, 162, 164-166, 174, 177, 182, 186, 190-193, 196, 198, 200, 203, 205, 212, 217, 225, 236, 241-243, 247, 250, 251, 261, 269, 272, 273, 276, 283, 284, 288-291, 294-296, 300, 303, 305.
Garcia Rodríguez, Alfons: 281, 283.
García Sainz, Luis: 147.
Garcia Ventura, Jordi: 301.
Gardner, Rita: 204, 295.
Garmendia Antin, Maddi: 297.
Garrido i Gonzàlez, Francesc: 279.
Gas i Carpio, Francesc: 91, 256, 257.
Gasch i Grau, Emili: 261.
Gascón i Fernández, Llorenç: 95, 96, 256.
Gaspar, Jorge: 184, 272.
Gassiot i Llorens, Josep: 63, 254.
Gassol i Rovira, Bonaventura (Ventura Gassol): 16, 38.
Gaussen, Henri: 25.
Gavaldà, Jesús: 250.
Gelpí Vintró, Lluís: 72, 278.
Gensane, Joan-Pere: 159, 282, 292, 300.
George, Pierre: 107, 113, 177.
Gesalí Sánchez, Raül: 218.
Gibert Juventeny, Josep M.: 304.
Giblin, Béatrice: 197, 279.
Gil, J.: 266.
Gil i Estalella, Pere: 74, 215, 242, 254.
Gili i Esteve, Gustau: 63, 254.
Giménez-Capdevila, Rafael: 165, 192, 193, 202, 206, 221, 227, 274, 286, 291, 293, 297, 300, 301, 303, 306.
Gimeno i Font, Edmon: 55, 108, 126.
Giné i Orengo, M. Teresa: 220.
Giner, Xavier: 304.
Giner de San Julián, Salvador: 290, 293, 295, 298.
Giner i Pereperez, Francesc: 95, 119.
Ginestà i Vila, Ferran: 302.
Giral Quintana, Eugeni: 104, 109, 149, 186, 259, 261, 262.
Giralt i Raventós, Emili: 75, 92, 93, 126, 255, 257, 262.
Giribet i Boneta, Ramon: 294.
Girón Sierra, Álvaro: 287.
Girona i Casagran, Josep: 87.
Girona Cuyàs, J.M.: 37.
Gisbert Traveria, Meritxell: 192, 207, 231, 243, 296, 302, 304, 306.
Glanadell i Torras, Francesc: 216.
Gombau i Martorell, Lluc: 227.
Gómez Mendoza, Josefina: 55, 162, 173, 198, 204, 209, 236, 242, 265, 271, 279, 284, 292, 301, 307.
Gómez Ortiz, Antonio: 166, 173, 265, 268, 271, 274, 275, 282, 286.
Gómez Piñeiro, Francisco Javier: 198, 276.
González Reverté, Francesc: 306.
Gonzàlez-Agapito, Josep: 290.
González-Arroyo España, Pedro: 282.
Gorchs i Corominas, Montserrat: 270.
Gost, Josep M.: 274.
Gould, Peter: 166, 273.
Gourou, Pierre: 97.
Graells i Prat, Joan: 289.
Granados Sánchez, Jesús: 230, 296, 300, 305.
Gras i Casanovas, M. Mercè: 215.
Grases Rueda, Joan: 66, 80, 255.
Grau i Fernández, Ramon: 284, 292.
Grau Sala, Emili: 96.

Griera i Gaja, Antoni: 46.
Gual i Vilà, Valentí: 290.
Guàrdia i Bassols, Manuel: 279.
Guardia Carbonell, Carlos: 296.
Guardiola i Prim, Lluís: 68, 254.
Guarrasi, Vincenzo: 225.
Guarro i Casas, Lluís: 19.
Gudayol i Torelló, Anna: 307.
Gugliemo, Raymond: 177.
Guilera i Albiñana, Josep M.: 20.
Guillamon i Villalba, Eliseu: 300.
Guinovart, Josep Lluís: 283.
Guiu, Claire: 294.
Guiu, Ramon M.: 285.
Gurri i Serra, Francesc: 87, 105, 106, 109, 118, 121, 122, 135, 149, 154, 155, 197, 236, 256-260, 277.
Gutiérrez i Bonilla, Eduard: 227.
Gutiérrez Palomero, Aaron: 218, 305.
Gutiérrez i Poch, Miquel: 277.
Hamilton, Ian: 184, 268.
Hancock, Claire: 204, 296.
Harley, Brian: 212, 217.
Hérail, Gérard: 183, 261, 262.
Herbertson, Andrew: 26.
Herbertson, Fanny: 26.
Herce Vallejo, Manuel: 265, 276.
Herms, Dolors: 287.
Hernàndez i Yzal, Santiago: 262.
Hernández-Pacheco, Eduardo: 70.
Hernando Rica, Agustín: 165, 274.
Herrero i Canela, Maria: 305.
Homs i Corominas, Josep: 275.
Huang, Shirlena: 288.
Hudson, Ray: 204, 292.
Huguet i Biosca, Josep: 293.
Huguet del Villar, Emili: 200, 284, 296.
Humboldt, Alexander von: 208, 307.
Iduarte i Aragonès, Tomàs: 33, 34.
Iglésies i Fort, Josep: 7, 8, 21, 22, 30-42, 44-46, 48, 50-52, 55-60, 62, 63, 66, 68, 71, 73-82, 85-96, 98-99, 102-104, 106, 109, 111, 113, 117, 119-128, 130-135, 137, 139, 140, 144-147, 149, 152, 167-171, 174, 175, 177, 180, 189, 214, 215, 246, 250, 252, 254-259, 262-264, 267, 269.
Inbar, Moshe: 180, 181, 264.
Indovina, Francesco: 209, 297.
Inglada i Ferrer, Francesc: 280.
Iniesta, Ferran: 199, 284.
Ito, Masaru: 197, 277.
Izquierdo i Ballester, Santiago: 56, 99.
Izquierdo i Tugas, Pere: 77.
Jackson, Peter: 204, 296.
Jacobson, Stephen: 292.
Jardí i Borràs, Ramon: 63, 68, 254.
Jaumot i Bisbal, Miquel: 300.
Jiménez de Parga, Manuel: 113.
Joher, Josep M.: 285.
Jolís i Felisart, Agustí: 263.
Jordan, Thierry: 212.
Jordana i Mayans, Cèsar August: 35.
Jové i Hortoneda, Ferran: 119, 176.
Juan, Jean-Claude: 199, 201, 282.
Juliachs i Mata, Manuel: 86.
Juliana Ricart, Enric: 203, 296.
Julivert Casagualda, Manuel: 67.
Junyent i Torras, Valentí: 304.
Katz, Cindi: 197, 281.
Kayser, Bernard: 177, 183, 264.
Kewalramani, Gita: 197, 280.
Kirby, Andrew M.: 201, 284.
Kofman, Eleanore: 183, 269.
Koscinski, Leszek: 184.
Krebs, Norbert: 26.
Kreye Frerk, Germà: 52.
Kung, Thomas S.: 178.
Labandera, Robert: 280.
Lacoste, Yves: 107, 123, 134, 177.
Lacuesta i Contreras, Raquel: 292.
Lafarga i Oriol, Joan: 281.
Laferrère, Michel: 267.

Laguna, Jorge: 296.
Lambert, Roger: 126.
Lan, Diana: 288.
Larrègula, Agustí: 277.
Larrosa i Padró, Manuel: 270.
Latorre i Soler, Domènec: 86.
Leakey, Louis; i Mary Nicol: 114.
Leardi, Eraldo: 173, 184, 264.
Leimgruber, Walter: 197, 279.
Levy, Jacques: 182, 269.
Linés Escardó, Alberto: 278.
Linteau, Paul-André: 197, 279.
Little, Jo: 288.
Liverman, Diana: 201, 287.
Lladó i Mas, Bernat: 218.
Lladonosa i Pujol, Josep: 88, 110, 111, 255, 258.
Llausàs i Pasqual, Albert: 227.
Lleal i Galceran, Francesc: 280.
Lleonart i Orri, Assumpta: 292.
Llesuy i Suñol, Josep M.: 292.
Llobera i Ramon, Josep: 93, 119.
Llobet i Bach, Jaume: 282.
Llobet i Martí, Lluís: 297.
Llobet i Reverter, Salvador: 40, 41, 53-55, 72, 89, 105, 107, 108, 123, 125, 126, 130, 131, 135, 139-144, 149, 153, 166, 168, 169, 172-174, 177, 214, 215, 246, 250-252, 255, 259, 263, 268, 275, 282.
Llombart i Huesca, Maria: 232.
Llop i Torné, Josep M.: 266.
Llopis i Lladó, Noel: 49, 53, 67, 105.
Llorach, M.: 266.
Lluch i Martín, Enric: 15, 17, 55, 70, 93, 105, 109, 113, 127, 130-135, 138, 139, 147, 149, 156, 159, 162, 167, 169, 170, 177, 178, 196, 198, 200, 205, 208, 211, 216, 235, 240, 246, 249, 251, 252, 259, 260, 263, 266, 278, 282, 288, 290, 298.
Lluch i Martín, Ernest: 109, 259.
Lluelles i Larrosa, M. Jesús: 290.
Lluís i Font, Pere: 252.
Lluís i Pallarès, Joan: 109, 259.
Llussà i Torra, Rafael: 181, 220.
Lois González, Rubén C.: 201, 282, 299, 305.
López Bonillo, Diego: 275.
López Bustins, Joan Albert: 295.
López i Civit, Carles: 262.
López Folgueira, Carlos-Enrique: 250.
López Garcia, Eduard: 227.
López-Gay: Antonio: 303, 304.
López Gómez, Antonio: 170.
López Guallar, Marina: 294, 314.
López López, Lluís Miquel: 300.
López Monné, Rafael: 298.
López Palomeque, Francesc: 166, 274, 289, 293.
López-Picó, Josep Maria: 46.
López Rey, Mireia: 227.
López Villanueva, Cristina: 282.
Lorca, Marc: 284.
Lostanlen, Isabelle: 52, 122, 250.
Loyer, Barbara: 197, 279.
Ludevid i Anglada, Jordi: 283, 289.
Ludevid i Massana, Xavier: 300, 301.
Luna Garcia, Antoni: 180, 191, 192, 205, 209, 212, 241-244, 250, 307.
Luzón Benedicto, José Luis: 197, 278.
Macià i Llussà, Francesc: 16.
Macian, Josep Òscar: 280.
Maduell i Sancho, Àlvar: 280.
Magrinyà Torner, Francesc: 292.
Majoral i Moliné, Roser: 145, 164, 166, 174, 181, 184-186, 190, 196, 197, 214, 242, 243, 247, 250, 261, 274, 279.
Maldonado, Andreu: 262.
Mallart i Casamajor, Lluís: 196, 279.
Maluquer de Motes i Nicolau, Joan: 103, 111, 258, 265.
Maluquer Ferrer, Anna: 295.
Maluquer i Nicolau, Josep: 63, 254.
Maluquer i Sostres, Joaquim: 84, 256.
Maneja i Zaragoza, Roser: 295.
Manent i Segimon, Albert: 94, 119, 170.
Manescal, Onofre: 92, 255.

Manyà i Alcoverro, Joan Bta.: 81, 91, 111, 256, 258.
Manzano i Pérez, Evarist: 225.
Manzano Sastre, Àngel: 298, 304.
Maragall i Mira, Pasqual: 195, 276.
Marcet, Joan: 276.
Marcet i Coll, Josep M.: 83.
Marcet i Riba, Jaume: 21, 22, 26, 32, 33.
Marco Molina, Juan Antonio: 305.
Marcos, Txema: 302.
Marez, André: 25.
Margalef Llaberia, Joaquim: 303.
Margalef i López, Ramon: 49, 262, 268, 297.
Marquès Acosta, M. Jesús: 136.
Marszal, Tadeusz: 267.
Martí, Joan: 285.
Martí Estadellà, Marià: 137, 154, 263.
Martí i Bohigas, Lluís: 260.
Martí Escayol, M. Antònia: 92.
Martí i Henneberg, Jordi: 193, 206, 282, 284, 293, 296.
Martí i Rom, Josep Miquel: 288.
Martín i Pascual, Manel: 300.
Martín Díaz, Jordi: 303.
Martín Muñoz, Gema: 284.
Martín i Oriol, Jordi: 300.
Martín Uceda, Javier: 301.
Martín Vide, Javier: 196, 242, 266, 269, 273, 278, 287, 296.
Martínez Reche, Andrés: 298.
Martínez Rigol, Sergi: 299.
Martínez de Pisón, Eduardo: 198, 280.
Martonne, Emmanuel de: 23, 27, 36, 177.
Martorell i Trabal, Francesc: 16, 17, 27, 249.
Marx, Karl: 208, 305.
Mas, Jordi: 292.
Mas i Canals, Daniel de: 263.
Mas Hernández, Rafael: 271.
Mas i Montagut, Gabriel: 280.
Mas i Perera, Pere: 52.
Masachs i Alavedra, Valentí: 53, 125, 156, 260.
Masalles, Francesc: 261.
Masclans i Girvès, Francesc: 82, 256.
Mascort i Amigó, Ramon: 305.
Masjuan i Bracons, Eduard: 287.
Maspons i Anglasell, Francesc: 20, 62, 65, 215, 216, 254.
Massana, Josep Maria: 285.
Massana i Calvete, Carme: 208, 304.
Massey, Doreen: 201, 285.
Massip i Fonollosa, Jesús: 91, 257.
Massó i Carballido, Jaume: 306.
Massó i Cartagena, Jaume: 278.
Massó i Torrents, Jaume: 47, 287.
Mata i Garriga, Marta: 264.
Mata Olmo, Rafael: 204, 291, 296.
Mataix-Solera, Jorge: 293, 297.
Matamala i Fargas, Núria: 227.
Matavera i Franch, Ramon: 274.
Mates i Balaguer, Josep: 279.
Mateu i Bellés, Joan F.: 275, 286.
Mateu i Giral, Jaume: 64, 285, 287.
Mateu Llevadot, Xavier: 176, 197, 225, 280.
Matilla Ayala, Xavier: 303.
Mattos, Carlos A. De: 209, 303.
Maudet, Jean-Baptiste: 294.
Mayà i Mesegué, Núria: 286.
Mayayo i Artal, Andreu: 271.
McDonogh, Gary W.: 181, 268.
McKenzie, Fiona: 204, 291.
Méndez Gutiérrez, Ricardo: 201, 285.
Mendizàbal i Riera, Enric: 11, 12, 144, 164, 165, 174, 176, 191-193, 202, 203, 210, 212, 213, 215, 216, 220, 243, 249-251, 267, 270, 272, 274, 281, 284, 286, 290, 292, 294, 299, 302, 303.
Mendoza, Ana: 225.
Mendoza Pérez, Cristóbal: 298.
Mené, Joel: 294.
Mercadé, Montserrat: 291.
Mercader i Riba, Joan: 71, 72, 74, 75, 92, 167, 255.

Mérida Jiménez, Rafael M.: 289.
Mestres i Angla, Francesc: 283.
Metton, Alain: 175, 182, 185, 251, 272.
Miguel de la Cruz, Alex: 296.
Millet i Bel, Salvador: 49, 63, 64, 255.
Minca, Claudio: 201, 284.
Miquel i Peguera, Simeó: 110, 111, 258.
Mir i Parache, Jordi: 119.
Miralles, Frederic: 262.
Miralles i Guasch, Carme: 222, 287, 289, 303, 306.
Miranda i Canals, Jaume: 208, 236, 240, 241, 282, 288, 290, 291, 299, 300, 303.
Miras, Yannick: 298.
Miró, Pere: 87, 256.
Miró i Ardèvol, Josep: 262.
Mojica Gasol, Laia: 227, 293, 305.
Molina i Gallart, David: 227, 285.
Molina Hoyo, Mònica: 306.
Molina i Villar, Juan José: 283.
Molins i Vilaseca, Neus: 271.
Mollá Ruiz-Gómez, Manuel: 204, 296.
Molleví i Bortoló, Gemma: 294.
Mompart i Penina, Anna: 291.
Momsen, Janet: 288.
Moner i Codina, Jeroni: 292.
Monés i Pujol-Busquets, Jordi: 220.
Monferrer i Celades, Josep M.: 304.
Monk, Janice: 201, 212, 283, 288.
Monllor i Rico, Neus: 299.
Monmonier, Mark: 202, 204, 290.
Monner i Estopinyà, Anton: 119, 176.
Montagné Villette, Solange: 267.
Montaner i Garcia, Carme: 11, 13, 162, 163, 192, 193, 198, 220, 221, 225, 240, 251, 278, 281, 282, 285, 289-292, 295, 297, 298, 301, 302, 305, 307, 314.
Montaner i Martorell, Josep M: 287.
Montesinos Ciuró, Eduard: 243, 304.
Montiel Molina, Cristina: 295.
Montoliu, Enric: 304.
Montràs i Rovira, Josep: 285.
Montserrat i Solé, Antoni: 261, 270, 304.
Moragas i Spa, Miquel de: 165, 273.
Morales Agacino, Eugenio: 52.
Morales Padollers, Josep M.: 304.
Morales Rios, William: 227.
Morán Huertas, Manuel: 218.
Moran i Ocerinjauregui, Josep: 93, 303.
Morata Tierra, Francesc: 299.
Morell i Rosell, Ramon: 266, 301.
Moreno Ramírez, Pedro: 205, 217, 297.
Morera i Borrell, Enric: 176.
Morera i Guixà, Jaume: 304.
Moreu-Rey, Enric: 116, 117, 259.
Moya i Giné, Teresa: 281.
Muñoz i Espinalt, Carles: 65, 255.
Muñoz i Hernández, Pere: 278.
Muñoz Ramírez, Francesc M.: 222, 296, 302, 307.
Muntada i Sagrado, Francesc: 301.
Muntaner Pascual, Josep M.: 111, 258.
Muntanya i Martí, M. Teresa: 119, 176.
Munujos i Sala, Isabel: 232.
Murcia Navarro, Emilio: 268.
Muro Morales, José Ignacio: 217, 220, 292.
Nadal i Farreras, Joaquim: 265, 266, 292.
Nadal i Oller, Jordi: 75, 255, 256, 286.
Nadal i Piqué, Francesc: 9, 13, 130, 142, 157, 165, 190, 191, 193, 196, 197, 199-201, 205, 216, 217, 220, 221, 225, 230, 239, 242, 244, 247, 251, 266, 272, 273, 282-284, 287, 289, 290-297, 302, 303, 306, 307, 314.
Naya Cabrero, Andrés: 303.
Naylon, John: 196, 197, 277.
Nel·lo i Colom, Oriol: 130, 162, 165, 174, 194, 240, 241, 271, 274, 285, 288, 290, 291, 293, 298-301, 303, 304, 307.
Nicolau i d'Olwer, Lluís: 47.
Nobajas Ganau, Alexandre: 298.
Nogué i Font, Joan: 41, 155, 174, 177, 196, 250, 251, 276, 279, 283, 284, 287, 289, 291, 296, 298, 302, 305.
Noguera i Massa, Antoni: 119.

Nogués, Soledad: 276.
Nomen, Santi: 304.
Nonell i Febrés, Joan: 20.
Nualart i Maymí, Jaume: 114.
Nunes Silva, Carlos: 197, 281.
Nuñez i Espallargas, Josep M.: 261.
Obiols i Germà, Josep M.: 261.
Obiols i Palau, Josep: 172.
Ojeda Rivera, Juan Francisco: 204, 293.
Olcina Cantos, Jorge: 209, 236, 242, 297, 305.
Oliva i Franganillo, Marc: 297, 304.
Olivé i Guilera, Francesc: 277.
Olivé i Vallès, M. Dolors: 157.
Olivella i Arenas, Lluís G.: 20.
Oliver i Orell, Bartomeu: 97, 257.
Olivera Poll, Ana: 286.
Oliveras i Folch, Albert: 20.
Oliveras i González, Xavier: 303.
Oliveras i Samitier, Jordi: 281.
Oliveras i Samitier, Josep: 11, 13, 18, 21, 22, 24-26, 43, 130, 134, 135, 143, 155, 156, 165, 176, 180, 181, 190, 192, 193, 196, 204-208, 212, 218, 219, 221, 223, 224, 226, 227, 230, 233, 234, 238, 239, 244, 247, 251, 260, 261, 265, 272, 274, 276, 280, 283, 290, 293, 294, 297-300, 302-306, 314.
Oller i Freixa, Montserrat: 304.
Olmo i Barrios, Francesc del: 52.
Olóndriz i Riera, Ignasi: 267.
Orpí i del Pou, Joan: 117.
Ors i Rovira, Eugeni d': 20, 47.
Ortega Cantero, Nicolás: 166, 273.
Ortiz i Guitart, Anna: 176, 192, 213, 230, 242, 251, 288, 300, 305-307.
Orts i Aracil, José M.: 63.
Ortuño i Ginestar, Vicent: 267.
Otero i Armengol, Iago: 295.
Outeiro, Luís: 292, 296.
Oyón Bañales, José Luis: 279.
Ozgüç, Nazmiye: 201, 288.
Ozouf-Marignier, Marie-Vic: 197, 278.
Paasi, Ansii: 203, 204, 295.
Paczka, Stanislav: 267.
Padró Garcia, Joan-Cristian: 304.
Padrosa i Gorgot, Inés: 305.
Pagès, Jordi: 277.
Pagès i Mercader, Manuel: 100.
Palau Vera, Joan: 20, 25, 26, 97, 227, 251.
Pallarès i Barberà, Montserrat: 292, 305.
Pallarès i Blanch, Marta: 283.
Pallí i Buxó, Lluís: 156, 260.
Palol i Salellas, Pere de: 264.
Palsky, Gilles: 204, 295.
Panareda Clopés, Josep M.: 134, 138, 193, 208, 223, 268, 269, 288, 292, 300, 303, 305, 312, 313.
Papathimiu, Sonila: 204, 296.
Papell i Llenas, Joan: 217.
Papy, Louis: 97.
Parellada i Sabata, Martí: 166, 274.
París, L: 262.
Parpal i Marfà, Jordi: 266.
Parramon i Tubau, Antoni: 99-102, 127, 128.
Parunella i Eulàlia, Josep: 58, 76, 81, 100-102, 127, 152, 256, 257, 263.
Pasadas Salazar, César: 207, 222, 301, 302.
Pascual i de Sans, Àngels: 289.
Paszynski, Janusz: 184, 264.
Patxot i Jubert, Rafael: 63, 85.
Pau, Jeroni: 91.
Paül i Agustí, Daniel: 292, 294.
Paül i Carril, Valerià: 192, 302.
Pavón i Gamero, David: 192, 221, 295, 305.
Peake, Linda: 204, 291.
Pedone, Claudia: 201, 285.
Peet, Richard: 209, 297.
Pèlachs i Mañosa, Albert: 192, 221, 238, 297, 298, 301, 304.
Pelletier, Philippe: 201, 287.
Peña Monné, José Luis: 204, 296.
Peralta i Puig, Francesc: 283.
Pereira da Silva, Paulo: 295.
Perenya i Moros, Josep: 80, 81, 256.
Pérez, David: 262.

Pérez Agudo, Eduardo: 31, 40, 147.
Pérez i Pérez, J: 261.
Pericay i Ferriol, Pere: 77, 78, 255.
Perpiñà Sebrià, Antoni: 72.
Perramon i Cubells, Montse: 214, 251.
Perrin, Renat: 126.
Perrin, Thomas: 209, 305.
Petit Polo, Adriana: 227.
Pi Sunyer, August: 47.
Pi i Sunyer, Carles: 37, 38, 216.
Piaget, Jean: 43.
Picart i Faiget, Miquel: 304.
Pié i Ninot, Ricard: 138, 251, 273, 276, 298.
Pijoan i Soteras, Josep: 47.
Pimentel Igea, Juan: 299.
Pinard, Jacques: 267.
Pintó i Clotet, Josep: 302.
Pintó i Fusalba, Josep: 296.
Piquer i Jover, Josep-Joan: 66, 67, 255.
Piqueras Haba, Juan: 201, 285.
Pita, Frederic: 126.
Pitte, Jean-Robert: 201, 285.
Pla i Cargol, Joaquim: 52.
Pla i Casadevall, Josep: 95.
Pla i González, Isabel: 291.
Pladevall i Font, Antoni: 263.
Plana, Joan: 278.
Plana i Castellví, Josep A.: 150.
Planas, Gil: 294, 300.
Pocino i Serra, Santi: 227.
Pol Nuevo, Martí: 227.
Polls i Planells, Climent: 285.
Pomés i Coll, Carlota: 67.
Pomés i Roset, Sílvia: 290.
Pons, Rita: 220.
Pons i Brun, Enriqueta: 264.
Pons i Fernàndez, Xavier: 290,
Pons i Garriguella, Joan: 109, 258.
Pons i Girbau, Josep: 86, 256.
Pont Gassó, Jordi: 303.
Porcal Gonzalo, Mari Cruz: 305.
Porcel i Montaner, Oriol: 300.
Porcioles i Colomer, Josep M. de: 49.
Porras Cantons, Gerard Mateu: 306.
Porta i Casanellas, Jaume: 284.
Pou i Viver, Tomàs: 270, 276.
Pous, Philippe: 300.
Prados Velasco, María José: 204, 295.
Prasad Singh, Lal Keshwar: 267.
Prat i Arrey, Marc: 291.
Prat i Soler, Jordi: 296.
Prat de la Riba, Enric: 16, 198 (premi).
Pratdesaba i Portabella, Josep: 63, 254.
Prats Ferret, Maria: 288, 300.
Prieto, Antonio: 303.
Primo de Rivera, Miguel: 15, 16, 26.
Prohom i Duran, Marc J.: 295.
Prunés i Santamaria, Antoni: 276.
Puchades i Benito, Josep M.: 53, 72, 77, 87, 105, 106, 131, 132, 138, 149, 156, 168-171, 173, 180, 246, 252, 259-261, 263.
Puimedon Monclús, Pilar: 304.
Puig, Sira: 306.
Puig i Cadafalch, Josep: 15-20, 27, 29-33, 35, 38, 39, 46-48, 50, 62, 63, 79, 80, 105, 245, 252, 254.
Puig de la Parra, Joan Bta.: 183, 263.
Puigvert i Solà, Joaquim M.: 200, 220, 282, 292, 300, 306.
Pujadas i Marquès, Joan: 71, 280.
Pujadas i Maspons, Josep: 275.
Pujadas i Rúbies, Isabel: 186, 197, 199, 261, 265, 270, 274, 279, 282, 289, 301, 302.
Pujadas i Rúbies, Romà: 302.
Pujades i Bataller, Ramon J.: 297.
Pujol i Badà, Esteve: 286.
Pujol i Casademont, Enric: 46, 47, 56, 99.
Pujol i Estragués, Hermínia: 234, 251.
Pujol i Marigot, Rafael: 159, 196, 261, 265, 281.
Pujol Perdices, Marina: 227.
Pujol i Soley, Jordi: 84.
Pujolar i Cos, Joan: 295.
Purtí i Paradell, Marta: 285.

Quadras i Feliu, Lluís: 20.
Quadras i Feliu, Maria: 20.
Quintana Pou, Xavier de: 305.
Quirós Linares, Francisco: 271.
Rabella i Vives, Josep M.: 172, 200, 266, 286, 290, 295.
Rafart i Planas, Claustre: 268.
Raffestin, Claude: 271.
Ràfols i Camí, Ramon: 86, 257.
Raisz, Erwin: 217.
Raju, Saraswati: 288.
Ramoneda i Civil, Jordi: 192, 222, 224, 226, 230, 231, 303, 305, 307.
Raso i Nadal, Josep Miquel: 266, 278.
Ratzel, Friedrich: 129.
Raventós, Josefina: 280.
Raynal, René: 183, 263.
Razquín i Jené, Josep M.: 126.
Real Mercadal, Neus: 303.
Rebagliato i Font, Joan: 55, 126, 143, 196, 209, 235, 251, 275, 277, 278, 298.
Reclus, Élisée: 199, 200, 279, 287.
Reixach i Sala, Albert: 227.
Relaño Castillo, Francesc: 283.
Renyer i Alimbau, Jaume: 299.
Reparaz, M. del Carmen de: 299.
Reparaz Ruiz, Gonçal de: 21, 22, 24-26, 30, 33, 35, 39, 44, 52, 54, 108, 203, 252, 254, 291, 299.
Reques Velasco, Pedro: 201, 288.
Reyes i Valent, Antoni: 285.
Riba i Arderiu, Oriol: 259, 260, 275.
Riba i Bracons, Carles: 47, 48.
Riba i Gabarró, Josep: 94, 95, 107, 119, 259, 262, 277.
Ribas i Bertran, Marià: 259.
Ribas i Gironès, Carles: 298.
Ribas i Palom, Anna: 287, 294.
Ribas i Piera, Manuel: 72, 138, 166, 263, 264, 270, 274, 276.
Ribas i Virgili, Enric: 21, 30, 33, 36, 37, 42, 45, 52, 75, 117, 254.
Ribeiro, António: 67.
Ribeiro, Orlando: 141, 203, 212, 296.
Ribó i Rius, Xavier: 20.
Riera i Figueras, Pilar: 15, 105, 122, 166, 186, 251, 259, 272, 274, 285, 289, 291, 298.
Riera i Gassiot, Ignasi: 198, 277, 288.
Riera i Mora, Santiago: 298.
Riera Rey, Miquel: 304.
Riu i Riu, Manuel: 72, 126, 255.
Riudor i Gorgas, Lluís: 134, 135, 167, 174, 191, 213, 214, 249, 286, 296.
Rivas i Casamajó, Gonzalo: 302.
Rivera i Juer, Josep M. de: 19, 39, 52.
Rivero Ojeda, Carmelo: 303.
Robic, Marie-Claire: 197, 280.
Robinson, Arthur: 217.
Roca i Albert, Joan: 296.
Roca i Domingo, Sònia: 301.
Roca i Junyent, Miquel: 200, 283.
Roca i Martí, Ventura: 276.
Roca i Rossell, Antoni: 282.
Roca i Rossell, Francesc: 153, 261-263, 304.
Roca i Sastre, Ramon M.: 111, 258.
Roda i Ventura, Frederic: 80.
Rodés i Gràcia, Jesús M.: 266.
Rodó de Zárate, Maria: 301.
Rodríguez, Jesús: 285.
Rodrigo i Campamà, M. Teresa: 174.
Rodríguez i Carreras, Roser: 299.
Rodríguez Esteban, José Antonio: 204, 292.
Rodríguez Gutiérrez, Fermín: 282.
Rodríguez López, José Francisco: 303.
Rodríguez i Roselló, Àngel: 290.
Rodríguez i Vila, Roser: 232.
Roig i Ferrer, Joan: 20.
Roig i Martí, Josep: 166, 274.
Roma i Riu, Josefina: 263.
Roma i Casanovas, Francesc: 214, 251, 282.
Romà i Espí, Andreu: 263.
Romagosa i Casals, Francesc: 227.
Romaní i Olivé, Joan M.: 307.

Romero Aravena, Hugo: 209, 301.
Romero González, Joan: 203, 204, 289, 290.
Romero Renau, Luis del: 227.
Romeu i Serra, Leandre: 303.
Roquer i Soler, Santiago: 261, 280, 289.
Ros i Aragonès, Joandomènec: 198, 208, 282, 299, 302.
Rosa i Trias, Elisabet: 287.
Rosselló, Teresa: 287.
Rosselló, Xavier: 220.
Rosselló i Verger, Vicenç M.: 165, 168, 170, 193, 197, 205, 236, 264, 273, 281, 290, 292, 297, 298, 307.
Rössler, Mechtild: 183, 196, 197, 276.
Roudié, Philippe: 282.
Roura-Parella, Joan: 52.
Rovira, Anna: 297.
Rovira i Cardona, Josep: 20.
Rovira i Garcia, Albert: 293.
Rovira i Guàrdia, Joaquim: 265.
Rovira i Jarque, Bru: 199, 284, 288.
Rovira i Petit, Josep: 37, 254.
Rovira i Sadurní, Josep: 301, 307.
Rovira i Virgili, Antoni: 216.
Roviras i Padrós, Antoni: 287.
Royo Climent, Jordi: 192, 230, 304.
Rozenblat, Céline: 204, 289.
Rubió i Balaguer, Jordi: 47, 96.
Rubió i Lluch, Antoni: 19, 47.
Rubió i Lois, Montserrat: 53, 55.
Rubio Muñoz-Bocanegra, Ángel: 52.
Rucabado Comerma, Narcís: 22, 220, 279, 282.
Rueda Márquez, Isabel: 176, 276.
Ruiz i Almar, Ernest: 305.
Ruiz Jiménez, José: 305.
Ruiz de Urrestarazu, Eugenio: 204, 294.
Rullan Salamanca, Onofre: 286, 305.
Ruyra i Oms, Joaquim: 47.
Sabanyà, Josep: 285.
Sabartés i Guixés, Josep M.: 294.
Sabaté i Borràs, Joan: 283.
Sabaté i Delgado, Juli: 275.
Sabaté Martínez, Ana: 288.
Sabater i Pi, Jordi: 197, 198, 282, 284.
Sabiron i Herrero, Benjamí: 142, 143, 266.
Sacristán Luzón, Manuel: 113.
Sáez Ruiz, Alberto: 225.
Sagarra i de Castellarnau, Josep Maria de: 47.
Sagarra i de Siscar, Ferran de: 47.
Sala, Ramon: 281.
Sala i Martí, Pere: 304, 307.
Sala i Sanjaume, Maria: 129, 134, 136, 141-143, 145, 172, 180, 181, 265.
Saladié Borraz, Òscar: 305.
Saladié i Gil, Sergi: 295, 297, 304, 305.
Salamaña i Serra, Isabel: 279, 298.
Salat i Brunel, F. Xavier: 301.
Saldoni i de Tena, David: 304.
Saló Lloveras, Isabel: 225.
Salvà i Campillo, Francesc: 265.
Salvà i Catarineu, Montserrat: 285.
Salvà i Tomàs, Pere A.: 265.
Salvador, Jesús: 72.
Salvador, Narcisa: 261.
Salvador i Franch, Ferran: 275.
Salvat Salvat, Jaume: 304.
Samsó, Joan: 80, 81.
San Miguel de la Cámara, Maximino: 52.
Sanabre i Sanromà, Josep: 92, 116, 256, 258.
Sánchez i Mateo, Sònia: 295.
Sánchez Aguilera, Dolores: 283.
Sánchez Orensanz, Ana M: 306.
Sánchez i Pérez, Joan Eugeni: 165, 197, 273, 281.
Sancho i Pifarré, Ferran: 298.
Sancho Reinoso, Alexis: 227, 294, 305.
Sanclimens i Genescà, Juli: 276.
Sans i Coret, Josep de: 21, 85, 257.
Sans i Margenet, Jaume: 303.
Santacana Torres, Carles: 115.
Santaló i Parvorell, Miquel: 22, 24, 26, 30, 33, 34, 52.
Santamaria i Monné, Joan: 62, 254.
Santasusagna Riu, Albert: 306.

Santasusagna i Vallès, Joaquim: 86.
Santos, Milton: 143, 153, 184, 268.
Santos Solla, Xosé M.: 201, 284.
Sanz i Gonel, Hilari: 277.
Sanz i Gràcia, Santi: 280.
Sardà i Ferran, Jordi: 303.
Sargatal i Vicens, Jordi: 197, 198, 282.
Sauer, Carl O.: 212.
Saurí i Pujol, David: 272, 283 .
Sauvy, Alfred: 113.
Schaefer, Fred K.: 177.
Scharfe, Wolfgang: 201, 284.
Schrader, Franz: 203, 294.
Schurr, Carolin: 209, 302.
Scranton, Philip: 267.
Segalà i Estalella, Lluís: 47.
Segarra i Blasco, Agustí: 306.
Segrelles Serrano, José Antonio: 284.
Seguí Pons, Joana M.: 300.
Segura i Beltran, Anna: 227.
Segura i Beltran, Francesca: 295.
Sepa Bonaba, Edmundo: 284.
Seró i Esteve, Ramon: 149, 259.
Serra i Alberch, M. Teresa: 272.
Serra i Armengual, Pere: 303.
Serra i Batiste, Josep: 166, 274.
Serra i Cervantes, Isidre: 285.
Serra i Coma, Roser: 11, 13, 172, 192, 202, 230, 253, 285, 296.
Serra Davos, Marta: 305.
Serra i Húnter, Jaume: 37, 47.
Serra i Puig, Blanca: 89.
Serra i Puig, Eva: 69, 79, 89.
Serra i Ràfols, Elies: 69.
Serra i Ràfols, Josep de Calassanç: 28, 57, 58, 69, 70, 73, 77-79, 83, 84, 89, 90, 92, 98, 100, 102, 110-112, 114, 120-124, 127, 128, 130, 131, 134, 149, 152, 252, 254-259.
Serra i Ramoneda, Antoni: 114.
Serra i Rotés, Rosa: 304, 306.
Serrano Cañadas, Enrique: 296.
Serrano i Giné, David: 307.
Serrano i Miracle, Damià: 306.
Serrat i Congost, David: 13, 138, 157, 197, 260, 262, 263, 266, 268, 278, 291, 304.
Serratosa i Palet, Albert: 263, 264, 268, 276, 280, 289.
Sert López, Josep Lluís: 114.
Sevilla Álvarez, Juan: 294.
Shah, Jayalaxmi J.: 267.
Shukla, P. N.: 267.
Sicart, Nil: 306.
Sidaway, James: 201, 284.
Siguan i Soler, Miquel: 264.
Singh, Kanchan: 267.
Sintes Olives, Francesc F.: 65.
Sisó i Almirall, Ramon: 305, 314.
Sitjar i Serra, Miquel: 291.
Sitran, Alessio: 297.
Siurana, Josep: 286.
Slater, David: 201, 286.
Sobrequés i Callicó, Jaume: 156, 260.
Soeiro de Brito, Raquel: 182, 272.
Solà i Campmany, Jaume: 265.
Solà-Morales i Rubió, Manuel de: 138.
Solana i Solana, Miguel: 251.
Solanic i Bàlius, Rafael: 172.
Solans i Huguet, Joan Antoni: 151, 270.
Soldevila i Cuní, Felip: 287.
Soldevila i Zubiburu, Ferran: 65.
Solé, Ramon: 287.
Solé i Bordes, Joan: 307.
Solé Figueras, Aimada: 250.
Solé Figueras, Liliana: 250.
Solé i Olivé, Felip: 51.
Solé i Sabarís, Lluís: 8, 15, 21, 24, 25, 30, 32, 33, 36, 38-40, 42, 46, 53-55, 58, 63, 65, 67, 72, 81-84, 89, 97, 101, 104, 106-108, 110, 112, 121-123, 125-128, 130, 131, 133-135, 137-140, 144-149, 152, 156, 157, 167-169, 174-176, 203, 208, 214-216, 226, 245, 246, 250-252, 254-260, 262-264, 267, 268, 277, 291, 292, 301.
Solé Sugranyes, Lluís: 215.

Solé Sugranyes, Raimon: 167.
Solé i Vilanova, Joaquim: 200, 284.
Solem, Michael: 201, 286.
Soler, A.: 220.
Soler Gironès, Joan: 222, 298, 304.
Soler Quintana, Isabel: 202, 289.
Soloviova, Yulia: 197, 279.
Soriano i López, Joan Manuel: 285, 286, 292.
Sorolla i Edo, Antoni: 280.
Sorre, Max: 25, 177.
Sorribas i Ribas, Enric: 212, 239.
Sorribes i Montserrat, Jesús: 281.
Straszewicz, Ludwik: 158, 183, 263, 266, 267.
Strida, Miroslav: 267.
Suau Mayol, Tomàs: 115.
Subirats i Humet, Joan: 303.
Sudrià i Triay, Carles: 296.
Sumsi, Carles: 265.
Sunyer i Clarà, Ramon: 48.
Sunyer i Gaspar, Montserrat: 288.
Sunyol i Busquets, Martí: 275.
Suriñach, Toni: 286.
Taibo Arias, Carlos: 286.
Takenaka, Katsuyuki: 200, 284.
Tarradellas i Joan, Josep: 84.
Tarragó i Balagué, Marçal: 276.
Tarragó i Cid, Salvador: 285.
Tatjer i Mir, Mercè: 168, 198, 222, 279, 305, 313.
Tazawa, Ko: 197, 277.
Teilhard de Chardin, Pierre: 107.
Teixidor, Carles: 263, 264.
Tejedor i Ballesteros, Lluís: 272.
Tello, Juli: 303.
Tello i Aragay, Enric: 296, 297.
Termes i Ardèvol, Josep: 271.
Terradas Illa, Esteve: 47.
Terradas i Saborit, Ignasi: 263.
Terrades i Serra, Jaume: 265.
Terrado Pablo, Xavier: 280.
Tesson, Frédéric: 293.
Tharkov, Sergei: 197, 278.
Ticó i Duran, Isabel: 287.
Timar, Judit: 204, 290.
Tobaruela i Martínez, Pere: 190, 214, 251, 281.
Tomàs i Fornés, Mariona: 293.
Tomàs Quevedo, Antoni: 261.
Torné, Joan: 275.
Torra, M. Teresa: 260.
Torra, Ramon M.: 275.
Torre Boronat, Rafael de la: 71, 94, 119, 122, 126, 255, 256.
Torras i Elias, Jaume: 225, 287.
Torras i Ribé, Josep M.: 262.
Torrella i Pineda, Josep: 264.
Torrents i Bertrana, Ricard: 163.
Torrents i Buxó, Carme: 295.
Torres i Perenya, Màrius: 80.
Tort i Donada, Joan: 147, 164, 176, 190-193, 196, 214, 215, 220, 222, 240, 251, 269, 271, 276-278, 280-283, 286, 288, 289, 291, 293, 294, 300, 302, 314.
Tortosa i Duran, Josep: 126.
Tous i Casals, Joan: 116, 258, 259.
Townsend, Janet: 201, 284.
Trèmols i Gironell, Mariàngels: 192, 194, 292.
Trens, A.: 266.
Trépier, Cyril: 209, 302.
Trias Fargas, Ramon: 110, 258, 259.
Tricart, Jean: 123, 137, 180, 181, 183, 260, 265.
Trilla, Josep: 265.
Trilla i Bellart, Carme: 292.
Trillo Santamaría, Juan Manuel: 299, 307.
Trueta i Raspall, Josep: 50.
Trujillo i Sedó, Glòria: 298.
Trujillo i Vergés, Feliu: 298.
Trullàs i Povedano, M. Antònia: 289.
Trullén, Josep M.: 126.
Tudela i Penya, Montserrat: 77
Tulla i Pujol, Antoni F.: 165, 251, 271, 274, 276, 288, 291, 292, 300.
Tuneu Isern, Irene: 227.
Tura i Camafreita, Montserrat: 289.

Turell i Isbert, Vicenç: 33, 58.
Turró i Ventura, Xavier: 300.
Úbeda i Bauló, Jordi: 286.
Úbeda i Cartañà, Xavier: 192, 202, 212, 284, 293.
Unwin, Tim: 197, 209, 212, 280, 302.
Urabayen Guindo, Leoncio: 52.
Urteaga González, José Luis: 205, 217, 220, 279, 286, 289, 290, 297, 314.
Vaiou, Dina: 201, 209, 283, 288, 298.
Valcárcel i Riveiro, Carlos: 209, 297.
Valdunciel i Coll, Juli: 285.
Vallaux, Camille: 27.
Valldeperas i Belmonte, Natàlia: 298.
Vallega, Adalberto: 181, 266.
Vallès i Rovira, Carles: 286.
Vallet i Nubiola, Jaume: 289.
Valls i Querol, Mercè: 289.
Valls i Ribas, Quim: 285.
Valls i Riera, Jordi: 283.
Valls i Taberner, Ferran: 47, 216.
Vallverdú i Aixalà, Josep: 80, 110, 111, 258.
Vallverdú i Borràs, Marta: 303.
Varea Casado, Miguel: 285.
Varga Linde, Diego: 295.
Velaza Frías, Javier: 77.
Veleda da Silva, Susana María: 288.
Vera i Martín, Ana: 251.
Verdaguer i Juanola, Pere: 156, 262.
Verdaguer i Santaló, Jacint: 78, 255, 295.
Vergnaud, Guillaume: 293.
Vericat i Querol, Damià: 207, 227, 292, 302.
Viader i Martí, Joan M.: 265.
Vicente i Rufí, Joan: 279, 299, 307.
Vicente Mosquete, María Teresa: 198, 279, 287.
Vickerman, Roger W.: 297.
Vidal, Antoni: 269.
Vidal, Marta: 286.
Vidal Bendito, Tomàs: 132, 150, 165, 168, 184, 197, 209, 220, 259-261, 263, 266, 274, 282, 300, 307.
Vidal Burdils, Francesc: 65, 68, 254.
Vidal i Carreras, Lluís Marià: 58.
Vidal de la Blache, Paul: 8, 24, 27, 129, 176, 177, 179, 203, 208, 209, 217, 280, 293, 298.
Vieira, Gonçalo: 296.
Vila i Comaposada, Marc-Aureli: 33, 52, 130, 137, 146, 147, 154, 194, 195, 198, 203, 204, 211, 214, 235, 249, 251, 252, 263, 275, 276, 281, 291.
Vila i Dinarès, Pau: 8, 15-27, 29-36, 38-40, 42-45, 52, 54, 55, 64, 69, 81, 97, 98, 104, 105, 108, 112, 113, 117, 118, 121-123, 126-128, 130-133, 135-138, 146, 147, 149, 152-154, 156, 167-169, 175-177, 200, 203, 215-219, 227, 245, 246, 250-252, 254, 257-260, 262-264, 288, 290, 294.
Vila i Recio, Marc: 301, 305.
Vila i Simon, Joan: 286.
Vila Sinclair-Spence, Juliette: 147, 251, 291.
Vila i Subirós, Josep: 302.
Vilà-Valentí, Joan: 53, 58, 64, 65, 72, 89, 96, 97, 103, 104, 108, 112, 115, 122, 130, 134, 136, 142, 147, 151, 152, 159, 165, 168, 177, 178, 184, 194, 195, 198, 206, 215, 217, 227, 236, 241, 246, 249, 252, 254-256, 258, 260-264, 266, 267, 271, 273, 275, 277, 280, 281, 290, 291, 295, 300.
Vila i Vilalta, Lluís: 287.
Vilà i Viñas, Salvador: 300.
Viladrich i Pons, Lluís: 270.
Viladrich i Pons, Kajol: 227.
Vilagrasa i Ibarz, Joan: 197, 249, 266, 279, 283.
Vilallonga i Vives, Mariàngela: 303.
Vilalta i Camardons, Montse: 302.
Vilamitjana, Dolors: 289.
Vilanova Saurina, Enric: 114, 115, 258.
Vilaplana i Fernández, Joan M: 268.
Vilar, Pierre: 36, 38, 151, 183, 200, 254, 262, 264, 287.
Vilaró i Giralt, Ramon: 277.
Vilaró i Rigol, Francesc: 262.
Vilaseca i Anguera, Salvador: 73, 255.
Villanova Valero, José Luis: 192, 252, 292.

Villanueva i Margalef, Maria: 230, 252, 296, 300.
Vinas, Robert: 126.
Vinay, Paola: 183, 275.
Vinyeta i Leyes, Ramon: 70, 71, 255.
Viñolas i García, M. Rosa: 157.
Violant i Simorra, Ramon: 70, 255.
Virgili, Jordi: 303.
Virgili i Rodon, Carmina: 84, 122, 215, 256, 291.
Vives, Salvador: 289.
Vives i March, Matias: 271.
Vives i Tort, Miquel: 298.
Werner, Marion: 209, 306.
Whatmore, Sarah: 183, 272.
Wilson, Julie: 300.
Xirgo i Tarrés, Jordi: 298.
Yair, Aaron: 181, 268.
Yeoh, Brenda: 288.
Yxart, Jaume: 280.
Zaar, Miriam: 305.
Zamora Peinado, Francisco de: 218, 303.
Zamudio, Daniel: 209, 302.
Zaragozí Zaragozí, Benito Manuel: 305.
Zarzoso Orellana, Alfons: 306.
Zelinsky, Wilbur: 212.
Zoido Naranjo, Florencio: 198, 281.
Zusman, Perla B.: 284.

9 788499 656144

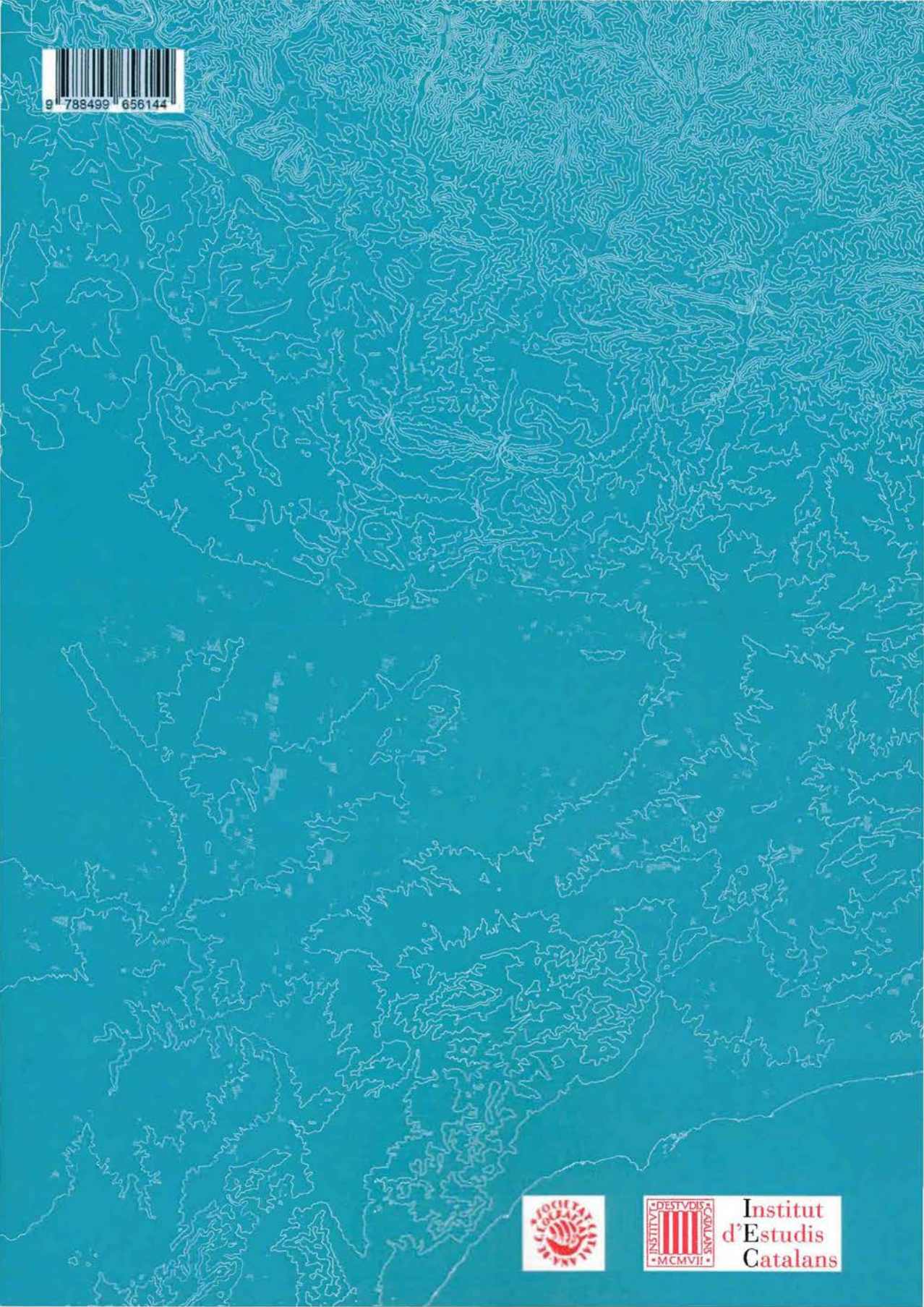

Institut d'Estudis Catalans